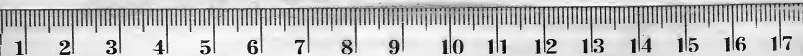
GULIELMI
BALLONII
OPERA OMNIA MEDICA.

In quatuor Tomos divisa.

TOMUS SECUNDUS.

GULIELMI BALLONII

MEDICI PARISIENSIS CELEBERRIMI,

OPERA OMNIA

In quatuor Tomos divisa,

STUDIO ET OPERA

M. JACOBI THEVART,

Medici Parisiensis, digesta, denuo in lucem edita:

CUM PRÆFATIONE.

THEODORI TRONCHIN,

In Academia Genevensi Medicinæ Professoris.

TOMUS SECUNDUS.

GENEVÆ,

Apud FRATRES DE TOURNES.

M. DCC. LXII.

CLARISSIMO VIRO

D. WILLHELMO MOOR

M. D.

Socio Berolinensi, Augustæ Rauracorum Practico felicissimo, Græcarum litterarum Groningæ in Batavis Emerito Professori.

A. M. Zanini M. D. Veronensis.

Εὐδαιμόνως πράττειν (a).

IBUIT, WILLHELME Præstantissime, sæpius tecum per litteras colloqui, & inita amicitiæ sacra recolere; ex quo Te peregre proficiscentem Tragurii in Illyricis primum conspicatus, medullitus observare, ac diligere cœpi, & exacto triennio Venetiis auspicatissimo, & insperato occursu propius intueri Ipsemet potui. Statim Te veluti in sinu fovere plurium dierum intervallo non destiti, usque ad felicitatis invidiam totus delibutus. O qui complexus, & gaudia quanta fuerunt! Vel in medio foro oculos tuos dissuaviari non veritus, indivulsus comes lateri tuo hærebam. Ab ore loquentis pendebam conticescens, intentusque. Quanta litterarum Græcarum ex tempore ubertas! Quanta elocutionis granditas! Quanta in eruendis vetustissimorum sensibus sagacitas, & profunditas! Q. Calabri Παραλειπόμενα (b) *tuis notis illustrata, & nitidissimis formis Coloniæ Allobrogum posteritati tradita, merum, & totum Eustathium sapiunt, Te interpretem, Te enarratorem sapientissimum universo Orbi litterario promulgant. Coluthus*

(a) Feliciter agere.

(b) Paralipomena.

inter Veteres vetustissimus Περὶ Ἑλένας ἁρπαγῆς (c) *propediem beatissimum tuum judicium expectat. De MORBIS Uratislaviæ, ut ad Medica transeam, & Te ad altioris subsellii conatus pertraham, opus a CHRISTIANO HELVICH inchoatum, a Te vero ad umbilicum perductum, extremam limam opperitur; sed adhuc in scriniis occulitur. Dii boni quam pretiosa merces! DE INSTAURATIONE MEDICINÆ, DE PRESSURIS HUMANI CORPORIS Bartholomæi Moor toto Orbe Clarissimi, gentilis, & contribulis tui, ad Sorani Ephesii amussim, & ad sæculi emunctiores nares exantlatis laboribus, quot labores addidisti, nocturnasque lucubrationes, & diurnas? Quibus bonis universi inhiamus, nondum fruimur. Hippocrates, qui in profundissimis vocum involucris, totus interdum in verbis delitescit, tuas suppetias præstolatur. Habes præ manibus salebrosas illas PRÆNOTIONES COACAS, quæ hactenus Jonstonum, Foesium, Hollerium, Desiderium Jacotium, Gregorium Horstium pro Magistris non adeo felici fato subierunt. LUDOVICUS DURETUS immeritissimò Tantus. Habet summus ille Vir, inquit Caspar Hoffmannus XI.* de usu partium 3. *ut in illa affectata grandiloquentia involvat se, non aliter quam Sepia atramento suo. Adhuc in tenebris sumus, adhuc ex Verulamio noctu palpamus. Agedum prælibemus nonnulla IN PRÆNOTIONIBUS, Amicissime Wilhelme, in specimen veritatis, quantum fert angustia brevitatis epistolæ, tanquam DIPNOSOPHISTARUM mensis discumbentes, aut sabino foco hiemali bruma admoti.* Qui ex doloribus aphoni fiunt, crudeliter moriuntur: Οἱ ἐκ πόνε ἄφωνοι γίνονται, Δυσθάνατοι.

Quis non attonitus obstupescat, si quis aphoniam interdum pro immensa vociferatione interpretetur; & aphonos immensè vociferantes, clamantes, ejulantes? Hanc significationem ÆMILIUS PORTUS CRETENSIS pro aris, & focis tuetur. Ἄλφα, *Elementum in principio dictionis, multoties negare, multoties* ἐπιτατικῶς *augere, & intendere ipsi Impuberes sciunt litterulis græcis imbuti; nisi qui nondum ære lavantur* Ὕλη ἄξυλος *apud Homerum Silva nemorosa.* Πέλαγος ἀχανὲς, *Pelagus immensum. ÁBIOS apud Antiphontem, DIVES,* ἢ πολὺν Βίον κεκτημένος (d) *Nilus apud*

(c) De raptu Helenæ.

(d) Et qui multam substantiam possidet.

apud Nazianzenum ἄςαχυς, ϗ καρποφόρος *SPICIFER, & fructiferus:* περὶ προσδυχῆς (e) *in fine. Accidit ex eventu testimonium. Vehementia doloris facientis vociferari in Pleuriticis, omnino exitialis, ex Eben Syna, & suppuratoria, ex versione Antonii Deusingii, & Vopisci Fortunati Plempii Lovaniensis. Testor Deum in animam meam, inquit Valescus de Taranta, ferè omnes Pleuriticos clamantes, vociferantes, exilientes, ejulantes miserabiliter oppetiisse; plerosque ad incitas redactos. VOX in rigoribus exitialis ex eodem Hippocrate in Coacis. Quæ tanti Mysterii Sacra nescivere Interpretes, & pro VOX non VOX infeliciter commutarunt. Desiderio Jacotio subirascor. Datur quædam species clamosæ, & perterebrantis Pleuritidis. Telum vocat Q. Serenus. VOX acuta plorantium similis.* Κλαυθμώδης (f) *omnino exitialis, & spasmodica in acutis. Vociferari, ululare, ejulare* Βοᾶν *in posteram diem mortem significat, præsertim si contumax, & perenne silentium a principio in vociferationem inopinatam eruperit. Videndus Johannes Jacobus Wepferus de Voce stentorea. Silentes, exclamantes in malignis veluti attoniti, & in ictu oculi rapiuntur. Quod tanquam THESMOPHORIUM, & Eleusinum Sacrum custodivere Patres.* Δυσθάνατοι *ægre morientes, crudeliter morientes, mori contumaces, inextricabiles ex Theodoro Gaza, apud Theophrastum* 3. *de Plantis* κοκκυμηλέα δισώλεθρος (g). Ἀναφέροντες *subsingultuosi moriuntur.* Ἀναφέρειν *apud Galenum in exegesi de linguis est subsingultire, & spiritu faucibus eliso respirare.* Καταφέροντες *dejicientes moriuntur.* Ὑποφέροντες *titubantes, erecti* Ὀρθοςάδειν *moriuntur.* Προσφέροντες, μικρὰ προσενεγκάμενοι *comedentes paucis ingestis moriuntur, ut nonnulli tabidorum in prima cibi sumtione animam exhalant, adstantibus nihil tale cogitantibus.*

His veluti ἐν παρέργῳ (h) *observatis, ad alia properemus.* Quibus ex stranguria Ileos supervenerit, in septem diebus pereunt, nisi febre superveniente satis urina fluxerit. Ὁκόσοισιν ἐκ ςραγγυρίης εἰλεὸς ἐπιγίνεται, ἐν ἑπτὰ ἡμέρῃσιν ἀπόλλυνται, ἢν μὴ πυρετῦ ἐπιγενομένυ ἅλις τὸ ῦρον ῥυῆ. Nullum, inquit Galenus in vita mea observavi stranguriosum, ileosum obiisse.

 Melius

(e) De oratione.
(f) Clangosa.
(g) Prunus sylvestris vivax.
(h) Perfunctorie.

Melius est itaque si fateamur, nos ignorare, quæ dixerit Hippocrates. *Quot ambages, quot verborum circuitiones, & tortuositates in tanta claritate! Leonardus Fuchsius audacior, sed infelicior Athleta. Tanta est humani ingenii tenuitas, ut quæ etiam notissima sunt, ignoremus. A duobus millibus annorum tam conspicuum sensum latuisse. Quid clarius, quid expeditius, si Ileum pro occlusione, & Ischuria interpretemur? Ileum Sepimentum appellat Salimachus apud Cælium Aurelianum. ILEOS hoc in loco obsignatio, interclusio, sepes est, ischuria est non ILEOS vulgi, aut Iliaca passio communis:* Ε᾿ιλεῖσθαι *est constringi, coangustari, convolvi, pæne insolubili perisystole tamquam vinculis constrictis intestinis; gastricæ lymphæ secretoriis oscillis obsignatis a crassioribus, & amurcosis succis, quibus a calore febrili solutis, & excretis, decretoria perirhæa succedente, insperata salus contingit, urinis multis vitreis, acervatim, de repente, erumpentibus. Quid frequentius observant Clinici quam stillicidium urinæ in ischuriam transire? Quæ morborum epigenesis adeo Practicos terrefacit. Res est miraculo similis, Galenum atticissimum atticissimæ significationis exegesim ignorasse.* Ε᾿πέων νόμος πολὺς, ἔνθα ϗ ἔνθα (*i*) *Vetustissimi Attici* πολυσήμως (*k*) *loquebantur, ut Richardus Bentleius in scholiis Aristophanis sæpius inculcat. Flexus, subterfugia, diverticula quærit ipse noster Ballonius* διαλεπτολυγεῖται ταῖς δοκοῖς τῆς οἰκίας (*l*). *Diis Averruncis Sacra faciamus, ut tantam caliginem ab oculis avertant. Occurrunt infinita similia, Sapientissime Moor, quibus præsertim divinum Opus Coacarum conspergitur; sed receptui canendum, nam subpudet quæ tua sunt tibi venditare, & proprias merces licitatori in auctionem proferre. Ballonium interim audiamus, & græcanicas voces ex purissimo fonte depromptas in propatulo exponamus. Tu Magister, Tu arbiter censorio supercilio, si quid minus aptum interpretando subolfeceris, emendabis, & ceu male natam prolem sustuleris. Si libuerit, illines atrum transverso calamo signum. Vale, Amicissime Willhelme, & me Tui sic amantem amore prosequaris.*

Venetiis Kalendis Martii MDCCXXXV.

(*i*) Verborum lex multiplex, hinc & illinc.

(*k*) Verbis multiplicis significationis.

(*l*) Argutatur & disputat subtiliter cum trabibus domus.

IN

GULIELMI
BALLONII
MEDICI PARISIENSIS
CELEBERRIMI
CONSILIORUM MEDICINALIUM
LIBER PRIMUS,
A JACOBO THEVART,

Facultatis Medicæ Parisiensis Doctore, Auctoris pronepote, scholiis nonnullis illustratus, digestus, ac in lucem denuo editus.

Prodit longe emendatissimus, & Græcarum dictionum passim occurrentium interpretationibus insigniter auctus.

In quibus pleraque continentur quæ & ad Morborum cognitionem, eorumdemque curationem propositis Exemplis, & obscurorum Hippocratis locorum intelligentiam pertinebunt.

ILLUSTRISSIMO VIRO, DOMINO

D. CLAUDIO BOUTHILLIER,

Sanctioris intimique Consessus Christianissimi Regis Consiliario, & Primario Sacri Ærarii Comiti, nec non Regii utriusque Ordinis Quæstori integerrimo,

JACOBUS THEVART,

DOCTOR MEDICUS PARISIENSIS,

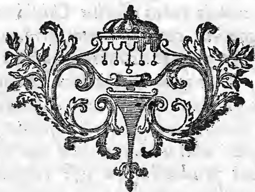
S. D.

IHIL mihi, VIR MAXIME, sed virtuti tuæ tantum debes, quod liber hic ab omnibus Philiatris jamdudum expetitus, sub tuis felicibus auspiciis in lucem prodit, honorique tuo datur. Salutaria quæ continet ac tradit Consilia nullo alio patrono magis tuta esse poterant, quam eo qui salutarium ac optimorum Christianissimo Regi in arduis rebus Galliæ Consiliorum auctor existit; cujusque fidei & consiliis commissa jam pridem sanctioris Ærarii fuit Præfectura. His tam præclaris nominibus nuper te Christianissimus ipse Rex, in deligendis ditionum suarum administris longe sagacissimus ac prudentissimus, ex Augusto supremi Senatus Ordine in Sacrum secretumque suum Consilium adscivit. In quo quanta sagacitate & auctoritate judicii aliorum sententias dirigas, quam singulari prudentia tua ipse consilia aperias, quam expedita celeritate eadem, ubi opus est, exequaris, nemo est qui non passim admiretur ac prædicet. Sed interim dum gravissimis Galliæ rebus sic invigilas, dum Te totum das atque consecras publicæ saluti, scias velim me tuam ad incolumitatem studia omnia mea votaque dirigere: hoc quippe & amplius a me non modo publica illa tua facinora quibus universam devincis Galliam jure

 meritoque

meritoque reposcunt, sed ea potissimum incredibilis, qua me semper parentemque meum complexus est, benevolentia, ad id me nec reluctantem cogit & impellit. Hujus tuæ erga nos propensionis quoties recordor, me tibi devinctissimum debitorem toties profiteor, unaque doleo tenuiorem mihi fundum esse quam ut me unquam eo debendi reatu liberare possim. Sed ecce mihi fidejussor avunculus ac sponsor idoneus occurrit BALLONIUS ille, magni quondam nominis in saluberrima nostra facultate Medicus, cujus eximium hoc Consiliorum *opus in sinceri mei erga Te animi monimentum tuos ad tholos donarii instar humillimus appendo. Quod si tibi gratum esse pro solita tua comitate significaris, animum ad alia edenda addideris, quæ mihi vita decedens, sed nunquam moriturus Avunculus reliquit non minoris momenti opera. Bene ac feliciter vale,* Vir iterum maxime, *& quo animo Clarissimus BUTHILLIERUS, patruus tuus, charissimum parentem meum nuper excepit, eodem quæso me tibi devotam ejus sobolem prosequere. Ita fiet ut hoc Opus in tuam clientelam commendatum, tuæque dignationi nuncupatum majorem tui nominis splendore apud omnes existimationem sit habiturum. Lutetiæ Parisiorum ineunte anno à salutifero partu* MDCXXXV.

BENE-

BENEVOLO LECTORI,

JACOBUS THEVART,

Doctor Medicus Parisiensis,

S. D.

IU multumque tacita apud me cogitatione perpendi, priusquam hæc GULIELMI BALLONII avunculi mei, Clarissimi quondam nostri ordinis Decani, antiquiorisque Doctoris, opera quæ per me nunc prostant, publici juris facerem; tandemque rebus diligenter pensitatis, de quibus ii maxime sunt solliciti, qui ut sua aliorumve scripta posteritati nota faciant, se nomenque suum omnium censuræ subjiciunt, publicæ rei amor meos nimium prudentes metus vicit: quum præsertim in ea semper fuerim sententia, ab eo tempore quo de hominis vitæ cursu quotidiano judicare cœpi, eos beatos & aliqua ratione humano fastigio sublimiores esse, quibus divino munere concessum fuit, aut facere scribenda, aut scribere legenda, beatissimos vero quibus utrumque: sicque dolui summo judicio, singulari prudentia, adeoque eleganti nitidaque dictione conscripta opera, tot vigiliis & lucubrationibus exarata, nostrisque adeo profutura nepotibus, aut in privatos meos usus solum verti, aut tandem in blattarum tinearumque escam servari. Quod ne mihi probro adscriberetur, ex omnibus BALLONII operibus editioni paratis, quorum me ille heredem testamento instituit, *Consilia hæc medica* primum in lucem emittenda censui, quod scilicet a plerisque Philiatris desiderari, nullaque doctissimorum Collegarum (excepto Fernelio) ea de re scripta opera exstare animadverterim. Quæ quidem si diligenter & accurate evolvas, incredibile dictu quam bene tuis studiis consultum erit. Primum enim perfectam facilemque addisces methodum medendi plurimis morbis inauditis & curatu difficillimis qui in hac florentissima Parisiorum urbe, propter frequentiam & celebritatem, sæpius quam alibi gentium aut sanandi, aut dijudicandi proponuntur: Deinde vero legitimam & numeris omnibus absolutam, qualemque primarii olim Medici celebrarunt consilia ineundi rationem habebis: Denique non paucorum Hippocratis Aphorismorum elucidationem, adeo ut hæc quoque Consilia singularis alicujus commentarii loco merito esse possint. At vero tuis commodis privatim inserviens, utque uberiorem, & numquam satis optatum ex his fructum

ſis percepturus, copioſiſſimos rerum memoria ſcituque dignarum indices vocumque Græcarum Latinarumque contexui: alios præterea duos perquam neceſſarios quum morborum omnium & ſymptomatum, tum & Aphoriſmorum Hippocratis qui toto opere explicantur: Denique quæ ſuperflua mihi viſa fuerunt multis in locis ſubtraxi, ſcholiaque aliquot paſſim iis quæ ex Auctoris peculio ſunt adjunxi. Licet vero in deſcribenda morborum ſymptomatumque hiſtoria, a capite ad calcem uſque progrediendo, methodicum ordinem Auctor non ſit ſecutus, non minoris propterea exiſtimationis Conſilia hæc eſſe debent. Enim vero id factum fuit quod e re nata, & pro ratione temporum, quibus ægros inviſit, eorum affectus in commentarium & hiſtoriam redegerit, adde quod exquiſita ordinis ratio in conſcribendis Conſiliis parvi admodum ſit momenti: quam ob cauſam Auctoris ſeriem immutare nefas duxi, abundeque fuit prædictos morborum indices his ſubjeciſſe; quod ſi mihi laudi non vertatur, ſatis eſt tamen quod ſtudio operaque mea in communem uſum relata ſint. Cæterum aliorum operum ſeriem & catalogum quibus artem noſtram locupletavit idem BALLONIUS, hic non deſcripſi, neque etiam, quod multos feciſſe video adſcriptorum commendationem, eum magnis encomiis & laudibus celebrandum ſuſcepi, quandoquidem id tentare aut aggredi fruſtranei laboris videri poſſet, nam quæ ſuper ea re deſiderari, tuumque genium, ingeniumque pellicere & recreare poterunt, abunde & elegantiſſime in ejus vita, ex Libro de illuſtribus Medicis Pariſienſibus deſumpta, eſt proſequutus Clariſſimus Collega *RENATUS MORÆUS* Medicinæ & Chirurgiæ Profeſſor Regius, ſummi judicii & exquiſitiſſimæ doctrinæ vir, cujus hoc non mediocre ſingularis virtutis argumentum eſt, quod ſic alienas virtutes, quæ plurimis invidiam aut faſtidium pariunt, colat, foveat ac prædicet. Interim ſi quæ hac in editione errata admiſſa eſſe obſervaveris, quæ typographo aut mihi imputari poſſent, exemplarium cacographia, frequentes in his obeli, atque huc illuc ſparſi aſteriſci utrumque facile excuſabunt: quorum tamen compendiariam congeriem (quod multi ſolent) non ſtruxi, quod ita levia eſſe animadverterim ut te remorari non debeant, deinde vero operis venuſtas & elegantia tali congerie velut deformi aliquo nævo plerumque deturpatur. Itaque (*Benevole Lector*) qui laborem meum ἀνεπιφθόνως es obſervaturus, quidquid mei fuit officii diligenter advertas bonique conſulas quæſo, eaque ratione audacior factus alterum ejuſdem Auctoris Conſiliorum librum elegantiſſimum, aliaque dein præſtantiſſima opera non minoris in medicina facienda utilitatis neceſſitatiſque propediem excudenda curabo. Vale.

IN COMMENDATIONEM OPERIS

D. GULIEL. DE BAILLOU,

Clariſſ. Medici Pariſienſis, olim Decani, & Scholæ Antiquioris Magiſtri,

EPIGRAMMA.

Dum ſua conſultus miſeris BALLONIUS ægris
Conſilia impertit, conſulit ipſe ſibi:
Corporibus tantum, atque ad tempus profuit, at nunc
Victuro æternum conſulit ingenio.

JOANNES BERAULT,
Doctor Medicus Pariſienſis.

IN DOCTISSIMA CONSILIA Medica Clariſſimi viri,

D. D.

GULIELMI DE BAILLOU,

HEXASTICHUM.

Se urgeri fatis cernens BALLONIUS, atque
Abrumpi vitæ ſtamina grata ſuæ:
Nil facitis, Parcæ, nec enim minus ipſe ſaluti
Humanæ ſcriptis auxiliabor, ait:
O res mira! aliis nam ſic dum conſulit, ipſe
Producit vitæ ſtamina grata ſuæ.

GUIDO PATINUS, Bellovacus,
Doctor Medicus Pariſienſis.

IN EADEM.

Lucrum alii quærant: BALLONIUS arte ſalutem
Reddit Conſiliiſque, omnibus abſque lucro;
Hoc Medico amiſſam deſperet nemo ſalutem,
Conſilium ſemper, ſit Medicina, bonum.

PINEAU.

APPROBATIO.

HÆc Conſilia Medica Magiſtri GUILLELMI DE BAILLOU, Medici Pariſienſis celeberrimi, erudita oratione & ſummo judicio conſcripta, fruantur ea qua diutius caruere luce, futura rei Medicæ & ornamento & uſui maximo. Datum VII. Calend. Junii. Anno MDCXXXIV.

Fr. BOVIONIER, Facultatis
Medicæ Pariſienſis Decanus.

BENEVOLO LECTORI

GULIEL. DE BAILLOU,

Doctor Medicus Parisiensis,

S. D.

I ut cujusque est ingenium, ita se limet ac exerceat, præclare de se mereri videtur. Et quum exercendæ industriæ excolendive ingenii duplex omnino sit ratio, una dum privato studio addicti in communem utilitatem nihil afferimus, ac si in se ipsa res verteretur; altera dum studiorum nostrorum partem cum aliis communem esse volumus; ut hæc ab illa longe dissidet, ita utilitatis & laudis quæ ab alterutra redit, alia atque alia ratio exsistit. Qui privatis in studiis sese abdit, majorem ætatis suæ partem in iis occcupans, quum secum ipse vivat, sibi soli natus videtur. Cui melior inest animus eximia cujusdam immortalitatis opinione imbutus, is privati sui otii, cui se adjecerat, fructum longe fluere ac manare volens, ad alios quoque vult pertinere: Sui enim conscius est miseram se alias vitam propagare, nisi quæ ipse apud se commentus est & in unum contulit, eorum alios participes esse velit. Quod quidem abs re non videtur. Nam in iis qui secum ita vivunt exilis admodum est immortalitatis opinio: in iis contra quos publici nominis desiderium ac amor tangit, augustum aliquid ac florens exsistit. Et qui umbra & otio delectati falsa temporis usura abutuntur, tametsi excellentem animo litterarum impressam effigiem tenere se existiment, nullo laudis aculeo pungi videntur, quum illam non exprimant, alioqui non ita publicam utilitatem desererent ut privatæ serviatur. Quum vero nulla laudis spe ducantur atque alantur, eos nihil aut parum salis ac humani habere judicandum est. Illis pectus refrigescit quum hoc nullus laudis ardor inflammarit, quod stolidissimum quemque frigidissimumque hominem incendere ac incitare possit. Nimium illis scilicet æger est animus, ut quibus non sint stomachi delicatissimæ epulæ quas laus subministrat, quæque acerbitatem omnem condire possint ac mitigare. Frustra tot præliorum dimicationes bellicosa sustinuisset Antiquitas, in qua priscum semper aliquid ac nitidum apparuit quod in publicam rem redundaret. Frustra arbores sevissent sæculo alteri profuturas, in excolenda agricolatione tantam operam posuissent: nec minus ridendi essent qui seposita omni rerum domesticarum cura in publicæ utilitatis studium sese conjicientes libris de re quavis editis &

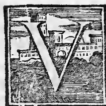
miro artificio limatis claruerunt. Inanis eorum omnis foret industria nisi quum rebus illis arduis ætatem suam tererent, simul etiam admirabilis cujusdam immortalitatis opinione, & laudis nullo marcore exstinguendæ incredibili exspectatione sese sustinerent ac recrearent, quod qui negat, suam ipsius inertiam abunde declarat. Quod eo animo dictum acceptumque velim, ut & instituti nostri consilium intelligatur, & hominum sibi solis consulentium pessima mens condemnetur. Novimus qui tametsi publicis scholis multum profecerint, tam male tamen de Publica re mereantur, ut nil novum cudere, nil scribere, nil in ordinem redigere velint. Non hos laboris vigiliarumque piget, sed quum multa studio contigerint, nonnulla aliena industria collegerint, piget tamen eorum partem aliis communicare, quorum hæc ratio est jejuna admodum & angusto ingenio digna. Quid attinet me nonnullam operam ponere in iis enucleandis evolvendisque quæ multa sunt apud me, aranearum & tinearum ludus & esca? si quid tale velint posteri, laborent, assequantur, nolo meam industriam illis inertiæ desidiæque occasionem dare; belluinum hoc & libero homine indignum. Si hoc jure nobiscum egisset antiquitas, si immensum artium proventum invidisset, langueremus nunc omnes ac frigeremus. Quicquid agimus, scribimus, excogitamus, id non est novum, sed veterum inventis addimus tantum atque amplificamus. Melius multo de nobis meruit Antiquitas quæ nullum non sustinuit laborem ut multa undique quæreret, ingenio & industria excoleret, quod in commodum nostrum verteretur. Immo in eo consumuntur eorum industriæ & curæ, ut posterorum supellex instructior locupletiorque illorum labore reddatur. Quo fit ut nos majorum conatus proxime imitati succideremus nonnullam temporis partem quam in hunc librum conferremus ac conjiceremus. Si quid enim aut ingenio nostro quæsiverimus, aut aliorum industria collegerimus, id ipsum huc contulimus, utilitatem non omnino pœnitendam aliis allaturum. Sic nulla infamiæ aut socordiæ nota nostro nomini hærebit, ut iis contigit qui aut quum se desidiæ dediderint, omnem laborem detrectant, aut quum multa alias habeant diffusa, dispersaque quorum nonnullus esset fructus, si in vulgus ederentur, nolunt tamen laborum suorum partem cum aliis communem esse. Quod quum brutum sit ac inhumanum, inde longe nobis recedendum arbitramur: si quid hic sit lectione dignum, hoc pro arbitratu utere: sin autem aliquid afferes limatius ac excogitatum magis quod nos qui hujus rei inventores dici volumus, amplectamur. Vale, & iis qui publico nomine laborant magnam gratiam habe. Lutetiæ Parisiorum, Idibus Sextilibus 1572.

GULIEL-

GULIELMI BALLONII
MEDICI PARISIENSIS CELEBERRIMI,
CONSILIORUM MEDICINALIUM
LIBER PRIMUS.

CONSILIUM PRIMUM.
DE CAPITIS DOLORE.
AD DOMINUM ANDREAM GUILLARDUM,
Regium in Consilio Secretiore Consulem.

VETERES partium infirmitates etsi omnino non tolluntur, leniri tamen solent ac mitigari. Eas autem jam vestigia pressisse, ac jam-pridem inveterasse argumento est, quod quum sopitæ exstinctæve judicentur, eæ veluti postliminio redeuntes, sæpe acerbius quam alias nos exerceant ac fatigent; sive, quod fere fit, externa aliqua causa adsit quæ ignaviam morbi exsuscitet, sive ab humoribus qui intus ignavi residesque latent, dolor hic redintegrandi sui causas principiaque ducat. Inter affectiones, quæ in hominum genus maximam partem sæviunt, sunt capitis dolores, & ventriculi infirmitas. Hic quidem, quoniam vel ob usum medicamentorum quibus maxima hominum pars imprudentius addicitur, vel ob esculentorum potulentorumve varietatem, alteratur ac elanguescit; cerebrum autem, quod pars sit externarum injuriarum procellis maxime exposita, & internis affici solita, quum instar cucurbitæ inferne sursum errabundos vapores attrahat. Ac præ ceteris quidem nuper apud me questus es de vetere capitis infirmitate, quam hemicraniam appello, quæ stata rataque periodo caput exerceat; unde

capiti conflata comparataque imbecillitas, ut leviuſcula de cauſa in ſubjectas partes illinc tamquam a fonte ſcaturientes humores præcipites ferantur. Quinetiam a catarrho in fauces, deinde in pulmones melius, quod uberrime ſaliva in os recurrat, idque quum alias, tum maxime dum hemicrania repetit, quæ ſua periodo ratoque circuitu in alteram tantum capitis partem tyrannidem exerceat. Sed ut pluribus paucis ante diebus ediſſerui, non tam a capite reſidua hæc ſuperfluaque materia dimanat, quam a ventriculo, ab hoc nimirum reſudante tenui ſero in os ob conſenſum ventriculi cum cerebro, quaſi ventriculus qua data porta exoneret ſeſe, eo quo mirum in modum vexatur, excremento. Quamquam imbecilla maleque affecta pars eſt; non prius tamen morbus revireſcit, quam a cauſa aliqua externa vis ac impreſſio inferatur. Unde pertinaci ſtudio, cura, ſedulaque in rem aliquam animi contentione, aut ejuſdem perturbatione, quum alioqui ſedatus tranquilluſque eſſet, vetus infirmitas detegitur ac invaleſcit. Sed in eo demum virtutis & temperantiæ ſignificatio maxima eſt, qui cauſis illis quæ morbos excitant, occurrit, ut ſuo ſibi marte perniciem conciliaſſe non judicetur: & in potulentis, eſculentiſque moderatum ſe præbendo, & in animi perturbationibus quietum ac æquabilem, & in aliis id genus temperatum. Ægre fers admodum, quòd liberum in litterarum, quarum mirum in modum deſiderio elangueſcis, ſtudium incumbere non permittat aut parata in oculos fluxio, quæ te ea re frui vetat, quam cum vita eamdem æſtimas; aut hemicrania, quæ longo annorum flexu confirmata in caput tuum jus, ut ſic dicam, vindiciarum habere videatur. Si quid conſilio poſſum, cenſerem jecinoris & ventriculi ſtato tempore rationem habendam eſſe. Quantum mente ac ratione colligo, duæ illæ partes accuſandæ ſunt, ut jampridem illuſtrium Medicorum qui tibi fecere medicinam tacitum conſilium videtur indicaſſe: eorum enim omnis ratio & induſtria in eo verſata eſt, ut intemperiem jecinoris calidam emendarent, ventriculo robur ac firmitatem conciliarent. Sed & illud addo, corpus tuum jam ad melancholicum ſtatum videtur divertere, non tam ratione curarum quibus opprimeris, quarum tamen moli ac magnitudini erecto animo reſiſtis, quam ætatis deſcriptione & annorum flexu. Hoc enim jampridem Hippocratis auctoritate teſtatum eſt, *corpora bilioſa, ætatis decurſu, quum perſpiratione carent, melancholica effici.* Supprimitur enim humor qui per extima cutis difflari debuiſſet, bilioſuſque humor exaſſatur, unde in melancholicum ſuccum facile degenerat. Itaque quum conſtet hepati vernaculam eſſe intemperiem quæ demum variorum affectuum tamquam fomes ac ſeminarium exſiſtat, illa primum corrigetur. Optime ad eam rem conſultum videretur ſi ſyrupus ad hanc formam concinnaretur: ℞. *Succorum endiviæ, ſcariolæ, borraginis depuratorum, ana, unc. iij. ſucci ſummitatum lupuli, unc. j. ſucci pomorum de curtipendula, unc. iij. ſucci granatorum, unc. ij. ſacchari candidi & communis, partes æquales, quod ſufficit; fiat ſyrupus coctus, cœlo æſtuante in uſum reducendus.* Loco hujus ſyrupi in pharmacopœorum officinis aſſervatur ſyrupus e cichoreo compoſitus cum rheo. 2. Non videberis operæ multum pretii facturus ſi medicamentis purgantibus corpus aſſueſcat: nam quum

Sectio. 6. l.6. epid. 2. Galenus Com. in Apho. 15. lib. 3. Aphor.

Et 2. de diæta acutorum. Item cap. ult. lib. de conſuet.

quum illis nulla amicitiæ cum corpore intercedat neceſſitudo, ab iis corpora alterantur ac deteruntur: deinde in pravam conſuetudinem adducuntur; deſueſcere autem non facile eſt, aut non commode id fit: humores enim qui deſides in corpore diu reſtiterunt, & qui de ſanitatis gradu nondum dejecerunt, ſemel moti ac concitati deteriores redduntur, quam ipſi fuerunt dum quieſcerent: potes caſſia fiſtulari contentus eſſe admiſto rheo. At ventriculo conſultum oportet ſumptis ſtato tempore pilulis aliquot, quibus non tam ventriculi repurgandi, quam ejus confirmandi facultas conceſſa ſit. Conferent pilulæ ex aloe initio paſtus, niſi hæmorrhoidum fluxui ſis obnoxius. Conferent eæ pilulæ ſub ea forma. ℞. *Maſſæ pilularum de aloe, ſcr. j. aggregativarum, ſcr. ij. cinnamomi interioris, gr. vj. cum aqua bugloſſi infuſionis gran. vj. maſtiches, fiant pilulæ.* De cerebro quoniam ita quereris, rationis eſt earum partium curam rationemque habere. Quæcumque enim labes contingit, ea ad inferarum partium morbum ac infirmitatem transferetur. Plura multo ſunt quæ in eam rem conferri poſſunt, ſed malo deſideres, quam minus copioſe accommodateque ea a me explicari ac pertractari. Pariſiis Calend. Februar. 1571.

CONSILIUM SECUNDUM.

Pro Jano Guichomio ad Tabem vergenti.

QUum vigil aſtitiſſes Illuſtri hero tuo miniſtraturus, plethoricis ſymptomatis cerebrum fœtum plenumque relictum eſt, unde perenni defluvio in pulmonibus labes contracta eſt. Eo quoque aliquid contuliſſe videtur conſuetudo aſſidua cum hero phthiſico, cujus halitus poteſt ad alios venenatam mali qualitatem traducere: hoc enim jampridem veterum auctoritate confirmatum eſt: ergo inveterata jam in pulmones fluxio eſt, & quæ pulmones jam affecerit labe nulla arte eluenda. Verum, quod nondum artuum corporiſque univerſi macies contracta ſit, id arguit nondum confirmatam phthiſin eſſe, ſed aliqua induſtria ac arte levari poſſe: Malum hoc funditus tolli poſſe ſi quis aſſeveret, aut effecturum ſe polliceatur, fraudem is faciet ac decipiet. Duobus modis occurri poteſt; uno, ſi quam maxime poteris legitimam victus rationem ſervaveris: altero, ſi per intervalla levibus medicamentis te accommodaveris, quæ paullo poſt deſcribam. Hæc autem in victu rata firmaque ſunto, ſomno diuturno abſtinebis, ac præcipue meridiano, frugalis cœna eſto; jurulenta parca erunt, jentaculum ſolo pane conſtabit, potus nullus eſto: vini uſus huc non confert, quum multis abſtinentia vini ſanitatem reddiderit: quoniam tamen abſtinere omnino difficile eſt, metuendumque ſit, ne circumciſus vini uſus ſtomacho imbecillitatem pariat, aqua primo hauſtu in paſtu ſumetur, ut viſcera ſuperiore abſtinentia paullum reſiccata, rapto ad ſeſe primo hauſtu humeſcant, nec incaleſcant. In aqua incoquentur myxaria, dactyli, pruna. Quod ad medicamenta, valentiorum uſus parum tutus, malum enim inveteravit, at blandiorum

℞. Caſſiæ, unc. j. diaphœnici, ſcr. iv. cum electuario diatragacanthi, & pulpa ziziphorum, fiat bolus. Aut hic potus.

℞. Decocti pectoralis, unc. iv. in quibus incoquantur foliorum ſennæ, dr. iij. ſeminis fœniculi, dr. jß. in expreſſione infunde agarici trochiſcati, ſcr. iv. diſſolve catholici & ſyrupi e bechicis, ana, dr. vj. diaphœnicon, dr. j. fiat Potus. Nec vero abunde erit capiti conſulere, ſed & humoris in pulmonem illapſi ratio eſt habenda. Eo conferet hic linctus.

℞. Electuarii diatragacanthi frigidi, unc. j. ſacchari candi, pulveris diaireos, ana, dr. ij. penidiarum, dr. jß. looch ſani, unc. ß. cum ſyrupo myrtino aut de hyſſopo fiat linctus.

℞. Confectionis de rebecca, unc. j. utatur ſæpe.

℞. Looch ſani & experti, unc. iij. utatur cum baculo glycyrrhizæ.

Veſperi cubiturus uteris opiata: *℞. Pulveris electuarii diatragacanthi, dr. vj. boli Armenæ, dr. jß. conſervæ roſarum veteris, unc. jß. cum ſyrupo de papavere fiat Opiata.* Hordeata plurimum conferent. Nec eſt quod frequenter iis remediis te fatiges, eorum enim uſus incidet maxime in magnis temporum mutationibus. Vere appetente venæ ſectio plurimum utilis erit. In aurora conandum eſt expectorare ea quæ in pulmonibus contenta erunt: depexis in poſteriora capillis commode adhibebuntur ſacculi ex milio & furfure. Commode in ore verſabuntur grana maſtiches. Deinde excipiendus fumus hoc pulvere in prunas injecto.

1. *℞. Nigellæ Romanæ, dr. iij. pulveris roſarum, dr. ij. thuris, dr. j. maſtiches, dr. ß.* His remediis non priſtinam ſanitatem, quam non pollicemur, ſed longiorem jucundioremve vitam promittimus.

ANNOTATIO.

1. *Fortaſſe ſuffitus ex aromaticis quales hic & a medendi peritis præſcribi ſolent non conveniunt in affectibus* ῥευματικοῖς (a) *capitis: in his enim ſemper conjuncta eſt gravitas, hanc autem adauget plurium aromatum ſuffitus. Nam calida omnia, ſuperiora facile petunt, fumis caput opplent.* Galenus comm. in aphoriſm. 28. lib. 5.

CONSILIUM TERTIUM.

Ad Conſulem Regium turbatas ac cruentas urinas excernentem.

RENum affectus maximam partem jure hereditario ad poſteros perveniunt, ut & earum partium quibus commune publicumque officium à natura demandatum eſt; ſic nimirum quibus cerebrum imbecillius eſt, ii ad poſteros id vitii transfundunt, ut quemadmodum bonorum ſic & morborum heredes conſtituantur; in cæteris lithiaſis hereditaria eſſe ſolet, quod ſemini

(a) Rheumaticis.

ſemini impreſſa ſit diſpoſitio a qua affectus principia cauſaſque ducat: Vitæ tamen inſtitutum plurimum ad hanc aut illam partem confert, ut nativa diſpoſitio corrigatur; vel ut depravata victus ratione pravorum humorum proventus in corpore fiat, unde lapidis generatio & ſoboles conſequatur. Affectus quo non ita pridem conflictaris propter inſolentiam mirum in modum terruit te, quum nulla hactenus rudimenta ejus exſtiterint: doloris tamen ſpecies, ſitus, urinæ quoque ipſæ male affectorum renum locuples ſatis argumentum reliquerunt. Non quin a ſuperis quoque partibus aliquid deerrare poſſit, ita enim quæ loco ſupero ſitæ ſunt partes, in eas ſua onera deponunt, quæ inferiore ſitæ ſunt, quæque excipiendis totius corporis excrementis dicantur. Urinæ arguunt renum affectus, eoſque indicant: illac enim trajiciunt ac ſi quid præter naturam contineatur, devehunt ac in matula oſtentant. Arenoſæ apparuerunt primum quæ contentum neceſſario in renum cavis calculum non arguunt, ſed quum vi naturæ deturbentur dejicianturve, generationi lapidis occaſiones præripiunt: alioqui metus foret ne ſi illic diutius reſiſterent, in lapidem tandem cogerentur ac coagmentarentur. Cruentæ poſtea, ac ταραχώδεις (b), & ad nigrorem devergentes excretæ ſunt, quæ lapilli contenti occaſionem, vel opinionem potius fecerunt, quum ſæpe ejuſcemodi excernantur attritu colliſuve rei duriuſculæ renem deterentis: nam quum corpus id carnoſum ſit,
facile patitur. Quamquam & ab hepate, & a liene præſertim nigrore I.
aſperſæ excerni poſſunt, quum eo loci exaſſentur aduranturque humores, qui poſtmodum cum reliqua humorum colluvie defluentes novo colore urinas imbuant ac intingant: tamen ſive a renum preſſu attrituve res ita evenerit, ſive aliunde raptus humorum fiat in renes, unde & gravitatis ſenſio adeſt, quæ lapidem contentum ementiatur, conſulendum tamen renibus, ut & non ita facile excipiant onus aliarum partium amandantium a ſe ſe excrementa, ſi hoc aliunde eveniat, ſive a propria ipſius renis imbecillitate & morbo id contingat. Id ut apte commodeque fiat, derivandus eſt alio humorum curſus qui præcipites in renem male affectum ruunt. Quod uſu ſyrupi hujus ſolemnis facile conſequeris, præſertim quo tempore Luna ſilet.

℞. *Scariolæ, acetoſæ, plantaginis, ana, man. j. endiviæ, agrimoniæ, lupuli, ana, man. ß. foliorum violarum & malvæ, ana, man. j. biſmalvæ, man. ß. quatuor ſeminum frigidorum majorum, ſeminis endiviæ, ana, dr. j. paſſularum, glycyrrhizæ, ana, unc. ß. ſebeſten, num. iv. caricas, num. iij. ſummitatum urticæ mollis, man. ß. foliorum ſennæ, unc. jß. polypodii & ſeminis carthami, ana, unc. j. corticis myrobolani citrinæ, & tamarindorum, ana, unc. j. fiat decoctum ad lib. j. in colatura diſſolve, ſacchari unc. ix. expreſſionem unc. jß. rhei, & unc. ß. agarici maceratorum in ſucco endiviæ cum dr. j. ſantali citrini & ſcr. ij. cinnamomi: fiat ſyrupus coctus: capiat unc. jß. interlunio lunæ, cum decocto glycyrrhizæ.*

℞. *Diatragacanthi frigidi, unc. ij. capiat frequenter.*

℞. *Unguen-*

(b) Perturbatæ.

℞. *Unguenti refrigerantis Galeni, aut rosati Mesve, unc. ij. pro litu regionis renum.*

Interdici debet usus eorum quæ movendarum urinarum facultate pollent, nam ea ad renes materiam deveherent, & ita obstruerent, unde malorum incrementum, ideo perperam & ignorata rerum natura plerique audito lapidis nomine, aut renum affectus, statim ad vinum album & diuretica concurrunt, ignorantes cautius utendum esse vino albo, præsertim quum corpus scatet excrementis: hæc enim usu eorum quæ tenuitate partium prædita sunt, in renem affectum convehunt, nataque inde obstructio mirum in modum lædit, efficitque ut morbus quasi redivivus capiat incrementum. Exercitationis magnæ sunt opportunitates ad præcautionem, & curationem calculi; sed hic consideratos esse oportet, ne aut intermissione exercitationis propriique officii corpus ignavum reddatur, vel exsolvatur, unde magna crudorum humorum copia congeratur; aut vehementiore agitatione humores agitentur, unde sursum, deorsum ac in omnem partem impetu facto, tandem eæ onerentur partes quæ imbecillitate aliqua fatiscant: quomodo affectu renum tentati nimia exercitatione sæpe dolores magnos experiuntur. Videndum ne curiosa nimis & accurata ciborum varietas obsit: nam varii inde humores generantur qui naturæ conficienti plus facessunt negotii, quam si res uniusmodi usu veniant. Quoniam autem renes semel affecti aliis atque aliis exercentur morbis, unde eorum successio contingit, æstuante cælo ad lac asininum confugiendum: hujus eximiæ sunt dotes quum accommodate usurpatur, ita præposterum ejus usum magna incommoda consequuntur. Quod facile magno usu apparebit. Calend. Martij 1571.

ANNOTATIO.

1. *Simile quid observavit Hippocrates in Herophonte, qui licet nigra minxisset, convaluit*, lib. 1. Epid. sect. 3. *& Galenus* sub finem lib. 5. de locis affect. *Inter cætera ea de re commemorabilis locus est apud Aëtium*, tetrabil. 3. serm. 3. cap. 3.

CONSILIUM QUARTUM.

Pro Nobili puella Lodoica de Herville.

Illustris virgo febre prehenditur quæ typo tertianam refert, sed quod & paroxysmi in noctem inciderent, & quod longiores forent, esse notham spuriamque febrem tertianam inferebat: eo quoque contulit verna constitutio calida, sed tepens. Corpore erat satis male affecto, & fœdis coloribus deturpato, sed illam insitam innatamque habebat corporis imbecillitatem; adeo ut toto febris cursu impura humorum colluvies emanaret, locuples congestæ cacochymiæ & in dies succrescentis argumentum.

Sic

Sic potulenta esculentaque omnia corrumpebantur : sic hectica quædam corruptela & diaphthora conjiciebatur. Exactis diebus tredecim (qui septem circuituum terminus erat) quum & sudores erupissent, & alvus abunde lata foret, immo fluxus quidam diarrhœicus terrore magno apparuisset ; sed hic quam primum repressus est, quod non excernerentur quæ excernenda erant, idque magno totius corporis incommodo fieret ; tamen quasi redivivus repetiit, & ad tertianum paroxysmum auctarii vice adjectus & alius ut duplex tertiana exsisteret. At esse mirum oportuit, quod excretæ materiæ copia malum non terminarit, sed ne minuerit quidem : quod in omnibus morbis malum. Dubitatum est num secanda esset vena? Aliis non placuit hoc remedium, quod juvencula, imbecilla, corpore admodum difflabili, materiaque non tam in venis contenta, quam in mesenterio, in quo magna obstructionum copia contineatur. Aliis secus visum est, qui experientia norint in febribus ab obstructione natis præsens remedium afferre venæ sectionem. Itaque omissum remedium hoc. Potuit tamen usurpari, quod febris nulla appareret vacuitas finitis paroxysmis, impresso nimirum partibus solidis calore. Morbus diuturnus, partim securus, partim vero non apparebat ; diuturnus quidem quod maximam partem accessiones in idem tempus inciderint, & eodem desierint : quod ex Hippocratis mente morbum fore longum significat. Securitatem autem designabat accessionum stata periodus & repetitio ; ex ejusdem enim sententia periculi immunitas est cum intermissione quocumque modo illa sit. Nam & malignæ humorum putredinis & inflammationis metus abest ex mente Interpretis. Itaque febris ex se quidem securitatem pollicetur, sed ratione subjecti patientisque corporis non item, quod viscerum magna impuritas subsit fortasse & diaphthora. Et duorum alterum consequi est necesse, vel ut in longum tempus morbus producatur, vel hectica quædam symptomatica consequatur. Illud enim observatum est a venarum mesaraicarum obstructione nasci febres hecticas, quæ diu sine sensu magno ægros exercent. Eoque initi consilii extremum pertinuit, ut agarico & folliculis obstructionum libertas quæreretur : nam quæ excernuntur viridia, flava, & varii coloris recrementa, ea non minuunt paroxysmos, quod arguit id non excerni quod excerni debuit, unde natura opprimitur tantum, sed non allevatur.

CONSILIUM QUINTUM.

Pro Coquo Domini de Roissy, colicum dolorem pati se asserente.

INcredibile dictu quantis doloribus venter imus torqueatur : ac sæpe exercent in ea parte dolores quos frustra, multis adhibitis remediis sive ea assumantur, sive adhibeantur, solvere aut lenire cogitabis. Injectis clysteribus non solvuntur, medicamentis paullo vehementioribus irritantur.

1. ritantur. Primus nostra memoria Fernelius observavit sæpenumero cruciatus excitari, qui quadam similitudine & vehementia colici nuncupantur, quibus tamen non in colo intestino sedes est, sed vel in peritonæo, vel in membranis quæ abdomini ventrisque partibus obtenduntur: non clysteribus, non medicamentis leniuntur: eorum materia aut flatus est, aut acer æruginosusque humor, qui quum diu restagnans in visceribus restitisset, tandem inusitatam viam in abdominis spatium aut in peritonæum sibi patefacit: & hæc in diuturnis febribus contingunt: quippe natura depulsionem materiæ crisimque in alvum molitur; & quum nusquam expeditam viam nanciscatur, humorem illum è venis ac visceribus in membranas avertit ac derivat. In quatuor aut quinque id ego deprehendi, qui quum dies aliquot febre conflictati fuissent, aut quod ejus diuturnitatis eos tæderet, aut quod quum primum natam febrem rescindere ac jugulare cogitarent, inito cum mulierculis, aut præstigiatoribus circulatoribusque hominibus consilio, motum impetumque materiæ impediverunt: & quum ea inducias aliquot dies dedisset, resumptis collectisque viribus, jam demum recens furibunda quaquaversus sese insinuat, unde dolores priore morbo deteriores exsurgunt. Ac ut cæteros omittam, Nicolaus du Saulsay memorandus hic. Hic febrem tertianam sustinuerat: remedia neglexerat, sero tamen neglecta usurpavit: habitu erat melancholico, putri, aut saltem pessime affecto liene. Quum febris quievisset, octavo post die adstricta alvo, in stomachi capacitate flatum sensit. Pauculo post tempore paullo contractius malum fere superius orificium occupavit, ac si hic punctum esset aliquod: circa pectinem ad extremum musculi recti altera doloris sedes, præterea circa renem sinistrum; non quia meo judicio materia diffusa esset magis, sed in particulis his magis elucebat. Pulsus parvus; sudores, ac veluti animi defectiones; urinæ flavæ ac sedimentum nigricans divulsumque: (sed tales urinas in melancholicis, & quibus affecta viscera sunt observavi) pugnatur cardiacis, nil profectum. Ita exactus dolor, ac velut superficiem attingens, ut minimum digitorum appulsum, immo ne rarissimi lintei ferre posset. Descendit in balneum, adhibiti litus, fotus, medicamenta vomitoria usurpata, nil
2. profectum: imo sæviebat magis dolor: visus est toxico infectus: ac ejus rei magna erant argumenta: duodecies repurgatus; & hic blandis primum agendum est, nec incepto desistendum. Quum vires languere viderentur, secta fuit vena dextra, allevatus paullum, malum recruduit iterum. Exhibita sunt iterum medicamenta, secta vena sinistra, allevatus; ex intervallis data narcotica, somnum inire nequibat. Sed an hic sectio venæ utilis? Nullus pæne est qui a secanda vena non abhorreat, quum dejectæ sint vires admodum: Præsentissimum tamen remedium, quod materia a centro per metastasim ad habitum corporis viam affectat, & quum illic restitet, potest educi sectione venæ: siquidem tenuis fuisset, per insensilem transpiratum, aut sudores efflasset: sed quum crassa foret, medio quasi itinere objecta veluti mora resistens, membranas ferit atque divellit. Lutetiæ Parisiorum mense Majo 1571.

ANNO

ANNOTATIO.

1. *In aliorum ſcriptis hoc nondum obſervavi. Fernelius vocat colicum dolorem non legitimum: dolor non eſt erraticus, ſed in imo ventre fixus manet, & intolerabilis eſt, fotibus paullum quieſcit, ſed multo ſævior repullulat; immo Jo. Fernelius ait eum dolorem aliquando tertianarum febrium (quibus aliquando ſuccedit) modo repetere ac exacerbari. Non eſt quod hujus rei inventæ gloriam ſibi decernat Fernelius: nam & Hippocrates aliquid ſimile* in Coacis *videtur obſervaſſe. Verba quidem obſcura ſunt, ſed tamen idem ſubindicaſſe mihi videntur:* dolores, *ait*, ex lumbis diuturniores qui febre exacerbantur τεταιογωῶς (*c*), ſimiliter tertianæ febri, vel in modum quemdam tertianæ febris, grumoſum ſanguinem egerere faciunt: *Hoc enim vult dicere, vel eos dolores quadam periodo repetere, more earum febrium quibus ſucceſſerunt, vel in febribus modum quemdam tertianæ retinentibus eos demum repullulare ac reviviſcere. Porro in ejuſmodi ægris quos obſervavimus crudeliſſime affligit dolor, & tumores quidam nonnullis apparent, ut in fabro lignario contigit, qui diutiſſime inſomnis præ dolore manſit cum colico iſto dolore illegitimo: hinc abſceſſus metuebantur: nec abs re, nam de iis dictum eſt ab Hippocrate* in Coacis, durities circa ventrem & dolores in febrientibus cum horrore, cibum averſantibus, ſi alvo parum humectata non purgentur ad ſuppurationem veniet. *In iis nos & frequentibus fotibus, & medicamentis opem attulimus.*

2. *Hippocrates* lib. de affectionibus *eos dolores adumbraſſe videtur, dum explicat quotuplex ſit volvulus, unus hyemalis, alter æſtivus & ictericus, tertius hæmatites, & autumnalis: nam ii dolores ad volvulum accedere videbantur.*

2. *Joannes Fernelius in talibus balnea uſurpabat, viribus nondum lapſis: ac in balneo ipſo medicamentum purgans propinabat: quod dum agere incipiebat, educi jubebat ægrum e balneo.*

2. *Ac de ejuſmodi doloribus quos hic æger noſter ſuſtulit, videtur agere* aphoriſmus Coacar. animadverſionum. Quibus dolores hypochondriorum, oris ventriculi, hepatis, partium circa umbilicum, hi ſanguine per inferiora excreto ſanantur, non excreto moriuntur, quia metus eſt inflammationis.

(*c*) In modum tertianæ febris.

CONSILIUM SEXTUM.

De pulmonum phogosi.

Pro puella Nobili Longueil.

FIlia Consulis Regii alvi profluvio ac febre prehenditur; in pulmonibus incendium magnum conceptum est. Febris quidem specie benigna ac mitis videtur, tamen nisi occurratur, futurum est, ut in hecticam degeneret: in pulmonibus erysipelatodes aliquid esse declarat appulsus manus ad regionem thoracis; infirmis est pulmonibus, tum quod id vitii a matre contraxit, tum quod superiore hyeme magna in pulmones destillatione laborarit: hinc difficultas magna anhelitus, hinc pulmonum imbecillitas, hinc pituitæ putris in iisdem ξυναθροισμὸς (*d*), & nisi diligenter provideatur, brevi in pulmones facto humoris impetu gravius aliquod opinione nostra malum eveniet. Præterea alvus fluit, vomitioque ægram fatigat: quæ dejiciuntur liquidiuscula sunt, & diarrhoica: magna vermium suspicio quos putredo magna parit: nam paullo post propinato ex rhabarbaro poculo excretus vermis mortuus (quod tantam corruptelam significat, ut nequidem eam vermes, prognata tamen ex putredine soboles, ferre possint.) Itaque oppugnanda ventris inferioris putredo, quæ febrem hanc pæne hecticam putridam quoque efficit: alterandi & pulmones: hæc enim quæ adest sitis ingentem in pulmone conceptam flammam arguit. Et quum silentium, frigidæ haustus, necnon auræ frigidæ inspiratio sitim sedare dicatur ab Hippocrate, eam sitim non explebit frigidæ potus, quum non in alvo æstus, sed in pulmonibus concipiatur: foris illinetur totus thorax oleo violaceo, & butyro recenti: epithemata cordi & jecinori applicata: sedatus vomitus: præscriptum rheubarbarum: omnia in melius vertuntur.

CONSILIUM SEPTIMUM.

De febre hectica.

Pro Puello.

CLaudius de Herville circa mensem Martium cælo æstuante cœpit febricitare: diaria erat febris quæ primo quoque tempore in speciem quamdam hecticæ degeneravit: ac id Medicos primis diebus latebat ad eam

(*d*) Coacervatio.

eam rem parum attentos. Alvus liquida dejecit, cinericia, putria admodum: paucis post diebus alvus restitit. Secta vena, sed frustra. Interjecto aliquo temporis spatio urinæ croceæ turbatæ apparuerunt: illud χλώρασμα λαμπρὸν (*e*) Hippocratis, id est faciei viriditas collapsa est: brevissimis intervallis deprehensa est collabi corporis ea tantula quæ inerat corpori moles. Metus maximus fuit hecticæ μαρασμώδης (*f*): fomes in pulmonibus est, & in imo ventre: febrisque complicata est, elevato subinde ex imis sedibus vapore, qui cordis intima feriat atque attingat. Hicque considerari debent ἕξις (*g*), putredo malaque qualitas per partium inferarum quamdam corruptionem. A cibo refrigerabantur extimæ partes: rubebant genæ ex intervallis: itaque non tam de morbo ejusque specie laboratum est, quam de curatione, quæ operosa ac difficilis visa est: nam ariditas cutis & scabrities, marcor, & collapsus repente habitus, facies pæne Hippocratica, caloris ad interiora recursus & expansio, vicissitudoque ejus a cibo præsertim, caloris acrimonia hecticam intemperiem ali foverique declarabant. Institit & quidam hoc argumento nixus probare hecticam febrem non esse, quod a cibo refrigeratio, non calefactio contingeret. At Galenus exemplo de perfusione calcis adducto vult in hecticis febribus a cibo partes calefieri: sed non excludit levem refrigerationem, quam postea calefactio excipiat. Vel dicemus in iis quibus robusta sunt viscera, calefactionem statim enasci: quibus contrario modo affecta, leve refrigerium contingere. Ergo primo quoque tempore hæc instituendi usurpandique remedii jam demum nata necessitas & occasio videbatur. Sed hic audito febris hecticæ nomine, non statim ad humectandum refrigerandumve accedere oportebat, eorum more qui empiricam methodum sequuti, omnia confundunt ac pervertunt. Febris illa hecticæ omnia argumenta præ se ferebat, sed unde nata, an morbo successerit, symptomaticave, an essentialis, quæstione dignum putatur. Hecticæ raro primariæ sunt, & ut agnovit Galenus 3. *de præsag. ex puls.* aut a mœrore aut ab ira nascuntur, præeunte aliqua diaria: alias causas non agnovit: nec enim credibile causas procatarcticas tantam vim habere, ut primo quoque tempore partes solidas immutent. Tamen ex tribus unum videtur probabile. Visus est diariam productam pati quum cælum mense Aprili æstu incandesceret, cui febri aut celatæ, aut neglectæ hectica prompte successit, ut 8. *Meth.* Galenus ait contingere: nam faciles sunt morborum successiones in male præsertim affectis corporibus. Vel potius (ut licet simile legere apud Galenum 3. *de præsag. ex pulsibus*) quum intemperies & superficiaria phlogosis ratione cæli æstuantis præcessisset, ecce hectica pestilens, quæ contingit aliquando, oborta est, quæ omne medentis consilium ad cardiaca converterit: quod & urinæ prætendebant, quæ confusæ & subcroceæ apparebant, quum nil tale contingere soleat ab simplici hectica: sæpe enim idque primis diebus urinæ non parum ab-

(*e*) Viriditas splendida.
(*f*) Marasmodes.
(*g*) Habitus.

ſunt ab urinis ſanorum. Probabile & illud hecticam hanc veluti ſymptomaticam in corpore macilento maleque affecto ab obſtructione, aut vitio totius ſubſtantiæ partis alicujus natam: etenim legere eſt exoriri ſæpe febres lentas ex hecticarum genere a latente obſtructione, aut ſemimala in parte quapiam corruptela. Sic nimirum focus videtur cor, hepar per conſenſum cordis, meſenterium, ipſi quoque pulmones. Licet Galenus *lib. de Maraſmo* neget pulmonem ſedem eſſe febris hecticæ, quod pulmo ſit humidus, & perpetuo novo attracto aëre refrigeretur. Sed hoc quam verum, aliorum eſto judicium. Ac in hoc juvene pulmo & meſenterium focus videtur, ut ne uno neglecto alteri male conſulatur. Itaque hic conſiderantur intemperies, mala qualitas, putredo, ut perpetuo urinæ declararunt. Diligenter profligata eſt mala qualitas, duorumque hic habenda ratio, putredinis, intemperiei tamquam cujuſdam phlo-
2. goſeos: hic tamen opus, hic labor. Audito nomine morbi ſectio venæ, quum putredo eſt, & purgatio; quum autem hectica intemperies eſt omnis refrigerandi modus & alteratio intelligitur, ſed hic graviſſime a pleriſque peccatur: nam ait Galenus 10. *Methodi*, in febribus hecticis ſi quid peccatur, graviter peccatur; & quum affectus ſit magnus leviſſimum errorem tolerare nequit. Ac hic contrariæ multæ indicationes. Ita blandiſſime ex intervallis corpus repurgandum, litus corporis totius, præſertim vero ad thoracem: ſyrupus reſumtivus: auræ refrigeratio, frigidæ potus: aqua roſarum & violarum: nam & facile penetrat, & ſummam refrigerandi vim habet: Maſſipanes: panis infriatus in jure gallinarum, aut caponum: Lac aſininum poſtmodum jure & loco præſcribetur.

ANNOTATIO.

2. *Obſtructio & phlegmone duo ſunt quæ impediunt quo minus audacter in febribus hecticis refrigeremus: tamen Galenus mavult uſu frigidæ & obſtructionem & phlegmonem augere, quam ſinere longius ſerpere hecticam intemperiem.*

CONSILIUM OCTAVUM.

Pro biliosa fluxione.

ANglus annos aliquot laboraverat deſtillatione bilioſa in ſcoptula, & brachia cum capitis dolore. Deſtillationis fons creditus eſt in capite eſſe; ita tamen ut hepar præcalidum auctor primarius crederetur: metuſque tandem eſt, ne in partes inferas humor deferatur; illicque aut gonagram, aut iſchiadam faciat: quod ut ne contingat, omniſque mali præripiatur occaſio, remediis iis occurrendum. Vinum circumcidi debet: corpus Rheubarbaro ſæpe repurgandum: per tres annos vere & autumno baſilica aperiatur. Luna ſilente hyemis tempore repurgetur pilulis ex agarico, ſine quibus, & cocciis: tota æſtate caſſia cum rheubarbaro. Quum fluxio

fluxio in motu eſt, applicetur ſupra partem bolus armena, aut nutritum: amurca aut aqua ſalſa: pro capitis dolore paretur lixivium ex cineribus ſarmentorum & unciis quatuor foliorum ſennæ mundatorum. Parabitur ſmegma ex nigella romana, roremarino, ſale: item opiata ex conſerva anthos, bugloſſi, borraginis, corticis citri & myrobolanis, item mithridatio & theriaca.

ANNOTATIO.

2. *De iis articularibus morbis bilioſis docte Aëtius* cap. 28. ſerm. 4. tetrabil. 3.

CONSILIUM NONUM.

De Melancholia Hypochondriaca.

Pro quodam Mercatore de Montargis.

MErcator quidam variis curis implicitus ac metu mortis perculſus cœpit macreſcere admodum: habitus erat macilentus, ſqualidus: hypochondria collapſa: deſtillatio in pulmones, & difficultas anhelitus. Cuidam Empirico ſe concrediderat qui accurata diæta catarrhum ſiſtere contendebat, ſed fruſtra id, & imperite. Lutetiæ quum moram nonnullam traheret, conſuluit Medicos ut præſenti malo occurrerent. Viſus eſt tantum queri de difficili anhelitu, cujus auctorem catarrhum accuſabant. Oculi erant mobiles, modo fixi, Galli vocant *égarés*, quaſi eſſet attonitus: quod propter affluentem animalem ſpiritum fit affatim; deinde propter eum reſiſtentem; e nare ſiniſtra ſtillabat humor putris, ſeroſus, qui ſi reſtitaret in cerebro, aut vertiginem, aut epilepſiam accerſeret; ſed ut accurate inveſtigata eſt totius mali cauſa, ac præſertim de difficili reſpiratione, de qua ſolum querebatur, laborabamus, invenimus tandem eum melancholia hypochondriaca laborare, & in viſceribus quaſi hectica quædam affectio deprehenſa eſt. Difficilis reſpirationis cauſa longius repetita 1.
eſt, eaque ſiccitati marcorique viſcerum ac cordis præſertim accepta relata eſt: nam in iſta hypochondriaca affectione ſiccitas eſt totius corporis per alimenti proprii corruptionem, ſiccum eſt cor, calidum tamen calore acri, febrili & ſqualido: unde quum cor flabellationem (ut ſic dicam) eventilationemque ſumme efflagitat præ ſiccitate, dum ſufficientem motum duplicem non habet ad refrigerationem ejus caloris febrilis, ſtatim repetito motu illud compenſat ac reſarcit: hinc fit ut dum paullo magis corpus agitatum eſt, quaſi animal ipſum ἄπνευ (*h*) remaneat & veluti ſuffocatum.

(*h*) Sine reſpiratione.

tum. Sic causa difficilis respirationis & anhelitus potius ad siccitatem cordis incendio junctam referenda est, quam ad catarrhum: non quin pulmones ipsi laborent, ut & cæterum corpus. Itaque in eo omnino versandum est, ut quacumque id ratione fieri possit, corpori prima moles restituatur, tollaturque, tum alimentis, tum medicamentis squallor & marcor totius
2. corporis. Nam ut dicebat quidam ex Veteribus, *melancholia hypochondriaca laborantes, tum demum curati dicuntur quum pinguescunt.* Corpus renutriendum optimis alimentis, utendum hordeatis sæpe ac jusculis: pulmones humectandi, balneis utendum licet catarrhus dehortari videatur.
3. Sed quoniam exstinguendus aut humefaciendus, & temperandus calor ille præter naturam qui omnium illorum malorum auctor est, magis speratur felix eventus ex usu balneorum, quam sinister exitus. Caput corroborandum, humectandum, conferet lixivium ex cephalicis & folliculis sennæ. Lacti asinino locus erit post diligenter, blande tamen, repurgatum corpus. Etenim licet melancholicum sit, proptereaque vehementioribus utendum sit medicamentis secundum sententiam Hippocratis, tamen illud sine consilio & ratione non est usurpandum; etenim quum in melancholicis humoris potius atri ac contumacis copia in promptu est, quam vitium substantiæ, ac prava quædam viscerum diathesis & imbecillitas, illic tum ad vehementiora remedia converti debet consilium, præsente scilicet viscerum ipsorum robore, quod ab Hippocrate intellectum putari debet: sed quum cachexia quædam est ob alimenti corruptelam, vitiatamque nutritionem, ac viscera vitiata sunt ac vieta, illic ex intervallis blando medicamento utendum est, ut sensim ac sensim potius therapia consistat in epicrasi quadam, quam frequenti catharsi quæ vim visceribus alioqui effetis illatura est.

ANNOTATIO.

1. *Aëtius* cap. 15. tetrabil. 3. serm. 2. *ubi ex professo agit de iis splenicis quos tussis infestat, & istam tussim soli catarrho tribuunt nonnulli.*
2. *Mesues* cap. de melancholia Hypochondriaca.
3. *Hæmoptoicus erat, sed Hippocrates* lib. 2. Prorrh. *admirabiliter scribit hæmoptoisin non afferre periculum in iis in quibus dolores melancholici excitantur in dorso & sterno: quod in historia de Tassino annotavimus.*

CONSILIUM DECIMUM.

Pro quodam Nobili cui Collum intortum erat.

NObilis vir annos natus 45. in bello civili perfuga multa tulit, & in tot tantisque discriminibus cœpit laborare destillatione a capite postico, præsertim in humeros & cervicem; hinc colli ac cervicis contorsio quædam; & quum tempore occursum non fuisset remediis ad id institutis, ita

ita malum increvit ut facies in posteriora detorqueretur, & non nisi magno conatu in anteriora reflecteretur: at sive bibere, sive edere, sive loqui vellet funiculo in eam rem comparato, retrahebatur caput aliorsum inclinans. Lutetianis Medicis numquam quidquam tale videre contigerat: ac laborandum fuit in specie morbi inquirenda, & remediis accommodatis. Videbatur nonnullis unius partis esse resolutio, quæ alteri convulsionem attulisset: quod non erat credibile, nam in eodem statu pars perpetuo permansisset: at reducta facies in locum suum, nisi magno conatu & magno cum dolore sisteretur, convulsivo quodam modo statim revellebatur in postica, magna omnium qui aderant admiratione. Convulsio erat revera, & omnes musculi erant affecti, & viscoso frigidoque humore imbuti, qui discussus usu rerum calidarum affectum sustulit. Itaque hæc remedia descripta sunt, quibus aliqua ex parte allevatus est.

℞. *Pilularum cochiarum, & aurearum, ana, dr.* ß: *turbith & agarici trochiscati, ana, scr.* ß: *fiant pilulæ.*

℞. *Gummi Elemi: unc. j. olei ebuli, Keirini, & lumbricorum, ana, unc.* ß: *pro litu ad cervicem & occiput cum lana succida.*

℞. *Emplastri de betonica, unc. iij: opopanacis, gummi elemi, styracis, ana, unc. j: picis navalis, picis pinguis, ana, unc. j: pulveris majoranæ & ireos, ana, dr. ijß: ceræ & olei rutæ q. s. fiat emplastrum pro capite.*

℞. *Nitri pulverisati, unc.* ß. *sulphuris vivi: dr. iij. fiat pulvis quo sinapizetur emplastrum prædictum.*

℞. *Castorei: dr. ij. seminis nigellæ Romanæ, dr. iij. ligni aloës, dr. ij. pulveris majoranæ, unc.* ß. *fiat pulvis pro suffitu cum rosis rubris.*

℞. *Conservæ anthos, buglossi, borraginis, foliorum betonicæ, ana, dr. iij. mithridatii dr. jß. margaritarum electarum: scr. j: radicis pæoniæ & seminis ejusdem, ana, drj. cum syrupo de stœchade & conservationis citrii, fiat Opiata ad usum ante cibum & sero ante somnum.*

Usus est decocto guaiaci & chinæ; abstinuit vino; repetita sunt remedia frequenter, usus est Laconico.

CONSILIUM UNDECIMUM.

Pro alvi fluore.

ADolescens in comitatu Equitis torquati, quum debitum officii munus exsequi non posset præ valetudine nimirum lubrica, cœpit eum diuturnæ cessationis tædere, aut quod invita pæne natura multa ferret quibus ferendis satis non esset. Affectus erat alvi fluor aut diarrhoicus fluxus, inveteratus & pæne cum nutricis lacte suctus, adeo omnem ejus memoriam superaverat: egregie ad calamitatem natus videbatur. Affectus tædio quum eo magis augeri infirmitatem hanc videret, quo major annorum decursus fieret, nihilominus solatus aphorismi fide, *Quibus juvenibus alvus fluit, iis senibus adstringitur*, Medicos consulit, ut hoc jam

corroboratum malum vel exstirpent plane, vel aliqua ratione allevent, nam eum sæpe cogit magna desidendi necessitas. Malum hoc non tam mereri videtur nomen morbi quam symptomatis, quod tamen ab imbecillitate aliqua in visceribus nata profectum est: non affligit perpetuo, sed ex intervallis, præsertim quum plenius paullo gulæ ventrique indulsit: sæpe ita invito illo alvus fluit, aut potius laxatur, ut primo quoque tempore desidere cogatur, nec ratione ulla differatur. Interim totum corpus emaciatum est, pallidum, sitis magna, cætera satis ad res alacris. Non queritur de frequenti nimis dejectione, nec enim plus æquo alvus descendit, sed de cita nimis liquidaque alvo, & ut ita dicam, stercoris incontinentia. Intestinorum affectus; alvus cita, Græcis διέξοδος ταχεῖα, dysenteria, leienteria, (quæ ventriculi quidem vitio fieri solum nonnullis visum est, tamen intestinis tribuitur a Galeno *com. in aphor.* 22. *lib.* 3. *aphor.*) diarrhœa, cœliaca affectio, fluxus hepaticus, lienosus. Fluxum hepaticum aut lienosum quidam annos aliquot pertulere, tamen tandem parte resoluta interiere; ergo non est ejusmodi fluxus; leienteria minus esse potest, nec enim ea infirmitas tamdiu perseverasset: nec sane ventriculum in vitio esse suspicamur. Nasceretur autem vel ab excretrice ventriculi irritata, vel a retentrice resoluta, vel a coctrice debilitata.
I. Retentrix resolvitur a pituita acida & conjunctam habet ὀξυρεγμίαν (*i*), ab hectica intemperie ventriculi, & intestinorum distributioni subservientium: vel secundum Oribasium, a pituita crassa viscidaque quæ replet rugas ventriculi. Excretrix irritatur multitudine alimentorum per se, vel quia non distribuuntur ob obstructionem mesaræi: vel acrimonia alimenti, vel humoris, ut quum ventriculus aphthis tentatur; ergo ad fluxum diarrhœicum potest revocari. Observatum est enim diarrhœam quamdam biliosam esse qua bilis flava, aut citrina ardens ac plerumque spumans emanat, idque sine magna ventris torsione: sed tamen quum in diarrhœa non modo in excretionis modo, sed & in qualitate & in quantitate peccatum sit, hic noster affectus ex parte aliqua quiddam habet tale, ex aliqua vero non. Nam ut prædictum est, non de frequenti nimis dejectione conqueritur, sed de cita nimis alvo, & de excretionis modo. Fluxus alvi, qui motus est ad excernendam materiam per alvum & intestina, aut a toto corpore, aut a parte, fit motu naturæ, aut symptomatice. A toto corpore aut diarrhœa est proprie, aut colliquatio, aut cruentus fluxus, aut varii coloris, aut cholera morbus. Si a capite, cerebralis fluxus dicitur, unde sæpe mulieribus ῥοῦς γυναικεῖος (*k*) dicitur a capite manare. Aut hepaticus, aut alvinus, quum nimirum in lactibus, aut crassioribus intestinis, aut in mesaræo, aut mesocolo vitium concipitur: & sic in ceteris prout hæc aut illa pars infirmitate detinetur: at nil tale in hoc affectu: siquidem si tale aliquod vitium conceptum esset, jampridem detectum fuisset in ægrotantis juvenis perniciem. Ergo de frequenti dejectione non laboratur, nil de aliena excrementorum qualitate.

(*i*) Ructum acidum.

(*k*) Fluxus muliebris.

litate, ſed de excretionis modo. In tribus res tota verſata eſt. In hepate intemperies eſt, unde bilioſi acerrimique humoris proventus fit, qui in inteſtina illabens facultatem excretioni dicatam irritat; facultati retentrici imbecillitas comparata eſt. Ineſt quoque inteſtinis ſenſus exquiſitus, idque propter eorum nuditatem; ex corporis enim mole & facilitate facile colligitur interni corporis conſtitutio, & longo temporis tractu, aut ab ipſa conformatione inteſtina non ſatis oblita obductaque ſunt mucore pituitoſoque humore, quem natura inſtituit ne bilis flavæ illac tranſeuntis, aut excrementi mordacis acriſque per calorem redditi moleſtiæ tam facile ſentirentur: quod fortaſſis non abs re. Ego autem quum pruritum narium obſervarem, cœpi rogare num vermium moleſtias ſenſiſſet: nam inter cauſas fluoris alvi vermes numerantur: dum nimirum generatur putris humor vermibus generandis aptus, qui & per ſe alvum citaret, & quum vermes generet, vermes ipſi mordicando idem præſtarent, intellexi excretos infra ſupraque vermes, deprehenſum eſt tandem hepar in vitio eſſe. Ad hæc capita curatio reducta eſt. Utatur conſerva roſarum initio paſtus: aliquando granis maſtiches cum ſyrupo roſarum ſiccarum, julepo roſarum, myva cydoniorum. In juſculis miſceatur ſuccus omphacii. Expurgetur bilis quæ multa circum cyſtim & jecur collecta eſt, decocto ſeridis, abſinthii pontici, plantaginis, lactucæ, quatuor ſeminum frigidorum majorum, in quo macerentur dr. ij. rhei: in forti expreſſo diſſolve ſyrupi myrtini, unc. ß. vel ex ſucco plantaginis & portulacæ. Quum perſeverabit fluor addetur corallii, dr. j. rhei pulveriſati, dr. j. Vere & æſtate parabitur ſyrupus ex ſuccis omphacii, plantaginis, portulacæ, ſeridis, cichorii utriuſque, cum dr. ij: ſeminis papaveris albi. Cum ſeminibus frigidis madeant boli armenæ dr. ij: in nodulo addantur unc. ij: rhei pro libra in forti expreſſione. Jecori adhibebitur cerotum refrigerans & epithema. Parabitur electuarium ex pulvere triaſantalorum, corallii rubri, ſeminis plantaginis, terræ ſigillatæ, carabe, cum ſaccharo diſſoluto in aqua conveniente. Inteſtina oblinantur decocto omazorum, cui incoquantur roſæ, plantago, folia myrti, cum mucagine gummi tragacanthæ, interdum cremore hordei. Utatur elixis potius quam aſſis. Vere novo ſi pulſus velocior, tundatur vena jecoris. Lacte aſinino & balneis uti poterit. Idibus Junii 1571. 2.

ANNOTATIO.

1. *Et quod hic dicitur de ventriculo, idem de inteſtinis dici poteſt, quorum rugæ dum lævigantur, fluor alvi contingere poteſt.*

2. *Longi quum perſeverant alvi fluores, raro id fit citra catarrhoſam cerebri diſpoſitionem: veteres autem Medici eo diſcernunt fluxum hepaticum & cerebralem a ſtomachico & inteſtinali, quod hepaticus & cerebralis ſit periodicus & nocturnus; ſtomachicus autem diurnus fere, & non periodicus. Ratio hæc eſſe cenſetur: ideo illi ſunt periodici & nocturni, quod per fluxionem fiant, & præterea eadem de cauſa multis fiunt de nocte ob revocationem caloris intro, & pororum occluſionem: citantur enim tunc catarrhi: huc accedit*

cedit motus materiæ phlegmaticæ de nocte. Quod autem caput adjuvet maxime hujusmodi fluores, & propterea illi consulendum sit, primus observavit Hippocrates, lib. περὶ παθῶν (*l*). *Hujus verba hæc sunt*, Dysenteria, leienteria, diarrhœa, morbi consimiles sunt: Hi sic sunt sanandi ut defluxum a capite impedias, & a ventre superiore, morbi enim natura hinc est. *Qui locus est diligenter annotandus.*

CONSILIUM DUODECIMUM.

De sanguinis stillicidio ab utero.

CUjusdam mercatoris uxor quum gravida esset, diesque aliquot paullum de sanitatis gradu dejiceretur ex alto in latus dextrum cecidit. Ante casum stillaverat paullulum sanguinis ab utero ac si fluxus menstruus minaretur: a casu grumus sanguinis apparet ac paullo plenior fluor: febricula prehendit: corpori magna est lentitudo; pondus quoddam in pectine sentit: dejecta appetentia, pulsus parvus, humilis ac in quodam ictu deficiens. Quæritur num fœtus mortuus. Quum res in dubitationem adducta est, jam dies octavus a casu agebatur, & superioribus diebus, ut ante dictum est, stillicidium sanguinis præcesserat. Quæsitum est primum, num utero gestaret: num vitale? Si vitale, an casus iste vitam fœtui præripere potuisset? ne temere de accelerando partu elidendoque fœtu cogitaretur. Ægra mulier utero se concepisse certo affirmabat, quod exactis duobus mensibus menstruum nil apparuisset, nisi quod paullo ante casum tantillum cruoris effluxisset: at numquam illi menses substiterant quin utero concepisset. Nunc an a lapsu aliquid alienum contigisset? Non visa est vita præcisa fœtui quod vitalis non esset exactis tantummodo duobus mensibus & duodecim diebus: immo embryo tantum est. Quod falsum videtur: nec enim a die quo movetur in utero fœtus numerari debent dies vitæ: prius enim ut planta vivit, deinde ut animal sentiens, tum ut mobile animal, postremo ut rationis capax. Sensus enim facultate illustratur fœtus circiter diem sextum & trigesimum. Ubi autem ad mensem tertium mas pervenerit, fœmina vero ad quartum, moveri incipit, ait Hippocrates, calcitrare. Ac certe sive mas, sive fœmina geritur, aliæ prægnantes semper die 42. aliæ mense tertio, aliæ non nisi medio prægnationis cursu eum loco dimoveri sentiunt. Itaque deceptus admodum Medicus qui negaverit exstinctum posse esse fœtum, post duos menses & 12. dies, & quod vitam animalis vivere non existimetur. Ac ille totius corporis lentor, fluor sanguinis, ἀκινησία, λειποθυμία (*m*), pulsus διακοπὴ, & ἔλλειψις (*n*), cujusdam ponderis in pectine sensus, lumborum magnus dolor, tormina, dejecta appetentia, sudor in quibusdam tantum partibus

(*l*) De passionibus.
(*m*) Immobilitas, leipothymia.
(*n*) Detruncatio & defectus.

partibus apparens, qui Hippocrati ἐφίδρωσις (o) dicitur, ac in malis habetur, immo & sudor subfrigidus apparens, alienum aliquid contingens satis aperte videntur attestari: immo quibus diebus in morbis apparet aliquid, iisdem natura nescio quid moliebatur. Molam nullam esse inde colligi potest, quod ante casum nil devolvi videretur in alterutrum latus decumbenti. Tamen hæc omnia signa non potuerunt Medicos adducere ut certo crederent collisum esse oppressumque id quod utero contineretur: alia enim multo certiora paruissent exactis præsertim octo aut novem ab occasu diebus. Tamen narrantibus obstetricibus sæpe a casibus in unum aut alterum mensem signorum argumentorumque exstincti seminis fidem supprimi: quamquam Hippocrates in Historiis vicesimi diei in ejusmodi 1.
rebus mentionem inierit. Enim vero stillicidium sanguinis si a fundo uteri manaret, os uteri hiaret; si quid collisum esset, ac vietum (Gallis *fané*) id una effluerent, aut alia ratione sese proderet. Potuit enim a casu sanguis effluere, non quod aliquid alienum in utero sit, sed eo modo quo ante casum, per externas nimirum venas quæ ad collum uteri pertinent, non per eas quæ in fundo delitescunt. Item & lapsus auctor ejus stillicidii esse potest, non propterea hiante utero, sed erumpente sanguine per partes inferas, utpote præ cæteris ab eo casu conflictatas & concussas: ut in iis apparet, quibus cerebrum concussum est; alias enim per os, alias per nares, aures, oculos quoque ipsos sanguis quaquaversum erumpit. Leipothymia, ac pulsus exiguitas potest humorum summam putredinem consequi, quam dejectiones detegebant. Propinato enim blando medicamento ex rheubarbaro & electuario diacarthami, tantula quantitate excreta sunt admodum putria, cineritia, subflava, quæ magnam subesse corruptelam significarent. Ac metus ipse, animique pathemata, quibus mulierum leve ingenium facile concutitur, & quibus ista de qua sermo est, mulier, ex intervallis agitabatur, nonnihil earum rerum afferre ac adducere potuerat. Ac in tam ancipiti ambiguoque negotio videndum, ne quid detrimenti capiatur: nihilque audentius moliendum quousque rerum agendarum proclivior promptiorque sese nobis offerat occasio: saltem non obsimus dum prodesse volumus, quum hoc multum ad honorem Medicorum referre videatur. Ac mirum quod die circiter 13. apparuit, refrixerunt extimæ partes, crurum femorumque tantus sudor, isque frigidus sequutus est, ut larga veluti copia aquæ irrigatæ essent illæ partes. Ac deficiens ille pulsus necessario aut affectum cor, aut os ventriculi declarat. Addo & illi in asthmaticis, & iis qui ab oppressione pulmonum moriuntur, tales pulsus apparent: præterea in magna humoris corruptela idem contingit. Licet febris adesset, ac urinæ flammeæ apparerent, usu vini etiam generosi non interdicta est: exhibita sunt quæ vim roborandi superioris orificii ventriculi haberent: tertio quoque die propinatum rheubarbarum, ut omni ope exigeretur is putris humor, qui febrem posset reaccendere. Rerum præscriptarum hæc ratio est.

(o) Sudatiuncula.

℞. Radicis bistortæ, tormentillæ, tunicæ, ana, dr. j. radicis & foliorum dictamni, agni casti, ana, dr. ß. fiat decoctio in qua infunde, rhei, dr. ijß. radicis bistortæ, gr. vj. sacchari rosati, dr. vj. fiat potus capiendus.

Item ℞. Ambræ griseæ, gran. iij. margaritarum electarum scr. j. corallii rubri, fragmentorum lapidum pretiosorum & lapidis hæmatitis, ana, gr. vj. radicis bistortæ, scr. ß. pulveris diarrhodon abbatis, scr. j. cum saccharo rosato in aqua bistortæ dissoluto fiant tabellæ.

ANNOTATIO.

1. *Ab Aristotele quæ conceptus corruptio intra* 7. *diem fit* ἔκρυσις *dicitur, Latinis effluxio;* ἐκτρωσμὸς *(p) autem ad* 40. *diem usque fit. De his Hippocrates primus* lib. de septimestri partu.

CONSILIUM DECIMUM-TERTIUM.

De sanguinis profluvio a Partu.

MUlier annos 35. nata, longe a partu magno sanguinis profluvio divexata est: multa eo conferentia adhibita sunt. Quum sanguis restitit jam primum oborti dolores atrocissimi circum lumbos, & ventrem ad umbilicum: non cedebant remediis: inter dolores ab utero numerabantur. Relictis Medicis ad mulieres confugitum est: illæ & balneis & fomentis, & cucurbitulis uterum loco reponere conabantur: sed frustra; tandem variis ultro citroque usurpatis remediis, dolores conquieverunt. Aliis Medicis visus est uterus illuvie humorum oppletus esse: ideo præscripta sunt hæc ad sedandos primum dolores, tum ad deplendam istam humorum illuviem.

℞. Radicis althææ, liliorum, farinæ lini, ana, dr. iij. malvæ, violarum, parietariæ, ana, man. j. chamæmeli, meliloti, ana, man. j. coquantur addendo butyri recentis & olei liliorum, ana, q. s. fiat cataplasma, cui adde foliorum rutæ in sartagine cum axungia porci coctorum, man. ij. cinnamomi pulverisati, dr. ß. fiat cataplasma.

℞. Castorei, unc. ß. rhabarbari, dr. iij. fiat massa cum syrupo violaceo: capiat pilulas quatuor pro dosi.

Ab usu fomentorum allevatus dolor aliqua ex parte, sed partibus imbecillitas est comparata; unde aliquo post tempore facta veluti systrophe & collectione humoris ad hypochondrium dextrum, difficultas summa respirandi consecuta est: primo occursu manuum dolor ingens: ingredi non valebat: curvata pæne incedebat: in neutrum latus decumbere poterat. Quum superioribus diebus de utero conquesta esset, visa est morbi sedes esse in partibus quæ ad uterum pertinent: ac præsertim ligamentorum uteri vitium

(p) Abortus.

tium aliquod esse suspicabantur, sed situs sedem esse aut in hepate, aut in partibus vicinis demonstrabat. Initum est ea de re consilium.

Summus Hippocrates successiones morborum considerandas esse præcipiebat, quod in morbis longis multa symptomata contingant quæ bonis & eruditis Medicis ob similitudinem & fallaciam imponant: & novi morbi, tamquam soboles rediviva, ex aliis subinde consequantur ac repullulent. Nec mirum si hæc mulier, post dolores uterinos, post sanguinis profluvium ingens, tam varie ac varie conflictetur, quod multis contingit post partum, præsertim si difficilis & laboriosus exstiterit: nam oportuit naturam diuturnitate morbi jam debilitatam, aliquid moliri, aliquid in partem aliquam deponere, quod in fine morborum contingit, præsertim si qua pars dolitaverit. Id quicquid est de quo dubitatur dolor est ad dextrum hypochondrium, qui aut immutati habitus, aut alienati temperamenti consequens est. Difficultas respirandi, corporis piger motus, inflexio difficilis, quæ & iis contingunt auctore Aëtio, quibus ad cornu dextrum uteri collectio fit & inflammatio, aut quum uteri ligamenta in vitio esse incipiunt: morbus tumor est: sed unde natus, quæ sedes, & cujusmodi sit, hoc opus, hic labor. Omnis hypochondriorum æqualitas in bonis ducenda quod subjectas partes bene habere significet: inæqualitas in mole & qualitate in malis ponitur. Nam verum est quod scribit Hippocrates: *Hypochondrium molle esse convenit, dolore vacuum, æquale. At inflammatum, aut inæqualiter se habens aut dolens signum est ægritudinis non bene moratæ.* Ac nisi præcessisset illud sanguinis profluvium, illic inflammatio hepatis concepta fuisset: nec abfuit longe quin conciperetur. Illud confirmat sententia Hippocratis: *Quibus præcordia non mollia, facies sana, non liberantur citra multi sanguinis ex naribus fluxum, aut convulsionem, aut coxendicum dolores.* Porro, tumor qui eas partes occupat, aut externas, aut internas tenet: item aut humilis est & depressus, aut elevatus: occultus, aut apparens: recens, aut inveteratus. Si recens & repente fit, aut inflammationem significat, aut abscessum. Si inveteratus & sensim increscat, scirrhum significat, aut obstructionem, auctore Galeno *com. in* 4. *Aphorism.* Hic non est inflammatio, quia febris vacuitas non repente contigit, quo fit ut scirrhi suspicio sit, aut congestæ illic multæ materiei. At externas maxime partes occupat, nam digitorum pressus altus dolores affert, quo fit ut non hepar, sed musculi intumuisse judicentur. Mirum illud est, quomodo secutum hoc sit post magnum sanguinis profluvium, quin potius una cum sanguine id quicquid est excerni debuerat, & magno illo profluvio hepar quodammodo refrigescere debuerat, & alvus humescere, per Aphorism. Hippocratis, *A largo sanguinis profluvio alvi humectantur.* At contra contigit, immo alvus suppressa est, & frequentibus clysteribus irritata: sævissimi dolores fuerunt qui colicos referrent. Quod duabus de causis mihi videtur contigisse, aut quia profluvii diuturnitate caloris paupertas consecuta fuerit: hinc flatuum & torminum magna vis exorta est: aut quia natura, qua data porta, a centro ad circumferentiam humores detorserit, qui lancinantes peritonæum, & partes vicinas eos dolores excitarunt. Præterea purus sanguis excretus est, multa crassa

excre-

excrementa, quibus præsertim inter alias mulier hæc abundat, quod & præpinguis sit, & intemperanter vivat, in alvo restiterunt, quæ eos dolores invexerunt. Ergo si ampla & vasta mole aut venter imus, aut pars hypochondrii promineat, si non fluctuatio sit, non alvi suppressio diuturna, non hydropis suspicio, aut est musculorum abdominis tumor, aut mesenterii, aut hepatis: nam ab ingluvie sæpe acervus est pituitæ, quem natura aut in pancreas, aut in mesenterium relegat: & in iis glandulis quæ illic jacent exaggerantur varii humores qui tempore siccescentes renitentem durumque tumorem ingenerant; unde in iis partibus veluti concrevisse judicatur. Atque ut finiatur oratio, duorum alterum esse videtur: quoniam mesenterii tumor alte sepultus est, nec se in conspectum dat: vel est tumor insertus musculis abdominis; tum quia primo contactu occurrit, & quia etiam citra pressum dolorem afficit: aut est tumor qui jecur sine scirrho distendit, iisdem fere notis se prodens ac scirrhus in se. Hic in jecoris ambientes membranas effunditur: & ut aliquando legi, sæpe tantus est ut universum hypochondrium repleat, & nulla jecoris circumscriptio appareat. Hic a flatu, aut cruditate quam immodica frigidæ potio affert, vel intempestivo fugacium fructuum esu: & non gravitatis, sed tensionis sensus est, utpote ab humore crasso & lento quem jecur validum a se excutiens in proprias membranas deponit: nec enim proprie scirrhus est. Curatio hæc legitima esse videbitur. Omni ope amolienda est illa materia, quæ eo loci congesta falso scirrhum refert. Cavendum a remollientibus, ne vel cancrosum quid generetur, vel scirrhosum. *Comparatus est syrupus solemnis ex unc. ij: rhei, unc. j agarici, & unc. iij foliorum sennæ. Rhabarbarum in succo mercurialis maceratum est. Foris applicatum est hoc.*

℞. Ceroti santalini, unc. ij: mucaginis scillæ & radicis althææ, ana, unc. j: extrahatur in aqua hepaticæ: fiat linimentum cum oleo rosato.

CONSILIUM DECIMUM-QUARTUM.

De Febre Tertianæ typum referente.

ADvocatus febre corripitur inæquali, sed quæ ad tertianæ typum referri posset: vix erat expers febris, pulsus admodum languidus, sæpe hiabat os, continuæ erant pandiculationes: morbus nescio quid sinistri portendebat. Antequam de remediis statuatur, primum constare oportet quis morbus, & quæ morbi causa: alioqui inutilis opera, inutile omne consilium. Si obscura morbi species est, ut in hoc ægro exsistit, huic non protinus remedia adhibenda, sed major negotii pars naturæ committenda: nam futurum ut natura legitima vitæ ratione adjuta morbum profliget, & patefaciat id de quo dubitatur: incerta enim medicatio non nisi dispendio decernitur. Omnis morbus suis se signis & symptomatis prodit: An hæc febris intermittens, an continua, plane dici non potest: nam

nam nulla, aut exigua febris vacuitas apparuit hactenus: quod aut inflammationem, aut malam humorum qualitatem declarat. Tamen solatur Aphorismus dum ait: *Quocumque modo intermiserint febres, periculum abesse significant.* Si autem morbos & eorum accessiones periodorum vices declarant, in censu febrium tertianarum haberi potest, quod tertio quoque die novæ accessionis rudimenta appareant, sed ita parum perspicua, ut quorsum res evasura sit hactenus non sit intellectum; facile in hecticam notham degeneraret: corpus squalidum est, calor (ut sic dicam) squalidus, tempus id postulat: a cibo statim calefactio sequitur, contentio animi, insomnia, vacuitas doloris, pandiculationes frequentissimæ, ita tamen ut putredinis maxima eluceant argumenta: magna est imbecillitas, quæ aut affectum cor, aut ventriculi orificium, aut malam putredinem arguat a qua vapores excitentur. Urinis parum fiditur, quod hic æger nephriticus sit: parum autem tutum judicium est urinarum in eo casu: nam sæpe humor crudus excernitur a renibus ipsis, qui falso hypostasin laudabilem refert. Morbus fuit brevis. Secta vena eventilatus calor, qui in putri materia erat sepultus. Bis repurgatum corpus satis vehementer. Toto morbi cursu abstinere vino non jussimus, tum quod imbecillitas summa dehortaretur: tum quod habitus esset melancholicus. Hic autem vino interdicere non est artis.

CONSILIUM XV.

De Hepatis inflammatione.

THesaurarii uxor pravis scatens excrementis in utero conceperat: toto
graviditatis tempore nonnullos dolores ad umbilicum sentiebat. Præ-
terita tempestate austrina post immoderatum usum fructuum fugacium al-
vi fluore tentata est, qui dies aliquot neglectus: tandem decumbere coacta
est: excernebantur cruenta, viridia, ὑπόχλωρα (q): interjecto tempore pi-
ci simillima, mox ramenta intestinorum prodibant: febris successit. Du-
bitatum an fluor is esset symptomaticus, propVtereaque potius in febrem
esset incumbendum, quam alvi fluorem. Videbatur Medicis optimum si
sæpe repurgaretur: non apte tamen: desidere cogebatur nocte quadra-
gies, & ita vires frangebantur. Vomitus fuit æruginosus plane: vome- I.
bat ante cibum, & præsertim a somno: dolitabat regio hepatis: in hoc
phlogosis conjiciebatur: prætermissa venæ sectio: celebrata est die octavo
febris: tardius hoc factum, & nullo profectu. Sexto & septimo die ex-
creta sunt quæ cadaverosum olerent: & hæc suspecta sunt plane. Vino
erat interdicendum tum ratione febris, tum phlogoseos in hepate: nam
hic dolor recenter obortus, in dextro hypochondrio aliquid simile subesse

(q) Subviridia.

demonſtrabat : pulſus fallebat : at ſcire debebamus ex Galeni ſententia in gravidis pulſum eſſe parvum & oppreſſum : unde ſæpe gravidas febre non laborare exiſtimamus, quum tamen revera laborent. Ab hepate inflammato reſudabat inutilis & ſeroſus humor, qui in ventriculum refluens illum perturbabat, & vomitum promovebat : ergo tam frequenter deſidendi deſiderii cauſam revocabam ad ſeroſum humorem, qui continenter ab hepate inflammato reſudabat, juvante ad id uteri pondere : unde conatus & inane deſiderium ſæpe poteſt contingere. A partibus internis facile reſudat humor qui fluorem alvi citare poteſt. Tandem hepaticæ dejectiones apparuerunt. Decimo tertio die peperit vitalem : lochia ſuppreſſa ſunt : alvus non reddidit ut ante : omnia viſa ſunt tranquilliora, ſed calor ſenſim intro revocabatur : ſequente nocte profuſe ridebat : delirabat : repente omnes partes refrixerunt : ſudor frigidus : per duodecim horas hæc apparuerunt : mente ſatis conſtabat : interiit. Ab omnibus clamatum eſt : & tantæ cladis cauſa relata eſt in prætermiſſam reprimendi fluoris alvi occaſionem : quod perperam & imperite effectum fuiſſet ; nam ubi primum repreſſa eſt, mortis periculum creavit : ac tanta excrementorum varietas etiam praviſſimorum ſatis abunde docuit ſummam fuiſſe in partibus intimis corruptelam, quam Græci διαφθορὰν (*r*) nuncuparunt. Ac & tempus, & corporis conſtitutio, & graviditas, & affectus ipſe omnem ſalutis occaſionem præripuerunt. Si alvus ſuppreſſa fuiſſet, non eſt dubitandum quin febris & alia ſymptomata increviſſent.

ANNOTATIO.

1. *Ingens bilis copia ſurſum deorſum ferebatur : deorſum quidem per alvi fluorem dyſentericum, ſurſum per vomitum : nam æruginoſum per os excernebatur. De eaque verum fuit quod dixit Hippocrates* in Coacis. Quæ ante partum in modum choleræ morbi, *id eſt, humore ſurſum deorſumque lato*, dolent, facile quidem pariunt ; ſed ſi febricitent, pernicioſe habent : tum alias ſi quid in faucibus adſit, aut ſi aliquod pravum ſignum adſit. *Quæ omnes aphoriſmi circumſtantiæ in mulierem iſtam inciderunt : & interiit. Sub finem* 5. Epid. *narrat de quadam muliere gravida quæ dyſenteria laboraret : ſed edito fœtu ſtatim quievit malum : nam pondus pueri poteſt facere ad irritationem, & inane deſidendi deſiderium.*

(*r*) Corruptionem.

CONSILIUM XVI.

De duplici Tertiana.

ADolefcens annos circiter undecim natus toto menfe Augufto febre laboravit duplice tertiana, quæ exafperationes tamen certas & ftatutas non habebat. Corpus macrum erat, cacochymum, vifceribus affectis male. Et qui color in cute efflorefcebat, is alimenti pravitatem detegebat. Progreffo morbo fluxio in pulmones eum adoritur: paullo poft dolor permoleftus ad hypochondrium dextrum: alius ad finiftrum. Quum morbus quiefcere videretur, poftliminio redit, non idem, eamdemque rationem habens: fed diverfus. Lenta obfcuraque febris eum noctu diuque fine fere ullo fenfu occupabat: dolor hypochondrii dextri repetit. Initur confilium. Capita hæc funt: Unde hypochondrii dolor? Quæ febris? Complicatane? Quæ medendi ratio? Dolorem hypochondrii ementiri poteft ftomachi inflatio & dolor: unde fæpe conqueruntur de alterutro latere ægrotante, quum aut nulla, aut exigui doloris caufa fit in alterutro vifcere: fed affectus ventriculus, tumefactufque affecti hypochondrii opinionem facit: atque ita diligenter videndum ne fimilitudo affectuum nobis imponat. Tamen non multum noftra nos fefellit opinio: fed revera dolor in ea hypochondrii parte erat qua latet hepar: nullus qui appareret tumor: nulla inflammatio, fiquidem amplior febris effet: fed id quicquid erat meo judicio depofitio erat materiæ in partem illam ut infirmiorem & exercitatiorem toto morbi tempore. Febris lenta eft, complicata cum catarrho & fomitem habet maxime hypochondriorum obftructionem, id eft, partium in hypochondriis contentarum; nam annotatum fupra eft a latente obftructione mefenterii nafci febres non hecticas quidem per empyreuma & phlogofin, fed putres hecticas, ut putredo continuitatem, perfeverantiamque (ut fic dicam) afferret. Evincenda itaque putredo omnis. Alvus pigra eft admodum: an ideo vehementioribus pugnandum remediis? Nequaquam. Sic fœde ac turpiter a Medicis arbitratur, qui quum alvum pigram admodum vident, nilque etiam valido medicamento dejicientem, temere corpufcula ficca & emaciata graviter medicamentis fatigant. Nefciunt enim, nefciunt, ficcitatem corporis retentricem confirmare admodum, & dejectiones non poffe fieri faciles & liberas, nifi humiditas quædam radicalis fit quæ actionem adjuvet. Sic enim magna illa ficcitas omnem actionem impedit ac intervertit. Interea affatim fæpeque medicamenta valida damus, & dum majorem ficcitatem afferimus, nihilominus noftro voto fatisfit. Ergo catarrhus febri junctus illam provexit. Uterque confulendus, fed maxime ἀνατρέψει per ἐπίκρασιν (s) fenfim ac fenfim

(s) Connutritione per epicrafin.

ſenſim refici renutririque debet. Expeditis obſtructis, lac aſininum dabitur, quod omnium tardiſſime aceſcit: & non eſt quod dehortari videatur febris niſi ea admodum magna ſit: quod Galeni conſilium eſt libris περὶ τροφῆς (t).

CONSILIUM XVII.

De duplici Tertiana.

Mercatoris uxor, quum inſtaret pariendi tempus, febre prehenditur, quæ duplicem tertianam imitaretur: ac quæ in tempus autumnale febres incidebant, ad tertianarum naturam accedebant, ac iis de nocte præſertim ægri torquebantur: humor bilioſus ſuppreſſus induebat naturam pituitæ ejuſmodi febres ingenerans. Quæ vomebantur bilioſa erant, ſubviridantia. Et quod mirum fuit, illo temporis non videbantur immunes a febre ægri, incertiſque horis modo cum ſenſu frigoris, modo ſine eo adoriebantur. Exactis duodecim fere diebus enixa eſt, viribus ſatis robuſtis, facile: quæ excerni debuerunt, excreta ſunt. Sed repente, aut uno prope dicam interjecto die, dolor oboritur acutus, difficultatem reſpirationis inferens: nulla tuſſis erat: nec febris aliquanto acutior: quum aut tuſſire, aut expectorare vellet, aut aliorſum movere, præ dolore illud non poterat. Simile apparuerat nobis in alia quæ pepeiſſet. Ab imo iſchio ad mediam lateris dextri partem dolor erat toleratu difficillimus. Hic remediis non cedebat. Tandem exeunte pure per
1. ſinum pudoris allevatio. Sic in multis gravidis orgaſmo materiæ, quam natura, utpote imbecillior facta enixa non poteſt regere ac domare ut ante partum, multa contingunt quæ pleuritidem mentiuntur, ſive quod motu naturæ humor ſurſum deorſum moveatur: ſive quod externa aliqua fluxio fiat, ſive quod circa hypochondriorum tunicas & venas humor multus eſt, unde per continuitatem membranarum & vaſorum communionem elevatur hypochondrium alterutrum, & hic meteoriſmus difficultatem reſpirandi affert, quæ ſimilitudine imponit ſæpe Medicis, ſupponitque alium affectum pro alio. Ita nimirum *in Coacis*, ſummus Hippocrates animadvertit quemdam lateris dolorem cum hypochondrii meteoriſmo & difficultate ſpirandi: ſed vocat eum dolorem, lateris dolorem ſine ſignis; quaſi dicat pleuritidem non eſſe, ne ea ſimilitudo nobis falſo imponat. Quum urgeret hic dolor, metuſque eſſet ſuffocationis, quæſitum num tuto & jure tundenda eſſet vena, cujus maxima eſt opportunitas ad anteverțendos morbos per congeſtionem naſcituros. Dehortabantur vires imbecillæ: partus qui paullo ante præceſſerat: item quod pleuritis non eſſet, aliiſque fortaſſis remediis cederetur: denique metus ſuppreſſionis lochiorum a partu: quæ ſi ſupprimerentur, omnia pejora multo contingerent. At quum

(t) De alimento.

quum dolor ad pectus urget cum difficultate ſpirandi, non ſtatim tundenda vena: immo niſi ſigna adſint, talem ſectionem improbat Hippocrates in *Coacis Animadverſionibus.* Tamen ne quæ materia locum certum nondum teneret, tandem parti impacta opinione noſtra majorem morbum afferret, in eam ventum eſt ſententiam, ut ſectio venæ tuto celebraretur: ſanguis qui fluxit lacteus erat, planeque putris: dolores conquieverunt: lochia non ſunt ſuppreſſa, immo aliquando ut & in menſtruorum tardo pigroque motu, ſectione venæ liberalior multo fluxio fit. Sed antequam tunderetur vena, præſcriptum eſt hoc poculum.

℞. Radicis biſtortæ, myrrhidis, dictamni, & radicis rubiæ majoris, ana, dr. ß: mithridatii: ſcr. ij: ſyrupi roſarum pallidarum: unc. j: vini albi: dr. vj: cum aqua hyſſopi & artemiſiæ fiat potus: capiat mane. Una poſt hora aperiatur vena.

Quum perſeveraret febris, augerenturque ſymptomata, ſubeſſet magna cacochymia, quod ex olidis excrementis apparebat, quæſitum rurſus quid hic conſilii caperetur. Intumebant pedes & brachia: item facies, ac ſi leucophlegmatia tentaretur. Ac mirum fuit (dicebat ſenior Medicus) quomodo non diſcuteretur morbus hic a febre, quum Hippocrates febrem aquas ac crudos humores concoquere ac digerere affirmaret. Sed illud verum eſt præſertim de febre ſuperveniente, aut de ea quæ eſſet copiæ humoris analoga: quod in hac muliere non conſtabat: nec jure ea ſententia Hippocratis citabatur. Etenim hic febris corrumpebat ſanguinem: ſanguinem corruptum averſantur partes, & facultas alteratrix quodammodo vitiata, non ratione ſui, ſed alimenti in probum ſanguinem affluxos humores non convertebat. Accedit quod inflatio iſta morbos iſtos ſequi ſoleat, minuſque propterea terrifica eſſe ſoleat, præſertim quum in neutro hypochondrio tumor aut inæqualitas appareret. Tandem de purgatione una atque altera, tertiaque cogitatum eſt, quod hypoſarcidio habitum liberari alvi profluvio, teſtatum Hippocrates reliquiſſet: tamen non erat ὑποσαρκίδιος (*u*), nec tam frequentibus locus fuit purgationibus: Immo decipiuntur ſæpe Medici rerum ſimilitudine. Et ea tempeſtate multis pedes, manus, & brachia intumuere, & qui venæ ſectione educebatur ſanguis, plane putris erat.

ANNOTATIO.

1. *Quæſtio magna eſſe poteſt, An quum lateris dolores oriuntur in muliere a partu cui lochia eunt, ſecanda ſit vena. In hac enim muliere cui dolor lateris, ut hic dicitur, obortus eſt, ſecta vena lochia ſuppreſſa ſunt. Vereor ne illa ſuppreſſio tanti mali cauſa ſit, id eſt, cur in hydropem inciderit. Vide noſtras hiſtorias de uxore Comitis de Maulevrier.*

(*u*) Hypoſarcidios.

CONSILIUM XVIII.

De Febre Erratica.

PRocurator post curas aliquot & molestias, præeunte aliqua corporis gravitate, in febrem incidit: hæc de genere earum quæ vagabantur eo tempore autumnali: Incertæ: sine typo: modo cum sensu aliquo rigoris: modo sine eo. Exiguo medicamento provocatus leipothymia
1. prehendit, paullo post visa est alvus liberior: sed mox restitit; inde omnia symptomata increverunt. Illud autem præ cæteris terrori fuit: in accessionibus pulsus parvus, febri non analogos, coma, aphonia: nulla re excitatur. Mirum hoc fuit in homine satis macro. Erat & quidam ῥέγχος (x), & suffocationis metus ingruebat. Secta vena perseverarunt illa. Cessante accessione & tentatis multis ad se tandem redibat, semisopitus tamen. Repurgatus sæpe. Hæc ab oppressione cerebri nata erant: coeuntibus quoque malignis vaporibus a partibus inferis, ut febris pestilentis suspicio aliqua esset. Verum quidem illud coma, catalepsin, cataphoran denique ipsam aliquando sub finem longorum morborum contingere, quod nos ipsi animadvertimus: & plerique interierunt; tum quod corpus aliquot dies sideratum manens non nutriretur: tum quod summa erat oppressio cerebri, & febris augebatur, in modum continuæ perseverans, credibileque fuit horum alterum, aut illam catalepsin ab exhausto manare, quod periculosissimum: aut propter paupertatem caloris & spirituum, & longitudinem morbi multa succrevisse pituitosa excrementa, eaque maligna, quæ quum a febre dissipata non fuissent, restitantia in corpore tam funesta symptomata intulerunt. Nec huic solum viro ea symptomata tam formidabilia contigerunt, sed & omnibus fere qui toto illo tempore in febres inciderunt. Vidi quibus suffocationis periculum ingruit accessione adventante, quasi pondus in pectore sentirent, & sibi præcludi fauces viderentur. Aliis accessionis initio præfrigidi sudores, quod raro contingit. Aliis (quibus ex longis intervallis tantum tussicula erat infesta) quum accessio prehenderet, tussis adeo vehemens accidebat, ut eam quam molestissime ferrent. Mulieri sexagenariæ toto tempore accessionis leipothymiæ: comatosum quid, dolores permolesti: querimoniæ. Sed ut ad ægrum nostrum revertamur, variis remediis a primariis Medicis occursum est: hic potus injectus est.

℞. Scobis unicornis: gran. iv. ambræ griseæ: gr. iij. cum aqua cardui fiet potus. Injecti frequentes clysteres, injectus & hic.

℞. Centaurii minoris, betonicæ, melissæ, calaminthæ, ana, man. j. florum genistæ, pug. ij. seminis lini, unc. ij. agarici in nodulo positi, dr. iij. fiat

(x) Stertor.

fiat decoctio ad lib. j. in colatura dissolve, catholici & hieræ diacolocynthidos, ana, unc. ß: olei anethi, unc. iij. fiat clyster.

℞. *Conservæ anthos, florum salviæ & betonicæ, ana, dr. ij. mithridatii, dr. jß: seminis pæoniæ, dr. ß: cum syrupo conservationis citrii fiat opiata.*

℞. *Foliorum salviæ, betonicæ, majoranæ, ivæ arthriticæ, primulæ veris, ana, man. j. florum stoechados, salviæ, & anthos, ana, pug. ij. fiat decoctio in vino pro fotu capitis.*

℞. *Olei chamæmeli, liliorum, & nardini, ana, unc. ij. castorei, dr. ij. aceti scillitici, unc. j. pro embroche totius capitis.*

℞. *Thymi, satureiæ, betonicæ & salviæ, ana, man. ß: piperis, dr. jß: coquantur: in lib. j. colaturæ dissolve oxymellis scillitici, unc. iij. fiat gargarisma. Usus est hydromelite, fotibus ex lixivio sarmenti, cum agarico, senna & rasura ligni sancti: item usus decocto sarsæparillæ & guaiaci:* Quis enim dubitat quo minus decoctum ligni sancti conferat ubi oppressum videtur caput a pituita: siccando enim confirmat, & liberat a dominatu ipsius pituitæ.

℞. *Theriaces, mithridatii, ana, unc. ß: olei de castoreo, dr. ij. aceti parum: pro nucha & posteriore capitis parte.*

Item ℞. *Pyrethri, nucis moschatæ, caryophyllorum, ana, dr. ß: castorei, scr. j. fiat pulvis pro naribus: tamen mihi valde suspectus est castorei usus: propterea quod epilepsiam inducit.*

Item ℞. *Emplastri de betonica, unc. ij. ladani, styracis calamitæ, ana, unc. j. olei rosati, chamæmeli, ana, q. s. fiat magdaleon pro capite.*

℞. *Oxymel. simplicis & syrupi de hyssopo, ana, unc. ß: capiat ex cochleari.*

Item ℞. *Theriaces, mithridatii, ana, unc. ij. conservæ acori, enulæ campanæ, anthos, ana, unc. j. pulveris diamargariti, diarrhodon abbatis, ana, dr. j. decoctionis betonicæ, buglossi, bipinellæ, morsus Diaboli, scabiosæ, cum unc. j. seminis pæoniæ, lib. vj. destillentur in alembico.*

℞. *Prædictæ decoctionis unc. iij. colentur per manicam Hippocratis cum sacchαro: utatur sæpe. Subjectus & hic clyster. est.*

℞. *Salviæ, majoranæ, betonicæ, ana, man. j. mercurialis, man. j. seminis anisi & pæoniæ, ana, unc. j. fiat decoctio ad lib. j. in qua dissolve hieræ diacolocynthidos, unc. ß: mellis mercurialis, unc. ß: salis communis, dr. iij. castorei pulverisati, scr. j. fiat clyster.*

Sed perendie quam injiceretur hic clyster, dati sunt scr. ij. pilularum sine quibus sero. Tertio post die potio hæc propinata quum accessio præcessisset superioribus similis: initio autem illius dormiendi adest inexpugnabilis necessitas.

℞. *Betonicæ, bipinellæ, scabiosæ, foliorum buglossi, ana, pug. j. foliorum sennæ, unc. ß: seminum cardui, citrii & pæoniæ, ana, dr. ß: fiat decoctio, in qua infunde agarici trochiscati scr. iv. rhei, dr. ij. cinnamomi, dr. ß: in expressione dissolve hieræ diacolocynthidos, scr. j. fiat potus.*

Item ℞. *Florum anthos, stoechados, betonicæ, calaminthæ, ana, man. ß. radicis angelicæ, dr. ij. florum cordialium, pug. j. quatuor seminum frigidorum, cuscutæ, citrii, ana, dr. jß: fiat decoctio ad unc. xij. in colatura dissolve*

ſolve confectionis alkermes: ſcr. iv: theriacæ & mithridatii, ana, dr. ij. fiat potio colata per manicam, pro tribus doſibus.

Item ℞. *Farinæ fabarum & orobi, ana, unc. iv: pulveris chamæmeli, betonicæ, ireos, ana, dr. ij: coquantur in oxymelle ſatis diu ad ſpiſſitudinem pulticulæ & tenacitatem: fiat cataplaſma pro capite dempto ſuperiore emplaſtro poſt operationem medicamenti.*

Vires interea concidebant: Interiit decimo ſeptimo die. Fortaſſe ſuperior curatio paullo durior fuit. Etenim convenit in evincenda multa materia pituitoſa: ſed in ſiccitate conjuncta cum humoribus aliquot juncta virium infirmitate non ita convenire videtur.

CONSILIUM XIX.

De Febre peſtilenti.

Nobilis mulier poſt liberalem uſum fugacium fructuum, & moleſtias aliquot, quum tamen ea ſatis hilariter viveret, cœpit aliquando conqueri de dolore & gravitate capitis. Aliquot poſt diebus quum omnia vitæ munia probe fungeretur, a prandio cœpit caput dolere; deinde omnium artuum dolor: febris acutiſſima: vomitiones frequentes, varia excernebantur: alvus fluxit. Secundo die mitiora aliquanto omnia: febris perſeverabat. Ex intervallis modo temperatæ partes percipiebantur,
1. modo acerrimo calore calefactæ: jactationes plurimæ: reſiſtit alvus: vomitus ceſſant. Tertio intumuit facies: paullum taciturna: raptus humorum ſurſum: omnes partes dolent: urinæ confuſæ, nigricantes. Quarto eadem perſeverant: nox difficillima: clamores: taciturnitas: difficilis anhelitus: ſurrectiones quadraginta: jactationes. Quinto oculi feroces: mox depreſſæ palpebræ: ſero omnia exacerbantur: oculi ferociores, conſtantes, quaſi defixis palpebris: acies oculorum obtuſa: aphonia: potum aſſumebat ſubmurmurando: non deglutiebat: delirabat: nox implacidiſſima. Sexto interiit corpore purpuraceo. Acutiſſimus hic morbus: nec ante quartum diem quicquam tentatum eſt. Peſtilens fuit febris, declararunt jactationes quamplurimæ, omnium pæne facultatum caſus, ſummus ſtomachi dolor: inanis vomendi appetitus: partes modo tepidæ, elato teterrimo vapore a centro ad ſuperficiem, modo calidiſſimæ. Lingua non erat febri analogos, nec enim præſicca. Et jam obſervavi in febribus malignis nec magnam ſitim eſſe, nec linguæ ariditatem, nec calorem magnum: unde ſæpe morbus multo major eſt opinione. Et quum ſpecie parvus appareat, tamen ex eo ejus malignitas paret, quod non cedat remediis. Suſpecti mihi fuerunt parvi tremores. Et in hoc morbo quum alias obſervavi illud quod ſcripſit Hippocrates veriſſimum: *In malis febribus parvi tremores: & in potionibus, in ſiccis quaſi ſubſilientes & ſubmurmurantes peſſimum.* Injectus clyſter. Quarto die blando medicamento repurgata: tum alvus ſupra modum

modum reddidit. Quinto secta vena: plane putris sanguis. Et quum fluebant menses; metusque esset suppressionis: item & ratione malignæ qualitatis, data potio hæc.

℞. *Radicis tormentillæ, dictamni, bistortæ, & rubiæ, ana, dr. ij: conservæ florum cichorii, dr. jß: scabiosæ, pug. j: florum, pug. j: fiat decoctio; in colatura dissolve pulveris cinnamomi, scr. ß: pulveris rasuræ eboris, scr. j: mithridatii, scr. iv: syrupi limoniorum, dr. vj: fiat potus.*

Cautos admodum esse Medicos oportet in ejusmodi morbis, in quibus tantæ jactationes, nec febris tam effera & magna specie quam suis se prodit signis: quum functionum animalium casus adest. Et quotquot ejusmodi febribus prehensos vidi, in iis observavi facultates animales primo quoque tempore occupari: quod mirum est.

ANNOTATIO.

1. *Febris hæc pestilens fuit, quum tamen constitutio alia esset temporis: & primis diebus morbi sævissima erant omnia, & projectio virium. An hæc febris tam effera, tam maligna, & quæ mulierem validissimam tam cito e medio sustulit, vitio humorum contingere potuit? & potuit hercle. Et in hanc rem meminisse oportet historiæ Hippocratis, quæ quarta est ordine* sectionis 3. lib. 3. Epid. *Narrat quemdam statim phreneticum decubuisse, qui tertio die interiit, Galenus* in Commentar. *In illius ægri corpore humor generatus fuerat lethali veneno similis, in corporibus vicinis aliquid paullatim agens, quæ quando vitio jam aliquo pacto opportuna erant, humorque ipse evaserat malignissimus, lethale repente apparuit symptoma. Et quomodo generetur venenum in nobis ob pravitatem humorum, ut tamen minime opinantibus nobis eripiantur ægri, Galenus ample docet in* part. 17. lib. 2. Prorrhetic.

CONSILIUM XX.

De Febre Tertiana.

Consul regius tribus ante mensibus connubio junctus, & ut verisimile est, exhausta multa anima, imbecillior redditus, in febrem tertianam incidit: hæc postea in duplicem tertianam versa est, nec tamen reliquo tempore febris vacuitas: medicamentulo agitatus est: alvus liberior reddita est: biliosa materia & effera in intestina derivata fluorem invexit. Metuitur a dysenteria aut longo fluore. Dubitatum de sectione venæ: præripiebat occasionem impetus alvi: item & virium imbecillitas, superiore trimestri ob caussas dictas inducta, quod recens conjugibus parce detrahendus sit sanguis. Secta tum est parce. Incubuerunt omnino ad id Medici ut alvum qua id ratione fieri posset, sisterent: dolores si quos ferret,

ferret, sedarent; vires confirmarent. Subinde injecti clysteres mane bis, ter, quater: item sero, & aliis temporibus.

♃. *Tapsi barbati, centinodiæ, plantaginis, rosarum rubrarum, ana, man. ij. seminum cydoniorum & psyllii, ana, dr. ß: malicorii, unc. ß: fiat decoctio ad lib. j. in qua dissolve sacchari rosati, unc. j. ß: syrupi de siccis, unc. ij. vitellos ovorum duorum.*

Item ♃. *Decocti ordinarii, unc. xij: in colatura dissolve mucilaginis seminis psyllii & cydoniorum extractæ in aqua hordei, ana, unc. ß: sacchari rosati, unc. ij: vitellum ovi unius. Fiat clyster.*

♃. *Radicis graminis, acetosæ, passularum integrarum, ana, unc. j. cichorii, plantaginis, agrimoniæ, betonicæ, ana, man. j: granorum berberis recentium, unc. j; seminis acetosæ, plantaginis, cardui, citrii, ana, unc. ß: conservæ rosarum, nenupharis, ana, dr. ij. fiat decoctio ad unc. xij. in colatura dissolve syrupi capillorum veneris & de cichorio, ana, unc. jß. fiat apozema.*

♃. *Syrupi de siccis, unc. j: cum gran. iv: mastiches fiat potus: capiat dormiturus.*

Interea purgabatur ex rhabarbaro per intervalla.

♃. *Rasuræ eboris, cornu cervi usti & loti in aqua rosarum, ana, scr. j. margaritarum electarum, scr. ß: rasuræ unicornu, gr. vj. dissolve in decoctione dactylorum, ij: passularum integrarum, capitis unius papaveris & lactucæ, cum unc. j: syrupi de nymphæa & de siccis. Capiat hora somni. Media nocte capiat hordeatum paratum cum decocto seminis papaveris albi & lactucæ, cum saccharo rosato.*

♃. *Florum nenupharis, violarum, rosarum rubrarum, ana, pug. j. seminis lactucæ, papaveris albi, ana, dr. ij: ex his contusis fiat frontale inter duas syndones: vaporetur aqua rosarum: prius illinantur tempora oxyrrhodino.*

♃. *Caponem juvenem carnosum, perdices duas, decoctionis juvenis caponis alterati cum lactuca, cichorio domestico, plantagine, seminibus majoribus frigidis, lib. iv: conservæ rosarum veteris, unc. ij: conservæ buglossi, nenupharis, ana, unc. j: myrobolanorum emblicarum, unc. jß: omnia reponantur in alambico, in balneo mariæ, fiat destillatio.*

♃. *Prædicti destillati, unc. xij: sacchari rosati, unc. jß: fiat julepus: utatur cum condito.*

♃. *Myrobolanum unam emblicam, corallii rubri pulverisati, dr. ß. rasuræ cornu cervi lotiusti, margaritarum electarum, ana, scr. j. rasuræ unicornis, gr. vj. ossis de corde cervi, scr. ß. cum saccharo rosato dissolve in aqua rosarum; fiat conditum.*

Sæpe ac sæpe datus syrupus somniferus, qualis ante descriptus est.

♃. *Furfuris, rosarum rubrarum, balaustiorum, tapsi, plantaginis, ana, pug. j: seminis psyllii, cydoniorum, althææ, ana, unc. ß: fiant duo parvi sacculi, qui bulliant in lacte pro fotu ani. Renoventur quotidie.*

♃. *Cerati rosacei Mesve loti in aqua rosarum, unc. ijß: excipiatur linteolo pro sede.*

♃. *Plantaginis, centinodiæ, tapsi, ana, man. j: balaustiorum, rosarum rubrarum, florum chamæmeli, nenupharis, ana, dr. j: fiat decoctio in lacte chalybeato: dissolve sacchari rosati, unc. jß: boli armenæ dr. iij: syrupi rosarum siccarum, unc. j. vitellum ovi: fiat clyster.*

♃. *Succi*

♃. Succi cydoniorum, unc. ij: ſucci plantaginis, portulacæ, ana, unc. j: cum ſaccharo roſato fiat julepus in modum ſyrupi perfecte cocti: utatur cum decocto graminis. 1.

Fiat emplaſtrum ex cerato ſantalino pro hepate.

♃. Aquæ plantaginis, roſarum, ana, unc. iij. aquæ decoctionis hordei, lib. ß. in quibus diſſolve, ſyrupi roſarum ſiccarum, & mellis roſati, ana unc. jß: fiat gargariſmus: colluet os ſæpe: ſentiebat enim ardorem in faucibus & difficultatem deglutiendi. Teneat in ore ſaccharum roſatum, interdum tabellam diatragacanthi frigidi.

♃. Malum cydonium unum: piſtetur & contundatur in mortario pauco aceto roſato affuſo: paſſetur per ſetaceum: paſſaturæ adde, conſervæ roſarum, unc. ijß: pulveris roſarum, ſcr. iv. maſtiches pulveriſati, abſinthii Romani, ana, dr. ij. malaxentur cum oleo roſato. Fiat cataplaſma pro hepate & ventriculo. Extendatur ſuper ſtupas molles & bene carpinatas, prius in aqua roſarum & aceto pauco maceratas.

Item *♃. Carabes, dr. ij: maſtiches, dr. jß: pulveris electuarii diamargariti frigidi, triaſantalorum, raſuræ eboris, cornu cervi, cum dr. j: corallii utriuſque, ſcr. j. ſeminis agni caſti, dr. ß: ſeminis melonum, dr. ij: tunicæ interioris gallinæ præparatæ, dr. ijß: ſacchari roſati, q. ſ. fiat pulvis.*

Et quoniam diuturnitate morbi & fortaſſe refrigeratione ventriculi, ad ejus regionem dolor obortus eſt, ſequenti fotu ei proviſum eſt.

♃. Abſinthii romani, majoranæ, roſarum rubrarum, ana, man. j. menthæ, man. ß. ligni Rhodii, cyperi, ana, unc. ß: omnium ſantalorum, ligni aloes, ana, dr. ij. florum chamæmeli, pug. j. fiat decoctio in aqua & quarta parte vini pro fotu ventriculi ante cœnam. Illinatur oleo cydoniorum & maſtichino.

♃. Conſervæ roſarum, ſymphyti, bugloſſi, borraginis, ana, dr. iij. myrobalanorum emblicarum, unc. ß: raſuræ eboris, corallii, cornu cervi, ana, ſcr. j. oſſis meſpilorum, ſcr. j. terræ ſigillatæ ſcr. ij. cum ſaccharo roſato fiat conditum.

♃. Trochiſcorum de camphora, dr. j. margaritarum electarum, ſcr. j. raſuræ unicornis, gr. iv. fiat pulvis capiendus hora ſomni cum julepo roſato.

♃. Cerati ſantalini, unc. ij. maſtiches, unc. ß: pulveris ligni rhodii, ſcr. iv. malaxentur cum oleo roſato. Fiat emplaſtrum pro jecore.

♃. Corallii rubri, cornu cervi uſti, ana, ſcr. j. rhei torrefacti & irrorati ſucco granatorum, dr. j. incorporentur cum dr. j. conſervæ roſarum cum pauco ſyrupo myrtillorum: fiat parva maſſa, capiat mediam partem duabus horis ante juſculum.

♃. Balauſtiorum, nucis gallarum, ana, unc. ß. abſinthii Romani & vulgaris, ana, man. j. cyperi, calami aromatici, ligni rhodii, ana, unc. ß. ſeminis plantaginis, dr. ij. ſantalorum omnium, dr. ij. fiat decoctio in aqua fabrorum & quarta parte vini pro fotu ventris. Poſt fotum

♃. Mucaginis gummi arabici extracti in aqua roſarum, dr. vj. olei myrtillorum, cydoniorum, ana, unc. j. fiat litus poſt fotum.

♃. Pilularum de cynogloſſo, ſcr. ß: maſtiches, gr. vi: excipiantur ſyrupo de cichorio: fiant duæ pilulæ: capiat dormiturus. 2.

Quum dolor imum ventrem vexaret.

℞. Malvæ, bismalvæ, parietariæ, ana, man. j: seminis lini, fœnugræci, ana, unc. j: florum meliloti & artemisiæ, ana, man. j: absinthii romani, man. j: fiat decoctio in oxymelle diu: fotus fiat, & post materialia applicentur. Item data sæpe potio ex julepo rosato & scr. j. thuris.

ANNOTATIO.

1. *Melius est incoquere eos succos cum aliquo decocto convenienti, gratior & melior erit.*

2. *Galenus* cap. 1. lib. 12. method. *magnam cautionem vult adhiberi in usu soporosorum & anodynorum medicamentorum. Et Trallianus, non vulgarem noxam sequi ait ex talium rerum potione, præsertim quum imbecillæ sunt vires. Quæstio tamen esse potest num imbecillis viribus tutus soporosorum usus, quum hæc viribus studere videantur.*

CONSILIUM XXI.

De imbecillitate visus.

DOmina de Pallueaquea quum exertos habeat oculos, eosque satis latos ut radii rerum objectarum non facile in conum conjiciantur, nec suo satis gyro qui per opticum canalem feruntur spiritus retineantur: conqueritur sæpe de imminuto visu. Ac quum probe intelligerent Medici id vitii a natura pendere ut arte sublevari tantum possit, non corrigi, tamen ne aliquid non agerent, & efflagitanti urgentique mulieri nihil denegarent, variis atque variis remediis, illam bona spe erexerunt. Sæpe enim postica capitis parte dolorem gravem persentit: sæpe ad radices oculorum ab intimis partibus dolores protenduntur, ut male affecti cerebri nonnulla suspicio adsit. Itaque eo Medicorum processit industria, ut capiti consuleretur, vel per sese affecto ac laboranti, vel sublatis aliunde vaporibus plethoricis symptomatis aucto. Ac si, ut eos qui medicinam caste & integre factitant, decet, lubenter ægræ quærenti denegassent, quum sæpe frustra contra ejusmodi inveterata mala, a naturaque contracta pugnetur; ut certe fecissent, non tot remediis eam vexavissent ac oneravissent. At misellorum ægrotantium morbi etiam desperati aliqua remediorum formula sunt eludendi.

℞. Fœniculi recentis, euphrasiæ, symphyti petræi, chelidonii, ana, man. j. seminis ormini, fœniculi, ana, unc. ß: agrimoniæ, buglossi, man. ß: turbith in nodulo positi, myrobalanorum citrinarum, ana, unc. ß: foliorum sennæ, unc. jß: fiat decoctio ad quart. iij: dissolve sacchari, quart. iij: addendo expressionem unc. jß: agarici recenter trochiscati, & unc. ß: rhei infusi in aqua fœniculi cum scr. ij: santali: capiat unc. ij: cum decocto fœniculi.

℞. Decocti unius capi alterati cum acetosa, buglosso, borragine, lib. iiij: carnem

carnem unius capi & duarum perdicum : conservæ rosarum, buglossi, nenupharis, violarum, ana, dr. ij: pulveris triasantalorum simplicis, diamargariti frigidi, ana, dr. ij: pulveris electuarii de gemmis, scr. ij: micam unius panis albi maceratam in aqua cordiali & vino albo : fiat destillatio.

♃. *Bipinellæ, man. ß: betonicæ siccæ, summitatum fœniculi viridis, ana, man. j. summitatum lupuli, pug. ij: florum cordialium, pug. j: agrimoniæ, scariolæ, ana, pug. j: fiat decoctio ad lib. ß: in colatura dissolve sacchari, quart. j: expressionem dr. vij: rhei infusi in aqua fœniculi cum cinnamomi scr. j: nucis moschatæ, scr. ß: agarici, dr. j: fiat syrupus in iij. doses.*

♃. *Betonicæ, origani, sampsuchi, thymi, pulegii siccatorum, ana, pug. j: caryophyllorum, nucis moschatæ, cubebarum, piperis longi, ana, dr. j: mastiches, dr. ij: nucis cupressi, corticis thuris, ana, dr. jß: styracis calamitæ, benzoïni, ana, dr. iij: fiat pulvis pro cucupha.*

♃. *Electuarii diarrhodon, dr. ß: coriandri præparati, cinnamomi, seminis anisi, macis, ana, scr. j: euphrasiæ siccæ, dr. ij: pulverisentur subtilissime, cum lib. ß. sacchari fiat pulvis.*

♃. *Mastiches dr. iij: cubebarum, nucis moschatæ, macis, galangæ, calami aromatici, ana, dr. ß: pulverisentur omnia & excipiantur gummi tragacantha in aqua rorismarini dissoluto : fiant trochisci, quorum unus cum tenui linteo versetur in ore mane expuendo.*

♃. *Decocti sampsuchi & succi betæ, ana, unc. jß. vini albi odoriferi, unc. j: mellis rosati, unc. ß: pulveris nigellæ Romanæ, scr. j: nucis moschatæ, unc. ß: bulliant omnia fervore uno, colentur & serventur in vase pro caputpurgio.*

♃. *Agarici cum succo fœniculi loco vini trochiscati, massæ pilularum lucis & sine quibus, ana, scr. j: cum succo fœniculi fiant pilulæ.*

♃. *Euphrasiæ, fœniculi, ana, pug. ij: seminis fœnugræci loti in aqua fœniculi, unc. j: majoranæ, pug. ß: seminis anisi, fœniculi & gallitrici, ana, dr. jß: fiant duo sacculi quadrati qui bulliant in aqua euphrasiæ pro fotu oculi dolentis.*

♃. *Aloes in aqua endiviæ & succo fœniculi depurato lotæ, dr. iij: pulveris hieræ simplicis, dr. j: rhei, scr. iv: agarici trochiscati, scr. ij: pulveris euphrasiæ, scr. j: cum syrupo rosarum pallidarum fiat massa pilularum: capiat bis mense pilulas iij. ponderis scr. ij:*

♃. *Aquæ stillatitiæ rorismarini, unc. ij: in hac calidiuscula dissolve salis gemmæ, dr. ij: & in hoc liquore infunde nodulum ex aloe levi linteo involuta, ex quo linteo expressa instillabitur guttula liquoris præscripti: id fiet mane & vesperi.*

♃. *Symphyti petræi & fœniculi, ana, man. iv. rutæ, chelidonii, ana, man. ij: irrorentur vino albo per triduum: fiat destillatio in alambico cum magno igne ad usum.*

♃. *Milii communis, libr. j: salis, furfuris macri, salviæ siccæ, ana, lib. ß: seminis fœniculi unc. iv: fiant duo sacculi pro capite.*

♃. *Emplastri de betonica, unc. ij: opopanacis, unc. j: castorei, dr. ij: picis navalis: unc. ß: pulveris chamomillæ, majoranæ, ireos, ana, dr. jß: ceræ, unc. j. cum oleo nardino fiat emplastrum : sinapizetur dr. j: salis nitri pro capite.*

Ovum recens ad duritiem coquetur detracto vitello, pulvere e vitriolo al-

bo, & saccharo cando implebitur : ambabus partibus ovi divisi colligatis macerabitur in aqua rosarum & euphrasiæ per quatuor dies: expressione facta fiet collyrium.

Huic Dominæ in metu cœcitatis hic multa remedia præscribuntur. Item & alia quæ sequuntur optima cognitu.

♃. *Seminis fœnugræci loti in aqua tepida, dr. j. seminis fœniculi, dr. ß: euphrasiæ, pug. ß: fiat decoctio in aqua; ubi ferbuerint leviter primam aquam abjicies, novam addes: in secunda aqua dissolve sacchari rosati candi, scr. iv: mellis rosati scr. ij. fiat collyrium de quo guttas in oculum jaciat ægra.*

♃. *Farinæ fœnugræci & tuthiæ præparatæ, ana, scr. iv. aloes lotæ, scr. ij: fellis perdicis, dr. ß. amyli scr. ß: cum melle rosato colato formentur trochisci, siccentur in umbra, siccatis utatur cum succo fœniculi depurato, addita pauca aqua rosarum, majore vel minore pro ardore.*

Eidem pariter Dominæ ad dentium fœtorem corrigendum hæc præscripta fuerunt.

♃. *Malicorii, dr. ß: myrrhæ, dr. ß: mastiches, cornu cervi usti, ana, dr. j. ossis sepiæ, & spongiæ ustæ, ana, dr. ß: sanguinis draconis, scr. j. ireos florentinæ, dr. jß: corallii utriusque, ana, dr. ß: cinnamomi & santali citrini, ana, scr. ij: cum saccharo rosato fiat pulvis pro dentibus.* ♃. *Pulveris prædicti, unc. jß: excipe gummi tragacantha extracta in aqua odorifera; fiant parvi trochisci: versentur ore sæpe, mane præsertim.*

Item ad dentes.

♃. *Radicis althææ, unc. j. cinerum rorismarini, unc. jß. florum rosarum rubrarum, dr. iij. agrimoniæ, man. ß. aluminis, dr. ß. tartari, dr. ij. fiat decoctio ad lib. ß: pro ablutione dentium.*

♃. *Corallii utriusque, rosarum rubrarum, ana, dr. ij. cinnamomi, xyloaloes, ana, dr. jß: mastiches, dr. ij. cum melle rosato fiat opiata pro dentibus.* Item:

♃. *Corallii utriusque, scr. j. ossis sepiæ, scr. j. sanguinis draconis, mastiches ana, dr. ß: pulveris radicis bistortæ & ireos florentinæ, ana, dr. ß. cinnamomi, gr. viij. ambræ griseæ & caryophyllorum, ana, gr. ij. ligni aloes, scr. j. rasuræ eboris, cornu cervi usti, rosarum rubrarum, ana, dr. ß: cum melle fiat opiata.* Item:

♃. *Corallii utriusque, pumicis, santali rubri, crystalli, ana, dr. iij. cinnamomi, caryophyllorum, ana, dr. j. cum melle rosato & gr. vj. moschi fiat opiata.* Aut

♃. *Marmoris albi, crystalli, ana, dr. iij: pumicis, santali rubri, ana, unc. ß: caryophyllorum, ireos florentinæ, ana, dr. ij: cum melle fiat opiata.*

CONSI-

CONSILIUM XXII.

De Asthmate.

CArolus d'Herville ex asthmate, difficilique anhelitu laborabat: juncta erat & destillatio in pulmones, quæ suffocationis periculum afferebat: summam pulmonum infirmitatem Medici accusabant, qui sese facile explicare non possent, nec alas suas expandere ad exigendam materiam quæ orthopnœam concitaret. At inito prudenter consilio cum catarrho pugnatum est, incisa materia quam conceperant pulmones: & quoniam in tabem inclinatio fiebat, analepticis quoque cautum provisumque est, ne marcor adaugeretur, tandemque in discrimen conjiceretur. Huc autem referentur multa remedia, tum quæ sistendo catarrho dicant operam, pulmonum alas explicant, tabem retardant, & hæmoptoica quoque ipsa: ut quum eorum sylva in promtu erit, facile si quid sese offerat ejusmodi, occurratur. Magna enim copia est hominum e pulmonibus Lutetiæ laborantium: sive quod, ut olim Romæ ejusmodi affectus percrebuerint ob aëris humidam temperiem, idem Lutetianis contingat: magnam enim partem perflantur austrinis Parisienses: sive quod Lutetiani 1.
partes thoracicas imbecillas habeant, catarrhisque obnoxii sint: delicatæ sunt vitæ, imbecilla habent viscera: sive quod quum post centum annos multi tabidi decubuerint, quumque nullus, quantam hoc perniciem afferat, caute animadverteret, hereditario jure ad posteros malum serpserit: nam quicumque stirpe tabida sati sunt, eos fere omnes tabes attingit. Sive quod quum nullus Medicorum hactenus monuerit nos quanta sit labes & contagio pulmonum affectorum, e quibus aura venenata effertur facile eos quibuscum versantur inficiens ac contaminans, nemo sibi providerit, & ita incautus venenata qualitate infectus fuerit. Ac futurum tandem est ut nisi vel in eam rem interdicendæ consuetudinis lex sanciatur, vel cane pejus & angue tabe affectorum communis societas fugiatur, malum hoc ita Lutetiæ accrescat, ut oppido pauci malignam ejus vim effugiant. Cur enim elephanticorum, cur febricitantium consuetudo eos quibuscum vitæ communio est, contaminat, tabidorum virulentia impune in populo jactabitur? Halitus fœtor, spurcities, squalorque corporis, character & viriditas decussa, marcor, consumptio corporis luculento etiam injecto alimento, quid aliud præter tabificam qualitatem malignamque designat? Ophthalmia, qui affectus est externus, aëri expositus, ut vapor facile evanescat, intuentium oculos inficit, vapor e pulmone ulcerato, tabidoque pulmones alios non inficiet? Unde tanta corporis consumptio & macies, nisi quod tabifica qualitas ad cor delata, & a corde continuato cursu per arterias ad omnes corporis partes derivata, omnes in extimis facultates debilitet, conspurcet, & contaminet? In phthoe enim ut & elephantiasi spectatur quædam totius sub-

ſubſtantiæ diaphthora, quæ nulla arte corrigi & emendari poteſt. At plerique viſi ſunt & a neotericis & a veteribus qui parentum alterutro tabido ſati eodem anno nati interierint quo & parentes. Nec eſt quod Hippocrates *in Aphoriſmis* juvenibus hunc morbum accidere dicat, quod a vehementi exercitio ſæpe hæmoptyſis præceſſerit, ut Galenus interpretatur: Etſi enim cauſa hæc procatarctica aliquid efficiat, tamen naturalis proclivitas majoris multo momenti eſt. Sed jam ad remedia deſcendamus. Ad marcorem in phthiſi.

♃. Amygdalarum dulcium, unc. ij: pinearum, paſſularum mundatarum in aqua roſarum & contuſarum, ana, unc. j: pulpæ carnis capi, vel coxarum ranarum, vel cancrorum fluviatilium, vel teſtudinum, unc. jß: medullæ quatuor ſeminum frigidorum majorum, althææ & bombacis, ana, dr. ij: aniſi & cinnamomi, ana, dr. ß: amyli, parum; ſacchari, q. ſ. fiat maſſa panis cum juſculo pulli: fiant placentæ, coquantur in clibano.

♃. Pulveris pulmonis vulpis præparati, dr. j: pulveris diaireos & diatragacanthi frigidi, ſacchari candi, ana, ſcr. j: corallii rubri, raſuræ unicornis, ana, gr. iv: ambræ griſeæ, gr. ij: margaritarum electarum, ſcr. j: fiat pulvis.

♃. Armum vitellinum unum, pullos tres, teſtudinem nemoralem unam: coque in aqua cum lactuca, portulaca, agrimonia, pineis, jujubis, ſebeſten, ſemine bombacis, ungula caballina paſſulis, unc. ij: ♃. Prædictæ decoctionis lib. vj: limaces vineales, num. LX. *reponantur in alambico cum carne capi juvenis: fiat deſtillatio in balneo Mariæ: utatur in paſtu & extra paſtum cum ſaccharo roſato.*

Et quum urget tuſſis a catarrho deſtillante in pulmones, hæc conferunt.

♃. Glycyrrhizæ, unc. ß: paſſularum, unc. j: jujubarum, ſebeſten, ana, num. vj: bulliant in juſculo pulli: in colatura diſſolve mannæ granatæ, unc. ij: ſacchari candi, dr. iij: fiat doſis.

Fiat litus ad totum thoracem ex oleis quæ ad eam rem inſtitui, ordinarique ſolent.

♃. Conſervæ roſarum, violarum & bugloſſi, ana, unc. ß: conſervæ ſcabioſæ & ungulæ caballinæ, ana, dr. iij: pulpæ ſebeſten & jujubarum, ana, dr. ij: boli Armenæ præparatæ, ſcr. iv: pulveris electuarii diatragacanthi frigidi, dr. ij: ſyrupi de roſis ſiccis & myrtini q. ſ. Fiat opiata.

♃. Roſarum rubrarum, maſtiches, ſantali citrini, ana, dr. iij: myrtillorum, dr. ij: ſampſuchi florum ſtœchados, ana, pug. ß: betonicæ ſiccæ, unc. ß: Fiat pulvis tenuiſſimus quo aſpergatur pars anterior capitis.

♃. Diatragacanthi frigidi, unc. j. penidiorum, dr. ij: looch ſani, unc. ß. julepi roſarum quantum ſufficit: fiat in modum opiatæ.

♃. Nigellæ Romanæ, unc. ß: vernicis, roſarum, ana, dr. iij: ligni aloes, dr. ij. maſtiches, dr. j. fiat ſuffitus pro capite.

♃. Decocti hordei mundati ad crepaturam cocti, lib. ij. in quibus bulliant dactylorum, jujubarum, ſebeſten, paſſularum, ana, unc. j. glycyrrhizæ, unc. ß. bulliant omnia ad conſumptionem tertiæ partis: adde ungulæ caballinæ &

bipinellæ,

bipinellæ, ana, pug. j: in decocto dissolve sacchari albi, unc. vj: fiat syrupus eximius.

In catarrho vehementissimo cum magna humorum copia frigidorum præsertim, valet quod sequitur.

♃. *Chamæmeli, meliloti, scabiosæ, buglossi, hyssopi, satureiæ, ana, man. j: ungulæ caballinæ, man. ij: radicis enulæ campanæ, eryngii, ana, unc. ij: seminis anisi, dr. ij: radicis ireos, unc. ß. fiat decoctio & excipiatur ejus fumus.*

♃. *Rasuræ ligni sancti, unc. iij: sarsæparillæ, unc. jß: stoechados Arabicæ, omnium capillorum, scabiosæ, bipinellæ, borraginis, hyssopi, agrimoniæ, ana, man. ß: seminis anisi, fœniculi, ana, dr. ij: glycyrrhizæ, unc. j: jujubarum, sebesten, polypodii, ana, unc. ij: epithymi, unc. jß. fiat decoctio ad lib. jß. in colatura dissolve theriacæ veteris, unc. ß: syrupi capillorum Veneris, unc. iv. syrupi de stœchade, unc. jß. colentur per manicam Hippocratis cum cinnamomo. Capiat unc. iij. singulis matutinis.*

Quum præ copia materiæ æsthmatici ægri quodammodo videntur, valet hoc quod sequitur.

♃. *Radicis serpentariæ, unc. ij: passularum & glycyrrhizæ, ana, unc. j. fiat decoctio ad lib. j. in colatura dissolve sacchari, unc. iv. fiat in modum julepi.* Item:

♃. *Cyperi, calami aromatici, ana, dr. ij: corticis citrii, assæ odoratæ, ana, dr. j: milii sicci, furfuris macri loti in vino & siccati, ana, dr. iij: salis, dr. iij: rosarum rubrarum, santali citrini, ana, dr. ß. Fiat pulvis cujus pars inspergatur capiti hora somni.*

♃. *Succi liquiritiæ in aqua scabiosæ infusi, dr. v: pulveris electuarii diatragacanthi frigidi, dr. ij. pulveris diaireos, scr. iv. sacchari candi, & penidiorum, ana, unc. jß: sacchari albissimi, unc. iv. cum infusione gummi tragacanthæ in aqua rosarum fiat pasta: formentur pilulæ sub lingua.*

♃. *Boli Armenæ, dr. ß: electuarii diatragacanthi, pulveris glycyrrhizæ, cinnamomi, ana, scr. j. pulveris electuarii aromatici rosati, scr. ß: sacchari albissimi, dr. iv. cum infusione gummi tragacanthæ in aqua rosarum & ungulæ caballinæ, fiat pasta.*

♃. *Pulveris ireos Florentinæ, gummi tragacanthæ, ana, dr. j: amyli, boli Armenæ, ana, scr. j: rhei pulverisati, scr. ij: rasuræ eboris, cornu cervi, ana, scr. ß: liquiritiæ rasæ, dr. jß: sacchari in aqua ungulæ caballinæ soluti, quantum sufficit: fiant tabellæ scr. j: teneat in ore sæpe.*

♃. *Mellis despumati, sacchari & butyri recentis, ana, dr. vj. utatur ex cochleari.*

♃. *Medullæ caulium rubrorum coctorum inter cineres, unc. ij: quatuor seminum frigidorum majorum incisorum, unc. j: sacchari albissimi, unc. iij. fiat conserva.*

♃. *Diatragacanthi frigidi, unc. ß: diaireos, unc. ß: seminis bombacis, melonum, ana, dr. ij: pulpæ passularum mundatarum, dr. ijß. cum partibus æquis syrupi violarum & capillorum, fiat looch.*

Et quum perenniter illabitur catarrhus a materia effera, qui tabem tandem afferat, ille qui sequitur syrupus miraculose dicitur prodesse.

* 3. *♃. Florum & germinum salicis, foliorum urticæ mortuæ, ana, man. iv: summitatum viminis rubri, foliorum bursæ pastoris, ana, man. ij. fiat decoctio in lib. iij: aquæ rosarum, ungulæ caballinæ, & bursæ pastoris, cum sacchari lib. jß: ad medietatem: sumat unc. jß: cum aqua destillata viminis rubri.*

♃. Ungulæ caballinæ, buglossi, scabiosæ, ana, man. jß: jujubarum, sebesten, ana, num. iv: foliorum sennæ, unc. j. fiat decoctio ad lib. jß. in colatura infunde agarici, unc. ß: sacchari candi, lib. ß: fiat surupus: capiat bis in hebdomade.

♃. Syrupi rosarum siccarum, de jujubis, & de papavere, ana, unc. ij: pilularum de cynoglosso, scr. j: misceantur in mortario: capiat æger sine aqua duo cochlearia sero, addita dr. jß: pulveris sacchari rosati aut candi.

Suffumigium pro capitis ornamentis in destillatione. Sed hoc mihi valde non probatur. Usurpatum tamen a nobili viro.

♃. Coriandri præparati, dr. vj: gummi hederæ, sandarachæ, mastiches, olibani, & rosarum, ana, dr. jß: trochiscorum de caphura, dr. ß. seminis papaveris albi, dr. jß: contundantur omnia crassiuscule. Ex his mane & vesperi in lecti introitu suffiantur capitis ornamenta.

♃. Agarici trochiscati, dr. j: olibani, dr. ij. fiant pilulæ vj. capiat unam dormiturus.

♃. Scabiosæ, bipinellæ, ungulæ caballinæ, ana, man. j: ficus pingues, num. viij: passularum, jujubarum, sebesten, prunorum damascenorum, ana, unc. j: seminis melonum, cucumeris, ana, dr. ij. fiat decoctio ad quartar. iij. in quibus dissolve oxymellis simplicis & sacchari rosati, ana, unc. vj. fiat in modum syrupi.

♃. Materialia prædicta: coquantur cum gallo vetere: in decocti unc. v. dissolve mannæ granatæ, unc. ijß. fiat potus.

♃. Radicis althææ in taleolas sectæ, unc. j: summitatum malvæ, bismalvæ, buglossi, borraginis, ana, man. j: plantaginis, pug. ij: jujubarum, sebesten, dactylorum, pruna damascena, ana, num. xx. seminis bombacis, melonis, cucurbitæ, ana, unc. ß: glycyrrhizæ, unc. ij: conservæ ungulæ caballinæ, unc. j: ungulæ caballinæ, man. ij: hyssopi, sub finem positi, pug. ß: florum nenupharis & violarum, ana, pug. j: agrimoniæ, bipinellæ, ana, man. j. fiat decoctio ad lib. j. in aqua ungulæ caballinæ & rosarum. In colatura dissolve sacchari candi & rosati, ana, lib. ß: syrupi de ungula caballina, unc. ij: penidiorum, dr. j. fiat syrupus perfecte coctus.

4. Et quoniam sanguis ore rejicitur, sæpe formidabile symptoma proxime phthoen minitans, quammaxime anniti debemus ut hoc arceamus.

Syrupus ex stercore asinino in omni rejectione sanguinis confert plurimum. Lavatur primum in aqua rosacea, in eadem incoquitur cum saccharo rosato, & fit syrupus.

♃. Conservæ rosarum veteris, buglossi, borraginis, ana, unc. j: pulveris seminis plantaginis, scr. j: boli armenæ, terræ sigillatæ, ana, scr. ij: lapidis hæmatitis, scr. j. cum syrupo capillorum Veneris fiat opiata.

♃. Julepi rosati, unc. j. utatur cum aqua rosarum & plantaginis.

♃. Succorum portulacæ, plantaginis, urticæ mortuæ, granatæ, lactucæ, ana,

ana, unc. ij: sacchari rosati, quart. iij. fiat julepus in quo madeat nodulus scr. ij. lapidis hæmatitis sicut alcohol pulverisati.

℞. *Syrupi myrtillorum, papaveris & rosarum siccarum, ana, unc. j. capiat dormiturus.*

℞. *Mumiæ pulveratæ, scr. ij: terræ sigillatæ, scr. ß: aquæ plantaginis, rosarum, centinodiæ, ana, unc. j. detur.*

℞. *Succi ungulæ caballinæ, plantaginis, ana, unc. iv: succi berberis & maceratarum rosarum siccarum, ana, unc. ij. cum saccharo rosato fiat julepus.*

℞. *Mumiæ, dr. j: terræ sigillatæ & boli armenæ, ana, dr. ß: aquæ myrtillorum, & rosarum, ana, unc. iij: decoctionis rosarum & corticis citrii, lib. ß: fiat julepus in iv. doses.*

℞. *Boli Armenæ, terræ sigillatæ, mumiæ, ana, scr. iv: seminis papaveris albi & melonum, ana, unc. ß: glycyrrhizæ, dr. ij: sacchari candi, unc. ß: Excipiantur omnia in gummi tragacantha extracto in aqua rosarum: fiant formulæ quas in ore teneat.*

℞. *Majoranæ, florum chamæmeli, meliloti, ana, pug. ß. fiat decoctio pro vapore nasi.*

℞. *Melissæ, buglossi, scolopendriæ, plantaginis, ungulæ caballinæ, foliorum cardui, portulacæ, ana, pug. j: passularum, dr. ij: foliorum sennæ, unc. ß: fiat decoctio: infunde rhei, dr. ij. dissolve syrupi violarum, unc. j.*

℞. *Seminis papaveris albi, dr. j: pulveris diatragacanthi frigidi, dr. ij: amyli, scr. j: seminis melonum, lactucæ, ana, dr. ß: glycyrrhizæ, dr. ß: sacchari rosati, unc. ß. cum mucagine seminis psyllii aqua lactucæ extracti, fiant formulæ quæ ore versentur.*

Quum a capite catarrhi origo est labentis in pulmones, ut & capiti & thoraci consulatur, valet hic syrupus.

℞. *Radicis lapathi acuti, serpentariæ, bismalvæ, ireos Florentinæ, ana, unc. ß: cichorii totius, agrimoniæ, adianthi, ungulæ caballinæ, hyssopi, ana, man. j. seminis bombacis, malvæ, melonis, cucumeris, fœniculi, ana, dr. ij: passularum, glycyrrhizæ, ana, unc. jß: ficus, jujubas, ana, num. x. violarum, pug. ij. fiat decoctio in qua infunde agarici trochiscati, unc. ij: cinnamomi & santali citrini, dr. iij. bulliant mane: in colatura dissolve, cassiæ, unc. viij: sacchari, quod sufficit. Fiat opiata, capiat unc. j. cum saccharo.*

℞. *Pulveris rosarum, cornu cervi, santali albi & rubri, ana, scr. ij: spodii, gummi Arabici, mastiches, ana, dr. ß: corallii scr. j: succi glycyrrhizæ, scr. ß: seminis papaveris & melonis, ana dr. ß: cum saccharo in aqua rosarum soluto fiant tabellæ pondere dr. ij.*

℞. *Diarrhodon abbatis, diatragacanthi frigidi, ana, dr. j: corallii, scr. j. cum saccharo dissoluto in aqua rosarum fiant tabellæ pondere dr. jß.*

℞. *Rhei, dr. ß: mastiches, gr. ij. cum aqua agrimoniæ fiant pilul. iij. capiat mane.*

℞. *Succorum plantaginis, portulacæ, centaurii, ana, unc. iij: succi granatæ, unc. iv: aquæ rosarum maceratæ cum lapide hæmatite super marmore, unc. iij: sacchari rosati, q. s. fiat syrupus posito nodulo boli armenæ inter coquendum. Capiat cochl. ij. cum expressione dr. j. rhei bis in mense.*

 ℞. *Aqua-*

℞. Aquarum plantaginis & rosarum, ana, unc. ij: aquæ maceratæ rosarum siccarum, unc. ij. cum saccharo rosato fiat julepus.

℞. Rasuræ eboris, cornu cervi, margaritarum electarum, ana, scr. j: corallii rubri, lapidis hæmatitis, boli armenæ, terræ sigillatæ, ana, dr. ß: glycyrrhizæ, dr. ij. cum saccharo rosato in aqua arnoglossi soluto fiant tabellæ pondere dr. ij.

Optimum est remedium opiata facta ex pulpa passularum damascenarum, ex pulpa jujubarum & sebesten cum sacchari quantitate sufficienti.

℞. Succi depurati per residentiam plantaginis, portulacæ, granatæ, cydoniorum, betonicæ, agni casti, ana, unc. ij: sacchari rosati, q. s. fiat syrupus.

℞. Spodii, rosarum rubrarum, boli Armenæ, terræ sigillatæ, hæmatites, ana, dr. ß: corallii rubri, carabes margaritarum, ana, dr. jß: gummi tragacanthæ, dr. ij. seminis papaveris albi, portulacæ, malvæ, rosarum rubrarum, arnoglossi, cornu cervi usti, ana, dr. ij: acaciæ, succi barbæ hirci, succi glycyrrhizæ, ana, dr. ij: amyli torrefacti, dr. ij. terantur, misceantur cum saccharo, fiat pulvis.

Tabidos alvi fluor prehendit sæpe, unde mors consequitur. Eo hæc conferunt.

℞. Cerati santalini, unc. ij: cerati stomachici, cydoniorum, ana, unc. ß: mastiches, unc. j: olei myrtillorum, q. s. fiat emplastrum pro stomacho.

℞. Olei de absinthio & cydoniorum, ana, unc. ij: spicæ nardi, dr. ij: santali citrini, corallii rubri, spodii, rosarum, ana, dr. j: ceræ, q. s. fiat linimentum pro hepate.

℞. Conservæ rosarum, nenupharis, ana, unc. j: corallii rubri, boli Armenæ, terræ sigillatæ, ana, dr. ß: sacchari rosati, unc. iij. fiat conditum.

℞. Succi pomorum de curtipendula, plantaginis, endiviæ, ana, unc. iij: succi granatorum & cydoniorum, ana, unc. jß: sacchari & syrupi rosarum, ana, q. s. fiat syrupus.

℞. Pulveris electuarii diarrhodon abbatis, & triasantalon, ana, dr. ß: diamargariti frigidi, scr. ij: cornu cervi usti & eboris, ana, scr. j: sacchari dissoluti in aqua rosarum. Fiant tabellæ.

℞. Conservæ rosarum, symphyti, ana, unc. j: corticis citrii conditi, myrobalanorum citrinarum conditarum, ana, unc. ß: trochiscorum de terra sigillata & de spodio, ana, dr. ß: trochiscorum de coralliis, scr. j: pulveris electuarii lætitiæ, gr. xv. cum syrupo myrtino fiat opiata.

Ad superiora quoque pertinent hæc quæ in destillatione præscribi possunt.

℞. Conservæ violarum, anthos, carnis myrobalanorum emblicarum conditarum, ana, dr. ij: pulpæ passularum & sebesten, ana, unc. ß: olibani, pulveris mastiches, ana, scr. j. cum syrupo de stœchade excipiantur omnia: capiat drach. j. hora somni.

℞. Conservæ symphyti, rosarum, ana, unc. j. carnis myrobalanorum emblicarum, unc. ß: cum syrupo myrtino fiat opiata: capiat mane cum syrupo sequenti.

℞. Sigilli Salomonis, herbæ judaicæ, ana, pug. ij: plantaginis cum radice, man. j: consolidæ utriusque, ana, man. ß: bipinellæ, man. jß: seminis planta-

ginis, dr. ij. fiat decoctio ad lib. j. in colatura dissolve sacchari rosati, unc. vi. capiat unc. jß. pro dosi.

♃. *Radicis ireos Florentinæ, enulæ campanæ, glycyrrhizæ rasæ, ana, unc. ß: passularum mundatarum, dr. vi: ficus pingues, num. iij: jujubarum, sebesten, alkekengi, ana, num. vi. bulliant in æquis partibus vini albi & aquæ. Fiat decoctio ad usum sequentem.*

♃. *Gummi tragacanthæ, dr. ijß: pulveris glycyrrhizæ, dr. iij: pulveris electuarii diaireos simplicis & diatragacanthi frigidi, ana, unc. ß: sacchari candi & penidiorum, ana, unc. jß. amyli, dr. ij. cum sacchari albi unc. vj. dissolutis in decocto superiore fiant cylindri.*

♃. *Radicis ungulæ caballinæ, unc. ij. glycyrrhyzæ, unc. j. carnis dactylorum viij: jujubarum, sebesten, ana, unc. j. adianthi, foliorum ungulæ caballinæ, ana, man. j: passularum damascenarum, nucleorum pini, ana, unc. jß: seminis malvæ, bombacis, ana, unc. iij. fiat decoctio, addendo sub finem pulveris pulmonis vulpis, dr. iij. in colatura ad quart. iij. dissolve oxymellis simplicis, syrupi violarum, ana, unc. ij: sacchari candi, unc. vj. fiat syrupus: utatur mane longe à pastu.*

♃. *Carnem duarum testudinum præparatarum, radicis serpentariæ, majoranæ, glycyrrhizæ, ungulæ caballinæ, ana, unc. ij. scabiosæ, adianthi, capillorum veneris, scariolæ, hyssopi, ana, man. j: jujubarum, sebesten, ana, num. xij: passularum, unc. ij: seminis melonis, cucurbitæ, dactylorum enucleatorum, nucleorum pini & pistaciarum, ana, unc. j: fiat decoctio in aqua scabiosæ, ungulæ caballinæ & endiviæ: in colatura ad lib. j. dissolve mellis albi & sacchari, ana quart. iij: clarificatio fiat pulvere sequenti.*

♃. *Pulveris diaireos, diarrhodon abbatis, ana, dr. j: pulveris pulmonis vulpis præparati, scr. iv: pulveris ireos Florentinæ dr. ß: cinnamomi, dr. j: ponantur omnia in nodulo.*

ANNOTATIO.

1* *Maxime vero contingit magnam partem pulmonum in his regionibus vitiatam apparere, quod etiam a pueritia magna in thorace acervetur phlegmatis copia. Videmus enim omnes fere nostros pueros tussiculosos esse, raucos, & πνευματίας (y), quum tamen nil extussiant. Sic colligitur pituita, quæ non recta amplius a natura pulmones corrumpit.*

2* *Tussis oritur vel stimulata natura a materia influente e capite: vel eadem stimulata a materia contenta in pulmone. Quum tussis continenter affligit, argumentum est descensus humoris e capite, licet intervallis longis, credibilius a materia in pulmone contenta oriri. Si a capite manat, roborandum caput, & impediendus catarrhus: si in pulmone contenta, bechicis utendum. In catarrhis, sed serinis, præsertim illud fieri potest: non est alienum sæpe ac sæpe cibum ingerere; hinc enim catarrhi impetus debilitatur: nisi forte ex esculentis aut potulentis aliquid aliena qualitate tussim provocet.*

 *3 *Salix:*

(y) Anhelosos.

*3. *Salix maximas vires habet: desiccat impense, & sine morsu. Mirum est, quum hæc arbor adeo sit familiaris nobis, ejus vires tamen negligi, quas Dioscorides tanti facit* lib. 1. suorum Simplicium.

*4. Quarto locor. affector. *Galenus abunde explicat quomodo distinguere possimus an sanguis a ventriculo, an a pulmone, an ab ore rejiciatur. Inter cetera commemoratione digna, scribit quosdam hæmorrhagia tentatos, & excrevisse sanguinem per vomitum ob ductam per os & per nares forte fortuna hirudinem exiguam admodum quæ tempore accreverit. Quod notandum est.*

CONSILIUM XXIII.

De Febre Tertiana.

DOmus Lotharingæ custos circa mensem Augustum in febrem incidit. Ut corpus biliosum erat, constitutio temporis calida sicca, ita adorta febris est tertiana; sed ea non multo post tempore mutationem recepit, & quæ prius stata rataque esset, ea erratica effecta est in quartanam proxime degeneratura. Reddito aëre caliginoso, inæquali, frigidoque corpus melancholicum effectum est per adustionem humoris biliosi: dominatum humoris indicarunt & actiones animales expeditæ, citæ, celeres, motus animi, excrementa quoque ipsa, & caloris species. Tandem quartanarius decubuit, ingens admodum sitis, proclivitas ad iram, vigiliæ perpetuæ. Nec dum tamen perseverant circuitiones periodique quartanæ. Exactis enim sex aut septem circuitionibus satis constantibus, interjectæ sunt aliæ accessiones modo cum sensu frigoris, modo sine sensu, ita tamen ut die quoque quarto primæ febris ratio aliqua retineretur. Dubitabatur num triplex, an duplex quartana: an hemitritæus. Non hemitritæus erat quod continuus non esset, nec affecti ventriculi argumenta sese proderent. Non duplex tertiana, quod majus multò esset intervallum inter repetitiones quam in duplice tertiana esse soleret. Ergo eæ accessiones ita incertæ aut significabant causam nondum satis firmam in lactibus & viscere utroque, aut translata materia a suis sedibus brevi finitum iri morbum. Scribit Galenus usu intempestivo theriaces & rerum similium, præsertim nondum coacta materia, effici ut ex simplice quartana duplex triplexque fiat: Incidit enim materiam nondum præparatam, & in diversas partes pellit. Ita nimirum humor in illo corpore redundans tenuis, acer, a bilioso adusto procreatus, seipse potuit movere, ciere, & impellere. Ut quod theriaca tamquam externum efficere posset, idem humor tamquam a sese
2.* habens motus principium præstaret. Sed hæc fortasse argutiora. Non adhibuimus majorem operam ut morbus destrueretur, quia corpus ut nimis siccum ferendo non esset. Immo nostra remedia irrita videntur fuisse, nisi ex eo irrita non fuisse videri debent, quod nobis auctoribus, quum alioqui morbus esset periculosus, & homini necando satis, vim mortis tamen evaserit, morbo nimirum deluso & temperato. Contra in hac quartana

gerere se oportuit quam in aliis: in his enim usui sunt aperientia, vehementer & impense calefacientia, piperata, salsaque: sed hic ad humectantia plane descendendum fuit, tum ut ingenti siti, quæ præcipui symptomatis rationem habebat, consuleretur, tum ut humorem biliosum adustum temperaremus, & quodammodo occasionem contrahendæ putredinis præriperemus. Quærebatur num iterato mittendus sanguis, an medicamentis pugnandum. Neutrum accommodatum visum est. In morbis acutis, & principiis morborum longorum valida quidem remedia usuveniunt, quod & natura adhuc viget, & quia humor cedit trahenti medicamento: hic morbus progressus est, & nescitur quorsum evadat: ergo naturæ medicatrici committendus est. Natura enim maxime medica in longis apparet coquendo, secernendo, abscessum moliendo; virtus non stat, ergo & venæ sectionem & purgationem dehortatur. Mineræ virtutum in partibus solidis: hæ siccæ sunt diuturnitate morbi, vasorum ora connivent, concidunt, & collabuntur: Siccitas illa & collapsus impedit actionem medicamenti: & potius colliquatio afferretur partibus solidis. Præterea si paullo validius medicamentum daretur, metus esset ne in dolores colicis similes æger incideret, quod in plerisque observatum est quibus humor exagitatus est. Item & observatum, mulierem quartana laborantem, quum jam 16. dies quievisset, assumto etiam medicamentulo, in morbum elapsam esse: omnis enim materia agitata emotaque seipsa quiescente deterior esse solet, quod diligenter animadvertendum fuit. Urinæ flammeæ sunt admodum, sitis magna: non propterea tamen hæc sectionem venæ arguunt: nam oportet in iis febribus fuliginosum excrementum efferri a præcordiis ad cor, quo fit ut facillime ventriculum attingat, & a ventriculo tunicam linguæ alvoque ipsi communem. Et quum sedabitur illa, incipietque corpus bene nutriri humidis alimentis, naturæ resurgentis, & recreantis sese erit argumentum. De prognosticis. Metus esset ne in marasmum conjiceretur, nisi proba victus ratione provideatur: id quod febres erraticæ efficiunt sæpe, tum quod focus multiplex, & natura sæpe ac sæpe affligatur. Spes enim convaliturum, quod hypochondria non meteora, nec pro ratione febris inæqualia: at in omnibus morbis hypochondria recte valere optimum. Alvi fluor conferet si non cum excrementis rapiatur chylosa substantia e ventriculo. Nec hodie verum constat esse quod scribit Hippocrates, quartanas securissimas: quum his temporibus aut illis succedat hydrops, aut scirrhus lienis. Tamen quum affecta non sint viscera insigniter, satis tuta potest esse quartana. Nunc autem observatur in ejusmodi febribus quartanis cancrosam in corpore lienis concipi dispositionem, quæ quo magis medicamentis irritetur, magis ægrescat medendo, quod & in externis affectibus cernere est. Tota ratio curationis ad duo revocabitur, ad curam ventriculi vicinarumque partium: item ad diætam. Diæta hæc erit: utatur jusculis sæpe, immo etiam sub finem accessionis, minutalibus vitulinis, panata, hordeatis; vino diluto tamen: est enim sitis ingens, & urinarum venosique generis ardor dissuadet usum vini, tum morbi longitudo suadet; aqua enim non transiret vasa longo morbi tractu collapsa & conniventia, nisi veheretur. Ventriculo studendum quod fatiscat

tiscat morbi longitudine, & quod eadem de causa congerat multa excrementa, unde morborum aliud semen. Liniatur ventriculus oleis quæ vim habebunt ejus corroborandi, & adstringendi: Foveatur iis quæ eundem excitabunt & confirmabunt. Dentur tabellæ ex aromatico rosato descriptione Gabrielis, & triasantalo. Atque ea ratione futurum est, ut vincente, triumphanteque natura, quæ nunc inferior veluti latet, morbus debilitetur, & tempore destruatur.

ANNOTATIO.

* *Hic æger gravissime habebat, & dolores gravissimos perferebat. Sudabat sæpe, & tamen nihilum sudores proficiebant: ac revera nos observavimus in Quartanis sudores non proficere solere: nam quum materia sit crassa, frigida, lenta, non est credibile eam ita attenuari posse, ut in sudores resolvatur. Sed quum calor naturalis & calor febrilis nihil non agere possit, adoritur aliam tenuem materiam alendo corpori satis accommodatam, ut mirum non sit si non proficiant tales sudores, quum maxima ex parte non sint ipsius materiæ morbificæ. Prosunt quidem sudores apparentibus coctionis signis, quod materia naturæ cedat, sed donec aliquid tale apparuerit, non est quicquam opis exspectandum: unde non est cur solliciti simus de citandis sudoribus in Quartanis. Nam si sudores, nondum apparentibus signis coctionis, procurari non possint sine obstructionis majoris metu, quod ars non audet facere id si natura parum provideat, præstiterit, minus saluti corporis consuluerit. Quod hic diximus de crebris sudoribus qui in Quartanam incidunt, quæstione dignum unde oriantur. Nam non credibile est materiam tam crassam ita in halitus abire, id quod præsertim in corpore squalido & sicco, in quo tamen tot sudores apparent. Et hic annotari oportet anno Domini* 1573. *plurimis Quartanariis corpus totum sudoribus diffluxisse corpore plane emaciato, squalido & arido: & ii sudores nil proficiebant. Horum duplex causa esse videbatur, infirmitas naturæ priore morbo ita fatigatæ: item ariditas hepatis & viscerum. Nam quum calor febrilis diu durans partes resiccet, fit ut quod alimentum allicit, ad partes facile non possit agglutinari, præsertim quum liquidus est. Tales autem febricitantes solis jusculis liquidis utebantur; nec mirum si nequeunte hepate ob siccitatem multum consumere, reliquum per sudores exeat. Hanc quæstionem alio loco fusius forte explicabimus.*

2 * *Tametsi in morbis, & præsertim in febribus, in hypochondriis, nec inæqualitas, nec tumor appareat, propterea securos esse non oportet de morbo, ut in hoc ægro apparuit: etenim vitium sæpe in ipsis visceribus hæret quod tactu nec visu percipitur: itaque falli non oportet: Et id primus observavit Galenus* cap. 7. lib. 5. Locorum affectorum; *ubi declarat sæpe colorem æruginosum, aut auriginosum potius in superficie corporis apparere, nulla exsistente obstructione, aut inflammatione, aut scirrho in hepate: ut & alteratio sit temperamenti, non alienatio, nec sit morbus ullus in conformatione: ideo quum tales colores adsunt, non statim ad admota foris deveniendum, ut male quidam factitant.*

Iste vir, de cujus morbo hic disseritur, circa mensis Novembris decimum sextum

ſextum diem luna inclinante interiit. Et antequam interiiſſet intumebant pedes, omniumque partium corporis dolor obortus fuerat. Quarto antequam interiiſſet die, de repente ſuppreſſa eſt urina, & venter intumuit, ac ſi natura aliquid vellet moliri ad ſolutionem morbi: præſcripto diuretico excrevit urinæ plus minus pintas tres: viſus eſt allevari. Repetente acceſſione nova cum horrore interiit.

CONSILIUM XXIV.

De Hydrope.

MErcatoris uxor, de qua ante, nec purgationibus, nec venæ ſectione febris & tumoris quo detinebatur, curationem recipiebat: immo morbus tanto contumacior reſiſtebat, quanto majore opera ac cura Medici conarentur ut morbum profligarent. Sed a Medicis aberrari videbatur: nam illi rerum humidarum uſum ſuadebant, uſum quoque vini: hi neglecta febre ab humidis rebus ægram avocabant, ut & cruditatem humoris in præcordiis contentam corrigerent, & tumorem omnium partium extimarum & abdominis minuerent: item vino interdicebant illi: hi eam ad ejus uſum hortabantur. Nec abs re dubitatum eſt utri potius eſſet conſulendum: nam & a febre metuendum eſt, quæ dum humores corrumpit, majorem ſemper tumoris occaſionem affert, & tumor iſte curationem poſtulabat, ne ſi incremento non prohiberetur, tandem hypoſarcidion immedicabilem adduceret. Ac revera tumor ille morbi rationem habebat, a febre quidem primo originem ducens, ſed qui prius ſymptomatis nomine donari deberet, morbi rationem habere debebat, quod & cruditatem ejus cauſam corpus contineret, & actionem læderet. Dum contrariis ſententiis pugnaretur, de ægræ ſalute ambiguum admodum ibat, necdum conſtabat quo loco ſtandum, quidve conſilii ea in re caperetur. Coacto Medicorum concilio res diligentius penſitata eſt, quod ægræ mulieris ſanitas admodum lubrica foret. Viſum eſt omnibus febri & tumori conſulendum; ita tamen ut potius febris, quam tumor, ejuſque cauſa negligeretur. Humorum congeries & cruditas viſa eſt totius morbi cauſa, & febris ipſius, & tumoris. In iis humoribus ſepultus calor viſus eſt ſeſe recreare nequiens; ut niſi provideretur brevi, leucophlegmatias verus ſequeretur, a quo vix evaderet. Urinæ ardebant: ſed id nihilominus febris habendam rationem indicabat; quod & leucophlegmaticis eſſet familiare, in quibus ſectio venæ metuenda, licet febris eam expoſcere videretur. Quin & eam venæ ſectione curationem aggredi, ægram jugulare aſſerebant: & erratum ab iis qui jam quarto venam ſecuiſſent, falſo inducti ſanguinis detracti pravitate: at talis in leucophlegmaticis ſanguis redundare conſueſcit. At tantum abeſt ut quarto iterata venæ ſectio juverit, ut jacturam caloris naturalis attulerit, quum incumbendum eſſet in coctionem tam contumacis materiæ morbum longum efficientis: In tanta enim cacochy-

Vide ante conſilium 17.

mia incidebat occasio nulla secandæ venæ. Quod attinet ad veram curandi methodum, hæc in medium adducta sunt quæ in nonnullis morbis usuvenire debent, & quæ Galenus 12. *Method.* proposita febre cum syncope & cruditate conjuncta pertractavit. Nam eo loci nec purgationi, nec venæ sectioni quicquam concedi debere explicavit, quod & vires in ea humorum corruptela, & veluti hyposarcidio habitusque tumore elanguescant, & cruditatis ipsa ratio omnem occasionem purgandi præripiat: Immo in ejusmodi affectu sola frictione corpus exercet paullum admodum majoribus artis medicæ remediis attribuens. Ad summum revocari debet ejus morbi curatio ad duos canones quos Hippocratis Interpres pro hypothesi proposuit. Nam *in prima Aphor. sectione*, febrem hydropi humido junctam constituit, ut utri tribuendum sit in iis & similiter complicatis affectibus, doceatur: æque studendum utrique tandem concludit,
1. ita tamen ut ejus quod magis urget potior ratio habeatur. * Posterior hypothesis est de febre quotidiana: in ea habenda est ratio febris, & materiæ: hæc siccantia & calefacientia postulat: illa contraria. Galenus ita in eo se gerit negotio, ut neglecta ad tempus febre materiei præparationi incumbat: quod diligenter annotari debet. Contra nitebantur, qui dicebant, ideo sectionem venæ commodam videri, quod ex lochiis
2. & mensibus nonnihil superesset. * Tandem dictum est mensium recentem suppressionem sectionem quidem venæ hortari: sed quum morbus etiam ab ea suppressione natus jam affectus est, imbecilla ea est quæ a suppressione ista sumitur indicatio: nam contaminata est sanguinis molisque corporis œconomia; succrevitque cacochymia quæ ex se catharsin indica-
3. bit. * Nec febris ipsa per se sectione venæ tollitur, præsertim quæ a cruditate orta est, & cum caloris inopia conjuncta est. Placuit eis ut vino etiam generoso uteretur ad excitandum calorem naturalem, vires recreandas, cruditatem coquendam, ut idonea reddatur ad excretionem, & tumorem minuendum: Vinum absinthites probatum. Sequens apozema institutum.

℞. *Radicis enulæ campanæ siccæ, unc. jß: radicis apii, petroselini, asparagi, fœniculi, ana, unc. j: omnium capillorum, agrimoniæ, ana, man. j: betonicæ, scolopendrion, chamædrios, chamæpytios, ana, man. j: florum cordialium, absinthii Romani, ana, pug. j: glycyrrhizæ, polypodii, passularum, ana, unc. j: stoechados, florum anthos, ana, pug. j: foliorum sennæ, unc. iv: agarici sub finem decoctionis positi, unc. ij: fiat decoctum ad lib. j, addendo turbith, unc. ß: in colatura dissolve sacchari, q. s. fiat syrupus quo semel in hebdomade utitur.*

℞. *Meliloti, salviæ, hyssopi, agrimoniæ, ana, man. j: cyperi, calami aromatici, schœnanthi, ana, unc. ß: florum cordialium, pug. j: fiat sacculus, bulliat in vino pro fotu.*

ANNOTATIO.

Mulier hæc circa solstitium autumnale interiit quum præcessisset alvi fluor symptomaticus a quo nil est allevata. Nec ulla fuit salutis spes quod omnium

pæne

pæne male affectarum partium internarum magna argumenta apparerent. Ita enim Hippocrates ſub finem 4. de morbis, *ubi in hydrope alvus valde fluit, citiſſime moritur audiens & loquens.*

Hypoſarcidios, quia aliis affectionibus ſucceſſit, funeſtus fuit, non per ſe, ſed ex eventu. Verum enim id eſt quod ſcriptum ab Hippocrate libro περὶ παθῶν (z) morbum omnem alteri ſuccedentem funeſtum eſſe fere. *Huc pertinet quod ſcriptum ab Hippocrate* ſub finem lib. 3. de morbis: Omnis hydrops difficilis curatu, præſertim ſi corpore attenuato veniat, & ubi alvus fluit, moritur cito.

Mirum eſt quod quum totum corpus œdematoſum eſſet, & μυξῶδες, mucoſum dicere poſſis, tamen intus ardor erat, & nonniſi admodum ſollicitata alvus reddebat. De hoc morbo videtur ad unguem pronuntiaſſe Hippocrates in Coacis: *nam vere exprimitur morbus & ſymptomata:* Quibus ex ægritudine aliqua res ad aquam intercutem devenit, his alvi ſiccæ ſpiratodea reddunt cum eliquatione mucoſa, urina non bona: diſtentiones præcordiorum, dolores, tumores in ventre & in aqualiculo, & juxta ſpinales muſculos: febres, ſitis, tuſſis ſicca, ſpirandi difficultas, crurum gravitas, abſtinentia & horror cibi, paucis injectis replentur.

Libro περὶ παθῶν, *notandum quod ſcribit Hippocrates, hydropem ſuccedere morbis longis, quum ægri purgati non ſunt. Ratio hæc eſt, quia carnes corrumpuntur & liquantur, hoc, quod dicitur, communi ſenſu & experientia perſpicitur.*

*2 *Hæc ratio videtur probabilis ad diſſuadendam venæ ſectionem; quum ſuppreſſio inveterata eſt, ab ea non deſumitur ſecandæ venæ indicatio, ſed quum recens. Tamen Galenus* comment. in artic. 28. ſect. 3. lib. 6. Epidemior. *narrat ſe optimo conſilio liberaliſſima manu ſanguinem detraxiſſe in muliere extenuatiſſima, cui jam octo menſes menſtrua purgatio ſubſtiterat.*

*3 *Mirum eſt quod hic propter cruditatem Medici vino interdici nolunt: tamen vinum febris plane dehortatur: incredibile enim dictu quantopere vinum febrem augeat. Nam dum valemus, ac calor naturalis intra ſuos limites conſiſtit, magna etiam generoſi vini copia nihilo pæne auctiorem calorem reddit. Sed dum e gradu diſceſſit, & jam febricula corpus occupavit, etiam tenue vinum propinatum ſtatim ſymptomata excitat, quod qualitas caloris præter naturam facile adjecto ſtimulo appareat.*

CONSILIUM XXV.

De febre cum gravibus ſymptomatis, ſingultu & tuſſi, pro Domino de Bures.

DUo ſunt quæ inter accidentia ſymptomataque in febres quæ hac tempeſtate graſſantur incidentia numerantur, quibus plurimum ægri tor-

 quebantur,

(z) De paſſionibus.

quebantur, singultus ac tussis. Nec ita quidem molesta esse cœperunt, vel quod totum febris tempus occuparent, vel quod brevissimo tempore divexarent. Vidimus enim ineunte statim accessione ita suffocationis periculum oboriri, & tussis molestias, ac si nulla vitæ spes relinqueretur; desinente accessione placide ac sedate habebant. Singultus autem in nonnullis ita molestus fuit, qui febre nocturna, mox diurna, cum destillatione in pulmones laborarent, ut omnia præter singultum moderate ferrent. Sed ecquid causæ fuit tum singultus illius, tum tussis in accessionis tempora incidentis? Ac tussim quidem eo tum sævire tempore, quo paroxysmus repeteret, ex eo conjicimus, quod febris a catarrho maxime esset: & quæ materia subtilis, acrisque, quæ rigorem sensionemque frigoris afferre solet, quiescebat aliquo loci conclusa, dum ruptis veluti repagulis desævit decurritque in extima corporis, feriendo superiores membranas pulmones vel vestientes, vel illis proximas, tristis ille sensus tussim afferebat. Præterea in catarrhosis febribus quid impedit moveri quoque materiam in pulmonibus & capite ipso, quæ dum cietur, suscitatur, impelliturque, hoc molestiarum afferre solet? Accedebat & nocturni temporis occasio qua pituitæ salsæ serosæque impulsiones & molestiæ sese produnt. Quemadmodum enim universalium temporum aliqua est observatio in motu humorum, ita & particularium. Sic ascarides moveri Autumno scripsit Hippocrates: sic in vespertinum tempus earum ascaridon motus incidit: quod & de fluxionum incursionibus verum esse mulierculis compertum est.

Sed is singultus difficultatem majorem afferebat: nam duodecim aut sexdecim fere noctes affligebat. At leviusculis remediis superatus, relabitur, recurritque cum molestissimo ulcerationis sensu circa orificium ventriculi. Quod ut clarius cognoscatur, licebit huc Hippocratem adducere, qui quum in omni parte Medicæ contemplationis accuratus esset, ita nil reliquit quod animadversione dignum foret. 1. Multos legimus, qui de singultu, ejusque causis disputarent, nullos præter Hippocratem, qui de singultiente febre conscriberent. Ergo omissis rebus variis, quæ ad singultus causas explicandas facere possent, quæque alio loci quam hic venari liceret, ne opera omnis frustra ludatur, quod ad hoc institutum pertinebit, de singultiente febre disputabimus. Quæstio quæri potest: An hic æger, de quo paullo ante mentio injicitur, singultiente febre laboraret? an quicumque febre detinetur, cui tamquam ἐπιγινόμενον σύμπτωμα (a) adjungatur singultus, febre singultuosa laborabit? Nequaquam vero. Nam & qui sub finem febrium, aut principio illarum male judicati sanguinem multum profundunt, unde ratione inanitionis, & exhausti singultus oboriatur, propterea singultiente febre teneri dicentur? Nequaquam. 2. Et qui aliquot ex intervallis dum febrit, singultiat, nec tota febre, aut toto accessionis tempore molestiis singultus urgeatur, an singultiente febre vexari dicetur? Nequaquam. Ergo in omni Hippocratis doctrina una singultiens febris dicitur, ut inquit Galenus *Comment. in particulam quamdam sect. 4. lib. de Diæta acutorum*, quum vel toto febris tempore singultus molestus

Quæ febris vere singultiens dicatur, inquiritur.

(a) Superveniens symptoma.

lestus est, vel maxima saltem febris parte illum generet viscidus lentusque humor impactus orificio ventriculi. Unde Hippocrates ejusmodi febres negat solutum iri, nisi aut diebus judicibus, aut urinæ profluvio acris, aut abscessu, quod memoria dignissimum est. Sed in nostro ægro proposito antequam cessaret singultus, totum corpus intumuit: detumescente corpore repetiit singultus afferens ei aliquid permolestius quam ante: nam & ulcusculum excitavit, aut deflorationem aliquam, ut sic loquar, in partibus ad orificium ventriculi attinentibus. Nam quum quid deglutiebatur aut calidiusculum, aut manifesta qualitate præditum, percipiebatur in imo œsophagi dolor, suspicabamur aliquid esse ἀφθῶδες (b), quod non vacabat periculo. Ad genus febrium singultientium fortasse referri dicet quis febres acutas ab inflammatione aut hepatis aut ventriculi natas, aut partium vicinarum: quæ inflammatio, ut narrat Aëtius *cap. de singultu*, singultiendi molestias affert: quod & Hippocrates primus annotavit. Item referri videbitur, sed minus apte, febris singultiens senum hernia laborantium, & supinatione ventriculi, ut volunt Veteres. Nam dum intestinum prolapsum est, præsertim jejunum, ut volunt, singultiendi finem non faciunt, & hoc in mortem præcipitare solet. Ac de singultu multa quæ in veterum libris intractata sunt. 3. Cui autem is singultus contigerat, quum abdomen inflatum fuisset, alvus biliosa reddidit: post excretionem biliosorum secuta sunt purulenta, quod mirum est: nec credibile hæc a pulmonibus emanasse, quamvis hos laborare suspicaremur: quum enim a partibus superis tale quid contigit, id simul & semel fieri solet. Unde Galenus annotat Hippocratem data opera usurpasse verba de præsenti, aut de præterito, *mejat* aut *minxerit*: nam quum a superis partibus excretio fit, Hippocrates utitur verbo *minxerit*, quasi dicat, ut mejendi finem fecerit: sed quum a partibus proximis excretio fit, utitur verbo præsenti *mejit*; quoniam propinqua est affectio quæ excretionem purulentam fovet: at hic æger sæpe eam excrevit materiam. Nos autem suspicabamur idem hic posse contingere quod & in urinis: In his enim sedimentum puri proportione respondet, immo & excerni potest aliquid simile puri, quum tamen non sit pus, sed mucago quædam quæ una cum urinis a corpore deturbatur. Id autem in excrementis per alvum secedentibus apparere potest, præsertim in iis quibus longæ & maximæ fuerunt obstructiones mesenterii, & longus morbus: nam humores qui pepasmum admittere non potuerunt, tandem in mucorem versi sunt, qui pus referat. Quod & observavimus in nutrice quadam quæ ex longo morbo incidit in fluxum alvi perennem, cruentum, mistum: tandem secedebat alvus reddens aliquid pulti simile, quum præcederent dolores alvini colicis similes crudelissimi, quum inappetentia esset, summa extenuatio corporis, & marcor: præterea acerbissimus dolor ad regionem ventriculi, & totius abdominis, & qui minimo blandissimoque digitorum pressu exasperarentur. Sed id primus Hippocrates annotavit *in Coacis* duobus in locis: *Hepar dolentes, os ventriculi*

(b) Aphthis similes.

triculi dolentes, soporosi, rigorem habentes, alvum turbatam, tenues, cibum aversantes, purulenta per alvum excernunt. Et alio loco: *Durities circa ventriculum cum dolore in febrientibus, cum horrore cibum aversantibus, si alvo insuper parum humectatæ purgationem non faciant, ad suppurationem pervenient.*

Quod quum alias tum in ægra illa apparuit, cui totius corporis marcor aderat. At certo scire an id quod excernebatur verum pus esset, an quiddam puri simile, non erat facile.

ANNOTATIO.

1. *Non solum* lib. 4. de Diæta acutorum (*ut hac pagina annoto*) *Hippocrates meminit febris singultientis: sed &* lib. 2. de morbis, *ubi caput conscribit de febre singultiente.*

2. *Præsertim vero & tussis & singultus premebant quum appeteret accessio febrilis: quod annotavit diligenter Savonarola* cap. de singultu. *Singultus sæpe a pressu costæ, aut depressæ, aut tractæ contingit, quod diligenter annotavit Fernelius: item vomitus ab eadem causa fit, quod nos quoque in ancilla pictoris observavimus.*

3. *Ille æger singultiens, tussiens, febriens, ad tabem vergens, decimo nono mensis Novembris interiit. Aperto cadavere inventus est hydrops ascites in abdomine, qui longitudine morbi, & depravatione alimenti e potu liquidorum genitus fuerat: nam tanta diuturnitate facultates fatiscunt, concidunt ora vasorum, nil ferè transsumitur. Inventi sunt pulmones purulenti, corrupti: intestina livescebant quasi siderata superna parte: unde credibile fuit tum singultus magnam occasionem illinc natam, tum syncopes qua prehensus est. Lien plane putris. Denique nulla in toto corpore pars inventa est integritatem suam servans. Dejectiones purulentæ, quæ nobis admirationi fuerunt, a putri mesaræo manabant. Dejectiones (antequam diem suum obiret) præcesserunt nigræ, pici liquidæ similes.*

CONSILIUM XXVI.

De doloribus ventriculi. Pro Domina de S. Jean.

1. PLerosque dolores ad stomachum varie fatigant, quos nescias an attineant ad ventriculum ipsum, an vero ad partes vicinas. Ratione enim membranarum tum quæ investiunt thoracem, tum quæ diaphragmati vicinæ sunt, oriuntur sæpe dolores continuitate quadam affligentes, & ea ratione alios aliterque quam sint morbos mentientes: ut sæpe male ab ægris species doloris ignorantibus intelligentes Medici decipiantur plerumque, nec dolori ullum solatium afferant: quod quum alias tum in nobili muliere Equitis Torquati conjuge manifestum fuit. Illa quum dolores tum noctu a primo præsertim somno, tum interdiu tribus aut quatuor

quatuor horis a pastu pateretur, imbecillitate stomachi laborare se existimabat: dolores illi repetebant per intervalla, maxime si quid in victu peccaretur, aut constitutio temporis a naturali moderatione discederet. Sæpe intolerabiles sunt, & quasi suffocationis periculum ingruat, statim discingi cogitur: illi modo in ventriculi capacitate contineri videbantur, & delapso per pyloron cibo quum a duodeno jejunoque traductio transvectioque alimenti fieri deberet distributio, repullulabant: ac tum ac si creparet media & intumesceret ventriculus, ut revera contingit, cohibet spiritum, ut flatus aliquis aut sursum aut deorsum erumpat, quod dum fit, allevatur maximam partem dolore. Nulla illam vertigo exercet, nec syncope, sed præ dolore qui imum ventriculum affligens, licet exiguus, ratione partis magnus est, & magni momenti, multa contingunt iis affectibus quam simillima. Itaque dum diligenter inquiritur hujus mali sedes, & animo lustratur, multa ultro citroque disputantur, quorum accurata & limata ratio plurimum valet, tum ad hujus mali investigationem, & ad similium affectuum notitiam venandam. Nos diligenter rem excussimus, relicta diligentiori quæstione honorario arbitro & æstimatori, ne quid præjudicata sententia afferat detrimenti. Duæ sunt partes in nobis, quarum veteres infirmitates apparent & deteguntur, sive eæ per se ac solæ laborent, sive ambæ per communionem & materiæ morbificæ & affectuum, ut in hac muliere contingit, ventriculus & caput. Hoc quidem quod & superum locum tenens externis injuriis pateat maxime, & internis attractione & summissione vaporum: non quod in ea opinione Principis hærendum existimem, qui omnem a capite destillationem jecoris calidæ intemperiei adscribit; nam cerebrum ipsum tum ratione imbecillitatis suæ, tum intemperiei illarum parens est & auctor: Immo frigida intemperies jecoris eas potest promovere. Addit Fernelius, si a jecore præcalido illarum destillationum proventus foret, excrementi minimum ea ratione in cerebro congereretur: quod quam probabile, alii viderint. Ventriculi autem infirmitas patebit facile, quod & ciborum promtuarium, & si quid peccetur aut domi, aut foris, id est vel mala alimenta, vel præpostero ordine injiciantur; domi dum aut nativa, aut ascititia imbecillitas, aut dum propinquæ partes vitium attingunt. Quæ enim sunt propinqua & communia, ea maxime ac primum affici solent. Receptum illud: *Ubi sudor, ibi morbus: ubi dolor, ibi morbus*: & ut doloris vacuitas actionumque bonitas cujusque legitimam symmetriam declarat; ita doloris præsentia, & earumdem actionum læsio contrarium significant. In ægra nostra ventriculum, ventriculique partes vicinas dolor exercet, ergo ibi morbus, hic intemperies, hic actionum perversio. Etsi enim habet ὀρθοστάδην (*c*), tamen isti dolores aut intemperiem aliquam declarant, aut malam conformationem. Ventriculum enim exercent; vel ἀπεψία (*d*), vel βραδυπεψία (*e*), vel δυσπεψία (*f*), rugitus, inflatio, singultus, nausea: maxime vero queritur de oppressione ventriculi, ac veluti inflatione: hæc autem cruditatis improprie dictæ, non autem quam ἀπεψίαν vocant, symptoma est: & sequitur vel caloris defe-

ctum,

(*c*) Erectè stando.
(*d*) Cruditas.
(*e*) Tarda concoctio.
(*f*) Difficilis concoctio.

ctum, vel ejus inopiam & paupertatem, vel externum vitium. Caloris inopiam dicimus, quod flatus qui excitantur necessario imbecillitatem caloris designant: quum enim vel validus calor est, vel impendio imbecillus, flatus non excitantur; Galenus 3. *de symptom. causis.* Et suspicio est inflationis stomachi quam vulgus colicam stomachicam appellat. Quod si non solum intra ventriculum dolores consistant, sed infra, suprave, id per consensum fit. Unde Archigenes apud Aëtium dicebat Medicos decipi sæpe ratos doloris causam aut in præcordiis esse, aut in pectore, quum eorum causa a ventriculo repetenda sit.

Alter Medicus rem paullo altius repetivit. Affectio hæc ait videri possit stomachi, quod hæc pars maxime affici cernitur: sed an tantum ejus sit: & si sit, an per se, an per consensum afficiatur; hoc demum quæri potest: Omnis affectio quæ ventriculum exercet, ea aut intemperies est, aut morbus instrumenti. Si intemperies, aut in ore ejus est, aut in ipsius capacitate afficitur ventriculus, aut in fundo in quo chyloseos officina vera. Si os esset, ejus affecti aliquot essent argumenta, leipothymia, aut dejecta appetentia a calore, aut intensa, a frigore, aut nausea aliqua: nil horum ægra refert. Si medium corpus esset, aut depravate coqueret, & ructus essent acidi, aut nidorulenti, sed acidi præsertim si imminute: si non coqueret, aut diminute, fluctuationes essent, quas κλυδῶνας vocant, nausea impacta materia, vomitio, vagante fluctuanteque eadem. 2. Si fluctuatio esset, & eb ea inflatio dum ventriculus non retineret, nec probe conficeret, oporteret necessario cœliacas esse dejectiones, corruptas, liquidas, chylosas, quod tamen non apparet, & nil eorum quæ supra dicta sunt. Ergo credibile in fundo mali causam esse, in quo coctio maxime fit. Et quum superiores partes bene habeant (nam si male habuissent, majora sese promisissent affecti ventriculi argumenta, multoque latius malum emanasset) credibile quoque fundum e natura habere, sed impediri ejus actiones a remista aliqua re præter naturam, unde dolor excitatur, & præsertim quum a pyloro distribuitur ad inferiores partes alimentum. Conjecturam facit catarrhus quo jampridem affecta est, & rejectio pituitæ liquidæ & 3. limpidissimæ per os a ventriculo, ut hinc colligamus perpendiculariter a capite ad fundum ventriculi delabi illud phlegma, quod ægre quidem corrumpitur, crudumque manet, aut paullum immutatum cum excrementis remixtum rejicitur. Item dolor qui sub quartam pomeridianam repetit, indicat mesaræi venas obstructas, & speciem quamdam melancholiæ hypochondriacæ constituit. Hinc annotavit Fernelius *cap. de ventriculi symptomatis, sæpe jecoris, lienis aut mesenterii vitia vel sympathia integre sani ventriculi concoctionem perturbare: sic melancholicis, hepaticisque & lienosis ventriculus male concoquit, si vitiosa qualitate lacessitur,* &c. Ergo dum chylus aliqua ratione mitificatus rapitur a venis mesenterii, pars tenuior a calido jecore refugitur: cum crassiori parte phlegma illud mixtum subiens angusta viarum & eleborationem vix recipiens dolores excitat: 4. & nisi aliqua ratione domaretur, iliacas passiones excitaret. Itaque bene affectus est ventriculus, quod excrementa quæ ipsam ideam partis a qua manant referunt, laudabilia satis sint.

ſint. Nam quum ventriculus probe officium non præſtat, liquida, aut chyloſa, aut cœliaca excrementa ſunt: 5. quum tantum pituita liquida vitium facit, illa remiſta apparet excrementis, quæ ſpiratodea vocantur. Unde vero hæc pituita a cerebro. *Hoc enim veluti medulla eſt.* Hippocrates *libro de glandulis*: *Ab hoc fluxiones fiunt foras, intro: foras per oculos, nares, aures; intro per palatum: aut in pulmones, aut in ventrem. Si in ventrem, vel fluores fiunt, vel non. Si non fiunt, volvuloſæ ſunt affectiones, &c.* Locus ille præclarus admodum.

6. Et *lib.* 4. *de morbis* idem fere explicat dum docet, *caput fontem pituitæ, & eam a ventriculo calefacto accipere. Lienem aquæ fontem, folliculum fellis, bilis fontem, & cor ſanguinis*: quod diligenter notandum. Itaque non mirum ſi deſcenſu pituitæ frigidæ putredinem vix recipientis illa mulier dolorem ſentiat, & ſi poſtea volvulis ſit obnoxia, & melancholiæ hypochondriacæ: quæ duplex eſt, una vera per aduſtionem humoris melancholici, aut congeſtionem; altera improprie dicta, ob pituitam illam quæ obſtruit venas meſaraicas. Nec hic neceſſe eſt tumere hypochondria: nam ſæpe vitium eſt in viſceribus, melancholiaque hypochondriaca ſævit, ſed in corporibus ipſorum viſcerum, & vaſis eorum obſtructio deliteſcit ſine ullo perſpicuo hypochondriorum tumore. Et dum crudum aliquid continetur, facile in flatus digeritur. Quo teter vapor fertur, ibi vitium communicatur: ſi in cerebrum, mania, aut melancholia: ſi in ventriculum, coctionis error; ſi in cor, palpitationes. Maxime autem ejuſmodi affectionibus corpus patitur, quum hepar præcalidum. Porro calidum bifariam, vel ut ferrum & plumbum, id eſt diviſum calorem retinens: vel ut palea. Unde in pleriſque ſeroſus ſanguis quaquaverſum irrumpens, & rubores facieique maculas inferens; eſt enim veluti calor ἐρυσιπελατώδης: nam rapit tenuiorem chyli ſanguiniſque partem, & in halitum vertit. Sic pleriſque ventriculus frigidus & hepar calidum calore halituoſo: hic omnia exurit, & in ichores vertit: & talis calor non poteſt temperare frigiditatem ventriculi; nam fixum ſtabilemque eſſe calorem oporteret. Curatio illius affectus in diæta & pharmacia continetur: diæta quæ ad ſiccitatem vergat potius, ut pituita illa conſumatur quæ dolores citat: pharmacia ut blande deturbetur pituita, quæ in anguſtas vias rapitur ſæpe, & a capite deſcendit. Item habenda ratio capitis mittentis. In corrigendo ventriculo non ita occupatos eſſe oportet, quod in vitio per ſe non ſit. Abſtineat a juſculis multis, a generoſo & craſſo vino: ſæpe cibum capiat, ne ventriculus vacuus aliunde humores evocet. Ab iis quæ cacochymiam promoverent abſtineto. In ore ſemper contineat coriandrum conditum, paſſulas, cinnamomum, maſtichem: & alia id genus. Carminativis ſæpè clyſteribus utatur, ut & a lienis corpore humores craſſi evocentur. Syrupus hic ſingularis.

℞. *Succorum menthæ, abſynthii pontici, ſcariolæ depuratorum, ana, unc. iv: expreſſionem, unc. ij rhabarbari ſeorſim macerati, ſacchari albi, quart. iij: fiat ſyrupus: capiat ſemel in hebdomade aut bis.*

Item in hoc affectu commendatur plurimum ad liberandos infarctus uſus dejectionis ſequentis.

℞. Radicis cichorii sylvestris, acetosæ & graminis, ana, unc. j: incoque in lib. j aquæ ad tertias; in quibus infundantur unc. ij: rhei taleolatim secti: de hac infusione capiat unc. iv. singulis matutinis tepide.

℞. Pulveris hieræ picræ quæ in ejusmodi affectibus ab Archigene plurimum commendatur dr. ij: pilularum sine quibus, dr. j: rhei, scr. ij: syrupi de mentha, q. s. fiat massa: capiat scr. ij: sæpe una hora ante cibum.

℞. Pulveris aromatici rosati Gabrielis, dr. j: pulveris electuarii triasantalon, scr. ij: rasuræ eboris, dr. ß: cum saccharo dissoluto fiant tabellæ.

Fotus fiant ad regionem ventriculi, ex iis quæ usurpari solent ad confirmationem ejus: & a fotu liniatur oleo de mentha, absinthii, & mastichino.

℞. Syrupi de siccis, unc. iij: utatur sero cum granis mastiches aut olibani. Paretur opiata ex conservis rosarum, buglossi, anthos, violarum, cortice citrii & theriaca pauca. Utatur sero dum componit se ad somnum.

Observata legitima victus ratione, & usurpatis leviusculis illis remediis prima sanitas poterit recuperari.

A N N O T A T I O.

1. *Aëtius* cap. 68. serm. 4. Tetrabil. 2. *docet quomodo, & qui cruditatibus abundent fiant pleuritici, non quod sit pleuritis, sed imaginaria est.*

2. *Hippocrates* lib. 2. de morbis, *de morbo quem ructuosum vocant, huic affectui quem hoc loco describimus finitimo, disputat: sed illum ab humore præsertim bilioso nasci demonstrat. Caput illud commemoratione dignum est: sæpe similes affectus disputandi proponuntur.*

3. *Tamen sputatio ista fallax esse potest signum: nam & denotare potest prolapsum pituitosæ materiæ a capite, item & melancholiam hypochondriacam, qua mulier hæc nostra divexatur. De melancholia dum disputat Galenus ex sententia Dioclis, proponit sputum humidum nullum consequi, præsertim injecto cibo in iis qui laborant melancholia hypochondriaca. Quod diligenter notandum est, ne rei ambiguitate decipiamur.*

4. Cap. 14. sermonis 1. tetrabil. 3. *Aëtius notat affectus esse quosdam malos quum a capite in ventrem humores feruntur. Nam aut frigidi humores in ventrem calidum feruntur, aut contra: ait difficilius curationem institui quum frigidi humores in calidum ventrem deferuntur: Item gravia inde symptomata edi. Tale quid mulier ea de qua hoc in loco pertulisse mihi visa est.*

5. *Et nos in ea muliere observavimus excrementa spyratodea mucosa pituita veluti oblita. Vocat autem Hippocrates in Coacis* τὰ σπυρατώδεα μετ' περιπήξιος μυξώδεος (g), *eliquationem mucosam.*

6. *Ad hunc locum pertinet & alius* lib. 1. de morbis. In morbis catarrhosis fluxum maxime caput exhibet, utpote quod cavum est & superne situm. Quum ab alvo fuerit calefactum, pituitam tenuissimam de corpore in seipsum trahit: ubi vero in eo collecta fuerit, rursus reddit acervatam

(g) Spiriformia cum eliquatione mucosa baccis caprini stercoris similia.

acervatam & crassam, &c. Et tunc remittit vel in superum ventrem, id est thoracem, vel inferum. *Et* conf. 11. hujus lib. *de industria probatum est longorum alvi profluviorum, dysenteriarum causam cerebro acceptam ferendam esse*, ex libro *Hippocratis* περὶ παθῶν (*h*).

CONSILIUM XXVII.

De Febre continua cum destillatione in pulmones.

1. MElchior de Fresnoy annos quatuor natus febre corripitur continua, sed quæ exasperationes haberet vesperi. Catarrhus erat: tussis sicca: nec præ tenella ætate quicquam excernere poterat: tamen inanis semper erat tussis, & tenuis humor eludebat spiritum: vomitiones frequentes: alvus albicantia dejecit, deinde substitit: urinæ tenues, crudæ, decolores pro febris vehementia: medicamentulo alvus sollicitata reddidit multa biliosa. Tussis perseverabat: dolores ad sinistrum hypochondrium, sed vagi, nec eodem modo perseverantes: deinde sinistram lateris partem occupabant. Alvus soluta est: viridia excreta, chylosa: sitis quæ expleri non poterat. Magnum in pulmonibus conceptum incendium conjectum est: hinc dolores ad sternum & latus sinistrum: sed qui ad latus sinistrum non perseverabant, ut ante dictum est. Medici putabant vomitiones ab imbecillitate ventriculi oriri: quod in eam suspicionem eos adduxit, est frequens dejectio, multaque rerum variarum, putrium, viridantium: aliquando animus paullum deficiebat: & nos animi defectiones, & frequentes vomitiones in alio observavimus, cui inflammatio pulmonis a pleuritide, aut fugaci dolore lateris oborta fuerat. Quæstio hoc loco moveri potest, 2. an inflammatio pulmonis, sive ea sit phlegmonodis, sive erysipelatodis habeat hæc sibi conjuncta, defectus animi, vomitiones, tussim siccam, alvi fluores, ac si per se primoque alvus inferior laboraret, fugacem genarum ruborem, tussim inextinguibilem, febrem non ita magnam omni tempore, sed ex intervallis ferocientem & prodentem sese? Hoc fortasse pauci ante nos animadverterunt, & sic alium morbum pro alio curamus: aut falso vomitiones, & alia accidentia quæ narravimus ad alias partes referimus: rati hoc non ad pulmones, quæ tamen præcipue affecta pars est, pertinere. Et ut quod sentio obiter dicam; quum ad puellum adsciti essent tres celebres Medici, unus solum affectum pulmonem intellexit, & quamdam speciem peripneumoniæ suspicatus est, unde sectionem venæ suasit. Sed falso subesse ulcus cogitavit, nesciens inanem hanc tussim erysipelatis pulmonis pathognomonicum esse. Omnes ignorarunt vomitiones illas frequentes, dejectiones frequentes, ingentem admodum sitim, & opinione majorem, in inflammatione pulmonis solere apparere: quorum ignorantiam ut dete-

 gam,

(*h*) De Passionibus.

gam, ne forte ſeſe excuſent quod nullo loco legiſſent, aut animadvertiſſent talia ſymptomata contingere ſolere inflammato pulmone, citabo Hippocratem, qui illum puelli morbum mihi vere expreſſiſſe videtur. Ita autem ſcripſit Hippocrates *lib.* 1. *de morbis*, in omnibus ſuis obſervationibus ex monimentis admirandus: *Eryſipelas in pulmone fit quum pulmo fuerit nimium reſiccatus: quod contingit ab ardore, febribus, labore, intemperie. Et quum ſuperreſiccatus fuerit, plurimum ſanguinis ad ſe trahit, maxime ex magnis venis tenuiſſimum ac debiliſſimum trahit. Poſtquam traxit, febris ex ipſo fit acuta, tuſſis ſicca, repletio in pectore, dolor acutus in anterioribus ac poſterioribus partibus, maxime circa ſpinam, magnis venis calefactis. Vomunt ſubcruentum, aliquando lividum, vomunt pituitam & bilem, animo linquuntur ob ſanguinis tranſmutationem derepente contingentem. Atque hoc maximum ſignum eſt in pulmone generati eryſipelatis, & ſi aſſiduæ febris invaſio perſeveraverit.*

Aliquot alia ſcripta ſunt quæ huc non pertinent. Itaque ex contextu Hippocratis apparet hæc maxime ſymptomata eryſipelate tentato pulmone contingere ſolere, 3 dolorem ſterni, vomitiones, tuſſim ſiccam, deliquium animi, quod mirum eſſe poteſt: ſed hæc contingunt vel majora, vel minora, vel plura, vel pauciora pro humorum varietate. Nos autem obſervatione trium eo affectu laborantium, certo ſcimus febrem (licet ſit occupatus pulmo) non eodem perpetuo tenore affligere ac ſævire: nam quia eryſipelatoſæ affectioni comes eſt, & præſertim a tenui ſero, fit ut flammeus ſit calor, cujuſmodi in palea accendi ſolet & evolare ſtatim: ſi autem putris, ſolida, firmaque eſſet materia, & pars quæ inflammatur ſolida, (ut hepar) perſeveraret febris, & calor eodem modo quo in candente ferro. 4 Deliquia animi quæ hic contingunt nos admodum perturbarunt, ignorantes tale aliquid contingere poſſe inflammato pulmone, & triviales Medicos ſecuti ad malignam qualitatem jactationes iſtas, deliquia animi, & virium jacturam referebamus, non autem ad propriam affectionem pulmonis, ut Hippocrates fecit loco prius citato. Movit quoque alvi fluor: ſed duabus de cauſis contingere poteſt: tum quia ventriculus ipſe afficitur: & quemadmodum leipothymia eum prehendit per conſenſum pulmonis ratione ichoris a pulmone reſudantis, & ratione attractionis ab ingente calore pulmonis, ut eruditiſſimus Hippocrates annotavit: ita quoque debilitas aliqua in ventriculum cadere poteſt, a qua leienteriæ aliquid ſimile contingit: ac revera in puello noſtro chyloſa nulla prodiere. Secunda cauſa hæc eſſe poteſt, quod ichor a pulmone refluens ferire poſſit ventriculum & inteſtina, hinc alvi inferioris fibræ laxantur: hinc fluores. Fernelius ut in multis accuratus fuit, ita in pulmonum affectuum obſervatione annotavit quamdam nothum peripneumoniam, cujus idea apparet in ægro a nobis propoſito. *Tenuis, acris, multaque deſtillatio* (inquit) *e cerebro confertim illapſa in pulmones interdum ardore præter naturam incenditur, æſtum ac febrem inferens; plerique eam affectionem peripneumoniæ nomine deſignant, in qua & tuſſi & ſpirandi difficultate & lenta febre ſenſim conficitur æger ſine ulcere, ſine ſputione cruenta.* In puello noſtro vere exprimitur morbus: nam febris

Cap. de pulmon. morb.

bris non erat admodum vehemens: destillatio erat magna: eludebat spiritum: 5 sensim conficiebatur; & incautis nobis quum cibum appeteret, biberet avidissime, vicesimo die, item quum de purgando eo cogitarent Medici, sublatus est, magno assidentium mœrore: Debuerat mitti sanguis. Aperto cadavere nil præter naturam in pulmone contentum inventum est: una pars pulmonis veluti stipula ardente deflagraverat: lobus unius pulmonis livebat. 6 Hepar quoque veluti deflagraverat. Et quum destillatio est, tussis sicca, febris non ita ad manum mordax, rubor genarum, dolor sterni (quod notandum), virium dejectio, sitis ingens, perceptio summa caloris in pectore, non est dubium quin inflammatus pulmo sit. Ac notari debet ex locis citatis prius tum ex recentioribus, tum veteribus, aliquid erysipelatodes in pulmonibus concipi bifariam, aut cum tussi, aut sine tussi saltem quæ magnam afferat molestiam (nam subest tantula): si cum tussi destillatio est serina, diluens calorem, unde febris non ita ferox apparet, illi incauti moriuntur, nil extundunt commemorabile, a capite præsertim manat causa fovens morbum. Si sine tussi a venis parvis & magnis resugitur sanguis, qui in pulmonem illabens, & incurrens potius attractis foveat incendium. Et illud est quod volunt Medici memorandum, veram peripneumoniam oriri excusso tenui & bilioso sanguine e dextro cordis sinu in venam arterialem; hinc totum pulmonis corpus occupatur, hinc inflammatio. Quod si verum est in inflammatione pulmonis, sectio venæ videtur potius celebranda ex interiore dextra. Tamen Fernelius ex sententia quorumdam, in inflammatione pulmonis secari vult internam cubiti sinistri. Ratio ejus hæc est: quoniam pulmonum venæ ex dextro cordis sinu prodeunt: hic autem in sinistrum parietem venæ cavæ inseritur, qui per alam sinistram in cubitum excurrit. Inter morbos qui occurrunt, pulmonum affectus cognitu sunt difficiles: nec enim signa univoca sunt, sed maxima ex parte æquivoca.

A N N O T A T I O.

1. *In illo rubor erat genarum magnus. Unus ex Medicis ex eo collegit argumentum peripneumoniæ aliis cum signis; alius repugnabat. Ille citavit* Prognostic. *Hippocratis, & quamvis verum dicebat, male citavit. Nam in* 2. Prognosticon *meminit quidem ruboris genarum Hippocrates in morbis thoracis, sed loquitur de purulentis, quibus & ob calorem pulmonum, & ob assiduam tussiculam rubent genæ, ait Galenus* in Comment. part. 60. lib. 2. Prognost. *Sed* in Coacis *peripneumoniæ signum* εὐχροιαν (*i*) *dixit, politico modo loquendi, id est, ruborem genarum: & ille Aphorismus huic ægro quadrat. Nam etiam fluente alvo erat inappetentia, sudores, vomendi desiderium, rubor faciei, cum febre & tussi: quæ omnia declarant raptum humoris biliosi ad partes thoracicas, & concipi in illis partibus incendium. Sic Hippocrates* in Coacis *ait eos quibus hæc accidunt, interire modo peripneumonico.*

(*i*) Bonum colorem.

2. *Quum Mesueus de peripneumonia loquitur, illud notat maxime quamdam peripneumoniam biliosam esse, aliam pituitosam. Credibilius esse ait pituitosas esse. Porro pars quælibet laborat ab humore vel tamquam nutrimento, vel tamquam excremento. Si pulmo laboret ab humore tamquam excremento, a pituitoso humore laborat, si tamquam a nutrimento, a bilioso; nutritur enim humore bilioso. Vult autem omne excrementum ex sententia Aristotelis, parti contrarium esse, præter illud excrementum quod deferre solet facultatem, ideamque partis, ut est semen; siquidem ab omnibus benignum dicitur. Si prius verum est, peripneumonia a pituitoso humore tamquam ab excremento secundum Mesueum, & tamquam a contrario secundum Aristotelem deterior erit ea peripneumonia quæ est a bilioso humore, qui est veluti nutrimentum. Tamen dubitari potest an verum sit quod scribit Aristoteles, excrementum omne parti contrarium: & an ea peripneumonia quæ fit a bilioso humore, ab eo fiat tamquam a nutrimento; siquidem superabundans humor biliosus, ut qui a partibus inferis per violentam exercitationem rapitur, excrementum vere dici potest.*

3. *Quoniam hic de peripneumonia agitur, quæ non sæpe occurrit, sciendum an pars dextra pulmonis, an sinistra, an superior, an inferior, an lobus unus tantum occupetur, ut inde venemur occasionem usurpandi remedii. Argumenta omnium horum apprime ad artem facientia enarrat doctissime Hippocrates* in Coacis.

4. *Quæri possit an deliquia animi in peripneumonia laborantem incidant: Nos id observavimus, & præcipitem virium lapsum & sudores subfrigidos. Quod primus Hippocrates observavit* in Coacis, *loquens de quibusdam quibus totus pulmo cum corde inflammatur, & de aliis, in quibus non inflammatur: nam resolvuntur illi quibus cum corde pulmo inflammatur. Sic Regina Navarræ peripneumonica quinto die interiit; & tertio vires collapsæ sunt plane.*

5. *Qui sunt peripneumonici, præsertim quum valde sunt imbecilli, ii diaphoreticis sudoribus dissolvuntur, & symptomaticis. De iis Hippocrates 4.* Acutorum. (*Idem porro judicium esto de reliquis morbis acutis.*) *Mali sunt sudores circa caput & claviculam apparentes; fiunt enim vincente ægritudine ob æstum, impetum, & violentiam.*

6. *Paullo ante docuimus & auctore Hippocrate, & historia Reginæ Navarræ peripneumonia laborantis post levem pleuritidem, cui addi potest historia Dominæ Dupuy, quæ post pleuritidem peripneumonica facta quinto die interiit. Nunc autem monendum est de Aphorismo Hippocratis* in Coacis, Peripneumoniæ ex pleuritide transmutatæ securiores sunt iis quæ ab initio fiunt: *quod minus verum videtur, quum translatio a pleuritide in peripneumoniam letalis sit. Nos quosdam brevi interiisse vidimus, quibus peripneumonia pleuritidi successisset, præsertim in quibus constaret pulmones imbecilles fuisse. At absolute peripneumonia pleuritim secuta, non videtur secura, immo funesta, tum quod in partem principem raptus sit, tum quod successio ista morborum pessima videatur. Hippocrates enim* lib. *περὶ παθῶν scripsit*, in morbis quum alter alteri succedit, plerumque interficit. Quum enim corpore a morbo priore debilitato alius morbus successerit, debilitate perit prius quam

quam alius morbus desinat: *quod notandum. Deinde locus est Galeni* comment. in part. ultimam lib. 6. Epid. ἀνθ' οἵων αἱ νοῦσοι (*k*), *quo scribit pleuritin curationem afferre peripneumoniæ. Ait enim* περιπνευμονίαν ἡ πλευρῖτις ἰᾶται (*l*). *Contra vero eodem loco ait male succedere si pleuritis in peripneumoniam convertatur, immo funestum esse videtur. Sed hæc omnia per comparationem intelligi debent.*

CONSILIUM XXVIII.

De doloribus ad sternum & spinalem medullam.

CAuponæ Gabrieli dolores atroces ad sternum, spinalem medullam decurrentes ad scoptula operta, ad mammas, ut nec in hanc, nec in illam partem corpus flecteretur. Quum in latus dextrum decumbebat, omnia exasperabantur. Aliquoties eos dolores perceperat, non tamen æque crudeles ac eos quos circa mensis Novembris finem ferebat. Nulla tussis erat, aut perexigua. Interdiu allevatus videbatur. Aliquando nec rectus, nec decumbens præ dolore absque querela erat. Noctu exacerbabantur omnia: insomnes noctes ducebat: e lecto surgebat impatiens caloris: nulla febris: cibum capiebat. Negotium nobis exhibuit. Nec sectione venæ, nec fotu, nec litibus dolores quiescebant. Pus congestum suspicabamur, admoniti oraculo Hippocratis, *Qui dolores pectoris, nec purgatione, nec sectione venæ sedantur, eos necesse est in suppuratum verti.* Tamen hæc ratio in contrarium adducebat, quod nulla tussi vexaretur, quæ alioqui molesta esset si quid puris in capacitate aut membranis contineretur: necesse enim esset resudare aliquid tenue, & horrores adesse si aliquid tale contigisset: si vitium in pulmone esset, aut tuberculum aliquod contineretur, aut pus, aut aliquid aliud simile. Nulla inflammatio est, quum nulla febris. Tuberculum si esset, inspirandi & expirandi difficultate teneretur: nulla est. Ut summa fiat, nullus adest tumor qui se aliquo signo proferat: nec si adesset, ii propterea dolores oborirentur, quum pulmones sint ἀναίσθητοι (*m*). Ergo in membranis & circum membranas vitium exsistit, aut in periostio. Quod consequi oportuit nos & ratione & experientia. Itaque quum quid hic sequeremur non esset in numerato, sciscitati sumus numquidnam litus admisisset aliquando iis fieri solitos qui in magnis ponunt, & nobilitatis insigne existimant semel lue gallica aut hispanica potius laborare: si modo laborem id existimare oportet quod summæ voluptati comes esse solet. Respondit subverecunde obortis aliquando phymatis ἀνιάτοις (*n*) oblitum fuisse hydrargyro. Et ad rem, quoniam redivivi sæpe dolores solent renasci, aut saltem aliis affectionibus occasionem dare: præscripsimus

(*k*) Pro quibus qui morbi.
(*l*) Peripneumoniam Pleuritis sanat.
(*m*) Insensiles.
(*n*) Incurabilibus.

mus abstinentiam vini, litus ex anodynis & discutientibus, decoctum sarsæparillæ, tum ut in lecto sudaret, tum loco vini in pastu uteretur, sed dilutiore. Exactis decem aut duodecim diebus cum accurata satis victus ratione, dolores ejusmodi maximam partem sunt leniti: sed circum sternum vestigium semper aliquod remansit. Quod autem superius hæc exposita voluimus, eo præsertim consilio factum est, ut quum querelas ægrotantium audimus de morbis intercutaneis nobis exprobrantium, quod nihil aut parum levati videntur quantumvis arte & consilio comparatis remediis, recurramus ad θεῖόν τι (o), id est ad occultum aliquod: non quod a cælo repetamus, ut plerique solent, sed ad internas occultasque causas revocamus. Nam quotiescumque de fugacibus morbis aut doloribus potius conqueruntur ægri, aut de fixis circum περιόστιον (p), suspicari oportet aut latens venenum, aut reliquias alicujus luis venereæ: sive id ab hydrargyri, sive a morbi ipsius maligna vi ortum dicatur: ne temere similitudinibus decepti male exerceamus ægros, sumtibus minime necessariis oneremus. Id non in hoc solum ægro contigit videre, sed & in aliis quos sævi admodum dolores sursum deorsum, in omnemque partem errantes, exercebant.

CONSILIUM XXIX.

De Febre quartana cum acerbissimo capitis dolore & lienis affectu.

QUartanarius habitu satis laudabili quum ad regionem lienis murmur quoddam sentiret, & tempore accessionis acerbissimo capitis dolore cruciaretur, leniendo suo atroci dolori a Medicis consultum voluit. Signis syllogisticis conclusum est a flatu eum dolorem principia maxime causasque ducere: quo fit ut fugax esset, crudelissimus tum ob membranarum divulsionem. Atque ut una eademque opera, & causæ, & symptomati, sed huic maxime occurreretur, his quæ sequuntur remediis tentatum est, ut aliqua ex parte dolor pelleretur. Horum ista est forma.

℞. *Bdellii in aqua vitæ soluti, dr. j: pulveris ceterach, & coralliorum ana, scr. j: aloes, scr. iv: cum syrupo de pomis formentur pilulæ: capiat scr. ij ante pastum die intermissionis.*

℞. *Radicis bryoniæ, unc. iv: macerentur in aceto: passentur, passaturæ adde pulveris ceterach & rutæ, ana, dr. vj: oxymellis simplicis, unc. ß: cum oleo de capparibus fiat emplastrum pro liene.*

℞. *Diamargariti frigidi, dr. j: pulveris ceterach, scr. ij: corallii, scr. j: cum saccharo in aqua buglossi soluto fiant tabellæ.*

℞. *Farinæ*

(o) Quidpiam Divinum. (p) Periostion.

℞. *Farinæ orobi, hordei & fabarum, ana, unc. iv: cum oxymelite fiat puls pro capite. Sæpe oxyrrhodinum fronti & temporibus illitum est.*

In acerbissimo capitis dolore, qui de nocte præsertim repeteret cum febricula, & frigidis quibusdam sudoribus, decoctum est hoc præscriptum.

℞. *Medullæ guaiaci, unc. iij: aquæ, lib. viij. seminis pæoniæ, cardui, ana, unc. ß: betonicæ, scariolæ, ana, man. j: fiat decoctio ad lib. ij: in colatura dissolve mellis rosati, unc. ij: bulliant ad despumationem pro iij dosibus ad lib. jß: capiat hora somni triduo singulas doses.*

Et revera usu talis remedii lenius habuit. Rursus ad hoc idem institutum.

℞. *Rosarum rubrarum, salviæ, ivæ arthriticæ, primulæ veris, pulegii, ana, pug. ij: florum chamæmeli, summitatum anethi, meliloti, rorismarini, ana, pug. j: cyperi, ireos Florentinæ, ana, dr. ij: seminis lini, unc. x: cumini, dauci, ana, unc. j: fiant sacculi pro frictione capitis.*

CONSILIUM XXX.

Ad vermes, & alvi fluorem cœliacum & dysentericum.

JUdith de Mesmes puella annos 4. nata, toto autumnali tempore & hyemali ex intervallis sentiebat tormina, & dolorem ad anum qua parte desinit rectum intestinum. Dejectiones aliquando liquidæ erant, aliquando chylosæ, aliquando compactæ, sed quæ nonnihil crudi in se haberent. Qui dolores oboriebantur, fugaces erant, nec magnam molestiam afferebant. Ter aut quater terruit, de repente nata leipothymia. Initum consilium est, cujus hæc summa est; Dejectiones referunt ideam partium a quibus manant, & per quas feruntur, ac generali modo omnia excrementa. Quum alvus e natura habet, figuratæ sunt, constantes, eadem hora excernuntur qua prius excerni debent: item nec in quantitate, nec in qualitate, nec in excretionis modo peccatur. Si quid in aliquo horum peccatur, hoc arguit omnia secundum naturam non habere: unde mutatio excrementorum olim inter symptomata haberi solita est: ac necesse est vel morbum esse, vel affectionem quæ proxime in morbum sit degeneratura. Affectio illa œconomiam naturalem non bene affectam significat; quod vel in partium ipsarum nutritioni ac coctioni dicatarum vitio positum est, vel in extrinsecus adveniente aliquo quod ejusmodi officium immutet & interturbet. Puella hæc cœliaca excrevit cruda, liquida, fœtida admodum; dysenterica quoque ipsa, cum tenesmo, torminibus fugacibus: raptus est aliquando chylus, aut simile quippiam cum excrementis. Omnis morbus aut corporis conditionem, aut temporis constitutionem, aut utrumque potius sequitur: sic enim constituunt τὸ ποιητικὸν καὶ τὸ ἐπιδημικὸν (q): quod quum alias tum in hac puella observari potest. Sensit

(q) Modum quo fit, & epidemicum.

illud verum quod scriptum ab Hippocrate 2. *Epid. Autumno ascarides*: Et illud, *Autumno ferinum*. 1. Nam ineunte Autumno ascaridibus divexata est. Non superiora vermes affectarunt quod observari potuit, non χλώρασμα λαμπρὸν (r) Hippocrati 6. ἐπιδημικῶν decussum est, non oculorum flos, non pruritus narium, non leipothymiæ, quæ symptomata contingere tunc solent: sed in imis maxime partibus exercuerunt symptomata. Præterea vivi & mortui excreti sunt. Corpus humidius, mollitie diffluens, uliginosum, tum a natura, tum a vitæ instituto. Nam pueri etsi natura humidi, & ab ea humiditate aliquot incommoda & commoda nanciscuntur, tamen ab excrementitia humiditate humidiores redduntur, tum quia ingluviei se dedunt, tum quia non bene exercentur; habent enim animales facultates infirmas, naturales validas Galeno: unde calor non habet suam ἔκλαμψιν (s) 6. *Epidem.* hinc proventus excrementorum, hinc in cavis hepatis obstructio, ab hac putredo, ab hac vermes, & alia. Et notandum non semper vermes generari: nam si sepultus sit admodum calor, nec emicet, & ingens humorum copia sit, non generantur vermes, 2. siquidem validus calor requiritur, & maxime putris, ut multiplici sobole materia illa in vermes animetur. Quæritur an a ventriculi vitio, an a capite? Coquit bene, nec affecti ventriculi per se magna eduntur signa. Et si uligo sola esset, quæ ex sententia Oribasii replens læviganſque spiras & rugas ventriculi ut inde non adhærens alimentum præterfluat, non ita fieret de nocte, nec frequenter, nec tam putria graveolentiaque subducerentur: ergo credibile a cerebro fluxum quemdam fieri qui misso ichore quodam officium ventriculi interturbet, & alvum citet. Non bene mungit, caput habet latum, & latius quam pro ratione corporis. De nocte maxime alvus fluit, quod a cerebro esse arguit. Pueri maximam partem caput oppletum habent: unde veteres eam ob causam illis vinum interdicebant, hyeme incœnatos cubitum mittebant, & eos per suturas, per palatum, per cutim, per nares passim expurgari videmus: immo per aures; quamquam neget *in Aphoris.* Galenus eas comparatas ad expurgationem cerebri, exceptis (ait) pueris. 3. Præter fluxum illum cerebralem copia quoque humorum lentorum & tempore corruptorum hoc efficit: nam humidus calor illis tamquam lignorum strue obruitur & strangulatur: nisi dicas quo humidius corpus, eo melius: Galenus 3. *de symptom. causis*, & pueros facultates naturales habere robustissimas. Quo humidius naturali humore, eo melius: & facultates naturales ad agendum habent robustas, sed non ad patiendum & resistendum. Sic minima occasione prehenduntur fluxu cœliaco, diarrhœico, non ita dysenterico, quia mucore madent intestina. Quicquid sit, ea evitari possunt diæta siccante. Quamquam 1. *sanit. tuendæ* Galenus vetet ne exsiccentur pueri, quia incremento prohibentur; (intelligens maxime de humore primigenio.) Videndum ne dum prodesse volumus, non obsimus. Si sola uligo esset, & cruditas, corrigeretur coctione & alimenti detractione; sed præterea est corruptela, ergo corrigenda

De vermibus lib.4. de morbis, locus præclarus, qui prima fronte falsus videtur, sed notandus est.

(r) Viriditas splendida. (s) Elucescentiam.

genda & humor tollendus. Eadem opera detergendum, vacuandum, oppugnandi vermes.

℞. *Seminis contra, ſcr. j: paſſularum, glycyrrhizæ, conſervæ violarum, ana, dr. ij: abſinthii Romani, pug. ß: fiat decoctio, in qua infunde, rhei, dr. j: corallii, gr. v: in expreſſione diſſolve ejuſdem rhei, ſcr. ß: fiat potus.*

Item ℞. *Carabes, ſcr. j: raſuræ eboris, cornu cervi, margaritarum electarum, ana, ſcr. ß: cinnamomi, gr. iv: cum ſaccharo in aqua portulacæ diſſoluto, & ſcr. ß: pulveris contra, fiant tabellæ.*

Item ℞. *Ligni aloes, dr. ij: nigellæ Romanæ, unc. ß: pro ſuffiendis operimentis capitis.*

Vehementiora paullo ſunt hæc quæ ſequuntur remedia.

℞. *Seminis contra vermes, dr. ij: pulveris raſuræ eboris, cornu cervi, ana, dr. j: ſeminis portulacæ, ſcr. iv: fiat pulvis: miſce cum eo quod ſequitur.*

℞. *Theriacæ, dr. ij: conſervæ roſarum, unc. j: omnibus mixtis fiat in modum opiatæ: utatur quolibet mane.*

℞. *Lupinorum, dr. ij: medullæ colocynthidos, dr. j: abſinthii vulgaris, dr. jß: aloës, unc. j: theriaces, dr. ij: cum pauca terebinthina fiat in modum ceroti, & imo ventri applicetur.*

℞. *Syrupi de abſinthio, olei amygdalarum dulcium, ana, unc. j: abſinthii, menthæ, pulegii ſuccorum, ana, dr. jß: radicis dictamni, tormentillæ, zedoariæ, ana, ſcr. j: cum pauca cera fiat linimentum pro ventre.*

℞. *Pulveris barbotinæ dr. j: detur cum lacte.*

℞. *Decocti clyſterum, lib. ß: in quo bulliant chamæmeli & ſeminis fœniculi, ana, dr. iij: in colatura diſſolve benedictæ laxativæ, dr. ij: confectionis de baccis, dr. jß: olei anethi & rutæ ana, unc. j: in torminibus a vermibus.*

℞. *Oſſis de corde cervi, margaritarum electarum, ana ſcr. j: raſuræ eboris, carabes, ana, ſcr. ß: rhei, ſcr. ij: cinnamomi, gr. ij. cum ſaccharo in aqua abſinthii diſſoluto fiant tabellæ ponderis dr. jß: capiat duabus horis ante paſtum.*

Item ℞. *Abſinthii, man. j: bulliat in aqua & vino pro fotu ſedis.* Abſtineat cœna ne tantopere cerebrum oppleatur vaporibus. Pane ſiligineo & autopyro utatur, non albo (ut vocant) quoniam obſtruit nimium. Utatur ſæpe rhabarbaro condito. Providendum capiti, quoniam in illa augeri poteſt plethoricis ſymptomatis. Et in ejus ſororis defunctæ annos iiij. natæ, quum convulſionibus prehenſa fuiſſet, in cerebri ventriculis magna aquæ citrinæ copia inventa eſt: Sed his non ſunt terrendi parentes. 1572. Cal. Januar.

ANNOTATIO.

1. *Notat Meſuæus vermes aliquando generari ab obſtructione cyſteos cholidochi, quia enim non interfluit humor bilioſus purgandis inteſtinis accommodatus, ideo ſuccreſcit pituita multa quæ in vermes animatur. Vide* cap. de cura vermium.

2. *Quod tamen dubium eſſe poſſit: nam calor conſumit materiam, ergo eorum vermium occaſionem tollit: item effundit humorem bilioſum in inteſtina, hinc vermium internecio. Immo ſcribit Meſuæus ſæpe contigiſſe in febribus*

 tum

tum ratione caloris, tum ratione bilis effusæ vermes pabulum quærendo, ita locum in quo nati erant & conservabantur, perfodisse, ut partem ipsam perforarint.

3. Lib. de affectionibus *fluorum diuturnorum alvi causam a cerebro repetit.*

CONSILIUM XXXI.

Ad Iliacam passionem.

JAcobus Berthier post longas corporis agitationes, & conatus, & usum rerum flatulentarum, in colicum dolorem, ut putabant, incidit: sed iliaca passio erat: aut saltem a torminibus cruciatibusque conturbata, convolutaque sursum deorsum intestina, tandem id mali intulerunt. Circa inguen apparuit tumor: intestini prolapsus erat: semel eum tantum prolapsum passus fuerat: tamen principio non putabant intestinum esse provolutum, sed tumorem testiculi. Quod ne cui mirum videatur, sciendum in eo conformando naturam sui oblitam fuisse: nam testiculus neuter in scroto erat: sed uterque intus conclusus erat: unus quidem apparebat tactui soli, & circa pectinem locatus erat, alter delitescebat plane: sic tumorem tantum testiculi circum pectinem suspicabantur. At aliter res erat: & frequentes vomitiones, & suppressa omnino alvus prolapsionem intestini indicabant. Dolor erat magnus circum umbilicum, qua situs est ileon. Pars fomentis & semicupiis non est remollita: sed eorum usu an contigerit nescio: intra triduum totus pecten inflammatus est, & aliquid acuminatum apparuit, ex quo pus saniosum & fœdissimum excretum est. Dubitabant an id ab intestino rupto nasceretur: & magna rupti intestini erat suspicio. Quicquid sit, devolutum erat intestinum e sua sede, quod tumor ad pectinem indicabat. Clysteribus tentata alvus, nil reddidit: longioribus balanis sollicitata, reddidit. Quæ materia rupto exiguo tumore excreta est, ea graveolebat admodum: hinc fæculentæ materiæ magna fuit suspicio: tamen speculo res explorata est, nec incisum intestinum compertum est. Febris perseveravit: dolores frequentes, sputiones, vomitus, sed non ita frequentes ut in aliis observavimus, sudores, defectiones animi. Sexto die totus pecten inflammatus magis, erysipelatodis, mors denique nono die. Aperto cadavere, imus venter quasi sideratus apparuit: prolapsum ileon. Insanabilis erat morbus. Iliaca passione laborantes, alii celerius, alii tardius moriuntur. Quibus ab inflammatione malum ortum, intra quatuor dies moriuntur; ut Dominæ illustri de Mandosse contigit, quæ intra quatuor dies periit.

1. Quidam sunt in ea opinione ut existiment nullum volvulum, in quo frequentes sunt vomitiones, sanabilem esse: sed errant. Nam primo quoque tempore vitiatur motus intestinorum peristalticus, quo vitiato vomitus & subversiones stomachi contingunt. Item volunt in inflammatione statim

ſtatim gangrænam conſequi, quod falſum eſt: nam hinc perſuadentur quod leipothymiam frequentem adeſſe videant: at non eſt neceſſe inde inferre a gangræna id conſequi: ſiquidem facile communicatur id vitii ventriculo ob viciniam: & teter vapor eorum quæ excernuntur facile leipothymiam adducere poteſt. Ceterum inflammatio, ſcirrhus, ſive durus tumor, abſceſſus, volvuli cauſæ ſolæ videntur Galeno *Comment. in Aphor.* 44. *lib.* 6. At obſtructionem a ſicco ſtercore vult ileon inferre poſſe: at illi non videtur probabile ut craſſi & lenti humores tantam obſtructionem faciant, ut præpediatur exitus ſtercoribus; quod tamen omnes verum eſſe volunt. Nos prolapſum inteſtini id mali attuliſſe ſæpe obſervavimus. Meſuæus *cap. de inteſtinorum morbis*, vult colicam ac iliacam paſſionem ſæpe eodem modo fieri; dum ſcilicet materia collecta eſt in monoculo: ac dum agitatur nec excernitur, augentur dolores, hinc colica aut iliaca paſſio. Immo, ait, *clyſter quia non pervenit ſecundum ſubſtantiam ad ſuperiora inteſtina; ſed ſecundum vim tantum, agitat tantum materiam in ſuperioribus inteſtinis contentam, ſed non excernit, unde grandi conatu naturæ, quia per inferiora materia ſecedere non poteſt, & ſtercus & clyſter per os rejicitur.* Sed numquid a craſſis & frigidis humoribus iliaca paſſio naſci poteſt? Non videtur Galeno, ut dictum eſt, ideo non vult admittere illum Aphoriſmum Hippocratis germanum eſſe, *Quibus ex ſtillicidio urinæ ileos ſupervenerit, ſeptem diebus pereunt, niſi febre ſuperveniente multa urina profluxerit.* 2. Nam ſi quæ materia committit ſtranguriam, eadem ileon committat, cogetur fateri Iliacam paſſionem a pituita ſalſa aut cruda naſci poſſe, quæ eadem & ad renes tranſlata committat ſtranguriam, & revocata in inteſtinum iliacam paſſionem. Fatetur ignorare ſe quid hic velit Aphoriſmus, ac narrat falſas veterum in illius Aphoriſmi interpretatione opiniones. Tamen quaſi revocans calculum, dubitans tamen, cenſet frigidam materiam ileon committere poſſe quæ diſcutiatur ſucceſſu febris. Fuchſius illum Aphoriſmum interpretandum audentius quam Pergamenus aggreditur: primum propoſitionem ἐκ accipit pro μετὰ (*t*), quaſi dicat Hippocrates ut ileus ſuperveniat ſtranguriæ a craſſis frigidiſque humoribus natæ: quod autem intra ſeptem dies moriantur, id ait fieri propter dolorem utriuſque partis & renis & inteſtini, qui dolor vires admodum dejiciat: & abſurde admodum divellit verba Hippocratis, dum ait illud, *Febris ſi ſupervenerit*, ita debere intelligi, ut loco ilei qui prius ſupervenit ſtranguriæ, febris ſuccedat, ac ileus abeat: quaſi nolit Hippocrates una cum ileo febrem adeſſe: nam Hippocrates vult ileon quidem ſtranguriæ ſucceſſiſſe, ſed vult ſimul eſſe & febrem & ileon. Quidam fortaſſe putarent fieri poſſe ac veriſimile eſſe ut ei ſtranguria & ileos adſit, & febrem impedire quo minus intra ſeptem dies illi affectus perimant: nam febris alterutrum ſolvit malum: & ſic ſolutus æger uno alacrior eſt aliquanto: & illa febris non debet eſſe ſymptomatica ilei ab inflammatione nati, ut volebant veteres, ſed

(*t*) Poſt.

ſuccedere debet humorum aut ſpirituum potius inflammationi. Sed poſterior hæc ratio de præſentia duorum malorum ſimul ſtranguriæ & ilei non videtur plauſibilis. Sed ſententia Hippocratis ut non eſt temere pronuntiata, ita veritati maxime conſona videtur: fieri enim maxime poteſt ut ſtillicidium urinæ contingat a raptu pituitæ ſalſæ, acidæve ad renes. Quæ ſi forte, ut fere fit in morborum ſucceſſionibus, in inteſtina regeratur, aut in iiſdem reſiſtat, paullo vegetiore calore in flatus converſa dolores vix tolerabiles excitabit: hinc in gyrum inteſtinum convolvitur, diſſolvitur, intumeſcit: & ab acerbitate doloris ileos, rejectio omnium humorum per os vitiato motu periſtaltico. At quoniam febris, ſi modo ſit analogos, materiam mitificat, paralyſes, tetanoſque ſolvit, poteſt quoque materiam in inteſtinis contentam coquere, mitificare; hinc ilei levatio: ac ea interpretatio non videtur a veritate abhorrere. At ex iis colligere licet in iliacis paſſionibus aliquando frigida maxime ex uſu eſſe & balnea: aliquando obeſſe plurimum, prodeſſe vero calida: nam quum inflammatio eſt, non eſt dubium quin illa conveniant: ſi humores frigidi, lenti, pituitoſi, calida conveniunt: 3. & ſi febris immineat, non eſt prohibenda.

Porro in nephriticis doloribus aliquid fixum eſt ac immobile ad alterutrius renis ſitum: in colica dolor eſt vagus, ſubvertens ventriculum: in ileo fixus eſt circum umbilicum qua ſitum eſt inteſtinum ileon, gravans eſt, extenſus, pungens: ſed pungens maxime eſt a vermibus. Annotat enim Meſuæus iliacam paſſionem a vermibus excitari, dum illi ſcilicet loco fixi ſunt, ac pungunt, cuniculos agunt, immo perforant inteſtinum. Ac duo notare oportet ſcitu ac obſervatione digniſſima. Prius eſt: Qui fieri poſſit ut in iliaca paſſione ſtercus meracum excernatur: quod Galenus tantum morituris contingere ait: nam ſi volvulus paſſio eſt inteſtinorum ſuperiorum, non ſitu, ſed generatione & ortu, & in illis tantum chylus ac cremor ſit, ſecretio autem 4. in cæco demum fiat; præpedita via in inteſtinis ſuperioribus quomodo ab inferioribus craſſioribus inteſtinis ſtercus aſcendat, ac præſertim morituris, quum jam vires fatiſcunt: Quæſtio hæc ardua eſt. Alterum eſt quod nos obſervavimus, & a Meſuæo diligenter obſervatum legimus, nempe iis qui a volvulo relevantur ſuccedere incredibiles affectiones: *contingit*, inquit, *paralyſis*, *materia ad nervos tranſlata.* Nam in iſta affectione intra ſeptem dies ratione adſtrictæ alvi, & motus excrementi ſurſum inficiuntur ſpiritus, & humores qualitate inexplicabili: aliis vitiato ſimili modo hepate hydrops, melancholia, tremor, fœtor, anhelitus, ſudores frigidi, ſyncope, ſitis inexhauſta. 5. Vidimus mulierem quæ quum volvulo laboraſſet, eo liberata in hydropem incidit: hinc tabida interiit. Aliam vidimus quæ quum ſudores frigidos, extremitatum frigus per decem aut duodecim dies, etiam ceſſante ileo, habuiſſet, fœtoremque oris ingentem, & pudendorum ex quibus ſanies graveolens reſudabat: inde fluxit alvus, repurgata ter aut quater ſine ullo graviore ſymptomate, aut morbo potius, nunc bibens ludenſque vivit.

ANNO-

ANNOTATIO.

1. *Eorum opinio roborari potest sententia Galeni: hic enim* Comment. in Aphorism. 10. lib. 7. *scribit vomitum non semper adesse in ileis, sed quando exitiales sunt: ac si dicat vomitum supervenientem mortem significare. Ego tamen vidi quibus adesset vomitus, & liberati sunt: immo facillime omnium succedit vomitus; ut quum prolapsum est intestinum in scrotum, statim vomitus adest. Nisi quis dicat vomitus in prolapsu intestini faciente iliacam passionem non ita letales esse, ut sunt in aliis speciebus iliacæ passionis: quod credibile est: aut per vomitus, eos præsertim intelligit qui cum fæculenta materia, aut cum chylosa fiunt. Nam simplices vomitus non ita mali sunt, nisi frequentes admodum sint.*

2. *D. Maignan Medicus & Professor Regius in Mathematicis volvulo interiit, impetu magno pituita multa in intestina prolapsa ibique collecta & putrefacta: unde abscessus factus, hinc morbus.*

3. *Febris non est tollenda aliquando in volvulo: contra faciunt Medici.*

4. *Nam colon tenuibus intestinis est superius. Sic mirum cur volvulus sit tantum affectus tenuium intestinorum, ut placet Galeno* comment. in Aphorism. lib. 6. *quum observatum sit rectum intestinum volvuli aliquando causam esse, aut saltem malum in eo esse. Unde* hist. 9. sect. 2. lib. 3. Epid. *meminit crassorum intestinorum etiam volvulum esse affectum.*

5. Libro de affectionib. Hippocratis *locus est valde notandus de cura volvuli. Nam quum non admittuntur clysteres, vult fistulam ad utriculi extremitatem applicari, & ita intestina inflari, post dari clysteres: quod forte non negligendum in tam periculoso morbo. Porro nota apud eumdem Hippocratem,* eodem libro, *ni fallor, triplicem esse volvulum, unum hyemalem, alterum ictericum, sive æstivum, tertium hæmatitem, sive autumnalem. Observat dominus Magnus in volvulosis affectionibus nil melius esse quam dare Confectionem Hieræ; hæc enim subversiones ventriculi sedat: item induratas fæces aliquando emollit & e recto intestino extrahit. Item interjectionem per longissimam fistulam conferre ex oleo de semine lini.*

CONSILIUM XXXII.

Pro Calculosis.

NUllus hodie æque genus humanum vexat morbus, ac calculus. Morbum appello, etsi nonnullis id nominis non placeat, quod actio, nempe mictio impediatur a re præter naturam in capacitate contenta, quam tamen alii rei natura destinavit quam calculo continendo. Quod qua ratione fiat, commentatione dignissimum est. Alii usum lacticiniorum & casei, & rerum viscidarum accusant: alii limosas aquas & paludosas: Sit ita hercle. Qui lacticiniis viscidis, crassisque alimentis utuntur, aut qui limosis aquis,

aquis, ii maximam partem calculosi sunt; non tamen generales has solas causas statuere oportet.

1. Duæ mihi videntur rationes probabiliores, propter quas tam longe lateque pateat hic morbus, ut aut nulli, aut oppido pauci ab arenulis, aut calculo, aut concretione aliqua immunes exsistant. Prima videtur ingluvies, & ea præsertim cum alimentorum varietate qua homines mirum in modum delectantur: secunda, jus hereditarium; nam ex calculosis fere calculosi generantur: tertiam adjicio facilem generationem calculi, aut tophi, aut arenularum, & præsertim in corporibus mollioribus & delicatis, & imbecillis, cujusmodi sunt nostra corpora si ea cum priscis conferas. Quod enim tam facilis generatio sit, ex eo patet, quod nulla non in parte corporis calculus aut tophus generari possit: unde plerisque in folliculo fellis, aliis in pulmonibus, aliis in capite, aliis in utero, aliis in corde, aliis in intestinis generatur, ut in nostris hypomnimoneumatis abunde recensuimus. Accedit quod ex variis humoribus generari possint, ut postea abunde ex Veterum sententia apparebit: unde jubeatur valere eorum opinio & dogma, qui ex sola pituita calculos concrescere voluerunt: unde pingues & obesos calculo obnoxios præ ceteris voluerunt: quod falsissimum est. Ac ingluviem præsertim quæ varietate ciborum adjuvatur, calculorum parentem esse nemo non potest fateri, qui noverit ingluviem & gulam causam esse multiplicis cruditatis; unde natum illud, *Intemperantia Medicorum mater*: Varietas autem, propter diversas variasque facultates naturæ quæ omnia ad unum æquale & uniusmodi redigere conatur, plurimum in coquendo, alterando, segregandoque similia a dissimilibus negotii facessit: quod primus annotavit Hippocrates; qui *in lib.* 1. *de Diæta morborum acutorum* inter præcipuas dotes quas ptisanæ attribuit, recenset eam, quod ptisana nullum tumultum stomacho afferat: verba græca sunt, ὄντε ἄραδον κακὸν ποιέει (*u*). Galenus non abs re Hippocratem addidisse ait κακὸν (*x*), nec simpliciter ἄραδον (*y*) dixit, quod nihil sit quod æque coctioni officiat ac varietas, quæ uni cibo inest, aut quæ in variis cibis. 2. Nonne ἄραδον duobus tantum locis apud Hippocratem legitur? uno *lib.* 4. *de Diæta acutorum*, quum de glande mentionem injicit: *Glans* (inquit) *tumultum affert*: In Commentario Galenus tumultum excitari ait, quum alimenta ingesta variis facultatibus prædita sunt, & dum unum facilius coquitur, alterum ægrius: immo dum in eodem alimento & substantia media, & externa, non sunt analoga: ut de glande & brassica Galenus docet *comment. in particul.* 18. *lib.* 1. *de Diæta acutor.* Locus alter est is de quo superius dictum *lib.* 1. *de Diæta*, quum de ptisana loquitur: atque ut res in angustum revocetur, legenda major pars commentarii in eum locum: nam adducto exemplo athletarum, & eorum qui probe educantur & nutriuntur, docet quantopere noceat varietas ciborum, varietas facultatum, vel etiam in uno & eodem

(*u*) Nullam perturbationem malam affert.

(*x*) Malum.

(*y*) Perturbationem.

dem edulio: nam quum una mordet, alia solvit, alia inflat, non dubium est quin chyloseos officina perturbetur, & naturæ plurimum negotii afferatur: quæ quum uniusmodi sit in officiali parte, ventriculo nempe exsistens, non facile subiget tam varia quæ ingeruntur. Hinc eo loci Galenus ait solitos athletas in arenam descendere volentes, 3. solo pane uti mane, solis carnibus vesperi. Ac eum tumultum a ciborum varietate afferri solere observavit Horatius in Satyris:

Accipe nunc, victus tenuis quæ, quantaque secum
Afferat: in primis valeas bene. Nam variæ res Lib. 2. Sat. 2.
Ut noceant homini credas: memor illius escæ,
Quæ simplex olim tibi sederit. Ac simul assis
Miscueris elixa, simul conchylia turdis,
Dulcia se in bilem vertent, stomachoque tumultum
Lenta feret pituita.

4. Itaque iis & escarum habendus delectus, & fugienda varietas quibus sanitas studio est. Ac hereditario jure calculum ut & alios morbos ad posteros pervenire posse vulgo constat: nam semini impressa sæpe vis est, quæ ut valet ad speciem, genus, & ideam retinendam, & ad prolem devehendam; ita latente impetu morbosam διάθεσιν (z) transfundit, traducitque: hinc ex macrocephalis Hippocrates ob deciduum ab omnibus partibus semen gigni asseverat.

Sed his positis, in rei propositæ arcem libentius invadamus. Dicendum quæ lapidis materia, quæ efficiens causa, qui ei obnoxii, quæ præcautio: tandem nonnulla ex eis quæ vulgo usurpantur remedia afferentur. In assignanda materia multi varia, multaque censuerunt. Ac primum, nomine calculi peculiariter intelligimus eum, qui aut in vesica, aut in alterutro rene generatur: qui enim in aliis partibus corporis humani tamquam fodinis conglomerantur, coguntur que; ad præsens institutum nil pertinent. Quidam lapidis nomine eum qui in vesica continetur intelligi volunt, quod sæpe grandiusculus sit: calculi autem, eum qui in renibus cogitur: sed quoniam λιθῶντα, & calculosos vertit Celsus, & lapidosos, curiosa hæc de nominibus quæstio valere jubeatur.

Calculorum materiam quidam volunt esse aliquod purulentum, & pituitam quamdam putrem: Hollerius annotat observasse se in quodam Præside Rhotomagæo pituitam putrem, & pus crassum falso calculum retulisse. Antequam aliorum opiniones recenseamus, expendere licet an pus, aut materia purulenta in lapidem cogi possit: nam quod pus in vesicam illapsum, aut in eadem concretum non referat calculum, nemo dubitat: quicquid enim aliqua ratione angustos canales, per quos urina præterfluit, obstruere, obturareque potest, id calculum mentiri potest. Sed quæstio est, num pus in vesica calculus efficiatur. Nonnullis non videtur: Galeno id

(z) Dispositionem.

fieri posse videtur. Illorum rationem huc referemus, ne indicta causa illos arguamus, quamquam a Galeni partibus stare consilium est. Primum ita ratiocinantur. Sanguis, saniesve dum putredinem concipit ut in pus vertatur, putredine fibras amittit: at fibrarum ope concretio fit: nam damarum sanguis non concrescit, quod fibrarum expers sit: ergo pus in calculum cogi non poterit. Deinde illud observari solet in abscessibus renum: purulenta materia quæ a renibus abscessu tentatis excernitur, toti permiscetur tota urinæ: & si in imo urinæ residis subsideat, parva agitatione rursus toti urinæ remiscetur: quod arguit pus corpulentum solidumque nil esse, sed aliquid divulsum: ergo in calculum non cogitur. Contra vero apparet in semine & pituita: nam utrumque ut fibrarum particeps cohæret, partesque unitas habet: unde aut tamquam separatim aliquid urinæ supereminet, aut in fundo residet: nec ratione sui lentoris & partium cohærentium ita miscetur urinæ toti, licet moveatur, sed suam cohærentiam conservant. Atque ita conficere se putant ex præsentibus rationibus, pus in calculum concrescere non posse. Adducuntur tamen victi ratione & auctoritate Galeni, ut credant calculi rudimentum pure induci, incrustarique posse: sed id subterfugere est, non rationibus & auctoritati subscribere. Nam quantumvis obducatur calculi rudimentum pure, si quia fibrarum expers est non agitur, adaugeturque, nihilo major calculus inde futurus est, quam si aqua allueretur: pus enim iis auctoribus non concrescit. Sed antequam eorum rationes convellamus, Galenus audiatur: Verba ejus sunt: *In animalis corpore ex purulento humore, aut ex purulento pituitosoque composito tophus nonnumquam creari potest: quemadmodum & in articulorum morbis accidere consuevit. Eodem enim prorsus modo in his & renum affectibus lapides concrescunt.* Ad primam autem rationem qua contendunt illi neoterici ideo pus in calculum cogi non posse, quod humores per putredinem fibras amittant: at fibrarum ratione concretio fit; ita respondere consilium est. Aliud est aliquid corrumpi, aliud in pus abire: nam in corruptione partium fit alienatio, & materia tota præter naturam est, & causa efficiens tota quoque præter naturam: partium quoque fit diremtus, & per eam partium diremtionem fibrarum dissolutio fit: hinc nulla cohæsio, hinc dissolutio continuitatis. At quum ex materia laudabili, intraque naturæ limites contenta, pus fit, etsi pus illud naturæ non cedit in alimoniam, satis tamen est si aliquam ejus gratiam recipiat: hoc autem fieri dicitur si aliquid sit uniusmodi, si albor adsit, si lævor, si nil grumosum, nil inæquale. Idem enim opifex versatur circa pus, & circa alimentum: hoc differunt, quod alimentum cedat in naturam, pus autem excretionem sui præmoneat, quod antecedenti, primariaque origine ejus materia laudabilis fuerit, sed ex eventu illaudabilis exstiterit, quod forte extra locum sibi destinatum ab aliqua externa causa evocata fuerit: quod in contusionibus apparet.

Com. in part. 6. sect. 1. lib. 6. Epid.

Satis autem est si in pure character naturæ imprimatur, ut eas dotes & facultates retineat, quas Hippocrates & Galenus puri laudabili tribuerunt. Cur enim toties Galenus in ulceribus commendat pus album, læve, æquale, ut æqualitas vim significet caloris naturalis sese in omnes materiæ par-

tes

tes æquabiliter inducentis? lævor materiæ εὐήθειαν (*a*), ingenium interpretor? candor vim partium solidarum, quæ quam fieri potuit maxime, sibi assimilare annitantur pus? Et quum perfecte id assequi non possent, saltem quem a natura sortitæ sunt partes solidæ candorem, eum in pus contulerunt. Si per putredinem fibrarum fit deperditio, quomodo sanguis qui putrescit in vasis, aut extra vasa, vertitur in sedimentum (de febribus putridis intelligo) album, læve, æquale? aut in laudabile pus iisdem dotibus illustre in abscessibus? Immo ex generibus puris aliud videtur contra naturam esse, ut quod in morituris apparet, lividum est, subviride, fœtens, divulsum, inæquale, non læve: In iis qui e natura habent contrariis omnibus dotibus præditum est. Quinetiam licet materia divulsa fuerit, virtute partium solidarum unitur, laboratur, id quod ἑτερογενὲς (*b*) & alienum secernitur. Et quum ex Hippocrate quædam urinæ sint grumosæ in morbis, quæ postea tenues fiunt, quid aliud per tenues intelligit, quam pro grumosis confusisque urinis redditas a natura chymosi, consistentia, & contentis laudabiles: ut pauca sit hypostasis, sed ea alba, lævis, & æqualis? Ergo alienum est ab experientia, & ratione puri adimere cohæsionem, & eam tribuere solis pituitæ & semini. Nam & sedimentum & pus laudabile cohærent: immo licet antecedens utriusque materia serosum tantum fuerit aliquid, & dissolutum, multiplici elaboratione & coctione (quæ omnis incrassandis partibus fit) acquirit fibras, lentoresque, cujus ope concrescat. Et falsum est illud, quod pituitæ tam curiose tribuitur: nam sæpe videas phlegma & misceri toti urinæ, & postquam resederit remisceri, præsertim quum coctum non fuerit, & nondum gratiam naturæ receperit. 5. Pus autem si a renibus refundatur, non est mirum si misceatur, quia longo viarum anfractu liquore urinæ dissolvitur ac dirimitur; unde sæpe puris formam non referat. Falso itaque puri ea ratione unionem & cohærentiam adimunt ut conficiant in calculum non cogi: verum enim pus cogitur, quod sensui notissimum. Nam & empyicos sæpe grandinosa sputa extundere a concrescente in grandinem & tophulum pure observaverunt: in abscessibus tardius ruptis aut natura, aut arte, pus ita sæpe cogitur, ut jam lapidescere videatur. Noverint itaque aliud esse corrumpi, aliud putrescere. Per corruptionem unio, vinculum ac cohæsio tollitur, diremtis videlicet partibus: per putredinem aut retinetur cohæsio: aut subactis elaboratisque partibus novarum fibrarum fit acquisitio, unde nexus & copula consequatur: Ergo ex pure lapides cogi posse intelligentius scripsit Galenus. Quod primus annotavit Hippocrates *lib.* 2. *de natura humana.* 6. *Quibus*, inquit, *in lotiis subsident arenosa, vel tophi, iis per initia circa venam crassam tubercula exstitere, versaque in pus fuere: ac deinde ipsis tuberculis haud celeriter ruptis pus in tophos conversum est, qui foras per venam cum lotio exprimuntur.* Tamen quoniam & hujus orationis idioma Hippocratem non sapit, & libellus ille falso adscriptus illi est, fit ut nullam vim id loci afferre possit. Sed ea in re audiendus Galenus, enarrans illam

(*a*) Benignitatem. (*b*) Alterius generis.

illam particulam, scribit: *Excretiones ejusmodi urinarum arenosarum possunt fieri a causa quam statuit Hippocrates: item & rene obstructo citra venam magnam: maxima autem parte sine tuberculis fiunt, quum succus crassus vel glutinosus exitum retardans concreverit a calore loci arefactus.* Ergo agnovit Galenus arenosas urinas nasci posse a pure concreto, quamquam non ita frequenter.

Ac materiam lapidis & eo loci quem supra *ex lib. de natur. humana secundo* adduximus, Galenus crassum glutinosumque humorem vias obstruentem præpedientemque constituit: & *comment. in particul.* 13. *lib. ejusdem*, apertius multo designat & causam efficientem, & materiam, de puerorum calore locutus: *Pueri multi, quia admodum sunt voraces, cumulant succum qui proprie crudus appellatur, a quo facile calculi generantur. Is autem humor ut materiæ rationem habet, ita & calor efficientis causæ.* Ac mirum quomodo Hippocrates, aut quicumque eum librum scripserit, dicat: *Puerulis nascitur lapis ob vesicæ caliditatem & totius corporis: Viris ob corporis frigiditatem haudquaquam generatur.*

Multa in eum locum inquiri possunt, quorum explicatio ad seriem continuationemque disputationis apprime pertinebit. Constitutum enim erat de lapidis causa, tum quæ efficiendi, tum quæ materiæ rationem habeat, disputare: de loco, de ætatibus, & iis qui magis minusve obnoxii forent. Primum itaque dubitari potest, an caliditas & vesicæ, & corporis totius ad generationem calculi faciat. Et quoniam Hippocrates meminit caloris multo humore perfusi, cujusmodi est humidum primum, & calidum primum; an calor puerorum halituosus, ἀτμώδης, spirituosus, humidus, blandus, minimum mordax minime ad generationem lapidis pertinebit? Nec enim probabile videtur, ut paullo post abunde demonstrabimus. Secundo quæri potest, an caliditas vesicæ tamquam unius partis eodem pertineat, calculumque creet: nam Galenus alio loco frigiditatem vesicæ constituere videtur causam generationis lapidis. Tertio, an viri, quod frigidi sint, calculum non generent? Quarum quæstionum examen & evolutio non minimum habebit & voluptatis & utilitatis: voluptatis quidem, quod animus noster iis explicatis aliqua ex ratione satiabitur ac explebitur: utilitatis vero, & ad præcavendum, & ad curandum, & ad opem miseris mortalibus afferendum. Nam si ut quidam volunt, immo major Medicorum pars, calor qui ad generationem lapidis tamquam causa efficax & efficiens concurrit tenuitate partium, & acrimonia præditus esse debet, immo veluti febrilis, quod Hippocrates 6. *Epidem.* θερμὸν (*c*) absolute aliquando vocat; ut dum ait, *Qui ventre calido, carnes habent frigidas*: aliquando πῦρ (*d*), ob igneam vim, seu potius (ut cum Arculano loquar) igneitatem; cur toties in calculosis affectibus ad oxypora, ad ἐκβραστικὰ (*e*), & calidissima remedia concurrimus? nam causæ efficienti nervos & robur addimus: atque ita, ut plerumque fit, aberramus. Si calor lapidis auctor

&

(*c*) Calidum.
(*d*) Ignem.
(*e*) Cum impetu ejicientia.

& parens temperatus est, halituosus, blandus, naturalis, qualem Hippocrates aut scriptor libelli illius, & cum eo Galenus constituit, cur οὐρητικὰ (f) præscribuntur temperata, dulcia, mucosa, blanda? nam & ea fovent calorem naturalem lapidis auctorem, & materiam reddunt viscidiorem, mucaginosam, lentiorem: in quo plurimum aberraretur. Ac credibilius ab aliquo acri calore, aut saltem non a nostro blando & naturali concretionem fieri: nam calorem potentem debere esse, eumque resolventem satis ex mente Galeni apparet. Illius hæc verba sunt: *Lapis propria passio est puerorum, qui ob edacitatem non paucos crudos humores generant, ex quibus pars crassior cum urinis ad vesicam perveniens fit lapidum materia. Accedit altera causa, vehementia caliditatis: nam & senes acervant crudum non paucum, non ob voracitatem, sed facultatis coctricis imbecillitatem: non validum tamen calorem habent, qui crassam materiam resolvens lapidem generet.* Utitur participio ἐξατμίζον, id est, exsiccans, arefaciens, exhalare faciens, & tenuem substantiam eliciens e materia crassa, ut fæx tandem remaneat. Ergo & calor validus requiritur, & calor qui resolvendi vim habeat. An vero tali vi præditum est calidum primum & radicale, quod si fluens est, erit ἀτμὸς (g) tantum, & ἀπόῤῥοια τῆς ὑποκειμένης οὐσίας (h): si fixum, partium solidarum ἐντελέχεια (i). Hic calor quamdiu aliquid habet præsto in quo versetur coquendo, secernendo, alterando, non sese ad aliud accingere solet; unde non est credibile, calorem blandum & mitem in pueris exercere vires suas in crudis humoribus digerendis, & in lapidem convertendis: nam digestio illa, arefactio, resolutio quæ requiritur ut materia crassa lapidescat, soli calori febrili tribuenda est. Et quoties ἰσχυρὸν θερμὸν (k) legitur, videtur de calore acri & febrili intelligi, cui passim Galenus ob igneitatem in apoplexiis, tetano, morbisque frigidis resolvendi vim, digerendi tribuit, immo & coquendi, quamquam in illo loco ubi legitur de calore febrili quod concoquat, legitur, frigiditatem concoquendi vim habet, non absolute, coquendi vim, sed frigiditatem coquendi, id est, corrigendi, mitificandique summam, quæ in crudis succis inest, frigiditatem. Sed hæc per transennam. Nam si calor naturalis vim habet resolvendi, & in lapidem vertendi in pueris, quum alioqui sit blandus, humidus, & multo humore obrutus, unde sæpe impeditur Hippocratica illa ἔκλαμψις (l), an tanta in senibus frigiditas, ut, quum ob facultatis coquentis imbecillitatem multa congeratur materia cruda, illa non possit obstruere, vias impedire, siccescere, a calore acriore quam sit in pueris, quantuluscumque is sit, lapidescere? Credibilius est. Unde mirari subit cur auctor *libri de natura humana* scripserit, *viris calculos non generari ob frigiditatem.* Item Galenus loco superiore: In senibus quidem suppetere materiam generando creandoque lapidi idoneam, sed præ infirmitate caloris non cogi. Nam Galenum contradictionis possumus convincere; *Asthmata* *Com. in Aph. 31. lib. 3. Aph.*

(f) Per urinas moventia.
(g) Vapor.
(h) Effluvium subjectæ essentiæ.
(i) Perfectio.
(k) Forte calidum.
(l) Elucescentia.

mata in ſenibus ex deſtillationibus ortum habent ; quum & reſpirandi inſtrumenta ſæpe habeant proprium ſui algoris principium, quando & in ipſis multæ & craſſæ ſuperfluitates generantur : Et præterea præſente virium imbecillitate renes obſtruuntur, & lapides generantur, quum tenax & craſſa ſuperfluitas in ſimilem callo ſubſtantiam tranſiverit. Antequam doceam contradictionem Galeni, de ſerie contextus dicam, iſtam periodon, καὶ προσέτι τῆς δυνάμεως ἀσθενοῦς ἔσης, non ſoleo cum Leoniceno cum ſequentibus connectere in eo ſenſu, Et præſente imbecillitate virium renes obſtruuntur, & lapides generantur : ſed totam periodon refero ad diſputationem de aſthmate, quam peculiariter Galenus explicat ; ſiquidem Hippocrates in ſuo contextu non meminit ullius obſtructionis renum in ſenibus : quaſi dicat Galenus, imbecillitatem virium unam ex cauſis eſſe quæ aſthmaticos ſenes reddunt. Nam ſequens periodus tota ſibi cohæret in textu græco ſine uno puncto, nec colo, nec inciſo, ut male fit in textu latino : ἐμφράττονται πολλάκις οἱ νεφροὶ καὶ τοὺς λίθους γεννῶσι ὅταν, &c. Obſtruuntur autem renes ſæpe, & lapides generant : non autem legendum cum Leoniceno, imbecillitate virium præſente renes obſtruuntur : lapides autem generantur quando, &c. : nam hoc ſcriptoris eſt nec Galenum intelligentis, nec verba græca an bene maleve cohæreant ſcientis. Quamquam hoc veriſimile eſſe videtur ab imbecillitate renum tamquam ab adjuvante cauſa lapidem naſci poſſe : nam concretio quæ fit in parte quapiam, infirmitatem partis agnoſcit nequeuntis a ſe ſe amandare id quod moleſtum eſt. De verbis hactenus. Nunc ad rem redeamus.

Quod in mentem venit Galeno ut tam paucis litteris contradictoria complectatur? Nam in uno Lithiaſin propriam affectionem puerorum ſcribit quod & cruditas, voracitas, & calor ingens in illis concurrant. Accedit quod partes puerorum famelicæ a ventriculo nondum ſatis mitificatum alimentum rapiant. Raptus autem ille eo fit, quod idem alimentum & ad auctionem, & ad nutritionem faciat. Et quæ partes augeri debent, id quo augeantur appetunt : quæ nutriri, id quo nutriantur. Diverſum eſt partium ſtudium, diverſum deſiderium, quod uno & eodem alimento debet leniri ac temperari. Nutritio quidem fit non quatenus alimentum quantitate eſt præpeditum, ſed quatenus ſubſtantia eſt quæ in alendæ rei naturam multiplici alteratione præeunte mutari debet. Auctio vero contra. 7. Eamdem lithiaſin ibidem a ſenibus removet, quod licet materia idonea ſit, tamen cauſa efficiens deſit. Sed alio loco obſtructionem renum ſenibus contingere poſſe ait, unde viſcida ſuperfluitas σύστασιν πωρώδη, calloſam concretionem aut coagmentationem interpretor, contrahere poſſit. At concretio fit reſoluta parte tenuiori, virtute caloris diſſlantis. In ſenibus, auctore Galeno, frigiditas dominatur. Quænam ergo cauſa efficiens? Nec eſt quod quis conetur defendere Galenum, quod magna ſit ſenum latitudo : ut quidam ſint virides, quidam decrepiti : quum uno in loco ait : In ſenibus ob frigiditatem calculum generari non poſſe, de decrepitis intelligit : quum autem alio loco ſcribit viſcidum & craſſum humorem calloſam ſubſtantiam & naturam induere, unde lapis, non de decrepitis capularibuſque ſenibus intelligit, ſed de viridibus, in quibus non

ita

ita languidus, paucusque calor sit naturalis: Contra tamen colligere licet ex ejusdem commentario: nam dum de lithiasi, & asthmate, & stranguria, affectionibus senum, disputat contra sententiam aliorum Hippocratis interpretum, asserit senes eo loci ab Hippocrate intelligi τοὺς τὴν ἐσχάτην ἄγοντας ἡλικίαν, καὶ ἐν αὐτοῖς καταπαύει τὸν λόγον ὡς ἁπάσας ἤδη διεληλυθώς: *Eos, inquam, senes intelligit, qui extremam ætatis partem exigunt: atque in ejusmodi senibus orationem suam finit tamquam jam ordinatim singulas ætatum partes emensus.* Si itaque in extrema ætatis periodo σύστασις illa πωρώδης (*m*) fieri potest, cur non magis in iis quæ antecedunt? Itaque non videtur consentaneum a senibus & viris jam grandioribus rejicere calculorum generationem, præsertim quum materia in promtu est, quum non sit tantum frigus, quin calor naturalis paullo acrior in angustiis viarum quodammodo præfocatus (nam in angustis locis maximam partem lapides generantur) sufficiat ad cogendum compingendumque temporis progressu: ut id quod simul & semel, aut breviore tempore in calidioribus fit, idem in non ita calidis, sed tempore longiore fiat. Quod alienum a ratione non videtur: immo rem ita esse credendum est: eamque ob causam Hippocrates 6. *Epidem.* scribebat, *Post mictum concretio magis, an quod calidiores?* Cur dubitat? Quum aliis locis calorem puerorum causam concretionis posuerit. Revera libro illo multa ad memoriæ subsidium conscripsit: nec abs re forte dubitando scripsit, an quod calidiores? Dubium enim esse ostendimus, & paullo post plenius aperiemus, an calor naturalis mitis & blandus, concretionis causa.

Nunc quod mihi videtur probabile dicam de senibus & pueris: necdum enim explicabimus an ante mictum, an post mictum concretio fiat. Lapides generantur in vesica, generantur & in renibus, & aliis locis angustis. Qui in loco ampliore generantur, & caloris ubertatem & materiæ declarant; nam quum materia alia loca in quibus cogi potuisset pertransierit, in vesica calida tum per se, tum locorum vicinia, ut ex Hippocrate docebimus, nanciscitur copiam novæ materiæ; unde concretio fit. Qui in loco angustiore fiunt, quodam obstructionis modo fiunt, dum videlicet sicca, aut viscida, sed terreno modo affecta superfluitas diu in renibus & viis angustis hæret; unde obstructio, & ab obstructione, loco, tempore fit concretio. Itaque in calidis naturis propria dicitur esse generatio lapidum tum in ratione lapidis, quia proprie lapis fit; tum in loco, quia in vesica; tum a causa efficiente propria, nempe calore; & in tempore, quia pauco tempore; & in effectionis modo, quia tenuioris partis resolutio fit; unde proprie concretio. Sed in non ita calidis, immo jam ad frigidum temperamentum vergentibus generatio lapidis cernitur, sed non propria: quia non per modum coctionis per incrassationem & tenuium partium a calore consumtionem, sed per modum obstructionis, a qua res impeditur, & dum materia retinetur calor difflatione prohibetur, hinc longo tempore concretio impropria tamen fit: item generatio ista fit in renibus. At non tam elucet vis caloris in generan-

(*m*) Concretio callosa.

generando lapide in angusto loco, quam in capace: quia angustia loci quasi apprime ad concretionem confert. Non praeterea digestio fit tenuis partis, quia non multus calor. Atque utrumque modum explicat Galenus abunde. Nam dum de senibus agit, ἐμφράττονται οἱ νεφροὶ καὶ γεννῶσι λίθους καὶ σύστασις πωρώδης ἐργάζεται (*n*). Non dicit: In senibus materia subigitur a calore, digeritur, unde concretio: sed obstruuntur renes, inquit, & generant lapides: ergo in generationis forma desideratur efficiens causa propria calor, sed obstructio per se videtur statim causa. Deinde συστάσεως πωρώδους (*o*) meminit, ac si dicat, non vere lapis est, sed per obstructionem humor παχὺς καὶ γλισχρὸς (*p*) coagmentatur, adipisciturque callosam naturam. Sed dum de propria lapidum generatione loquitur, ut ea quae fit in pueris, aliter multo loquitur; nam non meminit obstructionis, immo rejicit angustiam ut causam aliquam 6. *Epid.* sed voracitatis, copiae humorum & validi caloris, & resolutionis. Hic tria maxime considerantur, calor validus (qui in senibus deest) copia materiae (quae adest quidem, sed ob coctricis facultatis imbecillitatem, ergo penuria caloris) & resolutio, quae efficit veram legitimamque lapidis generationem. Itaque mihi videtur sibi quadrare Galenus.

Sed nunc quasi e portu paullum remigrantes, quoniam longius solvimus, redeamus ad disputationem de calore; quoniam, ut supra diximus, Hippocrates dubitaverit, an ideo quod calidiores pueri post mictum in iis σύναγμα (*q*) fiat? Et si calor, an sit mordax & acer, an naturalis, ut supra attigimus. Ac calorem quidem esse causam generationis lapidis certum est, sive calor sit in parte ipsa in qua reapse generatio fit, sive in partibus vicinis quae parti adjaceant. Quod forte novum videtur, sed id primus Hippocrates animadvertit libro de aëre, locis & aquis. *Quorum alvus satis fluida est ac sana, non ardens, nec stomachus vesicae coardescit, hi facile urinam ejiciunt, & nihil in vesica congregatur. Quorum alvus ardens ac fervida fuerit, in his necesse est vesicam idem pati: quum enim magis quam pro natura fuerit calefacta, stomachus ipsius inflammatur: quum hoc patitur, urinam non dimittit, sed in ipsa coquit atque adurit: quod tenuissimum, excernitur; quod purissimum, transit ac emeitur: quod crassissimum ac turbidissimum, coacervatur, ac primum concrescit parum, deinde magis dum volvitur ab urina, quicquid crassum compactum fuerit, ad seipsum aptat, augetur, & in tophum concrescit. Quum urinam emittit, ad vesicae stomachum allabitur ab urina impulsum, urinae emissionem impedit, & dolorem affert: quare pueri fricant ac trahunt pudenda. At videtur causa mictionis eo loco esse. Signum autem quod haec ita se habeant, hoc est, urinam splendidissimam calculosi mejunt ad similitudinem seri, quia id quod crassissimum ac biliosum isthic manet, coacervaturque. Pueris autem lapis fit si lac non salubre fuerit, sed valde calidum ac biliosum: ventrem enim percalefacit*

(*n*) Obstruuntur renes, & generant lapides, & concretio callosa generatur.
(*o*) Concretionis callosae.
(*p*) Crassus & viscosus.
(*q*) Collectio.

calefacit & vesicam. Tria hic observatione dignissima sunt. Primum, quomodo æstus, calorque & vesicæ & partium vicinarum calculi proventum faciat: unde adustio fit, & orificii vesicæ inflammatio: ergo de calore acri locus intelligitur. Secundum, quod contra neotericorum sententiam primaria in vesica coagmentatio fiat, nec sit ad renes recurrendum. Tertium, quod lac in pueris calculum generet. Quartum addo de urinis splendidissimis, nam hoc non videtur probabile. Neque enim veri similitudinem habet ita splendidas & tenues urinas, & albas reddi, quum æstus sit & in vesica, & in intestinis ratione adstrictionis & ardoris. Sed hoc mihi propterea videtur contingere, quod multa copia lenti viscidique humoris subsideat, a qua resudet tenue serum, quod tamquam paratum magis ad excretionem, emingitur: sed quod crassum est ac biliosum (hoc est quod in mole ista calidum est ac æstuans, tamquam summopere conferens ad generationem lapidis) remanet: & quod excernitur tenue est, incoctum; quia licet calor sit multus, hic naturalis non est, sed æstuans, ut vult Hippocrates hoc loco (quamquam in aliis recurrit ad humidum calidumque primum, quod in pueris multum est) & propterea urina cocta non apparet, sed diluta multum, & albicans ob eam impressionem quam habet a materia in fundo vesicæ contenta: tamen hoc controversum esse potest maxime. De tertio, nempe de lacte, dicemus postea. De secundo, nempe de concretione lapidis & arenularum, an in vesica primo fiant, plenius posthac. De primo disputemus, quoniam instituta est quæstio de calore, an sit naturalis, & blandus, an vero contrarius. Id quod hoc loco ab Hippocrate dicitur, aliquod problematicum habet: nec enim absolute verum est inflammari vesicam, & os ejus, nec intestina ardere ut inde generetur lapis. Tamen ut nihil effictum temere, nil ab Hippocrate imprudenter pronuntiatum, ita ejus verba problematica quidem, sed vera tamen cum reverentia sunt capienda. Stultum est tanto auctori falsum aliquid affingere, quod forte ejus verba quæ aliquid secretius in se continent, non intelligamus: in ea re enim inscitiam nostram potius explicaremus. Illo loco de aquis agit, earumque commoda & incommoda explicat, prout aliis atque aliis ventis afflantur: ac inter cetera docet in nonnullis aquarum a Borea perflatarum usu arenulas in vesica generari, in aliis non item, prout nimirum cujusque alvus bene aut male affecta est: nam in cujusque morbi generatione, non modo dispositio materiæ & ejusdem copia requiritur, sed subjecti ipsius; alioqui nihil generaretur. Itaque illo loco Hippocrates vult eos calculis fore obnoxios quibus inferior alvus calidior est, & vesica ipsa: quod quamquam problematicum, tamen verisimilitudinem habet. Nec Hippocratis verba ubique ad unguem sunt exquirenda: nam nihil aliud videtur innuere quam eos calculis obnoxios esse, sive in renibus generentur, sive coagmentatio prima & rudimentum fiat in renibus, perfectio vero in vesica per materiæ novæ appulsum, quibus alvus adstricta est, arida, sicca. Ac si dicat Hippocrates: Illud in arte Medica receptum est, & communi prudentia notum, calorem lapidis efficientem causam esse: ergo quibus illa causa præsto est, in iis credibilius est lapidem

Notandus locus Hippocrat. de generatione arenularum in vesica, contra neotericorum sententiam.

pidem potius generari quam in aliis in quibus deest, etiamsi par materiæ congeries adsit: quo fit ut vesicæ ardor, alvi durities, siccitas, calor plurimum generationem lapidis promoveant ac adjuvent. Ut enim calor hepatis & partium vicinarum facit ad meliorem chylosin tum in coctione, tum in facili alteratione, immo & digestione, ita intestinorum vesicæ viciniorum calor facile communicatur & renibus & vesicæ; unde in iis partibus augetur calor per aliarum partium viciniam, auctus calor ad rudimentum & perfectionem lapidis facit plurimum. Sic nimirum quæ sunt vicina, & quæ propinqua, ea primum ac maxime affici solent, ut Hippocrates scripsit. Sic inflammatio recti intestini urinæ stillicidium afferre potest: & vesicæ inflammatio tenasmum adducit, ut *in Aphorismis* Hippocrates testatum reliquit. Et uterus recto intestino tenasmum patiente laborat per consensum: immo & abortionem facit Hippocrati. Itaque fieri potest ut quibus ardens alvus est, ii præsente materia calculosi fiant; quod communi experientia percipitur. Nam & qui præcalido sunt hepate, iis maximam partem alvus adstricta est, & arenulas patiuntur: & qui nephriticis tentantur, & calculosi sunt, juvantur plurimum eductione stercoris; tum quia induratum stercus opprimebat partes jam calculo pressas & fatigatas: tum quia brevissimo tempore alvus ita adstricta, & ob adstrictionem seipsa calidior effecta potest calorem suum communicare partibus propinquis, & eas adjuvare ad novarum arenularum generationem. Nam & dolores, & vigiliæ, & adstrictio alvi facile corpus febriens reddunt: immo quibus natura, præsertim biliosis, durior, sicciorque alvus, iis maxima ex parte & capitis dolor, & renum φλόγωσις (de ea enim conqueruntur sæpe) immo & rudimenta febris apparent. Calor itaque sive partibus ipsis insit, sive ab aliis partibus emanet, calculorum parens est. Ut non iterum prætereundus videatur locus ille Hippocratis supra citatus, pueris arenulæ cum lotiis excernuntur, tum propter vesicæ, tum totius corporis caliditatem: ut non solum partium calorem in quibus solent nasci lapides considerarit, sed & totius corporis: quod animadversione dignissimum est. Ceterum subtilius & brevius de calore agendum. An calor sit acer & mordax, an calor blandus & mitis, an uterque. Nam in iis quæ ante dicta sunt, & docuimus probabile esse non a calore blando cogi posse calculum, quod ad coagmentationem digestio tenuis substantiæ requiratur, & a frigiditate non juvari coagmentationem. Utrumque amplius excurremus, & tandem quid sentiendum aperiemus. Audiatur Hippocrates.

Hippocr. lib. de humori.

Aphor. 58. lib. 5.

Aphor. 27. lib. 7.

Post mictum concretio pueris magis, num quia calidiores?

Aliquid intus reconditum obscuris verbis designat, sed non exprimit Hippocrates. Et ut antea monuimus, non audet absolute pronuntiare an quod pueri calidiores, ideo eis fiat magis concretio (συὐαγμα Græcis, ἀπὸ τȣ̃ τ̃ γλισχρὸν χυμὸν συνάγεσθαι (r), eaque concretio post mictum.) Nam tacite tecteque indicat duplex σύναγμα, unum ante mictum, alterum

(r) Ex eo quod humor viscosus concrescat & coacervetur.

rum post mictum: Ita enim Græcis est, μετ' ὄρησιν καὶ πρὸ ὀρήσεως (*s*). Pro nomine ὀρήσεως positum aliud est *lib. 2. de nat. humana* ὄρημα (*t*), sed male; nam ponendum erat οὖρα (*u*): aliud est enim οὖρον (*x*), aliud ὄρημα, seu ὄρησις (*y*). Quæramus igitur cur Hippocrates dubitet & hanc particulam ambiguam scribat ἆρα ὅτι θερμοτέρα, id est, an quod calidiores? Duabus de causis videtur hoc adjectum esse: una est, quia adjecerat particulam illam μᾶλλον (*z*) videtur magis consentaneum, ut in juvenibus, in quibus calor qualitate major cernitur potius, generetur lapis, quam in pueris. Nam si calor coagmentationis auctor est, ubi major calor, ibi coagmentationis & coalitus occasio major. Si itaque juvenes calidiores, cur non in illis σύναγμα μᾶλλον (*a*); Tamen *in Aphorismis* absolute pronuntiarat pueros calidissimos esse, & noverat illos & humidi primi & caloris primi ubertate fretos esse, a quo calido primo vere dicuntur calidi homines. Quamquam θερμὰς (*b*) Græci Medici appellitaverint aliquando, immo sæpe, quibus acer & mordax in alvis calor est. Nec mirum si dubitaverit, an quod calidiores essent, in iis concretio post mictum fieret.

Secunda ratio videtur cruditas humorum, & superfluitas, præsertim in vesica coagmentationis lapidis causa est materialis: Ubi calor multus, ibi non est credibile crudos & superfluos multos humores coacervari, ut res quoque se habet, præsertim ex parte caloris. Nam si magna sit ingluvies, ibi licet calor multus, tamen non est satis coquendo, & mitificando. Si pueri calidi sunt, calor superfluam humiditatem & humores mitificabit, & nihil erit quod vim potentiamque caloris effugiat. Ita nimirum in prognosticis Galenus scripsit, sedimentum multum esse in urinis, quod multi humores crudi, qui ratione copiæ effugerint vim caloris nativi, unde eos necesse sit postea cum urinis secedere, quod naturæ gratiam non receperint, id est, in alimentum non facesserint. Itaque dubitat Hippocrates, an quod calidiores? quasi dicat: An non alia causa est coagmentationis post mictum? Si enim calor validus esset in pueris, ut est, & humores coquuntur, & mitificantur, & ad facilem exclusionem comparantur; ideoque non est verisimile in vesica resistere, ac illic in calculum cogi; dilatantur enim multo calore vasa. Ergo alia causa est (dicere possit Hippocrates) nimirum propter ingluviem humorum cumulus qui hoc efficiat, ut nimirum fiat concretio post mictum. Accedit quod non dixit absolute, *Pueris magis concretio fit, an quod calidiores*. Nam si de concretione & synagmate solo ageretur, non est dubium quin a solo calore repetenda esset causa, & non ambigeret, an quod calidiores. Nemo dubitat enim a calore σύναγμα (*c*) hoc fieri: sed adjecit, μετ' οὔρησιν, post mictum: ut si ita quæreretur: An quia pueri calidiores, ideo in iis fiat concretio

 lapidis

(*s*) Post mictionem & ante mictionem.
(*t*) Mictio.
(*u*) Urinæ.
(*x*) Urina.
(*y*) Mictio.
(*z*) Magis.
(*a*) Concretio magis.
(*b*) Calidos.
(*c*) Concretionem.

lapidis magis post mictum quam ante mictum? Et particula hæc, *an quod calidiores*, dupliciter referri reducique ad ea quæ præcesserunt potest: vel, An pueris concretio magis (supple) quam aliis in ætatibus, quod sint calidiores: quod videtur Galenus velle colligere: Vel, An in ipsis pueris fiat concretio potius post mictum, quam ante mictum, quod calidiores sunt. Etenim hoc probabile videtur, in pueris lapidem in vesica concrescere præeunte aliquo rudimento ob copiam excrementi viscosi & crassi: quod renes quidem præteriit valida exsistente puerorum natura, c vasis satis dilatatis, sed quia grave est, facile remanet & residet in puerorum vesica ut molli & flaccida, exeunte tenuiori parte: sed in viris in renibus. 8. Quum in vesica fit, dicitur post mictum fieri, id est, post secretionem seri a sanguine, & ejus in vesicam influxum; ita enim nomen οὐρήσεως intelligi potest. Quum in renibus fit, dicitur ante mictum fieri, id est, antequam secreta a sanguine seri pars sit, & illapsa in vesicam sit in renibus. Nam quidam volunt mictionem esse non quum actu a vesica excernitur urina: sed quum in vesicam illapsa est urina. Nisi forte dicat quis melius post mictum dici, id est, postquam excreta est a vesica urina, ut excreta tenuiori parte humoris remaneat spissior & densior in vesica. Sed si hoc verum esset, quis esset sensus? quæ ratio dictorum Hippocratis? Nam si ideo dicatur concrescere lapis post mictum in pueris, quod id fiat post excretam a vesica urinam: an probabile est in aliis posse generari lapidem in renibus ante mictum, id est, dum contenta adhuc est in vesica urina? Non videtur verisimile. Nam contineatur vel non urina in vesica, non propterea tamen in renibus generabitur lapis. Ergo credibilius est, post mictum dici, id est postquam illapsa est in vesicam urina: ante mictum, dum adhuc in renibus continetur. Nisi forte dicat quis, & defendat in hoc sensu dici concretionem fieri in vesica post mictum, quod fiat post mictionis actum, & nihil referat de renibus, sive ante, sive post id fiat, quum Hippocrates nullam mentionem ea de re injecerit. Nam si ita dixisset, Post mictum in pueris concretio magis, quam ante mictum, aliis potius ante mictum; videretur revera per comparationem loqui voluisse de viris & pueris, ut in his aliter fiat quam in illis: sed secus est. Tamen & Galenus *in comment.* & Arnaldus, & ex veteribus plerique solent assignare distinctionem inter generationem lapidis in pueris, & in viris: quod in iis in renibus fiat, in illis potius in vesica. Cujus rei demonstrationem petiisse videntur ex hoc Hippocratis *Aphorismo*.

Tamen conjectura a nobis prius proposita non videtur a ratione aliena, vel quod Hippocrates quæsierit, an quod calidiores, quod nimirum si hæc ratio valeret, quia calidi sint, idem de aliis ætatibus, præsertim juvenibus intelligi possit. Vel potius, quod quum nosset copiam excrementi parentem lapidis esse, & ejus præsertim qui in vesica fit, non abs re dubitaverit, an caliditas ejus lapidis causa sit, quum alia causa, eaque præcipua esse videatur. Quod autem de juvenibus intelligi hoc posset potius, Galenus *in comment.* indicat, dum ait, *Calidum in juvenibus absolute calidius est calido naturali quo abundant pueri*: quocirca probabilius erat (siquidem cali-

ditas concretionis auctor sit) in adultis generari lapidem quam in pueris. Sit ita sane. Caliditas auctor est causaque efficiens lapidis : sed an ea sit primigenia (quod nos demonstraturos sumus polliciti) aperiamus. Quicquid ejusmodi est ut materiæ aliquam æqualitatem afferat quæ ad coagmentationem, quam lævitas adjuvat, conducere possit, & de materia educere aliquid tenue, id ad generationem calculi facere potest : nam, ut supra docuimus, requiritur aliquod agens ad coalitum istum. At calor naturalis, & quivis calor mediocris id præstare potest : quod ratione, ac experientia doceri potest. Auctoritas Galeni est : *Urinarum crassitudo creandorum calculorum in pueris prima potissimaque causa est, caliditas etiam mediocris ad spissandam materiam satis esse potest : nam & in sponte aquis calidis, etsi moderatis tepidiores sint, tophi concrescentes apparent. Itaque Hippocrates adjecit particulam* NONNE, *quoniam & tanta caliditas, quam ingenitam pueri habent, ad coagmentandum aliquid facit : verum non ipsa præcipue, sed materiæ, ex qua fit lapis, qualitas, ipsius compactionis causa exsistit.* Quo ex loco apparet ea nostra conjectura verisimilis esse, qua paullo ante nobis videri dicebamus dubitandi particulam ab Hippocrate additam esse, *an quod calidiores?* Ac si dicat Hippocrates συνάγματος (*d*) istius non tam causam esse calorem quam materiæ spissæ, crassæque qualitatem. Quod & Galenus apertè demonstrat : licet in omnium rerum productione habeatur potius ratio causæ efficientis quam ipsius materiæ. Et addebat, *post mictum*; siquidem post excretam urinam, vel post delapsam eamdem a renibus tanta est in fundo superfluitas, ut minimo negotio cogi, aptarique possit.

Quæstio esse possit an tam facile generari possit? Nam plerique putant necessarium esse calorem ingentem qui retorreat materiam, retostam in lapidem cogat. Tribus modis fieri potest, uno per modum obstructionis, ut in senibus fieri ante ex Galeno docuimus : quia enim multa restant excrementa, ea tempore vel per se, vel a calore siccata non simul & semel, sed progressu temporis callosam acquirunt consistentiam, & vias angustas obstruunt. Et parum probabile ostendimus esse id quod a Galeno dictum est, in senibus non cogi calculos, non quin adsit materia, sed quod calor sufficiens desit. Altero modo per modum coctionis, in qua requiritur multus calor, & qui tempore cogat ut materiam non lentam, viscidam efficiat, exhausto sero, quem Galenus *in Aphorismis* constituit dum loquitur de lithiasi propria puerorum passione : & eumdem modum agnovit Hippocrates *libro de aëre & locis*, dum scribit eos calculosos fore quibus alvus exæstuat, ut paullo ante demonstratum est. Tertium modum ex hoc loco constituimus, in quo & Hippocrates & Galenus non tam recurrunt ad causam efficientem, quam ad materiam, ut in pueris solam, vel præcipuam saltem urinarum necessitudinem lithiaseos causam ponant. Immo (ut ad quæstionem revertamur an facile generetur lapis) Galenus exiguum tempus ad coagmentationem requirit, præsertim quum materia præsto est. Ita enim scribit, quod annotandum : *Crassities hujusmodi urinarum collecta, & in unum coiens (supple in vesica, contra Fernelium) quum* *Comment. in aphorism. 15. lib. 6. Epid. sect. 3.*

M 3 *semel*

(*d*) Concretionis.

semel aliquando non apto tempore excreta intus diutius remanserit, concrescendi initium capit: principio facto facile quicquid crassi in vesicam illabitur, priori agglutinatur, ut in sponte natis aquis cernitur, & in vasis in quibus aqua quotidie calesit. Notanda illa particula, *quum semel aliquando non apto tempore &c.* Nam & facultas generationis & incrementi apparet, præsertim ubi materia idonea. Ut non sit requirendus tantus calor, non diathesis aliqua parentum, ad quam tamquam ad asylum confugiunt qui potius morborum causas rimantur, quam easdem amoliantur. Quis enim dubitat usu casei primo quoque tempore non posse cogi calculum?

Redeamus ad nostrum calorem. Calor naturalis coquit, unit, ad æqualitatem adducit, crassefacit; nam coctio incrassando fit: crassities illa inæqualitate spectatur, quum separatio est omnium partium ἑτερογενῶν (*e*): sæpe quod ultima in coctione apparet, tenue magis apparet quam quod in prima: crassius tamen est, quia separatis heterogeneis partibus æqualius est. Si calor naturalis illud præstat, tantum abest ut non concurrat ad lapidum generationem, ut plurimum faciat, qua præsertim ratione incrassat: quod Galenus conceptis verbis demonstrat: *Crassam materiam in pueris tenaciorem esse, quoniam magis ab insito calido elaborata est, rationabile est. Nam quæcumque a calore coquendo mutantur, temporis progressu lentorem acquirunt, licet ab initio illum non habuerint.* Tamen contra id quod a Galeno modo dicitur objici potest ea ratio qua paullo ante eodem in commentario nisus est docere cur pueri in renibus calculum non generent. *Pueri*, inquit, *in renibus calculos non generant, quia quum in iis omnes actiones naturales validæ sunt, humorum crassitudo funditur atque dissolvitur.* Et paullo infra: *In pueris quum multus calor sit insitus, & actiones firmæ, materia attenuata ad renes fertur, facile in vesicam percolatur.* Ex quibus locis apparet calorem naturalem attenuare, fundere, dissolvere, nedum cogere, spissare, coagmentare. Immo paullo infra, coagmentationis caussam in pueris, illius præsertim materiæ quæ a calore attenuata fuit, percolata per renes, & ad vesicam protrusa, vult vesicæ esse frigiditatem. Si frigiditas coagmentationem promovet materiæ alioqui a calore attenuatæ, si calor fundit, liquat, cur ergo & calor nativus crassitudinis auctor exsistit, & coagmentationis, quum contraria ei qualitas, nempe frigiditas, auctore Galeno, id efficiat? Hæc hercle subtiliora sunt. Nam Galenus adduxit primam rationem, nimirum in pueris facultates validas & calorem attenuare, ut evertat eorum sententiam qui dicebant in pueris lapides gigni ob meatum in renibus angustum. At Galenus: Si angustia hoc efficeret, potius in renibus cogerentur: at contra fit: immo dubitando ponit ne in aliis quidem ætatibus angustiam istam caussam esse, sed cruditatem, & infirmitatem: quæ quum non sit in pueris tanta, non est mirum si in renibus non cogatur materia: immo eatenus eorum vis appareat quatenus valide depulsa est materia in vesicam, quæ ibi cogitur juvante quadam vesicæ frigiditate. Nam primum per comparationem tantum vult tam validas facultates in pueris: nec vult calorem omnino fundere & attenuare:

Comm. in part. 15. sect. 3. lib. 6. Epid.

(*e*) Diversi generis.

tenuare: nam quum primum per modum digestionis cogit, tunc fundit, liquat, attenuat: sed quum per modum coctionis, crassefacit. Sic in uno loco intelligi debet calor ille æqualitatem crassitiemque efficere quum coquit: in altero fundere, liquare, dum per comparationem cum aliis ætatibus in quibus vires nec calor tantus est, hoc dicitur, & dum digerendi partes tenet. Quod autem vesicæ frigiditas coagmentationis causa dicitur esse, id tamen non excludit munia caloris naturalis in coquendo & incrassando: nam frigiditas tantum ex eventu cogit, præsertim si adsit inanis capacitas in qua materia diu resideat; quod vult Galenus. Calor per se crassefacit & cogit, dum videlicet ἑτερογενῆ (*f*) separat, & ὁμογενῆ (*g*) congregat. Et licet materia attenuata sit, ut per renes percoletur, non propterea tamen efficitur quin diutius versando circa eam materiam præsertim excrementosam, non illam cogat. Nam si illam assimilare posset ut in alimentum cederet, non ubique in calculum cogeretur: sed quum sit excrementum, diutius resistens eam naturam acquirit. Ex his patet calorem blandum, mitem, mediocrem concretionis lapidis auctorem esse posse, quod auctoritate & ratione confirmatur.

Experientia est de aquis: in iis tepidiusculis aliquando lapides generantur: & in vasis nostratibus in quibus vulgo aqua incoquitur. Et Galenus earum aquarum duobus in locis meminit: priore quidem: *Itaque si ex sola pituita crassa & viscida subsidentia facta sit, color cinereus erit, aliorum tophorum colori similis, qui in aquis sponte calidis multis in regionibus lapidibus adnasci accrescereque cernuntur, & in vasis alioqui ubi aqua calefit.* Posteriore vero, *In calidis aquis sponte nascentibus calculi & tophi generantur.* Ac dicet aliquis, non generantur nisi in aquis calidissimis. Falsum est, & auctoritate Galeni refutatum; ita enim eodem in loco scribit: *In sponte calidis aquis, etsi moderatis tepidiores sint, tophi concrescentes apparent*: eo autem loco conceptis verbis Galenus docere vult non necessarium esse ut aquæ calidissimæ sint, nec calor admodum vehemens ut lapis generetur.

Comm. in aphorism. 6. sect. 1. lib. 6. Epid.

Com. in part. 15. sect. 3. lib. 6. Epid.

Itaque ut oratio nostra terminetur: nec eorum placet opinio qui in generandis lapidibus calorem acrem requirunt: nec qui a solo calore naturali. Est enim ubi calor acer & mordax causa est efficiens, ut in picrocholis, & θερμοκοίλοις ἄνω (*h*): est ubi calor blandus & mitis id efficiat longiore quidem tempore, & per modum concoctionis: alius calor acer per modum digestionis. Est ubi potius habenda sit ratio materiæ, quam ullius causæ efficientis; tametsi illa quoque concurrat. Sed quum materia est multa, ut humor crudus & lentus, non est mirum, nec dubitandum (quicquid dicat Galenus loquens de senibus: nam postea sui memor sententiam suam temperavit) quin etiam exiguo præsente calore lapis concrescat: est enim sedimentum multum, est & gluten aliquod, nempe pituita cruda, ut doctissime annotavit Hippocrates: quod glutinum, quod adest, tantam habet vim, ut materiam alioqui divisam divulsamque coire cogi-

Lib. 4. de morbis.

(*f*) Diversi generis partes.
(*g*) Ejusdem generis.
(*h*) Ventre superiori calidis.

cogique faciat, licet paucus calor ſit. Et is quantuluſcumque eſt calor longo tempore facit, id quod breviore anguſtioreque vegetior & potentior calor moliretur. 9. Itaque non ubique accuſandus calor acer, & propterea temperatis utendum, non ideo renibus applicanda refrigerantia, quum potius obſint, quam proſint. Nam in pituitoſis & præpinguibus in quibus concreſcunt lapides, ſed non frequentius quam in bilioſis (contra veterum ſententiam id dico) non eſt veriſimile calorem illum acrem, quem lapidis parentem conſtituunt, abundare. Sed uno verbo inquiramus, an calor acer & febrilis juvare poſſit ad generationem lapidis. In tetano, epilepſia, apoplexia calor febrilis coquit, digerit, evacuat, diſſipat, frigus corrigit, & materiam frigidam ad æqualitatem reducit; item attenuat; & in halitum digerit. Et apud Hippocratem: *Quibus adſunt coryzæ, ſi cum febre fuerint quæ ſupervenerit, eæ ſolvuntur, nec relapſum habent; quæ cum febre non ſunt, relabuntur*, quomodo id fit? Quia calor febrilis promovet coctionem: verba Galeni hæc ſunt: πυρετὸς ἐπιγενόμενος κορύζαις καὶ βράγχοις βεβαιοτέραν αὐτῶν ποιεῖται πέψιν (*i*). Eſt ergo minime conſentaneum cogere, denſare, & pituitoſam materiam in calculum conflare. Videtur quidem hoc probabile, verum tamen non eſt. Nam actio illa caloris præter naturam non minus pro ſe ſuadet & facit ad generationem lapidis, quam ad ejuſdem prohibitionem; Si quidem poſitum eſt digerere, attenuare, id quod tenue eſt elicere: at hæc requiruntur ad generationem lapidis: 10. probatum enim eſt ex ſententia Galeni, τὸ θερμὸν τὴν λιθίασιν ποιεῖν (*k*) debere ἐξατμίζειν, id eſt, diſcutere, & exhalationem procurare. Quod ſi non ſit multum contumax materia, procul dubio eam attenuabit, & in halitum digeret: alioqui conabitur quidem educere id quod tenuius, ſed remanebit craſſa pars; hinc calculorum proventus: ergo ea ratione conferet ad calculos generandos. Præterea aliud eſt materiam in venoſo genere aut nervis contentam eſſe, ut in morbis frigidis, & in convulſionibus; aliud in capacitate aliqua, & anguſtiis. Nam in venoſo genere, aut nervoſo, quia non eſt coactus humor, per halitum tandem digeritur: ſed dum in capacitate aliqua contentus eſt, diutius majore copia reſidens cogitur: Declarant arthriticorum tophi: nam quamdiu humor in genere nervoſo eſt, vagus eſt: quum in pyxidem abiit, tum concreſcit.

6. Epid. part. 10. ſect. 3.

Ac diſputationis continuata ex ſuperioribus ſerie, agamus de reliquis partibus; de calculo an in renibus ſolum concreſcere poſſit, & num omnis calculi rudimentum a renibus: item an ex hominibus aliqui obnoxii ſint magis calculo, & quinam illi ſint. Accedit & id, cur in hominibus & viris in renibus magis, in pueris in veſica potius concreſcant. In renibus non concreſcere calculum ſolum teſtatur experientia: nam nulla eſt corporis capacitas in qua calculus cogi non poſſit: quod non eſt pluribus explicandum, & exemplis illuſtrandum: ſiquidem & ex corde, inteſtinis, pulmoni-

(*i*) Febris ſuperveniens raucedini & gravedini validiorem efficit concoctionem.
(*k*) Calidum lithiaſim efficiens.

pulmonibus, cysti cholidocho, immo ex cerebro ipso excreti visi sunt lapides. Est enim illud verum quod a Galeno scriptum est (dum loquitur de concretione lapidis in vesica) *capacitatem*, *eamque inanem conferre ad generationem lapidis*; sed an rudimentum fiat in renibus ignoramus. Si in partibus reliquis corporis agnovit Fernelius primus illius opinionis assertor, quæ defendit lapidis in vesica contenti rudimentum a renibus esse, lapidem concrescere posse, immo & in venis ipsis; cur ergo tam absurde contra omnium veterum opinionem asseveranter affirmat omnis calculi generationis principium a renibus esse? Si veteres credidissent futuros quosdam esse, qui præjudicatæ suæ sententiæ pertinaces defensores assererent in renibus rudimentum fieri, probavissent credo, necessario cogi posse in vesica: & ut solent, firmis rationibus suam opinionem roborassent. Probaverunt quidem & ratione caloris, & materiæ, & capacitatis ipsius vesicæ coagmentari in vesica; sed non elaborarunt in eo ut probarent primum rudimentum a vesica ipsa esse. At quis umquam putasset fore quempiam ita a ratione alienum, qui negare ausit labefactando omnia veterum decreta cogi per se & primo in vesica lapidem posse? Si in aliis partibus cogitur, non repetita prima origine a renibus, dicat cur non in vesica cogi possit & per se & primo rudimento a renibus non mendicato? Non potior ratio videtur, immo probabilius est in vesica cogi posse facilius, quod excrementorum corporis sit receptaculum, & mucosa substantia per se frigida, & caloris vim effugiens, omnium facillime in vesica cogatur, coeat, ac coagmentetur: immo credo & facilius & promtius cogi, quam in renibus, & breviori multo tempore. Primum enim materia est, & sicubi alibi in vesica & redundat, & apparet: ac probavimus ante & ratione & experientia copiam materiæ mucaginosæ in loco etiam mediocriter calido cogi ac coalescere, & ex minima re tamquam fundamento aut semine per accessionem novæ materiæ aliquid ingens cogi posse: II. præterea & locus calidus est, immo & ratione suæ substantiæ frigidus: ad lapidis autem coagmentationem, transpirationem, concursumque caloris & frigoris ut ad lateres cogendos, plurimum conferre, veterum auctoritas jampridem confirmavit. Præterea fieri potest ut in vesica & digestio fiat, & dissipatio tenuis substantiæ, tum ratione caloris, tum ratione excretionis quæ sæpe fit: nam id quod exclusioni paratum est magis, cum urina excluditur. Quamquam abunde supra docuimus ex sententia Hippocratis & Galeni, in vesica calculos non cogi tam per modum digestionis (ut in renibus fit) quam per modum coctionis, id est, elaborationis, & crassefactionis, præsertim dum diutius in vesica urina retinetur, ut annotat Galenus.

Comment. in part. 15. sect. 3. lib. 6. Epid.

Nec est quod respondeat, illud crassamentum inæquale facile a liquore urinæ dilui, & per os vesicæ, quod Galenus ipse fatetur amplum in pueris, excludi; sic coagmentationis occasionem tolli. Nam & ex sententia Galeni superius demonstratum est, etiam in aquis αὐτοφυέσι (*l*) calculos & tophos

Comment. in Apho. 15. sect. 3. lib. 6. Epid.

(*l*) Sponte nascentibus.

tophos concrescere: itaque aqua suo liquore non impedit generationem tophi. Quid illud est? Si lapis in vesica a rene deturbatus augetur, & illud quod apponitur vere lapis sit & crassitie, & colore, omni denique ratione, immo durior sit quam qui in renibus cogitur, ut nos experientia docet; cur non primo cogi poterit, ut rudimentum a renibus non repetatur? Eadem enim ratio videtur incrementi & principii, ut si materia & causa efficiens sufficiat ad augendam arenulam in tantam molem qualem in vesica videmus, eadem sufficiat ad generationem lapidis primo & per se. Praeterea in articulis pituita lapidescit, nullo repetito a renibus principio, in vesica non cogetur, loco ad id apto, & quia veluti corporis sentina, & quia calidus locus? Quae urinae grumosae sunt, crassae, multitudine paucae, mucaginosae, confusae, a vesica excernuntur, qualium meminit Hippocrates in suis distinctionibus, diutius in vesica retentae non generabunt tophulum, & ab hoc saepius aucto, calculum; illud credibile, scilicet. At dicet, si crassae ita sint, grumosae, paucae, renes non transibunt, & ita in illis restitabunt, & stranguriam facient, & lapidem generabunt? idque maxime in pueris, in quibus credibile non ita ampla esse vasa ut sunt & in viris. Ratio haec probabilis est, & auctoritate Galeni confirmata: *Non absque ratione* (inquit) *crassae urinae paucae sunt multitudine, ut quae nimirum vix renes pertranseant.* At bifariam respondere possumus: primum quidem, si ita crassae essent urinae quales paullo ante descripsimus, praesertim ita crassae dum renes pertranseunt, verisimile esset puerorum renes non praeterfluere, & ita illic cogi: sed crassamentum illud in pueris apparet, maxime in vesica ipsa; quod dicebat Hippocrates, *post mictum concretio*: ac si dicat, post elapsam a renibus urinam crassamentum apparere. Posterior ratio melior est, & auctoritati Galeni adscribenda: nam commentario toties citato scribit, puerorum actiones validissimas esse, calorem multum, qui fusos per venas humores attenuet, & ad excretionem per renes praeparet, & actionum vim magnam esse quae ad exitus celeritatem facit plurimum. Idem negat angustiam viarum caussam posse esse in pueris cur in renibus lapis concrescat, immo ne in adultis quidem (quod forte minus probabile videtur, & notandum est propter sequentem de viris disputationem) quo fit ut quantumvis illae urinae sint crassae, percolentur tamen: quamquam neget in pueris crassitiem esse quae hoc efficiat in renibus; sed crassamentum ipsum attribuit corpori vesicae frigido.

Aphor. 69. 70. lib. 4.

Comment. in Apho. 69. lib. 4.

Itaque ne Galenus rei veritate motus cogeretur fateri illuviem istam humorum remanere in renibus angustis, nimirum ratione aetatis, asserit & eos crassos humores attenuari; & nullam angustiam esse quae hoc efficiat quod alienum videtur.

12. Sed ne indicta causa Fernelium condemnemus, licebit illius rationes in medium adducere, ac illas ad unguem exigere. *Causam calculi* (addit ille) *omnes tradunt crassum ac frigidum succum, qui per venas cum urina in vesicae capacitatem influat, in qua tamquam faex subsidens, loci calore exarefactus statim lapidescat. At vero quid limum istud (nisi forte admodum angusta vesicae cervix) tamdiu possit illic remorari non video, quum &*

sanguinis

ſanguinis grumus, & pus, aliaque multa craſſiora facile illinc profluant cum urina. His argumentis adductus, aliam cœpi cauſam inveſtigare, ac tandem comperi omnem calculum in veſica concluſum, rudimentum quoddam e renibus traxiſſe, e quibus per nephriticum dolorem excidens, ſi grandiuſculus eſt, in veſica plerumque perſiſtit, illicque allatarum ſordium adhæſu coagmentatur, dum verus confirmatuſque fiat lapis. Et quicumque lapide veſicæ laborarunt, ii prius nephriticos dolores experti ſunt. Et quoſcumque calculos obtrivi, in eorum medio quaſi nucleus repertus eſt, verum rudimentum e renibus exturbatum. Hæ rationes paullo debiliores ſunt quam ut a tanto Philoſopho profectæ videantur: immo niſi eas tamquam probabiles tantum poſuerit, videtur omnis fides eis deroganda. Quod his ratiunculis conficimus. Tribus argumentis nititur probare generationem lapidis primam fieri in rene, non in veſica. Primum eſt: Non videtur quicquam remorari poſſe craſſum frigidumque ſuccum lapidis parentem in veſica, unde concretio fiat: eſt itaque probabile in rene coagmentationem fieri, quandoquidem materia facile veſicam pertranſit: quod autem probabile ſit non poſſe remorari illum ſuccum in veſica, hoc docet, quod & pus & grumi ſanguinis ab interna capacitate excernantur: ergo multo magis ſuccus crudus. Egregiam rationem quæ propterea Fernelium adduxerit ut credat calculum in veſica contentum primum ſui rudimentum a renibus traxiſſe. Pus, ſanguis concretus, & ſimilia ab inani capacitate veſicæ excernuntur: ergo limus, & humor viſcoſus non poteſt cunctari in eadem capacitate, & adhærere ſpiris veſicæ? Hoc verum ſcilicet. Nam eadem ratione tuus nucleus, o Ferneli, qui a rene deturbatur, & eſt futuri lapidis, per allatarum ſordium adhæſum, rudimentum, a veſica excernetur: ſiquidem & cervix veſicæ, Galeno auctore, & præſertim in pueris ſatis patens eſt, & non minus natura ſollicitatur ad excretionem arenularum a renibus excluſarum, quam puris, aut rei alterius alienæ. Et hoc argumentum contra Fernelium ipſum nititur: item & hoc: Ideo per te non remoratur glutinoſus humor in veſica, quia eum ut pus, & alia craſſiora probabile ſit excerni: ergo nec in renibus ipſis idem humor continebitur. Immo quia renum lapis magis fit per adhæſum arenularum, arenulæ autem non fiunt a tam glutinoſa materia quam ille lapis qui in veſica fit, cur non quotidie exeunt arenulæ a renibus, quum ab his & pus craſſum, ſive ab abſceſſu renum excernatur (ut fere fit) ſive a pulmonibus, ut Hippocrates 1. *Epid.* annotavit, & Galenus *lib. de locis affectis*, in ruptione vomicæ ſequatur, item & ſanguinis grumus exeat? Nec enim potior videtur ratio ut remoretur potius in renibus viſcoſus humor, quam in veſica: aut dicat cur a renibus carunculæ, pus, grumus ſanguinis, urinæ abſceſſum aliarum partium ſolventes, craſſæ, grumoſæ excernantur, arenulæ autem non excerni poſſint?

Ac de pure quod a renibus excernatur, ita ſcribit Hippocrates: *Si ſanguinem, aut pus quis meiat, aut veſicæ, aut renum exulcerationem ſignificat.* De carunculis & capillis, poſtea: *Quibus in urina craſſa exſiſtente carunculæ parvæ ac veluti capilli una exeunt, iis a renibus excretio fit*: Et Galenus in comment. *Quidam excrevit ejuſmodi capillos longitudine dimidii cubiti:* *Aph. 75. lib. 4. Aph. 4.*

 quia

quia toto anno usus fuerat fabis, orobo, caseo tenero, ac sicco. Item hoc fit adusto humore in renibus, & vocatur hic morbus, capillitium. Et paullo infra, *Parvæ carunculæ excernuntur quum hypostases in urinis similes orobo excernuntur, & hoc contingit in febribus in quibus crassus sanguis in hepate, aut renibus exuritur.* Quid adversum dicat Fernelius? Nam conceptis verbis declarat Galenus aduri in renibus crassum sanguinem, pus contineri, grumos, & excernuntur tamen; arenulæ autem non excernuntur? Itaque idem de renibus & vesica necesse est intelligi. Nisi forte respondeat: at ideo non exeunt arenæ, quia gluten est aliquod in rene, cujus opera coagmentatio fiat. Cur non & idem gluten in vesica erit, immo majus? Siquidem totum recrementum in vesicam profluit, & renes corporis quidem superioris (ut ita loquar) excrementum excipiunt: sed vesica & corporis, & renum & suum denique continet. Accedit quod quum spermatica sit pars, & frigida, dum nititur convertere in sui nutrimentum humorem, & voluptuatur urina, necessum est multum lentum frigidum crassumque humorem cunctari. Et si ventriculus ipse quatenus spermatica pars multam pituitam coacervat ex laudabilibus alimentis, cur vesica ex excrementis tota natura alienis non multum coacervabit? 13. Nec est quod recurrat ad angustiam renum, nam si angustia renum id efficeret, non ea excernerentur tam crassa ac glutinosa, quæ supra *ex Aphorismis* Hippocratis excerni probavimus. Præterea si ratio Fernelii aliquid haberet ponderis, quod nimirum si pus, grumus excernatur a vesica, eadem aut potiore ratione fæx excernatur, & sic tollatur occasio generandi in vesica lapidis primo ac per se: simili modo ageremus de pulmonibus, quod nimirum non concrescerent capilli, ut grando (quod ab eodem Fernelio observatum est.) Nam a pulmonibus pus crassum glutinosumque excernitur, excernitur grumus crassus ac magnus; ergo potius debuit excerni quædam pars materiæ glutinosæ, quæ in grandinem verti in pulmone nata est? Atque ut respondeamus (veritatis studio, non contradicendi desiderio moti) Fernelio ita in rebus his cæcutienti, & pus, & grumus, & crassæ urinæ, & carnes, & furfuracea, & γονοειδέα (m) (ut 6. *Epidem.* observavit Hippocrates) cum urina excerni possunt; non propterea limus & mucosus humor lapidis parens futurus non excernitur. Non quin excernatur aliquando pro conditione vesicæ, quæ alias atque aliter affecta est, sed etiam aliquando subsistit: quemadmodum etiam istud pus (o Ferneli) & grumus, & tua crassiora corpuscula aliquando excernuntur, sed etiam aliquando subsistunt. Unde Galenus docet sæpe supprimi urinam a grumo sanguinis, ejus præsertim qui a renibus excernitur, qui postquam in vesicam illapsus est, ibidem concrescit eidem Galeno, a pure, a carunculis, & similibus, sive a vesica sint, sive a superioribus partibus: At eadem, ut experientia docet, possunt & facile expelli, nec ullam aut ἰσχουρίαν, aut στραγγουρίαν, aut δυσουρίαν efficiunt. Itaque non est necesse illum limum excerni, sive angustum sit osculum vesicæ, sive amplum. Accedit quod fieri possit ut pus, grumus, & similia facile excernan-

1. de loc. aff. cap. 1. ibid.

(m) Genituræ similia.

cernantur, non fæx ista limosa & mucaginosa propterea, nam etsi & limus, & pus, & grumus, & alia id genus præter naturam sunt, tamen nec omnia eodem modo præter naturam sunt, sed alia atque alia magis. Nec alienum a veritate hoc loco dicemus, si limum glutinosumque, ac pituitosum humorem probaverimus non tam molestum sæpe esse ut est aut pus, aut grumus, aut caruncula, aut capillus, (quæ omnia a vesica excerni videmus) immo pus etiam mediocris consistentiæ sæpe potius & citius, & facilius excernitur quam phlegma admodum tenue; quoniam pus molestias majores vesicæ affert quam phlegma. Si quod pungit, acre est, hinc dysurias, stranguriasque a pure & alia re præter naturam in vesica contenta oriri videmus, a phlegmate, aut pituitoso humore non ita (nisi falsum sit): quod si ita est ut revera est, non est dubium quin & vesica magis laboret in puris & similis rei excretione. Nam in partibus omnibus acervantur humores frigidi ac crassi, plus, minusve pro natura & conditione partis, qui alias diutius in illis resides sunt, alias excernuntur, præsertim si quam sortiantur qualitatem alienam quæ facultati expellenti calcar ac stimulum addat. Itaque ratio Galeni de generatione lapidis in vesica multo potentior ac validior quam recentiorum.

Secunda ratio est de colicis, nephriticisque doloribus, qui calculum vesicæ præcedere solent: nam si omnes qui e vesicæ calculo laborant, nephritici dolores necessario exercuerunt, nec sine his visus umquam cui in vesica lapis cogeretur, magnam vim id habet, & plurium nervorum ad rationem istam stabiliendam ac roborandam. At quot pueris lapis excisus, qui nihil tale experti sint, sed residentis in vesica lapidis etiam incipientis signa edita sunt, nullo præeunte signo affecti renis? Et ut plerisque in renibus lapides reperti, quibus immunis a vitio & calculo erat vesica: ita & in vesicæ capacitate repertus lapis quibus erant sani renes, & qui nihil lapidosum prætenderent. Ac si omnis lapidis rudimentum esset a renibus, fieri vix posset ut lapis ingens in vesica reperiretur, quin in renibus aut arenulæ, aut aliquid simile contineretur. Quod ergo dicit Fernelius, numquam in vesica repertum calculum, qui ante nephritica non sit passus: id multa observatione eget, diligenterque sigillatim interrogandi essent calculosi, an aliquid simile passi fuerint. Nam de viris quidem, & iis qui in constante sunt ætate, constat quod maxima ex parte calculos in renibus generent ob causas supradictas, & quas paullo post forte explicabimus; quos non mirum nephriticis doloribus cruciari. At pueri non ita in notitiam venire possunt, num nephritica sustinuerint: & nondum observatum a quoquam vidi conquestos esse pueros de renum doloribus, qui eos tamen non effugerent, si a renibus prima vesicæ calculi rudimenta deturbarentur. Sic dubito de illa generali propositione Fernelii quam forte ad fucum rationibus suis fulciendum confinxit; Quicumque vesicæ calculo laborant, eos prius dolores nephritici exercuerunt. At viros forte multos interrogavit: at jam diximus aliam longe rationem esse virorum ac puerorum.

Tertia ratio Fernelii aliquid probabile habere videtur ut convincat omne calculi rudimentum a renibus esse: Quia, ait, quotquot calculos ma-

nibus obtrivi, in eorum medio nucleus repertus eſt: at nucleum iſtum a renibus manaſſe putat. Primo non eſt verum in omnibus nucleum iſtum apparere: revera in quibus a rene principium lapidis eſt, aliquid ſubrubeum & coactum in medio calculi apparet; quod arguit renem primum hoc rudimentum ſuppeditaſſe: nam ſi id quod medium eſt, diverſi coloris & ſubſtantiæ eſt ab involucro, credibile illud a rene eſſe, ut hoc a veſica. At non ubique iſta & coloris & ſubſtantiæ varietas apparet: nam etiam vidimus lapides, quorum involucrum duriſſimum erat, grandinoſum, lapidoſum, non album (quod neceſſario eſſet ſi a veſica coagmentatio alba eſt Fernelio) ſed tendens ad fuſcum: an non hæc omnia a veſica ſunt, id eſt, & a calore veſicæ, & a materia veſicæ, non mendicata aliunde occaſione? Nam quibus corpus bilioſum eſt & æſtuans, iis in veſica cogitur lapis ardore & veſicæ & totius corporis, ut auctor *lib.* 2. *de natura hum.* ſcripſit: quam ſententiam Galenus probavit. Reſpondeat huic rationi Fernelius, ſi veſica crementi auctor eſt & ratione cauſæ efficientis, & materiei, cur non principia, cauſaſque primas dabit? Quid reſpondeat Galeno de urinis craſſis puerorum loquenti, quum urinæ craſſæ ſunt, urina non apto ſemel tempore reddita initium ſit coactionis ac coagmentationis in veſica: quaſi vero hoc initium ſubacta, attenuataque materia non poſſit alia in parte fieri quam in renibus? Erroneum hoc plane, & anile. Quoties vero obſervamus in febribus longis & quartanis, & in iis qui vino gulæque indulgent excerni urinas confuſas, craſſas, quarum contenta ſus deque lata rubent, ac ſi ſanguinis fæx quædam ac limus eſſet? 16. Et in veſica tale rubens recrementum moram aliquam traxit antequam egeratur. Cur non in veſica calidiore cogi poterit, agglutinari, coagmentari, cohærere, ut inde aliqua moles exigua fiat? Quod ſi fit, quum materia illa fæculenta, limoſa, rubenſque appareat, non eſt dubium quin lapis, aut quicquid ſit aliud, a tali materia ortum habens, referat colorem ac characterem illius materiæ. Ruboris itaque in calculo occaſio non eſt repetenda ex renibus ipſis; quod placet Fernelio; ſed ſæpe a materiei ipſius qualitate. Quamquam non negamus & arenularum, & ruboris generationem a renum ſubſtantia dependere.

Part. 11. *lib.* 2. *de nat. hum.*
Com. in part. ſect. 3. *lib.* 6. *Epid.*

Hinc quæri poteſt, ſi per ſe & primo in veſica lapis generatur, an arenularum excretio fieri debet; & ſi fiat, an a renibus, an a veſica ipſa oriuntur? Pleriſque perſuaſum eſt non poſſe oriri lapidem ſine arenulis; contra & ſabulum & arenulas oriri poſſe nullo nec præeunte 15. calculo, nec ſequente. Unde melius eſſe putant excerni arenulas, quod *συνάγματος* (*n*) & coagmentationis occaſio tollatur. Arenularum generatio accepta ferenda eſt renibus, ut ex ſententiis Galeni & Hippocratis concluſum eſt ſupra. Auctor *libri de natura hum. ſecundi* arenularum generationem ad calorem magnæ venæ cavæ deſcendentis videtur retuliſſe: quod obſcure forte renes ipſos videtur indicaſſe: nam quibus vena cava continet ſanguinem ardentem, his renum intemperies comes eſt. Tamen ſi in veſica lapis cogi poteſt non ſolum tendens ad albedinem, ſed ad ſubrubrum &

Part. 18.

(*n*) Concretionis.

& subcruentum, ut ex materiei distinctione paullo ante explicuimus, potest aut arenula, aut aliquid simile generari, & præcedere calculi τὴν γένεσιν (o), & eamdem sequi, forte non alienum erit a veritate tales urinas sabulosas dicere, ut & quæ venis calefactis excernuntur; at quæ renales sunt (id est declarant lapidosam calculosamque τῶν νεφρῶν διάθεσιν) (p) arenulosæ proprie vocabuntur. Ita enim distinctionis gratia distinguentur hoc loco sabulosæ ab arenulosis.

Cur ergo in viris calculus potius renes occupat, & maxima ex parte nephritidos sævissima tormenta experiuntur; in pueris autem vesicam occupat potius? Quæstio hæc difficillima est, & hactenus multos exercuit. Ac operæ pretium est audire rationes veterum practicorum, quæ prætextu pulcherrimo sese nobis ostentant, quum erroneæ, ac falsitatis sint plenissimæ. Nam recurrunt ad angustiam vasorum, quam in viris majorem esse censent, quam in pueris: ac propterea materia calculorum in pueris ad vesicam usque penetrat, unde calculorum illic proventus: in viris autem resistit, ac hæret in renum viis, unde illic arenulæ coguntur glutine quodam, & lapis generatur. Alii, in quorum numero est Galenus, recurrunt ad naturæ infirmitatem: & hoc forte nimis est verum. Quis enim dicat eos qui jam provectiores sunt, quos Galenus *in comm. in particul. 6. Epidem. Pueris post mictum &c.* τελείους (q) vocat, ita esse imbecillos, ut ea ratione in renibus hæreat materia, nequeunte natura in vesicam usque deturbare. In pueris autem quum & instrumentorum magna sit mollities, infirmitas, multus humor, superfluitas magna, ecquæ illa tanta vis ut potius pellat in vesicam, quam in ipsis viris? Si tanta ei vis est pellendi in vesicam, cur non & foras una cum urina, quum Galeno in pueris adeo ampla sit vesicæ cervix, ut cujusque materiei crassities facile excerni possit. Quod si objiciatur Galeno sua ipsius opinio, scribit enim, *Alterantur puerorum dispositiones citissime propter corporis humiditatem, & naturalis potentiæ infirmitatem.* *Comment. in part 15. lib. 6. Epid. sect. 3.* Non est itaque cur recurrat Galenus ad firmitatem actionum naturalium in pueris, quæ in viris deest. Tametsi enim concedamus in pueris facultatem coctricem vegetam esse ob caloris naturalis ubertatem, quæ illis plurimum inest, tamen facultas expultrix quæ siccitate juvatur ac roboratur, in illis deficit; at pellere, deducere usque ad vesicam id quod ob infirmitatem in renibus subsisteret, facultatis expellentis munus est. Nisi dicat quis cum Galeno, non ad robur facultatis expultricis referri id, sed ad virtutem caloris multi qui auctore Galeno *in comm. prædicto* fundit atque dissolvit, quod in declinantis ætatis hominibus non fit; quia enim calor non ita multus, ideo cogitur atque coagmentatur. Sed contra Galenum retorqueri potest quod eodem loco scribitur, caloris naturalis virtutem contrarium potius effectum producere: tantum enim abest ut dissolvat atque dissipet, ut contra ad æqualitatem reducat, cogat, inspisset: crassam materiam, ait, tenaciorem in pueris fieri liquido constat; quo-

(o) Generationem.
(p) Renum dispositionem.
(q) Perfectos.

quoniam magis ac magis ab insito calido elaborata est. Sic calor naturalis multus cogit potius quam dissolvat. Tamen quidquid sit, ex sententia Galeni aperte constat in viris lapidem in rene generari, in pueris in vesica potius. Ita enim illemet interpretatur, *post mictum*, &, *ante mictum*: ut in viris ante mictum generetur lapis, supple in rene, id est, antequam secreta omnino sit urina a sanguine: post mictum in pueris, id est, in vesica postquam percolata est urina, & in vesicam lapsa est: nam οὔρησις hoc significat, non autem actum mejendi, ut falso quidam putaverunt. Itaque ex sententia Galeni videtur probabile esse, si lac non conferret ad lapidem, si adeo crassæ non essent urinæ, si tanta non esset edacitas, futurum esse ut ratione roboris facultatum naturalium in pueris, & caloris, patente vesicæ cervice, nullus esset proventus calculorum. Et illa virtus in eo elucescit, quod saltem impediat quo minus in renibus cogantur: sed victa a crassitudine materiei, ab edacitatis occasione, juvante quoque vesicæ frigiditate ob substantiam nervosam, ut ante dictum est, in hac coagmentatio fit. Quamquam qui calor fusionis ac dissolutionis causa est per se, idem quasi aliud agens coagmentationis ac coalitus causa esse potest.

Lib. 1. *de aliment. admittit Gal. angustiam vasorum cap. de pane tosto. Lib.* 2. *partic.* 4. *lib.* 6. *Epid.*

Itaque angustiam vasorum Galenus eo loci causam coagmentationis lapidis in renibus rejecit: non quin angustia non adjuvet, sed hoc vult dicere, non propterea in viris potius in rene generari lapidem quam in vesica, quod meatuum adsit angustia: nam & in pueris angusti quoque satis sunt meatus. Accedit quod inter eos qui calculis obnoxii sunt, eos numerare soleamus qui biliosi sunt, & quibus calor acer & mordax est, & aridus. At horum venæ amplæ satis sunt, ex Galeni *libris de Temperamentis*: & *Aphorismus* de iis ab Hippocrate conscriptus videtur *in Epidemiis. Qui ventriculo calidi, carnes habent frigidas, & graciles sunt. Isti venosi & iracundiores.* Nisi forte quis dicat venosos non appellari illo loco, quod amplæ sint venæ, sed turgentes tantum & conspicuas præ pravi sanguinis copia: quæ interpretatio consentit Galeno: sed priore etiam modo accipi potest ex opinione Galeni *in lib. de Temperamentis.*

Itaque quum Galenus rejiciat vasorum angustiam, causam potius coagmentationis lapidis in renibus virorum, recurrit ad infirmitatem, addens sub finem commentarii: *Porro & in adultis caseo frequentius utentibus lapides in renibus crebro generari conspeximus.* Sed hoc nihil ad rem. Ut autem libere dicam quod sentiam, mihi admodum mancus & minutus videtur Galenus in ratione exponenda cur potius in renibus generetur lapis in viris, in pueris in vesica. Hoc commentatione & dignissimum est, & cognitu difficillimum. Et quum hanc aggreditur disputationem Galenus aureos montes pollicetur, sed inde nascitur mus ridiculus. Nonnullam enim operam impendit in refellendis aliorum rationibus: sed sensa mentis non reclusit. Causari enim imbecillitatem unam & cruditatem, idque dubitando tantum, in viris ut potius renes calculo obsideantur, juvenile hoc est, & tanto indagatore & demonstratore indignissimum. Ego vero causarer potius acrimoniam caloris in viris, quam quicquam aliud. Nam quum arefactionis & digestionis modo cogatur lapis in materia crassa & cruda, causa efficiens est calor acer, mordax, digerens, arefaciens, qui

quoniam

quoniam in adultioribus viget magis, 16. (in pueris enim est halituosus & blandus) & præsertim in magnis venis, & in renibus ideo ex facili & cruda materia coagmentatio fit. Quoniam vero ista acrimonia in pueris non adest, elabitur materia fusa a blando calore; sed quoniam crassitudo magna urinæ, sepositis partium excrementis in vesicam, quod fit ab acrimonia caloris in renibus virorum, non tanta exsistente materia, idem fit non tam ratione causæ efficientis in vesica puerorum, quam occasione materiæ. Sic in illis habenda potius ratio causæ, quam materiæ: in his, contra. Accedit quod viri vino utentes multa in renes devehunt: item varietate ciborum delectantur, caseis, leguminibus, & id genus aliis utuntur: hos autem calculis obnoxios videmus. Quamquam & διάθεσις (r) a parentibus orta latenter & clam nobis multum juvat.

Horum examen diligentius a nobis factum est, quoniam & ad diagnosin, & prognosin, & therapiam apprime videntur pertinere. Nam quum & locus sit diversus in quo generetur lapis, & materia diverso modo affecta sit, & causa efficiens, alias calor moderatus, alias calor acer dicatur: item & in aliis atque aliis corporibus generentur, inquirendum de iis fuit antequam legitime medicina adhiberi possit. Accedit quod diversa sunt tempora lapidis, pro quorum distinctione alia atque alia remedia usurpantur: nam nisi hæc omnia distinguantur, eo modo quo circumforanei & periclitatores vitam in discrimen adducemus. Nemo est qui audito lapidis nomine, non statim ad diuretica, & decoctum apii, petroselini, bardanæ, argentariæ, seu argentinæ recurrat, & in his magnum vitæ ac curationis præsidium collocet. At si corpus biliosum, si renes præcalidi, si corpus excrementis scatet, si lapis factus jam est, quid proficient? Indurabitur lapis, corpus in febrem conjicietur, devehentur sordes ad locum patientem, & aliis incommodis corpus gravabitur. Quo loco subit mirari errorem Fernelii, qui omnis lapidis originem a renibus repetat per generationem arenularum, arefactionem, calefactionemque maximam; quasi vero in pueris eodem modo cogatur; quasi vero in senibus ita fiat & in pinguibus? Diversa ratio, diversi loci: ergo idea remediorum diversa. Ac ne quis parvi momenti hoc esse putet, nihilque interesse sive primo in rene, sive in vesica generetur, errat si id credit. Et aliis topicis, aliisque remediis agendum, ne temere pars remediis fatigetur, quæ nihil vitii contraxit. Si enim omnis a rene lapis, huic primo occurrendum. At quis adeo juvenis & hebes, qui in obesioribus, & pueris ad renes currat, & non potius de vesica sit sollicitus, deque toto corpore in quo multa excrementa congeruntur? Ergo explodi debent eæ rationes quæ tam turpiter nos in ignorantiam traducere possunt: ac potius in veterum vestigiis manendum, quam cum novis neotericorum inventis errandum. Non quin posterorum labor merita laude fraudandus sit: sed iis aut est cum veteribus sentiendum, aut firmioribus rationibus nova dogmata sunt stabilienda.

(r) Dispositio.

In calculo spectatur generatio, transitus, & mora; Graecis, γένεσις, διέξοδος & διαμονή. Rursus aut curatio, aut præcautio. Sæpe quum formatus lapis, irrita sunt remedia, quod dum frustra aut deturbare, aut comminuere lapidem volumus, sæpe malum augemus, fusa, liquataque nova materia, eaque ad renes devecta. Quum præcautioni locus est, blandis ac lenientibus agendum, ne dum materia impetu movetur, dolores qui prius erant aut exigui, aut nulli, excitet ac irritet. Quum curationi, videtur Hippocrates vehementioribus uti, ut veratro. Quamquam dicat quispiam, non proinde sequi ut vehementius medicamentum usurpemus, quod Hippocrates hujus meminerit: nam *lib. 6. Epid.* etiam dum de puellis repurgandis agit, meminit elaterii. Sed verba Galeni satis indicant etiam intelligi posse satis validum medicamentum, alioqui rejecisset, & de leniente medicamento præscribendo cogitasset. *Juvenes*, inquit, *veratro purgandi, consilio Hippocratis, quum antiquus affectus est, & quasi vectibus extrudendus.* Quamquam idem hoc præceptum etiam ad omnes affectu renum laborantes extendit: immo duo momenta curationis omnium morborum renum præscribit; *tametsi*, ait, *veratrum non detur ob crassorum humorum attenuationem, & corporum in renibus contentorum, vicinorumque solidorum mollitiem & laxitatem.* Quod diligenter notandum.

Commen. in aphorism. 6. sect. 1. 6. Epid.

Porro non per omnia tempora lapidis dolor est: sed dum generatur, & transit, dolor acutus; dum manet, gravis. Utrumque dolorem explicat uno verbo communi Hippocrates: *In renem dolor gravis.* Nam Galenus argute ὀξεῖαν ὀδύνην (*s*), & proprie βαρεῖαν (*t*), quum sensus cujusdam ponderis est, sub nomine τῆς βαρείας ὀδύνης (*u*) complectitur. In eodem corpore renis & gravis est dolor, & acutus. Gravis, quum caro ejus afficitur aut obstructione, aut inflammatione: obstructione, ut quum infossus illi est calculus. *Si*, inquit Galenus, *carnosa renum inflammatur, dolor gravis est ac si sensus ponderis adesset*: quod mirum est: nam sine tunica non videtur inflammari posse rem. Quod si tunica patitur, eodem teste Galeno, acutus est: nam proprie acutus aut quum arteriæ, aut oscilla vasorum, aut venter renis, aut tunica patitur. Idem censet de affecto hepate, contra multorum sententiam, existimantium quomodocumque affectum sit hepar, sensum tantum gravitatis inesse: sed toto aberrant cælo.

Vide cap. 4. lib. 2. de loc. aff. Item cap. 2. lib. 6.

Commen. in aphor. 5. lib. 6. Aphor. Eod. Comm.

His ita positis, videndum quam aberrent qui omnibus calculosis omni tempore diuretica præscribunt, sanguinem fundentia, & liquantia, omnibus corporibus, omnibus ætatibus, omni tempore, nulla facta observatione eorum quæ dicta sunt. Ac primum sententia Galeni docendum quam graviter peccent plerique, qui promiscue omnibus calculosis calida, acriaque præscribant: Primum eo in capite contra omnium opinionem censet nihil eorum quæ valde calefaciunt calculosis ullo modo conferre. Et notat

Cap. 11. lib. 6. de san. tuend.

(*s*) Dolorem acutum.
(*t*) Gravem.
(*u*) Doloris gravis.

notat historiam cujusdam hominis biliosi calculo laborantis, cui quum Medici calida præscripsissent, tandem in marasmum conjecerunt: & ita contigit, ut motus digitorum & manuum quodammodo præ siccitate impedirentur, ita ut ossa cavum sonarent: quod quum contigisset, alii multo imperitiores Medici paralyticon esse putabant. Galenus in crassis & pinguibus attenuantem victus rationem quidem admittit: sed quibus contrario modo affectum corpus in iis contrariæ sunt indicationes: una a corpore squalido, siccoque, altera a poro seu calculo. Hic attenuans & incidens requirit, illud tum ratione totius corporis, tum ratione intemperiei renum, contrariam rationem demonstrat. At jam demonstratum maximam partem θερμοκοίλους (x), & biliosos esse calculosos in renibus, si quid deliquerint, & a calore igneo urenteque renum calculos cogi, ut duobus locis præter ceteros demonstrat Galenus *libris de Alimentis.* Quodnam ergo operæ pretium facturos putamus eos qui speciose sua diuretica venditant? Itaque optimum consilium Galeni, *in lib. de sanit. tuend.* una eademque ratione & affectui & corpori est providendum. Affectui, non præscribendo ea quæ viscosi sunt succi, ut etiam sunt carnes volatilium domi nutritorum: quod notandum. Valent autem hordeata, volatilia, pisces saxatiles. Omni a lacte temperandum, præterquam ab asinino: omnisque victus ratio ambiget inter impinguantem & extenuantem. Quod optimum consilium, cui si omnes adhæreremus, non ita turpiter in multorum caput ignorantia nostra redundaret. Satis est hæc notasse: nec enim consilium est omnem tradere rationem præcavendi, curandique calculi.

Cap. de pane tosto lib. 8. & cap. de caseo, l. 3. Cap. 11. lib. 6.

Tantum illud narrare oportet, cur Galenus statuens distinctionem inter arthritica & diuretica medicamenta, dixerit nil eorum quæ vehementer excalefaciunt, ullo modo calculosis esse præscribendum: nam parum sibi omnino constare videtur. Nam diuretica esse vult quæ & acrimoniam & calorem habent plurimum, ut smyrnium, petroselinum, daucus, seseli, phu, asaron, acorus, quibus omnibus magna inest acrimonia. Omne diureticum fundit, & secernit, quod absque immenso non fit calore, ait Galenus: & propterea illa thoraci inimica, quod crassiorem redderent materiam ac contumaciorem. Sic tribus de causis adversa sunt ea quæ vulgo diuretica, primum quia calidiora & sanguinem fundunt, secundo quia idem in renibus præstabunt quod in pulmonibus, nimirum secernendo serum, contumaciorem reddent materiam; propterea interdixerat 6. *sanit. tuend.* calculosis valde calida & acria. Tertio si Galenus acute quidem dixerat ideo menses moventia calidiora, acrioraque esse debere, facta comparatione cum lac provocantibus quod in mammas & mittatur sanguis, & attrahatur, 17. uterus autem non attrahat; quum renes ex ceteris partibus attrahendi facultate plurimum polleant, quid opus tanto calore & tenuitate? At hæc discutienda sunt, alioqui errore non vacaremus: Quæ si a plerisque intelligerentur, non ita passim peccaretur ab iis qui quod audiverint ab anubus aliquid diureticum esse, ideo id putant conferre posse calculosis. 18. Aliud est absolute dicere diureticum esse

Gal. 13. 5. de simpl.

 aliquid,

(x) Ventre calidos.

aliquid, aliud conferre movendæ urinæ, & deturbando aut deterendo lapidi, aut materiæ lapidis incidendæ. Quod ut intelligatur, audiendus Galenus. Ille quodam loco ait: *Quum plurimam urinam ducere nitimur, acrioribus & excalefacientibus magis quam quæ sint* ἐκφρακτικὰ (y) *utendum*: nimirum fundentibus & liquantibus & secernentibus; an hoc propterea vult, ut dicat hæc calculosis conferre? Nequaquam. Sed ex hypothesi loquitur, si urinam multam ciere volumus. Propterea eadem interdicit asthmaticis. Item quum alio loco loquens de acribus tenuis substantiæ collatis cum iis quæ sunt crassioris substantiæ (quorum vis perniciosa) ait, *Acria tenuis substantiæ vim habent movendi urinas, sudores provocandi, conferunt expuitionibus*; an ea utenda consulit? Nequaquam; sed vires eorum docet: nam alio loco illa non censet usurpanda in asthmaticis, nisi cum sorbitionibus. Et hæc ratio colligendi, venandique auctorum consilii. Nam aliud est urinam provocare velle, aliud expurgare velle, aliud calculum incidere, aut materiam tenuare: quod Galenus ita abunde docet, *Quæ renes expurgant, ea incidunt, verum larga humiditate non egent. Quæ callosas consistentias,* πωρώδεας συςάσεις *vocant, incidere sunt idonea, & ipsa incidunt quidem, sed minimum caloris habere debent: nam caliditas porum exsiccando contrahit, non incidit, nec dividit.* Et apertius alio loco hoc explicat. *Quæ non desiccant, & modice excalefaciunt, lac generant: Quæ plus calefaciunt, non tamen valenter siccant, menses cient: Utraque urinas provocant. Item & ea quæ calefaciunt & desiccant: Et proprie quæ calefaciunt & desiccant, diuretica vocantur; non quia sola moveant urinas, sed solas, non etiam lac & menses, ut dictum est.* Qui locus notandus est; nam paullo post ea diuretica quæ & calefaciunt, & exsiccant, ratione facultatis exsiccandi pulmonum morbis, & renum calculis non conferunt, ait Galenus quia nec calculi, nec asthmatici siccitatem postulant istam. Est ergo ubi diureticis locus est quum movendarum urinarum occasio postulat: est ubi aliis diureticis utendum quum de incidenda attenuandaque materia cogitatur: est & ubi iis quæ οὐρητικὰ (z) dicuntur proprie, non διουρητικὰ, locus est, quorum vis paret in leniendo, ut est quatuor seminum frigidorum majorum, malvæ, bismalvæ: quibus omnibus magna vis est in calculorum obsidione, vel potius renum. Nam quum calor est igneus, acerque, ad ea potius recurrendum, quam ad ea quæ & calefaciendi & siccandi vim habent, proprieque Diuretica dicuntur.

Gal. 13. lib. 3. de simpl.

Cap. 19. lib. 4. de simplic.

Nota.

Cap. 12. lib. 5.

Ibidem.

Hæc omnia eo consilio a me dicta sunt, ut ratio convenienter cuique medendi teneatur: ne temere periclitatorum more iis nos vitam dedisse existimemus, quibus nostris temerariis auxiliis non ademerimus. Illud enim dolendum ac miserendum ita sæpe contingere usu auxiliorum nostrorum, ut quum frustra pollicemur exturbationem calculi usu calidiorum medicamentorum, arenulas multas excernentes, hac inutili fortuitaque excretione ægros recreantes, contumaciorem multo calculum reddamus. Care enim emitur tantula hæc excretio, quam natura per se moliri posset.

Multa

(y) Deobstruentia. (z) Uretica.

Multa porro remediorum exempla ſtatuemus, quibus non eſt temere in quibuſvis utendum: ſed ad eas regulas & canones ſunt revocanda, quos longa orationis ſerie ſumus commentati.

Quum dolores urgent, valet id quod ſequitur.

℞. *Succi amygdalarum dulcium ſine igne extracti, unc. ij: emulſionis ſeminum quatuor frigidorum cum aqua & vino albo extractæ, unc. ijß: fiat potus.*

℞. *Syrupi de raphano, de v. radicibus, & capillorum veneris, ana, unc. j: pulveris triaſantalon ſimplicis, dr. j: pulveris lumbricorum præparatorum, dr. ß: cum triplo decoctionis radicum aperientium fiat potus.*

℞. *Seminis milii ſolis, bipinellæ, bardanæ, ana, dr. ß: lapidis judaici, dr. j: nucleorum meſpilorum, herbæ Judaicæ, ſpinæ burgæ, ana, ſcr. ij: cinnamomi, dr. ß: ſacchari roſati, unc. j: fiat pulvis.*

℞. *Vini malvatici, unc. iv: olei nucum, unc. iij: confectionis de baccis, unc. j: cum decocto emollienti fiat clyſter.*

℞. *Radicis bardanæ, aſparagi, graminis, cyperi, ana, unc. ß: betonicæ, biſmalvæ totius, ana, man. ß: ſeminis milii ſolis, aſparagi, melonis, cucumeris, ana, dr. jß: paſſularum, unc. j: ficus, num. vj: fiat decoctio ad quart. iij: in colatura diſſolve ſyrupi de raphano, oxymellis ſcillitici, ana, unc. j: ſacchari, unc. iv: fiat ſyrupus in modum apozematis aromatiſati dr. jß cinnamomi.*

℞. *Radicum graminis & petroſelini ſiccatarum & pulveriſatarum, ana, dr. ij: nucleorum meſpilorum, dr. iij: ſeminis melonis, cucumeris, ana, dr. jß: ſeminis malvæ, bardanæ & milii ſolis, ana, dr. j: ſacchari candi, unc. iij: liquiritiæ, dr. ij: florum betonicæ, dr. ij: fiat pulvis: capiat dr. ij: poſt uſum caſſiæ.*

℞. *Aquæ deſtillationis terebenthinæ, unc. ij: utatur cum aqua bipinellæ.*

℞. *Radicis cyperi, graminis, ana, unc. ß: ſummitatum althææ, urticæ, herniariæ, betonicæ, ana, man. j: ſeminis melonis, cucumeris, ana, dr. ij: ſeminis milii ſolis, dr. j: granorum alkekengi, dr. j: fiat decoctio, in qua diſſolve ſyrupi de althæa & capillorum veneris, ana, unc. jß: fiat apozema.*

℞. *Olei ſeminum lini, liliorum, & amygdalarum dulcium, ana, lib. ij: decocti ſeminis lini, althææ, meliloti, florum violarum, ſiſymbrii aquatici, q. ſ. pro ſemicupio.*

℞. *Medullæ caſſiæ, unc. iij: axungiæ cuniculi, olei amygdalarum dulcium & ſcorpionum, cum medulla panis in lacte diſſolutæ; fiat cataplaſma.*

In ſummo dolore inferioris partis ſpinæ & lumborum in colica nephritica.

℞. *Paleæ hordei, roſarum rubrarum, ana, pug. ij: tapſi barbati, pug. j: fiat decoctio in lacte: in colatura diſſolve vitellos ovorum.*

℞. *Malvæ, biſmalvæ, florum chamæmeli, meliloti, ſiſymbrii aquatici, foliorum raphani, petroſelini Macedonici, ana, man. j: radicis liliorum, althææ, graminis, petroſelini, ana, unc. ij: ſeminis lini, fœnugræci, althææ, raphani, ana, unc. ß: fiat decoctio: paſſetur. In paſſatura adde axungiæ cuniculi, anatis, ana, unc. jß: olei ſcorpionum, q. ſ. fiat cataplaſma pro pube & renibus.*

℞. *Aquæ deſtillatæ terebenthinæ & parietariæ, ana, unc. jß: ſacchari candi, unc. j: capiat.*

℞. *Mithridatii, unc.* ß: *conservæ buglossi & capillorum veneris, ana, scr. j: capiat bolum.*

℞. *Conservæ capillorum veneris, dr. j: electuarii lithontriptici, diatragacanthi, ana, scr. j: capiat parum vini una.*

℞. *Radicis petroselini, asparagi, fœniculi, graminis, rubiæ tinctorum, ana, unc. j: polypodii, unc. ij: seminis melonis, cucumeris, bardanæ, basiliconis, saxifragiæ, milii solis, alkekengi, ana, dr. ij: conservæ capillorum veneris, cichorii, ceterach, buglossi, ana, unc. ij: pulveris diamargariti, diatragacanthi, rasuræ eboris, cornu cervi, ana dr. j: aquæ decoctionis duarum perdicum & caponum duorum, cum mica panis quantum sufficit, fiat destillatio.*

Citria incisa duo aut tria misceri possunt.

℞. *Succi corticum raphani, unc. j*ß: *succi limoniorum, unc.* ß: *syrupi de althæa, unc. j: vini albi, unc. ij: terebenthinæ ustæ & pulverisatæ, dr. ij: fiat potus.*

℞. *Radicum rubiæ majoris, graminis, acetosæ, asparagi, raphani, petroselini, fœniculi maceratarum in aceto, ana, unc.* ß: *betonicæ, adianthi, ceterach, saxifragæ, argentinæ, ana, man. j: summitatum urticæ agrestis, pug. j: cicerum rubrorum, milii solis, ana, unc.* ß: *alkekengi, gr. xv: seminis raphani, urticæ, malvæ, ana, dr. ij: fragorum, mororum, rubi idæi, ana, unc. ij: succi cerasorum, unc. iij: fiat decoctio: in colatura dissolve, sacchari albi, lib. j*ß: *fiat syrupus.*

℞. *Olei seminis lini, lib. j: terebenthinæ, dr. j*ß: *mellis rosati, sacchari rubri, ana, unc. j: fiat clyster.*

℞. *Parietariæ, fœniculi, betonicæ, althææ, gallitrici, alkekengi, ana, man. j: radicis cyperi, petroselini Macedonici, bardanæ, florum genistæ, ana, unc. j*ß: *milii solis, radicis althææ, glycyrrhizæ, ana, unc. j: fiat decoctio ad lib. j: in colatura dissolve syrupi de bismalva, de raphano, oxymellis simplicis & scillitici, ana, unc. j*ß: *fiat apozema. Item cataplasma ex parietaria, betula, petroselino Macedonico, caulibus malvæ, bismalvæ, semine lini, fœnugræci, radice liliorum, floribus meliloti, chamæmeli contusis, addita axungia gallinæ, porci, cum oleo amygdalarum dulcium.*

℞. *Corallii utriusque, cinnamomi, margaritarum electarum, cornu cervi, ana, gr. iij: syrupi limoniorum, oxymellis simplicis, ana, unc.* ß: *aquæ buglossi & cardui, ana, unc. iij: fiat potus.*

℞. *Syrupi de raphano & althææ, ana, unc. j: aquæ acetosæ & chamæmeli, ana, unc. j*ß: *fiat dosis.*

℞. *Enulæ campanæ mundatæ, unc. iv: coque in lib. ij vini albi, donec ad unc. xij: redeat: capiat quotidie unc. ij pro dosi, cum unc.* ß: *syrupi de raphano.*

℞. *Conservæ rosarum, symphyti, ana, unc.* ß: *margaritarum electarum, cinnamomi, cornu cervi, corallii rubri, ana, gr. iij: trochiscorum alkekengi, dr.* ß: *cum saccharo rosato fiant tabellæ.*

℞. *Althææ totius, foliorum acetosæ, ana, man. j: seminis melonis, genistæ, gallitrici, asparagi, ana, dr. ij: seminis milii, dr. j*ß: *radicis lapathi acuti, cichorii, ana, unc.* ß: *pulpæ tamarindorum, unc.* ß: *hordei, pug. j: florum genistæ, pug. ij: fiat decoctio ad lib.* ß: *in colatura infunde cassiæ non*

mundatæ, unc. ijß: bulliant parum. In expressione colata per setaceum dissolve syrupi de althæa, de hyssopo, & oxymellis scillitici, ana, dr. vj: sacchari candi, unc. ij: fiat apozema clarificatum aromatisandum dr. ij cinnamomi pro ij dosibus.

Litus ex mucaginibus & adipibus prædictis in magna quantitate valet. Et quia imbecillior redditur ventriculus, sub horam somni valet syrupus de absinthio cum aqua cardui & scabiosæ, iteratus sæpe.

℞. *Succi granatorum, limoniorum, vini albi, ana, unc. ß: ambræ griseæ, gr. vj: fiat potus: item bolus cum theriaca, & mithridatio & syrupo de papavere.*

℞. *Terebenthinæ, dr. iij: zedoariæ pulverisatæ, dr. j: cum pulvere diatragacanthi frigidi fiat bolus.*

℞. *Malvæ utriusque, parietariæ, florum genistæ, ana, man. ij: nasturtii, capillorum veneris, man. ß: calaminthæ, ana, pug. j: cicerum rubrorum, unc. ß: fiat decoctum ad lib. ß: in colatura dissolve syrupi de althæa, & de v. radicibus, ana, unc. jß: milii solis pulverisati, dr. jß: fiat julepus: capiat in exitu balnei.*

Limatura ligni sancti non est aliena ab usu in lapide, præsertim ad tenuandam crassam materiam quæ eum committit: ideo olim hic syrupus commode præscriptus est: ℞. *Limaturæ ligni sancti, quart. j: corticis ejusdem, unc. j: macerentur per horas xij in aquæ fluvialis lib. iv: deinde adde polypodii, unc. ij: radicis enulæ campanæ siccæ & contusæ, unc. ß: fiat decoctio ad medietatis consumptionem: in colatura depurata infunde foliorum sennæ, unc. iv: fructus alkekengi in vino albo per noctem temperatos, num. xx: turbith, unc. ß: bulliant: servetur ad usum.*

℞. *Seminis saxifragæ, glycyrrhizæ, ana, unc. ß: seminis carvi, genistæ, petroselini Macedonici, dauci, brusci, asparagi, levistici, anisi, juniperi, rutæ, seselios, sileris montani, acori, baccarum lauri, ana, dr. ij: asari, carpobalsami, cassiæ ligneæ, granorum hederæ, sanguinis hirci præparati, xylo aloes, ana, dr. jß: lapidis lyncis, dr. ij: zinziberis, turbith, ana, dr. ij: foliorum sennæ, unc. j: fiat pulvis de quo fiet electuarium per tabellas pondere unc. ß.*

℞. *Radicis intybi, oxalidis, graminis, asparagi, brusci, polypodii, seminis carthami, uvarum Damascenarum, ana, unc. j: bipinellæ, adianthi, trichomanes, lupuli, asparagi, malvæ, parietariæ, ana, man. j: agrimoniæ, betonicæ, valerianæ, borraginis, buglossi, ana, man. j: fructus halicacabi, num. xij: seminum quatuor frigidorum majorum, apii, saxifragæ, petroselini, milii solis, althææ, anā, dr. ij: florum spartii, violarum, anthos, ana, pug. ß: florum chamæmeli, pug. j: elixentur omnia artis ordine: in colatura ad lib. j dissolve syrupi de v. radicibus, de althæa, & raphani, ana, unc. j: fiat apozema in iv doses: adde myxariorum, ziziphi, ana, num. xiv.*

℞. *Radicis althææ, acetosæ, petroselini, ana, unc. jß: corticis burgæ spinæ, ramusculorum ejusdem, limaturæ ligni sancti, ana, unc. j: corticis radicis capparidis, unc. ß: anisi, fœniculi, lithospermatis, hypericonis, seminis cucumeris, cuscutæ, citrii, ana, dr. iij: foliorum althææ, man. iv: betonicæ, violarum, malvæ utriusque, adianthi albi, asplenii, cuscutæ, ana, man. j: intybi sativi latifolii, seridis, eupatorii, ana, man. ß: passulas integras, zizipha, ana,*

ana, num. x: fructus halicacabi, num. xxx: florum betonicæ, hyperici, malvæ, althææ, vel cichorii, ana, unc. ij: fiat decoctio ad lib. ij: in colatura dissolve facchari albi, lib. j. syrupi de limoniis, acetosæ simplicis, ana, unc. ij: fiat syrupus.

℞. Radicis marathri, petroselini, ana, unc. jß: glycyrrhizæ, unc. ß: passularum mundatarum, cicerum rubrorum, ana, unc. jß: seminis anisi Macedonici, ammeos, milii solis, ana, dr. iij: fiat decoctio in vini albi veterrimi & aquæ ana partibus æquis, ad tertiæ partis consumptionem: edulcoretur oxymelitis diuretici, unc. iij. Capiat singulis matutinis.

ANNOTATIO.

1. *Non omitti debet illud quod Galenus scripsit* in comm. lib. 4. Aphorism. *de grumo sanguinis, & capillamentis, præsertim quibus fuit esus fabarum & orobi.*

2. *Non solum alimentorum varietas confert ad cruditatem, & proinde ad generationem calculi, sed etiam aquarum: quod minus probabile videretur; siquidem aquæ nil corpulentum habent cujus occasione concretio fieri possit; tamen eam aquarum varietatem conferre ad generationem calculorum, Hippocrates primus scripsit* lib. de aëre, locis & aquis, *quum scribit eos calculo obnoxios fieri, qui aquas bibunt de magnis fluviis, in quos derivantur alii:* nam, *inquit*, aqua aquæ similis esse non potest: ac necesse unam præcellere præ alia: *unde concludit ex ea varietate magnum sequi incommodum. Et quod de aquis dicitur, idem de esculentis intelligi potest: itaque magnus debet esse delectus aquarum & ad præcautionem, & ad curationem calculi.*

3. *Quum hoc scribat Galenus, miror quod in mentem venerit Gorræo Medicarum Definitionum auctori, ut interpretans τὴν ἕξιν ἀθλητικὴν* (a) *dixerit athletas ut robustiores evaderent, solitos assumere cibos quoslibet, nullo ordine, nulla lege. Hæc enim pugnant iis quæ dicuntur a Galeno.*

4. *Attendere oportet ad locum qui scriptus legitur* lib. de flatibus, *apud Hippocratem, quo explicat qua ratione fiat ut ciborum inæqualitas seditionem & tumultum in ventriculo faciat.*

5. *Pus quod a renibus & superioribus manat partibus, & a vesica, in hoc distinguitur, quod pus a renibus manans totum toti urinæ confusum est & refractum in partes ob viæ longitudinem. Quod a vesica, ut a loco propinquiore, quodammodo est integrum & totum, & in se conglomeratum coactumque, quod Græcis dicitur ἀθρόον,* sive *ἀθρόως ἐκκριθέν. Ita Galenus* in libris de locis affectis *distinguebat dejectiones dysentericas a superioribus aut inferioribus intestinis, quæque ab his forent pus contineant non admistum: contra iis sese habentibus quas superiora intestina excreverunt. Hoc præterea abunde explicat Galenus* comm. in Aphoris. 35. *lib.* 7. Quibus insidens pingue & simul totum, *ἀθρόον Græcis*, iis renum vitium acutum significatur. *Comparatur enim urina colliquativa partium superiorum, cum urina colliquativa renum, & vesicæ, si ita lubet. Nam quando adeps cum urina a partibus rene superioribus*

(a) Habitum athleticum.

bus excernitur, is paullatim nec ſimul totus excernitur; ſed quum a renibus eſt, quia breviter fit excretio, ſimul totus eſt. Et hoc eſt ſignum διαγνωστικόν.

6. *Galenus* comm. in partic. 6. ſect. 1. lib. 6. Epidem. *textum hunc probat, & conceptis verbis exponit eo modo calculos in renibus gigni poſſe, qui ab Hippocrate eſt præſcriptus. Quamquam probat magis ab areſacta pituita cogi ac concreſcere.*

7. *Aphrodiſæus vult & ſenes & pueros calculis magis obnoxios*, problem. 41. ſect. 2. *ſed hoc minus verum eſt præſertim de ſenibus. Inter cetera occurrit locus* in Coacis adverſariis *quo ſcribit Hippocrates a quadrageſimo anno ad 63. non fieri ſtrumas in ſenibus, nec lapidem in veſica, niſi prius exſiſtat: ubi utitur verbo γίνεσθαι, quod fieri, generarique ſignificat. Ergo contra Fernelium, lapis fit in veſica.*

8. *Si quis putet illud μετ' οὔρησιν intelligi quum urina e veſica excreta eſt, nimirum reliquo excremento in veſica remanente tamquam lapidis materia, illud probabilitatem habet. Sed magnam habet difficultatem quomodo intelligatur illud πρὸ οὐρήσεως. Si enim nomen οὐρήσεως ſumatur pro actu mejendi, in utroque loco, videtur hic ſenſus minus quadrare. Nam dicere ante mictum fieri concretionem in viris (ut Galenus vult) id eſt ante actum mejendi; hoc ut nil veriſimile habet, ita nec dignum eſt ingenio Hippocratis: ideo melius interpretari oportet utrumque, ut hoc loco ſumus interpretati.*

9. *Quis enim dubitat quin quidam in renibus calorem habeant ex eventu, quod carne ſint denſa, compactaque? Atque impedimentum difflationis, caloris eſt augmentum. An tunc refrigerantium uſus tutus eſt?*

10. *Et Galenus* 9. Method. cap. ult. *citra calorem non poteſt digeri in halitum corpus ullum manente ſubſtantia compacta: non tamen per calorem omne, ſed quod aptum eſt in halitum digeri, ut humidum.*

11. *Nam Galenus* ultimo cap. lib. 9. Method. *lapidum ſubſtantia conſtans ſtabiliſque propter ſiccitatem, & frigus eſt. Sic & materiæ ipſius frigiditas, & aliquantula veſicæ frigiditas non poteſt non conferre ad generationem lapidis. Sed de renibus poteſt dubitari: nam in calidiſſimis coguntur lapides tantum, ut omnes volunt.*

12. *Non eſt æquum, ut aliquis videatur doctior, aggredi clariores & doctiores ſine cauſa, vel ut detrahatur eorum laudi, vel ut ambitioni noſtræ ſatisfiat. Itaque ſi quando excuſare nos velimus quod in Fernelium ſcribamus, accipiendum erit exordium libelli Galeni adverſus Julianum, inter libros extraordinarios.*

13. *Hac in pagina docemus in multis corporis humani partibus calculos poſſe generari: quod tamen impugnat Galenus. Et mirum, tantum virum hoc non obſervaſſe. Ille* cap. 5. lib. 1. loc. affect. *diſputans de iis affectibus qui his aut illis ſolis partibus contingunt, ait ſuffuſionem ſolis oculis contingere, & lapidem ſolis renibus & veſicæ: quamquam ex quorumdam opinione dicit in colo nonnullis lapidem repertum eſſe.*

14. *Quidam appoſite & contra ſententiam Fernelii dicunt colorem arenularum & lapidis non indicare locum in quo generatur lapis, ſed potius materiam ex qua. Fieri enim poteſt ut in veſica rubens materia cogatur.*

15. *Contra Galenus* cap. 5. lib. 1. de locis affect. *ut ramentum ulceris signum dat, ita & ſabuloſæ urinæ lapidis ſunt argumentum.*

16. *Dicimus in veſica fieri lapidem, in renibus calculum & arenulas. Lapis, quia quod eſt durius & grandius locum tenet medium inter arenulas & calculum: nam materia lapidis durior eſt quam arenularum & calculi.*

17. *Mirum cur hic dicat Galenus uterum non attrahere: nam Hippocrates* lib. de vet. med. *ait veſicam, caput & uterum ſemper attrahere, & plena eſſe humiditatis.*

18. *Diſputationem de diureticis, menſes moventibus, & lac generantibus, Manardus proſequitur* epiſt. 5. lib. 11. Epiſtolarum.

CONSILIUM XXXIII.

De Epilepſia.

ADmirabiles naturæ conatus ſunt in morbis profligandis: nec enim ſolum depulſa longe materia natura ſolatium quærit, ſed ſæpe excuſſa in partem ipſam affectam materia. Quod ne cui mirum videatur, huc celebris hiſtoria Equitis Torquati pertinebit. Hic quum crudeliſſimis Epilepſiæ inſultibus ſæpe decuteretur, ſuppetias nulla ex parte nactus eſt. At quod ſua prudentia & conſilio ars medica non conſequitur, id inſtinctu ſolo bruto natura aptiſſime contigit: nam eum furibundum reddidit, furendi tandem & brevi tempore finis fuit. Ab eo tempore epilepſiæ moleſtias non ſenſit. Et illud eſt quod ſcriptis celebravit Hippocrates, *Epileptici fiunt melancholici, & contra.* Sed illud majore admiratione dignum videtur, quod ab Hippocrate ſcriptum eſt. *A furore difficultas inteſtinorum, vel aqua intercus, 2 vel mentis alienatio, bonum.* Quomodo fieri poſſit ut mentis alienatio furori ſuccedens, bonum ſit, & furendi finem faciat? Nam alienatio mentis furoris videtur, & revera eſt incrementum, ut etiam aſſeverat Galenus: item mentis alienatio, continuus definitur & vehemens furor: ergo tantum abeſt ut bonum ſignum exſiſtat, ut contra, peſſime ægrum furentem afficiat. Mentis alienatio ἔκϛασιν Græci vocant, fit confertim lato humore bilioſo per omnes partes cerebri. Et quum aliqua ex parte affectum eſſet cerebrum, unde furor ſimplex adeſſet, conatu ipſius naturæ, orgaſmo ipſius materiæ ἀντὶ τῆς μανίας (*b*) ſuccedit ἔκϛασις, quod quodammodo criticum eſt. Nam ſi natura valida eſt, ſi cerebri temperies bona, & quæ ab impetu peſſimi illius humoris tantum ſit alterata, non autem alienata; futurum eſt ut brevi tempore ſequatur ſolutio furoris. Ita nimirum in morbis acutis (ait Galenus) terrifica ſymptomata ac vehementiſſima ſubito oborta criſes ſalutares invehunt. Sæpe enim id quod imperitæ ſtoliditati terrori eſt, bona ſpe nos conſolatur. Hoc

(*b*) Loco maniæ.

Hoc notatum voluimus, quod Commentarius Galeni ea de re ſcriptus admodum obſcurus ſit, & mancus.

ANNOTATIO.

1. *Simile quid* in Coacis. In furioſis convulſio accedens ſolutionem facit.

2. *Mirum quomodo aqua intercus furori ſuccedat. Nam materia furorem faciens pauca eſt & biliosa, quomodo hydropem accerſit? Notatu dignum hoc eſt. Quemadmodum & nos epilepticum piſcatorem factum obſervavimus, qui eſſet hydropicus, a translatione materiæ ad caput. Nec interiit tamen; quamquam dicat Galeni præceptor Hippocrates*, Ab hydropicis epileptici, perniciosum, in Coacis. *Tamen* in libro de locis in homine *apud Hippocratem legimus a cerebro hydropis generationem aliquando pendere, quod ſit materia quædam in cerebro contenta, in eo quædam excitans ſymptomata, quæ ſi in partes inferas feratur, poteſt in his aut hydropen, aut quid ſimile accerſere. Non quod inde hydrops proprie dictus conſequatur, ſed ſpecies hydropis, aut tympanites, materia nimirum exſiſtente furibunda & flatuoſa. Quidam ut iſtum aphoriſmum excuſent, dicunt non legi* ὕδρωψ, ſed ἱδρὼς, *id eſt ſudor. Et Hippocratis locus eſt præclarus*, ſect. 5. lib. 2. Epid. *ubi annotat quomodo epilepſiam mania ſolvit.*

CONSILIUM XXXIV.

De Alvi fluore.

IN morbis multa contingunt, quorum obſcura ac implicita eſt adeo cognitio, ut acutiſſimorum Medicorum aciem eludat: quod non modo in acutis uſuvenit, in quibus exiguis intervallis magnæ mutationes incidunt, ſed & in longis; immo in longis tantæ ſæpe occurrunt difficultates & latebræ, ut licet eorum, auctoritate Galeni, cauſa ſit fixa ſtabiliſque, ſub obtutum tamen oculorum non cadant, nec mente comprehendantur. In ejuſmodi autem, meo quidem judicio, plus natura quam ars poteſt; ut non ſit mirum ſi olim Chirurgiam, licet artem mechanicam, præclaræ arti Medicæ prætulerint, immo hanc præ illa nihili duxerint. Quinetiam Chirurgiæ evidentem profectum eſſe volunt, quod ea quæ manu adminiſtrantur ſeſe offerant ac promittant. In medendi arte, quæ ratione & agitatione aſſidua mentis nititur, fortunam dominari contenderunt, quod in longis morbis, ſi quid voto reſpondeat, id naturæ, quæ temporis flexu curſuque morbi victrix eſt, attribuendum ſit: nam quod ars uno veluti impetu agit, id natura cunctando ac tardando felici ſucceſſu conſequitur. Tamen ut arti nimis multum attribuere, quum in multis manca ſit, ac deficiat, vitio non caret: ita tantum ei detrahere, ut nil

possit ipsa per se, errore non vacat. Atque ut quæ paullo ante dicuntur generalius, in angustum cogantur, exemplis appositis magis elucebunt. Eorum autem explicatio ac enodatio magnum ad bene medendum adjumentum afferret. Ita enim & morbi longitudinem artificiose prædicemus, & non frustra medicamentis ægros exercebimus, quum materiæ mitificatio expectanda sit. Miratus sum sæpe ægros conqueri de dolore ad orificium stomachi, cujus doloris circumscriptio brevis admodum est, nec explet latitudinem duorum digitorum. Purgationibus non juvantur multum: vomituriunt: pulsum habent languidum: corpus pigrum ac iners: noctes insomnes ducunt: ventre plurimum sunt adstricto, immo præ dolore superior pars hiat: inferior adstringitur. Superioribus paginis annotatum est de quodam, cui dolor fixus erat ad regionem stomachi, quem nulla fere arte sedare ac compescere potis fuit: plura illo loci sunt legenda. Non ita pridem Piscator post ærumnas aliquot & labores incidit in febrem fere typi expertem: sæpe leipothymia prehendebatur: quadraginta pæne dies laboravit: summa virium ruina: partium extimarum refrigeratio: hinc alvus subducta est excrementis modo liquidis, modo chylosis, & mucaginosis: incredibile dictu: tribus aut quatuor diebus tres & quinque pelves satis capaces implebat: non allevabatur, perpetuo alvus, sive ventriculus ei laborabat. Profluvium hoc alvinum nobis videbatur veluti leientericum a mucaginosis humoribus, corrupto chylo, ac forte totum corpus exonerabatur: modo roborato ventriculo, modo rhabarbari usu allevabatur. Et quum cogeretur ad prima munia redire ob egestatem, agebat quidem sine decumbendi necessitate: tamen & pallor, & sitis, & partium imbecillitas remanebat, immo & dejecta appetentia: quæ omnia morbi relapsum ob reliquias designant. Percipiebatur dolor ad eam stomachi regionem quam prædiximus. Tandem provocato vomitu, & alias sponte naturæ excitato, excreta sunt biliosa, viridia, glutinosa admodum, & quæ in longum ducerentur facile: sic allevatus est. Ubi locorum tanta materiæ copia continebatur? an in ventriculo? fieri non potuit: sed in partibus vicinis ventriculo, a quibus tandem a natura victus, quum alioqui coerceretur in angustiis, ad eam capacitatem raptus est humor; hinc doloris sedatio aliqua contigit.

Robertus Sangermanus Regi a secretis, dolore intolerabili cruciabatur: colicam falso putabant: erat conclusa materia eo modo quo in superioribus, æruginosa, acris, præsertim ærumnas & mœstitiam secuta: dolores repetebant ex intervallis: non eos ferendo. Medici rati colicos esse dolores, calidissimis illum frustra exercebant: & quoniam vomebat perpetuo, styptica foris admovebant. 2 Alii postea mitius egerunt, & materiam illam efferam sibi aliquam cystin machinatam fuisse crediderunt: ita blandis ac temperatis utentes medicamentis, educta vomitione est bilis vitellina, putris: allevatus est, & sanitati restitutus. Eum morbum rarissime in homines invadere dicebant: tamen Fernelius tale aliquid sub finem febrium & morborum typicorum contingere asseverat.

Item vidua in claustro Ecclesiæ Parisiensis commorans, mater D. Ellenii clarissimi collegæ, quum ægre conjugis sui vicem doleret, præ mæro-

re in morbum incidit qui clarissimis Medicis admirationem excitavit : expers erat febris : ex intervallis sentiebat aliquam auram venenatam ab infimis partibus tibiarum : deinde stuporem : tum dolores ad ventrem superiorem a ventriculi regione fere ad umbilicum paullum ad lienem declinando : tunc sine voce & respiratione decumbebat : cum sudoribus, defectione pulsus, palpitatione : duodecim horas paroxysmus perseverabat. 3 Morbus hic annum & plus eo afflixit. A paroxysmo erat satis alacris, sapor & gustus toto morbo aderat quasi æruginem & æs degustaret (quod notandum). Difficilis admodum fuit investigatio illius morbi. Quidam ex Medicis affectionem hystericam putabant : alii relictum esse aliquid ex purgamentis ab aliquo partu : alii contorsionem uteri esse. Consultæ obstetrices. Tentata & explorata res est : nihil omnino alienum in illis partibus inventum est : tamen quotidie per metrenchyten injecta sunt uterina : per os, aqua vitæ aromatizata cinnamomo. Nil profectum est. Ex Medicis oculatior fuit unus, qui primam mali originem ab utero non repetebat : sed aut dicebat suspicionem melancholiæ hypochondriacæ, aut conclusam putrem, malignam & venenatam materiam in hypochondriis & partibus vicinis ventriculo, quæ non ita cito, sed tempore vomitione excludenda foret : nec aliter contigit : nam quum diuturnitatis morbi omnes pertæderet, consultum tandem est, ut recreatis paullum viribus mane injiceretur clyster acris : tribus post horis, cassia daretur. Natura irritata, sursum deorsum excrevit : sursum quidem æruginosam, pallidam, ac varii coloris bilem, & mixtos alios humores adeo insigniter corruptos & fœtentes, ut nemo odorem ferret ; immo locus totus inquinatus est. Ab eo tempore allevata : tamen perseveravit alvi fluor continuis decem diebus. Ac plerosque alios pari modo affectos vidimus, præsertim de orificio ventriculi conquerentes. An ubi dolor, ibi morbus ? Nequaquam : id est, non est existimandum in illa tantum parte latere humorem : sed quum humoris pars in eam partem sese insinuet, alia hæreat in vicina, in illa maxime parte sensus tristis percipitur, in qua exquisitior sensus est. Nam fere fit ut eadem causa partem unam occupante, ejus partis non tota moles patiatur : sed in ea maxime particula dolor viget, in qua exactius sensus judicium. Ac (ut curationis earum rerum momenta attingamus) in ejusmodi morbis duo maxime videntur præstanda, ut leniter & blande cum ægris agamus, & per intervalla tantum : quoniam quanto magis annitimur eam materiam amoliri, tanto contumacior redditur materia : immo id consequimur quod docte admodum scribit Hippocrates 4. *de Diæta acut.* Qui inflammationem medicamentis nititur demoliri, tantum abest ut aliquid agat, ut & partem inflammatam irritet magis, & partibus sanis vicinis colliquationem conciliet. Quid agas igitur ? Sequendum est Hippocratis & Galeni consilium : Illius quidem, *Cocta, non cruda movere oportet.* Hujus vero : *Quum natura causis morbificis obruitur, estque humorum cruditas, non potis est quicquam salutariter excerni* : 4 quod utrumque consilium hodie nihili penditur : quia ne nihil agere videamur, remediorum inutilium, id præsertim temporis, copia misere ægros torquemus. Sensim atque sensim progrediendum. Et tametsi in illis morbis fixis magnam vim demolien-

tem requirat, id docte dictum est, sed bifariam intelligi debet. Magna vis demoliens requiritur, tempore & loco, nimirum præparato & tentato prius corpore, & meatuum libertate comparata: quod consulit ubique Galenus: Immo in calidis etiam morbis non videtur omittere decoctum hyssopi & origani. Vel alio modo, id per comparationem intelligi debet: nam illo loco loquitur de illis morbis qui eadem hora sæpe repetunt, quorum quum certa sit sedes, & fixa in illa materies, non est dubium quin validioribus medicamentis utendum sit, supple, quam in illis morbis in quibus orgasmo incitatur materies, & nondum loco se conformavit. Ita nimirum melancholicos ἁδροτέρως ϛ, id est, valida manu, expurgandos, incitandosque consulit Hippocrates: & tamen in febribus quartanis, & aliis morbis, quos nemo negaverit esse melancholicos; consulit idem Galenus mitissime agendum initio, ne si irritetur materia, efferetur magis, & morbus augeatur: quod nos sæpe experientia observavimus. Alia ratio medendi est, ut vomitu excludatur, si fieri possit, materia: nam quoniam ventriculus afficitur, & materia tenet obsessas modo indicibili partes vicinas ventriculo & lieni, non est dubium quin vomitus multum conferat: & sensim atque sensim parandus est humor, ut excludatur vomitione: ut non sit mirum, si veteres sæpe vomitiones præscripserunt ad primæ regionis evacuationem, quum illarum magna sit opportunitas, ne tam commode materia angustis viarum conclusa per intestina non referatur. Nec ad unguem capienda Hippocratis verba, *Qui dolores supra diaphragma, &c.* nam & ventriculus infra diaphragma est, & gibbæ hepatis, & tamen sæpe magno profectu vomitione juvantur, exclusa materia quæ in illis partibus continebatur. Sed accuratius aliquo loco mihi visus est Galenus philosophari, qui totum corpus in duas partes partivit: ut una dicatur superior, cujus major est dignitas; alia inferior, cujus minor excellentia. Inter partes superas censet gibbas hepatis ob excellentiam: inter inferas, ejusdem hepatis sinus. Ut ab auctoritate & decretis Galeni non discedamus, si dixerimus per partes diaphragmate superiores (ut vocat Hippocrates) paullo latius intelligere nos posse eas partes quæ a Galeno dicuntur superiores, inter quas & ventriculus totus, & gibbæ hepatis censebuntur: itaque illæ partes vomitione exonerabuntur. Etsi enim Hippocrates dicat diaphragmate superiores per superiora purgandas, quis dubitat tamen ophthalmiam fluore alvi non juvari: & nos ad imitationem naturæ alvum sollicitare posse? Item licet melancholici propter inclinationem humoris per inferiora purgandi sint, quis dubitat & fanaticos, & quartanarios, & elephanticos non & curari, & juvari plurimum vomitione? Quod & Paullus, & Galenus, & Aëtius asseverarunt. Itaque non ita ad unguem exquirenda dicta Hippocratis, quamquam non ab eo temere dictum scriptumve sit: sed in plerisque communis sensus versatur, tamen & ratio, & experientia aliud fieri docent. Quamobrem non abs re summus Hippocrates dicebat similitudines & dissimilitudines morborum bonis & eruditis Medicis sæpe imponere: nam symptomatum varietate ludimur, & excrementa morbum alium pro alio supponunt: ut in prognosi instituenda præcipites nimium esse non oporteat, nec in eadem securos & tardos.

tardos. E medio enim quempiam tolli non prædicto morbi exitu, quum præsertim historia morbi integra cognita est, Medico dedecori vitioque verti debet: ut & calumnia non vacat metu ægros terrere, & omnia periculi plena asseverare: quamquam propter ægrorum nostrorum intemperantiam vereri potius debemus, quam imprudenter esse securi.

Exstare potest historia nobilis mulieris. Illa ad mensem Februarium in tertianam febrem infestissimam, & gravissimis symptomatis fœtam: concutiebatur admodum: corpore erat bilioso, parum carnoso: undecima accessio non fere apparuit, amuletorum usu intercepta: ab eo tempore sitis ingens, vomitiones bilis meracæ: lingua prærubra: dejectiones liquidæ. Alvus nonnisi & clystere & medicamento simul exhibito movebatur. Virium prostratio: jectigationes: satis placidus somnus ex intervallis: a refluxu bilis in ventriculum animi defectiones. Exhibitum medicamentum validum: eodem die injectus clyster: nocte consequente interiit.

6 Fallebantur plurimum Medici: & ejusmodi error in multis contingit idem: nam sæpe subesse glutinosum, viscidum viridemque humorem in cavis hepatis falso comminiscuntur, unde febrem foveri existimant: Sed errant fœdissime, & in commoda ægrorum pessime peccant. Dum enim hoc commento decipiuntur, misere exercent ægros validis medicamentis, & ita capitis periculum creant: nam dum subest exiguus humor, qui tempore naturæ gratiam recuperet, non est quod ita ægros nostros conflictemus, & de iis ita pessime mereamur. Et multos ita observavimus iisdem fere diebus mortuos quibus medicamentum sumserunt: immo sit ita: lentus est humor, an propterea ita agitandus? Nam non est dubium quin ex sententia Hippocratis ducatur medicamento id quod tenuius est, remanet quod crassum, & contumacius redditur multo.

Medici ita putabant illam mulierem reclusa continere pituitosa excrementa, quibus nisi eductis, non consequeretur sanitas. Lingua squalida erat & prærubra, luridi dentes, quod incendium summum denotabat, & sitim vix inextinguendam: paucus erat humor, & erat talis, qualis est rubra bilis. Quidam dicebat lentæ hujus febris materiam in parenchymate & venis hepatis conclusam, & tunc dolor non sentitur nisi gravis: quod si externam potius faciem hepatis occupat, dolor tunc sentitur; hinc œdematosum quodammodo fit hepar, & a solutione hujusmodi œdematis sequitur hydrops, aut simile aliquid: quod in plerisque verisimile est fieri, qui de repente in hydropi similem affectum incidunt: & hoc in morbis longis usuvenit: nec desinunt multum mejere: resolvente hepate humorem, qui, si per squallorem cutis non possit excuti sudore, per urinas secedit. Et hæc mulier multum mejebat: 7 & nihil allevabatur. In tribus peccabant urinæ: plures erant, crassiores quam pro natura morbi biliosi: nam in hoc non est bonum ita crassas apparere urinas: item ardentissimæ & admodum confusæ, 8 quod colliquationem designabat. Dejectiones exhibito medicamento erant colliquativæ, non fœtentes, quod pessimum fuit signum. Nec longe post secuta mors. Quum vidissent ejusmodi dejectiones Medici, a medicamento abstinere debuerunt: quanto plus

plus curæ impenderetur in purgando, tanto majus colliquationis periculum afferebatur.

Ego vero tam ſubito mortem obrepſiſſe conjicio ob medicamentorum vim & efficaciam: nec enim probabile fuit multos ſubeſſe humores, quum corpus ita aridum eſſet, excalefactum, & parum caperet alimenti. Avocare a medicatione debuit marcor, ſquallor: tota cura in alteratione impendi debuit. Et quoties tale aliquid contingit, præparcos in medicamentis nos eſſe oportet. Afferimus enim tantum colliquationem partibus, illudque contingit quod ſcribit Hippocrates: *Si quis inflammationem amovere nititur medicamento, non proficit quicquam, & σύντηξιν (c) partibus affert.* Non eſt itaque negligenda animadverſio illa corporis ægrotantis, ne falſo aliud pro alio ſupponentes, miſere ægros in mortem conjiciamus.

ANNOTATIO.

1. *Sæpe multa audenda ſunt cum ratione, quia ſedes & idea morborum ſenſum fugit: & noſſe oportet illud verum eſſe quod ſcribit Hippocrates* lib. de lege: Timiditas in medendo, impotentiam; audacia, ignorantiam artis ſignificat.

2. *Quum concluſa materia aliqua æruginoſa, aut ejuſmodi alia dolores colicos excitat, & inanes vomitiones, prudenter adſtringentibus utendum eſt, quia eorum uſu coercetur magis, & obſtructionis occaſio major eſt. Vide* pag. 11. lib. 1. Epid. meorum.

3. *Ab utero excitari putabant Medici, & in eo humorem melancholicum concluſum eſſe. Et Hippocrates* lib. de morbis mulier. *vocat atram bilem in utero. Datis uterinis remediis, melius habuit.*

4. *Mirum eſt quod hodie in duobus graviter peccetur, in quibus tamen veteres admodum accurati fuerunt: nam & ſine ordine, & aſſiduo purgamus cocta, incocta, aut qualitercumque affecta: item diebus criticis & ſecamus venam, & purgamus; ut mirum non ſit ſi ægros ſæpe in vitæ diſcrimen afferamus. Quod diligenter annotavit Hippocrates* 4. de morbis: *& ille locus memoriæ mandari debet.* Quod humor, *inquit*, diebus imparibus moveatur, certa ſunt indicia quod iiſdem diebus dolor maxime affligat, & ulcera inflammentur. Et quod quicumque a febre continua correpti, pharmaco purgatorio in diebus paribus uſi ſunt, hi nimium purgati ſunt numquam. Qui vero diebus imparibus medicamento forti uſi ſunt, nimium ſunt purgati, & multi perierunt. *Proinde priores Medici in hoc aberrarunt; nam quia humor turbatur, & ad ventriculum affluit, & protruditur, afflicto datur afflictio.*

5. *Nuper agitabatur conſilium de muliere laborante melancholia hypochondriaca, dictum eſt in illa obſervari debere aphoriſmum illum,* Melancholicos per inferiora ἁδροτέρως purgare oportet: *ubi diſputatum eſt de illa particula. Nam illud receptum eſt, quo magis morbos melancholicos & corpora melancholica agitaveris, eo minus profeceris; incidunt ſæpe in leipothymias. Quod oſtendit*

(c) Colliquationem.

oſtendit Domina ab Inſula, quam non credibile eſt exerceri affligique quum repurgatur. Item docet illud illius mulieris quæ quartana laborabat: nam quum deſiiſſet ſæpe febris aſſumto medicamento ex folliculis, ſtatim ſepulta febris ſuſcitabatur. Ego objeci Dureto febres quartanas: reſpondit febres quartanas non indigere purgatione. Sic intelligendus aphoriſmus Hippocratis, Melancholicos valide purgabis (ſi modo purgatione indigeant.) Quartanæ autem ſunt morbi melancholici, ſed purgatione non egent: itaque de iis non intelligitur aphoriſmus. Præterea intelligit adverbium illud ἀδροτέρως *multum & ſæpe, ut frequentia compenſet majorem vehementiam. Validum revera debet eſſe medicamentum, quod humori melancholico purgando deſtinatur: nam quum ſequax eſt humor, & pellenti naturæ cedit, non requiritur magna demoliendi vis (ut loquitur Galenus quodam loco), ſed quum abſtruſus eſt humor qualitate malus, quantitate paucus, non requiritur magna agitatio. Sed ubi eſt magna copia talis humoris, & non potius urget diſpoſitio & mala qualitas (ut fit in atrabilariis morbis) validis medicamentis locus eſt.*

6. *Pulſus in illa muliere non videbatur eſſe febrilis, niſi quod paullo frequentior eſſet: ſibi æqualis erat, & nullam mutationem repræſentabat. Nam revera febris quodammodo hectica erat, & pulſus hecticus, ut vere loquamur. At diligenter videndum ne nos iſte pulſus decipiat: Quia enim fere ſibi æqualis eſt, non videtur febrilis. At contra eſt, ſed non apparens; ſiquidem nec in humoribus, nec in ſpiritibus malum eſt contractum, ſed in partibus ſolidis.*

7. *Dejectiones illæ colliquantes erant & ſinceræ: quæ quoniam eductæ ſunt a medicamento, ſignificabant nihil ſubeſſe amplius quod purgaretur. Atque in hac muliere verum illum aphoriſmum percepi:* In morbo diuturno cibi faſtidium, & dejectiones ſinceræ, malum. Aphoriſ. 6. lib. 7. *Cibi faſtidium malum, quum contra, appetentia magna eſſe debeat in longitudine morbi: ſinceræ autem dejectiones exuſtam eſſe omnem nativam humiditatem a calore febrili demonſtrant. Præterea obſervavimus illud verum:* Quibus cutis circumtenditur arida, & ſine ſudore, illi moriuntur: *nam nullo præeunte ſudore inopinantibus omnibus nobis erepta eſt. Tamen quidam interpres Hippocratis vertit* τελευτᾷν, *quod mori, vertitur,* ἀντὶ τοῦ κρίνεσθαι *(d), ſumi vult: ſed nil intereſt; nam & criſis una eſt ad mortem, altera ad ſalutem.*

CONSILIUM XXXV.

De Scabie, & Puſtulis.

JAnus Memmeus annos natus duodecim, toto corpore ſcatet ſcabie, puſtulis, & iis quæ a Celſo epinyctides vocantur: urinæ aquoſæ: Alvus

(d) Loco judicari.

vus fluit, reddit putria: dolores ad umbilicum ac si dysentericus fluor esset: non proficit edendo: metus aut hydropis, aut consumtionis: pruritus erat insignis. Initum est consilium, ut qua arte consuleretur huic corpusculo diu noctuque prurienti, & nihil proficienti provideretur. Ac primum de illo fluore actum est. Prima quidem fronte videretur alvinus: tamen alvinus non est, licet albicans; quia quæ dejiciuntur, cocta sunt, nil aut parum crudum est; quod indicat ventriculi integritatem: sed totum hoc consistit ἐν ἀναδόσεως ἀπολήψει, in distributionis interceptione: ita enim rapitur cremor crassior, & devolvitur ad inferiora: sic augetur fluor, quia augetur obstructio mesaraicarum per quas deberet ferri cremor ad hepar. Dejectiones satis indicant non ferri cremorem ad hepar: item quia corpus non nutritur: tertio dolores qui ad umbilicum excitantur, ubi debet fieri secretio chyli & stercoris. Nam chylus in ea parte cunctatur, & quia non rapitur, acrimoniam & corruptionem acquirit: sic præter naturam delabens in crassiora intestina in loco separationis dolorem excitat. Et tenues urinæ satis indicant vias obstructas plurimum, ut alliciatur tantum quod est magis aqueum. An nil attrahit hepar? Attrahit aliquid tenue: & quia præcalidum & siccum dum non habet unde exsatiari possit, recoquit illud, retorret, calefacit supra modum; hinc corruptio, & ab ea corruptione tuberculorum proventus. Non est magna phlogosis, tametsi ariditas & calor corporis hoc indicet satis, quia non febris, non rubor, non amaror oris, non dejecta appetentia, contra appetit plurimum. Et his argumentis conjectum est, calorem, qui in hepate plurimus quidem est, hæc symptomata non attulisse: nisi quod attractum tenue aliquod per obstructas vias retorruerit: sed id tribuendum interceptioni distributionis: nam quotiescumque in calore, siccitateque hepatis obstructio venarum est mesaraicarum, non est dubium quin hepar attrahat aliquid tenue & serosum; quod quum alendo non satis sit idoneum, in pravum abit humorem.

Ergo quum quicquid hic sit, accusanda sit obstructio venarum mesaraicarum, unde pravorum humorum proventus, tollenda est illa omni ratione. Dubitatur autem an lenienti medicamento sit locus, an rhabarbaro. Lævor intestinorum & laxitas impedit quominus leniens medicamentum usurpetur. De rheo major dubitatio: nam siccitas & calor hepatis impediunt quominus tuto illud usurpemus. Sed hæc ratio nos inducit ad usum illius. Quum viarum libertas est, visque medicamenti pervenit ad hepar, tutum non est rheum: sed si obstructio sit mediocris, vel sesquipedalis (ut sic loquar) eo uti debemus, & tanto audaciores esse debemus quanto obstructio est major: quod diligenter notandum quum de medicamentis calidis mentio injicitur. Ita enim dicimus aloem non calefacere hepar, licet impense calida sit, quod prius intestina pertranseat quam ad hepar rapiatur. Sorbitiones liquidæ valent, sed non succulentæ & glutinosæ, quod limosas dejectiones fovent & augent: & hoc notandum est. Ter aut quater repurgatum corpus hoc medicamentulo.

♃. Foliorum cardui, pug. j: absinthii pontici, pug. ß: passularum integrarum, unc. ß:

unc. ß: fiat decoctio cum floribus: in colatura infunde rhei, dr. jß: cinnamomi, gr. iv: fiat expressio, in qua dissolve sacchari candi, dr. iij: fiat potus.

Cogitatum est præterea de sectione venæ: quia enim in macilento illo corpore turgebant vasa, oppletaque erant pravo sanguine, necnon calor in hepate acer: præterea ecthymata & pustulæ quodammodo arderent cum pruritu magno in eam concursum est opinionem ut tuto secaretur vena. Præterea tabellæ hæ sunt institutæ.

℞. Rasuræ eboris, cornu cervi, margaritarum electarum, ossis cordis cervi, ana, scr. j: pulveris electuarii diamargariti frigidi & triasantalon simplicis, ana, scr. j: rasuræ unicornis, gr. x: cum aquæ cardui infusionis dr. j sacchari rosati, fiat per tabellas electuarium.

ANNOTATIO.

1. *Admirationi fuit excretio urinarum tenuium & aquearum in bilioso hoc juvene. Nam quum Hippocrates in pueris tenues urinas omnino damnet, non est dubium quin in paullo grandioribus urinæ tenues, aqueæ, non coloratæ, damnandæ sint quoque. Et dubitari posset an hoc obstructionem significet. Tamen occurrit locus insignis apud Hippocratem dum loquitur de urinis tenuibus, eas splenicas fatetur.* In febribus longis (*ait*) tenuibus erroneis urinarum tenuium mictiones splenicæ sunt. *Ægrotabat, tamen febris perspicua non erat. Omnium Medicorum consensu is erat splenicus, & toto habitu melancholicus: Ita in eo, si quo alio, veritas Aphorismi deprehensa est, tamen in quibusdam splenicis urinæ sæpe crassæ & grumosæ apparent, præsertim quum simul & semel fæculentus humor per urinas excernitur.*

CONSILIUM XXXVI.

De Febre Tertiana.

PUella annos duos cum dimidio nata, corpore bilioso, non ita pridem ablactata, incidit in febrem tertianam. Incredibile dictu qualia primum apparuerint symptomata: nam toto corpore convulsa est ac concussa, ac eo res redire videbatur, ut de ejus vita desperaretur. Tamen exactis tribus aut quatuor diebus quum febris typum suum ac ordinem servare cœpit, omnia mitiora placidioraque fuerunt. Vermes suspicabantur; frustra tamen, quum nihil tale toto febris cursu apparuerit. Ex simplice tertiana, facta duplex tertiana. Sæpe febriles paroxysmi non apparuerunt, & præsertim diebus criticis. Multo sudore diffluebat corpus; character faciei non concidebat: sanitati tandem restituta est.

Tria hoc loco jure quæri possunt, quorum enodatio plurimum afferat adjumenti & voluptatis. Primum, ecquid fuit, cur tam subito symptomata hæc funesta apparuerunt, quum tamen nihil postea tale contigerit. Unde hoc? Secundo, an quum febres periodicæ finiunt diebus suis criti-

cis, & non apparet paroxyſmus quartus, ſeptimus, undecimus, hoc ſic tutum? Præterea, an quarta acceſſio, aut ſeptima, aut alia ſimilis, cui aliqua decernendi vis tributa eſt, brevior, mitiorque eſſe debeat quam aliæ intercalares? Tertio, an ſudores ita conferti, & frequentes in febribus intermittentibus longitudinem deſignant? Illud in omni morbo terrificum eſſe debet, quum morbi initio prehendunt cum pravis ſymptomatis; declarant enim latens aliquod venenum: nec enim credibile tam ſubitam eſſe cauſæ morbum efficientis generationem ut eſt promta & facilis ipſius morbi generatio & invaſio; quod ſæpe experientia deprehenditur. Quoties enim comitati pravis ſymptomatis morbi invadunt, ferociuntque, de his vereri oportet. Et commemoratu dignus eſt locus qui legitur ſcriptus apud Galenum, *comment. in hiſtoriam* 4. *ſection.* 3. *lib.* 3. *Epidemior.* quo ſcribit Galenus interpretans, cur quidam initio ſtatim morbi phreniticus factus fuerit, & interierit tertio die, Scribit (inquam) *delituiſſe in illius ægri corpore humorem lethali veneno ſimilem, qui agens moram, & opportunitatem nactus ſtatim funeſtum ſymptoma excitavit.* Eſſe itaque debet venenati humoris ſuſpicio, quoties citra cauſam ullam manifeſtam cum tanta ſymptomaton ſævitia morbi quamprimum invadunt: quod ſuſpectum fuit in iſta puella, cujus nunc hiſtoriam explicuimus. Convulſio iſta & terrifica ſymptomata, aut ſummam nervorum imbecillitatem declarabant, aut malignæ materiæ ferociam & translationem ad genus nervoſum, aut utrumque. Contulerat autem ad hujus morbi generationem puellæ ingluvies, & ſubita ad nova edulia converſio poſt ablactationem. Unde etiam muliercularum crebris ſermonibus uſurpatur, neceſſe eſſe cuique puello ablactato graviſſime laborare. Omnis enim ad contrarium victum converſio, immo & mutatio omnis, licet non ad deteriora, ſuſpecta eſſe debet.

De periodis febrium dicam uno verbo: In nonnullis obſervavi acceſſiones criticas (voco autem criticas, facta comparatione cum acutis) ut quartam, ſeptimam & ceteras ejus generis evanuiſſe plane, & tamen relapſi non ſunt: non quin reſtiterint aliqua quæ ægrum non immunem plane redderent. Sed an hoc tutum eſt? Revera tutum non videtur eſſe. Nam ſi ex ſententia Galeni *in lib. de diebus decretoriis*, analogia eſt & proportio inter particulares acceſſiones morborum redeuntium typo, & acutorum morborum criticos dies: cur ſi ſeptimus dies in acuto morbo criticus nihil oſtendens, immo ſine excretione evaneſcens ſuſpectus eſt, maleque fidam criſim facit, cur ſeptima periodus non apparens ſuſpecta non eſt? Et tamen videmus tertio paroxyſmo finiri tertianam, aliquando quinto paroxyſmo. Bifariam reſpondere poſſumus: In acuto morbo quo magis tenditur ad ſeptimum, aut undecimum, eo magis ad criſin tenditur, id eſt, ſubitam mutationem ad ſalutem, aut ad mortem: hæc autem ſubita mutatio, quia litem controverſiamque morbi dirimere debet, non poteſt fieri citra evacuationem aliquam; ideo ſi dies ille diſpareret, infida criſis foret, quia criſis neceſſaria eſt: At in morbis intervallum quietemque

temque habentibus non ita fit: non enim κρίσις, sed λύσις (*e*) hic spectatur: at lyseos ratio ea est, ut non desideretur aliqua subita mutatio: satis est si tempora adsint, ut sit vigor, incrementum, & declinatio. In febre autem tertiana (quæ etiam cum acutis morbis aliquid commune habet) fieri potest ut quarta accessio sit valida, vigoris rationem obtinens: Sic septima periodus quæ in exquisitis tertianis vixdum expectanda est, erit mitis, blanda, nihil molestiarum ægro afferens: immo videmus eos sæpe quos periodicis febribus defunctos vocamus, tum quum solita munia obeunt, iis diebus quos suspectos habere deberent, nonnihil prioris morbi persentiscere, quum tamen vere non febricitent. Altera ratio: Apud Hippocratem, tertius, quintus, & nonus dies nonnullam judicandi vim habent: immo qui sudores illis diebus apparent, boni judicantur ab Hippocrate: cur non febris tertiana cum sudoribus non desinet tertia accessione, quinta & nona, quod & sæpe observatur? Tertium accedit, quod nimirum si verum est, ut jam ante docuimus, & verum esse deprehendimus, tum quum a febre nos immunes esse credimus, nonnihil etiam sentire prioris morbi, aliquando leniter perhorrescere, aliquando siti vexari, declarat hoc non necessarium esse morbos periodicos eodem solvi modo, quo & solvuntur critici & acuti morbi: id est, non est necesse criticas periodos sæviores gravioresque aliis, præsertim quum de ultima periodo, quæ criseos videtur nonnullam habere rationem, intelligitur. Tamen in puella nostra observavimus septimam & undecimam periodon non apparuisse, unde recurrit postea. At in Domino Magno Sangermano tertiana febris tertia periodo finivit, quum tertia vehementissima fuisset. Abunde repurgatus fuerat: sudores conferti, & quamplurimi: immo prima accessione, illa etiam ineunte, ita corpus diffluebat, ut plane videretur exsolvi. Unde tertia quæstio oboritur de sudoribus. An non tuti salubresque illi sudores, qui tanta copia apparent ineunte morbo? An longitudinem portendant? an non aliquid aliud? Ea de re paullo plenius dicemus. Copia sudoris, ex sententia Hippocratis *sect.* 4. *Aphorism.* aut copiam alimenti, aut humorum supervacuorum expurgationem sui requirentium docet, aut morbi longitudinem. De tribus his aperiendum est. Quum quis a somno multum sudat, ut non sit aliqua ἐφίδρωσις ἀλλὰ ἱδρὼς πολὺς καὶ καθόλου τοῦ σώματος ἐπιχεόμενος (*f*); siquidem ἐφίδρωσις (*g*) sumitur pro particulari sudore κατὰ τὰς κλεῖδας (*h*), declaratur assumtio multi alimenti, nequeunte natura subigere ac domare tantum alimenti. Sin autem ὑπὸ τοῦ ὕπνου, (quod non significat finem somni, sed dum quis jam somno comprehensus est) aliquis sudat ἱδρῶτι πολλῷ (*i*), non præsumto multo alimento, hoc purgationem significat. Sed Hippocrates aliam distinctionem affert; scribit enim: *Sudor multus febri superveniens, qui febrem non solvit, longitudinem morbi significat*; quasi dicat: Sudor plurimus per se

Q 3 longitu-

(*e*) Solutio.

(*f*) Sudatiuncula, sed sudor multus ab universo corpore effusus.

(*g*) Sudatiuncula.

(*h*) Juxta claviculas.

(*i*) Sudore multo.

longitudinem non declarat, ut plerique sine diorisimo solent affirmare; sed si febrem, aut alium morbum in quem incidit non solvat. Atque ex hoc loco erui potest distinctio quæstionis quam hoc loco afferimus; *An sudor multus ineunte morbo tutus & salubris?* In plerisque morbis initio erumpunt sudores multi, qui longitudinem morbi non significant. Nam quum symptomaton allevatio sequitur, non est dubium quin sudorum copia ad morbi brevitatem appareat: etenim & meatuum libertatem designat, & materiæ præparationem, & vim naturæ maximam. Si autem non sequitur sedatio symptomaton, sed post sudores sit partium imbecillitas quædam & veluti perfractio quædam, sudores boni non sunt, sed imbecillitatem naturæ, & contumaciam materiæ significant: exspirat enim quod tenue est, remanet strigmentum quoddam, quod morbi parens est & auctor. Itaque quod peculiariter dicebat Hippocrates, scribens, *Sudor multus febri superveniens, febrem non tollens, morbi longitudinem significat*, id in omnibus intelligi potest. In omnibus enim morbis excretionis omnis ea debet esse ratio, & æstimatur, ut inde sequatur allevatio aliqua, aut nulla. Si illo modo, bonum, hoc, malum est; immo vero plerique Medici secuti Hippocratem, qui ephidrosin ubique damnat, quum partem tantum sudare vident, hoc in bonis non ducant. Errant autem plurimum: nam si ubi morbus, ibi sudor; & ubi sudor, ibi morbus: cur in capite solo emanans sudor non erit dicendus in bonis? Et hoc experientia notum est, sæpe particularis sudor plurimum confert. Quod autem Hippocrates in parte manantem sudorem damnet, illud debet intelligi, ubi generalis sudor esse debet, & in parte tantum apparet, non est dubium quin malus sit. Sed si pars aliqua peculiariter laboret, quid obstat quominus circum partem illam sudor manet optima ratione apparens? Ceterum videndum ne mador nos decipiat; nam in plerisque morbis mador apparet opinionem faciens veri sudoris, sed perperam. Itaque quum de sudoribus pronuntiandum, temere id non præstandum.

ANNOTATIO.

Ante de sudoribus abunde diximus, ac nodum istum explicare enixi sumus, qui fiat ut quartanariis jam valde siccis, squalidis, ac strigosis redditis tantis sudoribus corpus diffluat: id quod M. Guillelmo Archicoco contigit. Primum iis qui febre laborant quartana, ut jam febris hecticæ improprie dictæ sit rudimentum aliquod, partes internæ jam aruerunt, & ignem conceperunt: & more proprie dictorum hecticorum, quum ab alimento humectantur, incalescunt; quoniam caliditas arida ab humida substantia humectatur: sed rationem eamdem forte adducere oportet tam copiosi sudoris quam in hectica Empyicorum febre attulit Galenus ad part. 60. lib. 2. Prognost. Copiosi sudores eliciuntur (*ait*) in empyicis ob virium debilitatem, eo quod diductum ac distributum alimentum discutiatur. *Leonicenus scribit, eo quod alimentum dejiciatur: in Græco legitur* διαφορεμένης τροφῆς. *Legatur iste commentarius Prognosticon.*

CONSILIUM XXXVII.

De Febre purpurata.

QUum paullo ante nobilis puellæ historia ob oculos poneretur, injecta est mentio de horrifico symptomate quod illam ineunte morbo non sine veneni suspicione invasit: & in ea re Galeni sententia explicata est: narratum est quomodo venenatæ qualitatis suspicio esse debeat, quum sine ulla manifesta causa morbus adoritur symptomatis gravissimos comitatus: nil enim tale contingit nisi aliquid subsit latens & deses quod virulentiam suam statim explicet. Quod non ita pridem in quodam apparuit manifesto: quum paullo liberalius genio indulgeret in aulico comitatu, in morbum incidit. Valetudinarius degebat: lateris doloribus erat obnoxius: paullum recreatus Lutetiam venit: liberaliter satis vixit, & consuetudinem cum uxore habuit. Circa mediam noctem febricitavit: hora diei octava matutina febriebat admodum, facies intumebat: dolitabat hypochondrion sinistrum: oculi feroces. Circa meridiem abdomen totum de repente intumuit: labascebant vires: tumor pedum disparuit. Secta vena malleoli exiit sanguis putris. Octava sero quum suffocationis periculum immineret, ne quid in capite nostro cuderetur, initum est consilium quoquo res evasura esset, de aperienda vena. Circa quartam nocturnam interiit. Exstinctus statim intumuit. Corpus exaratum erat & defœdatum pustulis, aut maculis potius livescens. Cardiacis pugnatum est. Memoratu dignissima hæc historia, tum ad prognosin, quæ hic maxime commendatur, tum ad declinandam calumniam. Occultum in corpore venenum delitebat.

CONSILIUM XXXVIII.

De Melancholia hypochondriaca.

DE Melancholia hypochondriaca ante disputatum est, ac quæsitum an in ejusmodi affectu vehementi cathartico locus foret: 1 ubi per diorismum dictum est in nonnullis affectibus melancholicis vehementer purgandum, in aliis clementer. Ac multi melancholiæ hypochondriacæ meminerunt, & hujus morbi nomen crebro usurpatur, sed quod proprie significet, quis locus affectus, cur ita appelletur, quum non sit necesse melancholicum humorem in vitio esse, an intemperies sola sit, an morbus in conformatione, nondum satis definitum. Magna tamen dignum est commentatione, quod id plurimum ad curationem conferre videatur. Affectus ille Melancholia hypochondriaca vocitatur, morbus flatuosus, & dispo-

dispositio hypochondriaca: quod videtur indicare focum sedemque mali in hypochondriis exsistere: Hypochondriorum autem nomine intelligitur hepar, lien, mesenterium, epiploon. Galenus 3. *locor. affector.* scribit: *Affectus Melancholia vocari solet, indicante nomine humorem qui morbum committit.* Si nomen indicat cujusmodi humor sit, dubium esse non videtur quin aut atrabilarius humor sit, aut melancholicus simpliciter; quasi dicas sanguinis fæcem. Tamen in contrariam partem potest adduci id quod a Galeno scribitur eodem loco: *Circa ventriculum prima incipiunt accidentia, & ipsis auctis melancholica sequitur affectio, & alvi dejectione, & vomitu, proba coctione & ructibus is levatur qui laborat.* Si circa ventriculum prima rudimenta apparent, si cruditas multa quæ correctione & mitificatione indigeat, non videtur consentaneum ut aut atræ bilis, aut humoris melancholici copia adsit, quæ flatuosum morbum generet. At bifariam responderi potest: Cruditas illa tantum ex eventu fit; fit enim ob obstructionem: obstructio autem ob calorem: sic in angustis viarum hæret humor, qui tempore recoquitur & aduritur. Secundo loco ita respondeo: Cruditas illa non constituit hyparxin melancholiæ hypochondriacæ, quæ & flatuosus affectus a Veteribus nuncupatur: sed flatus qui generantur, tum a calore præter naturam in hypochondriis contento manant, tum a materia semicocta quod commisit obstructio. Et quod dicitur circa ventriculum prima apparere accidentia, non est hoc dicere vitio ipsius ventriculi melancholiam hypochondriacam incipere: sed quum obstructio sit primarum venarum quæ pyloro proximæ sunt, sese primum ostendit & exerit morbus in ea parte: accedit quod pars ea sit exquisito sensu prædita, hinc fit ut in ea facile appareant dolores, & excitentur symptomata. Sed ne absque auctore quicquam in medium adducamus, confirmanda prima est ratio, qua dicebamus cruditatem tantum ex eventu fieri, quod nimirum ratione obstructionis contingeret: obstructio autem præ calore in partibus illis contento. Audiendus est Diocles 3. *locor. affect.* cujus sententiam probat Galenus, in eo tantum imminutum Dioclem ostendit, quod quum præclare sentiret de melancholia hypochondriaca, ejusque naturam & ingenium ostenderet, non dixit tamen quomodo fiat ut in melancholia hypochondriaca fugacia sint in cerebro spectra & phantasmata. 2 *Oritur a ventriculo morbus, qui flatuosus & melancholicus dicitur, quem sumto cibo maxime coctu difficili & caustico sputum multum idemque humidum comitatur, item ructus, flatus, æstus in hypochondriis: interdum ventriculi dolores vehementes, qui nonnullis ad dorsum usque procedunt, concoctis cibis mitescunt, mox aliis ingestis recrudescunt; interdum jejunos, interdum a cœna molestant: evomunt crudos cibos, phlegmata acria, acida, ut eis dentes torpedine afficiantur. Ceterum flatuosos istos necesse est habere plus caloris in his venis, quæ alimentum a ventriculo excipiunt; & sanguinem crassiorem factum esse &c.* Item & addit illud Diocles 3. *Ajunt nonnulli os ventriculi quod intestinis continuatur in hoc morbo inflammari, ac ob inflammationem obstrui, ac prohibere ne alimenta statuto tempore ad intestinum descendant, & ita diutius in ventriculo quam decet manentia, timores & æstus, & reliqua similia efficiunt.* Hæc sunt quæ a Diocle scripta sunt.

Ubi

Ubi notandum eſt velle Dioclem in hypochondriaca melancholia affici ventriculum, & primam mali labem ab eo eſſe, verba enim hæc ſunt: *Oritur a ventriculo morbus*: ac ſi diceret, & in ventriculo, & a ventriculo eum manere: quod tamen verum non eſt; ſiquidem ventriculus integram ſuam habet temperiem, & quæ cruditas adeſt, non eſt ad ventriculum referenda ut innocentem, ſed ad prohibitionem diſtributionis alimenti ab inflammatione & obſtructione. Sed Galenus eodem loco rem paullo plenius explicat; nam conceptis verbis ita ſcribit: *Circa ventriculum prima incipiunt accidentia, ac iis auctis melancholica ſequitur affectio.* Ac ſi dicat: Elucent in ventriculo & partibus vicinis melancholici flatuoſique morbi prima rudimenta, quod illic primum mali ſeminarium, non a ventriculo ipſo, ſed a venis pyloro vicinis inflammatis & obſtructis: non quin afficiatur aliqua ex parte ventriculus, ſed non tam affectus eſt initio ad generationem mali, quam progreſſo morbo afficitur ad mali incrementum; id eſt: Quum in hypochondriis malum figitur, & confirmatum eſt, ac tum vere vocatur Melancholia hypochondriaca, malum ſerpit ad ventriculum, & tunc cruditates multæ fiunt ob contractum in conſortium ventriculum: & ſic malum malo additur. Sed in principio hypochondriacæ melancholiæ, ventriculus quidem in ſeſe non laborat, ſed tantum ratione obſtructionis viarum quæ a ventriculo excipiunt chylum & cremorem: & dolores maxime excitantur dum natura molitur ἀνάδοσιν (k) illius cremoris. Itaque tametſi & prima rudimenta circum ventriculum appareant, & actione, mitificationeque alimenti in ventriculo malum & dolores ſedentur, item a Diocle dicatur a ventriculo natus morbus, non eſt accuſandus ventriculus tamquam primus melancholiæ hypochondriacæ auctor.

Alia major oritur difficultas, quid velit Dioclis oratio hæc, *Inflammatur os ventriculi quod inteſtinis continuatur.* Opinio quidem aliorum eſt, ſed illam Diocles ſequitur, & Galenus. Et quoniam majoris auctoritatis eſt ſententia Galeni, utpote ſingula exactius æſtimantis, in ejus verbis hæreamus. Duobus ex locis, aut tribus potius convincere poſſumus hypochondriacam affectionem a phlegmone (ita enim φλεγμονῆς nomen uſurpavit Galenus) pylori, & partium vicinarum: ut inde obſtructio fiat, & ab obſtructione alimenti diſtributio impediatur. Primus locus eſt is: *Videtur quidem in pyloro ipſo inflammatio eſſe, ſanguis autem in parte inflammata contentus, & craſſior, & magis melancholicus fit.* Locus alter eſt, dum rationem reddit cur affectiones & perturbationes melancholicæ eorum mentem percellant, qui hypochondriaca paſſione detinentur, ſcribit, *ſublata evaporatione ab atra bile fuliginoſa, melancholicaque in cerebro accidentia pullulare.* At atrabilarius humor non illic generatur niſi per aſſationem & aduſtionem: aduſtio autem ab immodico fit calore. Tertius locus eſt: Melancholiam hypochondriacam, & melancholiam cerebralem (ita enim loquar clarioris doctrinæ gratia) quum nimirum per ſe & primo

(k) Diſtributionem.

melancholicum est, dum explicat Galenus, eamdem generationis rationem esse vult, sed diverso loco constitui, nam illic in hypochondriis fit, hic in cerebro. At dubium non est quin ea passio melancholica, quæ cerebrum primo ac per se occupat, generetur per immoderationem caloris in parte frigida, cerebro nimirum. Quod si ita sit, cur non idem continget in hypochondriaca? Audiatur Galenus de cerebri melancholica passione loquens: *Fit melancholica cerebri passio affecto prius calidis dispositionibus cerebro, aut æstuatione, aut phlegmonosa passione, aut phrenitide, interdum a sollicitudine, mœstitia, cum vigiliis.* Quæ quum ita sint, paullo accuratius videndum quomodo intelligatur ea periodus, de phlegmone pylori & partium propinquarum, ut eam necesse sit adesse duabus de causis, tum ad assandum, recoquendumque, alioqui pituitosa affectio esset tantum (si sola obstructio foret) non autem atrabilaria, tum ad obstruendum, ut & Galenus & Diocles explicuerunt.

Sed si phlegmone sit aliqua, aut phlogosis, cur hic apostema non fit, cur non adest febris? immo necesse esset morbum acutum esse, quum fieri non possit quin inflammatio pylori non afferat febrim acutissimam. At Melancholia morbus longus est, & lento gradu procedens, maciem & mortem tandem afferens: quæ causa est cur ex recentioribus Rondeletius, & Dioclis & Galeni opinionem rejiciat. Nam si inflammatur pylorus, & ob inflammationem sequitur obstructio, & ab obstructione prohibitio distributionis illius cremoris, qui a ventriculo decidit distribuendus in venas mesaraicas, necesse est illam satis insignem esse.

Atque ut quo animo, eo certe benevolo veteres aliquid scripserunt, quo tamquam nobili hereditate posteritatem carere noluerunt, eodem illud ipsum excipiamus, honorarii arbitri vices obeuntes, veterum opinionem cum posterorum scriptis conciliabimus, ut plus veritatis ratio & nomen apud nos possit, quam præjudicata cujusquam opinio.

5 Qui sunt corpore squalido, macro, sicco, pulsu satis infirmo, aut qui prærubri sunt, ἐξερύθροι Græci vocant (de quibus etiam Galenus 3. *locor. affector.*) ii melancholiæ hypochondriacæ sunt obnoxii: item qui curis, ægritudinibus, perturbationibusque animi concutiuntur, qui generosis vinis dediderunt sese, eos in melancholiam hypochondriacam præcipites ruere testatum satis est. Quo fit ut mirum non sit, si desideretur inflammatio aliqua in partibus illis, quæ & retorreat in hypochondriis humores, & ita obstruat: inde hypochondriorum æstus, inæqualitas in calore & frigore, vincente victoque calore, & materia superante calorem, & ab eodem superata. Itaque nomen phlegmones non ita stricte accipiendum, ut illic tumor sit, sed pro phlogosi usurpandum: non quin ille calor qui eo loci exuberat, & materiam contumaciorem reddat, exsucto tenui quodam humore in tetrum vaporem degenerante, tandem coacervet aliquid quod proxime in flatus facesset, partimque tumorem aliquem in partibus illis excitet. Accedit quod dominatu illius caloris quodammodo febrilis vasa quadamtenus conniveant & concidant; hinc major coacervatio, hinc obstructio, hinc alimenti impedita distributio. Sic nimirum hypochon-

driaci dum vel minimum alimenti ſumſerunt, videntur impleti, ſatiatique, nequeunte diſtribui alimento ob viarum anguſtiam.

Itaque cum recentioribus ſtatuendum eſt vitio ſplenis, meſenterii, & inteſtinorum melancholiam hypochondriacam contingere; intemperies enim eſt meſenterii, vel venarum meſaraicarum, quæ ad inteſtina & ventriculum deducuntur. 6 Et intemperies illa potius juncta eſt cum caliditate & ſiccitate aliqua; item cum obſtructione a craſſiore ſanguine, cujus pars tenuior halitus modo a calore adurente excitata ſummittitur in cerebrum, craſſior autem, deſes, ignavaque reſiſtit, & calorem obruens, & gravitatem in partibus illis afferens. Itaque ut de curatione verbo dicatur; Temperatio illius caloris acris, obſtructionis libertas omni ratione eſt procuranda. Optima autem victus ratio primas hic tenet: quandoquidem in omnibus illis morbis qui partes illas obſident quæ nutritioni dicatæ ſunt, præcipuum curationis momentum in optima victus ratione conſiſtit.

ANNOTATIO.

1. *In melancholia hypochondriaca unum quoque obſervandum eſt, ne ſimilitudinis errore decipiamur, nimirum quod in thorace dolores ſentiuntur ac ſi pleuritidis argumenta aliqua forent. Et ignari Medici ad remedia male confugiunt pleuritidis, quum dolor iſte per hypochondrii ſympathiam oriatur. In mercatore de Montargis hoc eſt obſervatum. Vide pag.* 13. *hujus libri.*

2. *Nota ſputationem multam in iis quibus eſt affectus hypochondriacus, quoniam quum iſtam ſputationem vident Medici, ſæpe ad caput catarrhoſum recurrunt.*

3. *Delirare melancholicos non eſt dubium, quum melancholica paſſio definiatur per delirium febris expers. Quamquam ſi materia acrior ſit, & aduſta, ut ſæpe fit, ſuppreſſaque in corpore, non poteſt non adeſſe febris, ut annotavit Aëtius: ſed illa febris erit concluſa, latenſque, prout natura humoris morbum efficientis efflagitat. Idem humor videtur & melancholicam & epilepticam affectionem efficere: quod annotavit Hippocrates* 6. Epidem. *dicens*, Melancholici fiunt epileptici, & contra: *prout humor vel in hanc, vel in illam partem repit: nam ſi in corpus, epilepſia fit; ſi in mentem, melancholica paſſio. Mentis nomine temperamentum intelligitur, & quum dicitur lædi, activarum qualitatum* κρᾶσις *læditur: in qua craſi & temperatione ratiocinatio conſiſtit, & ratiocinandi partes probe exercentur: ſic læſo hoc temperamento ab humore pravo, delirium fit. Hic duo quæruntur præclara. Prius, ſi idem humor, ſed diverſis partibus contentus, Epilepſiam & Melancholiam inducit: An humor melancholicus & atrabilarius utramque affectionem inducere poteſt; Galenus* cap. 7. lib. 3. de locis affect. *hoc vult ex Hippocratis ſententia. Sibi itaque conſentiat Galenus, qui narrans illud:* In febribus ex ſomnis timores, & convulſiones malum. *Aphor.* 67. *lib.* 4. *ſcribit*: Si vaporum, humorumque multitudo ad atræ bilis naturam vergit, pavores fiunt; ſi talis non fuerit, labores ac convulſiones. *Ergo magna humorum diſtinctio melancholica pathemata & convulſiva efficientium. Niſi forte dicat*

quis convulsionem illam non eam vere dici, quæ Epilepsia dicitur: sed communi nomine pro quavis contractione: hæc autem contractio non ita fit ab humore atrabilario ut ab aliis, quod tamen falsum videtur: nam atrabilariis humoribus abundantes vidimus sæpe convulsos: melius esset si diceremus verba hæc Galeni per comparationem esse intelligenda, καθ' ἧττον καὶ μᾶλλον (*l*): *nam quum humor atrabilarius est, potius melancholicas affectiones quam* σπασμώδεις (*m*) *efficit.*

Posterius quod quærendum dicebamus, si ideo melancholici delirant, quia in his obsidetur anima, id est, pars in qua anima, ratio & judicium versatur, qua parte læsa, alterataque ratio cessat, illæsa vero constat: in Epilepticis vero non afficitur temperamentum cerebri, sed læditur cerebrum ut pars organica, non ut similaris: quare Epilepsia definitur convulsio non perpetua cum mentis & sensuum oblæsione. Quæstio hæc pulcherrima. Item, Si carus lædit actiones potius quæ sunt in cerebro; Apoplexia quæ sunt a cerebro, quod de Apoplexia dicitur, aliqua ratione de Epilepsia dici potest.

4. *Ratio hæc est Rondeletii, si sit phlogosis, febris adest, eaque acuta: Errat tamen. Nam Galenus* commen. in partic. quamdam 2. Prorrhet. *ait*: Neque ventre, aut hepate, aut septo inflammato febris maligna est: forsan acuta est, sed ne hoc quidem perpetuum est: *Sic ratio Rondeletii nulla est.*

5. *Galeni verba sunt* cap. 7. lib. 3. locorum affect. *& petita sunt* ex Epidem. *ut monet Galenus* comment. in Aphor. 14. lib. 2. Prorr. *ubi docet quomodo* εὐχροια (*n*) *malum sæpe signum sit: & ut qui sunt prærubri, sint melancholici.*

6. *In mania, quæ affectui melancholico est affinis, hic syrupus est præscriptus.*

℞. *Rasuræ ligni sancti, quart. j: corticis ejusdem, unc. j: infunde in aquæ fluvialis, lib. iv per vj horas, addendo polypodii, unc. ß: enulæ campanæ, unc. j: foliorum sennæ, unc. ij: turbith gummosi in vino albo cum pauco zinzibere, unc. ß: colocynthidos, unc. j: bulliant omnia in vase fictili luteato ad consumptionem mediæ partis: fiat colatura ad lib. j: capiat unc. iv pro dosi.*

CONSILIUM XXXIX.

De Hydrope.

De aqua intercute olim a primariis Medicis disputatum est: ac præsertim quomodo vel primo fieret, vel alteri morbo succederet. 1 At disputationis hujus prima hæc pars est: An nullus hydrops contingat quin affectum sit hepar per se aut per sympatheian: id est, quacumque in parte conceptum sit vitium, quod hydropis parens esse possit, nisi illud ad hepar perveniat, hydrops necdum generari, dicique potest. Nam quum illius

(*l*) Secundum magis & minus.
(*m*) Spasmodicas.
(*n*) Bonus calor.

lius ὕπαρξις in ἀποτυχίᾳ τῆς αἱματώσεως (o) consistat, hepar autem prima officina est, necesse est affectum in se jecur ut hydrops causam principiumque sumat. Posterior pars est ut inquiratur de modo quo aqua in ventrem abdomenque repit, ut inde tumor fiat. Ut de priore dicatur aliquid: *In commentario in Prognostica*, ubi ex professo de hydrope agitur, 2 Galeni ea constans est assertio, ut numquam hydrops generetur quin affectum sit hepar ipsum. Tamen duo genera hydropis constituere videtur; unum quod ad splenem pertinet: alterum quod ad hepar. Et quoniam (ait Galenus) *in prognosticis* cœptum est agi de acutis morbis, non autem de splenicis morbis, ideo de hydrope per affectionem ventriculi agitur. Ut Galenus videatur inducere alium hydropem per vitium ipsius splenis non affecto hepate. Nam si omnis hydrops fit affecto hepate, omnis hydrops ad acutorum morborum classem pertinet, ut quoties de hydrope agatur, toties de hepate, si modo vera est Galeni opinio. At commemorabilior est locus *lib.* 3. *de symptomat. causis*: illic Galenus docet *tympanitem vitio proprio ipsius ventriculi generari*: immo & ibidem, hydropis generationem venarum ipsarum vitio tribuit. Quod si ita est, non accusandum est hepar perpetuo, nec temere nostris remediis exercendum, quum sæpe in vitio non sit. Frustra enim adhibentur remedia, nisi primam mali sedem illis oppugnemus. Quoniam tamen communis ea est omnium veterum consensio, ut citra affectum ipsius hepatis hydrops non fiat, quicquid contra afferri possit, in eo est consistendum.

De posteriore parte plenius paullo dicendum, quod & plus habeat utilitatis, & voluptatis: quoque difficilior est illius explicatio & examen, eo uberior fructus qui inde manare potest. Galenus non dubitat quin intemperies frigida hepatis hydropem generet: sed de obstructione major dubitatio. 3 Si obstructio aliquid facit, erit villorum & tenuium staminum quibus intertextum est hepar, *quorum beneficio transumtio fit a simis ad gibbas, alimenti & sanguinis. Nec enim dubitat quin communicent extremitates venarum & villorum illorum, sed qua ratione per ora sua conjungantur, non facile intelligi posse asseverat.* Sit ita sane; obstructio omnis impedit transitum humoris, sive illa ab inflammatione sit, sive a scirrho. Quod quum animadverterent veteres, *rationi consentaneum esse dicebant, ut pars quæ in sanguine magis tenuis & aquosa est, transsumatur, atque vehatur per universum corpus: sincerus autem sanguis propter suam crassitudinem in cava visceris parte permanet.* Et in hanc opinionem facile secederetur, nisi absurdum aliquod contingeret. Non est dubium quin aquosa pars sanguinis devehatur in venam cavam, & ab ea in abdomen rapiatur: sed non est verisimile remanere limum sanguinis, aut potius puriorem sanguinem. Nam si interceptus sanguis remaneat in angustis viarum, morbus aliquis sequeretur a plenitudine sanguinis, quum tempore multus cumuletur sanguis. Præterea continget crassiorem illum sanguinem in visceris venis præ illarum angustia retentum ad intestinum jejunum,

Galen. cap. 7. de loc. aff. lib. 5.

(o) Essentia in frustratione sanguificationis.

num, tenue, colon & cæcum deferri, fortasse & per alvum. In leucophlegmatiis, & anasarcis, & tympanite nil cruentum per alvum excernitur: sed spatium abdominis aqua impletur. Hoc itaque absurdum contingeret, quod nimirum in hydropicis cruentæ essent dejectiones.

Sed dicet quispiam: An ignoravit Galenus hydropem contingere & ab inflammatione & a scirrho hepatis? Si ignoraret, summæ inscitiæ arguendus foret. Quid ergo sibi vult hoc loco, dum contendit docere per refrigerationem hepatis, & intemperies humidas, aut siccas, aut frigidas hydropem generari? Revera non ignoravit a scirrho, & obstructione hepatis nasci hydropem, alioqui contra eum ageremus ipsiusmet verbis tamquam obsignatis tabellis. Sed qua de causa & consilio id dicatur, brevi aperiendum.

Veterum de hydrope ea duplex fuit opinio. *Quinto locorum affect.* quidam putaverunt hydropem generari quum obstructio, aut inflammatio, aut tumor est in hepate præter naturam, & horum ratione præterfluit tenuis & aquosus humor in abdominis spatium, remanet, hæretque mediis viis sanguis. Altera opinio fuit eorum qui a solo scirrho, tumoreque hepatis hydropem fieri putarunt: in quorum albo fuit Erasistratus, ut videre est *lib. 2. de natur. facultatibus.* Qui priorem sententiam sequebantur, non ejusdem plane opinionis (meo judicio) fuerunt, cujus fuit & Erasistratus; nec enim a solo tumore & scirrho hydropem oriri voluerunt, aut saltem Galenus non id in iis reprehendit: sed aliqua ex parte admittit eorum opinionem, alia ex parte non admittit. Negat enim illam fieri transcolationem aquosæ substantiæ, remanente sanguine crassiore, quod duplex absurdum sequeretur: prius quidem, quod ille sanguis remanens suppressus morbum aliquem a plenitudine efficeret: posterius, quod cruentas in hydropicis dejectiones apparere esset necessum. At neutrum in artis operibus apparet. 4 Quod autem illi non crederent a solo scirrho nasci hydropem, ut Erasistratus, ex eo credibile, verisimileque fit quod melius cum iis multo agat quam cum Erasistrato. Nam hunc inscium, ignarum, imprudentemque vocat: illos autem excipit, & eorum sententiam conciliare, ac sublevare nititur: nisi quod sub finem demonstrare voluerit a refrigeratione hepatis potius quam a scirrho aut tumore nasci hydropem. At debuit potius in eo laborare, an ille generationis modus hydropis, quem veteres fingebant in inflammatione, obstructione, scirrhove hepatis, esset verisimilis, non autem in eo, ut probaret non probabile esse a tumore hepatis eum nasci: adducto tamquam objectionis loco, & mulierum profluvio suppresso, & hæmorrhoidibus suppressis, quum utrumque (ait) hydropem afferat, non præsumto conceptoque tumore ullo in hepatis parenchymate. Sed meo judicio voluit una eademque opera illorum veterum fundamentum, positum in opinione quæ ab Erasistrato fluxerat, evertere; nimirum de tumore hepatis, qui aut præcipua causa, aut sola (ut Erasistrato visum est) hydropis crederetur. Hujusce rei conjecturam facit id quod scriptum est apud Galenum *cap. 1. lib. 6. de locis affect.* ubi ex professo eorum explodit refellitque opinionem, qui crederent a solo tumore lienis hydropem fieri, non attracto hepate: item & icterum

rum solo hepatis vitio, citra lienem. Utrumque falsum est, ait; nam & vitio utriusque visceris icterus fit: & non solo vitio tumoreque lienis hydrops. Quod ut apertius ostendat, exemplum eorum affert qui acuto morbo laborant, qui ut explerent sitim magnam egelidæ copiam hauserunt: hi hydropici evadunt nullo in liene vitio concepto. Sed per modum objectionis respondet pro illis veteribus, quorum majorem partem Erasistrati opinio imbuerat. Ea autem erat ejuscemodi: Nulla pars afficitur (dicebat Erasistratus) nisi vel tumor aliquis, vel ulcus in ea consistat: sic nullum ab intemperie morbum nasci putabat. At debuit Galenus in aliena sententia redarguenda non ita esse industrius. Si quid durius, aut indoctius ab Erasistrato dictum sit, conari debuit illud polire, illustrare, & male cohærentem sententiam adaptare. At mirum in modum convellendæ, labefactandæque opinionis Erasistrateæ desiderio detinebatur Galenus. Nam si turpiter lapsus est Erasistratus, statuens nullam partem citra aut ulcus, aut tumorem laborare, reprehendatur & Hippocrates, qui omnem morbum, ulcus constituat: quam tamen a veritate alienam sententiam temperavit Galenus *lib. de inæquali intemperie.* Multa quidem a multis veteribus dicta sunt, in quibus magis videndum quid sentiant, quam quid dicant: quod maxime apud Hippocratem observari debet. Et cur non eodem jure cum Erasistrato agetur?

Itaque Galenus putat se abunde evertere dogma Erasistrati adscribentis omnem hydropem a tumore & scirrho hepatis causam, principiumque ducere. Quod ut faciat, proponit suppressas hæmorrhoides, proponit profluvium muliebre. Hæmorrhoides (inquit) suppressæ hydropem inducunt nullo præeunte in hepate tumore: erronea itaque est Erasistrati opinio, existimantis sine scirrho hepatis hydropi locum esse non posse. At Galenus sua ipsius sententia se convincit; nam interpretans *aphorismum* 12. *lib.* 6. *Aphorism.* dum reddit rationem cur suppressio hæmorrhoidωn prius fluere consuetarum metum hydropis afferat, juxta Hippocratem, scribit, sanguinem hæmorrhoidalem refluere, & hepati duritiem inducere, multitudineque calorem partis obruere, hinc hydrops. Ergo non est, o Galene, cur occurras de hæmorrhoidibus utpote hydropem afferentibus, quum ipse scribas: ideo suppressam hæmorrhoidam metum hydropis afferre; quod & hepati, & lieni (nil enim differt) duritiem inducat, & calorem obruat. Non sibi constat Galenus: nisi dicamus utrumque contingere posse, & suppressionem hæmorrhoidωn sine tumore visceris hydropem evocare, & eamdem suppressionem tumorem prius inducere, & a tumore hydropem.

Paullo obscurior videri possit ea periodus, qua scribit, ut evertat eorum sententiam qui tenuem humorem aqueum præterlabi substantiam hepatis assererent ad generandum hydropem, restitante in ipsius visceris angustiis crassiore sanguine; scribit, inquam, consequi necessario ut dejectiones cruentæ sint: Nihil autem cruentum ulla in specie hydropis (inquit) observatum est a nobis. Non est dubium quin si illo modo fieret hydrops, aliquid cruentum secederet: sed videndum an non in speciebus hydropis

dropis aliquid ſecedat cruentum; ſive hoc modo, ſive alio generetur hydrops, hoc enim obſervatione dignum exſiſtit.

5 Hydrops maximam partem conjunctam habet hepatis imbecillitatem: hæc non modo in αἱματοποιητικῇ (p) conſiſtit, ſed & in attractione, & retentione attracti alimenti. Nequit enim fieri ut diu temperies jecinoris labefactetur, quin actiones lædantur: quamquam contingit ut una actio lædi poſſit, illæſa integraque altera. Itaque quum conſtet ob refrigerationem & imbecillitatem hepatis excerni excrementa liquida, hepatica, & illius officinæ characterem aliquem præ ſe ferentia, non dubium eſſe poteſt quin excerni non poſſint cruenta loturæ carnium ſimillima: proptereaque illud Galeni decretum experientia confirmatum minus conſtans eſt, quo ſcribit nihil cruentum excerni ſolere in hydropicis affectibus. Quinetiam ſi cruentæ urinæ virtute naturæ aut ſymptomatice potius in hydropicis excernantur, ut experientia ſæpe docet; cur non & dejectiones tales apparebunt nequeunte hepate ob imbecillitatem, aut tumorem aliquem probe hæmatoſi incumbere?

Duo iſta diligenter inquiri debuerunt, nempe an a ſolo ſcirrho naſcatur hydrops poſterius, an nihil cruentum hydropici excernant. Nam magni intereſt an a tumore, an ab inflammatione, an a ſcirrho; item an tantum ratione lienis, ut quidam volebant, an tantum a vitio hepatis, quum variet curatio pro ratione horum omnium. Item an nihil cruentum excernatur, an contra, ne dyſenteriæ falſa perſuaſione & opinione ſeducti, aliud remedium pro alio ſupponamus. Sed horum diligentius examen in aliud tempus rejicietur.

ANNOTATIONES.

1. *De aqua intercute hoc notari poteſt. Videmus hydropicis quibuſdam alvum fluere, aliis adſtrictam admodum. Utrumque malum: & peſſimum, ſi alvus quum libera ſit, abdomen non detumeſcat: quod in ſervo quodam obſervavimus. Illud autem quod diximus malum eſſe ſcribit Hippocrates in Coacis*: Quibus hypochondria elevantur alvo ſuppreſſa, malum, maxime in morbis tabidis, & quibus alvi humectantur, (*ſupple*) malum eſt, dum videlicet alvo fluente tumor remanet.

2. Cap. 7. lib. 5. de locis affect. *conceptis verbis explicat Galenus. At inter cetera, annotat quarum partium vitio afficiantur partes gibbæ hepatis ad hydropis generationem: & quarum partium vitio ſimæ ad eamdem generationem. Hippocrates* lib. de morbis primo, *hypoſarcidion ut & tabem inter morbos neceſſario interimentes numerat.*

3. *Quia enim hepar eſt continuum, ſi fit inflammatio in ſima, aut gibba, non diſtincte & exacte cognoſcitur ob carnium hepatis continuationem.*

4. *Argumentum hoc validum. Et miror cur Fernelius diſputans de Aſcite dicat neceſſario rupturam fieri aliquam vaſorum: & propterea, aut ſupra,* aut

(p) Sanguinis effectrice.

aut infra excerni sanguinem. Quod falsum, & Galeno repugnat. Et Fernelius ita in errorem Erasistrati incideret, qui nullam partem labefactari credidit, nisi aut a tumore, aut ab ulcere: quasi ipsa intemperies frigida causa non sit.

5. *Ut libere dicam quod sentiam de iis quæ hoc loco continentur, an in nulla hydropis specie aut dejectiones, aut vomitiones cruentæ appareant, quod placuit Galeno, ita distinguere oportet: Si quo modo voluerunt veteres, hydrops fieret percolato sanguine, & remanente crassa sanguinis parte in mediis viis, oporteret cruentum rejici aut per os, aut per alvum, immo initio etiam. At hoc non fit. Et ita debet intelligi locus Galeni: Non quin in hydropicis dejectiones cruentæ, aut vomitiones apparere possint, duabus de causis: Uno, progressu temporis adducto in summam imbecillitatem hepate, unde hepaticæ fiant dejectiones, non ratione transumti tenuioris seri ad generationem hydropis, & refluentis sanguinis ab hepate ad os aut alvum. Altero modo per ruptionem, aut exesionem, aut ab aquis acribus & fere purulentis, aut ab usu medicamentorum acrium quæ usurpari solent in hydropicis. Quod nos observavimus in Renato de Sequeville hydropico, cui & vomitiones & dejectiones cruentæ contigerunt. Si autem hydrops fieret eo modo quo voluerunt veteres, quod Galenus exagitat, de essentia fere esset hydropis ut sanguis excerneretur. At potest hoc accidens illi esse, sed non pathognomonicum. Vide quid de Ascite sentiat Fernelius, quum explicat quinam Ascitæ sint obnoxii.*

CONSILIUM XL.

Pro muliere gravida, quæ peperit, & convulsiones passa est.

NObilis mulier numquam dolores partus experta, quum legitimum pariendi tempus jam elapsum foret, decimique mensis pars prima adventaret, gravissime laborat: exactis horis duodecim partus sese offert. At quia primus erat propter dolorum insolentiam, & ossium pubis angustiam, mirum in modum divexatur. Interim dum enititur, aut translato sursum humore affatim, aut latitante eodem in cerebro, sed magno impetu diffuso, incipit toto corpore concuti ac convelli: idem patitur ac si morbo caduco laboraret: facies tota in molem intumescit, horrendaque visu sese ostendunt symptomata. Vix sex hominum nisus impediunt quominus concuteretur ac convelleretur. 2 Repetit ante partum, præsertim dum fœtus media via sinus pudoris hæreret, subsisteretque, epilepticus paroxysmus quinquies, aut sexies: edito partu bis aut ter cum gravissimo mortis metu. Dum res ita urgerent, cogitareturque potius de sepulcro quam de lavacro; dubitabant Medici num juvandus esset partus, an potius convulsioni occurrendum. Item, an occasione partus convulsiones prehenderent, an vero ejusmodi dispositio prius in cerebro deses latitaret, quæ occasione minima sese prodidit. Ac mors imminebat proxima nisi convulsiones illæ substitissent. Meo quidem judicio, si illa convulsioni obno-

xia foret, 3 non tantopere periclitabatur, quam si numquam aliquid tale experta fuisset. Etenim qui epilepsia corripi solent, licet sæpius eodem in paroxysmo convellantur, non propterea tamen decedunt: at illud observatum sæpe, eos sæpe fato fungi, qui aut propter ingentem plethoram convelluntur, aut a maligno explicato, suscitatoque tetro humore qui desses restagnansque imo præcordiorum delitescebat: & qui morbis ejusmodi corripi solent, exigua admodum occasione tentantur, immo solo forinsecus vapore feriente. At qui nil dum tale senserunt, non ita facile paroxysmo prehenduntur; vehementem enim causam esse oportet, quæ insolens hoc symptoma afferre possit: nec enim facile cerebrum numquam epilepsia tentatum eam labem contrahit. Eadem itaque opera & partus juvabatur, & convulsioni epilepticæ manus porrigebatur, ne illius vi cito interiret.

Causæ hæ tamquam procatarcticæ facere poterant ad inducendum horrendum symptoma numquam antea visum: plethora corporis summa, & usus vini hippocratici tempore graviditatis: suppressio alvi quinque aut sex dierum ante partum: enixus quoque ipse, qui etiam in habitissimis mulieribus solet semper aliquid terrificum inducere: accedit quod numquam peperisset. Subjecto acriusculo enemate ex hiera substiterunt convulsiones, & ab eo tempore nil sensit ejusmodi. Larga admodum copia sanguinis fluxit per sinum pudoris: quod suadet facile non tam occasione dispositionis & impressionis cujusdam quam copia materiæ, orgasmo, raptu, & nisu maximo inter pariendum hoc contigisse. 4 Itaque quum Medici animadverterent evacuato humore repressum esse symptoma, immo suppressum omnino, ducti sententia Galeni *lib. de locis affectis*, quum quid excernitur in morbis, & ab excretione morbi cessant, credibile illud causam fuisse morbi, cogitaverunt de purgatione. Itaque tale medicamentum institutum.

℞. Expressionem dr. ijß. rhei electi infusi in decocto passularum, glycyrrhizæ, seminum frigidorum majorum, endiviæ, scariolæ, in qua dissolve syrupi rosarum pallidarum, unc. j: diaphœniconis scr. iv: fiat potus.

Quidam putabant utendum valde calefacientibus, etiam inter purgandum: cujusmodi sunt ea quæ vulgo epilepticis præscribuntur: alii contra refrigerantibus ad domandum, sedandumque ferociam humoris: & posterius hoc consilium melius. Nam quoties paroxysmi epileptici aut similes morbi occurrunt, non statim ad vulgaria remedia veniendum, ac si unius morbi in specie eædem causæ essent specie: sed sæpe novum captandum consilium. Alii Medici hoc poculum præscripserant.

℞. Radicis dictamni, aristolochiæ, ana, unc. ß: bistortæ, dr. iij: seminis pœoniæ, dr. ij: radicis pœoniæ, dr. iij: florum cardui, pug. j: conservæ anthos & salviæ, ana, dr. j: rasuræ eboris, cornu cervi, ana, scr. ij: fiat decoctio ad lib. ß: in colatura dissolve theriaces optimæ, dr. ij: rasuræ unicornis, scr. j: syrupi de stoechade, unc. jß: fiat potus pro duabus dosibus aromatizatis cinnamomo & nuce moschata.

Postridie partus propinatum medicamentum, dejectiones multæ: primum effusiones quædam. Vocat autem Dominus Magnus effusiones ex sen-

tentia

tentia Hippocratis quum excernuntur talia qualia excernere solent vaccæ: item & uliginosæ fuerunt dejectiones. Quieverunt omnia: non propterea tamen jusserunt Medici secure dormire; nam ita res agitata est: morbus hic tametsi suppressus videatur, non propterea de eo securos nos esse oportet, tum ratione partis obsessæ, afflictæque prioribus paroxysmis: tum ratione morbi ipsius. Pars cerebrum est: si ad illum morbum affectum proclive dispositumque fuit: major relapsus metus esse debet, minima enim lochiorum suppressione, aut reliqua materia prioris paroxysmi facile morbus recurret. Si non erat dispositum, melius quidem agitur, sed securitas tamen magna esse non debet: nam morbus is (ut de eo tamquam de posteriore divisionis nostræ membro dicatur) relapsus fere particeps est. Et duabus de causis facile recurret. Prior est: In prima lunæ quadratura prehendit paroxysmus, lunaris morbus est, ergo tutos nos esse non oportet, nisi secunda quadratura relapsa fuerit, donec luna sit διχότομος (q): in ejusmodi enim quadraturis mutationes, inclinationesque fiunt: Sic omnia tuta timere oportet. Accedit altera causa. Quarto die lac ad mammas rapitur, fertur, & attrahitur: ratione duplicis motus, & quia calidum est, & supprimetur in hac muliere utpote non lactanti, metus est ne fumi summittantur qui paroxysmum revehant. In confesso enim est quod scriptum ab Hippocrate, a sanguine in mammis collecto furorem contingere, præsertim quum sanguis ille in lac non vertitur, aut propter abundantiam nimiam, aut propter fervorem; quod diligenter annotandum est. Si furor itaque eam ob causam imminet, cur non & convulsiones, & aliquid simile contingere poterit, eo præsertim tempore quo lac ad mammas deferetur? Ratio hæc urget admodum.

Itaque providendum ut alvus libera semper sit, raptus sanguinis ad mammas cohibeatur, malignæ qualitati consulatur, vitentur omnia fumida, graveolentia & suaveolentia, ne caput impleant, feriantque: videndumque ut purgationes a partu citentur semper. Atque in eam rem comparata hæc sunt.

℞. *Radicis rubiæ tinctorum, asparagi, graminis, oxylapathi, ana, unc.* ß: *angelicæ man.* j: *passularum mundatarum, unc.* ß: *florum comm. pug.* j: *seminis pæoniæ, dr.* ij: *buglossi, borraginis, omnium capillorum, ana, pug.* j: *fiat decoctio ad lib.* j: *in colatura dissolve syrupi capillorum veneris, unc.* iij: *fiant* iij *doses aromatizatæ pauco cinnamomo.*

Item ℞. *Conservæ anthos, unc.* ß: *conservæ rosarum, dr.* iij: *seminis pæoniæ, dr.* jß: *fiat opiata cum syrupo conservationis citrii: additus est scr.* ß: *pulveris scobis unicornis.*

Item ℞. *Rasuræ eboris, margaritarum electarum, ana, scr.* j: *rasuræ unicornis, scr.* ß: *pulveris electuarii triasantalon & diamargariti, ana, dr.* j: *cum saccharo dissoluto in aqua angelicæ aut decoctione ejusdem fiant tabellæ.*

Item ℞. *Aquarum stillatitiarum angelicæ & morsus, aut decoctionis angelicæ lib.* ß: *aromatizetur pauco cinnamomo ad usum ex cochleari.*

(q) Semiplena.

Interea fotu aquæ tepidæ procuratum est ut citarentur lochia. Omnia odorata vitata sunt.

Puellis recens natis mel deglutiendum aut lambendum porrigitur optimo usu, ut provocetur alvus, & vitentur tormina.

Item ad vitandam convulsionem cui obnoxii sunt, cum pulte miscetur corallium & pulvis margaritarum.

Purgationes a partu cumulate & ut decuit, exierunt: magna copia toto illo tempore sanguinis exiliit. Interjectis diebus injecti clysteres. Tamen ne quid alienum contingat, deinceps de purgatione cogitatum. Ac dubitatum an lavacro utendum sit, ut a partu nostrates mulieres solent. Repurgata est rheo & catholicone: quamquam suspectum sit catholicon, quod in suspicione Epilepsiæ & cassia & catholicon suspectum sit, ut doctissime a Rondeletio & Hollerio annotatum: idque annotatum puto aut communi quadam prudentia cui experientia suffragatur. Et ut quum e lecto surrexerit, repurgetur adhuc, visum est e re fore si apozema per decem dies utendum præscriberetur.

℞. *Radicis fœniculi, petroselini, asparagi, cichorii, acetosæ, ana, unc. j: enulæ companæ, dr. iij: melissæ, omnium capillorum, ana, man. j: buglossi, borraginis, glycyrrhizæ, passularum, ana, man. j: ceterach, scolopendrii, ana, pug. j: seminis pæoniæ & radicis ejusdem, ana, dr. jß: seminis seseleos, dr. j: florum, pug. j: agripalmæ, man. jß. fiat decoctio ad lib. j: in colatura dissolve, syrupi capillorum veneris, unc. iv: cinnamomi, dr. j: fiat apozema clarificatum & aromatizatum.*

Quod attinet ad usum balnei, ne quid forte contingat præter opinionem, præsertim si muliercularum balneum usurpetur ex fæce vini albi aut rubri, ex alumine, & similibus, visum est interdici debere usu ejusmodi balneorum: nisi forte balneo dulcis aquæ recreari velit; & pro omni detersorio fiat puls ex amygdalis contusis & hordeo contuso, qua corpus leviter fricetur: ita enim detergebitur corpus, & nihil incommodi afferetur. Nam quum balneorum usu caput vaporibus impleatur, & graviter in iis usurpandis peccetur, si quid peccatur; facillime autem omnium hic peccatur, contentos nos esse oportet simplici frictione: in quibus autem paroxysmi epileptici metus est, in iis cautos esse oportet in balneorum usu. Quod enim veteres epilepticos & melancholicos ad lavacra miserint, id factitatum esse asserimus, quum corpus, aut caput intemperie aliqua calida siccaque affectum est, quum in partibus omnibus squallor. Hic enim dubium esse non potest quin balneis locus sit ad correctionem calidæ siccæque intemperiei, quæ multorum, magnorumque malorum auctor est & parens.

ANNOTATIO.

1. *Quod a translatione potius sit, declarat ejus accidentis repressio ac cessatio quum primum alvus descendit.*

2. *Non est dubium quin mulieres affectionibus capitis magis sint obnoxiæ, quum*

quum multis de causis, tum propter capillorum exactam nimium diligentiam & studium; quod annotat Cælius Aurelianus in Chronicis.

3. *Nam qui a dispositione cerebri epileptici fiunt, & concidunt, minima occasione & prehenduntur, & relevantur: sed quum quis numquam aliquid tale sustinuit, magnam oportet adesse causam quæ hoc symptoma afferat: nam vel est summa plenitudo, vel summa corruptela, ut contingit de eo qui primo die phreneticus contigit, & tertio interiit a maligno, ut Galenus doctissime interpretatur. Itaque quum quis epilepsia prehendi solitus est, minus morte periclitatur, sed aut numquam, aut ægerrime eo morbo defungitur. Si numquam expertus est, periclitatur morte ob dolores acerrimos, & virium casum: & quia pars princeps occupatur. Si semel hoc sustineat, non ita facile relabitur. Quod autem periculum aliquando creet, quum non contigit, videtur Celsus indicasse* lib. 3. cap. 23. Interdum (*ait*) quum hic morbus recens est (*id est numquam adorsus*) hominem consumit. *Hippocrates* lib. 2. Prorrheticon *differentias magnas morbi sacri proponit, ut in iis, quam in illis periculosior, solutuque difficilior exsistat: ac inter cetera ait solutu difficillimum morbum sacrum qui a puero ad virilem ætatem pervenerit: quod absurdum videtur. Nam* aphoris. 45. lib. 2. *mutatione ætatis pueros adorta Epilepsia curatur, & mutatione vivendi rationis; præsertim quum puellis menses erumpunt, & maribus quum venerem agnoscunt, ut Celsus ait* cap. 23. lib. 3. *at hoc accidit quum attingunt virilem ætatem. Ergo sibi dissimilis videtur Hippocrates. In illo loco utitur verbo* συνανδρωθῆναι *Hippocrates, quod non significat ad virilem ætatem pervenire; tunc enim, si umquam alias, solvitur morbus: sed vocat* τὴν ἱερὰν νοῦσον συνανδρωθῆναι, *quasi dicas convirescere, id est corroborari, confirmari cum ætate virili. Alias hæc falsa sunt.*

4. *Quo excreto illico dolor sistitur, hoc doloris causam censeri par est: Galenus* cap. 2. lib. 1. loc. affect. *tamen hoc potest esse fallax. Sæpe enim in torminibus clyster educit recrementum; quum tamen hoc doloris causa continens non sit: nam postea educitur doloris causa.*

5. *Notandum quoque hoc loco unum est, & tempore graviditatis, & tempore partus, & post partum multa multis mulieribus insolentia contingere possunt. Nam audivimus multas mulieres epilepticas concidisse dum gravidæ essent, quæ liberatæ fœtu nil umquam tale sensissent; sive id fiat ob suppressos menses, sive ob collectam multorum pravorum humorum illuviem, quæ de repente horrendum hoc symptoma invehit. Quemadmodum quoque aliis in mulieribus contingit ut quum utero gestant, immunes sint a sævis doloribus, quos prius, dum utero non gererent, ferebant. Ita enim novimus mulierem hemicrania conflictari solitam gravissime dum utero non gerit: quum primum utero concepit, nil tale sentiebat: quod mirum est. Et id primus Hippocrates* 5. Epidemior. *observavit de muliere cui caput circumdolebat, nec allevabatur nisi quum uterum gereret. De illis mulieribus epilepticis tempore graviditatis (quum ab eo affectu plane immunes essent) Fernelius* cap. de Epilepsia in *Pathologia.*

CONSILIUM XLI.

Ad fœtorem oris & anhelitus.

MUlier annos nata quinquaginta levi de causa in morbum incidit: ab eo relevari recrearique vix potuit. Inæqualiter corpus afficiebatur, modo calidiusculum, modo temperatum: noctu, ac præsertim vesperi febris recurrebat: eo tamen ventum est, ut contabescere videretur. Sed paullo plenius res tractanda, & a capite arcessenda, ut id quod instituti est nostri clarius elucescat.

Illa fere a primis unguibus, teneraque ætatula fœdo tetroque anhelitu laboraverat, ut vix quisquam in os loqui auderet fœtore oris territus. Et quum illi incumberet, propter eum quem in republica locum tenebat, cum primariis hominibus consuescere, eum tantæ molestiæ sæpe pertæsum est. Nil non in eam rem excogitavit adscito illustrium Medicorum concilio, præscriptis eo variis formulis quæ in parato forent ad fallendas, leniendasque eas molestias. Quidam eam usu carnium omnino interdixerunt, alii aliud consuluere, quorum quum lubenter consiliis paruisset, nihil præter fucatam oris tantum suaveolentiam retulit, quum frustra in oris gratia concilianda fuisset elaboratum.

Nos ab eo fœtore contumaci auspicari voluimus, quod quæ causa eum primis annis foverat, ac aluerat, ea non minore liberalitate sui extrema senectute copiam fecit: immo morbum aut morbos potius fœcunda sobole parturiit, quibus in depellendis multum operæ insumtum est: sed hæc omnia frustra. Itaque quum levi quodam morbo tentata esset, efficacibusque remediis contra pugnatum esset, nihil-dum sensit solatii: immo ægrescere medendo videbatur. Recruduit ille vetus oris fœtor, palatum, gingivæ, faucesque ipsæ limoso cœnosoque humore tamquam uligine quadam erant oblitæ: & quum is humor aut mucor potius teter detersus esset, citius dicto alius aderat qui detersas illas partes retineret, ac occuparet. Urinæ velut purulentæ profluebant: ex intervallis ardor urinæ eam exercebat. Febris aderat e genere hecticarum putrium: inappetentia magna: virium amissio, mox earumdem recuperatio: marcor totius corporis: squallidus habitus. Edendo nihilum proficiebat, tametsi euchymis uteretur. Dubitatum est de sede hujus mali, de affectibus, aut implicitis, aut disjunctis: de marcoris tanti causa, de remediis: & quis tandem foret eventus illius morbi ita occulti ac inveterascentis. Morbus omnis quum actionem primo ac per se lædat, tolli, exscindique debet: numquam tolletur nisi causa continens, quæ eum fovet, adimatur. Nec tantum in causa continente adimenda occupatos nos esse oportet, quod hæc morbum proxime foveat, sed per analysin quamdam continuatione quadam ad alias causas sensim progrediundum, quæ morbum primum fovere dicantur. Tametsi enim & causa morbi continens sublata, & affectus ipse sublatus

primam Medico laudem tribuant, & nil postea repullulet, non propterea aliarum præcedentium causarum, tamquam continentis causæ parentum, investigatio negligenda. Quoties enim longior quædam continuatio seriesque causarum exsistit, ut alia ex alia nasci & exsistere videatur, & omnes inter se aptæ connexæque videbuntur, tamquam conspirantes in causæ continentis affectusque ab ea nascentis generationem, tamquam in commune quoddam opus, suo quæque ordine excutienda ac demenda, & ab ea curationis exordium duci debet, quæ ortu prima, sed inventione postrema videatur. Nam in curatione, ratione, & ordine suscepta ita captari debet consilium, ut sæpe id negligatur quod postremo loco duxeramus faciundum: alioqui frustra in tollenda continente causa laborabitur, quum ea nimium occulta, contumaxque sit, & quum a primis aliis causis pendeat, harum demolitio illius eversioni anteponenda est.

Ita conjectura artificiosa, quam στοχασμὸν Galenus vocat, assequi oportet, primum mali fontem, & in eum digitum immittere. Quod ut exemplo pateat, esto aliquis, cui æstuans sit ventriculus, & præterea acribus, piperatisque, & semiputribus caseis sæpe utatur; unde putrium biliosorumque humorum colluvies: ab ea obstructio, ab obstructione putredo, a putredine quoque febres. Sit ita sane, usu medicamentorum putredinem emendes, obstructionem liberes, an propterea febris illius scaturiginem, primumque principium tolles? Itaque ad ventriculi intemperiem corrigendam erit veniundum, immo pravum illud alimentum causæ externæ eatenus rationem habens erit adimendum, frustra alioqui de tollenda febre sudabitur.

In hac nostra muliere affectus qui occurrunt, sunt summus oris fœtor, febris hectica putris, renum abscessus quidam, totius quoque corporis præter rationem consumtio. Hic analytica methodo utendum ad sedium affectarum notitiam. Hæ autem dignoscuntur aut signis syllogisticis, aut pathognomonicis, aut consequentibus, aut excretis. Excreta autem vel partium ipsarum partes sunt quæ ab iis desecantur, ut pulmonis frusta; vel quæ in ipsis continentur; nonnumquam aliquid quod morbosam dispositionem sequitur, vel solam, vel semper, vel ut plurimum. Ac in affectorum locorum investigatione tria maxime sunt advertenda, & tamquam canones proponendi ob oculos, quos semper intueamur: *Locus*, *Affectio & causa*, *Accidentia*.

Quæ tria quum animo comprehensa erunt legitimo ordine ad affectarum sedium cognitionem deveniemus. Ac locus ita sese nobis insinuat. Si affectio esset in cerebro (exempli gratia) vel per consensum fieret, vel per protopathian. Si per consensum, fugacia essent symptomata; si per protopathian, vel intemperie laboraret, vel solutione continui, & sic talia aut talia occurrerent. Idem de hepate sentiendum, & suis se signis ostentaret morbus, tum sedem, tum affectionis ideam indicantibus. Affectus & causa ita veniunt a nobis excutienda. Si inflammatio esset, quæ sese offerrent ejus essent generis; inflammationis enim consequentia hæc sunt: si scirrhus foret, talia sequerentur; si inflammatus esset pulmo, ejusmodi essent symptomata & signa, quibus notitiam ipsam consequeremur. Ab acci-

accidentibus autem ita eruitur cognitio rei: Dolor est ejusmodi; hoc itaque denotat: Aphonia est, necesse igitur id subesse; morsus est orificii ventriculi, illinc aut inde contingit.

Quod in nostra muliere exerceri debet, fœtor est oris; ergo aut a cerebro est, aut a pulmonibus, aut a ventriculo, aut a præcordiis. Si a cerebro est, a destillatione & rheumatismo est; ac credibile esset tussiculam adesse: nam quæcumque materia est quæ fœtorem habet, ea putris est; si putris, exulceraret, ac proinde molesta foret aut œsophago, aut tracheæ arteriæ: si huic, tussis esset; si illi, prava chylosis fieret, a prava chylosi fluores alvi, depravatio omnis alimenti, extenuatio. Si a pulmonibus est, aut ulcus, aut siderationem thoracis significat: si ulcus, argumenta jampridem innotuissent: at nulla hactenus: si sideratio esset, non tam diu eum affectum pertulisset. Si a ventriculo est, per depravationem alimenti, assumto cibo cessaret fœtor, vacuo ventriculo appareret: nam inanito ventriculo fumi sursum efferuntur, qui graveolentiam afferunt: quod multis contingere Aristoteles *in Problematis* scribit. Credibilius est eum fœtorem & a thorace esse, & a ventriculo. A thorace esse potest, non concepto ulcere ullo in pulmonibus. Etenim verum id est quod scribitur a Galeno, in partibus ipsis citra inflammationem, tumorem, aut obstructionem vitium concipi, quod a tota substantia dicitur: quod & in pulmonibus verum esse potest, quum fieri possit ut proprio quodam pulmonis vitio, & ob coacervationem humidioris materiæ spiret aura fœtens: tamen si vitium esset totius substantiæ in pulmonibus, credibile non esset eam tamdiu vixisse: ac Gordonius annotavit oris fœtorem a pectore numquam curabilem esse. Quod bifariam potest intelligi, aut quod fœtor a thorace ulcus, aut quid simile significet & jam inveteratum, unde necessario interitus consequatur: nam sputum fœtens, mortem in propinquo significat: Aut quod quum fœtor est a pectore, ob remediorum difficilem ad pulmones penetrationem, causa illius fœtoris immedicabilis manet. Idem auctor communem quamdam fœtoris oris causam memorat humorem phlegmaticum: nam nec humor biliosus ita aptus est, nec melancholicus, quum ille sua acrimonia & calore putredinem facile arceat, hic suo acore contra fœtorem istum sese quodammodo obfirmat: unde quibus fœtor oris est, iis & palatum, & dentes quodam mucore sunt obliti & infecti: quod huic mulieri contigit: incredibile enim dictu est quanta copia cœnosi humoris quotidie in os recurreret: quod tetrum humidumque halitum a pulmone aut ventriculo potius elatum indicaret. Nam qui a pulmone est, exhalationem refert potius: qui a ventriculo & præcordiis, vaporem & halitum. Credibile in hac muliere a vapore potius, quam exhalatione; declarat satis copia excrementi. Ac quinque de causis phlegmaticus humor omnium facillime fœtorem inducere ita colligitur: prima, quia frigidus, & ideo facile suo genuino calore destituitur: secunda, quia humidus, quod facilem ad putredinem concipiendum inclinationem affert: tertia, quod omnium facillime (ratione copiæ, est enim multus, & superfluus in corpore) rheumatismum faciat: quarta, quod omnium facillime ratione pravæ diætæ, quam quotidie instituere videmur,

accumuletur ac ſuccreſcat: quinta, quod poſt ſanguinem abundet maxime.

Et annotat idem Gordonius, fœtorem a ventriculo non eſſe continuum, quod aſſumto cibo paullum quieſcat: quum a pectore continuus eſt, & ulcus pulmonis ſignificat, & letale eſt. Quod non probabile eſſe ſatis abunde paullo ante indicavimus; nam fieri poteſt ut in pulmonibus putreſcat materia exitum non habens, quæ oris fœtorem afferet.

Mirum tamen eſſe poſſit, cur in febribus halitus non fœteat, quum pituitoſus humor ſit, qui putris ſit, hinc efflatio putris eſſe debet, & anhelitus, ſi quæ prius dicta ſunt, vera exſiſtant. Reſpondet Gordonius, bifariam fieri putrefactionem; uno modo per ebullitionem & incendium quoddam a calore præter naturam: & ea putredo non inducit fœtorem, cujus generis eſſe ſolet in febribus: & alia eſt per ſubſtantiæ corruptionem. Sic in febribus quum fœtor anhelitus eſt, mors ſignificatur; quod non ſolum humidæ ſubſtantiæ ebullitio ſignificetur, ſed propriæ ſubſtantiæ corruptio. Sed pace tanti auctoris dicam, hæc minus congrue, vereque dicta ſunt: nam quis dubitet in febribus continuis, putridis, aut intermittentibus non ſimplicem eſſe ebullitionem? Nonne excretos humores ſurſum deorſumve in putridis febribus fœtidos, corruptoſque videmus? Et tamen in iis facta eſt ſimplex ebullitio, per Gordonium. Quaſi vero quum fœtor aut a pulmonibus, aut a ventriculo eſt, major ſit (manente præſertim vita) propriæ ſubſtantiæ corruptio, quam in febribus putridis in quibus excretiones ſæpe cadaveroſæ & putres admodum apparent? Non eſt credibile; nam ſi halitus fœtens a ventriculo manans tantam corruptionem ſignificat, quomodo tamdiu maneret vita? Reſpondeat Gordonius de ſudoribus, in febribus præſertim pituitoſis manantibus, tam graveolentibus, ut vix quiſquam eos ferat, & tamen non fœtet anhelitus. Itaque alia quærenda eſt diſtinctio. Nam non eſt dubium quin humores, ſi præſertim pituitoſi ſint, a calore præter naturam multum corrumpantur, & non tantam acquirant malam qualitatem, quanta requiritur ad fœtorem oris. Cur ergo, inquies, non fœtet os? an quia ſimplex ebullitio, ut vult Gordonius? Nequaquam; ſed quia humor, qui febres committit, concluſus eſt in viſceribus, non autem in partibus thoracicis, aut capite, aut ventriculo, aut ore: e quibus partibus neceſſe eſt ſpirare aliquid ad fœtorem oris. Quod ſi qui humor febres committit, in iis partibus contineretur, dubium non eſſet quin fœtorem oris accerſeret: nam ſi concluſus humor in præcordiis leipothymias ob tetrum vaporem, cardiogmos, mortem denique inferat, cur non in ſuperioribus partibus contentus fœtorem afferre poſſit? Si per ſudores erumpens tenuis ejus pars, aut per urinas, quæ ſæpe fœtentes ſunt admodum, tetro vapore feriat ſenſus noſtros, cur idem humor ſurſum repens, & thoracicas partes occupans, non tetrum odorem oris inferat? Hydropici graveolentiſſimos in abdomine humores continent, nec tamen tetrum ſpirant: ergo quia humor in partibus ventris concluſus eſt, & non partes ſuperiores capeſſit. Unde videmus mulieres quibus ſuppreſſi ſunt menſes, aliquando tetrum ſpirare, & colligimus eas graviter ægrotaturas, quod tanta ſit humoris pu-

putrentis copia, ut non ſolum partes inferas, ſed & ſuperas occupet: in ſuperis tetrum halitum, in inferis febres accerſit: ergo idem humor, & ejus putredo non diſtinguitur. Quod autem in febribus maximam partem nec ſudores graveoleant, nec halitus, propterea fit, quia maxima febrium pars a bile eſt; quod Hippocrates non minus breviter quam vere ſcripſit; quamquam hoc ab eo dictum plerique male feriati homines non intelligunt. Bilis autem aut flava, aut acida: neutra tetrum ſpirat ex ſe, aut illud paucum admodum. Contra in quotidianis & pituitoſis, & vetularum febribus, & malus guſtus eſt (ut vocant) ob tetrum halitum & putrentem in ventriculo humorem, & fœtentes ſunt ſudores: quod arguit non modo magnam humiditatem requiri ad tetrum halitum, ſed & occurſum materiæ ad partes oris, ſive cerebrum ſit, ſive pulmo, ſive ventriculus. Quod autem humores biliosi, aut melancholici non ita tetrum ex ſe emittant, ut & pituitoſi, ſatis apparet ſenſui, ex alliis, cæpis, pipere, ſinapi: nam & allia & cæpæ, & piper fere eodem gradu calida eſſe veteres autumarunt: cur tamen ex iis alia tetrum ſpirent, alia non? Id fieri propterea aſſeverant Veteres, quod allia, & cæpæ multa humiditate prædita ſint, quæ facillime digeratur ac corrumpatur, nequeunte calore illam coercere ac mitigare: ideoque graveolent: a pipere autem & zingibere nihil fœtidum exhalet, quod non tanta inſit humiditas, & quantula eſt cumque facile ſuperetur a calore: quod idem humoribus contingit: nam bilioſi humores analogiam quamdam habent ad piper & zingiber, pituitoſi ad allia & cæpas: & quæ humidiore ſunt temperamento, & calore mediocri, maximam partem hircum redolent. Et mulieres vetulæ, quibus ſuperfluit multa humiditas, ſpirant malum odorem, & anhelitu aſthmaticos pueros faciunt: & quibus gingivæ & os humidius eſt, iis teter odor eſt. Quo fit ut concludamus multam humiditatem requiri ad fœtorem oris, & præſentiam illius humoris in partibus ori vicinis; alioqui concluſus manebit humor, & nil tetrum in os mittet; ut male concluſerit Gordonius in febribus putridis non tetrum eſſe halitum, ob ſimplicem humoris ebullitionem: & quia qui illum halitum commiſſurus eſt, aliam malam qualitatem ab ea quam febrilis materia nacta eſt, concipere oportet. Idem eſt putredinis modus, ut diximus. Quamquam non negamus fieri poſſe ut in fœtore oris, præſertim a male affectis pulmonibus, non adeſſe ſolum putredinem ſimplicem, ſed alienationem plane a temperamento, & perfectam διαφθοράν (r). Quod nos obſervavimus in auriga ad ripam Sequanæ, cujus ex ore fœtor (incredibile dictu) totam domum inficiebat, & cadaveroſum olebat: unde non ita longe poſt fato conceſſit, ſiderato toto pectore. Et hæc ſunt quæ contra Gordonium agitari potuerunt: cui tamquam homini doctiſſimo habenda gratia, quod diſputandi feneſtram aperuerit.

Atque ut ad rem redeatur, de remediis illius fœtoris pauca dicenda. Gordonius cauſam maximè conſtituit humorem pituitoſum. Meſuæus cholericum quoque conſtituit, unde pro materiæ bilioſæ conditione inſtituit ea

(r) Corruptionem.

ea quæ humectandi vim habent, & contemperandi; ut est syrupus de pomis, & rob de acetositate citrii, diacytonites: At in corporibus biliosis, siccis, in quibus abundat calor febrilis, videtur potius in contemperationem versandum. In materia phlegmatica, ea quæ calefaciunt, instituuntur; ut confectio trypheræ quæ ex aromaticis constat; caryophylli, cyperus, lignum aloes, calamus aromaticus, & quæ sint ejus generis.

Ergo quum febris illam mulierem exerceret, fœtor oris, inappetentia, urinæ ardor quidam, atque urinæ veluti purulentæ funderentur, quanam methodo utendum? cum quo agendum prius? An affectus est compositus, an complicatus? De iis brevissimè dicendum.

In morbis omnibus aliquid est quod sub sensum cadit, aliquid vero quod sensum fugit. Id quod sub sensum cadit, symptoma est; quamquam sæpe est involutum ac implicitum, ut an hujus, an illius morbi sit certo definiri non possit. Si symptoma sub sensum cadit, nullo est opus signo quo sese nobis detegat: sensus enim fidem facit. Id quod sensum fugit, causa morbi est, & morbus ipse: Morbus quidem generali quodam modo sese nobis ostentat, nimirum actionis læsione: sed quia occultus sæpe est, & causa recondita, intusque latens, ideo concurrere debet signum quod utrumque detegat, atque demonstret. Signum enim est id quod sensibus nostris obvium factum aliud quippiam latens & occultum comitatur; id enim illius signum censetur. Symptoma autem, quia conspicuum est, interioris, occultique morbi ex quo fluxit, expressum est signum. Quia autem similitudines bonis & eruditis Medicis imponunt sæpe, ob morborum, causarumque complicationem, ac confusionem, ideo in signorum ac symptomatum dignotione accuratos esse oportet: item in morborum aut connexione, aut complicatione. Maximum autem momentum habent signa insalubria in morbis, quod & speciem morbi, & sedem, & causam alia atque alia designent.

Porro morbus aut unus est, aut multi: unus simplex, aut compositus. Simplex aut solitarius, quum nulla efficiens causa adest, nullumque grave symptoma quod curantis consilium ad se revocet; ut intemperies simplex. Comitatus, quem continens causa intus fovet; ut obstructio, aut quem horrendum symptoma comitatur, ut quum morbo dolor ingens assistit. Compositus morbus est, qui ex multis eidem parti connexis constat. At multi morbi sæpius una nos exercent: eos autem aut implicitos, aut connexos, aut conjunctos, aut disjunctos vocamus. 2 Connexi, conjuncti, & consequentes idem significant: Disjuncti conjunctis sunt contrarii. Impliciti & Conjuncti distinguuntur. Impliciti dicuntur quum variæ quidem partes afficiuntur, sed quæ in communem actionem omnes conspirent; implicantur enim, & communia elucent symptomata, quæque vix distinguas an id potius quam illud laboret. Ut quum difficilis est respiratio & tussis, quia hæc & in pleuritide, & in peripneumonia promiscue incidunt, ea per se non satis indicant an costa, an pulmo afficiatur: *Com. in part. 2. lib. 1. Prorrh.*

tur: 3 ſunt enim ὁμογενῆ, ſive ὁμοειδῆ (s), ut loquitur Galenus: item & ſputa, quæ tamquam aliquid indicatura excernuntur, ſæpe difficultatem judicandi afferunt, an hæc potius quam illa pars afficiatur, quod promiſcue indicent & coſtarum, & pulmonis, & aſperæ arteriæ affectus, ut Galenus loco ſupra adducto probe recenſet. Affectus autem complicatos indicat hoc exemplum, ſi quæpiam ſit ceratoïdis eroſio, rhagoidis exitus, pupillæ diſtortio, & apparens ſuffuſio, tametſi omnes hi affectus uno eodemque tempore conſiſtant, non tamen morbum oculi compoſitum efficere dicuntur: ſed ſunt morbi impliciti, id eſt variis partibus inſident, quarum tamen in unum opus eſt conſpiratio. Sed quum morbus compoſitus dicitur, in eadem parte ſunt multi morbi ſimplices: ut quum hepar intemperies ſicca & calida cum tumore aliquo occupat, quia uni eidemque parti illi multi morbi inhærent, morbum compoſitum conſtituunt, non ſimplicem. Proptereaque impliciti & compoſiti morbi eo tantum diſcrimine diſtinguuntur, quod quum ſimul ſimplices & multi ſint morbi, ſi variæ partes in unam communem actionem conſpirantes occupantur, tunc morbi impliciti vocabuntur: ſi autem una tantum pars afficitur (nomine partis tamen non ita in anguſtum ſtrictumque adducta) tunc compoſitus morbus dicetur. Ut pleuritis & aſthma ſimul exſiſtentia morbos implicitos efficiunt, quod uni eidemque functioni incommodent. Et ex recentioribus quidam morbos compoſitos ab implicitis accurate diſtinxerunt, quod a paucis obſervatum viderent hoc diſcrimen: quod tamen magni intereſſe exiſtimarent. Nam quod ad curandi conſilium & indicationes pertinet, in compoſito morbo ſcopum unum curationis proponi volunt, in complicato & involuto morbo diverſum. Exempli gratia, in tumore præter naturam & intemperies eſt, & vitium conformationis, & ſolutio continui: hujus tumoris quum cura ſuſcipitur, tametſi varia ſeſe nobis offerant, unus tamen ſcopus eſt curationis, niſi forte quoſdam particulares effingere velis. At quum luxatum eſt brachium, & juncta eſt inflammatio, & partis convulſio, non hunc morbum compoſitum dices, ſed implicitum; proptereaque diverſi curationis ſcopi proponuntur. Hoc diſcrimen non agnovit Galenus diſputans de morborum differentiis, confunditque morbos compoſitos & complicatos. Recte quidem diſtinguit morbum partis ſimilaris a morbo partis organicæ, ſive ſimplex, ſive ſit compoſitus. Ut tunicæ adnatæ inflammatio, non oculi morbus per ſe tanquam totius inſtrumenti dicitur, ſed primum & per ſe tunicæ adnatæ dicitur, ſecundo totius corporis ipſius oculi tamquam inſtrumenti. Nam partium ſimilarium morbi per ſe, ex eventu tantum toti inſtrumento accidere dicuntur; ſive morbi ipſi ſingularum partium ſint ſimplices, ſive compoſiti, ut quum in pupilla eſt contortio & inflammatio: Et morbus compoſitus totius inſtrumenti bifariam dicitur: vel quum una tantum pars morbo compoſito afficitur; tunc enim totius oculi affectus dicetur, ſed tantum ſecundario: vel quum partes omnes oculum conſtituentes ſimplici morbo laborant; tunc enim ii omnes affectus morbum unum compoſitum oculi

Quid proprie implicitus morbus.

Cap. 13. de morbor. differ.

(s) Homogenea, ſive conſimilia.

oculi totius dicuntur constituere. Sed recentiores non compositum morbum, sed contra Galeni mentem morbos implicitos vocant. Galenus de ea re nil primum statuit, sed aliorum affert opinionem. Nam quum unguis & lippitudo est, quum erosio corneæ, quum uvea prolabitur, hoc totum vocant quidam morbum oculi compositum, alii diversarum partium diversas affectiones. Et utrorumque probabilem sententiam asserit, mirumque est quomodo dicat Galenus nihil interesse sive hoc totum morbus compositus dicatur, sive plures morbi diversis auxiliis egentes, quoad pertinet ad curationem. Falsum enim hoc est. Quum autem satis abunde demonstraverimus interesse plurimum ad curationem si morbus compositus dicatur, & si morbi complicati; in his quippe & illis diversi omnino scopi sunt. Sed Galenus non ita exacte intelligendus. Nam ex eo appellandi morbum oculi compositum occasionem sumi vult, quod quum oculus una sit pars ex particulis multis constituta, quæ omnes ita congruunt ut in unum opus conspirent; propterea hæc simplicium morborum congeries & syndrome non inepte compositus oculi morbus dicitur: sed clarioris doctrinæ & intelligentiæ causa appellentur multi morbi particulares & impliciti: Ut nomen (impliciti) diversas morborum ideas per se exhibeat: quomodo Galenus aliud esse docet febres compositas, & implexas, sive implicitas. Galenus autem *in illo libro de differentiis morborum*, postquam aliorum sententiam proposuit, ut eos inter se conciliet, videtur quid sentiat aperire: quod ut facilius præstet, a morbis simplicibus incipit, quorum quidam totius oculi primo esse dicuntur, alii secundario tantum, & κατὰ συμβεβηκός (t). Exempli gratia: Suffusio totius instrumenti morbus est per se: at ceratoidis exulceratio, instrumenti morbus esse dicitur ex eventu tantum, per se enim ad corneam tamquam similarem partem refertur. Sed longe aliud statuit discrimen de morbis compositis. Nam ex compositis morbis quidam sunt proprii totius instrumenti, nempe oculi, primo & per se: alii ex accidenti; ut adnatæ inflammatio propria est tunicæ affectio, ideo ad totum oculum non refertur, nisi secundario: ergo, ut vult Galenus, ponamus plures oculi partes simul unaque affici, vel unam tantum partem, ut patet in inflammatione tunicæ adnatæ: quum una tantum pars, ea affectio dicitur morbus compositus unius partis per se, & totius instrumenti secundo tantum: quum multæ simul oculi partes, morbus dicitur totius instrumenti primo & per se, ait Galenus: quod falsum videtur. Nam ceratoidis erosio, rhagoidis exitus, pupillæ distorsio, morbi sunt singulares, multas oculi simul partes (si sors ferat) occupantes, primo per se, an quia in cumulo sunt, propterea dicentur primario referri ad totum instrumentum; quod vult Galenus: Si ceratoidis erosio per se ad partem unam refertur, & pupillæ distorsio per se ad alteram partem, secundario autem uterque affectus ad instrumentum totum referatur; cur potius quum singulæ per se æstimantur ad partes suas primo & per se attribuuntur, conjunctæ autem ad

2. de different. febr.

(t) Secundum accidens.

ad oculum totum revocantur? Sed dicet quispiam: Quum Galenus vult morbum compositum totius instrumenti vocari, quum multæ simul partes afficiuntur ipsius oculi; non hoc est intelligendum quum partes multæ afficiuntur affectu sibi proprio, peculiarique: sed affectu qui per se & primo & simpliciter ad totum oculum referatur, nam suffusio per se ad oculum refertur; sed si ad suffusionem alius morbus generalis oculi, ut unguis, & rhœas accesserit, hi omnes morbum compositum efficient totius oculi primo & per se, quia singuli per se morbi prius in sese considerati ad totum oculum referebantur. Sed Galenus non vult tantum morbum totius instrumenti vocari, quum omnes, aut multæ simul partes afficiuntur morbis, quorum singuli primo erant totius instrumenti; ut suffusio, unguis, rhœas: sed quum morbis quoque detinentur, qui singuli in se spectati peculiarem ad partes singulas rationem habent, & secundario tantum, quum soli spectarentur, ad totum instrumentum referuntur. Verba autem Galeni hæc sunt loco suprapofito: *Quum plures eodem tempore partes oculi morbo aliquo afficiuntur, morbi ipsi primo totius instrumenti esse dicuntur, atque eo magis si unusquisque morbus ante erat primo & per se totius instrumenti.* Hæc verba, *atque eo magis*, indicant affectiones aliarum partium peculiares, ut distorsionem, exitum, erosionem commixtas inter se posse totius oculi primo & per se morbum compositum efficere. Unde antea dixerat nihil interesse an quis dicat eas affectiones (quarum unaquæque proprie & primo ad oculi partes, non autem oculum totum referretur) morbum compositum oculi efficere, aut multos morbos aliarum partium. Sed tandem ut hanc nos disputationem terminemus, quoniam forte noluit Galenus rem tam exacte disquirere, dicemus quid nobis videatur de morbis compositis & complicatis: quod tametsi non expressit Galenus, licet tamen idipsum ex illius scriptis elicere & venari: ut non sit cur ea in parte recentiores sibi palmam decidi oportere existiment, ac si eorum hoc esset inventum, & hujus tantæ rei auctores essent ac principes. Quum multi morbi occupant varias oculi partes, sive per se sint simplices, sive compositi, ut tunicæ inflammatio, aut illi morbi quum simplices considerabantur ad partem hanc aut illam peculiariter referebantur, aut generaliter ad oculum ipsum totum. Puta unguis simplex morbus, & rhœas ad totum oculum attribuitur, nomenque dat: ergo si multi tales morbi complicentur, morbum compositum totius oculi primo per se efficient. Sed pupillæ contorsio, rhagoidis hic aut ille affectus, quum secundo tantum ad instrumentum totum referatur, si multi tales morbi peculiares in hac aut illa parte, peculiaremque denominationem inducentes, complicentur, morbum efficient compositum totius oculi: sed vel dices istum morbum compositum non proprie & primo totius oculi dici, sed secundo tantum, quod seorsim spectatæ affectiones has aut illas partes attingerent: vel potius vocabimus multos morbos multarum partium, vel implicitos morbos uni oculi functioni generaliter officientes. Sed hæc sufficiunt. Ergo morbi multi aut impliciti dicuntur, aut connexi, seu consequentes, aut disjuncti. Impliciti, ut dictum est, sunt, quorum ea est ratio, ut per se distinguantur: sed qui tamen ita inter se conspirant, ut uni eidem-

eidemque actioni incommodent: ut de morbis unam unius oculi actionem lædentibus dictum est. Item pleuritis & asthma, quia duo sunt affectus partium respirationi dicatarum, impliciti dicuntur (quum simul invadunt) quia communia quædam habent symptomata, ut tussim, & difficilem respirationem. Connexi, & consequentes idem significant recentiorum opinione; quamquam nomen *Consequens* paullo latius manat quam *Connexum*. Exempli gratia: Morbi consequentes seu connexi dicuntur, quorum unus posterioris est causa & auctor, & uterque morbus simul manet: Ut quum affectus est ventriculus, & ei affecto caput condolet, & morbi consequentes, & connexi dicuntur. Quod fit aut propter morbi naturam, ut quum pleuritis necessario febrem continuam advocatam habet, & dicuntur morbi consequentes & connexi: Aut ex partium conditione, quia quæ sunt propinqua, quæque communia, ea primum & maxime affici solent, idque aut generis similitudine, aut vasorum communione, aut operis societate, ut passim annotavit Galenus. Quum itaque ea est morbi ratio, ut unus alterius causa sit & auctor, atque ita ut nisi ademto uno, alter non tollatur, proprie connexi morbi illi dicuntur: sed in ratione consequutionis, quia evenire potest ut commutatione quadam morbus alteri succedat: ut quum peripneumonia pleuritin sequitur, hic non connexi, sed consequentes dicentur. Observatur siquidem consecutionis ratio, ac connexionis nulla est. Sic nomen *Consequentis* longius patet quam *Connexi*.

De connexis, & consequentibus hæc dicta sint. Sed ut scrupulosis e cotibus tandem oratio nostra enatet, de disjunctis separatisque morbis nihil dicemus, quod satis disjuncti intelligantur, qui in separatis partibus versantur, quarum non est ea communio quam supra diximus. Qui morbi in ea muliere, cujus gratia hoc susceptum est, satis innotescunt. Nam & in ore fœtor erat a prolapsu putris pituitæ a capite, adjuvante quoque tetra exhalatione a partibus inferis: & renum male affectorum ac purulentorum magna quoque fuit suspicio. Atque omnia ita erant occulta, ut morbus potius in diaphthora consisteret, quam in manifesta aliqua intemperie diceretur. Febris erat lenta, cujus seminarium aut renes male affecti erant, aut mesenterium semiputre. Illud observatum in ea quod 6. *Epid.* scripsit Hippocrates: *Omnis extenuatio laxat cutim, deinde distendit: Refectio vero distendit, deinde laxat.* 4 Extenuationis causæ, alimenti penuria, exercitationes plures, vigiliæ, agitationes, dolores, morbi colliquantes, evacuationes, pravitas humorum in vasis, ut narrat Galenus in historia de muliere extenuatissima 6. *Epid.* in hac muliere corruptionem esse aliquam testantur omnes excretiones omni ex parte. Accedit quod in omnis morbi diuturnitate per Galenum, *comment. in aphor. Acuti morbi in quatuordecim diebus, &c.* est obsidio partis alicujus, cujus occasione fovetur tam longus morbus. Et quum caloris, & frigoris magna sit vicissitudo, declaratur vaporis suscitatio e materia corrupta: sic Galenus docet *in Epidemiis*. Sic morbus latens est ex insidiis invadens, & corpus frangens. Immo annotaverunt quidam ex veteribus, in vetulis sæpe ita humores corrumpi, ut exspiret ab iis teter vapor, qui puellos teneros asthmaticos

maticos reddere possit. Quæstio est, an esset febris hectica. Aliquando refrigeratio contingebat, sed recalefactio illa solemnis, quæ in nutritis hecticis apparet, non aderat. Si recalefactio non aderat, an non hectica? Erat hectica putris, a qua non excluditur levis perfrigeratio, quæ περίψυξις & ἀναθέρμασις (*u*) dicitur. Aut dicemus manifestam calefactionem in iis apparere in quibus viscera sunt robusta, non autem si vieta & effœminata sint. Hæc omnia indicabant cogitandum potius esse de prognosi, quam de vita protrahenda: salutis enim exigua admodum spes supererat: nam quum morborum securitas aut ex parte ipsius affectus petatur, aut corporis subjecti, aut utriusque: quodlibet horum spectaretur, de salute nil sperabatur. Morbus autem sui indicationem exhibet, aut τῇ εὐηθείᾳ, aut κακοηθείᾳ (*x*) Subjectum, quum vis aliqua est restibilis: nam quum specie & ingenio morbus malus est, & subjectum male constitutum, male præsagiendi occasio sese offert. Et quum omnia in ancipiti forent, deque funere potius quam de vitæ fœnore cogitaretur, in eam itum est discessumque sententiam, ut oppugnanda in putredine laboraretur, & viribus adaugendis: itaque ratione putredinis breves & faciles ex rheo purgationes sunt institutæ. Ut autem corpus & vires recuperaret, serapium instaurans ex testudinum carne est præscriptum.

His ita institutis, domita paullum putredine, ne contagione putrium humorum lactis asinini bonitas superaretur, consultum est ut exactis aliquot diebus ad ipsius lactis usum veniretur: hoc ita factum est. Recreata natura surrexit, morbumque occultum tandem vicit, & præter omnium Medicorum opinionem superfuit; ut mirum non sit si præjudicata Medicorum judicia sæpe non ita magni fiant, quum ab iis provocare & liceat & conveniat.

ANNOTATIONES.

1. *Comitatus morbus, ut quum febrem fovet atque alit obstructio contumax, comitatus est morbus.*

2. *Quamquam multi morbi consequentes dicuntur, qui necessario connexi non dicuntur, ut pleuritin sequitur peripneumonia. At propterea connexi non dicuntur morbi.*

3. *Quum signa sunt communia, & hæc & illa significantia, oportet Medicos diligenter suam intelligentiam excutere, ne decipiantur.*

4. *Si corpus capit multum alimenti, & tamen non bene nutritur, vel corrumpitur alimentum, vel non distribuitur, vel consumitur ob ingentem calorem naturalem.*

Consultabant Riolanus, Magnus, anno 1573.

(*u*) Perfrigeratio & recalefactio. (*x*) Benignitate, aut malignitate.

CON-

CONSILIUM XLII.

De pulmonum affectibus, in quo quæritur, an ad pulmonum morbos quadret tenuis diæta.

HIppocrates, optimus inſtituendæ diætæ architectus, *in libris de Diæta acutorum*, diſputans de pleuritide, exactam diætam præſcribit: immo primis diebus ita accuratam illam eſſe vult, ut quamdiu morbus ſiccus manet, tenuiſſime vivendum cenſeat. (Siccum autem morbum vocat, quum nil dum excernitur materiæ morbificæ, quum ſputum in os nondum occurrit:) quin etiam tantum periculi creari vult uſu ſolius cremoris ptiſanæ, ſicco manente morbo, ut inde homines ſuſpirioſos fieri aſſeveret. Et quod de pleuritide dictum eſt, idem ſanciri debet de omnibus morbis acutis: Pleuritis enim pro omni morbo acuto in exemplum ſubjicitur: item cremor hordei pro alimentorum ceterorum examine proponitur. Et quoniam inflammatio pulmonis ex acutiſſimorum morborum numero cenſeri debet, quæſtione digna res proponenda, an ea lex quam Hippocrates in pleuritidis cura ſancivit, tenenda, confirmandaque in inflammatione pulmonis? Duabus enim de cauſis idem juris eſſe videtur. Prior eſt, quoniam peripneumonia acutiſſimus morbus eſt, cito litis controverſiam dirimens: poſterior, quoniam, ex ſententia omnium veterum & recentiorum, eadem diætæ ratio & therapias ſervatur in curanda peripneumonia & pleuritide: immo eorum plerique leviter tantum attigerunt de peripneumonia, & peculiare caput non deſcripſerunt, volentes peripneumoniæ curandæ rationem ex capite de pleuritide depromi. Atque hoc non ita relinquendum eſt intactum, cujus explicatio & enodatio plurimum profectura eſt ad curationem morborum, quam omnes diligenter, & prout noſtri muneris eſt, proſequi debent.

Galeni locus obſervatione dignus eſt: *In pulmone*, (ait) *ſpiritus tenuis eſt, & levis, & quem coerceri oportet, ſanguis vero craſſus, & quem in ſingulas pulmonis particulas dimitti opus ſit.* Nam pulmo copioſiori alimento eget quam partes ceteræ, tribus aut quatuor de cauſis: Prima eſt motus perpetuus: ſecunda, caliditatis copia. Caliditas autem & propter cordis viciniam, & propter motus aſſiduitatem & conſtantiam: addo & nativam, vernaculamque caliditatem, quum & ſpirituoſa ſit pars, & rara. Et paullo poſt, tria adjumenta (ἐπικουρίας Græci vocant) ad affluentiam alimenti ad pulmonem ipſum, idque neceſſario: 1. Primum copia vernaculæ caliditatis, quæ efficit ut alimentum omne in partes minimas comminuatur, diffundatur, ac citius evaporetur: alterum pulmonis dilatatio eſt in inſpirationibus, quæ efficiat ut ex denſiſſimis inſtrumentis (cujuſmodi eſt vena arterioſa) violenter quippiam arripiatur: tertium ac omnium maximum ab eo ſanguine qui ſoli pulmoni a corde mittitur prius in illo plane confecto atque extenuato. Tertia hæc periodus implicita eſt

atque obſcura, nec intelligi poteſt: nam propoſitio illa, *Ab*, in textu Græco non reperitur, & interpres male convertit genitivum Græcorum abſolutum. Ita enim legitur in Græco, τρίτη κ) μεγίϛη πασῶν ἀπὸ τῆς καρδίας ἀυπεμπομένυ μόνῳ τῷ πνεύμονι τῦ αἵματος ἀκριβῶς ἐν ἐκείνῃ κατειργασμένυ κ) λελεπτυσμένυ. Ita interpretor: Tertium autem, idque maximum (ſupple ad affluentiam alimenti ad pulmonem pertinens) eſt quod ſanguis a corde mittatur ad ſolum pulmonem exquiſite in illo prius elaboratus ac attenuatus. Et quum dicit tria eſſe præſidia ad affluentiam alimenti ad pulmonem, hoc bifariam poteſt intelligi, vel quod tres illæ cauſæ recenſitæ hoc efficiant ut multum alimentum affluat: vel potius cum præcedentibus hæc connectantur, hoc efficiunt, ut multum affluere debeat. In utroque ſenſu periodus hæc intelligi poteſt. Redeamus ad rem. *In pulmone* (ait) *ſpiritus tenuis eſt, ſanguis craſſus & gravis, quem ad omnes pulmonis partes ferri oportet; ſiquidem pulmo ob cauſas tres multo alimento præ ceteris partibus indiget.* Quorſum hoc ſcribit? Ut occurrat objectioni eorum qui tueri velint fruſtra a natura conſtitutam eſſe venam arterioſam, & arteriam venoſam. Nam ſi ſpirituoſus halituoſuſque ſanguis in pulmone contineatur, neceſſe eſt eum arteria dura robuſtaque contineri, alioqui effluet ut in aliis partibus contineatur. Item ſi craſſus ſit ſanguis, & gravis, utpote nondum elaboratus, quid attinet venam arterioſam architectatam fuiſſe, quum ſimplex tunica, ut in partibus aliis, fuiſſet ſatis? Tacite autem fatetur Galenus eas rationes probabiles eſſe, ut convincatur fruſtra machinatam fuiſſe naturam iſta vaſa ab aliis ejuſdem generis diverſa. Nam in partibus aliis arteria dura eſt, ne cito effluant ſpiritus per corpus arteriæ: mollis vena, ne diutius inſiſtat ſanguis (ſiquidem per tunicam venæ nutritio fit, ex ſententia Galeni) & ita nutritio retardetur: tamen natura neceſſitate adducta arteriam venoſam, & venam arterioſam eſt machinata. At ampliorem diſputationem de vena arterioſa in locum alium non longe rejiciemus, explicantes an legitime, optimaque ratione vena arterioſa a natura ſit inſtituta. Nunc autem quod inſtituti noſtri eſt explicemus, nimirum copioſiore alimento uti debere pulmonem quam partes ceteras, & ratione caloris tum ſui nativi, tum alieni a corpore cordis mendicati, tum conſtantis perpetuæque agitationis. Si enim hoc verum eſt, exquiſita diæta in pulmonis 2 inflammatione non eſt tuta, licet morbus ſit acutus, quod & ratione alienum non videtur. At dicat aliquis: Quid tum vero pulmo copioſiore alimento egeat quam ceteræ partes, an propterea tamen exquiſitæ diætæ locus non eſt in pulmonis inflammatione, ut & in pleuritide ab Hippocrate ſancitum eſt? Nam quum Galenus uſum venæ arterioſæ docet, neceſſariamque pulmoni alimenti copiam, non ut affectus eſt pulmo, ſed ut ſanus, ſermo habetur. Nos autem non negamus quidem injici mentionem de ſano pulmone: ſed tamen ex ea ſententia deſumimus poſtulatum ac hypotheſin ad id quod inſtituimus maxime pertinentem. Etenim diætæ inſtituendæ ratio revocari quoque debet ad naturalem ſymmetriam partium: nam ſi in uſurpandis medicamentis dum pars laborat, diligenter ſanæ partis naturam ac ſymmetriam inquirimus, ut quoad fieri poteſt maxime parti conſulatur: idem

in

in diæta factitari debet. Illud enim est quod Hippocrates monebat, dandum consuetudini, quod non solum de consuetudine intelligitur, sed de pristina natura partis. Ut si cerebrum laboret intemperie humida, & siccam victus rationem instituimus, quæ a nobis siccandi vi prædita diæta præscribitur, non talis est, qualis in aliis partibus servaretur, quæ minus humidæ forent. Nam etsi intemperiem humidam in parte humidissima corrigere consilium est, tamen intra limites consistimus: sic in calida intemperie partium calidarum natura, impense refrigerare non debemus: idem quoque in diæta instituenda observari debet. Nam positis in hypothesin duabus partibus, quarum una copiosiore alimento eget, altera non item, in paribus effectibus non par diæta præscribi debet: nam in affectibus ejus partis cui copiosius alimentum natura concessum est, liberaliores paullo nos esse oportet: in affectibus autem ejus partis cui minus alimenti suppetit, pauco nos contentos esse oportet: nam ut multum alimentum in aliis requiritur, ita paucum abunde est. Quod & in universi corporis nostri nutritione, dum morbo detinemur, observari debet. Nam qui pauco contenti cibo, dum integra fruuntur valetudine, vivunt, in iis nos accuratiores, parciores, restrictioresque esse oportet: sin minus multo copiosoque cibo vitam propagarent, in iis dum infirmi jacent, liberaliores simus, ratio postulat. Immo Hippocrates iis congruentibus dum de qualitate cibi scribebat, monuit in diætæ præscriptione deteriorem paullo cibum consuetum, suaviorem esse ægris magis bono non consueto: adeo nos sollicitos esse oportet, ut & consuetudini, & temperamento, & vitæ instituto aliquid tribuatur.

Itaque si sanus pulmo copiosiore cibo, dum sanus est, eget, quam partes ceteræ, ut hepar, & ventriculus, dum inflammatione tentatus est; minus exquisita diæta definiri, describique debet inflammato pulmoni, quam aut hepati, aut ventriculo. Cujus rei confirmatio & fides desumi potest ex Galeni auctoritate, si huic ea in parte fides abroganda non est: *Non sicut in jecinore & ventriculo, ita in pulmonibus tenuissimo victu utendum est. In ventriculo enim & jecore alimentum coquitur, metusque est ne ipsis phlegmone laborantibus nutrimentum rite non concoquatur, & phlegmone augeatur: in pectus vero tantum alimenti jam cocti pervenit, quantum uni ipsi particulæ nutriendæ conveniat.* Hic locus admirationi esse possit: etenim Hippocraticæ disciplinæ e directo contradicere videtur. Si enim ideo exquisitissimo victu utendum non est in pulmonis inflammatione, qui locus morbum acutum producit, quod tantum alimenti ad pulmonem affluit, quantum ipsi convenit tantum, cur non idem continget in tunicæ costas succingentis inflammatione? At in pleuritide accuratam multum victus rationem præscribit, & dolore præsente, & dum siccus manet morbus, non multum dare ptisanæ jubet, ne natura a coctione avocetur, ne dolores augeantur, ne anhelosus æger reddatur. Ita enim scribit: *Quibus cibus*, (id est stercus) *statim inclusus, si quis non vacuato eo sorbitionem dederit, dolorem, si adest, augebit; si non adest, protinus inducet, frequentiorque reddetur spiritus; quod malum est: nempe pulmonem exsiccat (quia augetur respiratio ab usu cibi) & fatigat hypochondrium, tum ventrem imum, tum septum* Part. 32. Comm. 1. in lib. de Diæta acutor.

 transver-

transversum. Et ob similes causas qui tota utuntur ptisana septimo die, vel celerius moriuntur : alii mente læsi, alii ob difficultatem spirandi stertoremque præfocati. Sed hic locus an alteri superiori contradicit, quo negat Galenus locum esse tenuissimo victui in pulmonis inflammatione (quod idem de pleuritide intelligi debet, quum Galenus & in peripneumonia & in pleuritide siccitatem ex eo judicet, quod sputum humidum non procedat) quum hoc loco ne ptisanæ quidem locum esse neget? Nequaquam hæc pugnant. Sed ex collatione locorum intellecta conceptaque esse oportet. Utrumque conciliabimus, si prius unum explicuerimus.

Causa hæc est cur pulmo inflammatus respuat exquisitum victum, non autem jecur & ventriculus, quod in ventriculo & jecore cibus coquatur : si plenius nutrimentum ingeritur, nec bene coquetur ratione morbi, & augebitur inflammatio. Hæc ratio Galeni est. Altera ratio petita ex eodem Galeno, ut antea abunde monuimus, pulmo ob motum perennem, calorem, copiosiore eget alimento quam partes ceteræ : si dum sanus est copiosius cibandus pulmo est quam partes reliquæ, ob eas causas, dum laborabit, ea consuetudo, & temperies pulmonis erit inspicienda. Nam Galenus consilio nisus Hippocratis, non vult quicquam peccari nec in commoda universalis nec particularis naturæ : & quæ ratio unius partis, eadem & totius corporis; & quæ totius corporis, eadem & unius partis. Ita enim

Part. 20. Comm. 1. in lib. de acutis.

scribebat Hippocrates : *Qui bis die cibari consueverunt, bis ptisanam dare &c.* Confert statum ægrum cum statu sano (ut ita loquar) Et paullo post : *Inter initia neque multam, neque crassam ptisanam dare oportet, sed quantum & ob consuetudinem, & ne multa fiat vasorum inanitio, ingerere convenit.* Ac si dicat Hippocrates : Etsi principium morbi, aut adjectionem magnam suadeat, nimirum si vigor longe abesse videatur, ut æger in vigore morbi sufficiat, ne in illo cogamur præter rationem accedere ad nutritionem, aut detractionem alimenti, si vigor nempe in procinctu sit, & non est metus læsionis magnæ virium : tamen ita se gerere oportet vel in substrahenda ptisana, vel in eadem aut simpliciter danda, aut augenda, ut consuetudinis ratio habeatur : hujus enim magna vis est, ne aut temere inaniamus, aut repleamus. Ita enim veteres quidam magnis mutationibus magnas opponere volentes, aliquando perfectam inediam præscribebant, aliquando tantillum dabant alimenti, ut cogerentur tandem cibum in medio vigore morbi adjicere non citra damnum ingens.

Ergo pulmo sanus multo eget alimento : quum itaque erit inflammatus, habita ratione consuetudinis, non ita exquisita diæta erit præscribenda. Scitum enim illud Hippocratis 6. *Epid. Attractio pulmo incendium, evacuatum siccat somnus multus.* In ejus textus enarratione cæcutire mihi videtur Galenus; vult enim conjungi eas duas voces, pulmo incendium, quasi dicat Hippocrates : Attractio fit quum in pulmone est incendium. Hoc quidem verum, sed non est sensus Hippocratis : Itaque sic legendum, Attractio, pulmo, incendium : id est, incendium per se attractionis causa est : pulmo autem una est ex partibus quæ attrahit maxime undelibet, a capite, a partibus inferioribus, ob calorem, & motus perpetuitatem; quæ duo pulmonem reddunt attractionis capacissimum. Pulmo itaque inflam-

matus

matus seipso propter phlogosin calidior effectus expetet copiosius alimentum, alioqui arescet motus perpetuitate, & majori celeritate propter idem incendium ichores attrahet a partibus inferis. Quo pacto *libris de sanitate tuenda* scribit in hominibus biliosis ob inediam capitis dolores oboriri, attractis sursum missisque vicissim vaporibus. Præterea facile colligi licet vim potentiamque pulmonis excalefacti ex eo loco Hippocratis *in libris de differentiis morborum*, aut potius *de morbis*, præsertim quum agit de erysipelate & inflammatione pulmonis. Docet enim tenuissimum sanguinem a magna vena attrahi quum ardet pulmo, unde inflammatio fovetur: at blanda anathymiasi, id est halitu, vaporeque succulento cibi humectatur paullum pulmo, ac proinde refrigeratur. Atque huc facit maxime quod dictum a Galeno, tantum attrahi alimenti ad pulmonem, quantum uni parti sufficit: ut propterea ei non sit metuendum a paullo pleniore diæta.

Nunc autem locus postulat ut locorum Galeni & Hippocratis sensum venemur ac colligamus, ne temere aut adjiciamus, aut detrahamus: quod utrumque cavit Hippocrates, ut mirum non sit modo adjectioni, modo detractioni attendendum esse censeat. Locus Galeni est, *In inflammationibus pulmonis tenuissimo victui locus non est, quod in pectus tantum attrahitur alimenti cocti, quantum uni parti tantum satis est.* Alter præterea locus dum de usu venæ arteriosæ disputat, quo scribit præ partibus ceteris corporis pulmonem largiore alimento frui debere: Hippocrates autem in pleuritide & inflammationibus thoracis, id est, & membranarum & pulmonum exactam admodum ac statam diætam imperat. *Si*, ait, *lateris dolor assiduus est, calidis fomentis non remittitur, sputum non procedit, sed citra coctionem glutinosum est, nisi dolorem vel alvi subductione, vel secta vena solveris; si hic ptisanam das, ægrum jugulas*: Immo si tota utuntur ptisana, vel septimo, vel citius intereunt. Et paullo ante dixerat: *Si quis sorbitionem dederit non vacuata alvo, dolorem, si non adest, inferet; si adest, augebit: major difficultas spirandi orietur, & pulmonem exsiccat, &c.* Ubi videre licet accuratum admodum esse Hippocratem in præscribenda diæta pleuritide laborantium, immo ne cremorem quidem ptisanæ concedit: & ut a præscribenda ptisana avertat, proponit terrifica symptomata quæ talis ptisanæ usus est statim allaturus. Si per Galenum tantum affluit ad pectus alimenti quantum uni parti satis esse potest, quorsum & in peripneumonia & pleuritide plenior cremoris hordei usus pertimescitur? Quorsum reformidatur vaporum, flatuosique spiritus sursum reciprocatio, & prava ad partes thoracicas distributio, quod annotavit Galenus in quodam commentario? Immo si pleniorem victum in acutis morbis tenuiori, exquisitoque anteponit Hippocrates, curiosa illa sollicitaque ptisanæ præscriptio locum in medendo est habitura.

Part. 33. Comm. 1. in lib. de Diæta acut.

Com. in part. 12. comm. 2. in lib. de Diæta acut.

Ut res tota decidatur, ac lis controversiaque dirimatur, dicimus non abs re exquisitissimam diætam in inflammationibus thoracicis ab Hippocrate præscriptam ac sancitam, & non abs re a Galeno in inflammationibus istis pleniorem cibum requiri. Sed quo nexu hæc inter se cohærere copularique possint, paucis explicamus.

Hippocrates alias pleniorem diætam præscribit, alias tenuiorem, pro robore, natura, temperamento, morbi temporibus, in eodem morbo circumstantiis & occasionibus, morbi natura, consuetudine ægrotantium: etiam eodem tempore morbi aliquando accuratus victus consulitur, aliquando paullo plenior: immo in uno loco adjectionem in morbis commendat, in alio eamdem rejicit, habetque rationem universalis & particularis naturæ: quæ omnia si minus attente audiuntur, avidaque aure non minus accipiuntur, quam prudenti sagacique mente exiguntur, in infinitorum errorum scyllam non præcipites delabemur. Atque id tantæ difficultatis in unius diætæ præscriptione oboriri mihi videtur duabus de causis: Una est, quod difficilis admodum conjectura quam quisque prudens Medicus habere debet de morbi ingenio, vigore vel statim futuro, vel longe post, item difficilis cognitio naturæ universalis & particularis cujusque, consuetudinis, anteactæque vitæ, ne temere ab otio ad negotium, aut contra, conversio fiat: quæ in primis omnia magnum injiciunt scrupulum prudenti Medico omnia ex arte facturo. Ut exempli gratia, si intra triduum futurus vigor sit morbi, non est dubium quin tridui, aut bidui inediam ferre possit, & ita in exquisitissima diæta perseverandum: sin longius absit, quis dubitat ineunte morbo plenius alendum esse ægrum, ut morbum ferendo esse satis possit, ne quod cavet Hippocrates sub vigoris tempus pleniorem cibum offerre magno incommodo cogamur. Item, si quis ter cibum capere consueverit, quum morbo præditus fuerit, eodem jure velit agere ac cum eo qui semel aut bis ceperit? Ille quum ægrius alimenti subductionem ferat, hic ejusdem adjectionem non bene fert.

Altera ratio tantæ difficultatis est, propter veterum in ea re ancipites, ambiguasque controversias: nam nullo fere adhibito judicio, nulloque diorismo, modo absolutam tridui quatriduive inediam præscribebant, & sic fame ægros misere necabant: & sub vigoris tempus cibum offerre cogebantur; aut quum intelligerent ineuntibus morbis adjectioni potius attendi debere ægros saturabant, pleniusque cibabant; unde incommoda sequerentur, quæ nulla fere ars corrigeret ac emendaret. At Hippocrates singulari judicio præditus, neutris calculum additurus, exquirit diligentissime & maxime artificiose diætam in acutis ex ratione temporum morbi, consuetudine ægri, morbi indole, privata, universaque cujusque natura, cujus maximum est in medendo momentum: itaque sententiam suam ita protulit: *Non intempestive oportet fortes vasorum inanitiones moliri, nec quum morbi urgent ferventque cibum offerre, nec repente in hanc illamve partem mutare licet.* Quæ ratio primum convellit ac labefactat Veterum ea de re latas sententias.

Part. 32. comm. 2. in lib. de Diæta acutor.

His itaque positis, an sine distinctione & temere Hippocrates in inflammationibus thoracicis, ut ex illius verbis constat, exquisitissima diæta retinenda? Nequaquam. Sed primum hoc censeri debet, ineunte morbo, aut in principiis morborum (nomen autem principii late funditur) dum sicci manent, potius in curam eorum incumbere debemus, quam paullo pleniore victu naturæ consulere. An propterea inedia præscribenda, ut quidam volunt? Nequaquam: nam quum dicimus, potius, aut magis,

non

non excluditur omnis cibi adjectio. Primum enim in *Aphorismo* 5. *In tenui victu ægri delinquunt*, ait, *& error qui committitur magnus*, *major fit in tenui victu*, *quam in pleniore*; duabus de causis, ait Galenus; quia natura a tali victu debilitatur plurimum, & quia ad insuetam diætam tenuem conversio fit. Nam quum ita tenuis diæta non præscribitur perspecta morbi natura, & viribus ægri, contingit nos vires eas tridui inedia frangere, & cibi accessionem adjungere affecto jam morbo, quum minime sit opus ac deceat. Quum enim graviores sint mutationes quæ fiunt ab otio ad negotium, quam contrariæ, sic gravius in se peccat qui defraudato genio repente ciborum pleniore manu indulget, quam qui a saturitate ad cibi abstinentiam sese convertit.

Præterea idem Hippocrates 1. *de Diæta acutor.* satis aperte docet non ita amplecti se ineuntibus morbis exquisitam diætam; *Qui in morbis ptisana utetur*, *ne uno die vasa inaniri permittat*, *nec ab usu desistat*, *nisi propter medicamentum*, *aut clysterem*, *aut sectam venam*. Tunc loquitur de morbis nondum validis. Nam si dolor urget, ut locus sit medicamento, aut sectioni venæ, non ita plena manu cibandus æger: sed dandum vult consuetudini; ut si bis cibum capere consueverit, bis detur ptisana, ut duabus vicibus, propter consuetudinem tantum expleatur, quod semel si morbus non adesset, expleri deberet. Paullo post subjicit, initio non multam & crassam ptisanam dari oportere; sed videndum qualis consuetudo, tum ne magna vasorum inanitio fiat. An illud est tam accuratum esse in diæta præscribenda? Nam dum de morbi siccitate paullo post loquitur, quæ videatur alioqui abstinentiam suadere, quoniam cruditatem significat, scribit, si morbus siccior sit, non multum dare oportet. Aliud est dicere, in morborum cruditate, de qua hoc loco mentio injicitur, non multum dari alimenti oportere, aliud est dicere omnimodam abstinentiam a cibo præscribi, ut Prodicus & Diatritarii Medici factitabant. Hippocrates enim illa superiore ratione, & quia utitur in hoc morbo (de ceteris idem judicetur) alimento medicamentoso nec tenuius nec plenius alit: sed mediam quamdam formam, & æquabilem retinet, tametsi Thessalus eum hoc loco ægros implere asseveret, & Erasistratus eodem fame & inedia necare. Est enim in morbis thoracicis cibo consulendum, viribus & ad eductionem, & ad actionem: est & naturæ consulendum, subducta alimenti portione ad mitificationem, materiæque præparationem.

Cautiones autem istæ, cibare oportet in morbis, nisi vel clysteri, vel medicamento, vel venæ sectioni locus sit, indicant aperte detrahendum quippiam de cibo, si dolor adsit, ut ejus occasione aliquod illorum præsidiorum usurpandum sit. Nam ita occurrimus objectionibus quas prius movimus, quasque educat quis ex duobus illis Hippocratis locis quos paullo ante enarravimus: si incluso cibo, id est, stercore diu retento, ut ait Galenus, sorbitionem quis det, statim dolorem augebit, si adest; si non adsit, inferet: Nec enim hoc impedit quominus adjiciamus aliquid alimenti, sed quum alvus adstricta est, quoniam assumtæ ptisanæ exhibitæ distributio prohiberetur, vult præmitti clysterem, aut secari venam, priusquam de nutritione cogitetur. Si enim in sanis alvo minime libera inge-

stio

ſtio eſculentorum ſæpe tormina ac contorſiones afferat, multo magis dum aut morbus adeſt, aut imminet. Alter autem locus videtur urgere paullo amplius: Si lateris dolor aſſiduus eſt, calidis fomentis non cedens, ſi ſputum non procedit, niſi quis vel ſubductione alvi, vel medicamento dolorem laxaverit, ptiſanam autem dederit, in perniciem præcipitat ægrum. Itaque, dicet aliquis, in peripneumonia, in pleuritide quum dolores adſunt, cibum dare nocentiſſimum; ſed omnino inedia præſcribenda eſt. Non hic eſt animus Hippocratis. Atque eum locum bifariam intelligimus, objectionemque diluimus: prior quidem ratio, illic de vigore morbi agit Hippocrates: in ſuperioribus textibus, ut demonſtratum eſt, plus minuſve ptiſanæ exhibuit ineunte morbo, docens non multum dari oportere ſi ſiccus manet morbus; nunc autem omnium dolorum & ſymptomatum vehementiam proponit, & vigorem morbi deſignat, quis adeo hebes ſit, qui quum dolores urgeant ad nutriendum ſe convertat, quum præmonuerit alendum ægrum plus minuſve pro re nata.

Altera ratio, ſcribit, Niſi quis dolorem vel medicamento, vel phlebotomia ſolverit, hoc ſatis indicat urgentibus doloribus vigentibuſque ſuccurrendum eſſe præſidiis artis quum illis ſymptomatis vires deterantur, priuſque ptiſanam exhibeamus, præſertim julepum, id eſt, priuſquam plenius cibemus. Præmiſſo autem clyſtere, & ſecta vena, tum de cibando conſuletur. Ex quibus manifeſto patet eam numquam fuiſſe Hippocratis mentem, ut velit etiam in pleuriticis exactam admodum diætam obſervari, præſertim initio morbi: quum dubium eſſe non debeat, in omnium morborum vigore ac ſtatu, quum dolorum ſumma ſint omnia, tutius eſſe morbi depellendi provinciam naturæ committere, quam adjectis cibis eamdem ab inſtituto avocare.

Hæc ſatis ſunto; ac priuſquam diſputationis finis fiat, conciliare locos duos Hippocratis in animo eſt, qui plane diſſentire videntur. Prior eſt *Aphoriſmorum lib.* 1. ubi in morbis adjectioni ciborum attendendum eſſe vult, ac *in tenui victu delinquere ægros potius* ſcribit *quam in paullo pleniore*: Alter ei plane contrarius eſt: *in libris acutorum* ciborum adjectioni intendendum multo minus. *Nam ſubtrahere omnino ſæpe expedit, quum æger ſufficere poſſit, donec morbi vigor matureſcat.* Huic & ſimilis eſt apud Galenum: *In quibus morbis vigor primo quaternario adeſſe debet, modo natura fortior ſit, integram inediam ſervare debemus: in quibus non ultra primam ſeptimanam forti natura exſiſtente ſolo utendum melicrato. Si naturæ robori non fidimus, ptiſanæ utemur ſucco.* Quaſi vero ſuccus ptiſanæ multum ad robur naturæ addendum ſit collaturus. Ex adverſo pugnant duo illi loci. Sed ſi mens Hippocratis intelligatur, ſatis abunde omnibus factum putabimus. Docuimus ante non abs re Hippocratem alias paullo pleniorem ciborum adjectionem concedere, alias eamdem plane diſſuadere, ob gravia quæ inde ſequerentur incommoda. Atque id duabus de cauſis: priore quidem, quod ex veteribus medendi magiſtris quidam abſolute plenam diætam inſtituerent, alii vero omnino cibum ſubſtraherent: quos utroſque ut errare oſtenderet, eſt ubi paullo plenius in morbis cibet, eſt ubi tenuiſſime. Sic modo unum conſulit, modo alterum, non imme-

Aphor. 5. lib. 1.

Part.37. com. 2. in lib. de Diæta acut.

immemor, ac dissimilis sui; sed ut ostendat quam erroneum sit aliquid ea in re statum ratumque statuere. Posteriore autem, quod quum cognosceret præsidiorum singulorum quantitatem artificiosa egere conjectura, hanc autem assequi conjiciendi vim difficillimum esse, & ad eum pertinere, qui omnium quæ in arte sunt vires norit, maluit in ea re ancipitem, dubiamque sententiam suam proponere, quam aut hoc, aut illud certo definiendo, multis errandi occasionem porrexisse.

Commentario prædict. verba hæc scribuntur.

Itaque dum *primo Aphorismorum* paullo pleniorem victum laudat, universalem plane non proponit regulam, ut hæc est quam *in libro Acutorum* scripsit, quum ciborum adjectioni in morbis multo minus attendi oportere dixit. Nemo enim dubitat corpus ægrum non tam indicare refectionem sui, quam ablationem morbi quo occupatur. Ut enim cibus sano corpori præsidio est & robori, ita ægrum morbosumque corpus offendit, ac lædit: sed offensio est major minorve, prout plus minusve cibi offertur. Itaque 1. *Aphorismorum* vult evertere dogma eorum qui magnis mutationibus magnas mutationes opponere in animo habentes, initiis morborum sine ullo delectu inediam absolutam præscribebant, & quod citra damnum fieri non poterat, tempore vigoris cibum adjicere cogebantur. Satius autem esse vult Hippocrates, initio morborum alimento vires recreare, ut quum ad vigorem ventum sit, absoluta inedia minus æger offendatur: ita tamen ut si brevi vigor futurus sit, tantum demamus de cibi adjectione quanto propinquior is videatur. At *libro acutorum* præceptum generale ponit in morbis dum multo minus adjectioni attendi debere opinatur, quod adhuc per comparationem dicitur, ut nil temere & absque ratione dicere consuevit. Quoniam, ut dictum est ante ex *comm. Galeni in hanc particulam*, artificiosa conjectura, quam consequi debet quisquis quantitate remediorum rationem ad unguem tenere velit, difficillime omnium attingitur. Accedit quod scribit Galenus ibidem: *Quod plus est* (ait) *& exsuperat, noxas inemendabiles facit, quod vero minus est, facile emendatur: nempe si virtus labascere videatur, cibi exiguum ministrare debemus. Quod in ventrem injectum est, tollere est difficillimum.* In illis locis conciliandis & ad legitimam medendi formam revocandis diligenter laboravit *Manardus epist. 2. lib. 5.*

Id quod in quæstione erat positum nunc absolvamus; nimirum an in inflammationibus pulmonis, quod vult Galenus, tenuissimo victu utendum non sit. Jam docuimus in pleuritide, quam pro exemplari & typo morborum acutorum proponit Hippocrates, quatenus adjectioni, aut detractioni ciborum studere oporteat. Quum Galenus non vult tenuissimo victu utendum in pulmonis inflammatione, notari primum debet quod tantum per comparationem loquatur. Ait enim, non est tenuissimo victu utendum in pulmonis inflammatione, ut & in jecoris & ventriculi phlegmone. Nemo enim negaverit duos hos morbos accuratissimum victum exigere, quod ratione inflammationis injectum alimentum corrumperetur: & quia officiales sunt partes, & in quas alimentum integris viribus injicitur, magis offenderentur. Pulmo autem pars naturalis non est officialis saltem, & ad eum, auctore Galeno, tantum alimentum advehitur quan-

quantum uni parti alendæ sufficit: quocirca non ita incommodum sequetur ex pleniore cibo. Dicemus autem ad hanc controversiam dirimendam, aliud esse considerare pulmonem inflammatione laborantem tanquam morbo acuto, aliud esse eumdem laborantem conferre cum ventriculo & jecinore. Priore enim modo quum acuto morbo affligatur, non est dubium quin quamdiu morbus siccus erit, diæta revocari debeat ad eam quam de pleuritide Hippocrates explicavit: posteriore autem, revera accuratior victus esse debet in ventriculo inflammato ac jecore, quam in pulmonis inflammatione.

Duplex tamen dubium hoc loco esse possit: prius, an hoc verum sit in ventriculi & jecoris inflammatione tenuissimo victu uti nos debere, quod pars officialis & naturalis. Immo, dicet aliquis, quia penu est & promtuarium omnis alimenti, & quo nisi agente, & alimentum partibus ceteris ministrante, animal brevi concidat, plenius ea ratione alendum est: alioqui aliæ partes quæ mutuas ad opus curationis tradunt operas, fatiscerent, ac laberentur. Pulmo autem & cerebrum, & partes aliæ, quia naturales non sunt, nec ciborum promtuaria, parcius cibandum, quod ventriculus integer sit, & alimoniam ad tempus sustinere possit. Aut si ita sane alatur plenius corpus, aut tenuius, quid intererit? Dicimus ideo tenuissime hic alendum in inflammatione hepatis & ventriculi, quod morbi omnium sint acutissimi, propter eaque extremos habent labores; vigor enim in propinquo est. Et hic plus occupatos nos esse oportet in oppugnatione morbi qui plurimi est momenti, quam naturæ corroboratione, tametsi magna virium jactura sequatur. Præterea ex eventu tenuissimæ diætæ occasio sese profert. Quum enim partes illæ extreme laborent, dubium non est quin in eis alimentum corrumpatur: corruptio autem illa ægris damnum est magis auctura, quam si in totum alimento abstineatur.

Posterius dubium, an omnino verum hoc sit, nulla facta comparatione cum inflammato ventriculo, in pulmonis inflammatione morbo alioqui acutissimo, & suam historiam statim absolvente locus sit tenuissimo victui? Videtur ita; quia in iis morbis qui extremos statim labores habent, extreme tenuis diæta conferat: item quia exhibita etiam ptisana homines πνευματίαι fiant anhelosi. Præterea quum a corde nutriatur pulmo, si multum ingeritur cibi, plurimum ad cor sanguis deferetur: & ita ad pulmones attrahentes ad invicem, sic inflammatio augebitur: in omni autem inflammatione iis abstinendum quæ multum sanguinis generant. Videtur quod non, dum sanus pulmo multo copiosoque alimento eget comparatione cum partibus aliis, ex mente Galeni. Ergo, ut ante docuimus, consentaneum erit ut non ita parce ac duriter peripneumonicos nutriamus. Præterea calefactus pulmo multum consumit, multum attrahit etiam ratione caloris & motus aucti, si desit ob inediam alimentum pulmoni, undelibet rapiat, immo potius ichorosos humores ex quavis parte; sic augebitur peripneumonia, præsertim biliosa: venæ enim arefactæ biliosos & ichorosos humores ad se ex aliis partibus attrahunt, sic & pulmo: præterea arefiet cor raptis & sanguine, & spiritu ob incendium pulmonis, unde peripneumonicos animo deficere videmus. Et si auctore Mesuæo

peripneumonia fit aut a pituitoſo, aut a bilioſo humore: ſi a pituitoſo, tamquam ab excremento; ſi a bilioſo, tamquam a nutrimento: in bilioſa peripneumonia plenius cibare oportebit, & quod nutrimentum adeſſe parti oporteat, non tantum quantum quidem ſi ſana eſſet, ſed ut in ſanis robur alimento augeamus, ſaltem in ægris ſervare quoad poſſumus, debemus. Item quod bilioſi ichores ferociunt magis, protervïuntque detracto alimento: nutrimentum enim temperat eos, humefacit, & expectorationem promovet humectando. Sed horum omnium explicationem venari poſſis ex ea longa oratione quam nos de induſtria habuimus.

Quod paullo ante ſumus polliciti nos præſtaturos, illud nunc exſolvendum. Quum enim de uſu venæ arterioſæ, ac arteriæ naturam & conformationem venæ referentis, mentio injiceretur, ne diſputationis ordo everteretur, pleniorem ea de re diſputationem in tempus ac locum aliquanto commodiorem rejecimus: ad quam nos accingemus, quoniam plurimum habet utilitatis & voluptatis: utilitatis quidem ad cognitionem eorum quæ dicta ſunt de obſervatione diætæ in inflammationibus pulmonum, quod pulmones multo ubereque alimento ad recreationem ſui indigerent: voluptatis autem in inquirendis contemplandiſque naturæ operibus, quæ quum cæca, bruta ac temeraria videatur, tamquam mirus & ingenioſus artifex in iis condendis apparet: ſive quod ei mentem tribuere nos cogat divina operum præſtantia, quæ citra rationem, intelligentiam, ac conſilium temerario fortuitoque niſu talia evadere nequiverunt, ſeu potius quod Deum & numen in iis ſuam vim ac potentiam explicuiſſe neceſſario fateri cogamur. Quod ſi renuerimus, id nobis invitis extorquebit admirabilis & naturam ſuperans effectio, quæ quotidie in oculos noſtros incurrit.

Res autem quæ proponitur ejuſmodi eſt, cur non ut in partibus reliquis eam venam, quæ a dextro cordis ventriculo derivatur, non autem oritur, non ut ceteras effinxerit, ſed arteriæ conformationem, ob tunicæ craſſitiem, quæ quintuplo aut ſextuplo craſſior eſt, ſortita fuerit: contra vero arteriam, quæ ſiniſtro cordis ſinui implantatur, raram, ſubtilemque, & proxime venam referentem eſſe voluerit. Si rationem conformationis venarum & arteriarum perſtrinxerimus, earum quæ partibus ceteris inſerviunt, facile cauſam ſumus reddituri, cur in pulmonibus utrumque vas contrariam ſuæ naturæ conformationem nanciſcatur. In partibus quidem ceteris venæ ſimplex eſt tunica, arteriæ vero major craſſior quam quæ venarum eſt. Hujus ratio hæc eſt, quoniam ſi qui in arteriis continetur ſpiritus tenuis, calidiſſimus, ac incitatus maxime, craſſis, compactiſque vaſis non coerceretur, evaporaret ſtatim, ac evolaret. Sanguis autem quoniam piger, craſſus, & gravis eſt, niſi vaſe maxime perſpirabili contineretur, non bene nutritio fieret. Nutritio porro fit non modo per venarum oſcilla, ſed per tunicas, tranſſumta ſcilicet materia quæ partes irroret, adhæreat illis, & propter adhæſum tandem in earum naturam cedat atque faceſſat: Ac contrariam multum in effingendis pulmonum vaſis rationem habuit: nam & aliam nutriendi rationem notam perſpectamque habuit, & alimenti copiam ſupereſſe pulmoni oportuit, & ſpiritus communicationem

non ita difficilem ut est in partibus ceteris. Itaque crassæ venæ conformandæ & arteriæ raræ ac simplicis consilium hoc fuit.

Unumquodque simili nutritur apposito cibo: pulmonis autem carnem raram, mollem, sprituosamque esse nemo nescit: eoque factum consilio, ut vena crassior esset, ut diutius sanguis restitaret in ea, & sic elaboraretur. Si enim mollis fuisset tunica qualis a corde manaret sanguis, talis perspiratione & transsumtione celerrima in nutritionem pulmonis concederet. Accedit quod in aliis partibus non est ea motionis agitationisque perpetuitas, & continuatio, quæ efficit ut calefactus impense pulmo vi quadam vel ex densissimis vasis sanguinem arripiat. Tamen ea crassities validam pulmonis attractionem quodammodo retardat atque eludit, ut nihil nisi quod tenuissimum est, e vena arteriosa elabatur.

Arteria autem rara effecta est duabus maxime de causis: tertiam ac quartam in orationis tractu explicabimus; ut nimirum suppetias venæ arteriosæ ferat; nam quoniam non ita multum promtumque alimentum vena arteriosa præ sua crassitie & opacitate tribuit, id arteriæ tenues, raræ resarciunt ac compensant. Secunda ratio, quoniam ceteris partibus non ita confertim affatimque concedi sanguinem arteriosum convenit, ideo crassæ effictæ sunt arteriæ; pulmo quum ex superioribus rarus ac spirituosus esse dicatur, oportuit arterias non ita crassas, ut quæ perpetuo sinere debeant effluere sanguinem eum ad pulmonem reficiendum, qui multum consumit. Tertio ob motum perpetuum, & attractionem aëris externi, ejusdemque exclusionem obedientes esse arterias fuit necesse: præcipuum autem hoc munus in pulmonum arteriis spectatur; nam nobis inspirantibus exspirantibusve continenter ac facile vehi, revehique sputum oportuit: quo maxime contulisse videtur vasorum arteriosorum mollities & obsequium: venas autem non necesse fuit contrahi & dilatari ut & arterias, quod notandum.

Præterea crassities venæ hoc affert adjumenti, quod non ita facile effluit sanguis e vena arteriosa præ crassitie, & quia diutius remanet, duo affert commoda; unum ante dictum est, quod nihil nisi elaboratum sinit elabi: alterum quod dum diutius manet, diutius fruitur pulmo, minus quidem habet alimenti ea ratione, sed habet diuturnius: si enim rara esset tunica, absumeret statim ac exsorberet: plurimo enim egere alimento demonstratum ante est.

Sed dicet aliquis: Ergo commode non est effícta ista crassities, quoniam minus effluat alimenti, propterea que suo defraudatur pulmo genio. Huic inopiæ (id est quod non multum alimentum simul, sed paucum paullatim, sensim, & quod Græci dicunt ἐκ προσαγωγῆς) duabus rationibus occursum est: una quidem, quoniam arteriæ supplent id in quo deficit vena arteriosa propter suam crassitiem, hæc enim impedit quo minus transportet alimenti a vena arteriosa ad pulmones nutriendos; arteria autem venosa raritatis suæ ratione redimit hoc, resarcitque tenuem vaporosissimque spiritum tribuendo. Altera ratione natura occurrit dum construxit venas in pulmone maximas: ita enim effectum est, ut quantum justæ nutritioni propter tunicarum crassitudinem detrahitur, id venarum magni-

magnitudine expleatur. Ostensum enim est crassitiem venarum, quatenus talis consideratur, efficere ut minus quidem alimenti simul & semel affluat, sed diuturnius est & elaboratius.

Dicat aliquis: Si arteria venosa supplet id in quo ob suam crassitiem deficit vena arteriosa, satius fuisset venas naturales esse, ut quæ luculentum dedissent alimentum ratione tenuitatis, & arterias quoque crassas & compactas ut in aliis partibus, ut quæ tenuem & vaporosum alimentum dedissent, non ita affatim ut faciunt quum tenues sunt & venosæ; siquidem venæ ipsæ suppleviffent: nam & pulmo calidissimus & mobilis facile ex arteriis crassis attraxisset etiam sequacem sanguinem spirituosum, quod ex rationibus Galeni patet, qui dilatationem pulmonis sufficientem causam esse ait ad attractionem, etiam ex densissimis venis. Eæ quidem rationes satis per se virium & ponderis habere videntur ad efficiendum naturam frustra architectatam esse aliam conformationem venarum & arteriarum in pulmonibus, aliam in aliis partibus. At illa flexilitas & obedientia quæ desiderabatur in arteriis ob continuam inspirationem & exspirationem, unde deductio spiritus & exhalationis foris intro, intusque foras impedit fortasse quominus idem artificium in vasis pulmonis appareret, ac aliarum partium: quod paullo post plenius demonstraturum recipio.

Quicquid sit: Natura conformando & arteriam venosam, & venam arteriosam, id semper pensi propositique habuit, ut pulmo & ubere alimento abundaret, & convenienti: conveniens appello spirituosum, vaporosumque. Diu enim sanguis in vena arteriosa resistit ut attenuetur, & ita familiare reddatur alimentum: arteria autem venosa fit ut & luculente & in promtu pulmo fruatur spiritu & vapore: quod non ita liberum fuisset, si arteria sextuplo major, id est crassior fuisset.

Atque quoniam huc disputatio nostra adducta est, ut de qualitate sanguinis qui continetur in vena arteriosa diceretur, quærendum nunc an talis sit ut sit subtilis, vaporosus, tenuis; an vero crassus, in crasso corpore contentus, & minime alendo, reficiendoque pulmoni idoneus, qui subtili attenuato sanguine refocillatur & delectatur. Quæstionis hujus prima disputatio tamquam levioris armaturæ excursio facta est, nunc eam plenius excutere ac elimare lubet.

Pulmo nutritur sanguine halituoso tamquam familiari proprioque alimento. Omne autem alimentum quum tribus quatuorve modis ab Hippocrate dicatur, illud demum alimentum dicitur quod nutrit proxime, quodque jam nutriendæ parti assimilatur. Ita nimirum id quod ingeritur nunc potulentum ac esculentum reapse simile non est rei nutriendæ, sed quum initio absimile sit, multiplici alteratione tandem assimilatur, idemque fit. Eadem ratione qui in vena arteriosa sanguis continetur affluens a dextro cordis ventriculo non necessario est spirituosus initio, sed quum crassus sit, & in crasso opacoque vase contentus, nempe in vena arteriosa, quia non cito effluit & transbibitur ob vasis crassitiem, datur spatium attenuandi, comminuendique in partes minimas. Dubitatur autem an quum a corde rapitur sanguis, non jam attenuatus sit & crassus. Occurrunt enim loci

Cap. 10. 6. de usu part.

contrarii apud Galenum *in lib. 6. de usu part.* Prior locus est: *Omnino, opinor, in pulmone spiritus tenuis est & lenis, & quem coerceri oportebat, sanguis crassus & gravis, & quem in omnes pulmonis partes ferri oportet, ut qui copiosiore utitur alimento quam partes ceteræ.* Hic abunde patet Galenum docere velle sanguinem rudem ac crassum esse, dum probat verisimile esse venam debuisse esse simplicem in pulmone, ut in partibus ceteris. Atque ut vere dicam, vas crassum redditum est non ratione sanguinis tenuis ne foras exsiliat, sed ut diutius retineatur in vase, nec effluat quin elaboratus sit: eo accedit quod pulmo ratione & motus & caloris attraheret sanguinem incoctum, nisi vasis crassities impediret. Locus alter est plane contrarius eodem capite: nam dum reddit rationem Galenus cur pulmoni copiosum ac uberrimum alimentum conveniat, tria affert locupletissima argumenta. Primum copiam caliditatis vernaculæ, unde alimentum facile comminuitur, ac diffunditur: alterum, pulmonis dilatationem in aspirando, unde attractio fit alimenti etiam ex densissimis corporibus: tertium ac omnium maximum, quod mittatur sanguis a corde ipso prius attenuatus ac elaboratus. Itaque priore loco vult sanguinem rudem ac crassum, & indigentem crasso vase ut attenuetur: posteriore hoc vult a corde attenuatum ac elaboratum mitti. Ergo inutilis constructio venæ arteriosæ in eum præsertim finem ut nihil ab ea effluat & resiliat quod non ad unguem extenuatum sit. Ita conciliare oportet eos locos. Quum dicit indigere multo alimento, quoniam a corde mittitur elaboratus & attenuatus, unde facilis ejus fit & alteratio, & dissipatio a parte præsertim calida, illud per comparationem debet intelligi cum sanguine aliarum partium: nam si ab hepate immediate mitteretur sanguis, non est dubium quin diutius nutriret: minus alimenti daret ob crassitiem (ut abunde docuimus ante) sed diuturnius: oportet autem diuturnius alimentum esse, alioqui pulmo contabesceret. Nunc autem quo magis sanguis procedit, eo magis elaboratur, præsertim si non attingat ad venas (ut de lacte constat); qui in dextro sinu continetur, elaboratus est comparatione cum seipso dum ab hepate fluit; nondum est elaboratus, si comparetur secum postquam moram traxit in vena arteriosa: & si libere dicam quod sentio, ego existimo venam arteriosam ita crassam effictam esse, non tam ut subtilior accuratiorque reddatur sanguis ad nutritionem pulmonis, quam ut non ita repente a pulmone arente, calente, & dilatante se rapiatur, atque consumatur: quod mihi videtur probabilius. Ita enim vena arteriosa non sinens ob conformationem cito exsugi, abripique sanguinem, est veluti penu & promtuarium sanguinis ad nutritionem pulmonum. Quamquam & ad hanc rem magnitudinem & copiam vasorum effictam esse vult Galenus, ut quod justæ nutritioni ob tunicarum crassitudinem detrahitur, ipsarum venarum magnitudine compensetur.

Quod autem sanguinem qui continetur in vena arteriosa sit necesse paullo crassiorem esse, & paullo crassiore vase coerceri, satis abunde apparet ex his incommodis quæ consequi solent, quæque apparent in iis qui sanguinolentum sputum e pectore extundunt. Omitto casus, ulcuscula, diabroseis,

roseis, quæ sæpe αἵματος πτύσιν (y) promovent, persequor tantum commentationis ergo eos quibus aut arteriosa vena tenuior, delicatiorque est, aut sanguis qui e corde ad venam arteriosam confluit spirituosus halituosusque magis. Positum enim ante est, quod diligenter debet annotari, nutritionem per tunicas vasorum fieri; si per tunicas fit, si vas rarius, pulmo continenter attrahens potest facillimo negotio id educere quod tingat sputum: præsertim quum aut exercitatio violenta præcesserit, si generosiori vino indultum fuerit. An ejusmodi cruenta excretio formidanda? Non hercle; siquidem tenuitas sanguinis, & vasis raritas facile hoc inducunt: unde frustra fatigantur venæ sectionibus, frustra incutitur metus tabis ab ulcere, quod cruentam expectorationem sequatur necessario ulcus: ut quum mejitur cruentum, falso comminiscuntur ulcerationem secuturam. Tantum enim abest ut illi juventur sectione venæ, ut contra illis eo pulmones debiliores reddantur, & sanguine tamquam freno in ejus generis hominibus detracto bilis protervit, ferocitque magis, ut placuit Arabibus, quicquid contra dicant Veteres aliquot, & recentiorum nonnulli. Tametsi enim objiciant in ardentissimis febribus Galenum misisse sanguinem, quum in illis uberrimæ bilis impetus atque impressio appareat. Respondemus in illis febribus ardentissimum sanguinem detraxisse Galenum non simpliciter, id est, non parca manu, ad evacuationem tantum nonnullæ materiæ, & refrigerationem nonnullam, sed ad animi usque deliquium, ut refrigerationis ratio omnino habeatur: quod diligenter notandum. Nam qui in biliosa febre parce detrahit sanguinem, is furentem magis bilem reddit: at si liberaliter, non est dubium, quin sequatur magna refrigeratio, & bilis temperatio. Atque quum in biliosis hominibus cruentum expectorantibus ob sanguinis tenuitatem sanguis mittitur, parca manu mittitur; unde ex superioribus patet eos offendi non leviter. At dices, juvantur tamen. Quid tum si id temporis juventur? Sæpe enim sectio venæ, & calefactio, & dolorum per narcotica sedatio uno tempore tentatur, & fit quum clam, occulte & furtim lædatur plurimum æger: & læsionis argumenta nonnisi longo tempore apparent. Unde videmus eos quibus pro aliqua re nata sanguis mittitur ad obeunda munia ineptos, pulmones habere imbecillos: juvabantur quidem olim his remediis, sed pleniorem fidem faciunt quæ sequuntur. Præterea in pravam consuetudinem corpus adducitur, ut Galenus *lib. de consuetud.* doctissime annotavit. Itaque quibus ea hæmoptysis contingit, consuli deberet humorum potius temperatio, quum eis potius sit metuendum ab ariditate pulmonum quam ab ulcere, ut falso plerique comminiscuntur ex rejectione sanguinis, quam ut antevertant, statim sanguinem mittunt.

4. Ariditas autem sequetur, & ex sanguinis tenuitate, & vasorum non legitima conformatione, ut si vena arteriosa sit rarior: præterea ex frequenti sectione venæ quæ celebratur falso & erronee. Illud enim confirmari potest experientia, omnem venæ sectionem partium propinquissimarum parti a qua detrahitur sanguis, imbecillitatem afferre. Ita enim quum vena

(y) Sanguinis sputum.

vena puppis aut temporum aperitur, multorum judicio & imminutio memoriæ, & imbecillitas partis aliqua consequi solet: & quibus in malleolo mittitur sanguis, non ita liberi gressus sunt potentes ut antea. Quare? quoniam detractio sanguinis imbecillam reddit partem in qua feritur vena, & eas quæ sunt propinquissimæ. At quum hepar remotum sit a vena gibberi, non ita infirmatur. Pulmo autem quoniam proximus est venæ mediæ & basilicæ, siquidem immediate fere mittitur sanguis (ut testatur subita sedatio, quiesque doloris secta in pleuritide vena) nemo inficias eat crebra frequentique detractione sanguinis & spirituum, & laterum robur, & nervos, & pulmonum vim relaxari ac debilitari. Unde quibus in pleuritide liberalius detractus sanguis, ii sæpe dolores lateris experiuntur, & illis paullum sævientibus e vita abripiuntur.

Itaque ut redeat nostra oratio, de his melius natura meruit quibus sanguis paullo crassior est, quam quibus ita tenuis. Quum enim tenuis est, promtius sufficitur in locum deperditi, & alimentum ad manum dat, sed brevius nutrit: quum crassior, diuturnius, sed minus; hoc autem optabilius est.

Et ut de vase arterioso dicatur adhuc aliquid, dicimus venam arteriosam non affatim quidem præbere alimentum, sed continenter: & crassities venæ facit ut tenuissimus detur sanguis: raritas arteriæ venosæ ut copiosus spiritus, & affatim: quod huic parti necessarium in primis fuit.

Est & aliud notandum, nimirum quod subjungit Galenus, commodum non visum fuisse naturæ ut a vena cava statim & immediate sanguis ad pulmones ferretur: vel quia in cava vena crassior sanguis est quam qui alendo pulmoni sit idoneus. At in cordis dextro sinu elaboratur aliquantum: aut quia necesse aliquandiu retineri antequam ad pulmonem affluat, ne statim absorbeatur, & propterea a sicco pulmo laboret. Item si ita immediate ad cor ferretur per continuationem quamdam vasorum, nulla vena arteriosa fuisset, & nullæ epiphyses membranarum, sed vena quæ vulgo arteriosa dicitur, verarum venarum naturam expressisset.

Posset quis objicere, frustra naturam machinatam fuisse venam arteriosam. Prima ratio: Sanguis qui a corde ad pulmonem affluit, tenuis & elaboratus est; non necesse itaque fuit crassam fuisse venam, & arteriæ similem, ne inelaboratus sanguis ad pulmonem allabatur. Sed huic rationi validissimæ ante responsum est. Altera ratio: Sit ita sane, sanguis qui in venis continetur pulmonis, esto crassus, & gravis, non propterea tamen necessaria fuit vasorum densitas ad elaborationem: pulmo enim quia calidissimus est & per se, & ratione viciniæ cordis, & quia movetur perpetuo, comminuit facile sanguinem quantumlibet crassum & gravem: quin si crassus, transsumatur ante tempus, quia diutius in partibus hærebit, minus siccabitur pulmo, sed præsens habebit alimentum circa quod sese exerceat. Huic rationi ita respondebitur: Non fuisset necesse pulmonem in eo occupari ut crassum illum sanguinem in vena simplici contentum, & ab ea assumtum comminueret; gravior enim ea ratione fuisset,

suoque

ſuoque muneri defuiſſet, quod in eo verſatur ut refrigerium cordi afferat, & inſpirationi, exſpirationique inſerviat.

Ad duas rationes accedit hæc de evertenda arteria venoſa. Si arteria talis fuiſſet qualis naturaliter in aliis partibus exſiſtit, id eſt craſſa, melius pulmoni conſultum fuiſſet; nam & non ita ſpiritus exinaniti fuiſſent, & ſatis abunde ſuppetiiſſet ſpiritus, quia pulmo calidus ex denſo corpore arteriæ attraxiſſet, & per ſe ſpiritus ſatis ſequax eſt. Perperam enim id fit quod ſcribit Galenus, arteriam venoſam ſua tenuitate ſupplere id in quo arterioſa vena propter ſuam denſitatem deficit: nam ſi vena naturalis fuiſſet, ſuppleviſſet id in quo arteria propter ſuam craſſitiem defeciſſet. Vera quidem hæc ſunt, & quæ pro evertendo naturæ inſtituto ſufficiant: ſed aliud eſt præterea conſiderandum. Nam quod arteriam venoſam inſtituit natura, non eo conſilio id fecit, ut ſuppleat aliquid pro vena arterioſa; id enim tantum ex eventu fit. Sed quum pulmo ſit pars ſpirituoſa, & quæ ſpirituoſi inſtrumenti rationem habeat, oportet illam abunde ſpiritum ſuppeditare: non poteſt autem commodius id fieri, quam ſi receptaculum ſpiritus rarum feciſſet. Altera ratio potior eſt, quæ eo naturam induxit, nimirum quod neceſſarium fuerit arterioſum vas obſequens & flexibile eſſe ob inſpirationes & exſpirationes. Nec enim dubium eſt quin niſi ea ratio impediret, arteriam venoſam optimum fuiſſet craſſam eſſe ut diuturnius eſſet alimentum, & diutius ſpiritus ſuppeteret. Quæ omnia a nobis exagitata pertractataque ſunt ut in veterum libris, ſi quid ſit ſcrupuloſum, eruatur, ac innoteſcat. Abunde autem id fit expanſis orationis velis.

ANNOTATIONES.

1. *Ergo perperam faciunt qui in morbis thoracicis multum ſanguinis detrahunt, quia fraudant alimento.*

2. *Nam quemadmodum in generali diætæ præſcriptione non ad unguem obſervatur dictum Hippocratis, ut quum extremi labores fuerint, extreme tenui diæta utamur; ſed ſæpe, & temporis, & ideæ morbi, immo & peculiaris naturæ ægri ratio habetur: ita in ſpeciali diætæ præſcripto peculiaris ratio harum aut illarum partium initur.*

3. *Venæ arterioſæ, ait Fernelius, nil intercedit cum vena cava: quoniam duplex ſimplici non continuatur, nec cohæreſcit. Sic totam hanc venam arterioſam ex corde naſci oportebat.*

Arteria venoſa ſic condita, quoniam qui aër attractus in cor irrepit, nondum ſpiritus modo attenuatus eſt.

4. *Item in iis quibus ſpirituoſus ſanguis, fatiſcit pulmo, areſcit, & adhæret coſtis, ut experientia docet. An quia aliquando cruentum ſpuunt, ſanguis mittendus? error eſt fœdiſſimus.*

CONSILIUM XLIII.

De ventriculi gangræna & sideratione.

ABunde alio loco docuimus verum esse quod scribit Hippocrates, similitudines bonis & eruditis Medicis fraudem facere: quod artem Medicam conjecturalem admodum facit. Etsi enim in plerisque ratiocinationi locus est, demonstrationisque leges sunt certissimæ: in aliis multis ita ambigit ac fluctuat ratio ipsa ob signorum complicationem & verisimilitudinem, ut quod tenendum vix explicatum exploratumque sit. Id quum alias a nobis expositum est in variis morbis, tum in hoc uno quem explicandum suscipimus a nobis præstandum est.

Jacobus Gallus annos 50. natus, melancholico temperamento præditus, quum olim biliosus fuisset, conqueritur de dolore ad umbilicum. Solemnis illi erat excretio cujusdam materiæ purulentæ per anum, quod in recti intestini extremo pene ulcusculum ibi conceptum putaretur. Duodecim pæne annos post vim recto intestino illatam eo fluore recreatus est aliquantum: restitit ille, aut non eodem modo perseverabat. Doloris illius ad umbilicum desidentis causam referre poteramus ad illam suppressionem. Clysteribus, medicamentisque est allevatus. Non ita paullo post dejecta appetentia, vomitiones, languor, partium extimarum quædam levis perfrigeratio, tamen incedebat. Et liquida & esculenta vomitu rejiciebat. Veneno infectum putabant. Ac revera præterquam quod manifesta leipothymia non prehensus est, assumti veneni argumenta aderant pleraque: tamen eum ea suspicione liberavimus, quod nullam de foris occasionem præcessisse videremus. Per dies quadraginta pæne perseveravit vomitio illa: quod mirum fuit, nec ulla ratione allevari potuit. Digito indicabat sedem affectam, nempe superius orificium ventriculi & pylori regionem: sensum quemdam ponderis habebat. In horas marcescebat, facies concidebat, & totus venter collapsus est, præsertim qua parte subjacet ventriculus. Quidam, ut aliquid afferre viderentur, jecur & lienem putruisse dicebant: alii ad mesenterium obstructionibus plenum confugiebant: & illud commune Medicorum asylum est, sine quo vix rem, lucrumve facere possint: sed id non sine magna ægrotantium clade, & Medicorum opprobrio: quasi vero in illis duabus partibus solum omnium morborum sedes exsistat. Ad syrupum de cichorio solemnem confugitum est: sed omnia frustra. Tamen qui paullo accuratius rem inspicerent, quum viderent tamdiu perseverare vomitionem, dolorem ad ventriculum non admodum urgentem, nil profici fotu, litu, delectu ciborum, balneo quoque ipso, necessario pylori vias obstructas collegere. Satis apte quidem. Sed unde obstructio? an a scirrho, an ab inflammatione? Et si ab inflammatione, cur febris non erat acuta, & cur non perimebat intra paucos dies?

1. Interiit tandem plane emaciatus ac si sphacelatum corpus esset. Aperto cadavere, illud utrumque viscus, lien & hepar, quod fomitem malorum falso judicabant, satis erat integrum; quamquam forte intemperie quadam, malaque diathesi utrumque affectum erat, non ita tamen ut mortis inde occasio nasceretur. Ventriculi facies extima erat vermiculata, pylorus talis & pæne restrictus, facies interna corrupta & putris, & statim laceratus est ventriculus, adeo (quod mirum fuit) in tota sua natura erat putris & cadaverosus: humor qui in eo erat, nigricabat: Gangræna & sideratio erat ventriculi, quod numquam fere contigit. Et mirum, quum tam male affecta esset illa pars, & ejus vis deperdita, quomodo tamen facultas ejus expultrix in citando vomitu vigeret. Vomitio illa plane erat contra naturam, non a facultate excretrice vegeta, sed a retentrice deperdita, agente superiore orificio ventriculi, obturata pylori via, hinc residua vi quantulacumque in ea parte, statim remeabat id quod in ventriculum injectum erat.

Quæstio esse potest, unde illa sideratio ventriculi, an ab inflammatione, an a veneno, an ab alia qualitate; si ab inflammatione, febrem adesse oportuit, quod præsertim ea pars inflammaretur, quæ locum maximum in corpore obtineret. Ille quum genio indulsisset, & generosissimis vinis usus esset, credibile ventriculum tandem vitium aliquod concepisse, sive per se, sive per refluxum materiæ ab hepate, aut occasione suppressæ illius materiæ, quæ solemni evacuatione excernebatur. Ita enim ventriculus ut & alia pars potest in tota sua substantia affici & corrumpi, ut & partes aliæ. Accedit quod phlogosis quædam potuit oriri in pyloro, & ejus contagione affici ventriculus, citra tamen febrem continuam ardentem. Docuimus enim ante id contingere in melancholia hypochondriaca laborantibus, in quibus pylorus phlogosi detinetur citra manifestam febrem: quod est notandum. Quod autem verisimile sit in ventriculo & partibus ei vicinis illam phlogosin conceptam fuisse, satis indicavit refrigeratio partium extimarum quæ viginti quinque dies perseveravit, & quinque diebus antequam e vivis excederet febris apparuit in omnibus partibus.

ANNOTATIO.

1. *Eodem pæne modo interiit Dominus Vigneron, in vico Templi, qui per sex hebdomadas laboravit, & de stomacho tantum querebatur: sentiebat pondus quoddam, nec in latus alterutrum decumbere poterat: vomebat sæpe. Aperto cadavere hepar superiore parte adhærebat diaphragmati, & idipsum hepar putre erat, & pulmones fere.*

CONSILIUM XLIV.

De venæ ſectione in febribus tertianis.

ARabum hoc fuit decretum: In tertianis febribus non mitti debere ſanguinem niſi exacto jam tertio paroxyſmo, & poſtquam ſanguis putruerit. Quod forte non abs re dictum eſt: nec credibile ita veteres Arabes, aut alios aliquid ſine ratione, aut experientia pronuntiaviſſe. Ejuſmodi autem decretorum limanda eruendaque ratio, ut ea boni æquique conſulantur. Videmus pleriſque ante tertium paroxyſmum miſſum ſanguinem magno quodam profectu: aliis non item. Sed cur exſpectandum donec putruerit ſanguis? Numquid ſatius eſt ſtatim demere ſanguinem, ut natura recreetur, & non exſpectare quoad ſanguis contaminatus fuerit? Si plethora eſt, eaque naturæ moleſta, ſolvatur is habitus, & pertundatur vena: ſi cacochymia, relicto alio ſolemni remedio, de purgando corpore cogitetur. Quamquam non deſunt ex recentioribus qui nitantur & auctoritate Veterum, & ratione docere, non poſſe cacochymiam adeſſe, quin adſit ſimul & pleonexia, ſi non ad vaſa, ad vires ſaltem, quod ii pravi humores non ſolum ſua qualitate infeſti ſint (a qua cacochymiæ nomen deſumitur) ſed etiam ſua quantitate. Sed iis ſalebris relictis, quæramus num in febribus tertianis (quod & ad alias a putri humore natas febres extendi poteſt) tuto vena ſecetur ante tertium paroxyſmum? Materia quæ committit tertianas, extra vaſa eſt: humor eſt primum laudabilis ſua natura, ſed qui per putredinem quæ tempore aggreditur, & per gradus quoſdam naturæ infeſtus ſit: febris eſſentia & ὕπαρξις (z) in ignea natura conſiſtit (unde abſoluto nomine πῦρ (a) vocatur): materia quæ accenſa calorem illum fovet, conſcripta concluſaque loco eſt, an ea educitur ſectione venæ? Hic multa occurrunt quæ limatius excuti poſſent, & longiore tempore, ſed non eſt hujus loci atque inſtituti. Primum, an quia in majoribus venis materia non continetur, quæ intermiſſionis participes febres committit, ideo locus ſit ſectioni venæ? Quod quoniam a Neotericis diſputatur, & contra a majore eorum qui cum nominis celebritate, & ægrotantium auxilio Medicinam factitant, agi ſolet, hac diſputatione ſumus ſuperſeſſuri. Conſtituatur enim tamquam poſtulatum in intermittentibus febribus, venam tuto ac ex arte ſecari. Quæſtio tantum eſt de tempore, & an exſpectanda ſit humorum putredo, antequam aperiatur vena, ut Arabum familiæ placuit. Quod diligenter intelligendum eſt, ne quid hic temere fiat & peccetur. Humor qui hodie paroxyſmum committit, an putris, an imputris? ſi putris erat, quare ſuperioribus diebus non committebat febrem? ſi imputris, & intra naturæ limites contentus,

(z) Eſſentia.

(a) Ignis.

tus, quomodo febrem putrem committit? Quia putrefcit (inquies;) ergo quamdiu aderit putris humor, tamdiu perfeverabit acceffio? Verum illud eft; nam difflatur humor qui in hac acceffione putruerat, unde perfecta ἀπυρεξία (*b*): quæ non contingeret nifi difcuteretur humor putris; hinc confufæ urinæ, hinc fudores. Ergo reliqui humores imputres funt. Quorfum itaque exfpectandum donec putruerint humores? Nam tantum humoris putris, quantum uni acceffioni fatis eft. Et fic humores non educentur venæ fectione nifi laudabiles in caufa antecedente (ut ajunt) & illaudabiles in caufa conjuncta. Sic multa parvo quafi fufcitabulo quæftionis genera excitantur, quæ non erit facile delere nifi major occafio & otium nobis fuppetat, quum eorum alioqui evolutio & explicatio magnum fit allatura commodum juxta ac voluptatem: fed non poffunt omnia uno loco. Ut autem paucis terminetur quæftio, quæ paucis fomitibus excitata in immenfum excrefcere poffit, id quod ratione & experientia percepimus, aperte declarabimus. Non eft in eo diutius hærendum, in quo dubitatur, fi in unaquaque acceffione difcutitur totum quod putret, unde in quartanis & tertianis perfectam effe apyrexian, Galenus oftendit (nifi quod in quartanis die intermiffionis raritas & tarditas in pulfu manet.) Si totum quod putret difcutitur, quid eft quod exfpectemus hunc aut illum diem, hunc aut illum paroxyfmum, donec fanguis putreat? Nam finita acceffione humores reliqui expertes putredinis manent, ut videtur, contra tamen fit. Aliud enim eft humorem paroxyfmi auctorem putrere, aliud eft maffam fanguinis vitium concipere. Etfi enim humor qui acceffionem committit nondum putruerat, & poft paroxyfmum totus difcutitur, tamen aliud eft vitium in fanguinis maffa tamquam caufa antecedente morbum diutius alitura, foturaque, cujus occafione demendi fanguinis captatur occafio. Quotiefcumque enim in corpore febris concepta eft, febrilis caloris vi, humorum moles facile corrumpitur. Unde fæpe fecundo aut tertio morbi die miffum fanguinem laudabilem deprehendimus, progreffo tantifper morbo aperta vena putrem ac virentem fluxiffe: quod argumento effe debet minimis momentis magnas in corpore oriri mutationes in hanc aut illam partem. Sic ratione illius putrentis fanguinis celebratur venæ fectio. Quorfum itaque ante putredinem in maffa conceptam celebratur? ratione plethoræ. Sed juvatne exfpectare quoufque vitium in maffa conceptum fuerit? illa quæftio eft de qua difputatur. Id duabus rationibus aut tribus fieri debet. Prima eft, fi incendii concepti in humoribus major habetur ratio, quam copiæ humoris morbifici in præcordiis: nam quum in paroxyfmis urget æftus, aperta vena ille præcipitatur, prævertiturque; unde minus empyreuma, minus poftea incendium & febris: fed fi major occafio materiæ in præcordiis, ad purgationem veniundum. Secunda, quoniam quum vitium maffæ fanguinis communicatum aut ratione caloris febrilis, aut ratione vaporis, paullo tum morbus dicitur maturior, & natura irritatur magis: atque ita irritata natura per miffionem fanguinis illius putris paullo

(*b*) Febris intermiffio aut ceffatio.

paullo post reficitur ac recreatur: nam post ejusmodi evacuationes sequitur aut alvi fluor, aut sudor, qui facile morbi reliquias discutit. Tertia ratio est ejusmodi, quum plethora adest, aut ad vasa, aut ad vires, sine ulla mora ferire venam oportet: nam præsente incendio febrili, & sanguinis copia facile strangulatur calor naturalis, hinc suffocationis periculum, hinc raptus humorum sursum, deorsum, & symptomatum augmentum.

Ratio quæ efficiat sæpe ut primæ venæ sectionis nulla fere sit utilitas, est quod parca manu nimium ea celebretur: si enim liberalius sanguis mitteretur, dubio procul manifestior foret utilitas. Cetera alio loco fusius poterunt explicari.

ANNOTATIONES.

1. *Ne quis forte litteræ Arabum vim afferat, imponatque, ut quidam solent facere, contradicendi studio, nos ipsius Principis verba referemus. Nec enim absolute tertiam accessionem prætermittendam vult antequam venam secemus. Verba autem ejus sunt dum curam instituit febris tertianæ veræ*, si possibile est ut non phlebotometur æger nisi post tres paroxysmos. *Non est itaque cur absolute quidam dicant Principem in febribus tertianis non secuisse venam nisi post tres paroxysmos: Galenus* 1. ad Glaucon. *in cura tertianæ veræ non meminit venæ sectionis, totus fere est in alterando. Paraphrastes ait illo loco non multum Galeno placere curationem, quæ fit aut per venæ sectionem, aut per vehemens medicamentum. At dum ex professo tractat de febre tertiana notha, meminit venæ sectionis. Sed notanda verba sunt, quoniam circumstantiis plena sunt. Sunt autem hæc*: Si sanguinis missione opus est, nec est ea omittenda, sed initio statim detrahes, distinctis iis quæ probe nosti: *id est, videndo an ex collatione virium cum morbo, & hujus cum illis æger sufficere queat profligando morbo: item observata ætate, tempore, & ceteris. Rondeletius carpit Galenum, quod is voluerit in febre tertiana (de exquisita loquitur) exspectandum esse tertium paroxysmum antequam vena aperiatur: quod falso a Rondeletio dictum est. Nisi forte ex* cap. 15. lib. 11. Methodi *hoc desumserit: Sed hoc verum non est, nec de ea re audiendus est.*

2. *Mirum quod scribit Galenus* comment. in aphor. 43. lib. 2. de diæta: quibus sanguis copiosus & nondum insigniter immutatus in naturam alterius humoris, iis detrahendus etiam audacter: quibus vero jam mutatus est, non detrahendus. *Tamen contra factitamus, liberius vacuamus & audacius quum videmus alteratum, quam quum parum. Immo Galenus in melancholia audacter sanguinem mittit quum videt sanguinem in habitu esse melancholicum. Et nisi ille locus de pleuritide & inflammatione partis intelligatur, non potest tolerari, de quo est videndus* comm. in aphor. 10. *lib.* 2. *de diæta acut.*

CON-

CONSILIUM XLV.

De Lethargo.

VIdua Domini Garnier Procuratoris annos 45. nata in morbum incidit. Habitu erat ſatis ſucculenta, alba, genis rubentibus. 1. Ægritudine aliqua animi detinebatur qua ſeſe eximere facile non poterat. Circa æquinoctium autumnale, quum præceſſiſſet temporis conſtitutio inæqualis (qualem pauci admodum animadverterant) putredinis parens, in morbum incidit. Primum totum corpus maculis rubris, ac ſi morbillis laboraret, aut ſi ingens æſtus foret, erat deſœdatum, nonnullus corporis torpor, appetentia dejecta, ignavia, rerum omnium contemtus, quum alioqui prudenter rerum omnium ſatageret, & ad omnia obeunda munera eſſet alacris: quod magnam morum diſſimilitudinem ſignificabat, & ad judicandum de dubio ancipitique exitu occaſionem porrigebat. Febris continua fuit, de nocte maxime exacerbabatur, nec exacerbationis nullum ſignum erat quod anteiret: ſed confuſa erant omnia: magna non ita febris apparebat, ut ea nos moveret. Febres eo tempore graſſabantur mali ingenii. Urinæ fallaces erant: nam nec incendii indices erant magni: & ſedimentum laudabile ſatis, & enæorema continebant. Comatoſa erat, nec niſi interrogata reſpondebat: alieni tamen judicii nullum erat ſignum. Capiebat ſatis belle cibum oblatum: Diebus judicibus nil natura movit, nihilque excrevit niſi arte ſollicitata. Dejectiones variæ, putres admodum: ſanguis bis miſſus plane putris: vires plurimum dejectæ apparebant, præſertim animales, quarum etſi non magna neceſſitas eſt, in morbis, auctore Galeno *in Methodo medendi*, tamen ad judicandum nobis magnam præbent occaſionem. Primis decem diebus exactis, omnia ſatis moderata, pacataque fuerunt: ſed ab undecimo aut duodecimo die magnum apparuit incendium, ex intervallis graveolentiſſimæ dejectiones, levia deliria, oculorum lacrymæ involuntariæ, genarum, ac præſertim ſiniſtrarum rubor ſatur admodum. 2 Tandem quum urinam redderet involuntariam, aut retineret aliquando ac ſi ſuppreſſa eſſet, involuntaria quoque alvus deſcenderet decimo quarto morbi die ab illa exacerbatione manifeſta, viceſimo autem totius morbi hiſtoriæ die, cum ſudore magno (nullus autem toto tempore febris apparuerat) deliria, riſus, taciturnitas ſumma, tremores, & quaſi ſubſultationes manuum aderant: potus omnes ſine diſcrimine admittebat, non ſitiebat graviter febriens, potus veluti in profundum deſcendere videbantur: quum colluere os aqua juberetur, non poterat ore rejicere: bene raciocinabatur. Interiit.

Hac hiſtoria intelligi volumus ſæpe morbum ſatis ſecurum apparere, quum tamen per ſe funeſtus ſit, nec ſatis pravæ diatheſeos argumenta apparent. In pleriſque initio morbi obſervavimus totam corporis cutim maculis rubris ſuffuſam, quibus tamen nil præterea alienum contigit. Sæpe

pe enim aut ſanguinis æſtus, aut cum fervore quodam juncta malitia aliquid tale promittit: ſed illum nihil periculi junctum habet, ſola aut ſectione venæ, aut blando cathartico quicquid eſt prævenitur. Tamen tribus quatuorve argumentis malignitas & cacoethia morbi deprehendi poterat: Primum in eruptione illorum exanthematon poſitum erat, nam niſi ingentis incendii tamquam manifeſtæ occaſionis excuſatio ſubſit, quoties apparent aliquid maligni ſubeſſe demonſtrant: Secundum, in dejectione virium ſubita: quoties enim vires non conſtant, nulla præſertim præeunte evacuatione manifeſta, aut ſimili aliqua re quæ jacturam virium faciat, aut quum febris vehemens non adeſt, malum illud eſt ut ſignum: arguit enim aliquid aliud ſubeſſe latens ac reconditum, quod minimo momento magnam in viribus ac œconomia naturali mutationem afferat. Et, quod notandum eſt, quodque Medicis fraudi fuit, facies non concidebat ullo modo. Hippocrates *in Aphoriſmis* ſcriptum reliquit: *Febricitantium non omnino leviter corpus idem permanere, & nihil minui, vel etiam pluſquam poſtulet ratio contabeſcere, malum: nam illud morbum fore longum ſignificat, hoc autem imbecillitatem*: ubi Galenus vult non abs re adjectum eſſe μὴ παντά πασιν ἐπιπολαίως (*c*), quoniam hyeme, & quum plenitudo magna eſt, non collabitur habitus corporis, & tamen malum ſignum non eſt. Sed quum mediocris febris eſt, & tamen non mutatur corpus, nec in colore, nec mole, nec charactere: aut quum in his omnibus immutatur plus juſto, dubium non eſt quin hoc malum non ſit. Nam non concidere ac collabi, & meatuum denſitatem ſignificat, & contumaciam materiæ: Concidere autem (quod Græce dixit Hippocrates, minus proprie uſurpatur verbo συντήκεσθαι) (*d*) plus quam ratio poſtulet, imbecillitatem magnam ſignificat; ita tamen ut collapſus illius non ſit cauſa aliqua externa, quam φανερὰν πρόφασιν (*e*) aliis locis vocavit Hippocrates: & cujus in διαγνώσει καὶ τῶν νοσημάτων προγνώσει (*f*) maximam idem vult rationem haberi: nam & ætas conſideranda venit, & morbi aut brevitas, aut diuturnitas, & tempus, & regio, & notanda effatuque digna evacuatio, vigiliæ, exercitationes, muneris geſtiones, aliaque id genus: quibus non perſpectis, ſi quis auſit abſolute pronuntiare de imbecillitate aut viribus naturæ pro extenuationis ratione, aberraret plurimum. Extenuatio illa (ſic enim Leonicenus male vertit συντήκεσθαι, contabeſcere, quum ſumatur ἀντὶ τοῦ λεπτύνεσθαι (*g*): & Galenus *comment. in aphoriſmum* 10. *lib.* 3. *Aphoriſ.* φθίνοντας (*h*) verbum ab Hippocrate poſitum pro ὁπωσοῦν συντηκομένους (*i*) ſumi ait, utens verbo συντηκομένους, pro ſimpliciter extenuatis) quæ præter rationem evenit naturæ infirmitatem ſignificat. Sed hoc ἀδιορίστως (*k*) non eſt intelligendum. Aliquando enim extenuatio eſt, ut cauſa ad imbecillitatem relata, aliquando ut ſignum. Nam quum cutis raritas

(*c*) Non omnino leviter.
(*d*) Contabeſcere.
(*e*) Occaſionem manifeſtam.
(*f*) Diagnoſi & morborum prognoſi.
(*g*) Loco extenuari.
(*h*) Contabeſcentes.
(*i*) Utcumque extenuatos.
(*k*) Sine diſtinctione.

tas, & humorum tenuitas extenuationis causa est ejusdemque celerrimæ, tunc illa extenuatio infirmat corpus: atque ita imbecillitatis causa est extenuatio. Sed quum nec raritatis cutis, & humorum tenuitatis suspicio non est, corpus autem præter rationem collabitur, ac concidit, illa extenuatio solam agnoscit virium infirmitatem, ut ex Galeno patet.

Comment. in Aphor.28.lib. 2. Aphor.

Atque ut ad scopum redeamus: In muliere proposita febris erat ἐν παντὰ πᾶσιν ἐπιπολαίως (*l*), & tamen non concidebat nec moles, nec color mutabatur, nec character: an hoc ad securitatem, & diuturnitatem apparebat, quum vicesimo quarto die interierit? Nequaquam. Et hic duo annotatione dignissima sunt: prius quidem, quod ille dies 24. erat decimus quartus dies ab exacerbatione: nam, ut ante diximus, per undecim dies satis alacriter habebat, & in actionibus naturalibus & animalibus, ac omnia pæne securitatem pollicebantur. Sed quod intus venenum latebat, quum natura nil movisset, cœpit suæ malignitatis signa edere; hinc febris continua, acerrimi caloris persusio, mox ejusdem contemperati significatio: atque ita morbus acutus fuit, si ratio habeatur exasperationis morbi, non totius historiæ. Posterius, dicendum est verisimile fuisse morbi quidem ratione citius illam interire, sed ætatis ratione quæ adhuc constabat, factum, ut qui morbus ante perimere deberet, prorogaretur. Ita nimirum accurate disputavit Galenus *in Epidemiis*, narrans historiam Hippocratis de Sileno. Hic enim quum a causis procatarcticis in morbum incidisset, non tam lethali morbo est implicitus ob causas procatarcticas, quam quia occasiones aliæ essent quæ corpus morbo opportunum reddebant: alioqui ratione externarum causarum in levem febriculam lapsus fuisset. Sed letalia symptomata quæ primum atque statim apparuerunt, indicio fuerunt restagnare materiam malam, quæ a causis illis externis excitata letali morbo ægrum implicuit. Ita intelligendus Galeni locus *in lib. de febrib.* quum ait causas procatarcticas putridarum febrium non esse auctores: id est, procatarcticæ causæ προφάσεις (*m*) dictæ, per se non solent putridas febres concitare, sed si corpus morbo sit opportunum, ex eventu producunt & excitant febres putres. Ergo ille Silenus quum funestissimo morbo detineretur, ejus tamen vim sustinuit propter ætatem ad undecimum diem.

Comm. in histor. 2. sect. 3. lib.1.Epid.

Cap. 7. lib. 1. de different. febr.

Hoc addam, antequam extremum persequamur, de faciei charactere & mole quam in illa muliere non concidisse dicebamus: sæpe & optimus color, & character in ægris apparet, quum tamen morbus ad interitum tendat, tribus de causis. Prima ratione, aliquando ipsius febris quæ sursum multum tenuem vaporem effert, qui viriditatem aliquam faciei, fallacem tamen afferre solet: Secunda, si febris ea non sit ingens, aut συντηκτική (*n*): observavimus enim aliquando febres συντηκτικὰς & pestilentiales (quas in quodam loco Galenus vocat pestilentiales hecticas) primo quoque tempore in speciem quamdam marasmi ægros conjecisse: Tertia, si qui ægrotat,

(*l*) Omnino leviter.
(*m*) Occasiones.
(*n*) Colliquativa.

tat, pulmonum vitio non ſit obnoxius: qui enim ita affecti ſunt, rubore ſæpe ſuffunduntur, qui Medicis minime advertentibus imponit maxime. Quod quum alias, tum maxime in hac muliere apparuit; nam quum paullo increverat febris, rubore multo erant ſaturatæ genæ, præſertim vero ſiniſtra. Aperto autem cadavere, ut poſtea dicemus, reperti ſunt pulmones veluti putres, coſtis adhærentes. Accedit ad rationes ſuperiores, quod qui præpingues ſunt ac optime habiti non ita facile collabuntur: aut ſi extenuentur, illius extenuationis & ξυμπτώσεως (collapſum interpretor) magna non ſeſe produnt argumenta.

Atque ut revocemur eo unde digreſſio facta eſt: tribus de cauſis patuit, ſed non manifeſto malignitas morbi & κακοήθεια. Primum ob eruptionem papularum, quas ἐξανθήματα Hippocrates vocavit *in Epid.* Illa enim eruptio (niſi forte ob cauſas altera pagina dictas aliud ſignificet) malignum, & κακοῆθες ſubeſſe declarabat. Et videor eorum quæ ſcripta ſunt ab Hippocratis interprete Galeno narrare hiſtoriam 4. *ſectionis tertiæ* 3. *Epidemior.* ait enim, initio ſæpe morborum letalia ſymptomata apparere, non quidem ratione ipſius morbi qui clemens & mitis apparet: ſed propter latentes pravos humores, qui virulentiæ ſuæ ſemine excitato, in letalibus ſymptomatis eluceſcunt. Secundum argumentum eſt poſitum in tam brevi virium caſu: nam quum alacris, expedita, robuſtaque foret, brevi attonita, ſtupida, comatoſa, omnium obliviosa reddita eſt, & delira. Tertium, quoniam in diebus criticis nil natura movit, nullus ſudor, ſola ἐφίδρωσις (o) quæ in morbis iſtis ſuſpecta eſſe ſolet. Quartum coma quodammodo vigilans, non tam ab oppreſſione fuit, ut falſo Medici putabant, tametſi multa in cerebro humiditas contineretur, quam in infirmitate facultatis animalis in cerebro ſedem habentis: teſtis involuntaria excretio ſtercoris: teſtis quoque eſſe poteſt quod medicamentis, & ſectionibus venæ ex arte recte præſcriptis nil allevatum ſit cerebrum: quod contingere non ſolet quum ab oppreſſione tantum laborat: nulla enim tam valida cerebri eſt oppreſſio, quam medicamenta & ſectio venæ commode præſcripta non minuant. Quintum illud addam de meo: obſervavi enim ſæpe eos aut extreme laborare, aut interire, quibus acris caloris, & ejuſdem temperati ex intervallis viciſſitudo eſt: nec enim viciſſitudo ſolum caloris & frigoris mala eſt, ut *in Coacis* & *Prorrheticis* voluit Hippocrates: ſed viciſſitudo acris caloris, & remiſſi mala quoque. Et illam viciſſitudinem explicat Hippocrates, quum utitur vocibus τὰ πολλά: nec enim vertere oportet, non omnino, ſed τὰ πολλά, ex intervallis, ut modo hoc fiat, modo illud: vel melius, τὰ πολλά, magna ex parte, ut non ſentire, non ratiocinari, non ſitire τὰ πολλά, id eſt, magna ex parte: id eſt, ratiocinandi, & deſipiendi viciſſitudo eſt, ſentiendi, & non ſentiendi, ſitiendi, & non ſitiendi: quod autem multo melius & accommodate magis, τὰ πολλά, vertamus, per verbum, viciſſitudo, vel magna ex parte, illud abunde declarabit *aphoriſmus Hippocr. in Coacis*: ἄκρεα ταχὺ

ἐπ.

(o) Sudatiuncula.

ἐπ' ἀμφότερα μεταπίπτοντα : ἢ δίψα τοιαύτη, πονηρόν (p) : Vocat enim ἄκρεα μεταπίπτοντα, *Extremæ partes modo refrigerantur, modo recalescunt*: vel, extremæ partes magna ex parte calidæ sunt, & magna ex parte frigidæ: & eodem loco δίψαν μεταπίπτουσαν vocat, sitis, & non sitis, seu potius sitiendi, & non sitiendi vicissitudinem: ita nomen μεταπτώσεως hoc loco sumitur pro mutatione vicissitudinaria in contrarias partes; ut quum quis delirat, postea non delirat: quum nunc sitit, modo non sitit: modo calesit, modo tepidus est aut refrigeratur. Itaque quum Hippocrates *in Aphorism.* scripsit, ὁκόσοι πονέοντές τι τοῦ σώματος, τὰ πολλὰ τῶν πόνων μὴ αἰσθάνονται (q), &c. idem est ac si dicat, ut τῶν πόνων sit μετάπτωσίς τις (r): vel ut melius dicam, sit τῆς αἰσθήσεως μετάπτωσίς τις: id est, sentiendi, & non sentiendi vicissitudo aliqua: ut totius aphorismi ea sit conversio: Qui parte corporis aliqua laborant, & magna ex parte dolorem non percipiunt, mentem his ægrotare constat. Hæc pluribus explicari voluimus, quoniam horum enodatio latius manatura est.

Sed quæritur, an verum quod ante diximus, non solum caloris & frigoris vicissitudinem in acutis malam esse, sed si calor modo acris appareat, modo temperatus & tepens, quod ἀναθερμαίνεσθαι (s) vocat Hippocrates? De vicissitudine caloris & frigoris quod mala sit non dubium est, præsertim in acutis; nam significat hoc exstinctionem caloris naturalis, qui uniusmodi quum sit, partibus omnibus blande aspirat, & dominium febrilis caloris, qui quum expanditur ad partes, eas calefacit; quum ad centrum revocatur per modum inflammationis, easdem partes deserens, ex eventu refrigeret. Ita enim quidam Philosophi frigus per caloris privationem & absentiam definiebant. In acutis itaque malum hoc. Nec mirum si in acutis tantum meminero; ac si quis velit in omni morbo eam refrigerandi & calefaciendi vicissitudinem perniciosam esse: quod non ita est. Et ad eam rationem impulit me *aphorism.* 40. *lib.* 4. *Aphor. Ubi in toto corpore mutationes* (utitur enim nomine τῆς μεταβολῆς) *etsi corpus refrigeretur, & modo calefiat, aut coloris mutatio fiat, longitudinem morbi significat.* Aliud enim est ista vicissitudine longitudinem morbi significari, aliud periculum. Nam in acutis periculo non vacat, in mitioribus morbis, longum fore morbum significat; nam & focum multiplicem significat, & materiam ἑτερογενῆ (t). Positum itaque & demonstratum vicissitudinem istam contrarii malam esse: sed dubitatur, an malum quoque sit modo calorem acerrimum sentiri, modo temperatum.

6 Hac de quæstione nil umquam scriptum reperi, eaque propter ego libere quid sentiam enucleabo. Solemne est in multis febribus, præsertim in phlegmaticis, calorem acrem apparere, & eumdem temperatum præ-

Z 2 sente

(p) Si extremæ partes corporis in utramque partem cito transmutentur, & sitis sit hujusmodi, malo loco res est.

(q) Quicunque dolentes aliqua parte corporis, ex intervallis dolorem non sentiunt, iis mens ægrotat.

(r) Aliqua dolorum permutatio & vicissitudo.

(s) Recalescere.

(t) Diversi generis.

ſente febre: hoc tamen malum non eſt; nam aut varietatem tantum materiæ declarat; aut caloris in materia viridi oppreſſionem nequeuntis emicare, quod appoſite ἐκλάμπειν vocat Hippocrates: nec malum quoque ſignificat in febribus cum catarrho conjunctis, in quibus ſæpe obſervamus modo emicationem caloris, modo ejus teporem. Item fieri poteſt ut calor naturalis modo ſuperet febrilem, & contra fiat: hinc acrimoniæ perceptio, hinc teporis: & tamen hoc vacat periculo. Sed his brevi ſatisfiet.

Quum de viciſſitudine agitur, videndum quod corpus, quis morbus, & qualis ſit viciſſitudo, an frequens, an non: nam in bilioſis corporibus, in quibus calor totus acer eſt, non eſt exſpectanda viciſſitudo caloris acris & moderati: ſed ſi morbus pernicioſus eſt, pro moderati caloris perceptione, frigoris ſenſio ſufficitur: brevi enim calor blandus ſi quis eſt, exſtinguitur. Sed in corpore εὐσάρκῳ (*u*), quadrato, ſubfrigido, muliebri (quod nunc explicandum ſuſcipitur), frigidis aut temperatis humoribus ſcatenti, non eſt quod exſpectemus extimas partes refrigerari, ut in aliis corporibus bilioſis fit, niſi forte diutius ægrotent: tunc enim refrigerium apparet. Itaque quod apparet viciſſitudo frigoris in bilioſis & extenuatis, idem eſſe poteſt moderati tepidique caloris ſenſio. A materia enim vapor effertur, qui quum putris ſit, ſenſum acrimoniæ affert; quum calidus, caloris ſenſum. Quod autem abſolute & per ſe frigus non appareat, id facit continuitas febris. At continua eſt, dices, in bilioſis? verum: ſed duo conſideranda ſunt: unum, quod in bilioſis incendium & calor intus conceptus facile revocat calorem diffuſum ad ſuum centrum: Item non ſunt humores moderati in quibus fovetur perpetuo febris. Sic videmus quadratos ſemper calere hyeme, nec multum calere æſtate: ſiccos, macilentoſque hyeme algere in extimis, æſtate ardere. Algent autem in his extima, quoniam caro multa non eſt, quæ ſit pro velamine & præſidio adverſus frigus ambientis. Sic Galenus *in comm. in* 1. *Aphoriſm.* eos qui carnem habent multam, & ſucculentam, ventreſque calidos hyeme, & tamen non algent, ut macilenti, comparat cum iis qui nive perfunduntur: qui quum brevi frigeant, revocato per ἀνάκλαμψιν & ἐπανάκλησιν (*x*) calore, calidiores ſolito redduntur. Atque idem contingit iis qui pituitoſi ſunt, & funeſto morbo corripiuntur: non enim in iis ſenſio apparet frigoris, ſed tepor quidam, ut modo incaleſcant, brevi tepeant, quod ſatis malum eſt ſignum, in iis præſertim ſi viciſſitudo iſta ſit frequens: nam ſi viciſſitudo iſta frequens non eſt, malum non ita eſt ſignum: 7. ſed quum frequens, inanem conatum naturæ declarat, putris materiæ copiam, a qua modo effertur vapor, modo non effertur: idemque contingit quod in fimo putrente: nam dum teter malignuſque vapor effertur, ſenſio fit acrimoniæ: quum non effertur, febrilis calor tantum reſtat qui partes calidas reddit. Ergo dictum eſt de corporum varietate & de viciſſitudine: nunc de morbo dicendum brevi. Quum acutiſſima & manifeſta

(*u*) Bene carnoſo.

(*x*) Reluceſcentiam & revocationem.

festa est febris in corpore calido sicco, brevi perfrigerationem extimarum partium affert: quum autem maligna est febris, in partium imbecillitate summa posita, & humorum pravitate, nec acuta ita est acutiei vim habens in calore, sed toto genere maligna, minitans aut parotides, aut abscessum alium morbo imparem, aut pustulas (quod contigit octavo die Sileno, 1. *Epidem.* & tamen undecimo interiit) non ita partes extimæ algent, præsertim si corpus carnosum sit (quod impressio caloris a sanguine & spiritu facile in carne remaneat) sed febris perseverans teporis, & acrimoniæ sensum exhibens: tandem cum calido sudore corpus tollit. Ita enim videmus quosdam interire cum perfrigeratione partium & sudore frigido (ut contingit siccis & extenuatis), alios quum toto febris tempore non sudaverint, aut leviter tantum, sine ulla perfrigeratione, cum universali sudore, multo, calido occidere: quod & huic mulieri contigit, & cuidam Flandro mercatori febre pestilenti conflictato: item & dominæ illustri febre quoque pestilenti laboranti: de qua abunde narravimus *pag.* 40. *hujus libri.* Atque ita minime opinantibus nobis multi moriuntur, quoniam non vident ullam partium perfrigerationem, quam in aliis quondam observaverunt. Nos autem observavimus istam partium perfrictionem in morituris, quum corpus siccum calidumque est, calore igneo & acri, quod Hippocrates τὸ θερμὸν absolute vocat, & eo præditos calore τὺς θερμὺς, ἢ θερμοκοίλυς (y): Item in iis observatum est, quibus in partibus internis conceptum est incendium: nam & cum sudore frigidissimo moriuntur, & cum summa partium refrictione: ut vidimus in vico S. Antonii, in quodam nobili viro, cui aliquid erat erysipelatodes circum ventriculum. Quod autem corporum distinctio afferat varietatem criseon, sive ad mortem, sive ad salutem, sive per sudores, sive absque sudoribus, sive cum calidis sudoribus, sive cum frigidis, sive cum extimarum partium perfrigerio, sive sine eodem, multis & auctoritatibus, & rationibus potest roborari. Unus autem *aphorismus* Hippocratis hic abunde erit, præsertim quia nos brevitatis studium recreat: Οκόσοισι δέρματα περιτείνεται καρφαλέα ἢ ξηρὰ ἄνευ ἱδρῶτος τελευτῶσι, &c. *Quorum cutis arens, & præsicca circumtensa est, ii sine sudore moriuntur*: contra autem, ut *idem aphorismus* notat, *quum cutis laxa & rara est, cum sudore moriuntur.* Quod satis indicat pro ratione cutis & subjectarum partium, quibus aut multum humoris inest, aut cum sudoribus, aut sine sudoribus homines judicari. Et antequam hinc pedem efferimus, notare volumus parum acute Plantium Galeni interpretem ex Philothei sententia verbum τὸ τελευτᾷν, vertere noluisse, mori, sed, judicari: ut τελευτῶσι (z) ponatur loco verbi κρίνονται (a). O acutum hominem! τελευτᾷν significat desinere, mori, terminari, judicari: nil interest an mori, an judicari, vertas; siquidem mors non fit sine crisi: & crisis æque ambigit, tenditque & ad salutem, & ad mortem. Si τελευτᾷν ἀντὶ τῦ ἀποθνήσκειν.

5. *Aphor.* *Aph.* 71.

(y) Calidos & ventre calidos.
(z) Moriuntur.
(a) Judicantur.

κεῖν (*b*) ſumas, anguſtior, reſtrictiorque erit aphoriſmus, ſi ἀντὶ τοῦ κρίνεσθαι (*c*) latior & multo generalior.

Præter hæc quæ ſuperius poſita ſunt, tria poſſunt quoque hoc loco pertractari, quorum in explicatione operæ aliquid lubentes ponimus, quod inde plurimum adjumenti conſequi poſſe arbitremur. Primum eſt de comatoſa affectione cum vigiliis: & quum dormiret, quamvis comatoſa, facile tamen excitabatur, & interrogatis reſpondebat. Secundum eſt, qui fieri poſſit ut male affecti cerebri tot eſſent argumenta, nempe, coma quodammodo ἄγρυπνον (*d*), tremores nonnulli, riſus, deliria, excretiones involuntariæ, oblivio & deſpectio omnium rerum, diſſimilitudo morum omnium, 8 impotentia (quam *in Coacis* Hippocrates ἀδυναμίαν vocat, quamque κενεαγγείης μὴ ἐούσης (*e*) malam eſſe ait, id eſt, ſi præeuntis evacuationis alicujus nulla excuſatio poſſit afferri.) Si, inquam, tot tantaque fuerint male affecti cerebri argumenta, qui fieri poteſt ut tamen ratiocinatio integra fuerit? Cur deliria iſta, comaque non everterunt ratiocinationem? Quæſtio hæc viro erudito digniſſima. Tertium eſt de murmure ventris inferioris, & tenſione, quum tamen alvus ferretur: immo quo diligentius de alvo ſubducenda cogitabatur, eo magis venter intumere videbatur. An hoc bonum fuit? Nam ventrem inferiorem non collabi ac deprimi in omnibus morbis bonum eſſe ſcripſit Hippocrates. Sed hæc longiore explicatione egent.

Aphor. 35. *lib.* 2. *Aphor.* De primo paucis aperiam. Coma aliud ſimplex eſt, aliud vigilans. Vigilans ab uno humore non fit, omnium judicio, ſed a mixtione humoris tenuis calidi, & craſſi frigidi: tamen, quod diligenter notandum eſt, reperio apud Galenum *comm. in partic.* 1. *primi Prorrhet.* comatis vigilantis duplicem cauſam: una eſt ſanguinis copia: hic ſanguis ratione copiæ comatoſam affectionem invehit: ratione autem tenuioris ſubſtantiæ, quæ in illo eſt, vigiliæ quoque accidunt: Altera quum bilis mixta eſt pituitæ. Utrum deterius? quibus ſignis diſcernitur cauſa utraque. Quod a remiſtione pituitæ cum bile deterius eſt. His autem ſignis deprehendes a ſanguine eſſe, præter ea quæ dominatum humoris, aut in parte aliqua, aut in toto corpore denotant: nimirum ſi primis diebus celebrata ex arte ſectione venæ, aut uſurpato alio remedio, & copiam ſanguinis evacuare ſolito, & acrimoniam tenuioris ejus partis temperare conſueto, non ceſſet coma vigilans, talis ſymptomatis cauſam ſtatuere oportet bilem pituitæ commiſtam: quod eo loci pluribus Galenus explicavit. Hoc autem ſubindicarat obſcure Hippocrates *illa prima ſententia Prorrhetici*: *Comatoſis vigilantibus cum hypochondriorum dolore & colli ſtillatio è naribus perniciosa, tum alias, tum ſi quarto ceperit die.* Ac ſi dicat Hippocrates, comatoſos illos vigilantes veriſimile eſt in ejuſmodi affectionem incidiſſe a ſolo dominatu ſanguinis. Si ergo pejus habeant quarto die (quod ſtillicidium ſanguinis denotat) quo præſertim tempore ceſſare, aut miteſcere deberet morbus

(*b*) Finire, loco interire, mori.
(*c*) Loco judicari.
(*d*) Vigil.
(*e*) Nulla præeunte vaſorum inanitione.

morbus solemnibus usurpatis remediis, significat hoc non sola sanguinis copia, sed bile & pituita cerebrum occupari: cujusmodi affectio fuit mulieris nostræ.

Secundæ quæstionis explicatio uberiorem continet fructum, majoremque voluptatem est allatura. Qui fieri possit ut integra esset ratiocinatio, quum tamen in imaginatione erraret, comatosa esset, corpus non pene moveretur? Immo si quod occurrebat delirium, excitata statim ad se redibat. Nec respondendum quod scribit Galenus *comm. in particulam illam: Mente aberrantes, acute superfebrientes, &c. in priore Prorrhetici, quod quum humores biliosi aut alii feruntur in cerebrum, animum perturbant; quum revocantur, in aliamque fluunt partem, eumdem restituunt*: nam affectum esse cerebrum per se, id est πρωτοπάθειαν Græcis, continuitas affectionis indicabat: nisi quod ratiocinatio integra foret. Quod ut intelligamus, altius hanc quæstionem repetere convenit. Nimirum qui fieri possit ut quum unius partis unum sit temperamentum a quo actio manat, quodque tamquam fons est, tamen in una actione læsum sit aliquid, seu pars læsa, in alia actione illæsa ac intemerata. Si unum temperamentum, cur sunt actiones contrariæ ab eo prodeuntes? Et quum ab eo tamquam principio actiones manent, quum una salva est, læsa aut abolita altera? Quæstionem hanc diremisse Galenus videtur *in cap. 3. lib. 3. de symptomatum causis, & in aphorismis*. Scribit enim, ex actionibus quæ ab eodem principio manare cernuntur, quasdam magis una qualitate gaudere, quam altera. Ut coctio, quia sine motu aliquo fit, in calido & humido consistit potius: attractio, expulsioque, quoniam cum motu aliquo impetuque fiunt, in sicco potius consistunt. Ita nimirum ventriculus multum calidum & humidum coquit optime, sed non trahit nec expellit facile: contra si siccus pellit ac attrahit potentius, minime autem coquit. Renes in diabete quamvis summe laborent, non desinunt tamen serosam humiditatem attrahere: immo in iis major attractio cernitur fieri, quanto siccitas calorque ceteris qualitatibus antecellit. Ita enim ex actionibus quædam sunt παθητικαὶ (*f*), aliæ πρακτικαὶ (*g*), & ut sunt ejusmodi, aut illiusmodi, ita qualitatibus activis passivisque magis minusve gaudent. Contra tamen afferri potest locus Galeni, quo videtur negare facultates quatuor primis illis qualitatibus esse addictas, sed quicquid in corpore agitur, præsertim quod ad nutritionem pertinet, illud ipsum toti substantiæ adscribendum esse censet. Quod si ita est, rationes nostræ superiores parum acutæ videbuntur. Verba autem Galeni hæc sunt: *Quatuor corporis propriæ sunt facultates, attractrix, retentrix, alteratrix, segregatrix: ac eædem facultates totius in quovis corpore substantiæ sunt, quam substantiam ex calido, humido, frigido, siccoque inter se mixtis fieri existimandum.* Ille locus plane convincit attractionem, coctionem, & sic de ceteris, non referendas esse ad qualitates has aut illas, sed ad totam substantiam. Nam ut postea subjungit Galenus eodem loco, loquens de nutritione quam a tota substantia fieri contendit, medicamentum autem

Com. in aphor. 20. lib. 2. Aphor.

Com. in aphor. 20. lib. 2. Cap. 3. lib. 6. de loc. affect. 1. Cap. lib. 3. de temperam.

(*f*) Passivæ. (*g*) Activæ.

autem non nutrire, quod a tota substantia non immutetur, sed ab una tantum qualitate, *Si corpus* (inquit) *una earum qualitatum quas in se habet, corpus sibi admotum mutaret, idipsum tota substantia agere non est, nec quod ab eo mutatur, ei assimilabitur.* Sed locos ita conciliare alienum non est: Bifariam autem respondere licebit: illo loco tantum pro hypothesi ponit quatuor illas facultates totius esse substantiæ, ut doceat medicamentum quodammodo alterari a corpore, sed non ita alterari ut in alimentum cedat; quia id tantum per qualitates præstatur: sed quum nutritio fit, cujus administræ sunt attractrix, retentrix, expultrix, ea a tota substantia fit, ut id quod mutatur, principio quidem dissimile, tandem reipsa pars fiat, ex carne & pane os, recipiatque ipsius partis ἐντελέχειαν (*h*). Sed sit ita: tantum loco ὑποθέσεως positum hoc sit, quam non probavit, verisimilior hæc ratio esse videtur: Quatuor facultates totius sunt substantiæ, quia resultant in composito ex mixtione quatuor elementorum, & conspirant in nutritionis officium: non proinde tamen sequitur quin commoditates sequantur ex una potius qualitate quam ex altera, ut licet & siccitas & humiditas ad actionem conferant, tamen siccitatis potentia & energia eluceat potius in attractionis & expulsionis munere, quam in procuranda concoctione. Vel ita scrupulus hic tollendus: Vel consideramus facultates quatuor in genere, vel in specie: in genere, quum una conspirant in publicum munus coctionis, nutritionisve: vel quatenus in se singulæ spectatæ magis aptæ sunt ad hanc actionem adjuvandam quam ad illam: priore modo consideravit Galenus *illo loco libri tertii de Temperamentis*: posteriore vero in aliis locis.

Ut autem hanc longam satis disputationem nostro instituto accommodemus: quemadmodum in una qualibet parte variæ eduntur actiones tamquam ab uno communi principio manantes, sed quæ tamen facultates diversas ei parti tributas & confusas: ita fieri potest ut actio una pereat, altera incolumi necnon integra parte. Ita nimirum in cerebro phantasia valet, communis sensus valet, & tamen judicium & ratiocinatio ægra est: quod pluribus explicandum non est. Impræsentiarum autem sufficiet illud exemplum de melancholicis, quorum meminit Galenus. Horum enim quidam se testam esse putabat, ac vicatim inclamabat, ut omnes fugerent, ne aliorum tactu pressuve collideretur. Quatenus enim se testam putabat, eatenus ratiocinatio laborabat minime, sed phantasia. Numquid enim præclare ratiocinabatur læsum iri se aliorum pressu, si terreus, aut vitreus foret? Mirum itaque non sit si de qua disputamus mulier ratiocinandi facultatem integram haberet, quum tamen in ceteris cerebri functionibus male satis haberet. Hujus autem rei mihi probabilis hæc ratio esse videtur.

7. Cap. lib. 3. loc. affect.

Aliud est lædi offendive cerebrum in iis functionibus quæ animales esse dicuntur, clarioris doctrinæ gratia, & ad cerebri ipsius κρᾶσιν, temperamentumque pertinent: aliud vero lædi in iis quæ ad eam partem pertinent quæ mentis & consilii est. Priore modo dicitur læsum in animalitate:

(*h*) Perfectionem.

tate: posteriore in ratiocinio. Hoc autem indicabit historia cujusdam Polemarchæ generosissimi D. de Brissac: in hoc omnes actiones cerebri offensam receperant; non movebatur, delirabat, in summo æstu non sitiebat, magnum & rarum spirabat, immemor sui erat. Hæc omnia læsum cerebrum indicabant, & tamen commode ratiocinabatur, ac præclare de rebus divinis sensa mentis exprimebat. Spiratio tarda imbecillum cerebrum declarabat, rara imbecillam ratiocinandi facultatem; nec enim intelligebat se magna inspiratione aëris ob æstum indigere. Sed quod attinet ad consilium, & animi vigorem, apparuit semper vis ejus partis quæ ratiocinationis præclaro munere, quoque proxime deos attingit, sese ostentat, quum satis supina, languidaque esset vis illa qua corpori & appetendo, & respirando provideri consulique debet: id est, vis animi quæ bonis cogitationum epulis & consiliis alitur, ac reficitur, vigebat: quæ autem a cerebri naturali temperie pendet, quæque corporea esse magis videtur, languescebat. Quod solum argumentum immortalitatem animæ contra Epicureorum gregem convincit. Nam in animo duplex vis apparet, una divina plane, non aliunde mendicata quam ab ipso cælo: altera paullo pinguior ac terrena magis, quæ elucet quamdiu in corpore anima detinetur. Posteaquam absoluta est corpore, prioris vis elucet ac eminet. Ac sic intelligere oportet Hippocratis & Galeni varios locos. Nam modo animum ægrotare ait, modo eumdem in somnis feriari ac otiari, modo in iisdem somnis erigi ac vigere: quæ quoniam admodum controversa sunt, non erit abs re si eos locos conciliaverimus. In Aphorismis mentem ægrotare dicit, utitur nomine τῆς γνώμης (*i*), quam idem esse cum nomine διάνοια (*k*) scribit Galenus. Quid hoc est animam ægrotare? an ægrotat? Videtur idem Hippocrates negavisse *in libris de Diæta*: *Impossibile est*, inquit, *naturam obscuram transformare*, id est, immutare. Prius enim locutus erat de altera natura manifesta quam in temperamento & quatuor primarum qualitatum symmetria consistere demonstrarat. Quid ergo est, mentem ægrotare in Aphorismis? Est πρῶτον τὸ αἰσθητικὸν (*l*), phantasia, forma ἐντελέχεια (*m*) ipsius cerebri, & vocatur γνώμη ab Hippocrate, a Galeno *in comment.* διάνοια, propterea quod (ut ego autumo) in debita temperie & symmetria ipsius cerebri consistit τῆς γνώμης τοῦτ' ἔστι τῆς διανοίας (*n*) vis & robur. Atque in eodem sensu Hippocrates *in Epidemiis* scripsit, *Melancholici fiunt epileptici, & contra.* Utrumque autem fit prout in hanc aut illam partem affectio repserit. Si enim in corpus, epileptici; si in mentem, melancholici fiunt. Notatu autem dignissima sunt verba Græca, ἢν μὲν τὸ ἀῤῥώστημα ῥέψῃ εἰς τὸ σῶμα ἐπίληπτοι γίνονται, ἢν δὲ εἰς τὴν διάνοιαν μελαγχολικοί (*o*). Mentem διάνοιαν vocat, id est cerebrum ipsum quatenus consideratur tamquam pars similaris. Quum ergo scribit,

Comm. in aph. 6. lib. 2.

Lib. 1. de Diæta.

Sect. 7. lib. 6.

(*i*) Mentis.
(*k*) Animus.
(*l*) Primum sensorium.
(*m*) Perfectio.
(*n*) Mentis, id est, animi.
(*o*) Si verò morbus in corpus repat, fiunt epileptici, si in animam, melancholici.

Qui parte aliqua laborant, &c. *iis mens ægrotat*; non intelligit de ea mente quæ immortalis, & ortus nescia, ab eodem Hippocrate φύσις ἀσαφὴς, natura obscura vocitatur. Nomine enim laboris sensum intelligit solum, & πονέοντας (p) vocat eos qui ita in parte aliqua offensi sunt, ut nisi delirio mens detineretur, dolerent, ut Galenus idem interpretatur. Nam dolor duplex, vel enim in affectu partis aut corporis impressionem recipientis consistit: vel in ejus apprehensione, quæ sentientis animæ esse dicitur, per mediam imaginem hominis de eo judicantis. Si enim dolor ratione causæ gravis vehemensque esse debeat, levis tamen apprehensio est, morbus levis dicitur; unde Stoici malum opinione metiebantur.

Cap. 6. lib. 2. de placitis.

Et qui humili sunt animo, effeminato, ac enervato, illi statim dolore languent ac franguntur, ac sæpe mala opinione metiuntur. Ita Zeno Eleates perpessus est omnia animo forti antequam conscios delendæ tyrannidis indicaret. Calanus Indus Barbarus, in radicibus Caucasi natus sua voluntate vivus combustus est. Nos, si pes dolet, si dens, ferre non possumus. Opinio enim quædam est effeminata ac levis, nec in dolore magis, quam eadem in voluptate, qua quum liquescimus, fluimusque mollitia, apis aculeum sine clamore ferre non possumus.

Cic. lib. 2. Tuscul. quæst.

Loci autem de mente in somnis plane a se invicem dissidentes hi sunt. *Libro de flatibus* scribit, φρόνησις (q) *& mens nobis dormientibus immutatur, multæ & peregrinæ nobis undique obversantur imagines, varii errores & discursus fiunt.* Contra *libro de insomniis*: *Inter vigilandum mens in varias partes dividitur, nec sui juris est: dum somnus obrepsit, sua præsidia ac vires jam jam recolligit, ac altius contemplatur.*

Tertiam jam quæstionem paucis explicemus, qui fieret ut venter non detumesceret, quamvis abunde alvus ferretur. An ista ventris elevatio conferebat? *In quovis morbo*, scribit Hippocrates, *partes quæ ad imum ventrem & umbilicum attinent, habere crassitudinem*, *bonum* esse ait, *extenuari vero ac collabi*, *malum*. Collapsus enim ille malus, & ut signum, & ut causa: ut signum, quoniam indicat ea extenuatio naturæ imbecillitatem: ut causa, quoniam quum partes subjectæ a succulento, quadratoque aqualiculo juventur, casu illo ac extenuatione deterius habeant, ac propterea nec bona in ventriculo χύλωσις (r), nec in hepate αἱμάτωσις (s) fiat: itaque ab æquali hypochondrio juvatur & coctio, & excrementorum expulsio. At in ista muliere an laudabile? Nequaquam. Nam quum e natura habet molle æquale esse debet: nec depressum, nec elatum, nec calidum, nec frigidum; non durum, non meteorum, nec cum borborygmis, qui aut alvo humectata, aut urinæ profluvio, aut flatu cessant in febribus essentialibus (nam tum motu naturæ fit), non autem in symptomaticis, quum aut pulmo, aut jecur, aut lien laborat (nam tum symptomatis rationem habet, & inani conatu id fit) Hippocratis *sententia* 4. *Aphor.* At contigit in ista muliere ut alvus flueret, tamen falsam speciem

Aphor. 35. lib. 2.

(p) Laborantes.
(q) Prudentia.
(r) Chylificatio.
(s) Sanguificatio.

ciem æqualitatis hypochondrium referebat: & murmura obaudiebantur, quæ ut prædixi, non ceſſabant ulla excretionis ratione: ſic ſuſpecta erat illa hypochondrii elatio. Aperto cadavere, inventa inteſtina plena fugaci tetroque flatu, cum ſeroſis humoribus in ſpatiis & inanibus foraminibus abdominis, qui meteoriſmum inferebant: ſic elatio, ſubductioque alvi non quicquam de meteoriſmo detrahebat. Ac primus Hippocrates *in Coacis* obſervavit meteoriſmum in morbis, & alvo ſuppreſſa, & alvo ſubducta. Utrumque malum. Verba ejus ſunt: *Quibus præcordia elevantur alvo ſuppreſſa, malum; malum eſt etiam maxime, quibus ex inveteratione morbi tabeſcentibus, alvi profuſe ferantur.* Elevantur enim præcordia tum a maligno, ſive ſit flatus, ſive humor tenuis, ſeroſus, putris: & propterea in illa parotides exſpectabamus: ad tale exſpectandum invitabat alia Hippocratis ſententia *in Coacis*: *Hypochondriorum diſtenſio cum ſopore anxioſo in caput dolente parotidem excitat.* 10 Sed quoniam graveolentiſſima excernebantur elato manente hypochondrio, comate perſeverante, ſi parotis contigiſſet, malum ut ſignum appariturum credebamus. Verum enim quod ſcribit Hippocrates: *Ex hypochondrio diu afflicto, & alvo graveolenti, abſceſſus circa aurem occidit.*

Plura unius hujus hiſtoriæ fides proponeret, & ad mentem Hippocratis accommodaret, ut nil temere inconſultoque ab Hippocrate ſcriptum appareat: ſed non unus locus omnia capere poteſt. Alia ſeſe præſto offeret occaſio, in qua orationis ac ſenſus vela pandere licebit, ac explicare: ne ſi nimis multa in recula deſcribunda effunderemus, confingere ac comminiſci exiſtimemus: & quaſi nobis ipſis oſtentandæ induſtriæ noſtra fruſtra ac juveniliter occaſionem porrexiſſe.

ANNOTATIONES.

1 *Quomodo tandem invenerimus hanc a pulmone lethargicam fuiſſe, vide* in libro Ephemeridon noſt. 2.

2 *In hac muliere fallaces fuere urinæ, nam ſatis laudabile ſedimentum ſemper habebant; mirum cur interierit. Nam Galenus* cap. 3. lib. 3. de criſibus *ait obſervaſſe ſe quemquam interiiſſe qui judicaretur cum urinis coctis. Et hinc colligunt quidam neminem interire poſſe apparentibus ſignis coctionis in urina. Aliter tamen res habet: nam Galenus vult non ſolum requiri coctionem, ſed & excretionem. Tametſi enim ſit & cocta, & ſecreta materia, tamen niſi excernendo natura ſit ſatis, interibit etiamnum æger.*

3 *Quum Hippocrates dicit* μὴ παντά πᾶσιν ἐπιπολαίως (*t*), *intelligit de febribus quæ ſunt mediæ inter acutas & leves.*

4 *Verum illud comperi: Qui a levi ſudore ſomni ſunt expertes, & rurſum ardore febrili conflagrant, malum: nam qui bene judicantur, ſuaviter dormiunt: Et quod levis ſudor inanem conatum naturæ ſignificat, quam melius eſſet pepaſmo incumbere, quam fruſtra excretionem moliri; quod in hac ægra maxime apparuit.*

(*t*) Non omnino leviter.

5 *Nullus est locus in quo melius & clarius declaret Galenus qua ratione mutationes celeriter factæ malæ sint, quam* Comm. in Aphorif. 8. fect. 2. Prorrhetic.

6 *Hujusmodi caloris revocatio, & absentia, febris exacerbatio, & sine causa manifesta remissio solet esse frequens in febre, quam Hippocrates* τριταιοφυῆ *vocat, qua mulier mihi visa est laborasse. Et inter ceteros locos est is commemorabilis, cujus veritatem percepimus in hac ægra, scriptus* Com. in part. 25. fect. 2. lib. 1. Epid. *quod nimirum in febribus tertianam referentibus continuis tamen hoc observetur, quod in diebus decretoriis illæ febres deteriores fiant. Item proprium hoc malignis. Alterum quod initio sæpe magnus calor & respiratio proportionata, statim calor remittitur: & putant hoc e re ægrorum esse quum mortis signum exsistat. Et Galenus* Com. in Prorrhet. *meminit jactationes febrium malignarum esse proprias, easque aut insignem calorem febrilem significare, aut orificii superioris ventriculi affectionem.*

7 *Ego rationes istas meo veluti marte comparaveram, sed forte contigit easdem pæne legere, sed diserte magis a Galeno explicatas* Comm. in Aphorifm. 8. lib. 2. Prorrhet. *ubi ait eam reciprocam sensionem caloris & frigoris esse, quia in extimis illis partibus in quibus celeriter hoc fit, calor fere naturalis exstinctus sit, & tamquam a flamma excitata anathymiasis caloris febrilis dominantis pars illa recalescit, sed statim evaporat ille calor. Plura leges* Comment. in partic. 16. lib. 4. acutor.

8 *Galenus duas causas statuit imbecillitatis repentinæ citra manifestam evacuationem, aut quantitatem materiæ, aut principiorum corporis intemperiem.*

9 *Corpus sparsum erat maculis, sed erant lividæ. Et ante notavimus initio varias similes papulas apparuisse, quod suspectum erat necessario. Ideo videtur Hippocrates hujus morbi eventum prævidisse, quum scribit* in Coacis: Qui circum articulos rubicundas in fuperficie puftulas habent, infuperque rigent, hi circa ventrem rubefiunt & inguina veluti ex plagis dolorofis, & moriuntur.

10 *Quæ excernebantur erant graveolentissima, propterea que non poterant non sollicitare facultatem expultricem intestinorum: & tamen non meminerat quærere maculam: quod arguebat impotentiam judicii & rationis eversionem: involuntaria enim erat excretio. Hujus duas causas Galenus reddit* comment. in particulam quamdam comment. 2. lib. Prorrhetici: *aut quum mens ægrotat, aut quum partes per quas excretio fit, non sentiunt: addo tertium, quum humor per se mordax non est, ita ut sponte feratur: quamquam vix fieri potest quin sentiatur si intestina valent. Textus Hippocratis est:* Si ex ventre tenuia ægro non fentienti exeant, fi extra fe non fit, malum ut hepatico; *id est, Excretio illa tenuis materiæ, non sentiente ægro facta, declarat vel non generari biliosum humorem ob imbecillitatem hepatis: vel si generetur, non excernitur (quamquam hepatica excrementa maxima ex parte acria sunt) sic declarat propriam affectionem hepatis. Non abs re autem adjectum est,* fi æger apud fe fit, *ne quis putet istam involuntariam excretionem læsa ratione fieri; ita enim signum imbecilli hepatis non ita esset manifestum, sed præterea denotaret affectum cerebrum. Item non declaratur ulla offensa generis nervosi, propterea quod integra sunt intestina. Si ergo involuntaria*

luntaria ſit illa excretio ſtante ratione, non læſis inteſtinis, ſignum eſt imbecilli omnino hepatis.

CONSILIUM XLVI.

De renum calculo.

QUidam orthopnœa laborare videbatur, unde graviſſime haberet: nonnulla erat ſuſpicio affecti pulmonis, non tamen certa erant argumenta quibus appareret vitium in pulmonibus conceptum: tamen quum orthopnœicus ac anheloſus maneret, quæſitum quæ illius difficultatis cauſa eſſet. Multis ad unguem pertractatis, in eam ventum eſt tandem opinionem, ut nil tale in pulmonibus conſiſtere crederetur quod eam difficultatem inveheret: ſed ut plerique ſunt aliis oculatiores, dictum eſt ſuſpicionem magnam eſſe calculi in renibus: quod quum contingit, aliqua tum difficultatis ſpirandi ſpecies apparere poteſt. Conſultum renibus eſt: deturbatus remediis convenientibus calculus, libertas reſpirationis eſt reſtituta. Cauſam autem ejus rei eſſe volunt, quod nervulus eſt a ſexta conjugatione pervadens diaphragma, & ad renes uſque perreptans, qui oppreſſus ut in oppoſito femore ſtuporis ſenſum infert, ita in partibus ſuperis difficultatem nonnullam reſpirationis afferre poteſt; nam renes ambigunt inter partes ſuperas atque inferas. Et nos vidimus mulieres aliquot & viros, quibus familiaris renum dolor eſt gravis & pungens, qui ſæpe conqueruntur de dolore lateris ac ſi pleuritis aliqua nothas coſtas occuparet, quum tamen nil ſit tale: ſed ob obſidionem renis a calculo, aut ejuſdem oppreſſionem ab aliqua re obſtruente ratione nervi implantati in renis corpus, idem fit quod & in lienis aut hepatis tumore, aut obſtructione: nam circum claviculas dolorem ſentiunt tenſivum. Quærat quis, cur non id omnibus calculoſis contingit, aut quibus præpediti ſunt renes? Non eſt neceſſe. Nam ſæpe inſigniores ſunt nervi in aliis atque aliis, ac errore quodam naturæ in eam ſedem partis alicujus inſeruntur, in qua ſenſus viget magis, ac conſenſus major eſt cum partibus vicinis: nec enim quibuſcumque contentus in capacitate renis lapillus eſt, iis objectum oppoſitumque femur ſtupet, tametſi ſtuporem tamquam σημεῖον συνεδρεῦον (u) lapidis in rene contenti conſtituat Hippocrates. 2 Ejuſdem quippe morbi varia atque varia in aliis atque aliis corporibus ſigna apparent: quod efficit ut ars noſtra plane ſit στοχαστικὴ (x), non autem ἀποδεικτική (y). Oportet enim multa συντεκμαίρεσθαι, id eſt, probabilibus quibuſdam rationibus atque apparentibus ſignis colligere; non autem ἀποδεικτικῶς & συλλογιστικῶς (z) concludere, ac ſi aliter contingere non poſſit in Socrate atque Sophro-

(u) Signum aſſidens, concomitans.
(x) Conjecturalis.
(y) Demonſtrativa.
(z) Demonſtrativè & ſyllogiſticè.

niſco : variæ enim ſunt humorum ideæ, variæ ſpirituum, variæ corporum, variæ morborum. Quæ omnia in primis artem noſtram difficillimam reddunt, & immenſam plane.

ANNOTATIONES.

1. *Arculanus* cap. de renum apoſtemate, *docet alia eſſe ſymptomata, ſi ren dexter laborat, alia ſi ſiniſter. Si dexter, hepar compatitur, & partes potius ſuperiores; ſi ſiniſter, ad partes potius inferiores malum pertinet. Addit quod ſi abſceſſus occupat panniculos renum & ſuſpenſorium, magnificatur dolor, & fit fortis, & prohibet erectionem, tuſſim, & ſternutamentum, & difficile eſt invenire locum. Hæc omnia notanda, ut non temere accuſentur partes ſuperiores innocentes alioqui, quum malum ſeſe in inferioribus firmaverit.*

2. *Hippocrates* part. 5. lib. 6. ſect. 1. Epid. νάρκη τȣ̃ μηρȣ̃ κατ' ἴξιν (a), *hujus ſtuporis duplex eſt cauſa: prima, compreſſio muſculi* ψόας *dicti, cui renes ambo incubant; altera, compreſſio nervi qui in cruris muſculos inſeritur. Hanc autem a calculi duritie & pondere fieri hinc patet, quod incipiens calculus ſtuporem non inducat.*

CONSILIUM XLVII.

De ſanguinis per os rejectione ex coſtarum vulnere.

SEptuagenarius vilibus muniis occupari ſolitus ingentem ſarcinam concinnare volebat, ac circumquaque illigare: funes medii ingenti conatu immiſſo in tranſverſum baculo rumpuntur: baculus coſtas illidit, atque ita proſternitur. Dolor quibuſdam lenitur; nonnihil tamen doloris circum læſas partes percipiebatur: nil poſt eum quaſſum ictumque excernitur per menſes quatuor aut quinque: tandem per aliquot dies appetentia imminuitur: nauſea adeſt: membra laſſantur: dum nil tale cogitaret, per os excernitur magna copia ſanguinis nigri, fæculenti, grumoſi, cum animi defectionibus: pulſu imbecillo, & intercalari intermiſſione. A rejectione quievit. Denuo animo deficitur, ſyncope prehenditur, ſudor frigidus, vomitio magna ſanguinis multo deterioris quam ſit ſuperior: dolor ad notharum coſtarum regionem. Omnes interiturum credebant; convaluit tamen.

1. Unde ſanguis ille? Quum cauſa procatarctica præceſſiſſet, cur non aut primo quoque tempore excernebatur, aut non in pus concreverat? Si concreviſſet in pus, cur non malignitatis ſuæ ſigna prius edidit? Credibilene in capacitatem fluxiſſe, & tanto tempore manſiſſe impune? Cur non factus abſceſſus? Credibile non affatim coacervatum eſſe, nec per modum

(a) Torpor femoris è directo.

dum ruptionis vasis exsiliisse e vasis: sed quum pars icta fuit læsa ac concussa, hic accumulatus sanguis, tandem communicatione & transsudatione in partibus vicinis conceptum vitium: alioqui & leipothymiæ præcessissent. Immo si menstruus sanguis in muliere stato tempore non exeat, non multum post furit, impetumque movet, adeo facilis est sanguinis redundantis, ac ejus præsertim qui in partem aliquam fusus est præter naturam, orgasmus, impetus, ac ira, idque propter corruptionem quam de facili contrahit. Accedit quod senex erat, squalidus ac siccus: proptereaque non tantus est humoris impetus quantus in junioribus: & ratione ætatis non tanta est humiditas & calor, quæ ad facile contrahendam putredinem esse possint. Sed inquiramus cur non interierit, quum *Aphorismi Hippocratis & in Coacis, & in libro Distinctionum* contra eum facere videantur?

In quarto Aphorismor. scribit, *Morbis quibuslibet incipientibus si atra bilis supra vel infra exierit, letale.* An hic aphorismus contra eum fecit? Nequaquam; idque tribus de causis. Primum, quia morbus non erat ullus: id est, nec inflammatio, nec febris, nec vitium in hypochondriis, cujus morbi causa esset ille humor qui excernitur: qui quoniam non excernitur legitimo tempore, id est nec natura coquente, nec secernente, nec proprie evacuante, totum illud est symptomaticum. Natura enim nil excernit in principio, aut si excernit, symptomaticum est id: ergo id quod excretum est, materia morbi non erat. Quis enim nescit sæpe naturam citare alvum sine morbo, vomitiones provocare, quum id nec symptomaticum, nec criticum proprie dici debeat? Sed quum morbus est, si materia quæ excernitur morbi est, male id fit initio.

Secunda ratio, id quod excretum est, non erat atra bilis, sed sanguis niger: at ut inter atram bilem & sanguinem nigrum multum interest, ita magni refert initio atram bilem, aut sanguinem quemdam fæculentum excerni.

Tertio, primo quoque tempore excretio facta est, quum haberet ὀρθοςάδην (*b*): nec id tempus principium dici debet morbi, quum morbus non sit: aut sit ita, sequatur morbus postea, quum vituperatur excretio initio morbi, voluit Galenus principium morbi non ita anguste accipi, sed quum paullum progressio facta est. Quamquam non negamus aliquando primo quoque tempore letales excretiones esse, & letalia symptomata, quod auctore Galeno in corpore humores sæpe deliteant veneno adæquandi. Sic *in Aphorismis* damnat dejectiones sponte venientes, qualis sanguis niger, sive cum febre, sive sine febre: quamquam hæc conditio, sine febre, magni sit momenti, quod multa excernantur modo minime laudando, ad quem si accessio quoque febris fieret, multo res deterius haberet: quod paullo post aperiemus. Dejectiones autem venientes sponte pravæ sunt, aut quod summum frigus designent, aut incendium ingens, aut corruptelam: quod in pestilenti constitutione accidisse asseverat Galenus.

Cap. 6. lib. 1. de crisib.

Est alius aphorismus qui contra ægrum nostrum stetisse videtur: *Quibus*

Com. in Aph. 23. lib. 4.

(*b*) Erecte & ambulando.

bus ex morbis acutis aut diuturnis, vel vulneribus, vel quodammodo extenuatis, nigra bilis, ſeu uti ſanguis niger deſubter exierit, poſtridie moriuntur. Læſus erat, contuſus, vulneratus quodammodo (quamquam in Græco ponitur nomen τρώματος, quod inſigne vulnus ſignificat) excernitur uti ſanguis niger (nec enim atram bilem proprie excrevit, ut paullo ante diximus) quare non poſtridie interiit? Mirum eſt quod Galenus hunc narrans aphoriſmum, iſtam particulam ἢ ἄλλως λελεπτυσμένοις (*c*) generaliter retulerit ad omnes alias particulas per disjunctionem ſcriptas: ac ſi dicat Hippocrates, quibus ex morbis acutis extenuatis, quibus ex longis extenuatis, quibus ex vulneribus extenuatis: non autem per diſtinctionem hanc; quibus ex morbis acutis, aut longis, aut extenuatis, aut vulneratis, &c. ut ſit ea mens Hippocratis: *Quibus extenuatis, aut a longo aut acuto morbo aut vulnere, atra bilis exierit*, &c. ut extenuationis nomen explicet proprie mentem Hippocratis, & extenuationis verbum vere doceat cur mors ſequatur neceſſario. Ita enim vult Galenus eos interire quod talis excretio iis contingat, qui ſunt ἐσχάτως λελεπτυσμένοι (*d*), non ſimpliciter vulneratis, non ſimpliciter laborantibus morbo aut acuto, aut longo: ſed ita in extenuatis contingit, quod adeo natura imbecilla, ut nec coquere, nec excernere, nec ſecernere poſſit: & quum ob morbi magnitudinem nequeant contineri, effunduntur neceſſario. Ob imbecillitatem autem mors antevertit vel initio, vel augmento, non autem morbi declinatione, aut ſtatu exſpectato; ut in aliis morbis evenire ait Galenus. Sic quum æger noſter extenuatus non eſſet, de eo intelligi non potuit aphoriſmus.

Cap. 5. & 9. lib. 11. de criſ.

An alius aphoriſmus intelligitur? *Sanguis ſupra qualiſcumque fuerit malus, infra autem bonus.* At ſupra excretio facta: ergo mala; nam aut ruptionem, aut apertionem, aut exeſionem vaſis ſignificat. Nam mala eſt quod per os, & mala quod affatim, nam quum per comparationem excretio ſanguinis per inferiora laudanda cenſetur, Galenus non vult etiamnum ſanguinem large profluere, ſed pedetentim, adeo ut tarditate greſſus nigrorem acquirat ſanguis, non quod reipſa talis ſit. Textus Leoniceni depravatus eſt, legere enim oportet pro eo Leoniceni textu, *Melius eſt, ut infra exeat, & neque huc per modum dirupti ſanguinis, ſed paullatim fluentis exeat.* Ita ego interpretor: Satius eſt per inferiora ſecedere; non ita tamen ut illac feratur eo modo quo in hæmorrhagiis affatim, ſed ſenſim fluat. Atque quum qui præceſſerunt aphoriſmi de ægro noſtro non intelligantur, hic vere intelligi poteſt. Nam omnis per os excretio ſanguinis mala, ſi mulieres exceperis, *in 5. Aphoriſm.* & in hoc revera mala: Sed ſecuritas ex eo eſt quod febris non adeſſet, ſi verus aphoriſmus Hippocratis eſt: *Quicumque evomunt ſanguinem, ſi ſine febre quidem, ſalutare; ſi cum febre, malum.* Proprie autem nomen σωτηρίη (*e*) hoc loco non ſumitur, ſed pro eo quod dicitur, δυνάμενον θεραπευθῆναι (*f*) comparatione

(*c*) Vel aliter extenuatis.
(*d*) Extreme extenuati.
(*e*) Salutaris.
(*f*) Quod capax eſt & potens curari.

paratione cum ea excretione quæ e pulmone fit, quam plane vituperat Galenus in *comm. in hunc locum.*

ANNOTATIONES.

1 *Sanguis tam venarum quam arteriarum extra vasa effusus, aut foras in aliquam corporis capacitatem, ut asperas arterias, thoracem, ventriculum, intestina, uterum, vesicam, subito propter fibras concrescit in grumos, aut putrescit: quorum alterutrum quum accidit, gravissima oriuntur symptomata. Optimi enim corruptio pessima esse solet. Sic seminis quam sanguinis aut putrescentis, aut suppressi in hystericis mulieribus graviora sunt symptomata, quia purius semen & magis spirituosum. Sic humanum cadaver, omnium pessime olet; quia corpus humanum, ut functionum perfectione cetera animantia superat, sic temperamenti præstantia ob formam omnium nobilissimam, rationalem scilicet animam. Ita alimenta quanto sunt meliora si corrumpantur, eorum corruptio deterior esse solet quam eduliorum quæ deteriora sunt &* ὀλιγότροφα *(g).*

2 *Vixit annum & dimidium post: nullumque diem præteriit in quo molestiam aliquam in parte læsa non senserit. Tandem rupto veluti abscessu alvus fæculentis excrementis descendit, iisque fœtidissimis: visus est allevari. Iterum alvus lata est, & dum recumbere vult, statim aphonos redditur, media hora post interit. Mortuo excretio fit per os, & deorsum magna copia, ac præsertim grumosus sanguis excernitur.*

3. *Hic locus plenior* libro Definitionum Medicarum Galeni, *vel cujuscumque sit auctoris. Hæmorrhois est delatio sanguinis paullatim facta per dissultationem. Hæmorrhagia abundans e naribus effusio. Notandæ hæ voces, quod ad hunc locum intelligendum faciant plurimum.*

Nota excretionem per inferiora (quam de hæmorrhoidali profluvio κυρίως *vult intelligi Galenus) laudari, si duæ adsint conditiones. Prior, si sensim fluat, quod mirum, quum opus sit naturale: posterior si excernatur niger; non quod talis sit ex se, sed quod tarde fluendo talem nigrorem acquirat. Quod vel ex Galeno falsum convincere possumus; nam lienosi qui hoc fluore juvantur, nigrum cumulant, ergo excernunt. Verbum, vomere, proprie sumitur, sed* καταχρηστικῶς *(h) quidam etiam ad excretionem e pulmonibus esse referendum volebant. Galenus autem omnem excretionem e pulmone sanguinis non salutarem esse ait, id est, non curatu facilem, ut interpretari licet, sive sit febris, sive non sit. Si sit febris, omnino malum: si non sit, non paullo post sequitur. Sed quum vomitio est sanguinis sine febre, non mala ita est (ut in hoc ægro de quo loquimur hic apparet) nam collectionem tantum sanguinis, non autem perennem generationem, & proventum ad excretionem significat: sed quum febris est, bifariam mala, & ut signum, & ut causa: ut signum, quia declarat subesse inflammationem in partibus internis, quæ talis excretionis causa sit: ut causa, quia dum humores*

(g) Parum nutrientia.

(h) Abusivè.

mores a febre acuuntur, major excretio ſequitur. Nam quæcumque excretiones cum inflammationibus ſunt ac febribus, non ſolum vix curari poſſunt, ſed nec in eadem magnitudine perdurare, majores enim fiunt ac maligniores: Sic locus reponendus qui a Leoniceno male converſus. Dictum eſt quidem ante verbum ἐμεῖσθαι (*i*) in aphoriſm. 37. lib. 7. *non ſumi pro* πτύεσθαι (*k*), *ut quidam voluerunt: quia, ut ait Galenus* in comment. in hunc locum, *omnis excretio e pulmonibus ſanguinis eſt* ἐπικίνδυνος (*l*): *tamen miror quomodo Galenus non legerit* aphoriſmum in Coacis, *qui ſimillimus* aphoriſmo *eſt* 37. *allegato, ubi Hippocrates utitur verbo* πτύεσθαι. *Hujus verba ſunt*: Sanguinem ſpuentibus confert ſi ſine febre, & tuſſiant, ac doleant leviter, & ut ſputum fiat ad dies bis ſeptem tenue: Febrire vero & tuſſire, ac dolere pertinaciter, & recentem ſanguinem ſemper ſpuere, malum eſt.

CONSILIUM XLVIII.

In quo quæritur, cur multi valde valetudinarii vivant, alii integre ſani, alii in ſtatu neutro.

CORpus noſtrum ægrum eſt, aut ſanum, aut neutrum. Ægro corpori ars quæſita eſt quæ morbos præſentes arceat ac profliget; ſano, quæ conſervet; neutri, quæ in alterutrius officio ambigue verſetur. Par enim ratio aliquando videtur & curationis, & conſervationis, aliquando diſpar ac diſſimilis. Inter eos qui vivunt, quidam integra perfectaque valetudine utuntur: alii lubrica admodum, & quibus minimis momentis de ſanitatis præſidio decedendum eſt: tertii adverſa valetudine conflictantur. Ac primis quidem viſcera, parteſque ſolidæ, robuſtæ, integræque ſunt, quarum in virtute ac legitima ſymmetria ſanitatis ipſius theſaurus reconditur, ac conſiſtit. Secundis partium nativa eſt infirmitas, ut quæ foris occurſantibus cauſis morbificis, aut internis in nobis noſtriſque viſceribus genitis minime reſiſtant, contraque facillime cedant. Tertios autem morbus fere occupat, quod inter partes quarum potentia corpus ſuſtinetur ac adminiſtratur, una ſit aut altera quæ in vitio ſit, ut quum aut proprio pulmonis vitio phthiſici decumbunt, aut quum catarrhoſi ob innatum cerebro vitium, aut alia atque alia ratione afficiuntur. Inter morboſos quidam ita ſunt affecti, ut peculiari vitio partis principis, aut cerebri, aut hepatis, aut ventriculi, aut lienis, aut meſenterii (latius enim patet nomen principis partis, quam a quoquam veterum dictum ſit) facile in morbum etiam gravem incidant; alii in febres facile, quod notandum. Vitio partis quidem, ut quum obſtructionibus obnoxius lien eſt, aut quum primæ venæ facile impediuntur, ut de melancholicis hypochondriacis patet, ſtatim & veluti in procinctu morbus adeſt: tracto

(*i*) Vomere.
(*k*) Expuere.
(*l*) Periculoſa.

tracto in sympathiam ventriculo. Et cur non præcipuæ cujusdam partis, mesenterium ipsum, per se quidem abjectum & vile, si præsertim conferatur cum aliis partibus, quarum nobiliora præstantioraque sunt munia, cum impedito obstructoque mesaræo, tam cito occurrant morbi? Ita enim quibus primæ venæ cremori ventriculi excipiendo destinatæ obturantur, obstruunturque, vomituriunt sæpe, male coquunt, leipothymiis prehenduntur; an non magni est momenti? In singularum partium vitiis exquirendis immorandum non censeo: satis fuit indicasse morbosos valetudinariosque quosdam exsistere peculiari vitio partis: alios valetudinarios vocamus, ut qui promtissime a febribus communibus humanæ naturæ hostibus prehendantur: nam sive ludant, sive irascantur, sive paullo liberalius genio indulserint, ecce in insidiis stat febris quæ in eos quam primum grassetur atque involet. Contra vero alios minime omnium valetudinarios vocamus, qui febri non ita pateant. Eorum autem qui febribus tamquam communissimo omnium morbo utpote in omnem ætatem omneque tempus incidente, corripiuntur, alii facile eo morbo defunguntur, alii non. Sed quum sæpe in febrem incidant, læduntur tandem plurimum; nam & calor febrilis varias in corpus mutationes invehit, & morbus tam sæpe recurrens cum actionum læsione non potest non partes offendere, penuria alimenti, & officii intermissione.

Quæ causa autem sit cur aliqui in febrem non incidant, aut raro, aut in eam perbrevem, quum tamen inter morbos febris omnium facillime occurrat, breviter strictimque aperiundum. Ex generibus febrium, quædam putredinem agnoscunt parentem, unde putres febres, quædam simplicem intemperiem. Illis continentur Quotidianæ, Tertianæ, Quartanæ. His synochi imputres, hecticæ, diariæ. His aut illis obnoxia sunt corpora, aut non. Natis quidem ab intemperie, squalida, hirsutaque, & biliosa corpora obvia sunt. Putribus autem, ea quæ obstructionibus plena sunt, calida, humida, præsertim si perspiratione careant, aut aëre frigido degant. Obstructionibus autem pervia corpora sunt, aut conformationis vitio, ut quum coacta angustaque sunt vasa, & viæ mesareæ (mesenterium enim maxime fons, seminarium, & scaturigo putridarum febrium & morborum a putredine a nobis constitui solet) aut diætæ vitio. Qui itaque in neutro peccant, id est nec in moderato victu cultuque vitam degunt, nec a natura ipsa obstructionis facilitatem ac proclivitatem hauserunt, non ita facile a putridis febribus impetuntur ac occupantur: contra autem quæ contrario modo affecta cernuntur. Itaque mirum non est si ex mortalibus quidam quadragies febribus putridis corripiantur, alii ne semel quidem, tametsi ex iis quidam satis pituitoso corpore sint, quidam vero non ita pituitoso: immo sunt qui nisi quotannis ter quaterve repurgentur, putridis febribus corripiantur: alii nec purgantur, nec corripiuntur tamen, immo quadraginta annos pæne sani exigunt. Reperti sunt quibus contra normam & naturam febrium putridarum decimoquinto die contingeret: quod annotavit Rhases. Antipater Sidonius Poeta apud Plinium, singulis annis uno die tantum natali nimirum febri corripiebatur. Dominus de Masseparault, supplicum libellorum in Regia Magister,

 mihi

mihi affirmavit magna cum celebrium Medicorum admiratione, certo quodam die singulis annis graviter se laborare ac si hectica febre prehenderetur. Et ego ipse dum hæc scribo, commentorque, illius quod nobis quotannis accidit facile ac lubenter meminero. Quater in anno in magnis quatuor temporum anni mutationibus febricula tamquam diaria prehendor, cum totius corporis gravitate, inappetentia maxima. Videmus qui numquam se febre manifesta prehensos asseverent: alii nisi quater in anno repurgentur, minima occasione in febrem præcipites ruunt: sive quod propter consuetudinem purgationis id contingat, seu potius ob intemperantem victus rationem. Scribit enim Galenus melius esse multo si de cibis detrahant, si sese exerceant: non enim ratione consuetudinis contingit ut illis evacuatio prosit: sed quoniam ex depravato victu multos humores crudos ac pravos collegere.

Lib. de consuetud.

Quæ hactenus dicta sunt in eum maxime finem spectant ut paretur muniaturque via ad historiam cujusdam Nobilis Juvenis qui in gravissimum morbum incidit, quum numquam laboravisset. Ecce dum in suis muniis, solitoque versatur officio, febre prehenditur: primo quoque tempore vires labuntur, urina supprimitur, fandi impotens fere redditur, tamquam stipes inanis in nullam partem versatilis jacet: denique hic potius de sepulcro quam de remedio cogitatur. Idem filio Præsidis Boherii contigit: nam undevicesimo ætatis anno in febrem incidit, primum languidam ac sepultam: nihil excrementi redditur: nonnisi post 24. horas urinam faciebat: animo facile deficiebat: ne minimum quidem sudorem ferre poterat, tamen vehementes purgationes satis alacriter tulit. Febris sine typo, postea tertianam referebat. Primis diebus sine perfrigeratione, sequentibus aliquando rigor prehendit, facies non concidebat: alvus nonnisi sollicitata reddebat. Quærat aliquis, qui fieri possit ut qui olim tamdiu integra sanitate fruitus est, nunc in morbum lapsus tam graviter laboret? Cur primæ vires hactenus morbo non afflictæ non apparent? Qui diuturnis morbis sunt afflicti ac impliciti, si forte recidant, sæpe etiamnum novos morbos experiuntur ac sustinent, cur non alacrius ferant ii qui nihil de viribus amiserunt, qui semel morbo tentati sunt? Alia longe ratio est: nam qui in morbum relabuntur ac recidunt, non longe quidem a priore morbo absunt; & ii fractis jam viribus impetuntur; quo fit ut ferendo non sint, sed aut graviter ægrotent, aut fere moriantur. Sed qui sæpe morbis implicantur, ii fere robustiores exsistunt tamquam in ea re exercitati, & levi de causa in morbum incidentes. 2 Contra qui toto ætatis suæ cursu aut numquam, aut semel, bisve ægrotaverunt, idque leviter, gravissime maximam partem laborent, tum propter inexperientiam & insolentiam morbi, ut sic dicam: Nam qui labores ferre consueverunt, etsi imbecilli, aut senes, iis qui non consueverint, vel etiamsi juvenes fuerint, multo sunt robustiores. Item quia quum diutissime integra sanitate freti sint sive ob partium integritatem, sive ob laudabilem temperatamque vitæ rationem, sive ob utrumque, de suæ sanitatis gradu nonnisi magna de causa deciderint. Oportuit enim causam validam esse quæ corpus hoc tam sanum de primo statu dejecerit ac depulerit: sive quia idem contigerit quod habitui

bitui athletico evenire solet. Corpus enim quantumvis incolume ac sanum, tandem ad summum bonitatis provehitur, ut necesse sit illud in deterius decidere. Unde narrant quidam scriptum esse ab Hippocrate (sed locum non legi 3 umquam) quosdam ætatis annum summa cum sanitate exigere & attingere; sed propter quasdam quæ in ætatibus contingere solent mutationes, eos fere mori. Quod si scriptum est ab Hippocrate, notandum maxime, & illud quidem experientia observatur.

Sed ad institutum redeundum est. Qui diu sani fuerunt, quatenus tamdiu integra freti sunt sanitate, satis indicant firmitatem ac robur partium, accedente proba diæta, quæ etiam corruptam naturam conservare & instaurare potest: quamquam accidit nonnullos intemperanter, omnique cum luxu vivere; tamen sanos ætatem suam degere: 4 ac si tanto firmiores stabilioresque partes redderentur, quanto depravatior deteriorque vitæ ratio exsistat. Ut contra, plerique quum moderato victu cultuque suos annos exigant in summa imbecillitate versantur, immo si eorum sanitati conservandæ quidam Asclepiades præficiatur. Quod cur contingat, hujus quidem loci est ac instituti, sed non hujus temporis quum pleniore in ea re temporis usura uti debeamus. Nunc autem uno verbo explicemus, cur qui diu sani sunt, semel in morbum lapsi tam graviter laborent, immo vita periclitentur, id præter rationes paullo superius adductas non alia ex occasione nasci videtur, quam quia temporis diuturnitate per congestionem quamdam in corpore accumulantur humores qui non statim putrescunt, nec proterviunt, sed levi de causa irritati & moti ferociunt ac turgent. Atque quum copia multi sint, natura aggravatur, & quum ejusmodi motum ac putredinem numquam senserit, illius rei insolens, pugnam detrectat, ac succumbit: hinc morbi sævities, præsertim ob magnam virium jacturam.

Illud abunde aperuit historia illius juvenis, cujus nomine suscepta est hæc disputatio: qui quum numquam, aut leviter admodum laboravisset, oborto morbo non ita vehementi concidit quasi fractus & consternatus: In totum naturales evacuationes substiterunt. Et quum inter ceteras urina tres jam dies fuisset suppressa, frustra curatus est tamquam ischuria. Tamen ut sæpe multa ab imperitis temere & contra artis præcepta fiunt, quorum non est omnino sinister eventus: ita in hoc ægro temerarium factum prospero eventu sese auspicato prodidit. Datus est illi potus ex terebinthina destillata, syrupo de althæa, succo limonum: eodem die urina large profluxit: paullo post aliquantum relevata natura, sed postea concidit. Itaque remedia quæ natura fatiscente præscripta fuerint, & quæ eadem paullum erecta hic adscribemus.

♃. *Mithridatii optimi, unc. j: conservæ buglossi, violarum, ana, unc. ß. fiat emplastrum pro corde.*

♃. *Rasuræ eboris, scr. j: unicornis, gr. iv: cornu cervi, scr. j: syrupi granatorum, unc. ß: aquæ cardui, unc. ijß: fiat potus.*

♃. *Olei rosati, unc. ij: aceti, dr. ij: pro ventre.* Erat æstus ingens.

♃. *Destillati restaurativi, lib. j: syrupi violarum & de limoniis, ana, unc. ijß: passetur cum dr. j. cinnamomi, utatur sæpe.*

℞. Rasuræ cornu cervi, unc. ß: sacchari rosati tabulati, q. s. fiat pulvis utendus sæpe.

℞. Syrupi granatorum, oxysacchari, ana, unc. ß: aquæ cardui & scabiosæ, ana, unc. ijß: mithridatii, confectionis alkermes, ana, scr. j: rasuræ cornu cervi, dr. j: fiat potus pro ij dosibus.

Injectus clyster blandus.

℞. Rasuræ eboris, cornu cervi, margaritarum electarum, unicornis, ana, gr. vj: syrupi de nymphæa, dr. vj: destillati restaurativi, unc. ijß: fiat potus.

Item ℞. Aquæ cardui, lib. j: ad usum.

℞. Syrupi de cichorio compositi sine rheo, oxysacchari simplicis, ana, unc. jß: cum decocto graminis, passularum, glycyrrhizæ fiat julepus.

Item fiat julepus ex syrupo de granatis & de limonibus.

℞. Mithridatii, unc. ij: theriaces, unc. j: conservæ rosarum, buglossi, violarum, borraginis, ana, unc. iij: decocti unius capi alterati cum buglosso & borragine, lib. iv: carnem unius capi, aquæ cardui, unc. iv: fiat destillatio in balneo Mariæ, utatur addendo syrupi violati partem sextam.

Item repurgatus rhabarbaro infuso in destillato restaurativo: bis, terve repurgatus, recreata natura.

Primis diebus pro desperato relictus est. Et in hanc historiam attentos nos esse oportet, ut discamus non temere negligendos relinquendosque morbos qui primo quidem obtutu tamquam immedicabiles sese nobis offerunt: nec præterea de morbis præcipitanter esse pronuntiandum. Suspendi enim oportet judicium in prognosi præstituenda, nisi certo constet: præsertim quum hoc tempore propter ingluviem morbi pullulent, Veteribus numquam cogniti, & contra quam factitatum sit a Veteribus, nulla dierum criticorum habita ratione, subinde ac identidem, variis remediis ægros oneremus, ut omne naturæ studium ac ordo pervertatur ac pereat: & magna cum nominis sui calumnia multi etiam ex primariis Medicis, aut eos morituros falso præsenserunt ac prædixerunt, qui non tamen non ita longe post a male lata sententia tamquam provocarent, superfuerunt, & contra multos victuros pronuntiarunt, quos non ita longe post mors secuta est.

ANNOTATIONES.

1 *Caput hoc scriptum est ut quæratur ratio cur multi valde valetudinarii vivant, alii integre sani, alii in statu neutro. Et quibusdam præsto semper sunt Medici & remedia, & tamen non valent: aliis contra, & integre vivunt. Item cur multis quinquagies secta est vena, profluvia alvi, & aliæ excretiones contigerunt, aliis nil tale, quum etiam non integra sanitate fruantur. Tandem ii qui obstinato animo licet ægri noluerunt sibi venam aperiri, æque diu vivant. Quomodo detractio multa sanguinis in multis aut non detrimentum attulit, aut quibus nulla facta est periculum non contigit?*

2 *Hujus rei demonstrationem petes accuratam ex* cap. 4. lib. 2. de præsag.

sag. ex pulſ. *ubi Galenus de comparatione intermiſſionis pulſus in juvenibus, aut in ſenibus & pueris agit.*

3 *Locum illum tandem legi* lib. 1. de Diæta, *dum loquitur de iis qui in optimo habitu ſani diu vivunt. Qui autem morbi a quadrageſimo anno a morbo aliquo correpti fuerint, numquam fere evadunt. Sed quoniam ille locus obſcure ab Hippocrate ſcriptus eſt, ideo longiore & tempore & otio majore indiget, horum explicationem in alium locum rejicientes, nodum qualiſcumque ſit diſſolvemus.*

4 *Celſus forte hujus rei cauſam explicavit: dum enim cavet ne nimium aſſueſcamus uti medicamentis, ita ſcribit:* Purgationes ut interdum ſunt neceſſariæ, ita frequentes periculum afferunt. Aſſueſcit enim non ali corpus, & ob hoc infirmum erit, quum omnibus morbis obnoxia ſit maxime infirmitas. *cap. 3. lib. 1.*

5 *Notandum hoc ſymptoma: nam alias ut ſymptoma curari debet, alias ut morbus: ſummum vero adhibeat judicium Medicus, an in febre urina ſupprimatur per ſe, an per accidens; quoniam falſo recurrunt quidam ad calculum, aut ad alias cauſas falſas: & oportet diligenter incumbere in coctionem humoris, & excluſionem & naturæ vim excitare, & non fruſtra catheterem immittere metu majoris mali; id enim accidit quum totum corpus crudioribus humoribus refertum eſt. Confluit autem ex ipſo acervata multitudo in veſicam, quæ amplius diſtenta & dolitans, ad actiones ſuas inefficax fit, & periculum ſuppreſſæ urinæ inducit.*

CONSILIUM XLIX.

De capitis vulnere.

NUper in ludo litterario puelli colludebant, alius pera, alius calamario, & ut quiſque hac aut illa re erat inſtructus, ita tamquam idoneo inſtrumento utebatur: forte in peræ fundo gladius acutiſſimus latebat, cujus mucro pertuderat fundum: is ſenſum ob acutiem fugiebat: peram capiti appreſſit joco, hinc vulnus inciſa cute inflictum: ſinuoſum erat, adacta cuſpide acutiſſima funditus & punctim os læſum. Neglectum id quicquid fuit ob vulneris exiguitatem: male tum, quoniam nil negligendum in ſauciato vulneratoque capite: & quo magis ſenſum fugit, eo majori curæ eſſe debet. Dilatata plaga apparuit os læſum eſſe, ſed an utraque tabula perforata eſſet, an media diploe ictus reſtitiſſet, controvertebatur. Si illud eſſet, neceſſario modiolum adhiberi debere conficiebamus: ſi hoc, id eſt, alteri tantum tabulæ adactus eſſet mucro, a terebra temperandum erat. Hoc perplexum obſcurumque fuit admodum: nam temere ad terebram accedere periculi plenum erat; ita rebus non bene ſubductis, eam prætermittere, & vituperationis, & periculi metum afferebat. Unum tamquam univocum ſignum parebat; nempe ſyſtole ac diaſtole, & nutatio ſeu inundatio quædam qua ictus inflictus erat, ut propter-

ea tactam esse pertusamque utramque tabulam conjiceretur, ac sic modiolum usu-venire. Sed hac inundatione deceptos sese esse, delusosque Chirurgi asserebant, quod hanc nutationem sæpe præseferant arteriæ exiguæ quæ diploen perreptant. Itaque quum dubitaretur quo pertineret ille motus & agitatio, an ad cerebrum vi ictus detectum, an ad arteriolas in diploe intertextas, anceps magis ac dubium consilium ac ratio exsistebat: ut in utramque partem paria æqualiaque rationum momenta starent. Si noxa utrique tabulæ illata foret, ajunt, sese id signis quibusdam detexisset: at nil plane ante 14. diem apparuit: & illud quantulum fuit, procatarcticæ cuidam causæ assignabatur. Si læsum os utrumque, stillasset sanguis: a stillicidio aliquid incommodi cerebro accidisset. Præterea vomitiones nullæ contigerant, stupor nullus, nilque ex iis quæ læsa utraque tabula evenire solent, & ad terebram ideo consilium convertunt ac dirigunt. Nos contra conjectas has petitiones eludebamus. Vomitiones, & id genus alia quæ utriusque tabulæ læsionem, ac piæ memingis offensam significant, non in punctim factis vulneribus ita apparent, ut in aliis tromaton differentiis; ut quum concussio facta est, aut magna plaga illata, aut lapsus fuit, aut quum effractio est cranii. Accedit quod rimulæ angustia in cæsim facto vulnere, præsertim tam acuto gladiolo, impediat quominus in memingem stillet sanguis; aut si quid tale contigerit, pigro gressu id fit, & adeo exigua quantitate, ut nil, aut parum inde argumenti capi desumique possit.

Rebus ita agitatis, ac dubiis ob obscuritatem, & multa rationum involucra relictis, tandem fortuna ac casu sæpe ad bene medendum, & feliciter scopum contingendum, nonnihil faciente, ad modiolum concursum est: læsum os detractum. Incredibile hoc fuit, & cujus gratia hunc commentariolum de illo ictu conscripsimus de industria, nulla apparens erat diploe: os cranii unum erat, una tantum tabula, quod terebranti multum attulit metus ac suspicionis, ne quicquam peccaret. Ita enim trepanum ἀβάπτιστον (m) adhibent, supra cujus mucronem circulus quidam parum latus exstans circumcurrit: prohibet enim ne dum terebra agitur, altius descendat, & subjectas partes violet: ita enim ipsius terebræ circumactus, & appressio facilius fertur: & quum jam totum os perforatum erat, opinione diploes ductus, rursum apprimebat terebram, quum cerebri substantia occurrit.

Atque propterea frustra ad arteriolas percurrentes diploen motus pulsatorius ille de quo mentio facta est relatus fuit. Itaque nisi rationibus satis quidem firmis, fortuna, & cæpti fiducia præcurrisset, magnum saucio puello periculum creatum fuisset. Rationes quidem quibus contra nitebantur ne temere modiolus adhiberetur, veræ ac probabiles erant, sed earum falsitatem solus eventus detexit. Quis enim credidisset naturam in plurimis sapientem ita in illo puello sui oblitam adeo, ut os, quod diploe in omnibus fere divisum distinctumque miro artificio, ac profectu incredibili, unum constitueret?

Hæc

(m) Quod mergi non potest.

Hæc dicta voluimus, ut intelligant qui artem Medicam, Chirurgiam ei administram subaudio, exercent, multa sæpe fortuito experiunda esse contra quam ratio ipsa nobis dictare soleat. Etsi enim magna consilii judiciique vis est, apprime ad feliciter medendum conferens, & ad gloriam consequendam plurimum compendii afferens: tamen experientia quædam, fortunaque quædam cæca ac bruta aliquando pluris faciunda. Sæpe enim axiomaton nostrorum prætextus speciosus, ac mordicus facta observatio, in præcipitia quædam pericula ægros magno damno conjecit: cujus rei fidem facit præsens illati vulneris historia. Si enim prævaluissent rationes nostræ magno artificio confictæ cuidam ausui temerario, laudando tamen, siderationis periculum, ac deinde interitus creavissemus. 1572.

CONSILIUM L.

De lactis asinini præstantia & dotibus.

Cibus in ægris loco & tempore non præscriptus variis incommodis corpus afficit: quemadmodum enim dum valemus robur addit, viresque conservat: ita dum de sanitatis præsidio atque statione dejecti sumus, idem cibus vires labefacit atque frangit: ita enim memoriæ prodidit divus Hippocrates. Quo fit ut natura quædam excogitaverit quæ in medicamentorum & alimentorum genere ambigerent: hæc alimenta medicamentosa appellari solent. In horum genere est lac asininum, quod tabidis conferre dicetur: sed hanc cautionem adhibere necessum est: nam si magna subsit putredo, aut febris adsit, impune dari non potest: aut enim acorem, aut nidorem contracturum est; hinc detrimentum corpori afferetur. Lubet tamen nonnulla hic attexere, ut temere lacte non interdicatur, ægrique iis commodis quæ inde apportari possunt, priventur.

Aliud est loqui de lacte simpliciter, aliud de lacte asinino: nam quum *in Aphorism.* cavet Hippocrates ne quid in utendo lacte peccetur, hoc vult ne febrientibus lac offeratur, nec tabidis valde multum febrientibus (quamquam Galenus *in comm.* dictionem (*valde*) suppositítiam esse scribit) nec capite dolentibus, de lacte in genere loquitur. Sed quum in generibus lactis magna sit latitudo, indistincte non est accipienda Hippocratis sententia. Audiatur primum Galenus *libro de alimentis* 3. de lacte in genere loquutus: *Lac omne*, ait, *utile est thoraci, capiti autem, nisi quis illud habeat firmum, nocet: ut neque hypochondriis quæ levi de causa inflantur: nam plurimis in ventriculo in flatum vertitur. Si autem cum alio coquatur quod crassi succi est, deponit flatus, sed jecur obstruit. Lac autem optimum censeri debet & boni succi, & multi alimenti, quod contrariis & substantiis & facultatibus constat subducendi & sistendi, obstruendi ac tenuandi.*

Nec illud omitti debet, omne lac facile alterari, immo, quod notandum, in sanis etiam dum coquitur, probos humores generaturum, & caput ferit, & hypochondria attollit (ait Galenus.) Quod si in sanis fit,

multo magis in ægris alteratio continget. Alteratio autem in utrumque apparet, & in nidorem, & acorem. Tamen duo loci plane contrarii occurrunt apud Galenum 4. *de simpl. medicam. fac.* Priore ait: *Lac tametsi gustu dulce est, ex se tamen numquam amarum efficitur; nam in eo evincitur a frigiditate caliditas, ac proinde repositum acescit.* Paullo post tamen amarorem lacti contingere asseverat. Ne quis putet nomen τῦ πικρῦ (*n*) Galenum velle usurpare tamquam cum τῷ ὄξει (*o*) confundatur, intelligit amarorem illum cum nidore conjungere, qui nidor a calido est. Verba Galeni hæc sunt: *Lac ubi cruditatem in ventre patitur, in frigidiori acescit, in calidiori amarum nidorosumque efficitur.* Itaque amarorem lacti contingere posse asserit: nisi forte dicamus istam periodon ita explicari posse: Lac ex se numquam amarum efficitur, ait Galenus, hoc debet intelligi per comparationem cum melle; illa enim mens est Galeni: nam mel per se amarum efficitur, id est a suo calore per diuturnitatem temporis: quia enim in eo summa est dulcitudo, huic quum nil addi possit, necesse est ut calore in aliam qualitatem desciscat: lac autem ex se non ita amarum efficitur, quia non ita dulce ut mel est: immo ait Galenus eo loci: si lac gustaretur ubi in ventre est, & per venas coctum, ipso melle dulcius inveniretur: nam quod foris & ex se mel obtinet, id dum coquitur lac accipit. Immo, ait, quum admodum ingens calor est, tantam lac acquirit dulcedinem, quantam mel amittit. Quod si verum est, nec lac dulce est, alioqui calore mutaretur. Nec verum erit quod ait Galenus *Comm. in Aphor. 64. lib. 5. Aphor.* lac omne facile alterari, aut in acorem verti quum pauco calori applicatur, aut in fumum nidoremque si plus calori addatur. Et hæc magni momenti sunt. Quia ex illo loco *ex Comm. in Aphoris.* abduci possumus a præscriptione lactis, ubi intemperies aliqua est, ut apparet in iis quibus vulgo lac præscribimus: ex alio vero loco facile adduci possumus ad lactis usum; quia, quum, ait Galenus, calor etiam ingens est, tantam acquirit lac dulcedinem, quantam mel amittit.

Vide ea de re ex lib. 2. Acut. multa scripta.

Itaque nec tam religiosos esse oportet in lacte præscribendo, nec in eodem interdicendo difficiles: nam est ubi revera facile alteretur, ut si insigne incendium: est ubi non item, ut si febris magna non fuerit. Si tamen Hippocrati assentiendum, magna cautio est adhibenda: nam & sitientibus negat exhibendum, & quibus biliosæ sunt dejectiones: quod utrumque impedimento esse non debere verisimile est: in textu latino legitur: *Malum autem & lac, & quibus in febribus acutis biliosæ sunt dejectiones.* Hæc lectio aliena est a mente Hippocratis: legendus locus per distinctionem, ut legendum censet Galenus, in eo sensu: Malum lac in acutis febribus, & quibus biliosæ sunt dejectiones, ut omni illi corpori interdici debere lactis usu doceat, in quo calor præter modum insit. Quod si accuratius capiatur, non est dubium quin multis lac asinæ propinetur, quibus nec jure, nec loco, nec tempori concedatur. Quocirca quum Hippo-

(*n*) Amari. (*o*) Aceto vel acido.

Hippocrates quibus interdici lacte debeat, explicavit (multos autem adducit quibus a lacte temperandum consulit) adjungit, *si nihil quæ dicta sunt affuerit*, quod Galenus ab aphoristica disciplina alienum esse comminiscitur, & veluti per pleonasmum additum. Acute tamen postea hujusmodi superfluæ repetitionis rationem reddit Hippocrates (ait Galenus) bis terve eadem repetere non veretur, si magnum aliquod periculum imminet, quum quod dicitur, veretur ne negligentius audiatur. Ac si dicat Hippocrates, Magnæ sunt lactis opportunitates, nil est in rerum natura æque præstans ac lac ipsum, ita nil æque facile corrumpitur, si quibus propinari non debet, exhibeatur: inter enim euchyma habetur, id est, inter ea quæ optimum sanguinem generant: sed si in sanis, ut ait Galenus, tam facile malam qualitatem acquirit, quid de ægris judicandum?

Tamen ut non exacte omnia æstimari debent, ne forte simus nimis religiosi, ut Hippocrates in sua ptisana explicanda accuratus admodum est: ita in lacte. Quod utrumque quum inter esculenta primas teneat, ita non nisi apposite dari debent. Et subjiciuntur tamquam exempla rerum ceterarum. Si lac & cremor ptisanæ, quæ præstantissima sunt edulia, jure & loco non exhibita, tantis afficiunt incommodis, quid debet exspectari ab iis quæ & commoditate & præstantia sunt inferiora? Non est itaque quod timidi simus in usu lactis Hippocratis territi doctrina. Sæpe enim præceptionum ac theorematon artis nostræ nimis religiosa observatio magnis nos afficit incommodis, quod multa audere & tentare sit religio, quæ alioqui essent profutura: in quo sæpe circumforaneis, & humanæ vitæ periclitatoribus victoriæ palma decidatur, nobis vero eripiatur.

Lac quodvis usurpare non confert, sed ad id deveniendum quod commendat Galenus, quod nimirum contrariis substantiis & facultatibus constat, subducendi scilicet ac sistendi, obstruendi ac tenuandi. Optimum autem lac asininum eas facultates habere dicendum. Et observavi, quod affirmare ausim, in fluoribus pessimis alvi asininum lac præscribi; repressa humorum malignitate, lactis bonitate alvus magno commodo substitit. Aliis quibus alvus adstricta, leve profluvium usu lactis contigit, & profuit. Nec terreri initio debet si obsit, non prosit: nam perseverandum experientia docet. Fit enim (ut quidam ex Veteribus annotavit) ut assiduitate tandem lac sua bonitate temperet, ac refrenet cacoethiam & pravitatem humorum in corpore turgentium. Itaque Galenus 3. *de alimentis* ait: *Lac asinæ raro in ventriculo cogitur: quod si sal & mel addatur, non fieri potest ut ipsum in ventriculo coaguletur.* 2 Si Galenus *Comm. in Aphor. illum Lac dare*, multis serum lactis sale & melle conditum exhibuit, quibus distenta essent hypochondria, (eos autem a lacte arcet Hippocrates) cur lac asininum proxime ad serum accedens, & præterea facultate alendi præditum non præscribetur? Nam & sistendi parte caseosa, & butyrosa, serosaque laxandi vim habet. Sic nec lactis usus rejiciendus, nec iis temere assentiendum, qui quibusque in affectibus, & quovis tempore lac exhibendum putant.

ANNOTATIONES.

1 *Hoc ex loco scire oportet etiam in dysentericis fluxionibus pravis non esse alienum, contra Hippocratis præceptum, lac dare. Etsi enim concrescat, tamen diuturnitate vincetur, & domabitur corruptio humorum: & id ex præscripto Hippocratis fieri potest: quamquam eos in quibus dejectiones sunt biliosæ, vetat lac dari. Et experientia compertum est quosdam quibus dysentericæ & mesentericæ erant dejectiones diu fatigantes non aliena arte cessavisse, quam diuturno lactis usu. Et Hippocrates* lib. 2. de morbis mulierum, *in fluore muliebri bilioso lac commendat; quia (ait) fluxus a lacte obtunditur: quod idem de dejectionibus dici potest. Filio Erotolai* 7. Epid. circa initium libri, *lac per os dat in vehementi dysenteria.*

2 *Celsus* cap. 22. lib. 3. *in phthisi, sicut in omnibus longis, difficilibusque febribus, lac dare commodum est.*

CONSILIUM LI.

In quo explicatio continetur Aphorismi illius libri 6. Aphorism. Qui gibbi ex asthmate fiunt, ante pubertatem moriuntur.

PLeraque apud[1] Hippocratem præclare & exquisite scripta sunt, quæ tamen in pravis ducuntur, aut quod depravata in multis codicibus non intelligantur, aut potius quod non sint eorum stomachi, qui perviis vulgatisque nescio quibus theorematis contenti magnum se pretium operæ fecisse credunt, si aliquid in promtu habeant quod promere aut potius effutire possint. Ut autem ingenue fatear, quum in omnibus fere Hippocratis libris magna sit verborum obscuritas, ad eam tamquam auctarii vice accedit multorum depravatio, quæ multorum studia & legendi, aucupandique desiderium restinguat. Quæ autem obscuritate sola implicita sese nobis offerunt, ut in animos multorum sensim veluti influunt, & sui desiderium injiciunt: ita quæ corrupta nauseam etiam appetentissimis hominibus pariunt: nisi forte aliqui sint quos quum laboris non pigeat, multa aspera ausint pervadere, multas rerum difficultates devorare: horum in primis laudandum studium, laudandi & conatus. Simile aliquid in plerisque quum aggressi simus, in quibus operam non detrectavimus, tum in uno aphorismo Hippocratis eamdem operam majorem, vehementiusque multo studium ponere institutum est: ille tametsi primo quasi obtutu parum adjumenti intellectus, aut voluptatis acute evolutus afferre videatur, tamen si cui rem penitius paullo inspicere collubitum sit, nec legere pigeat, nec in hoc laborasse pœniteat: in evolvendis enim illis obscuris non minus sæpe cujusdam genii quam ingenii vis apparere solet. ed ne-

extra cancellos excurrat oratio, ad rem institutam accedendum est, cujus explicationem lectoribus voluptatis simul ac utilitatis plurimum allaturam confidimus.

Aphorismus Hippocratis hic est: *Qui gibbi ex asthmate fiunt, aut tussi, ante pubertatem moriuntur*: Textus hic Leoniceni: Textus Græcus Basiliensis habet: ὁκόσοι ὕβοι ἐξ ἄσθματος ἢ βηχὸς γίνονται πρὸ τῆς ἥβης, ἀπόλλωνται: Verba græca latinis non quadrant, quum aliud sit dicere, moriuntur, simpliciter; aliud, moriuntur ante pubertatem: hic enim in textu Leoniceni ordo immutatus, immutatæque periodi videntur. Scrupulus autem qui hic nobis injicitur, quique commentandi occasionem porrexit, est is; quum dicat Hippocrates: *Qui gibbi ex asthmate aut tussi fiunt*, an asthma contorsionis spinæ causa esse possit, item & tussis, & quomodo fiat. Quis enim umquam scripsit a tussi & asthmate gibberum contingere? eumque funestum, quum gibber illorum causa esse vulgo perspiciatur? Nec enim valere potest quod objiciat quis ob asthma & tussiendi assiduitatem vitiari posse spinam, ut quibusdam rectis, tamen male gradientibus, pedum figuram labefactari contingit, unde claudi vatiique fiunt: item decubitus forma spinam inflectere potest, ait Hippocrates *lib. 3. de articulis*, his verbis: *quibusdam figuræ*, τὰ σχήματα vocantur, *in quas quis cubare consuevit, ad hoc conducunt*, id est ad hoc vel illo modo inflectendam spinam: Qui locus adversum nos faceret, nisi Hippocrates in textu adjecisset, figuræ cum morbo, id est cum phymatis, & tuberculis. Sic nec figura, nec tussiendi conatus, nec δύσπνοια (*p*) quicquam ex sese ad conversionem spinæ confert.

Sed sit ita, videamus si contextus Leoniceni Hippocrati quadret, an facti gibbi ex asthmate ante pubertatem moriantur. Dum gibbos ex asthmate dicimus, procatarcticas gibbositatis causas cum Galeno excludimus. Secundo, num credibilius ex gibbositate & anhelosos & tussiculosos reddi, quam tussim & asthma gibbero occasione porrexisse: rationi enim favet magis ut gibbositas tussim asthmaque invehat, quam contra. Tertio, An tubercula & pani qui gibberum efficiunt, asthma & tussim prius inferant, quam gibbum: quam sententiam secutum fuisse Galenum ostendemus: & in hoc difficultatis cardo vertitur. Sic enim postquam tubercula tussim & asthma generarint primum, tempore gibberum inferunt, & ita auctiore respirandi difficultate perimunt. Nec enim dixit Hippocrates, Qui gibbi ex tuberculis fiunt, quod dici debuit: sed qui gibbi ex asthmate, id est, quibus gibbositas auctarii vice contigit ob panos, quum asthma ab iisdem panis in spina obortis præcessisset: quamquam idem sensus, ac si dixisset: Qui gibbi ex tuberculis, &c. nam & spirandi difficultas tuberculorum comes: & si asthma est, suspicio esse debet tubercula adesse. 2 *In libro de Articulis*, non dixit, ὁκόσοισι σπόνδυλοι ὑπὸ νοσημάτων ἕλκονται (*q*), id est, ὑπὸ ἄσθματος (*r*): sed ὑπὸ τῶν νοσημάτων (*s*), id est, τῶν φυμάτων (*t*), ut idem Hippocrates

Comm. in Aphor. 46.

Cc 3

(*p*) Dyspnœa.
(*q*) Quibus vertebræ ex morbis convelluntur vel trahuntur.
(*r*) Ex asthmate.
(*s*) Ex morbis.
(*t*) Tuberculorum.

Sent. 6. lib. 3. de artic. pocrates pluribus ostendit. Quarto quæri potest, an non cyphosis a casu lapsuque mortem intentet, ut & quæ a tuberculis committitur. Hippocrates autem *lib. de articulis* 3. duo distincta capita de cyphosi a phymatis, & causis externis nata conscripsit. Verborum autem series eo semper pertinere videtur, ut aphorismus hic de ea tantum cyphosi intelligatur quam internæ causæ induxerunt: ideoque Hippocrates non absolute scripsit, Qui gibbi ante pubertatem fiunt, moriuntur: quamquam *in libro de Articulis* ita sine adjectione scripsit: *Quibus, dum adhuc pueri sunt, priusquam corpus adoleverit, spina in gibberum incurvatur, ea parte spina non nutritur & augetur.* *Comm. in part. 19. lib. 4. de artic.* Sed Galenus alio loco scripsit, illam sententiam, sicut & alias quæ illi annexæ sunt, de contorsione a causa interna intelligi.

Atque ut res apertius explicentur; textus Basiliensis duobus in locis depravatus est: uno, quia particula illa πρὸ τῆς ἥβης (*u*) non est referenda ad postremam partem contextus, ad verbum nimirum ἀπόλλωνται (*x*), sed ad priorem, ut legatur ὁκόσοι ὕβοὶ γίνονται πρὸ τῆς ἥβης (*y*): altero, quod omissa vox illa ταχέως (*z*), quæ ad verbum ἀπόλλωνται adjungi debet. Ita Fuchsius in scholiis in illum locum annotavit, non suo ipsius judicio, sed Galeni ductus auctoritate in commentario in aphorismum prædictum. Hujus rei fidem facit contextus Galeni, νυὺ τὺς πρὸ τῆς ἥβης ὑβωθέντας ἐπὶ ἄσθματι ἢ βηχὶ, διαφθείρεσθαί φησι ταχέως (*a*). Nam quum hic aphorismus ad prognosin pertineat, nil Hippocratis ingenio dignum, nisi dicat gibbos ex asthmate ante pubertatem factos, aut cito, aut tarde mori, & vi asthmatis, & inflexionis. Qui enim casu incurvantur, ob læsionem non integre crescente spina, iis mors celerior est, quam aliter affectis, sed ob incertitudinem de iis nil quicquam prædixit Hippocrates, quum fieri possit ut arte restituatur quoad ejus fieri potest: nec enim legitime reponi potest *Part. 19. lib. 3. de artic.* luxata vertebra a casu, lapsuque, ait Hippocrates, quod vertebræ inter se aptæ sint γιγλυμοειδῶς, id est, cardinatim, ut ait Galenus *in commentar.* Itaque omissa male est in textu Hippocratis vox ταχέως (*b*), qua circumscribitur tempus quodammodo quo gibba facta spina a tuberculis cum dyspnoea junctis; extremus fati dies non ita post sequitur: necessario enim adjungi debuit, alioqui indefinita absolutaque Hippocratis enuntiatio nil habet miri, nil habet digni.

Nisi quis forte dicat Hippocratis laconismum non ferre ut oratio aphoristica suis compleatur circumstantiis; ut sic dicere liceat. Et tametsi Galenus in enarrando paullo copiosior adjecerit, id illi ex more est, ut imminuta deficientiaque perficiat, multaque sæpe clarioris doctrinæ causa subjungat.

Præterea ille textus Galeni νυὺ δὲ τὺς πρὸ τῆς ἥβης ὑβωθέντας (*c*), declarat aperte vocem hanc, ante puberes annos, referri debere ad verbum ὑβω-

(*u*) Ante pubertatem.
(*x*) Pereunt, moriuntur.
(*y*) Quicunque gibbi fiunt ante pubertatem.
(*z*) Velociter.
(*a*) Nunc quod qui fiunt gibbi ex asthmate, vel tussi, velociter corrumpantur.
(*b*) Velociter.
(*c*) Ante pubertatem inflexos & incurvatos.

ὑβωθῆναι (*d*), aut nomen ὑβοὶ (*e*), non autem ad verbum ἀπόλλυνται (*f*): quod annotatione dignum eſt, & ad hujus rei de qua primo loco quæſitum eſt, explicationem primum neceſſarium. Dicendum itaque: *Qui gibbi ex aſthmate, aut tuſſi ante puberes annos ſiunt*: quam lectionem præterquam quod confirmat & ratio, & contextus Galeni *in comm.* depravate latinus factus a Leoniceno, ut qui in primis ſordibus latere velit, plurimum roboris ac nervorum afferet alius Hippocratis contextus *libro de art.* οἷσι κυφῶνται ῥάχις παισὶν ἐοῦσι, πρὶν ἢ τὸ σῶμα τελειωθῆναι ἐς αὔξησιν. *Quibus*, ait, *adhuc pueris, aut priuſquam corpus adoleverit, ſpina in gibbum contrahitur, iis corpus ad ſpinam augeri non ſolet, &c.* Part. c. 6. lib. 3.

Item in textu commentarii Galeni paullo ante adducti, alia periodus eſt apprime faciens ad interpretationem particularum, ex aſthmate, aut tuſſi; illud enim quæſitum prius, ſecundo & tertio locis, an legendum eſſet, *gibbi ex aſthmate*: nam ſi ita fieret lectio, Aſthma cauſa gibberi efficiens videretur, quod rationi non conſonat. At probabilius eſt a tuberculis primum naſci dyſpnoeam & tuſſim, illæſo per ſe pulmone, deinde gibbam fieri ſpinam vi panorum ſeu phymaton: & illud eſt quod Hippocrates vocat ἐξ ἄσθματος ὑβωθῆναι (*g*). Textus illa eſt periodus, καὶ πρὸ τῆς ἥβης ὑβωθέντας ἐπὶ ἄσθματι καὶ βηχὶ, διαφθείρεσθαί φησι ταχέως (*h*). Jam vides formam loquendi immutari: nec enim dixit ὑβωθέντας ἐξ ἄσθματος (*i*), ſed ἐπὶ ἄσθματι (*k*). At dicere idem eſſe, ἐξ ἄσθματος & ἐπὶ ἄσθματι, græcam linguam ignorare eſt: ὑβωθῆναι enim ἐπὶ ἄσθματι καὶ βηχὶ, eſt incurvari in aſthmate & tuſſi, id eſt, quum jam adeſt tuſſis, aut anheloſum quid, ob phyma ſpinæ adnatum ſuccedit gibboſitas, non vi tuſſis (quamquam poteſt paullum juvare) ſed vi phymaton tuſſim & difficultatem reſpirationis præmittentium: quam ſententiam ſecutum eſſe Galenum poſtea demonſtrabimus.

Quamquam illud ἐπὶ ἄσθματι, ſi referatur ad verbum διαφθείρεσθαι (*l*) non autem ad ὑβωθῆναι (*m*), alium habebit plane diverſum ſenſum, ſed Hippocrati non contrarium: ἐπὶ ἄσθματι διαφθείρεσθαι, id eſt, gibbi ante pubertatem facti, intereunt in aſthmate & tuſſi, vel ab aſthmate & tuſſi. Melius autem, in aſthmate & tuſſi, id eſt, facti gibbi a tuberculis tuſſiculoſi aut anheloſi moriuntur. Sic utraque interpretatio fieri poteſt. At propterea quidam ex veterum codicum collatione ita textum Hippocratis reſtitui debere ſcribit, ὁκόσοι ὑβοὶ πρὸ τῆς ἥβης γίνονται, ἐξ ἄσθματος ἢ βηχὸς ταχέως ἀπόλλυνται (*n*). Quod clarius in ſequentibus fiet.

Quoniam autem inter demonſtrandum diximus veriſimile eſſe a tuberculis gibboſitatem fieri, præeunte tamen aliqua difficultate ſpirandi, aut tuſſi:

(*d*) Inflecti & incurvari.
(*e*) Gibbi.
(*f*) Pereunt & moriuntur.
(*g*) Ex aſthmate gibbum fieri.
(*h*) Qui gibbi ex aſthmate vel tuſſi fiunt velociter corrumpuntur.
(*i*) Ex aſthmate incurvatos & inflexos.
(*k*) In aſthmate.
(*l*) Corrumpi.
(*m*) Incurvari.
(*n*) Quicunque gibbi ante pubertatem fiunt, ex aſthmate vel tuſſi velociter moriuntur.

tussi: propterea que non tam vi aut tussis, aut asthmatis, quam gibbositatis mortem accelerari, horum quæ dicta sunt ac postulata, demonstratio est requirenda: nimirum quomodo a tuberculis gibbositas fiat: & an illæso pulmone difficultas spirandi adsit: & cur per distinctionem dictum sit, asthma, aut tussis. At multa alia quærentur, quorum explicationem plurimum conferre posse confidimus.

Comm. in Aphor. 46. lib. 6. & comm. in part. 2. lib. 3. de Artic.

Spina quatuor modis afficitur, aut una pars tantum spinæ, aut plures continuæ afficiuntur, hinc κύφωσις (*o*): si plures non continuæ afficiuntur, λόρδωσις (*p*): si in latus, σκολίωσις (*q*): quum vertebrarum omnium tota compages concussa, σεῖσις nuncupatur. Omnes autem differentiæ hæ aut a causis internis, aut externis, concussu, ictu, lapsuque pendent. In internis causis numeratur tuberculum varias apud Hippocratem & Galenum appellationes sortitum: Galeno vocatur ὄγκος, tumor: Hippocrati φῦμα ἄπεπτον & σκληρόν (*r*). Eidem Galeno absolute φῦμα (*s*): & in enarratione in lib. περὶ ἄρθρων (*t*), φύματα μεγάλα, χρόνια, ἄπεπτα, σκληρά (*u*): Interpres autem Felicianus male τὸ φῦμα, panum vertere videtur: quum apud Latinum Interpretem Celsum panus id sit quod Græcis φύγεθλον vocatur: est autem tumor quidam latus, sed non altus, in quo quiddam pustulæ simile est: dolor & distensio vehemens, & major quam esse debeat pro magnitudine tumoris: & ita phlegmone quædam est ἐρυσιπελατώδης. Fernelius vocat phlegmonem in adenum locis emergentem, maxime in cervice & inguinibus; fit autem post febres, aut alicujus partis dolores. Hippocrates generali nomine ἀποστάσεις vocat, & ἀποστήματα (*x*). Si itaque dolorificum sit tuberculum, & sanguineum, φύγεθλον, panus, sive panis dici possit; sin doloris expers, ὄγκος καὶ φῦμα; quamquam si panus tumor non altus, sed superficiarius, & parum eminens dicitur, non videtur posse difficultatem illam spirandi afferre, quæ a generatione tuberculorum in spina nasci solet. Tamen si diligentius res inspiciatur, quoniam a tuberculo statim cyphosin nasci non oportet, illud φῦμα τῆς κυφώσεως (*y*) occasio & parens, panus dici vertique potest: præsertim vero panus dici, quia cito generatur, & tarde in suppuratum abit; quæ conditiones pano quadrant, & ex consequenti ei tuberculo quod temporis progressu gibbum afferre solet: nec enim cito a generato tubere invertitur rachis. Porro ut res paullo apertius pateat, φῦμα ἀπὸ τοῦ φυγέθλου (*z*) differt, quod φῦμα cito suppuret & prognascatur paullo tardius, minusque doloris afferat; phygethlon autem ægrius suppuratur, facilius nascitur, & dolorificum est: propterea ad obliquandam invertendamve compagem verticillorum accommodatum magis est. Itaque ut dictum est, vertebræ luxantur casu, lapsu, phymate nervosa corpora vertebris & spinali medullæ insita extendente. Et mirum,

4. loc. aff. lib. 3. de art. 2. Comm. in Aphor. 46. lib. 6.

Aphor. 30. & 31. lib. 4.

(*o*) Gibbositas.
(*p*) Inclinatio spinæ dorsalis in partem anteriorem.
(*q*) Incurvatio spinæ in latus.
(*r*) Tuberculum crudum & durum.
(*s*) Tuberculum.
(*t*) De Articulis.
(*u*) Tubercula magna, diuturna, cruda & dura.
(*x*) Apostemata.
(*y*) Tuberculum gibbositatis.
(*z*) Phyma a phygethlo.

rum, quum Galenus has differentias explicans, tamquam πάρεργον (*a*) adjecerit, horum duo sunt genera; aliud est partium quæ secundum naturam se habent, aliud tumorum quorumdam præter naturam: qui locus est subobscurus, ac parum intelligibilis, nisi hujus ea sit explicatio. Omnino duobus modis spina vitiatur, aut quum ipsa secundum naturam est, & a causa externa inflectitur: sic nil apparet vitii in spina: aut quum non ita affecta est, sed diligentius inspicienti tuberculi generatio in spina apparebit: alioqui illius loci sensum non calleo. *4. de loc. affect.*

Porro tuberculum aut superiores verticillos, aut medios, aut inferiores occupat. Si illos, anginosos facit, Galeno interprete. Scribit enim in constitutione pestilenti, quam Hippocrates descripsit, eos κυναγχικὰς (*b*) vocasse, quibus ad cervicis spondylos tuberculum aliquod adnatum fuerat, quod tuberculum quum ad suppuratum tenderet, tussiculosos reddebat; quum sua mole ac circumscriptione crudus maneret, spirandi difficultate eos exercebat. Non difficultas autem illa spirandi quicquam pulmonem laborare significabat. Cur autem, dicat quis, non gibbos efficit? mors longe antevertit, & gibbositas non illa parte contingit nisi una cum morte repentina. Quo enim tuberculum primis verticulis est propinquius, eo funestius. Accedit quod posito pari vitio in superioribus vertebris & inferioribus, in superioribus (excipio præsentiam periculi) magis elucescit prohibitione incrementi, quam infero loco locatis; valet enim illud theorema Galeni, *Quanto spina superius juxta originem suam læditur, tanto minus augescit, eo quod a superiori parte & exortum & incrementum accipit.* Ex textu autem de anginosis elicere oportet quod ad Aphorismi nostri explicationem attinet: nimirum tuberculum superioribus cervicis vertebris adnatum modo tussiculosos, modo anhelosos magis reddere, prout hoc aut illo modo affectum est phyma. *affect. 2. Epid.* *Comm. in par. 12. l. de artic.*

Si tuberculum medias costas occupat, aliquam ex tribus differentiis contorsionis spinæ producit, quæ omnes ad nervosum genus, non autem ad spinæ ossa proprie pertinent. Nam quum nervus vertebram muniens afficitur a morbo, postea trahitur vertebra, ac contorquetur. Sic Galenus reprehendit veteres qui diligentius verba Hippocratis observantes, putarent a tuberculis contorqueri costas, quod adeo phymata induréscerent, ut ad nutum suum traherent ossa ac contorquerent. At nequit fieri ut tantum duritiei phymata acquirant, ut costas gravent. Sic ossa per se non subvertuntur, tametsi proprietas verborum Hippocratis illud indicare videatur, quum σπονδύλες ἐς τὸ κύφον ἕλκεσθαι ὑπὸ νευσημάτων (*c*) dicat. Sed affectio hæc est corporum spondylos colligantium. *Comm. in part. 1. 3. de artic.*

Patet itaque tubercula non obsidere pulmonem ut inde asthma fiat: sed phymata ipsa primo, per se, situ, circumscriptione, mole, lædunt genus nervosum spinæ, propterea gibbum fit: non autem ab asthmate, aut tussi fit; ut verba Hippocratis *in Aphorismo* notasse videntur. Et idem contingit

(*a*) Appendicem.
(*b*) Anginosos.
(*c*) Vertebras in gibberum convelli & trahi à morbis.

git a tuberculo, quod a casu, lapsuque: ut dicat quis Aphorismum & de causis internis & externis intelligi posse. Nam quibus a casu læsa spina, quoniam numquam eo modo se habet, quo prius, ut notat Hippocrates, videtur ob vitium non posse bene nutriri, ac augeri. Sed longe alia ratio est. Nam quibus a casu vitiata spina, ea sui vitii signum edit, & manu, artificioque, si non omnino, at ratione aliqua vitio occurri potest: At non idem judicium de vitiata spina a tuberculo; nam quum intorta spina est, jam in summo vigore malum est, & latenter, sensimque obliquatur. Præterea quum a casu invertitur, non est tussis, & tanta difficultas ducendi emittendique spiritus nisi qua parte maxime dimovetur pulmo. At quum tuberculum est præsertim eminens, ut ὄγκος (*d*) potius dicatur, quam φύγεθλον (*e*) (ut ante diximus) tussis est; quum humidius est phyma, & difficultas spirandi quum durius; ut ante demonstratum ex historia 2. *Epidemior.* quum Hippocrates meminit eorum qui angina laborarent. Et quum tussis est, & dyspnoea, deinde vi tumoris cyphosis succedit, non est dubium quin vitæ nostræ filum statim præcidatur: quod non contingit in iis speciebus contorsionis spinæ, quas causa externa invehit: aut si in aliis contingit a casu, lapsuque, nec tam subito, nec ita manifeste ut quum a tuberculis. Demonstrationem autem affert Galenus loquens de iis qui dicuntur ἀυτομάτως ὑβωθέντες (*f*): *Thorax non vult*, ait, *ob vitium cum aliis*, id est cum corde & pulmone, *augeri*, *propterea angustia sequitur partium respirationi dicatarum.*

Apho. 19. lib. 3. de artic.

Comm. in aphor. 16.

Itaque mota adductaque in dubium fuit dubitatio, an tubercula illa primum reddant gibbosos, & quum ante pubertatem hoc contingit, moriuntur ab asthmate & tussi, vel potius in asthmate & tussi, quod superius docuimus ex Galeno ἐπὶ ἄσθματι (*g*) interpretantes: an potius, tubercula in pueris difficultatem pariunt & tussim: mox cyphosis sequitur: inde mors; at propinquius rationi posterius est.

Porro illa tubercula, ut dictum est, occupant mediam costam, aut cervicis spondylos, aut lumborum: item vel senioribus, id est adultis, quod Hippocrates vocat ἠυξημένους, vel pueris contingunt: item alia cruda sunt & dura, alia non item, sed ex se aliquid tenue exspirant: præterea vel sunt ἐκπυητικὰ, suppurantia, vel non. Atque ut hæc vel illa sunt, ita variis modis afficiunt, aliis signis sese exhibent, atque aliis diversas crises habent, diversam prognosin constituunt, ut sigillatim omnia dici pertractarique necessum est.

Partic. 14. lib. 31. de artic.

Si dura ac magna, difficilem quamprimum afferunt respirationem nullo in pulmone vitio exsistente; nam tubercula hæc Hippocrates vocat φυμάτια κατὰ τὸν πνεύμονα (*h*), non autem ἐν τῷ πνεύμονι (*i*), quomodo proprie asthmatici fiunt; sed quod eos tuberculo in spina præditos, asthmaticos

Partic. 9. lib. de artic.

(*d*) Tumor.
(*e*) Tuberculum.
(*f*) Sponte gibbosos & inclinatos.
(*g*) In asthmate.
(*h*) Tubercula secundum pulmonem.
(*i*) In pulmone.

maticos nuncupet, τὸ ἀσθμαίνειν (k) generaliter usurpat, Galeno. Si illa tubercula non ita dura, sed citò suppurabilia, tussiculosos reddunt per resudationem, ut ante de anginosis explicatum est: sic & tussis & asthma, & cyphosis tuberculorum sunt soboles; & τὸ ἐπιγενόμενον (l). Si dyspnoeam afferunt, & dura manent, longius vitam protrahunt: si suppurent, moriuntur, ait Galenus *in comment.* quod tamen dubio non caret. Nam majus periculum creare videtur difficultas spirandi a duro tuberculo, cui succedit gibbosum, quam quum promovetur suppuratum; nam suppurato tollitur saltem difficultas respirationis, duritie autem tuberculi accedente ad cyphosin, augetur: eaque propter quæ suppurant, & tussim faciunt, & quæ intulerunt gibbum, minus in periculum præcipitare putanda sunt: nam & tussis occasio tollitur, & cyphoseos forte, & angustiæ thoracis. Nisi quis dicat pus illud & proxime tabem inferre, & pulmones plane labefactare: unde non evadunt: nam diuturnitate putredo acquiritur, quæ non potest non esse molesta pulmonibus. Quo fit ut accurate scripserit Hippocrates: *Quibus contingit gibbum adultis jam corpore, his manifeste & liquido gibbositas morbi præsentis crisim, id est solutionem affert.* Ac si dicat: Si cyphosis a tuberculo nascatur, & ii quibus contingit jam grandiores sint, non perniciosa est cyphosis, sed præsentis morbi solutionem affert, id est, indicat suppuratum factum: & ab eo superstitem esse ægrum; quo fit ut non amplius periclitetur, quamquam breviorem vitam sit habiturus. Hunc locum apertiorem reddemus paullo post.

Comm. in Aphor. 46. lib. 6.

Si ergo tubercula dura, protrahunt vitam; si suppurent, abbreviant: propterea particula ταχέως (m) forte non adjici debet; siquidem mortis celeritas non de omnibus intelligi debet, sed per comparationem de iis quibus suppuratum contingit.

Galenus itaque *in Comment.* videtur ipsa tubercula etiam per se, nondum contorta spina, pessima asserere: Nam, inquit, si nondum gibbositate superveniente ob solos tumores difficilis respiratio est, quid eveniet quum tumores tempore erunt auctiores? Et quid quum thorax angustior? Ac si dicat: Tubercula per se ac primo dyspnœam afferunt, licet nulla contorsio: si dura ac magna, graviorem: si humida, suppuratum & tussim, & ideo male de ægris merentur. Secundo gibbositatem afferunt, quæ quum contingit, pejus cum ægris agitur: & id proprie est ex asthmate & tussi gibbum fieri.

Maxime autem (ut de alia ratione cyphoseos dicam) id perniciosum quum pueris accidit hoc, & iis qui crescunt: nam non ita multo post fato defunguntur ratione gibbositatis, quæ non tam per se, quam ratione tuberculorum a quibus nata, perniciem affert. Nam hæc & tussim, & expectoratum & dyspnœam accersunt primo quoque tempore: quæ si tanta mala afferunt, & vim promovendæ cyphoseos habent, quum illam accersi-

(k) Anhelare.
(l) Superveniens.
(m) Velociter.

Comm. in Aphor. 46.

accersiverunt, quæ spes salutis? nam strangulatur animal prohibito thorace incrementis, auctis pulmonibus & corde. Sic Galenus, quæ tubercula cum difficili anhelitu fiunt, iis qui adhuc augentur sunt letalia: notandum illud iis qui adhuc augentur.

Unum restat, quandoquidem diximus Aphorismum intelligi de gibberositate contingente pueris, aut ante puberes annos contingente, ut explicemus, si gibber etiam a tuberculis post pubertatem contingat, an non idem contingat quod prioribus: quum tuberculum natum necessario aut tussis, aut difficultas respirandi in procinctu est; an non idem & pueris & grandioribus contingit? immo grandioribus magis, quod pectoris ossa ob duritiem non tam facile obsequantur? Sed quum gibbositas ob difficultatem spirandi brevi interficiat ante pubertatem, cur non idem grandioribus periculum imminebit? Non est necesse; siquidem quum jam legitimum incrementum partes cepere, si accedat gibbum, proptereaque spina non augescat, nil interest; celerioris enim interitus occasionem inde collegimus, quod in pueris cor & pulmo augescant, affecta autem spina cremento prohibeatur: quod idem quum non usuveniat adultis, non est mirum si in iis longius vita protrahatur. Quo pertinent duo aphorismi Hippocratis cognitu digni, ac intellectu difficillimi: *Quibus jam corpore provectioribus gibber contigerit, aperte gibber ipse morbi qui adest crisim affert: per tempus tamen aliquod eadem quæ & in aliis magis vel minus significat: minus tamen maligne ut plurimum talia se habent.* Galenus imminutus est admodum in Commentario: nec enim explicat quid sit quod Hippocrates dicat κύφωσις τῆς νούσυ παρεύσης κρίσιν ποιέει: *gibber morbi præsentis crisim facit.* Morbi nomine quid intelligat, non dicit κρίσεως (*n*) nomine λύσιν (*o*) intelligit quidem, sed qua ratione id fiat, non explicat.

Part. 14. lib. 3. de art.

Tamen quid de ea re sentio, ipse explicabo. Morbi præsentis nomine tuberculum subaudit, quod quidem quum invadit eos, quibus ætas provectior, & corpus robustius, ratione ætatis, nulla crementi est necessitas, ac proinde non ita opprimitur pulmo: quia corpus robustius, & ossa, tametsi incurvantur a tubere, tamen quia mors non prævenit, & pro omni accidente, nisi forte aliqua difficultas spirandi accesserit, cyphosis contingit, gibbositas morbi præsentis crisim, id est, solutionem facit, id est, indicat victum a natura tuberculum, & forte remanere in aliqua mole & circumscriptione, unde gibbositas conservatur. Nam si solutio esset morbi, aut per suppuratum, aut alia ratione, cur non tollitur gibbositas? ut prius diximus varices tollere gibberum excreta per venas varicosas materia? At per suppuratum non potest solvi sine interitu, ut abunde supra ostendimus. Itaque nomen κρίσεως sive λύσεως (*p*) alio in sensu accipi debet. Nisi forte dicat quis (& hoc subtilius est) cyphosis morbi, id est tuberculi, solutionem affert, hoc est, tuberculum nullum aliud accidens induxit præter cyphosin, sic ut cyphosis tuberculo critice successisse dicatur, & ejus sit velut

(*n*) Crises, judicationis.
(*o*) Solutionem.
(*p*) Solutionis.

velut crisis. Quomodo dicemus si cui post febrem dolor in brachio succedat, & febris aut remittatur, aut cesset, dolor ille dicetur afferre crisin febris: sed hoc totum καταχρηστικὸν (q) est. Remanet tuberculum, sed major ejus pars cessit in occasionem contorsionis spinæ, diffusa materia, aut aliter. Unde subjicit Hippocrates: Eadem quæ in aliis vel magis vel minus: id est, difficultates sunt spirandi, & angustiæ aliquæ magis vel minus, prout quis in vitæ ratione aut accuratus fuerit, aut deliquerit; unde plerique quum gibberum in summam senectutem tulerunt, præsertim quibus corpus quadratum magis, quod minus dolitent a gibbero, & quum frigidiores sint, præsertim pingues, minus egent respiratione.

Item aliæ sunt crises quum occupantur partes aut hæ aut illæ spinæ. Diximus autem supra in spondylis cervicis nato tuberculo κυναγχικοὺς (r) homines reddi, nomine τῆς κυνάγχης (s) generalius sumto, ut vult Galenus; in medio dorso cyphosin, quæ si ad partes inferas pertineat, aliis signis sese exhibet, quam illa quæ in media spina sedet. Nam sic Hippocrates: *Quæ vitia circa spinam sunt*, id est tubercula, *cum alias solvi minime possint, tum illa maxime quæ supra septi connexionem*, Galenus *in Commentario* vocat τὰ κατὰ τὸν θώρακα φύματα (t). Nam quum suppurant, mortem afferunt, ut ante diximus, quum dubitaremus num melius esset phymata suppurari quam dura manere. *Ideo autem afferunt mortem, quod nulla vena sit in thorace, quæ pravos humores a tuberculis ruptis excipere possit. Et quum venæ utrimque in thoracem dispergantur, si ex phymatis humor aliquis in eas transfertur, exinaniri non potest, & ut excipiatur ab illis difficile est. Accedit quod illa phymata gignunt humores crassi, frigidique sunt.* Hæc Galenus.

4. de loc. affect.

Part. 3. & part. 4. lib. 3. de art.

Textus Hippocr. latinus male versus est.

Comm. in part. 4. lib. 3. de art.

Sed quum tubercula in partibus inferioribus nascuntur, ea sæpe successu varicum in cruribus solvuntur; nam per lumbares venas humor a facultate in crurales rejicitur: hinc phymaton solutio. Aliquando tenasmus & dysenteria hujusmodi phymata solvit, translato ad intestina pure. Atque eorum symptomaton quæ gibberum costas inferiores occupantem consequuntur, alia gibberi ipsius solutionem afferunt, alia non afferunt, sed juvant tantum. 3 Ex eorum numero quæ solutionem afferunt, sunt varices & dysenteria, de qua paullo ante dictum. Ex horum autem censu quæ non solvere dicuntur, sunt quidam dolores renum & vesicæ: item abscessus circum ilia, qui suppurant quidem, & sunt sanatu difficiles & longi: hi enim morbi per sympathiam tantum sunt; quia quæ sunt vicina, & quæ propinqua, ea primum & maxime affici solent, ait Galenus *in Commentar.* ex sententia Hippocratis. Et quia per sympathiam tantum sunt, ideo morbum non solvunt: ubi notanda propositio Galeni *in eodem Commentar.* ὅσα κατὰ συμπάθειαν γίγνεται νοσήματα, τούτων οὐδὲν λυτικόν ἐστι τῶν ἐξ ἀρχῆς παθῶν: *Quicumque per consensum communicationemque fiunt morbi, eorum*

In filio Præsidis Bailly hoc observatum.

Comm. in part. 10. lib. 3. de artic.

(q) Abusivum.
(r) Anginosos.
(s) Anginæ.
(t) Tubercula sive phymata secundum thoracem.

Lib. de humorib. Part. 6. lib. 3. de art. *eorum nullus eos morbos solvit qui præcesserunt.* Præterea quibus gibber superior, iis gracilescunt brachia, quibus inferior coxæ graciliores fiunt, pubes barbaque tardior ac imperfectior. Item & infecundiores iis quibus gibber superior; nam his sua sunt signa propria, suspiria, angustia thoracis, difficilior respiratio: quæ duo principio quidem esse possunt antequam gibbositas fit. Nam tuberculum prius afferre potest angustiam, tussim, anhelosum quid, quam gibberum efficiat. *Part. 9. lib. 3. de artic.* Ideo scribebat Hippocrates loquens de supero gibbero: *Panis & phymatis crudis obnoxii ut plurimum circa pulmonem gibbi parte superiore sunt; nam gibber occasio & contentio plerisque ex talibus contorsionibus fit, quarum vicini tumores participes sunt.* Pars prior contextus bifariam intelligi potest: Gibbi parte supera obnoxii sunt phymatis crudis, id est, quibus gibbositas est, ii obnoxii sunt phymatis, id est, ob gibbositatem tandem tubercula, in pulmone nequeunte bene nutriri ob affectionem spinæ, crescunt: hanc suspicionem auget, quod dicat, obnoxii phymatis circa pulmonem: & sic gibbositas per eum contextum causam esse phymaton, & difficultatis spirandi. Sed non ea est mens Hippocratis: nam dictio (obnoxii) quæ vim magnam habet, supponitur ab Interprete: & nisi supponeretur, prior ista interpretatio cohæreret. *Part. 8. lib. 3. de artic.* Verba Hippocratis sunt obscura, nam loquens de iis quibus super septum affecta spina, & qui propterea ἐξεχέβρογχοι, id est, quibus guttur protuberat, facti sunt, ita scripsit, φυμάτια ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ κατὰ τὴν πνεύμονά εἰσι: id est, ita gibbis super septum affecta spina factis, maximam partem tubercula sunt circum pulmonem: id est, in spina: nam κατὰ πνεύμονα (*u*) non idem est ac si dicat ἐν τῷ πνεύμονι (*x*), ut licet colligere. Hunc autem syllogismum ita Galenus conscribit: Quibus gibber contigit ut plurimum a phymatis est, ut excludantur causæ procatarcticæ, casus, lapsus. Quod autem diximus gibberum illum declarare generationem sui a tuberculis, non autem inducere tuberculum in pulmonem, ut aliquis male colligat, satis sequens periodus demonstrat: nam gibberi occasio a talibus contorsionibus exsistit, id est, contorsiones spinæ ob affectos tonos a phymatis gibberum induxere.

Atque ut tandem dicendi commentandique finis fiat, quod instituti nostri est tandem extremum persequamur. Quæcumque autem dicturi sumus, ea ex superioribus desumentur sparsa disseminataque, ut per ἀνακεφαλαίωσιν quamdam res plane intelligatur. Tolerari ergo potest lectio illa: Qui gibbi ex asthmate, aut tussi fiunt ante pubertatem, illi moriuntur. Docuimus enim particulam illam ταχέως (*y*) non necesse esse adjici: quoniam non cito moriuntur, nisi quibus a tuberculo suppuratum contigit. Et quod Galenus *in Commentario* adscripserit particulam, cito, dum verba Hippocratis recenset, illud potest dici clarioris doctrinæ causa adjectum esse: in plerisque enim est obscurus & mutilus Hippocrates: sed ejus scripta aut collatis locis sunt venanda, aut exacto gravique judicio

(*u*) Juxta pulmonem.
(*x*) In pulmone.

(*y*) Velociter.

cio æstimanda. Item si dicatur absolute, illi moriuntur, nec adjiciatur, quando, an tarde, an cito, nihil Hippocrate dignum videtur. Itaque Leonicenus, cujus interpretationem censuimus, si hic adesset, forte sese probabili ratione defenderet, cur dixerit, *Ante pubertatem moriuntur*: & significantius adjectum esse, *ante pubertatem moriuntur*, quam si dixisset, *Qui gibbi ante pubertatem fiunt.* Nam quum contorsionis spinæ incommoda & pericula facilius in primas ætatis partes quam in secundas tertiasve incidant, immo periculose iis qui crescunt spina vitietur, prognosin instituere veluti de morte ante annos pubertatis. Si enim moriuntur ante pubertatem, satis hoc indicat, necessario & tussim, & asthma, & gibberum in pueritiæ annos incidere debuisse. Quum ergo dicitur, *ante pubertatem moriuntur*, prædicitur mors necessario, & supponitur necessario vitiatam fuisse in pueritia spinam. Si enim excedantur pubertatis anni & ab asthmate cyphon succedat, id periculi non imminet: Tamen innumeris locis Galeni & rationibus docuimus illud πρὸ τῆς ἥβης (z) priori Aphorismi parti attexi debere.

De altera autem parte qua quærebatur si ferretur lectio Aphorismi, *Qui gibbi ex asthmate*, an gibbositatis causa esset asthma? hoc bifariam, trifariamque potest explicari: quum dicimus gibbos ex asthmate, aut tussi mori, sumitur effectus pro causa; nam tuberculum inducit tussim si humidius, asthma si durius; & postea cyphosin: sic ex asthmate aut tussi, periphrasticos est, ex tuberculo. Sed quoniam occasio prioris affectionis & manifestioris, nempe asthmatis & tussis, est tuberculum, ideo affectionum loco causæ mentio injecta est. Ac si dicat Hippocrates: Qui gibbi ex asthmate, id est, a tuberculo causa asthmatis. Alio modo illud ἐξ significat ἐπὶ, & ἐπὶ ἅμα (a) significat: illis enim modis explicat Galenus. Gibbi ἐξ ἄσθματος, id est, post asthma; nam tuber asthma efficit, quod facilius & promtius pulmo persentit tuber quam spina. Primo enim quoque tempore difficultas spirandi affertur, deinde successu illius κύφωσις (b). Et illud ἐξ pro τὸ ἐπὶ sumsisse Galenum *in Commentariis* docet, dicens, τοὺς πρὸ τῆς ἥβης κυφωθέντας ἐπὶ ἄσθματι (c), &c. Et alio loco ait, φύματα γίνονται ἅμα τῇ βηχὶ, & μετὰ δυσπνοίας (d): ac si dicat, primum tuberis effectum esse tussim & asthma, secundum cyphosin. Particulam autem ἐξ significare, *post*, apud Hippocratem quidam ingeniose admodum colligunt in illo Aphorismo, σπασμὸς ἐξ ἐλλεβόρου θανάσιμον (e), nam melius Hippocrates dicit ἐξ, quam ὑπὸ ἐλλεβόρου (f), nam qui dicit ὑπὸ, declarat convulsionem esse dum agit elleborus adhuc, ac hæc convulsio non est calamitosa: plerique enim etiam ab aliis catharticis convelluntur medio actionis medicamenti tempore. Sed qui dicit convulsionem ἐξ ἐλλεβόρου κακὸν (g), illud, ἐξ, declarat absentem jam elleborum, & muneris functionem: itaque

(z) Ante pubertatem.
(a) Simul.
(b) Gibbositas.
(c) Qui ante pubertatem fiunt gibbosi in asthmate.
(d) Phymata fiunt simul cum tussi, & post difficultatem respirationis.
(e) Convulsio ex elleboro lethalis.
(f) In elleboro.
(g) Ex elleboro malum.

itaque idem est ac si dicat, Post elleborum. Sed hoc subtilius. Atque ita fit ut protuberantia * spinæ a tuberculo post difficultatem spirandi, aut tussim succedens, malo veluti malo cumulato tantam thoracis angustiam efficiat, ut brevi mors obrepat.

* *Contorsio.*

ANNOTATIONES.

1 *Nam tametsi ob asthma aut diuturnam tussim aliqua ratione inflecti possit spina, ut inflexio illa longo tempore fit, ita nonnisi post longissimum temporis flexum periculum mortis potest afferre.*

2 *Quod* partic. 8. lib. 3. de articulis *docet Hippocrates loquens de superiore spinæ parte inflexa, occasio (ait) gibbositatis a causa contorsionis, id est, ait Galenus, a tuberculis.*

3 *Huc pertinet locus præclarus de pleuritide ex dorso, in qua fit excretio urinæ saniosæ & cruentæ. Quod facile pertinere potest ad hunc locum.*

CONSILIUM LII.

De renum calculo.

PRimarium quemdam virum vidimus nephritico dolore miro modo cruciatum. Dolor erat acutus natura pote calculum e renis capacitate deturbare conanti. Ren tantum sinister obturatus erat, ut aperte secto corpore innotuit: quod plerisque nil tale expertis admirationem movit: nam suppressa omnino urina. Unde colligebant Medici aut utrumque renem a calculo obstructum præpeditumque, aut in vesica ipsa vitium latere, aut utramque partem laborare: sed eos eventus fefellit. Hujus rei causam ita in numerato habere ut communi ratione sanciri, roborarique possit, non licet: non aliunde repetunt quam ex eo quod præ dolore in renem sinistrum materia flueret, rapereturque potius, deinde motu contrario delata vomitione excernebatur: hinc vomendi assiduitas, hinc urinæ suppressio. Aut si quid e rene dextro non obsesso ferebatur, paucum erat, & naturæ recreandæ non satis erat. Vel potius tam male affecto rene sinistro, communicationis & sympathiæ vi dexter alioqui liber & incolumis laborare incepit: deinde facultas ejus diuturnitate doloris fatiscere. Quod mirum tamen, quum natura corpus omni ex parte geminum fecerit, ut unius partis actione læsa, aut cessante, altera etiamnum suum præstet officium: in eo Medicorum versata industria, ut symptomatis occurreretur, vomitioni, vigiliis, dolori nephritico, & id genus aliis.

℞. *Terebenthinæ Venetæ lotæ in aqua parietariæ, unc.* ß: *rhei electi, scr. j: lapidis Judaici, scr.* ß: *cum diatragacantho frigido fiant boli: capiat cum syrupo de raphano.*

In ista urinæ difficultate hæc quoque præscripta sunt.

℞. *Succi*

℞. Succi raphani, unc. j: succi limoniorum, unc. j: syrupi de althæa, dr. vj: cineris cancrorum fluvialium, & carabes, ana, dr. ß: cum aqua parietariæ fiat potus.

℞. Decoctionis aperitivæ, unc. iv: adde syrupi de raphano, unc. j: lapidis Judaici, dr. j: cantharidum pulverisatarum, gr. iv: mithridatii, dr. ß: fiat potus.

℞. Theriaces, dr. ß: aquæ destillatæ terebenthinæ, unc. ij: syrupi de althæa, unc. j: fiat potus.

℞. Aquæ scabiosæ, bipinellæ, agrimoniæ, cardui, saxifragæ, ana, unc. jß: destillati restaurativi, unc. iv: succi limoniorum, unc. ij: sacchari, quod sufficit: passetur per manicam Hippocratis.

℞. Radicis liliorum, unc. j: malvæ, bismalvæ, violariæ, parietariæ, nasturtii, berulæ, adianthi, ana, man. j: cicerum rubrorum, unc. ß: seminis milii solis, anisi, fœniculi, ana, dr. ij: florum chamæmeli, meliloti, ana, pug. j: coquantur in omazorum decocto: in colatura ad quart. iij. dissolve terebenthinæ, diacarthami & benedictæ, ana, dr. iij: sacchari rubri & mellis, ana, unc. j: olei scorpionum & liliorum, ana, unc. jß: fiat clyster.

℞. Summitatum althææ, urticæ, ana, pug. j: foliorum betonicæ, bipinellæ, saxifragæ, ana, pug. ß: passularum mundatarum, foliorum sennæ, ana, dr. iij: fiat decoctio: in colatura dissolve diaphœnici, dr. iij: benedictæ, dr. j: diacarthami, dr. ij: fiat potus.

℞. Milii solis pulverisati, burgæ spinæ, lapidis Judaici, macis, ana, scr. j: pulveris electuarii ducis, dr. jß: capiat cum aqua terebenthinæ destillata.

℞. Succi amygdalarum dulcium sine igne, unc. jß: vini albi potentissimi, unc. ij: cum aqua destillata terebenthinæ fiat potus.

℞. Nucleorum mespilorum, dr. ijß: seminis bardanæ, petroselini, fœniculi, ana, dr. ß: quatuor seminum frigidorum majorum, ana, dr. j: pulveris electuarii diatragacanthi frigidi, dr. jß: cinnamomi scr. j: fiant tabellæ cum saccharo in aqua parietariæ soluto.

℞. Decocti omazorum, quod sufficit: in quo coque malvæ, bismalvæ, violariæ, ana, man. j: cicerum rubrorum, unc. ß: seminis lini, dauci, althææ, milii solis, ana, dr. iij: florum chamæmeli, pug. j: in colatura dissolve, cassiæ, & benedictæ laxativæ, ana, unc. ß: olei scorpionum, liliorum, & violarum, ana, unc. j: santali rubri, mellis violati, ana, dr. vj: philonii Romani, dr. ij: fiat clyster. Fotus solemnes & unguentum ex mucaginibus administrabantur.

℞. Radicum v. aperientium, ana, unc. ß: althææ totius, graminis, ana, unc. j: radicis bardanæ, lapathi acuti, ana, dr. iij: cichorii totius, herniariæ, scariolæ, betonicæ, capillorum, ceterach, bipinellæ, saxifragæ, omnis buglossi, ana, man. ß: quatuor seminum frigidorum majorum, carvi, milii solis, citrii, ana, dr. ij: glycyrrhizæ rasæ, unc. ß: florum cordialium & genistæ, ana, pug. j: fiat decoctum ad lib. j: in colatura dissolve oxymellis, syrupi capillorum veneris, ana, unc. jß: aromatizetur electuario ducis.

℞. Aloes, unc. ijß: medullæ seminum bipinellæ, bardanæ, apii, contusæ & cretæ per setaceum, ana, dr. j: nucleorum mespilorum lotorum vino albo & pulverisatorum, dr. jß. cum syrupo de althæa fiat massa utenda ante pastus.

℞. Nucleorum mespilorum pulverisatorum, unc. ß: radicis graminis lotæ in vino albo & in furno siccatæ, dr. iij: liquiritiæ, seminis bardanæ, ocymi, petroselini Macedonici, ana, dr. j: cum triplo sacchari fiat pulvis.

℞. Seminis milii solis, altheæ, lini, fœnugræci, ana, unc. ß: fiat decoctum: in colatura dissolve, catholici, dr. vj: benedictæ laxativæ, dr. iij: terebenthinæ, unc. ß: sacchari rubri, mellis violati, ana, unc. j: olei scorpionum, & liliorum, ana, unc. ij: philonii Romani, dr. jß: fiat clyster.

℞. Aquæ betonicæ, argentinæ, corticum fabarum, ana, unc. jß: passentur cum saccharo & pauco cinnamomo: adde sanguinis hirci præparati, dr. j: pulveris lithontriptici, scr. j: fiat potus: capiat in semicupio.

℞. Radicis raphani, petroselini, fœniculi, asparagi, ana, unc. ij: seminis milii solis, saxifragæ, lappæ majoris, ana, unc. ß: betonicæ, parietariæ, bismalvæ totius, ana, man. j: fiat decoctio in hydromelite, bene cocto ad lib. ij.

℞. Prædictæ decoctionis, quart. iij: in quibus dissolve terebenthinæ Venetæ, benedictæ laxativæ, ana, unc. ß: adipis anserini, unc. j: pulveris lapidis Judaici, dr. j: pulveris lithontriptici, dr. ij: olei scorpionum & liliorum, ana, unc. jß: fiat clyster. Vel

℞. Olei seminum lini, lib. j: terebenthinæ Venetæ, unc. jß: diaphœnici vino albo soluti, dr. iij: fiat clyster.

℞. Aquæ destillatæ saxifragæ, betonicæ, ana, unc. jß: aquæ destillatæ terebenthinæ, unc. j: cum saccharo & pauco cinnamomo fiat julepus: capiat reddito clystere: & cum illo julepo misceatur sanguinis hircini præparati, dr. ß:

℞. Radicis bryoniæ, liliorum, ana, unc. jß: malvæ, bismalvæ totius, parietariæ, cressionis, berulæ, ana, man. j: seminis fœnugræci, althææ, lini, ana, unc. j: ficus pingues, num. vj: florum chamæmeli, pug. ij: fiat decoctio: & materialia prædictæ decoctionis misceantur cum farinæ cicerum rubrorum, unc. iij: farinæ fœnugræci, unc. ij: adipis anserini, unc. jß: cum oleo scorpionum & liliorum, fiat cataplasma pro rene utroque.

Paretur balneum cum seminibus lini, fœnugræci, althææ, milii solis, floribus chamæmeli, meliloti.

℞. Quatuor seminum frigidorum majorum, ana, dr. ß: seminis asparagi, lithospermatis, ana, scr. ij: pulveris lapidis cancrorum & judaici, ana, scr. ß: pulveris burgæ spinæ & seminis bardanæ, ana, dr. ß: anthos, dr. j: cum saccharo quod sufficit, fiat pulvis utendus cum julepo sequente.

℞. Syrupi de Althæa, & de limonibus, ana, unc. j: aquæ decoctionis fabarum, unc. iv: fiat julepus.

℞. Aquæ hyssopi, parietariæ, betonicæ, saxifragæ, ana, unc. ij: aquæ terebenthinæ destillatæ & raphani, ana, unc. j: in quibus dissolve, olei de scorpionibus, unc. ij: olei liliorum, unc. j: pulveris electuarii ducis & lithontriptici, ana, dr. ij: oxymellis simplicis & syrupi de raphano, ana, unc. ij: adipis anserini, unc. ij: fiat clyster pro duplici injectione, addita dr. jß: quintæ essentiæ terebenthinæ.

℞. Radicis cichorii, asparagi, apii, petroselini, fœniculi, raphani, arestæ bovis, ana, unc. j: radicis althææ, lappæ majoris, burgæ spinæ, rubiæ, ana, dr. ß: betonicæ, parietariæ, saxifragæ, adianti, ceterach, endiviæ, pimpinellæ cum toto, herniariæ, cichorii, ana, man. j. fructuum alkekengi, num. xij: ci-

cerum rubrorum, unc. j: baccarum juniperi & lauri contusarum, ana, dr. jß: milii solis, quatuor seminum frigidorum majorum, seminis althææ & milii solis, seminis malvæ, violarum, martiarum, ana, dr. ij: florum genistæ, pug. j: fiat decoctio ad lib. j: in colatura dissolve syrupi de raphano & de limonibus, ana, unc. jß: fiat julepus aromatizatus electuario diaireos & electuario ducis.

℞. Expressionem dr. ij. rhabarbari infusi in decocto graminis, petroselini, brusci, acetosellæ, agrimoniæ, bipinellæ, saxifragæ, urticæ, mortuæ, seminis alkekengi, juniperi: dissolve lapidis judaici, scr. j: syrupi de raphano & rosarum pallidarum, ana, unc. ß.

℞. Aquæ betonicæ, argentinæ, saxifragæ, ana, unc. jß: aquæ raphani, unc. ß: passentur cum cinnamomo & pauco saccharo, addendo pulveris ducis, dr. j: lapidis judaici, milii solis, lapillorum cancrorum, ana, scr. j: fiat potus: detur in semicupio.

℞. Mucaginum seminum lini, althææ, fœnu græci, extractarum in aqua parietariæ, unc. jß: adipis gallinæ & anseris, ana, dr. vj: cum olei de scorpionibus, terebenthina Veneta, & butyro recenti, ana, unc. ß. fiat litus pro partibus dolentibus.

℞. Oleorum mastiches, & cytoniorum, ana, unc. ß: pulverum absinthii, rosarum, corallii rubri, galangæ, ana, dr. ß: cyperi, dr. j: pulverum myrtillorum, gallarum, nucis cupressi, ana, scr. j. cum ceroto stomachico fiat litus ad stomachum.

Multa alia instituta sunt, quæ necesse non est scribere, & quod ea satis per se cuique occurrant, & quod aliis ex locis facile repetantur.

CONSILIUM LIII.

De Diarrhœa, & Dysenteria.

INter eas affectiones quæ miseros mortales exercent, sunt fluores alvi, præproperæ dejectiones, lejentericæ, dysentericæ, cœliacæ. Occurrerunt nobis plerique, quibus grave fuit ac permolestum sæpius desidere, ac præsertim de nocte, vel quum in negotiis occuparentur, quæ necessario omittenda essent, ut excernendi necessitati serviretur. Cœliacæ, vel alvinæ excretiones (γαστὴρ enim hoc loco, *alvus*, latine a nobis cum Cicerone vertitur, vulgo ventriculus dicitur) non possunt diutius perseverare incolumi stanteque ægro. At dysentericæ excretiones (nomine τῆς δυσεντερίας improprie sumto) diu fatigant, vel quod minimo negotio sanguis excernatur, vel quod tam diuturni profluvii dysenterici occasio a capite repetatur, nullo etiamnum vitio in viscere aliquo contento, nisi quod longitudine fluoris tandem partes ἐν τῇ κοιλίᾳ (*h*) contentæ labem contraxerint. Ac fluorem hoc loco intelligimus διάῤῥοιαν vulgo dictam, quum & in excretionis modo, & in qualitate, & in frequentia pecca-

(*h*) In ventre.

tur. Nam hoc loco intelligi volumus de excretionis modo, & qualitate, quia per annos fere septem, octove numquam excernitur quicquam ab alvo, nisi cum dolore circum umbilicum, aut paullo supra, infrave: & quæ secedunt corrupta sunt sanguinolentaque, diversi coloris, & tamen morbus remediis non cedit.

Hoc affectu misere quidam annos jam afflictus est decem, nec opem ullam, quamvis consultis primariis Medicis quæsiverit, invenit. Decem ante annis dysenteriam, ut tunc Medicis visum est, passus est: opera adhibita est: an male curatus morbus nihil ad nos; ab eo tamen tempore, nisi brevibus aliquot intervallis, dolores, & excretiones, ut sic dicam ἐργώδεις καὶ πονόδεις (*i*) non conquieverunt. Viso homine, nemo tam parum in arte versatus, qui non colligat temperamento bilioso esse, conferentibus eo frequentius animi curis quibus impense complicatur: emaciatus est, hepar illi ad calidiorem temperiem inclinans, totus venter ambustus, (ut vocant) denique θερμόκοιλος (*k*) est, ut verbo Hippocratico utamur. Sed sit ita, & fateamur ejusmodi temperiem & vitæ institutum, Græcis ἐπιτήδευμα appellatum, ad alendum morbum conferre, propterea tamen non constat de sede, ac specie morbi: quis sit, unde, qui tamdiu manente ægro perseveret, an vitium lienis, an hepatis, an cerebri, an mesenterii: & si mesenterii, an ulcus sit, an intemperies: si ulcus, aut quid simile, quomodo tamdiu superfuerit, cur non illa pas siderata, vitiataque temporis progressu? Denique mirum est qui fiat ut illa liquida satis excretio, αἱματηρὰ (*l*), graveolens, tam multiplex (nam simul & cruenta, & stercoracea, & viridia, & flava excernuntur, quæ numquam in bene affectis excernuntur) tamdiu possit perseverare. Notum enim illud est Galeni: *Quum excernuntur varia, si prava fuerint, deterius ægris esse, quam si uniusmodi.* Et si varia sint, ac prava, vel αὐτομάτως ἢ συμπτωματικῶς (*m*) excernuntur, vi medicamenti purgantis. Quum αὐτομάτως excernuntur, & excernendi finis non fit, nec id affatim fit, sed lente ac pigro gressu, significatur varietas dispositionum malarum in diversis partibus: ac quo plures partes afficiuntur, eo res ægrorum deteriores sunt: ut autem lentorem, tarditatemque gressus explicet Hippocrates, usus est participio τὰ ἰόντα (*n*), quod non semel factam excretionem, & ἀθρόως (*o*) declarat, sed sensim ac sensim fieri. Sed quum artificio Medici ad imitationem naturæ comparato excretio fit talis materiæ pravæ ac multiplicis, tametsi hoc per se malum, ex eventu tamen bonum est: nam non perennem generationem, sed congeriem tantum accumulationemque, συναθροισμὸν Græci vocant, designat: quod in omnibus morbis diligenter notandum.

Aphor. 21. lib. 4.

Ac quum tamdiu prava ista materia excernatur, sive nova generetur, ut necesse est, sive e sedibus partium intimis illa, aut pars illius secedat, mirum

(*i*) Operosæ & laboriosæ.
(*k*) Ventre calidus.
(*l*) Sanguinolenta.
(*m*) Sponte & symptomatice.
(*n*) Quæ præterfluunt.
(*o*) Cumulatim.

mirum quomodo id fiat. Ideoque claris Medicis hoc negotium datum eſt, ut nec opera, nec conſilio juvarent, immo ne ſedem mali quidem intelligerent: quamquam communi nomenclatione dyſentericum quid appellant. Hepaticum non eſt profluvium, ſive rubrum intelligatur, ſive non, quod tanti momenti pars decem annos non poſſit ita laborare, non quod, ut ante dictum eſt, non afficiatur tandem hepar. Cephalicum eſſe aliquis ſuſpicetur, non ita tamen ut tota natura profluvii in deſcenſu pituitæ a cerebro conſiſtat; nec enim dolores illi ad umbilicum conſiſterent, nec propterea cruentum excerneretur, nec tam varia ac putria; ſed ea ratione cephalicum eſſe poteſt, quatenus quum jam partes inferiores affectæ eſſent, ad diuturnitatem fovendam acceſſit capitis opera mucoſum humorem, aut phlegma ſalſum excernentis in alvum: huc facit quod de nocte potius ad excernendum æger incitetur: ac veteres practici diſtinxerunt profluvium ſtomachicum ab hepatico & cerebrali, quod illud interdum fatiget, hoc, id eſt a cerebro hepateque natum profluvium de nocte potius ſævire conſueſcat. Quod autem diuturnitatem fluorum alvi, cujus illacumque modi ſint, adjuvet cerebrum, primus litteris mandavit Hippocrates: *Dyſenteria, lejenteria, diarrhœa morbi ſunt conſimiles: hi ſunt ſanandi, ut defluxum a capite impedias, & a ventre ſuperiore: morbi enim natura hinc eſt.* [*Hippocr. lib.* περὶ παθῶν.]

Atque unum obiter annotare non alienum, an neceſſe ſit ſpumantes eſſe dejectiones, ſi a capite occaſio excretionis pendeat. Aphoriſmus eſt Hippocratis: *Quibus in alvi profluviis excrementa ſpumant, iis a capite pituita eſt.* [*Aph. 30. lib. 7.*] Falſus enim videtur in pleriſque aphoriſmus: nam in doloribus colicis excernuntur ſpumantia, & bubulo excremento ſimilia, natantiaque præ contento ſpiritu in aqua, non propterea tamen colligere licet caput hæc ſuppeditare. [*Cap. 51. lib. 2. de loc. aff.*] Sed dicet aliquis, Hippocratem loqui de alvi profluviis, in quibus quum ſpumat aliquid, excretæ a capite pituitæ argumentum eſt. *In Comment.* Galenus non videtur hunc aphoriſmum omnino probare. Sic viſum eſt recentioribus recte quidem in dyſenteriis materia commota calore æſtuante agitata ſpumantia dejici. [*Gal. Com. in Aphor. 43. lib. 3. & 30. lib. 7.*] Sic aliis ſignis colligendum caput male habere, ſi grave caput, ſalivatio, ac præſertim mane & veſperi, maxime ſi eam moleſtiam ſentiant in ventriculo. Quamquam caput per ſe conſtituitur pituitæ ſedes, quæ in ventriculum illabens profluvia longiora reddit. In ſpumantibus itaque dejectionibus falli non oportet.

Etſi autem caput magnum habet momentum ad producenda profluvia, non eſt tamen temere incuſandum, nec medicamentis agitandum. Galenus primus meo judicio, quod a nullis hactenus annotatum eſt, fluorum alvi cauſam unam agnoſcit quamdam ῥευματικὴν διάθεσιν (*p*) inteſtinorum, ut vocat, quam in quodam animadvertit qui excernebat cum ſenſu mordacitatis in ſuperioribus inteſtinis (quod colligebat ex eo quod poſt mordicationem paullo longiore tempore deſideret) idque ob læſum a pravo medicamento inteſtinum: ac conjecit læſum eſſe ab eo medicamento inteſtinum, ac jam in ῥευματικὴν διάθεσιν perveniſſe, proptereaque facile jecoris excrementa recipere, eaque corrumpere. Hic locus plurimum conferet ad [*Cap. 4. l. 1. de loc. aff.*]

(*p*) Rheumaticam diathesim.

id intelligendum de quo laboramus, qui fiat ut tamdiu profluvium perseveret, est illa διάθεσις ῥευματικὴ in causa, id est, intestina vitiata sunt, imbecilliorave reddita, ut humorum aliunde influentium impetum facile recipiant, & humores a jecore manantes corrumpant: 1 quod notandum. Nam aliquis quærat, si a jecore excrementa manant, corrumpantur necne, nil interest: quod intrepide negandum est. Nam quæ a jecore fluunt, refluuntque, ea quum excrementa tantum sint, sed nil mali præterea habeant, intestinum vicinum vitiatum, & jam in ῥευματικὴν διάθεσιν deveniens corrumpit, & propterea citatior alvus redditur. Nam quæ in intestinis continentur, nisi acrimoniam quamdam aliquo modo nacta fuerint, ea diutius in iis restitant, & alvo stimulum calcarque ad solvendum non addunt. Non exigua itaque dubitatio fuit de illo ægro, quænam in illo potissimum pars incusanda esset: omnes ad hepar recurrebant: at illud aut intemperie, aut solutione continui, aut tota substantia affectum est. Non abs re autem τῇ ὅλῃ οὐσίᾳ (*q*) dico, non autem ποιᾷ κράσει (*r*), quoniam pars illa sicut & reliquæ partes afficiuntur nullo interim judicio manifesto affectionis. Nam plerique ex iis quibus præcipua cura est de conjectandis tangendisque hypochondriis, quum nec inæqualitatem, nec tumorem, nec renitens quid tactu deprehendunt, propterea jubent securos esse ægros: unde sæpe in vulgi mentem venit, propinato veneno ita languere hominem, quum recitat Medicus nil deprehendisse vitii in hypochondriis. Tametsi enim Hippocrates *in Coacis adversariis* in omni morbo hypochondrii æqualitatem in qualitate & substantia, in eoque doloris vacuitatem laudarit: non propterea latere nos debet subesse substantiæ totius vitium in viscere contento in hypochondriis. Hoc autem Galenus litteris tradidit aperte, quod ad medendum & investigandum confert plurimum, ne temere inveterato contrectandi hypochondria mori assentiamur. Declarat enim quomodo superficies corporis sæpe colore æruginoso infecta, deturpataque sit, quum nulla exsistat obstructio, aut inflammatio, aut scirrhus in hepate: sed, ait, *secundum substantiam temperiei ipsius partis mutatur*: ut sit temperamenti quædam alienatio, sed sit ita sane (jam enim accedo ad eos, qui quod forte juvenum virginum nitore, & ut ita dicam, polito marmore alliciantur, jam sibi persuasere officio suo non se defuturos, si ut morbi sedem investigent, manum ad hypochondrium adjiciant, ut hic plus voluptatis ad illos redeat, quam ad ægros utilitatis:) sit ita, inquam, aliqua obstructione aut tumore laboret hepar, an propterea tactus fidem faciet? 2 Quod si neges, habebis Galenum tibi contradicentem, qui non ita stolide voluptuoseque ægrarum mulierum inverecundo tactu delectabatur. Istius verba hæc sunt: *Constat*, inquit, *hepar intra musculos positum esse: quod quum tribus contegatur musculis, fieri non potest ut tactus aliquam illius notitiam præstet, nisi vel magna in eo oriatur inflammatio, vel incumbentes ei musculi valde extenuati sint.* At affectus hepatis cognitionem alia arte venandam esse tradit.

7. cap. lib. 5. loc. aff.

Gal. cap. 7. lib. 5. de loc. aff.

Ut

(*q*) Ex tota substantia.

(*r*) Quali temperamento.

Ut ad institutum revertamur, illius ægri hepar, quod tamquam mali auctorem omnes accusabant, illudque præsidiis innumeris fatigabant, aut solutione continui, aut intemperie laborabat, aut vernacula ejus temperies totaque substantia erat immutata: nec inflammationem hepatis passus erat, nec tumor ullus, tametsi incumbentes musculi excarnes pæne essent, percipiebatur. Si caliditas est magna, adureret potius, siccaretque, & πυρατώδες διαχώρημα (s) efficeret, ut in hydropicis quibus hepar præcalidum est, annotavit Hippocrates. Caliditas ad retentionem & attractionem facit: humiditas & frigiditas eamdem retentionem dissolvit. Et si siccitas in jecore eamdem retentionem roborabit, ut patet ex Galeno, qui qualitatum corpus constituentium, alias ad hanc aut ad illam potius actionem valere. 3 At dicet aliquis, immoderatus est calor, immoderata siccitas: tametsi enim siccitas & calor ad retentionem & attractionem conferant, illud est intelligendum de utroque moderato. Verum quidem illud: nec enim nos latet scriptum esse a Galeno, ut moderata siccitas actionem retentricis juvat, ita immoderata dissolvit: quod senum exemplo patet, quibus quum adsit summa siccitas, iis alvus est liquida ἀναδόσεως (t) vitio, impediente nimirum siccitate immodica, & ἀνάδοσιν (u), & retentionem legitimam. At si fuisset in illo tanta intemperies calida siccaque hepatis, non fuisset credibile tamdiu eum vivere potuisse. Quamquam non negamus calorem qui in eo est magnus, & acer, plurimum illum fluorem juvisse, dispositis male jam intestinis, humores corrumpendo, & iis saltem acrimoniam attribuendo. Sic enim *lib. 6. Epidemiorum* scripsit Hippocrates, *Qui ventre calido sunt, carnes habent frigidas.* Et miror, si tanta fuit intemperies calida hepatis initio, cur non ætas quæ secuta est illam correxit? Ita enim vernaculæ intemperies & veteres infirmitates temporis progressu immutantur, ut quibus in juventute fluxerit alvus, iis senibus resiccetur. Et id est quod scripsit Hippocrates *in Epid. Morbi connutriti in senecta relinquunt*; quod Galenus de intemperie calida intelligit *in Commentario*, ut ætas ingravescens illi intemperiei veluti auxilio sit. Quomodo autem hæc multos torquere possit. Ergo probabilius est accusare intestina in quibus inest ῥευματικὴ διάθεσις (x) illa quam diximus, juvante hepate, nimirum serosos humores acresque generante: qui, si intestinum integrum esset, non ita citarent alvum: sed hepar generando, mittendoque, intestinum & corrumpendo ob malam dispositionem, mutuas tradunt operas ad illum fluorem perpetuandum: & futurum tandem ut colliquescat hepar, & veluti consumatur. Si vitium in illo absolute fuisset, vix tamdiu homo superfuisset. Quamquam audivimus de Consule Parisiensi qui hepatico profluvio bilioso sex annos vexatus est, & nullis remediis allevatus est: eo mortuo inventus tantum hepatis loculus & membrana, illius parenchymate consumto & colliquefacto. Quod autem huic nostro ægro

Gal. cap. 3. lib. 3. de symptom. caus. & lib. de arte par.

Com. in aph. 20. lib. 2. Aphor.

Aphor. 10. lib. 2. Aphor.

Part. 6. sect. lib. 6. Epidem.

(s) Caprarum baccis similis excretio.

(t) Distributionis.

(u) Distributionem.

(x) Rheumatica diathesis.

ægro inteſtinum male affectum ſit, colligere poſſumus ex antecedentibus; nam aliquando dyſenteria vera laboravit, & quum Medicorum judicio ea male curata eſſet, ab eo tempore ſuperfuit, reſtititque illud quodammodo dyſentericum profluvium. Quamquam ad meſaræon poteſt ſæpe longi fluoris occaſio referri. Nos enim ſex menſium ſpatio fluorem patientes vidimus, qui non hepatica cephalicaque excernebant, ſed meſenterica, ut ſic loquebamur. Et ſæpe longorum latentiumque morborum ſedes eſt meſaræon, fruſtraque aut ad lienem, aut ad hepar mali prima labes & occaſio refertur. Et ne cui mirum videatur ſi ad meſenterium recurrendum ſit, quod non ſit credibile ab uno hepate tam multam colluviem provenire, habemus nobis ſuffragantem Galenum: ille agnoſcit quaſdam meſenterii affectiones, a quibus qui ægrotarent, Meſeraici appellarentur. Quidam veterum quum perfecte confectum in ventriculo cremorem animadverterent, & talem fere dejici, nec a meſeraicis ſuctum devectumque, ut fieri ſolet, falſo mali cauſam meſenterio attribuentes, ſic laborantes meſeraicos appellitabant, ſed male: & ideo hos Galenus redarguit: nam quum facultas attractrix hepatis languet, nil per venas meſaraicas attrahitur ab hepate: propetereaque non accuſari debet meſenterium, ſed hepar ipſum. Idem enim contingit quod iis quibus læſa ſpinalis medulla, & aut brachia, aut manus in iis ſuum officium non præſtant: non accuſandæ manus, ſed ad ſpinam recurrendum. Item quum quis ſyncope prehenſus non movet manum, an ei manus in vitio eſt? Hæ rationes Galeni ſunt. Contra tamen afferri hoc poteſt: quum chylus mitificatus excernitur, nec ad hepar devehitur, an ideo facultatis attractricis hepatis id vitio fit? Numquid ſæpe fluorem alvi videmus obſtructo meſaræo facultatibus hepatis etiamnum integris? Non ſequitur ergo ideo convinci poſſe hepar laborare, quum chyloſa dejiciuntur. Verum quidem illud, quum facultas attrahendi hepatis ægra eſt, attractionem per meſaraicas tamquam per manus officiales non fieri, non obſtructæ viæ ratione, ſed partis principis meſaræi miniſterio utentis vitio. Et veteres qui meſaraicos appellabant illos, non abs re fecerunt. Sic & Galenus, & illi veteres culpa non vacant; ſiquidem & chyloſa dejici poſſunt ſolo vitio meſaræi non deducentis: aliquando ipſius hepatis vitio, quum meſaræon incolumis ſit. Præterea adverſus Galenum hoc ſtare poteſt. Meſaræon pars eſt naturalis: omni parti naturali ſuæ actionis vis eſt, per protopathiam laborat, non per conſenſum ut partes animales, quæ aliquando quum per ſe incolumes ſint, ſuæ affectionis cauſam in ſe non continent: hinc fieri poteſt ut etiam laborante hepate meſaræon ſuum officium faciat: & contra incolume poteſt eſſe hepar, læſo meſaræo. Et nil affert Galenus quum ait ridiculum eſſe affecta ſpina, manum, quia non moveatur, accuſare: Idemque contingere in hepate & meſaræo, ſiquidem ſi meſaræon non trahat, affectionis hujus cauſam non acceptam ferendo meſaræo, ſed ipſi hepati; quod a ratione alienum eſſe videtur, quum meſaræo inſit vis ſuæ actionis, & τῆς ἐνεργείας (y). Nec eſt quod quis parum intereſſe dicat, ſitne affectum meſaræon,

Cap. ult. lib. 3. de loc. aff.

Caloris lapſus.

de loc. aff. Cap. ult.

(y) Energiæ.

mesaræon, an hepar, quum chylosa dejiciuntur; nam magna est partium affinitas: & unius affectio facile in aliud redundat. Nos autem contra sentimus; siquidem si in mesenterio aut tumor & obstructio sit, cujus occasione chylus ad portas non devehatur, alia ratione curandum erit quam si hepatis sola attractricis infirmitas in causa sit. Et nos vidimus chylosas dejectiones non affecto hepate aliquo insigni vitio, sed sublatis multis quæ mesaræon occupabant obstructionibus, tandem cessavit chylosa dejectio. Sic non sunt Galeni dicta pensiculatim & ad momi lucernam æstimanda: sed quum Galeno illo loco mens sit de hepaticis dicere, non est dubium quin hepatis facultate tractrice infirma mesaræon laboret, actioque ejus aut minuatur, aut deperdatur: nam mesaræon tamquam auxiliaris manus hepati subservit. Sed contra non sequitur, chylosa dejectio est, necessario itaque vitium hepatis convincitur. Sic in uno sensu vera opinio Galeni, in altero sensu veterum opinio excipienda. Dicendum vero mesaræon, quod est veluti venarum textura, ita affectum esse ad hepar quatenus pars est officialis, ut vitium quod est in hepate facile communicetur ipsi mesaræo. Et Galenus eodem loco ait, si phlegmone, aut aliquid simile mesaræon obsideat, hæc affectio proprie ejus esse dicitur. Si vero hepar ob imbecillitatem non possit per venas suas alimentum trahere, non mesenterio, sed hepati providendum erit. Porro si velis discernere an inflammatio & erysipelas mesaræon occupet, sciendum tunc non solum excerni talia qualia in hepatis imbecillitate quum ad se cibum non trahit, excernuntur, 4 sed præter ea saniosum quid. Sic quum hepar non inflammatum est,. etsi cum chylosis excrementis saniosum quid excernitur, ad mesenterium hoc referendum.

Ceterum incredibile dictu est qualia excernantur dum mesenterium per intestina congestam in se colluviem deponit: nec alienum ab instituto si differentias aliquot fluorum hepaticorum apposuerimus, dysenteriæ species proposuerimus; quæ accidentia incipiente fluore dysenterico & hepatico contingant; quæ sedium distinctio, quæ notæ: deinde remediorum perbrevis sylva præscribetur. Si enim omnes fluorum differentias persequi institutum esset, ne hic liber quidem sufficeret.

Quæcumque excretio per alvum sanguinis fit (si hæmorrhoidalem exceperis) dysenterica vulgo appellatur: idque præsertim quum dolor, ventrisque torsio aliqua percipitur: quæ tamen cum ulcere est, proprie Dysenteria appellatur: hyparxisque ejus in ulcere posita est: ita enim eam proprie Dysenteriam nominari, & a Veteribus & a suis Galenus auctor est. *Cap. 5. lib. 1. de loc. aff.* Aliæ autem sunt excretiones cruentæ, ut quum limus sanguinis excernitur, aut velut sanguinis fæx, aut quum sincerus plane, eaque excretio affectum hepar declarat eidem Galeno. Nam ut tenue & saniosum, & recens mactatarum carnium loturæ simile evacuatur, id hepaticum est, id est declarat imbecillitatem jecinoris sanguinem probum generare nequeuntis. *Gal. ibid. & cap. ult. lib. 5.* Hanc excretionem Hippocrates vocat περίπλυσιν ἐξέρυθρον, prærubram alvi proluviem interpretor: est enim vel rubentior, vel dilutior pro ratione permixtæ tenuis substantiæ. *Hip. lib. 1. Prorrh.* Quum autem fæci similis excretio sanguinis fit quodammodo exaffantis jecoris argumentum est, & vocatur hoc τὸ δια-

Cap. ult. lib. 5. loc. affect. χώρημα ὑπερoπτώμενον (z). Et notandum est illud quod scribit Galenus, & quod nos experientia sæpe deprehendimus, aliquando liquidam tenuemque sanguinis esse excretionem, quam melancholica postea, fæculenta, nigra, & atra consequatur. An atra, nigraque, & adusta quodammodo intemperie frigida affecto hepate excernitur? Nequaquam. Sed quum alioqui præcessit frigida intemperies, temporis progressu putrescit in imbecillo hepate humor, a putredine febris lenta oritur; hinc adustio recoctioque humoris: quod annotandum: nam sæpe hæc febris negligitur; hinc dejecta appetentia, proventus pravorum humorum. Et quum vident illi Medici dejectam appetentiam, non moventur: quod male fit. Illud enim notum esse debet, si perseveraret intemperies illa frigida quæ initio fuit, non ita dejici appetentiam, immo cibi augeri desiderium: quia autem ita deperditur appetentia, calidioris intemperiei quæ successerit, debet esse argumentum. Nam calidas intemperies numquam comitatur ciborum appetitus, sed ingens cibi fastidium, febris, vitiosorum humorum vomitus. Itaque non falsa debet esse opinio prioris intemperiei frigidæ: sed signis est venanda aucupandaque cognitio succedentis aliæ intemperiei.

Gal. ult. cap. lib. 5. de loc. aff.

Quoniam autem de inappetentia quæ imbecillitatis hepatis comes est nonnulla dicta sunt, & de fluoribus dysentericis & hepaticis sermo est, non abs re erit pauca annectere ex Galeni mente, eaque ad Hippocratis sententiam accommodata. Hippocratis est illud, *In longis dysenteriis inedia ex fastidio, malum, & cum febre, pejus.*: Nomen τῆς ἀποσιτίας non apte satis Leonicenus vertit, inediam ex fastidio, quum vel inappetentia, vel aversio ciborum, verti debeat: proprie autem nomen ἀποσιτία aversionem ciborum significat, ut in comment. in 1. *Epidem.* explicat Galenus. Sed hic ἀντὶ τῆς ἀσιτίας (a) usurpatur: ἄσιτος autem & ἀπόσιτος distinguuntur proprie loquendo: improprie autem sumitur hoc loco. Sic enim in *Commentario* Galenus vult ἀπόσιτον (b) sumi pro ἀνόρεκτος (c). De nominibus hactenus.

Aphor. 3. lib. 6.

Dysenteriæ aut supprimuntur intempestive, aut diuturniores sunt. Tametsi enim dysenteria pessimus sit morbus, quia tamen sæpe fluor est quidam, ratione autem fluoris multa e corpore evacuantur, multaque qualitate prava, nullum tamen negotium naturæ (quia quietem habent, imoque delitent corpore) facessentia continuata serie ad motum incitantur, fit ut si illa repente, commota jam tamen, supprimantur, corpori periculum creent. Ita enim scripsit summus præceptor, *Dysenteria quæ cessavit, abscessum vel tuberculum aliquod faciet, nisi vel in febres, vel in sudores desierit.* Et *in Coacis*: *Dysenteria intempestive suppressa, abscessum in costis, aut visceribus, aut articulis facit.* Ut autem Δυσεντερία suppressa comites habet morbos, ita si longior, ei non desunt qui jus hereditatis sibi decernant. Quocirca *Aphorismo illo lib. 6. Aphorism.* inappetentiam tamquam malum longæ dysenteriæ ἐπιγενόμενον (d) scribebat, & in alio loco ita scripsit, *Qui*

4. De diæ. acut. par. 80.

(z) Excretio exassata.
(a) Loco inappetentiæ.
(b) Aversum à cibo.
(c) Cibum fastidientem.
(d) Superveniens.

Qui lienosi a difficultate intestinorum capiuntur, iis superveniente longa dysenteria, hydrops, aut lejenteria supervenit, & moriuntur. Ubi notanda verborum Hippocratis proprietas. Quid enim sibi hoc vult, Qui lienosi a dysenteria capiuntur, iis superveniente longa dysenteria? nam non potest supervenire si jam adsit: debuitque dicere potius: Quibus lienosis supervenit dysenteria, eaque productior fit. Ita excusari potest Hippocrates, ut verbum ἐπιγίνεσθαι (e) non est hic proprie usurpatum: vel, quoniam laudatur dysenteria quæ supervenit lienoso si brevis sit, ut *in Coacis* animadvertit Hippocrates; quum producitur, debitumque tempus præteriit, non jam amplius dysenteria splenica vocanda est, sed per propriam intestinorum affectionem fit, humoribus cuniculos agentibus, & ultro progredientibus: propterea que nova quodammodo dysenteria dici potest: sed hæc nihil ad rem. Itaque inappetentia, lejenteriaque longæ dysenteriæ succedunt. An utrumque affecto ventriculo, & malo quodammodo ventriculi œconomiam (cujus est appetere, & coquere cibos, ideoque lejenteria propria est ventriculi passio) labefaciente contingit? Non videtur, si Galeno credimus. Et ideo sui oblitus Galenus, mihi in eo errasse videtur, quod mox explicabo. Nam quum de inappetentia dysenteriæ longæ succedente mentionem injecit, scribit; *ulceribus* (in dysenteria) *putrilaginosis ventriculus compatiens in coctionis munere offenditur: qua offensione magis ac magis ad superiora perveniente quum os ventriculi una afficitur, tum ἀπόσιτοι (f) fiunt.* Itaque vult ad os superius ventriculi malum pervenire. Et quomodo? dicet aliquis. An ulceratio hyparxin dysenteriæ constituens ad os superius alvi pervenit? Nequaquam. Quomodo id fit? Quum autem de lejenteria meminit, non ad ventriculi vitium recurrit, sed ad intestina sola. Verba hujus hæc sunt: 6 *Læsis intestinis a transitu vitiosorum humorum vis eorum laborat, & temperies nativi caloris aboletur; hinc hydrops, & lejenteria. Lejenteria quidem ex sola intestinorum læsione: hydrops ob hepatis sympathiam, &c.* An sola κάκωσις, id est, oblæsio sola intestinorum in longa dysenteria lejenteriam facit? Si in tali morbo inappetentia contingit quum malum ad os ventris attingit (ut ante dictum est) cur non lejenteria potius a vitio ventriculi, quam solo intestinorum vitio? An solum intestinorum vitium lejenteriam parit? Galenus taxat veteres quod lejenteriæ tale nomen indiderint ἀπὸ τῆς τῶν ἐντέρων λειότητος (g), quum tamen vitium non intestinorum sit, sed ventriculi, ut pote cujus vitio coctio lædatur, eademque incolumis sit integro ventriculo. Itaque illa erronea propositio est, qua statuit sola intestinorum læsione lejenteriam contingere posse. Nam & *in primo aphorismo lib. 6.* & *aliis locis*, ad ventriculum male affectum lejenteria refertur. Quid ergo sibi vult Galenus tam sui dissimilis? Bifariam responderi potest, & excusari Galenus: Quoniam institutum est Galeni de dysenteria longa disputare, cui & hydrops & lejenteria supervenit, quoniam dysenteria ad sola intestina refertur, a sola quoquæ læsione intestinorum

Aphor. 43. lib. 6.

Galeni lapsus.

Aphor. 3. lib. 6.

Com. in Aph. 44. lib. 6.

Lapsus Galeni.

Com. in Aphor. 12. lib. 4.

Excusatio Galeni.

(e) Supervenire.
(f) Aversi à cibo.
(g) Ab intestinorum lævitate.

ſtinorum lejenteria naſcitur, ut unum & idem ſubjectum ſit & dyſenteriæ & lejenteriæ: dyſenteriæ quidem per conſcriptionem ulcerationis quamdam in inteſtinis: lejenteriæ, vitio communicato toti inteſtinorum convolutioni, & diuturnitate dyſenteriæ affecta temperie inteſtinorum. Vel dicemus aliud eſſe a ſola læſione inteſtinorum naſci lejenteriam, aliud a læſione ſolorum inteſtinorum: nam ſi ſola inteſtina diceret, excluderet ventriculum: at non eſt excludendus. Tertio dicemus καταχρηστικῶς (*h*) nomen lejenteriæ uſurpatum: & quæ hic lejenteria ſit, non eſt vera, cujuſmodi ea eſt quæ per affectionem ventriculi contingit. Vel dicemus (& hæc ultima ratio probabilior videtur) illud μόνον (*i*), & μόνην κάκωσιν (*k*) dictum eſſe per comparationem morborum duorum, nempe hydropis, & lejenteriæ: nam quum hydrops longæ dyſenteriæ ſuccedit, tametſi inteſtina male a priore morbo afficerentur, non tamen ob vitium ſolum inteſtinorum invehitur hydrops, ſed per ſympathiam hepatis, lienis, & totius generis nervoſi, ut diſerte ſcribit Galenus. Ac ſi diceret, quum contingit hydrops in longa dyſenteria, non eſt illius generatio ad inteſtina referenda: nullus enim hydrops naſci poteſt niſi aut hepate, aut liene affecto, aut genere venoſo, ut apertius *in Prognoſt.* declaravit: Sed quum lejenteria ſupervenit, a ſola inteſtinorum læſione eſt, id eſt, non oportet aut hepar, aut lienem, aut genus venoſum compati, ut in generando hydero, ſed per proprium, peculiare, & vernaculum inteſtinorum, ſuis rugis & fibris alimentum, donec elaboretur aliquo modo, retinentium, vitium lejenteria contingit: non quin ventriculi vitium adſit. In confeſſo enim omnibus eſſe debet lejenteriam non poſſe naſci niſi affecto ventriculo: Et quum meminit κακώσεως (*l*) inteſtinorum, non excludit τὴν τῆς κοιλίας κάκωσιν (*m*): ſed omnia per comparationem duorum morborum intelligenda ſunt. At inappetentia ad ſolum ſuperius orificium ventriculi ſpectat. Quod Galenus explicat, dum ſymptomata facultatis vitalis emorientis ab Hippocrate recenſita demonſtratione illuſtret. Hermocrates (ait) perpetuo a cibo abhorrebat, loqui non valebat, lingua inaruit, non ſitiebat, &c. Hæc omnia ſunt τῆς δυνάμεως ζωτικῆς νεκρωμένης (*n*): deinde ſubdit Galenus *in Commentar. Inappetentia*, Græce ἀποσιτία, *melius ciborum averſio verteretur*, id eſt, ut ait, ἀνορεξία, *aut a ventriculi ore proficiſcitur affecto aliqua humorum qualitate, aut ab ipſius facultatis exſtinctione.* 7 Atque obiter annotandum eſt an ἀνορεξία, aut ἀποσιτία ad vitalem facultatem referatur, an non potius ad naturalem: propterea pro verbo δυνάμεως ζωτικῆς (*o*), legendum potius φυσικῆς (*p*): Conjectura veriſimilis eſſe videtur. Tamen, ut dicam quod ſentio, nomen ζωτικῆς (*q*) melius & generalius mihi videtur a Galeno uſurpatum, ut & τὴν δύναμιν φυσικὴν, & τὴν ζωτικὴν (*r*) complexu ſuo comprehendat.

Com. in Aph. 43. lib. 6.

Com. in part. 1. lib. 2. Prognoſt. Subtiliſſime Galenus excuſatur.

Part. 11. ſect. 1. lib. 3. Epid.

Redea-

(*h*) Abuſivè.
(*i*) Solum.
(*k*) Solam pravitatem.
(*l*) Pravitatis.
(*m*) Ventris pravitatem.
(*n*) Facultatis animalis mortificatæ.
(*o*) Facultatis animalis.
(*p*) Phyſicæ.
(*q*) Animalis.
(*r*) Facultatem naturalem & animalẽ.

Redeamus ad institutum. Ex his symptomatis quæ dysenteriæ longæ succedunt, sunt, inappetentia, lejenteria, hydrops. Dictum est quomodo hæc fierent. Nunc autem ut *aphorismus 3. libri 6.* intelligatur, ne temere judicent Medici de inappetentia quæ in dysenteriam incidit, eamque aut bono, aut malo esse pronuntient; ita cum diorismo res distinguetur. Inappetentia quæ in dysenteriam incidit, aut initio, aut affecto jam morbo; si initio, non ita in malis poni debet: nam fieri potest inappetentia primis morbi diebus ob ichoras confluentes ab hepate, (male nomen ἰχῶρας *humores* vertit Leonicenus:) ex quibus qui ad intestina derivantur, exulcerationem afferunt: qui in ore ventriculi fluitant, ἀποσιτίαν (*s*) afferre solent. At quum inappetentia affecto jam morbo contingit, νέκρωσιν, *mortificationem* interpretor, ventriculo advenisse lege sympathias declarat: Hæc Galenus. Itaque ut judicium de inappetentia in dysenteriam incidente feratur, hæ distinctiones tenendæ sunt. *Com. in Aph. 3. lib. 6.*

Missam fecimus variam acceptionem nominis dysenteriæ, ne quoties sanguis per inferiora educitur, dysenteriam adesse suspicemur: nam & mutilis ob copiam sanguinis fit excretio per alvum, quæ dysenterica improprie vocatur: vocant autem αἱματηρὰν (*t*). Item quibus sanguis habet admistam bilem, aliquando aperit, roditque oscilla vasorum, unde fluit sanguis: hæc autem improprie quoque dysenteria vocatur, nullumque nomen reperit, nisi sub τῆς κενώσεως αἱματηρᾶς (*u*) comprehendas: quamquam hoc nomen ad eam evacuationem, quæ ob quantitatem contingit, accommodetur. Galenus autem indicare videtur & hanc & illam αἱματηρὰν appellari posse, hoc discriminis statuto, quod una dicatur αἱματηρὰ ob sanguinis copiam, altera ob qualitatem: Quod autem ea quæ ob qualitatem fit, αἱματηρὰ quoque dici possit, colligi potest ex *Commentario in 5. Aphorismorum*: nam dum Hippocrates narrat ea symptomata quæ contingunt iis quibus circum ulcera tumores sunt, & de repente evanescunt, meminit dysenteriæ non proprie dictæ, sed quæ αἱματηρὰ vocatur. Nam ulcera aut partes posticas corporis, aut anticas occupant, tumoresque iis assident, aut evanescunt. Si in posticis, convulsiones fiunt tumore disparente, aut tetani: si in anticis, insania, dolor lateris acutus, suppuratum, difficultas intestinorum. Horum hæc demonstratio, quia posteriora nervosa, anteriora vero venosa ac arteriosa: ideoque alio loco dictum erat, *Mulieribus rigores ex lumbis magis & ad dorsum, &c.* Quod contingit & quia pars illa nervosa, & frigida, & facile compassionis modo ad principium nervorum affectio fertur, & quia substantiæ mollioris est, facile alterationem suscipit: At partes anteriores calidiorem habent temperaturam, ait Galenus. Si itaque tumores, præsertim si ἐξέρυθροι (*x*) sint, evanescant in partibus anterioribus dolores lateris & dysenteria fiunt αἱματηρὰ, id fit per μετάστασιν, cujus maxime ratio habenda in morbis, an eam dysenteriam probabile est fieri a sanguinis tantum copia, an vero a sanguine multo,

3. de sympto. caus.

Com. in Aph. 65. lib. 5.

Aphor. 69. lib. 5.

(*s*) Aversionem à cibo.
(*t*) Cruentam.
(*u*) Evacuationis cruentæ.
(*x*) Prærubri.

multo, ſed jam mala qualitate prædito? Si enim nondum contraxiſſet malam qualitatem, non triſtia illa ſymptomata afferret, ergo credibile eſt illam dyſenteriam a qualitate & quantitate ſanguinis contigiſſe. Sic ex eo loco patet dyſenteriam a qualitate ſanguinis factam nullo in inteſtinis concepto ulcere, αἱματηρὰν dici poſſe, non eam ſolam quæ a quantitate ſanguinis fit. Utitur enim Galenus nomine τῆς δυσεντερίας αἱματηρᾶς (y).

Præterea hepatici ſæpe excernunt ſanguinem nullo inteſtinorum ulcerato, tamen non dyſenteria propria, ſed hepatica dicitur dyſenteria: &
1. *Prorrh. part.* 2. illa eſt de qua ante dictum eſt, quam Hippocrates vocat περίπλυσιν ἐξέρυθρον (z), ut Galenus *Comment. in part.* 2. *Prorrheticorum* demonſtravit.

Quid ergo reſtat de dyſenteria dicendum, paucis aperiri debet quo excretionis modo ſignificetur obſideri inteſtinum ſuperius aut inferius: quod & dejectiones, & doloris ſitus & ſpecies declarabunt: præterea quid de dyſenteria ſcripſerit Hippocrates, præſertim *in libris Prorrhetic. Varietas inteſtinorum efficit ut & teneſmus, & dyſenteria non facile ſedem affectam*
Cap. 2. *lib.* 6. *de loc. aff.* *privatim ſignificent*, ait Galenus. Item affinitas affectuum efficit quominus minus facile hepaticus fluxus a dyſenterico diſtinguatur. Sunt quidem notæ nonnullæ, quibus diſtinguere poſſis: etenim in dyſenteria paullatim & cum torminibus excretio fit, & ſubinde deſurgendi neceſſitas adeſt: quod in hepatico fluxu non contingit. Et mirum quod ſcribit Galenus *eodem cap.* dyſenteriam hepaticam a dyſenteria proprie dicta, quæ in ulcere conſiſtit, in eo diſtingui, quod dyſenteria proprie dicta non repente & affatim fiat, ſed ſenſim, quum ulcus ſua habeat tempora, & quædam rudimenta habeat: quod in dyſenteria hepatica non vult contingere; quaſi vero hepatica dyſenteria non habeat quoque ſua tempora, & non imbecillitas illa, a qua naſcitur ille affectus, inducatur ex longo tempore. Quod ſi verum eſt, nulla plane eſt Galeni diſtinctio de utroque affectu conſtituta: nec hunc locum plane intelligo, niſi de excretionis modo quam de generatione potius intelligatur: aut hæc accipiuntur non ita ſtricte. Hujus rei iis judicium relinquo, quibus acuties ingenii major ineſt. Ergo excretionis modus, & dolorum perceptio in variis partibus, & varia contenta, varieque mixta morborum ſedem ſatis indicant: ac primum in doloribus & ſitus, & ſpecies conſideranda: ſitus quidem, ſi in partibus ſuperioribus, aut inferioribus conſiſtat dolor: nam prout partes ſuperas, aut inferas tenet, ita aut tenuia, aut craſſa inteſtina dicitur occupare. Sed qui in Anatome verſati ſunt, ajunt hanc ſitus conſiderationem pili eſſe faciundam: inteſtinum enim colon in craſſorum inteſtinorum cenſu habetur, & tamen ſi quis in eo dolor ſit, non dicetur deprehendi ex ſitu inferiore: in hominibus enim vicinum eſt colon ventriculo: unde in colicis doloribus ſtomachi ſubverſiones, & vomitionis aſſiduitas. Quid ergo ſibi vult ille ſitus ſuperior, aut inferior? Præterea quod ad ſpeciem doloris attinet, quæri poteſt, an dolor in ſuperioribus, tenuibuſque inteſtinis ſit aut major, aut minor, quam qui in craſſioribus conſedit? Primum ex Anatome diſci

(y) Dyſenteriæ ſanguinolentæ. (z) Proluviem prærubram.

disci debet tenuium intestinorum tunicas rara ac tenui substantia constare, & intestina illa, quæ membranosa sunt, exquisitioris esse sensus quam sint crassa; quippe quæ carnosa sint magis. Si exquisitior in illis quam in his sit sensus, dolor qui in tristi sensatione consistit, major erit, ac manifestior in tenuibus quam crassis intestinis: ac propterea Galenus vehementissimos dolores in tenuibus intestinis persentiri dixit: contra tamen & rationem Anatomes, & communem sensum, & sententiam Galeni locus alius stabit ab eodem Galeno scriptus, cujus hæc verba: *Ex doloribus ii qui vehementissimi sunt, haud abs re in crassis erunt intestinis.* 11 Qui vero mitiores sunt, horum duorum alterum esse necesse est, aut quod a mansuetiore minoreque causa sunt, aut quod non in crassis, sed in tenuibus sunt intestinis. Hoc ex loco sole clarius apparet dolores graviores deterioresque esse in crassis quam tenuibus intestinis, positis omnibus paribus: alioqui distinctionis omne fundamentum mutaret. Sed locus ille plane falsus & erroneus est, nisi intelligatur. Institutum Galeni est de colicis doloribus a materia crassa frigida, lentaque disputare: quum enim cumulandæ, crassæ crudæque materiæ locus sit opportunus, colon intestinum, ideo & ratione loci, qui amplus est, distenditur valde, & materiæ quæ in eo congeri solet, quum vehementissimi sint dolores, conjicimus in colo esse; si mansuetiores, aut in tenuibus sunt, utpote in quibus non soleat illa pituita cumulari; aut in colo sunt, sed a minore causa. Sed dicet aliquis, si in tenui & crasso intestino eadem crassa materia ponatur, a qua dolor, an non crudelior dolor in tenui, quam in crasso? Verum quidem esse videtur. Sed in tenuibus intestinis non illa congeritur materia: propterea accommodate admodum facit sententia Galeni *in lib. de locis affect. Omnes,* ait, *& Medici, & populares vehementissimos dolores ad colon referunt, & colicos vocant. Quod mihi verisimile videtur,* ait Galenus. *Nam non ut in ureteribus lapides impacto lapide dolores excitantur, ita in tenuibus intestinis frigidi spiritus & humores retenti gravissimos dolores excitant. Nam quum tenuium intestinorum tunica sit rara, diu hujusmodi causas, id est, crassos humores continere non possunt. Probabilius ergo eum crassum humorem in crasso intestino genitum, egredi nequeuntem dolores hos movere: vehementes quidem ob intemperantiam, & corporum crassorum tensionem: longos, quia difficulter vacuatur.* 12 Hoc ex loco patet superiorem sententiam de gravitate doloris in crassis intestinis intelligi de materia frigida quæ & generationem peculiariter hic habet, & mansionem. At tenuia intestina, quia a bile tamquam clystere naturali eluuntur, non generant; & si habeant, non diu retinent; ut placet Galeno. Non enim negare oportet quin si acres mordacesque humores in tenuibus intestinis retinerentur, aut crudeliores dolores, aut pares saltem excitarentur ac si eadem materia in crassis retineretur: sed peculiariter & crassæ materiæ crassa intestina sunt promtuarium. Ideo, ut annotat Galenus, in tenuibus intestinis acerbissimi dolores sunt (ut in ileo) aut quum inflammatio est quæ obstruit intestinum ut nil transeat, aut resiccatum omnino stercus. Quamquam contra id quod dicimus, in tenuibus intestinis non posse eam phlegmonem generari, quæ intestini capacitatem illatenus impediat, afferri potest locus in quo Galenus docens asperæ

Cap. 2. lib. 6. de loc. aff.

Cap. 5. lib. 2. de loc. aff.

Cap. 2. lib. 6.

asperæ arteriæ phlegmonem posse quidem difficultatem spirandi afferre, sed strangulationem non posse inducere, scribit: *Impossibile est corporis multum tenuis inflammationem spatium effatu dignum replere.* Tenuia intestina, per eumdem Galenum 6. *de loc. affectis*, tunicam habent raram admodum: ergo quamvis in ea concipiatur phlegmone, non potest viam obstruere. Locus est notandus.

Comm. in Aph.34.lib.4.

1. cap. lib. de loc. affect. 4. cap. 1. 6.

His ita positis, ad reliqua pergendum est, ac de mistionis modo dicendum. Galenus excretionis modum consideravit: item quæ excernuntur: præterea qualiter misceantur quæ excernuntur. Hæc autem vocat Galenus eo loco, ulceris notas admistas, aut non admistas, parum aut multum admistas. Si quæ excernuntur membranosa magis sint, a tenuioribus intestinis excretio fit; si autem purulenta magis & carnosa ab intestinis crassioribus. Et quod ad tempus excretionis pertinet, si postquam dolor in partibus perceptus est, brevi post tempore desideat æger, a partibus propinquis secretio fit: contra vero evenit si a longinquis partibus humores exiverint. Præterea notæ ulceris, vel sanguis, aut tota totis excrementis sunt mixta, aut per se, & veluti sola in sese coacta comprehensaque excernuntur: si partium omnium quasi minutim concisarum ac confractarum mixtio fiat, a superioribus intestinis vacuatio fit: sin aut sanguis, aut pus secretum videatur, & per se solum exsistens, in seseque coactum, a propinquis partibus materia deraditur, hujusmodi excretionem dicimus fieri aut ἀθρόως (*a*), aut non. Quod ut intelligamus, afferri potest sententia *ex Aphorismis* Hippocratis: *Quorum in urinis supereminet pingue aliquid, idque* ἀθρόον, id est confertum, totumque in sese, *iis renes laborant.* ἐπίστασις dicitur ἀθρόα, aut pus τοῦ ἀθρόου (*b*), quum non est divulsum, divisumque, sed compressum, coactum, collectumque in sese. Galenus *in Commentar.* docet, quum a partibus corporis decedit aliquid crassum una cum liquore, aut etiam sine eo, ob viæ prolixitatem non potest suam cohærentiam ac continuitatem retinere, sed refringitur, dividitur, divelliturque: Quum autem a propinquis partibus dimanat, coadunatur, coitque, ac in sese compingitur: hoc autem dicitur ἀθρόον & ἀθρόως (*c*) excerni; quamquam *in nostris definitionibus Medicis* ἀθρόου (*d*) longe alias differentias & significationes exposuimus.

Cap.4. lib.1. de loc. aff.

Aph.35.lib.7.

Pleraque in nostris monimentis de differentiis alvi fluorum, sive sint universales, sive particulares, sive cruenti, sive cœliaci, sive hepatici: quæ omnia hic meminisse non vacat. Tantum huc afferemus sylvam aliquam remediorum non sine judicio usurpandorum, sed cuique pro diverso tempore morbi, & varia corporis constitutione accommodandorum. Illa quoniam nos in usum contulimus, & ab aliis usurpata vidimus, relictis omnibus diorismis qui in dysentericis fluoribus curandis sunt considerandi, nudam remediorum tabulam proponemus. Et forte primo loco ponemus quæ

(*a*) Confertim.

(*b*) Superficies dicitur conferta, aut pus confertum.

(*c*) Accumulatum & accumulate.

(*d*) Quod est collecti & accumulati.

quæ adſtringant, non quod ita ſtatim faciundum putemus in eorum erroribus nos ipſos implicantes, quibus irretitos veteres Galenus ſcribit: illi enim omnem dyſenteriam per ſola adſtrigentia, idque initio morbi curabant. Quod peſſimum eſt, quum dyſenteria intempeſtive ſuppreſſa ſit calamitoſa Hippocrati. *Cap.33. lib.1. de ſimpl.* *In Coac.*

In fluxu hepatico.

♃. *Olei de abſinthio, unc. jß: olei roſati, unc. j: ſantalorum omnium pulverizatorum, dr. ß: aſſæ odoratæ ſcr. j: cum cera fiat linimentum pro hepate.*

♃. *Carnis cytoniorum, maſtiches, ceroti confortativi, ana, dr. vj: ladani in vino ſoluti, dr. ij: cyperi, aloes lotæ, ana, dr. j: malaxentur cum oleo de abſinthio & roſato, fiat maſſa emplaſtri pro ſtomacho.*

Item ♃. *Pulpæ paſſularum Damaſcenarum, dr. jß: carnis myrolanarum emblicarum per ſetaceum tranſmiſſæ, hepatis vulpis præparati, ana, dr. iij: raſuræ eboris, dr. j: ſacchari roſati, unc. j: cum ſyrupo de cichorio compoſito ſine rheo fiat opiata: uſus ſit dr. ß.*

Ad dyſentericos fluores valent clyſteres in quibus ſevum hircinum prius ſolutum oleo roſato diſſolvatur.

♃. *Syrupi roſarum ſiccarum, unc. j: ſyrupi de papavere, unc. ß: cum decocto papaveris fiat potus.*

Item ♃. *Rhei pulveriſati, dr. ij: diſſolve in aqua roſarum, fiat potus.*

♃. *Lactis uſtulati cum calculis fluvialibus, lib. ß: mucaginis ſeminis citrii, hordei & pſyllii extract. in aqua centinodiæ, unc. ij: coaguli de quo caſei fiunt, boli Armenæ, ana, dr. jß: vitellum ovi unum; fiat clyſter.*

Potus ex plantagine, althæa, ſeminibus & calidis & frigidis valent.

Item hoc quod ſequitur.

♃. *Coriandri, unc. ß: aniſi, dr. ij: roſarum rubrarum, corticis citrii, carnis cytoniorum exſiccatorum, ana, dr. j: ſacchari roſati, quantum ſufficit.*

♃. *Raſuræ unicornis, gr. v: cum deſtillato reſtaurativo fiat potus.*

♃. *Syrupi roſarum ſiccarum, unc. j: diacodii cum addit. unc. ß: cum decocto lactucæ fiat potus.*

Paretur hordeatum incoctis duobus capitibus papaveris & poſitis in nodulo.

♃. *Conſervæ roſarum, ſymphyti, nenupharis, ana, unc. ß: pulveris triaſantalon, diatragacanthi frigidi, diarrhodon Abbatis, ana, dr. j: trochiſci de carabe & ſpodio, ana, dr. ß: paſſularum cum toto, dr. ij: ſeminis papaveris albi, dr. jß: aquæ decoctionis duorum pullorum in aqua pluviali ferrata, alteratorum cum lactuca, portulaca, bugloſſo, borragine, foliis plantaginis, lib. viij: pone in alambico cum mica duorum panum infuſorum in lacte: fiat infuſio in balneo Mariæ.*

♃. *Prædictæ deſtillationis, lib. ß: ſacchari roſati, unc. ij: vini granatorum, unc. ß: cinnamomi, dr. ß: paſſetur per manicam Hippocratis: utatur omni hora.*

♃. *Conſervæ roſarum, unc. ß: myrobalanorum citrinarum conditarum, dr. ij: raſuræ eboris, cornu cervi, corallii rubri, ana, ſcr. ß: ſacchari roſati, quod ſufficit; fiat conditum.*

Item parata ſunt hordeata cum lacte vaccino.

♃. *Myvæ cytoniorum, unc. ij: capiat cochlear. ij: ante paſtus.*

℞. Sumach, unc. j: granorum berberis, unc. j: facti sunt noduli impositi per sedem.

℞. Olei communis, lib. j: ceræ albæ, quod sufficit: pistetur in mortario affundendo aquam frigidam: fiat unguentum.

℞. Decocti facti ex rosis rubris, plantagine, verbasco, semine portulacæ, acetosellæ, rosarum, floribus chamæmeli, dissolutis ex mucagine seminis cydoniorum extracta in aquæ solatri quantum satis, albumina ovorum, num. iij: unc. ij illius prædicti ceroti refrigerantis fiat fotus.

℞. Olei nucis moschatæ, unc. ß: pro stomacho.

℞. Radicum althææ, lib. ß: coquantur in lacte ad lib. ij.

℞. Prædicti decocti lib. j: mucaginis seminis cytoniorum extractæ in aqua plantaginis, axungiæ anserinæ, ana, unc. ß: mellis rosati, dr. vj: sacchari communis, unc. ij: croci, scr. ß: fiat clyster.

℞. Olei rosati, cytoniorum & mastiches, ana, dr. vj: corallii rubri & galliæ moschatæ, ana, dr. j: cum cera fiat linimentum.

℞. Terræ sigillatæ, dr. j: boli Armenæ, scr. j: syrupi rosarum siccarum, unc. j: aquæ rosarum, unc. ij: fiat potus.

℞. Pulveris pudendi cervini, dr. j: sacchari rosati, unc. j: fiat pulvis.

℞. Farinæ fabarum, unc. ij: rosarum rubrarum, mastiches, ana, dr. iij: carnis cytoniorum, ceroti stomachici, ana, unc. jß: cum oleo cytoniorum fiat emplastrum pro stomacho & toto ventre.

℞. Conservæ rosarum, dr. j: philonii Romani, scr. ß: terræ sigillatæ, scr. j: corallii rubri, scr. ß: cum saccharo fiat bolus: capiat hora somni.

℞. Corticum myrobalanorum citrinarum, unc. ß: passularum, dr. iij: glycyrrhizæ, dr. jß: plantaginis man. ß: in colatura dissolve, syrupi de cichorio composito cum rheo, unc. ß: rhei pulverisati, dr. ß: philonii Romani, scr. j: fiat potus.

℞. Aquæ decoctæ sumach & unius myrobolani, plantaginis, rosarum, berberis, unc. iij: in quibus dissolve boli Armenæ lotæ in aqua rosarum, dr. ß: syrupi de rosis siccis, & cydoniorum, ana, unc. ß: trochiscorum de spodio, scr. j: fiat potus: capiat sero.

℞. Philonii Romani, dr. ß: syrupi cytoniorum dr. vj: trochiscorum de carabe, dr. j: cum decocto sumach, rosarum, plantaginis, fiat potus.

℞. Corticum myrobalanorum citrinarum, chebularum, ana, unc. ß: fiat decoctio in aqua centinodiæ: in colatura dissolve, syrupi de rosis siccis, unc. j: aquæ arnoglossæ, unc. jß: fiat potus.

℞. Myrobalanorum citrinarum contusarum, cum amygdalis, scr. iv: fiat decoctio in aqua plantaginis: in colatura dissolve earumdem myrobalanorum pulverisatarum, scr. j: mithridatii, dr. ß: syrupi de cytoniis & mentha, ana, unc. ß: cornu cervi usti, dr. j: fiat potus aromatizatus cinnamomo.

℞. Cyperi, calami aromatici, schœnanthi, caryophyllorum, ana, unc. ß: rosarum rubrarum, menthæ, absinthii, foliorum myrtillorum, ana, man. j: seminis anisi, fœniculi, cumini, ana, dr. iij: balaustiorum, unc. j: includantur sacculo: fiat decoctum in aqua fabrorum & vino stiptico, pro fotu ventris.

℞. Rosarum rubrarum, absinthii, ana, man. j: cyperi, dr. iij: sumach, balaustio-

laustiorum, nucum cupressi, myrtillorum, ana, unc. j: gallarum, unc. ß: fiat sacculus qui bulliat in aqua & vino rubro: adde aceti rosati, unc. ij.

℞. *Succi depurati plantaginis, centinodiæ, ana, unc. ij: boli Armenæ lotæ in aqua rosarum, dr. ß: trochiscorum de carabe, scr. ij: syrupi myrtini & cydoniorum, ana, unc. ß: fiat potus.*

℞. *Olei mastiches, de absinthio, de mentha, ceroti stomachici, ana, dr. iij: olei nucis moschatæ, dr. j: caryophyllorum & piperis, ana, gr. vj: fiat unguentum pro stomacho.*

℞. *Ceroti santalini, unc. ij: mastiches, carnis cytoniorum, ana, unc. ß: rosarum rubrarum, unguenti Comitissæ, ana, dr. ij: fiat emplastrum cum pulvere lapidis calaminaris & bolo.*

℞. *Carnem unius perdicis, dimidiam partem capi, vitellinæ carnis frustum unum, foliorum plantaginis, scabiosæ, cardui, ana, man. j: seminum berberis, cytoniorum, quatuor seminum frigidorum majorum, ana, unc. ß: conservæ rosarum rubrarum, de ribesiis, conservæ buglossi & rosarum, ana, unc. ß: micæ panis, unc. iv: includantur omnia vase figulino; coletur: in colatura ad lib. ij dissolve succi granatorum, succi ribesiorum, ana, unc. ijß: frequenter utatur.*

℞. *Olei mastichini, cytoniorum & rosarum, ana, unc. ß: pulveris rosarum rubrarum, corallii rubri, ana, dr. ß: galangæ, scr. j: cum cera nova in aqua plantaginis lota fiat linimentum pro ventriculo ad regionem umbilici.*

℞. *Farinæ fabarum, unc. ij: rosarum rubrarum, mastiches, ana, dr. iij: carnis cytoniorum, confortantis Galeni ana, unc. jß: cum oleo cytoniorum fiat emplastrum pro ventre anteriore: applicetur aliud parti posticæ.*

℞. *Emplastri de gallia cum significationibus caliditatis, unc. iv: terræ Lemniæ, corallii pulverisati, ana, dr. j: boli Armenæ, carnis cytoniorum, ana, dr. jß: cum oleo mastichino fiat emplastrum pro ventre toto.*

℞. *Plantaginis, sumach, balaustiorum, rosarum, ana, man. j: fiat decoctum pro dosi: in colatura dissolve trochiscorum de spodio & carabe, boli Armenæ, ana, dr. ß: syrupi de rosis siccis, unc. j: Philonii Romani, scr. j: fiat potio.*

℞. *Corallii rubri pulverisati, trochiscorum de spodio & carabe, cum scr. ij gummi tragacanthi usti, boli Armenæ in aqua rosarum lotæ, dr. ß: syrupi cichorii & cytoniorum, ana, unc. ß: opii, gr. ij: cum decocto plantaginis fiat potus.*

Item ℞. *Pilularum de cynoglosso, scr. ß: capiat ex syrupo de siccis.*

℞. *Succi plantaginis depurati, unc. iij: trochiscorum de carabe, scr. ij: boli Armenæ lotæ in aqua rosarum, dr. ß: trochiscorum de spodio, scr. j: syrupi myrtillorum, unc. j: fiat potus.*

Valet hic clyster in summis doloribus.

℞. *Capita tria papaveris, tapsi, man. j: rosarum, man. j: radicis althææ, unc. j: coquantur in aqua: dissolve lactis, lib. ß: pulverem duorum ovorum induratorum: pro tribus injectionibus in ventrem.*

℞. *Rosarum rubrarum, sumach, balaustiorum, nucum cupressi, gallarum, corticum granatorum, ana, man. j: seminum berberis, dr. iij: aluminis, unc. iij: fiat sacculus qui bulliat in aqua fabrorum: adde aceti, unc. ij.*

Ceratum santalinum malaxatum in oxycrato aut oxyrhodino applicitum hepati confert.

Pleni ſunt libri remediis quæ ad dyſenteriam apprime conferunt, ſive detergendum, ſive leniendum, ſive incruſtandum, ſive abluendum, ſive incarnandum: denique pro variis ſcopis quos intueri poſſumus.

Solum hoc annotandum de dyſenteria, quod alio animum convertentes, ad cetera adjicere non meminimus, conſcriptum eſſe caput de ea ab Hippocrate *lib.* 2. *Prorrheticor.* in quem librum Galenus Commentarium non conſcripſit: quod eo a Galeno factum videtur, vel quia illum librum Hippocratis eſſe non putaret: quamquam hæc ratio jejuna videatur, quum ne alium librum priorem ipſius eſſe exiſtimet, quem tamen ſcholiis illuſtravit: aut quia clarior videretur, ut & revera eſt, quam ut in conſcribendis in eum commentariis opera inſumatur: aut conſcripſit & concinnavit, ſed ii injuria temporis exciderunt, aut blattis & tineis eſca ſunt apud eos qui nimium publicæ utilitati invidentes, malunt neſcio cui commentario oſcitanter indormire, quam ejus partem ſuis communicare. Satis eſt locum Prorrhetici indicaſſe, ut ex ejus penu quodlubet, & ſemel ſubindicatum eſt, quum volumus, depromatur.

ANNOTATIONES.

1 *Galenus hunc nodum ſolvit* cap. 17. lib. 2. de different. febr. *Quum pars imbecilla eſt, & aliunde in hanc humor influit, hic humor, ſi pars bene affecta eſſet, alimentum foret, ſed quia laborat, eſt illi potius onus quam nutrimentum, ait Galenus; unde non mirum ſi corrumpatur.*

2 *Tamen* cap. 1. lib. 6. de loc. affect. *vult facile aut ſaltem facilius per comparationem deprehendi tumores & inflammationes lienis, quam hepatis. Et quod ad ſimarum hepatis inflammationem ſpectat, non adeo difficulter cognoſcuntur, quia ſimarum inflammationes cum gibbis partibus communicant.*

3 *Galenus loquens de intemperie hepatis*, cap. 5. lib. 5. de loc. affect. *ait*: Calida hepatis intemperies cibos in eo contentos, & eos qui per venas meſenterii deferuntur adurit: frigida contentum jam in jecore humorem craſſum contumaciorem reddit: id quod affertur ſemicoctum reddit arida ſicciores, craſſioreſque, humida tenuiores.

4 *Notanda vox*, (*non ſolum propter ea quæ dicta ſunt*) *ſupp. Nam hinc patet ob affectionem peculiarem ipſius meſenterii attractionem non fieri.*

5 *Galenus* Comment. in part. 2. lib. 2. Prognoſt. *docet fluorem alvi ſequi ex inflammatione meſenterii, & hydropem, tribus de cauſis. Locus eſt notandus. Omnium autem ampliſſime de diſtinctione hepaticarum & meſaraicarum excretionum*, cap. 7. lib. 5. de loc. affect. *Galenus.*

6 *Tamen in doctrina Galeni, inteſtina unam tantum habent facultatem: quomodo ergo lejenteria horum vitio contingit?*

7 *Inappetentia ad facultatem vitalem a Galeno refertur.*

8 Comment. in part. 38. ſect. 2. lib. 6. Epid. *notat ichorem dici bifariam: & pro aquea ſubſtantia quæ circumfluit craſſiorem partem cujuſlibet humoris,*

moris, *& veluti* κατ' ἐξοχὴν (*e*), *quum malignam qualitatem humor ille adeptus est*, *a quo ichore mali morbi.*

9 Sub finem libri de vetere medicina, *certissimo argumento colligere possit & minores esse dolores in intestinis quam sint in hepate, & regione ejus & frequentiores esse in hepate. Nam quia hepar tenerum est*, (ἁπαλὸν *Græcis*) *& sanguineum viscus, ideo magis sentit. Intestina nervosa sunt, membranosa, fortiaque, ideo magis resistunt.*

10 *Ab ea parte qua dolor sentitur, nullum judicium sumi potest quo intelligas colon intestinum potius quam tenue affici ac laborare: ait Galenus* cap. 5. lib. 2. de loc. affect. *quod falsum videtur. Nisi quis dicat generaliter ex vehementia doloris dicere nos posse tenue quam crassum intestinum laborare: si enim vehementissimi dolores, credibilius esse in crassis intestinis; sed peculiariter a parte affecta non possumus indicationem sumere ut judicemus colon potius laborare quam aliquod ex tenuibus intestinis.*

11 *Quo pacto dolores in intestinis excitentur ob revolutiones eorumdem*, *Hippocrates* libro de vetere Medic. sub finem *explicavit.*

12 *Ex* cap. 5. lib. 2. de loc. affect. *tenuitas corporis intestinorum efficit ut non diu humor crassus retineatur: quod contingit in crassis. Ideo Galenus loquens de dolore colico quem patiebatur, ait:* Neque tamquam per tenue corpus brevis temporis spatio dolor transibat, sed quasi a profundo per crassius corpus ferebatur, quam sit tunica tenuium intestinorum. *Tamen ibidem ait:* Nullum a parte a qua dolor excitatur, aut qua sentitur judicium sumi, ut magis tenue quam crassum intestinum affici intelligamus: *quod falsum est, & iis quæ hic dicuntur contrarium: nec video quomodo cohærere possit, nisi forte ob revolutionem coli intestini dicat fieri non posse ut si spectetur situs doloris, judicemus aut colon intestinum laborare, aut tenue aliquod: Et nisi ita locus audiatur, non eum possum explicare. Situs enim fallax omnino est; nam ileum intestinum infra umbilicum fere totum est: ergo ex situ nil colliges.*

CONSILIUM LIV.

De Angina.

Constitutio aquilonia impense frigida & sicca sævierat, quum in hominum genus magna morborum vis invasit; ac præsertim febres, cum magna perfrigeratione; calescendi, frigescendique erat vicissitudo, & crudor quidam, ut Aristoteles 1. *Problematon* 9. *&* 10. *problemate* annotavit: Ille autem crudor, Græcis σφάκελος (*f*), maxime ob frigidam, siccam, aquiloniamque constitutionem solet contingere. Pleuritides grassatæ sunt, peripneumoniæ, pulmonumque variæ affectiones, atque inter

 cetera.

(*e*) Per excellentiam. (*f*) Sphacelus.

cetera tuſſes & raucedines, præſertim quum deſæviente hieme, quæ in ſummo ſquallore & rigore frigoris congelata, conglaciataque fuerat, fundi liquarique cœperunt. Inter cetera ophthalmiæ multis ῥοώδεες (*g*), multis ξηραὶ (*h*), ut quæ in ſiccitatibus αὐχμοὺς (*i*) Græci vocant, contingere ſolent: 1 item deglutiendi quædam difficultas cum febre, linguæ ſcabritie, totius oris ſqualore quodam, juncta virium infirmitate. Atque de hoc tertio agere inſtitutum eſt; nam & quum nil appareret in faucibus, & tamen deglutire apte non poſſent ægri, nec ſolemnis remediorum uſus quicquam conduceret, idipſum nobis medicinam facientibus plurimum negotii dedit. Tres nobis videre contigit in quibus nil apparebat rubrum in faucibus, nil extra: non erigendi capitis ulla neceſſitas, & tamen per quindecim dies ſine ulla tuſſi, ſine excreatione manſerunt, cum linguæ & totius oris ad mediam fere aſperam arteriam ſquallore, ſiccitate, non calore ullo effatu digno, ſine tumore ullo, & tamen nil allevabantur. Hippocrates quidem *part.* 20. *lib.* 3. *Prognoſticon*, meminit cujuſdam ſynanches quæ ægrum in periculum non conjicit: non laborat guttur, ſed in fauces, aut in cervicem, aut in utramque fluxio fit: maximaque ex parte cervix & pectus ruborem contrahunt. At talis fluxio *ſacer ignis* ab Hippocrate vocatur, quod eryſipelatodes ſit: nec dolent vehementer, nec difficulter ſpirant, quum guttur non perpetiatur. At in noſtris ægris nullus rubor in cervice, aut pectore, ſed tantum neſcio quid ſuperficie tenus in faucibus & circum uvulam apparebat: dumque ſaliva deglutiebatur, difficultas quædam erat. Item *par-*
3. Progn. part. 17. *tic.* 17. *lib.* 3. *Prognoſt.* meminit faucium exulceratarum in febribus, quod nos aliquando obſervavimus, quum & a capite rodens humor defertur exulcerans, & poſtea vi febris rurſus ſummittitur humor, qui ob calorem febrilem acrimoniam acquirens malum continuet atque protrahat. Sed nil
Comm. in par. 3. lib. 4. de diæt. acut. in ægris noſtris tale apparuit. Quid ergo fuit quod illis tantam moleſtiam pareret? Illa difficultas, quæ aliquid συναγχικὸν (*k*) in ſe habebat, & forte ad ſynanchen referri poteſt (generali enim nomine quicquid nonnullam difficultatem ſpirandi affert, aut circa guttur, aut fauces, illud ſynan-
Aph. 16. lib. 3. che nominatur Galeno *comm. in lib. de diæta acutor.*) Sed unde illa difficultas, quum nec magnus dolor, nec phlogoſis apparens, immo nec tumor, aut phlegmonodes aut pituitoſus, nil eryſipelatodes apparebat; & tamen maxima eſt ſiccitas, nil reſudante, nil excreto, ſquallor eſt, & languent admodum ægri. An hic morbus angina ſicca, aut linguæ ſicca, aut morbus ſiccus vocabitur?

Aph. 12. lib. 3. & Aph. 14. 2. Reperio apud Hippocratem nomen τοῦ ξηροῦ (*l*) multis rebus attribui, & magnam vim habere, immo majorem forte quam quis exiſtimet. Si liceret orationis vela pandere, multa ea de re diſputari a nobis poſſent. *In Aphoriſmis* multis in locis invenio ὀφθαλμίας ξηρὰς (*m*) & ὀφθαλμίας φθινώδεας

(*g*) Fluxionales.
(*h*) Siccæ.
(*i*) Squalores.
(*k*) Anginoſum.
(*l*) Sicci.
(*m*) Ophthalmias ſiccas.

αλεας (*n*), quæ eædem & ξηραὶ (*o*) dicuntur ἐν αὐχμοῖσι (*p*). Item apud Hippocratem 4. *de diæta acutor.* χολέραν ξηρὰν καὶ ὑγρὰν (*q*), & apud eumdem Hippocratem, anginam reperio χολώδεα, πικρόχολον (*r*) (ita enim eas voces admittit Galenus clarioris doctrinæ gratia,) ut distinguatur ab ea angina, quam φλεγματικὴν (*s*) appellari volunt. Et illa angina a nitroso humore fit, qui non fauces obsidet tantum, sed musculos a tergo, ut paullo post explicabimus, orthopnœam parit, καὶ τὴν ξηρότητα πολλὴν (*t*), ita tamen ut nil appareat. Notanda hæc vox ξηρότητα πολλὴν, nam & *in* 4. *Aphorismorum*, periculosissimam quamdam anginam video, διὰ τὴν ὑπερβάλλουσαν ξηρότητα (*u*), unde strangulatio, accedente quoque febre quæ eam siccitatem adaugeat. Præterea *in* 1. *de Diæta acutor.* τὸ νόσημα ξηρὸν καὶ ὑγρὸν (*x*) reperio. Quonam vero in sensu omnes hæ sententiæ, in quibus τὸ ξηρὸν (*y*) reperitur, accipientur? Item & hæc in qua Hippocrates periculi jam advenientis signum dat, *in jam perniciosis morbis*, ait, *parvi tremores, & vomitus æruginosus, qui in potibus substrepunt*, & ὑποβορβορύζουσι ἐν ξηροῖσι, καὶ χαλεπῶς καταβροχθίζουσι, id est, *in siccis submurmurant, & deglutiunt difficulter.* Duretus illud ὑποβορβορύζουσι ἐν ξηροῖσι refert ad murmur hypochondriorum, ut murmur illud sit ob inflammationem diaphragmatis in sympathiam cerebri tracti: ego vero non ad murmur ob inflammationem diaphragmatis refero; quamquam scio borborygmum inde nasci posse, sed quum & strepitus in bibendo, & difficilis deglutionis meminerit, ego illud murmur ἐν ξηρῷ, in sicco, refero ad id quod apparet sæpe in delirantibus, in quibus laryngis musculi siccati sunt, ut non amplius motum facilem præstent nec obediant. Nam quum bibunt illi, & delirant, pars aquæ quæ descendit quodammodo it præceps cum sonitu, in vacuo & inani descendere videtur: obauditurque murmur & borborygmus circum præcordia, siccatis musculis, & liquore recta descendente, nil administrantibus illis musculis. Sic illa vox, ξηροῖσι (*z*), ad difficilem illam deglutitionem potest referri, quum tanta siccitas sit, ut musculi inertes sint, & propterea auditur sonus & murmur, ac si in cavum aliquid aquæ conjiceretur.

Part. 31. lib. 4. de diæta.

In Coacis.

Nunc sigillatim explicemus vocis illius ξηρὸν significationes, ut tandem de angina, aut potius de dispositione anginosa oratio nostra terminetur. Ita enim Medicis debet constare, quibus incumbit ex officio morbi ideam causamque animadvertere, qua ex causa difficultas deglutitionis pendeat. Nec enim audito anginæ aut difficultatis deglutiendi nomine statim ad secandas venas annulares, ac gibberi accedendum: quum alias a materia hac aut illa, alias a nescio qua intemperie illa difficultas deglutiendi oriatur. Unde auctor *lib.* 4. *de diæta acut.* duas anginæ species facit a materiæ

Idea morborum noscenda.

Ophthalmia sicca quid.

(*n*) Ophthalmias tabificas.
(*o*) Siccæ.
(*p*) In squaloribus.
(*q*) Choleram siccam & humidam.
(*r*) Cholericam & biliosam.
(*s*) Pituitosam.
(*t*) Et siccitatem multam.
(*u*) Per superexcedentem siccitatem.
(*x*) Morbum siccum & humidum.
(*y*) Siccum.
(*z*) Siccitatibus, siccis.

teriæ diversitate desumtas: ut cognitis ideis morborum in remediorum delectu aliquanto exactiores simus, ne male, temereque unum pro altero usuveniat.

Οφθαλμίαι ξηραὶ καὶ ὀφθαλμίαι φθινώδεες (a), quum ab Hippocrate dicuntur, aut quum ὑγραὶ (b), ita eas dici accipiendum est, ut in siccis lippitudinibus nil humoris manet in humidis, non crassus humor, sed tenuis; quamquam quibusdam placet, eas ξηρὰς (c) dici posse, in quibus aliquid acre, mordax, pungens, & lancinans, non quantitate, sed qualitate peccans, excernitur. Et hoc fortassis probabilitate non caret. Humidas ophthalmias Hippocrates describit *in Epidem. In constitutione calida, humida, austrinaque, multis fiebant* (ait) *ophthalmiæ humidæ, longæ, diuturnæ, laboriosæ: palpebrarum foris & intus ἐπιφύσεις, id est progerminationes, quas ficos, Græcis σύκα, vocabant.* Humiditatis copia & ophthalmiam attulit, & tubercula in palpebris: sed qua id ratione factum est, quum a duplici humore hoc duplex vitium natum videatur? Etenim humiditas ophthalmiæ ab humore est tenui, Galenus dicit, ἀπὸ τοῦ ῥεύματος ὑδατώδεος (d): at σύκα (e), sive ἐπίφυσις (f), sive ὀχθώδης ἐπανάστασις (g) (omnibus enim his nominibus unum & idem significatur) a crassiore, lentioreque humore esse videtur: hoc ipsum & Galenus fatetur: ait enim *in Commentario*, humoris redundantis superfluitatem duplicem speciem in tenuitatis & crassitiei differentia habere, tametsi idem esse humor videatur, & in eodem loco consistat. Quod hac ratione in corpore succrescere confirmat: *Quum* ait, *corpus exercitationibus solitis concitetur, moveatur, diffletur, ac lustretur, copiam & crassorum & tenuium humorum simul coacervat: crassorum ob desidiam & socordiam: tenuium & aquosorum ob vacuationis prohibitionem.* Ac si in quolibet humore sit quippiam quod limi & fæcis rationem habeat, quippiam vero quod seri, liquidiorisve partis. Qui autem discernas varios effectus utriusque humoris? tenuiorem partem excerni testabantur dejectiones liquidæ, urinæ aqueæ: crassiorem partem, vel gravitas capitis, vel coma, vel quia moram trahit cunctaturque in corpore. Et clarioris doctrinæ causa affectus quosdam nasci dicemus ab humore crassiore per congestionis modum: alios a tenuioris humoris copia per suppressionem, id est, qui suppressus est in constitutione aquilonia: deinde via aperta in partes influxit. Id quod tenue & aquosum, ophthalmias humidas fecit: id quod crassum ac deses, ἐπιφύσεις (h) quasdam in palpebris foris & intus. Quod enim crassum est, quia pigro gressu insistit, partibus inhærens alium morbum producit quam id quod tenue est, & ὑδατώδες (i). Επίφυσις progerminatio dicitur, σύκα ficus; ἐπανάστασις seu ἐπανάστημα, quod nomen apud Medicos potest sumi pro eruptione, apud Aristophanem, bullam, papulam & phlyctæ-

Part. 46. lib. 3. Epid. sect.

(a) Ophthalmiæ siccæ & ophthalmiæ tabificæ.
(b) Humidæ.
(c) Siccas.
(d) Ex rheumate præhumido.
(e) Ficus.
(f) Progerminatio.
(g) Eruptio verrucosa, callosa.
(h) Progerminationes.
(i) Præhumidum & aquosum.

phlyctænam ſignificat: & quod dicitur ἐπίφυσις, illud ἐπὶ ſignificat in palpebrarum extremo protuberantiam, eruptionemque apparere; hoc enim verbum ἐπιφύεσθαι (*k*) ſignificat: Galenus *in Commentario* interpretatur nomen ἐπίφυσιν, τὴν ἐπανάστασιν ὀχθώδη (*l*): Interpres, tuberculum collium modo, vertit: & male; hoc enim grammaticoteron. Etſi enim ὄχθη, præruptum ripæ locum ſignificet & eminentiorem paullo, & ὁ ὄχθος colliculum prominentem; tamen debuit ſcire ὄχθους apud Medicos pro verrucis, ſive verrucoſis extuberantiis ſumi: Ita enim Marcellinus *lib.* 2. *Dioſcoridis.* Ergo τὴν ὀχθώδεα ἐπανάστασιν verti oportet, eruptionem, extuberationemque verrucoſam; quamquam Interpretis lectio plauſibilis eſt, quia Grammaticum agit.

Ut ad inſtitutum redeamus, humida ophthalmia dicitur in qua aliquid aqueum & tenue manat: ξηρὰ (*m*) autem eſt quum aquilonia tempeſtas calidam humidamque excepit; hæc enim frigida conſtitutio ut manus ſpongiam, ſic cerebrum comprimit; hinc humor in has illaſve partes exprimitur, ut in oculos: quia autem extremo frigore cutis denſatur, hinc ophthalmia ſicca naſcitur: idque maxime in ſiccis ac bilioſis: quod notandum eſt ex Hippocrate. Neque enim in omnibus ſicca ophthalmia præſente conſtitutione aquilonia fit. 2 Et alio loco *in lib. de aëre, locis & aquis* probabilem affert rationem cur in ſiccitatibus, & ſqualloribus ophthalmiæ ſiccæ naſcantur. *Bilis*, inquit, (loquitur autem de hominibus bilioſis) *pars humidiſſima, atque aquoſiſſima exſiccatur atque abſumitur, craſſiſſima vero & acerrima linquitur*, ſupple, *& ſiccas ophthalmias & febres acutas faciens.* Itaque ex eo Hippocratis & Galeni loco colligi poteſt, veriſimilem eorum opinionem qui ſiccam ophthalmiam interpretantur, in qua aliquid nitroſum, paucum, ſiccum, acreque apparet mordicans oculos, non autem in qua ſupprimitur omnino humor, ut prius dictum eſt de aquilonia conſtitutione humores ſupprimente. Hinc effici poteſt ξηρὰς ὀφθαλμίας (*n*) bifariam intelligi poſſe, & eam in qua multus quidem humor, ob calidam humidamque conſtitutionem, eſt, ſed ſupprimitur ob ambiens frigidum, eaque ophthalmia cruda dici poteſt, eo modo quo *in libris de Diæta*, morbus ſiccus dicitur, id eſt crudus, in quo excrementum nondum apparet: & eam in qua non tam quantitate quam qualitate humor in vitio eſt; ut quum acer, mordax, in bilioſo humore ſuccreſcit, tempore ſqualido, arente, aquilonio ſi vis: & ſpecies quædam erit ophthalmiæ, eaque τῇ ὑγρῇ ὀφθαλμίῃ (*o*) opponetur. Et hæc poſterior de genere earum ophthalmiarum eſt, quæ a Galeno & Hippocrate vocantur φθινώδεες ὀφθαλμίαι (*p*): de quibus antequam dicamus, afferemus opinionem Aëtii & Celſi περὶ ξηροφθαλμίας (*q*), nomine compoſito. Aridam lippitudinem definiunt, in qua ſubaridi oculi nec tument, nec fluunt, ſed cum levi prurigine ingraveſcunt: & palbebræ citra duritiem prægravi pituita

Comm. in Aph. 12. *lib.* 3.

Lib. de locis, aëre.

Aph. 15. *lib.* 3.

(*k*) Progerminare.
(*l*) Epiphyſin, eruptionem calloſam.
(*m*) Sicca.
(*n*) Siccas ophthalmias.
(*o*) Præhumidæ ophthalmiæ.
(*p*) Tabificæ ophthalmiæ.
(*q*) De ophthalmia ſicca.

tuita inhærescunt. Huic similem faciunt ψωροφθαλμίαν, aspritudinem oculorum ac scabram lippitudinem interpretantur, rubor est oculi, pruritus a nitroso salsoque humore: ac credo in his apparent quibus corpus biliosum est, aut putri salsaque pituita plenum. Ergo ophthalmiæ tabificæ quædam

Aph.16. lib.3.

sunt, φθινώδεας vocant, ut sine distinctione sit legendum in *aphorismo* 16. *lib.3. Aphorismor.* ἐν αὐχμοῖσι φθινώδεες ὀφθαλμίαι (*r*), non autem cum distinctione, lippitudines in squalloribus, & item tabes, ut contendit Galenus *in Commentar.* siquidem negat in siccitatibus, quatenus tales sunt, tabem contingere: at nec articulorum dolores, nec dysenteriæ ipsæ, nec stranguriæ in squalloribus contingunt. Quis dicat sine humore aut arthritim, aut dysenteriam, aut stranguriam nasci? Ideoque perplexus est admodum Galenus in exquirendis hujus aphorismi demonstrationibus. At mihi parum consultus videtur Galenus, quasi vero non noverit in squalloribus ferinas destillationes & dysenterias ab acri, squalidoque (ut sic dicam) humore, qui sensim atque sensim sese exerit. Nec enim adeo rudis Hippocrates, ut αὐχμὸν (*s*) intellexerit sine aliquo humore, & in medio omnis recessus: quasi vero squalor temporisque arida & squalens tempestas non vim aliquam humoribus imprimat, & non in tali constitutione squalida ichorum dominatus non sit satis malignorum. Itaque accuratior fuit hic Galenus, & frustra. Porro φθινώδεας ὀφθαλμίας (*t*) videtur & Galenus referre. Quamquam ophthalmiarum tabificarum hoc sit proprium, ut ad tabem, consumptionemque oculorum pertrahant, & tamen in squalloribus grassantur: an vi squalloris, an ratione humoris sicci, nitrosi, mali. Si humor est, quare non & tabes ab humore? Si vi squalloris, si oculus tabescit ac consumitur, cur non & reliquum corpus? ut nomen τῆς φθίσεως, non pro tabe, quæ proprie ulcus, aut aliud pulmonis vitium sequitur, sumatur, sed pro qualibet consumptione, ut posse sumi Galenus suspicatur *in Aphorism.*

Comm. in aph.10. lib.3. Part. 22. com.1. in lib. de Diæta acut.

Item ξηρὸν νόσημα (*u*) reperitur apud Hippocratem *part. 22. comment.* 1. *in lib. de Diæta acut.* quum diætæ instituendæ rationes docet. Nam quamdiu morbus siccus manet, tamdiu a pleniore cibo abstinendum, nec naturæ negotium facessamus: nec tantum ad morbos thoracis nomen τοῦ ξηροῦ (*x*) referri vult, sed ad omnes partes laborantes, in quarum affectionibus nihil excernitur eorum quæ redundant. In sicca ophthalmia, ait, quum nil resudat: in cerebri affectibus, quum nec per nares, nec per palatum rei cujusque excretio fit: in affectibus partium in ventre inferiore contentarum, quum alvus resiccata admodum est: & idem in ceteris. Quum autem excernitur aliquid, vocat morbum ὑγραίνεσθαι, humefieri.

Sicca tabes ab Hippocr. describitur lib. de ossium natura.

Sed quæstio hic magna oriri possit, an sit idem morbus siccus, & crudus: an idem, morbum humescere & coctum esse, ut omnia per synecdochen capiantur. 3. Videtur idem esse morbum crudum & siccum, item coctum:

(*r*) In squaloribus tabificæ ophthalmiæ.

(*s*) Squalorem.

(*t*) Tabificas ophthalmias.

(*u*) Morbus siccus.

(*x*) Sicci.

coctum maturumve, & humidum dicere. Nam, exempli gratia, in pleuritide oris mador, sputi expectoratique facilitas tamquam ἐπιφαινόμενον (y) jam initium morbi præteriisse, & brevi finitum iri demonstrat *in Aphorismis.* Si ergo siccus, id est, crudus est quum nil excernitur a parte, sed materia coercita conclusaque in parte est : ergo in cujus ophthalmiæ initio fluor & lacrymæ multæ sunt, ut in humida ophthalmia, *ex 3. Epidem. Hippocratis* ante monstravimus, ea dicetur humida, proindeque cocta : consequens autem falsum est. Item quum cerebrum plethoricis auctum est symptomatis, & per oculos, nares & palatum multæ pituitæ liquidæ crudæque excretio fit, ista excretio significaret morbum humidum, id est coctum : hoc autem falsum est. 4 Itaque tametsi quum madet os in thoracis affectibus, brevitatis morbi indicium est, non tamen idem est siccum ac crudum : nec coctum, & humidum. Liquidior enim ptisana ad humectandum propinatur, non autem ad coquendum dari dicitur. Quocirca ut in omnibus admirabilis est Hippocrates, ita hujus quæstionis nodum quodammodo dissolvit ; scribit enim : *Si autem os madefiat, & qualia oportet a pulmone excernantur, sorbitionis quantitatem augebis.* Nam quæ citius madent, Græce πλαδοῦντα (z), celerioris criseos notam præ se ferunt : si coctum & humidum, idem significarent, & ξηρὸν καὶ ὠμὸν (a), crudum seu ἄπεπτον (b) dixisset simpliciter, si os madescat ; nec adjecisset, & qualia oportet educantur. Nam hæc particula, καὶ ὁποῖα δεῖ εἴη (c), non jam amplius contrarium siccitatis declarat, sed jam ad coctionem nos insinuant : id est, coctionis tacitam mentionem injiciunt. Et illud est quod acute Galenus *in comm. in partic. illam*, annotaverit, verba illa ; *si qualia oportet excernantur*, coctionis argumenta, signaque, γνωρίσματα Græcis exhibent. 6 Et si humidum esse ac coctum esse idem significarent, catarrhosæ dispositiones, qualescumque forent, de coctorum morborum numero essent. Nec dubium quin in quibus morbis excretio esse debet materiæ, si illa materia supprimitur, & siccus morbus dicitur & crudus : & quum excerni incipit cocta, tum morbus ὑγραίνεσθαι (d) dicetur : & in quibus ante tempus excretio fit, nimirum materiæ crudæ, tametsi tunc νοῦσος ξηρὰ (e) dici non possit, quia effluxio fit, tamen crudus vocabitur. Sed hæc subtiliora.

Aph. 12. lib. 1. & lib. de crisib. passim.

Part. 23. lib. 1. de diæta acut.

Præterea χολέραν ξηρὰν & ὑγρὰν (f) apud Hippocratem reperio *in 4. de Diæta acutor.* Humida cholera dicitur in qua magna contentione & virium jactura sursum deorsum excretio fit putrium, incoctorumque. Galenus *in comment.* vult oriri ab acribus humoribus generatis a corruptione assumtorum : Arida fit a spiritu flatulento acri. Videtur ex sententia Galeni his nasci sicca cholera qui cibos coctu difficiles sumserunt, transire nequeuntes, quibus adjecti sunt cibi acriores ac calidiores : 7 & tunc flatulenta copia impedit quominus quicquam excernatur. Unde quomodo magna, an non

Comm. in part. 103. lib. 4. de diæ. acut.

(y) Superveniens.
(z) Madescentia.
(a) Siccum & crudum.
(b) Incoctile.
(c) Qualia oportet educantur.
(d) Humescere.
(e) Morbus siccus.
(f) Choleram siccam & humidam.

illa cholera in qua calida assumta sunt cum difficilibus coctu, potius humida dicenda sit quam sicca? Hippocrates ait quidem laserpitii radicem choleram siccam efficere, sed postea jungit, si cum multo caseo & carne bubula sumatur. Sic *in Epidem.* quidam vorax esu carnium porcinarum, haustu vini generosissimi & placentarum, in choleram incidit, supple siccam, ut ex priore Hippocratis demonstratione colligi est. Quid ergo erit humida? Quantum ex collatione locorum colligo, in humida cholera plus est materiæ corruptæ, facultatem expellentem irritantis ad excretionis omne genus, ut in hoc dicatur humida, quia excretio fiat; qua nominis significatione sumi τὸ ὑγρὸν (*g*) diximus ante. In sicca plus est crudæ, crassæ, impactæ, & flatus eam materiam subigente, agitanteque; unde membranarum divulsio diruptioque aliquando, & gravissimi dolores: in eoque sicca dicitur, quod nil fere excernatur, sed convolutio fit quædam intestinorum, & inflatio ventris: qua in significatione τὸ ξηρὸν (*h*) sumi dictum est paullo ante. Atque adstrictionem esse flatuumque magnam iliadem collige ex Hippocrate eodem loci: *Ab arida cholera venter inflatur, strepitus fiunt, dolor laterum & lumborum, nihilque alvus dejicit, sed adstringitur.* Ergo ξηρότητος (*i*) ipsius in cholera sicca vis in eo, quod cohibitio retentioque est materiei. Quamquam Galenus *Comment. in partic. illam* non vult probare istam suppressionem flatuum ad constituendam hyparxim, naturamque τῆς χολέρας ξηρᾶς (*k*), quod tamen a ratione alienum est. Verba ejus sunt: *Quum flatus interdum exire possint, interdum retineri, aridam choleram ob retentos flatus generari asserere nequeo; nam probabilius est eos vocare* (supple cholera sicca laborantes) *in quibus potius flatus erumpunt, quam retinentur.* At contra: etenim nonnullos summis cum cruciatibus cholera sicca laborantes mori videmus, in quibus nil fere excernitur, nec materiæ, nec flatus. Membranarum enim offensæ, & divulsiones ex eo maxime sequuntur, quod spirituum magna sit vis materiam veluti subigens, diripiensque, & dum penitus subitur, solutione unionis partium præsertim nervosarum implacabiles dolores excitantur. Atque idem in ventriculo contingit & partibus vicinis, præsertim membranosis, quod in surarum affectu, qui Græcis peculiari nomine συνολκὴ (*l*) dicitur, Gallice *gouttes crampes*; inclusus est enim spiritus divellens, & exitum sibi quærens. De cholera sicca dictum sit hactenus.

9. Epid. p. 562.

Comm. ad part. 27. lib. 3. Prorrhetic. meminit τῆς συνολκῆς σπασμώδους (1).

Accedamus nos ad id cujus gratia instituta est disputatio. Institutum erat dicere de Angina, & anginoso quodam affectu (ita enim loquar) id est, de difficili deglutitione: quæ difficultas in faucibus & gutture synanches aut συναγχικοῦ παθήματος ὕπαρξιν (*m*) constituit. Animadvertimus enim in quibusdam, ut initio dictum est, ariditatem summam linguæ, (talem autem linguam Hippocrates 7 *Epidemiorum* vocat γλῶτταν περιπλευμονικὴν (*n*), quod

(*g*) Præhumidum.
(*h*) Præsiccum.
(*i*) Siccitatis.
(*k*) Choleræ siccæ.
(*l*) Nervorum tractus, divulsio.
(1) Convulsionis spasmodicæ.
(*m*) Anginosi morbi essentiam.
(*n*) Linguam peripneumonicam.

quod iis qui inflammatione pulmonis laborant familiaris esse soleat) dolorem occultum & latentem colli musculorumque omnium qui ad humeros usque protenduntur; faucium est squallor, siccitas, nil tamen apparet quod arguat id de quo tamquam de difficilis deglutitionis causa quæri possit. Quærendum itaque quis sit affectus, quo nomine donandus, cujus speciei, quæ idea, qui mos & ingenium. Potest generaliter affectus σωάγχος (o) dici, ut Galenus *Comment. in partic.* 30. *lib.* 4. *de diæta acut.* sumi posse ostendit. Duplex autem omnis est σωάγχος, ut auctor *lib.* 4. *de Diæta acutorum* vult, aut est a materia crassa, viscosaque quæ in majoribus vasis continetur, aut a tenui, acri, biliosa, quæ sua tenuitate majores amplioresque venas pervadit, sed in tenuiores sese insinuat; in synanche a crassa materia tumor est brevi strangulans: alter σωάγχος, qui a tenui fit, non ita sese tumore effert, sed intemperie potius quadam, & erysipelatodes dicitur: Galenus dicit vocari posse πικρόχολον, aut χολώδεα (p). Hanc autem ita describit: *Quum a capite tenuis fluxio est, & nitrosa, quasi ab anni tempore talis sit, mordet, ulcerat, orthopnœam parit, & siccitatem multam: Quæ intuentibus nobis apparent* ἰσχνὰ φαίνεται, *minime tumentia apparent*: Ita enim non pro gracili ἰσχνὸν sumitur, sed pro humili, non tumente. 8 Quo loco mihi videtur anginam nostram, de qua laboramus, describere; nam & siccitas multa erat, quam Hippocrates πολλὴν ξηρασίην vocat, verbo antiquissimo: & difficilis deglutitio; nihil autem in faucibus aut gutture apparebat: nec alius color fere a proprio erat, nisi quod siccitas esset. Magnum enim est observare an dissimilis sui sit color. Propterea veteres vocem ἰσχνὰ (q) interpretabantur per ἄχροα (r), id est, decolorata, non habentia colorem qui adesse deberet si inflammatio esset. Sed tamen hanc interpretationem ridet Galenus *in Commentario*. Galenus autem rationem reddit cur non tumeant partes laryngis & faucium: non quin biliosus humor multus collectus non possit tamen efficere, ac præsertim humor qui a capite descendit: omnis enim pituitosæ naturæ propinquus est, ut propterea pituitæ naturalis fontem cerebrum asseveraret auctor *lib.* 4. *de morbis*, & *lib. de glandulis*: sed, ut ait Galenus, fit ut fluxionis partem recipiant faucibus vicini musculi: item qui a tergo siti sunt, ubi & stomachus qui sæpe simul afficitur. Sic rationem reddit & cur siccitas, cur tumor non adsit, diffusa, liquataque materia: item cur a tergo & circum collum dolores adsint: atque talem affectum, & symptomata qualia hic describuntur, mihi visus sum videre in istis ægris quorum superius paullo memini, nisi quod talis synanche per eumdem Hippocratem vel æstate, vel autumno fiat. At hæ affectiones synanchicæ, quarum meminimus, in hiemem inciderunt, eamque acerbissimam. At quid obstat quin dicamus, id quod ante observatum est, per hiemem coacervari crassos humores, & eorumdem ichores sive serositates, quæ quum diu suppressæ fuerint, acrimoniam

Part. lib. 4. de Diæta.

(o) Angina.
(p) Biliosam aut cholericam.
(q) Gracilia.
(r) Decolorata.

& νιτρῶδές τι (s) acquirant, desævienteque hieme, tenue illud subit tacite, & morbos sui generis committit. Atque eo modo fiet angina ξηρά (t): ita enim loquar doctrinæ causa, quo & ophthalmia ξηρά: non quin sit humor aliquis, sed potius qualitate quam quantitate peccat: & facit squallorem, nescio quam intemperiem aridam: quod explicavit Hippocrates, quum ait, istum humorem nitrosum efficere ut ξηρασίη πολλὴ παραγίνηται (u): hinc fit ut subdiderit, *& tendines cervicis posteriores intenduntur, apparentque intenti ac si tetanus esset*: hinc vocis amissio: quod indicat scribens, καὶ ἡ φωνὴ ἀπέῤῥωγε τουτέστι ἀπόλλυται (x), ait Galenus, per laryngis passionem.

Comm. in aph. 32. lib. 4. de diæ. acut.

Vocis autem generatio in ea maxime parte fit, quæ larynx vocatur, Galeno teste. Huc maxime pertinet locus de Angina letalissima, quam describit Hippocrates *in Aphorism. Si a febre habito collum pervertitur, & vix potest devorare, sine ullo tumore, letale.* Paullo ante alium scripserat aphorismum de angina quoque. *Si a febre habito, tumore non exsistente in faucibus, strangulatio repente supervenerit, letale.* Aliud esse scribit Galenus, vix potest devorare, & quum strangulatur. Quum autem dixit, *tumore non exsistente in faucibus*, tacite indicat affectum esse solum guttur, quod λάρυγξ dicitur, quum repentina strangulatio necessario laryngis affectionem significat, undelibet hoc contingat, sive ab inflammatione, sive aliter, ut paullo post dicemus, quum inquiretur an sola intemperies sicca hoc efficiat. Mirum quomodo in aphorismo illo prædicto, in quo scriptum, οἰδήματος μὴ ἐόντος ἐν τῷ φάρυγγι (y), quum nomen φάρυγγος per *fauces* interpretentur. Nam illud animadverterunt auctores Græci, nomen ὁ φάρυγξ in masculeo genere, guttur significare, & cum nomine λάρυγξ confundi: in feminino, φάρυγξ *fauces*: & Hippocrates in masculino genere accepit. Sciendum non necessario semper laryngem significare quum masculei generis est: promiscue enim ὁ φάρυγξ & *fauces* & *guttur* designat: sed ἡ φάρυγξ *fauces* semper denotat. Propterea que Galenus *in commentario* utriusque aphorismi a nobis citati, quum verba Hippocratis adducit, non amplius usurpat articulum masculeum ὁ, τοῦ, τῷ, sed ἡ, τῆς, τῇ: quod diligenter notandum est, ut omnis amphibologia declinetur: Quod Galeni ingenium vix deprehendunt linguæ græcæ ignari. Propterea parum legendo proficiet, qui versionibus tantum latinis impolitis & rudibus, nec ulla ex parte attingentibus Asiaticam sermonis venustatem, operam accommodabit.

Aph. 35. lib. 4.
Aph. 34. lib. 4.

Ergo quum non apparet tumor in faucibus, & repente suffocatio incidit, præsertim dominante febre, mortis metus est maximus. Quærit Galenus duo: cur dum in illo aphorismo anginæ funestissimæ meminit, non mentionem facit de dolore, ut fecit *in Prorrhetico*, dicens, *fauces dolentes*: item an angina absque dolore esse possit. De priore ita statuit: Tametsi non meminit doloris, potest tamen intelligi. De posteriore ita, Si angina sit cum

An in angina dolor.

(s) Quidpiam nitrosum.
(t) Sicca.
(u) Siccitas multa generatur.
(x) Quibus vox amittitur & perit.
(y) Tumore non existente in faucibus.

cum inflammatione, non poteſt non adeſſe dolor. Poteſt autem ſtrangulatio fieri ſine dolore tribus modis, vel oborto tumore frigido quod οἴδημα (z) dicetur: 10 vel reſolutione muſculorum laryngem aperientium, unde anguſtior redditur meatus: vel ab utroque ſimul: tertio ſumma ſiccitas & ſquallor muſculorum internorum laryngis hoc efficere poteſt: ita enim ſupra modum extenti, meatus anguſtiam afferent. Sed quæſtio orietur difficillima: Si indolens angina & ſtrangulatio repente contingere poteſt, ut hic docet Galenus, an a ſiccitate immodica id fieri poteſt? Videtur non poſſe fieri; nam intemperiem ſiccam anginæ auctorem, ſi ita fors ferat, neceſſe eſt longo admodum tempore acquiri, ut ex locis infinitis Galeni colligi poteſt: quomodo ergo ab iſta immodica ſiccitate repentina ſtrangulatio contingere poteſt? Iſta videntur aſyſtata. Niſi quis dicat ſiccitatem quidem tempore acquiri, ſed illam non ſufficere ad necandum niſi febris concurreret maxima: quæ febris (nulla adhuc præſente alia ſiccitate) brevi tempore omnium inſtrumentorum tenſionem atque ariditatem afferre poteſt, præſertim ſi ſit e genere febrium καυσώδεων (a). Ac propterea quum in alio aphoriſmo ſcribit: *Si cui a febre occupato collum invertitur, & vix poteſt devorare, ſine ullo tumore, letale.* Galenus *in Commentario* miratur Hippocratem non meminiſſe loci, quum ait, *tumore non exſiſtente*, ut fecit alio in aphoriſmo: ſed ſubaudiri intelligit, vel, in faucibus, vel, in collo ipſo. Ait autem iſtam ſtrangulationem, aut potius deglutiendi difficultatem ab inflammatione muſculorum gulæ præjacentium, aut gulæ ipſius oriri poſſe: & ab iſta inflammatione contorqueri poteſt vertebra: Vel enim a tuberculis invertitur, vel ab inflammatione ob tenſionem partium inflammatarum, & ad ſeſe retrahentium: eſt enim affectus cervicis in quo vertebræ ad anteriora luxantur; vel ſolum muſculis qui cum ipſis communicant affectis tumore, vel nato tuberculo, ut placet Galeno: vel extentis ob inflammationem partium nervis ac ligamentis, ut notat Galenus *Commentario in Aph.* 35. *lib.* 4. *Aphoriſm.* Atque ut explicat rationem illius anginæ de qua ſermo eſt, affert locum ex Hippocrate, quo in loco vult eamdem anginam deſcribi quæ & hoc in loco. Textus autem eſt: *Anginam patientium tales erant affectus: Colli vertebræ intro vergebant, extraque apparebat collum habere cavitatem, & hoc tactum dolebat.* Notandum autem illo loco mentionem fieri de angina in peſtilenti conſtitutione. Quærit rurſus cur Hippocrates dum loquitur de angina a contorſione colli in febre ingente, non meminit doloris ut & *in Epidemiis*? ſi enim inflammatio eſt, neceſſe adeſſe dolorem: an non inflammatio eſt præſente tanta febre, & facta contorſione colli? unde iſta contorſio? Concludit iſtam anginam ab excedente fieri ſiccitate, a qua tenſio, hinc tractus, a tractu everſio vertebrarum. Quum enim adeſt iſta ſiccitas, a qua tenſio, tractus, everſio, anguſtia meatus, difficilis deglutitio, malum hoc: pejus vero ſi febris adſit. Nam & febris auget uſum reſpirationis, cui non poteſt ſatisfieri ob meatuum anguſtiam: item auget ſiccitatem; ſic malum malo cumulatur.

Cap. 3. *lib.* 4. *de loc. aff.*

Lib. 2. *Epid. Vide cap.* 3. *lib.* 4. *de loc. aff.*

Quæſtio:

(z) Oedema.

(a) Ardentium.

Quæstio : Si eſt excedens ſiccitas quæ anginam quodammodo peſtilentem facit, unde illa ſiccitas ? an repente incidit, an non ? an humor eſt ? Dicam quod ſentio, & accommodabo ad ægrum noſtrum, cujus ergo inſtituta eſt hæc diſputatio.

11 In ſummis ſqualloribus, præſertim dum æſtus adſunt, vel etiam in ſicca & aquilonia conſtitutione in qua ſupprimuntur humores, ſed tenue tantum ſerum exprimitur vi ambientis, ut exemplo ſpongiolæ fieri contingere ſcribit Galenus *in Commentar. in 3. Aphoriſmorum*, ſæpe circum fauces, collum, oculos, ſiccitates oriuntur, quarum ratio nulla reddi poteſt : Et difficultas deglutiendi eſt, nullo apparente tumore vel in gula, vel in pharynge, vel in larynge : & ſqualet aretque ægrotis guttur ; lingua ſcabra, exigua febris & latens, quaſi ab ambiente calido evocato foras calore, aut ab ambiente frigido nimium (nam in ſqualloribus hæc fieri diximus, dictum autem velim quum vel exceſſus eſt caloris, vel frigoris) retruſo in centrum calore ; unde quemadmodum in oculis ξηροφθαλμία (*b*) naſcitur, ita ξηραγγίνα (*c*), ſi verbum confingere liceret, aut ξηρὸς σύναγχος orietur. Quod admodum notare oportet, & Medici decipiuntur admodum. Vidimus ita affectos per 20. aut 30. dies laborare cum ſquallore magno, infirmitate ſumma, ariditate, nulla ſiti, difficultate deglutiendi, oculorum quadam cavitate, fuliginoſo ſpiritu arente atque æſtuante, ac ſi in hecticam laberentur. Et ex noſtratibus Medicis nulli hoc obſervaverunt, præter unum dominum Magnum, omnium, quos ætas noſtra fert, acutiſſimum & ſollertiſſimum, qui vocat iſtum morbum Anginam συντηκτικὴν, colliquativam anginam, & catarrhoſam colliquationem ; nam partes omnes ad guttur, collum, & fauces attinentes liquefieri quodammodo videntur : & in exiguis venis ichor tenuis contineri videtur, qui ſuperficiarium dolorem excitat.

Omnium morborum quos mihi videre contigit, hic mihi difficillimus & ad cognoſcendum, & ad curandum viſus eſt. Atque obiter qua ratione ei ſit occurrendum, ſi quando incidat, aperiam.

Quum ergo ea difficultas deglutiendi (ſive quis *anginam* vocet, ſeu *rheumatiſmum ſiccum*, ſeu *morbum ſiccum*, ſeu *anginam ſiccam*, ſeu *peſtilentem fluxionem*, ſive αὐχμὸν (*d*) quemdam malignum, ſive *colliquationem*, ſive *catarrhoſam colliquationem* hoc loco non intereſt, tametſi longe hæc vocabula inter ſeſe differant, aliaſque morborum ideas indicent) quum, inquam, ea difficultas deglutiendi cum ſiccitate, ſqualloreque ſit conjuncta, nullo etiamnum nec foris, nec intus tumore apparente, dolore quodam occulto partium omnium ad guttur & collum pertinentium, non eſt dubium quin illa intemperies ſicca corrigenda ſit : Eamque ob cauſam plurimum conferet id quod ſequitur.

℞. *Paſſularum mundatarum, & ficuum, ana, unc. j: glycyrrhizæ non raſæ, dr. iij: pruna, num. xx: radicis althææ, unc. ß: fiat decoctio in æquis partibus aquæ*

(*b*) Sicca ophthalmia.
(*c*) Angina ſicca.
(*d*) Squalorem.

aquæ rosarum & plantaginis: in colatura dissolve oxycrati, unc. ij: mellis violarum, unc. iij: fiat gargarismus: vim habebit humectandi, detergendi & squallorem tollendi. Deinde circum partes thoracicas fiat litus sequens.

℞. Butyri recentissimi, lib. j: cum qua misce olei amygdalarum dulcium sine igne extracti, unc. ij: olei cheirini & violati non veteris, unc. jß: misce: fiat litus. Circum collum, guttur, nucam, deforis magna copia affundetur & illinetur id quod sequitur.

℞. Chamæmeli, meliloti, scabiosæ, ana, man. j: fiat decoctum ad sufficientem quantitatem, in qua extrahe mucaginis seminis psyllii & althææ, ana unc. iij: cum butyro recenti & unc. iij olei violati loti in prædicto decocto fiat litus ad omnes partes dictas.

Item præclare fiet si bolum cassiæ assumat sine rhabarbaro cum syrupo violarum.

Item si ore verset bolum cassiæ, deinde rejiciat, quia vim magnam habet humectandi & squallorem tollendi.

ANNOTATIONES.

1. *Istas affectiones Hippocrates* 4. acutor. *explicat eleganter*: Quum fluxio calida ac nitrosa fit e capite, mordet, ac ulcerat, & spiritu implet, & erecta cervicis spiratio accedit, & siccitas multa: & quæ videntur gracilia apparent, tendines posteriores in collo apparent distenti, vox abrumpens, &c.

2. Lib. de loco, aëre & aquis, *humidas ophthalmias agnoscit in iis qui a ventis calidis perflantur, præsertim si inter brumalem solis ortum & occasum venti perflent: duras & vehementes in iis qui inhabitant regionem ventis frigidis objectam, & duras opponit humidis certa de causa. Et alio loco videtur explicare cur fiant ophthalmiæ siccæ & febres acutæ, & diuturnæ, quum æstas sicca fuit, & autumnus siccus est & borealis*; quia (*inquit*) quod in bile est humidissimum & liquidissimum absumitur, densissimum & acerrimum relinquitur: *quod notandum. Vide* comment. in Aphorism. 14. lib. 3.

3. *Apud Hippocratem* lib. de locis in homine, *locus est in quo de pleuritide sicca loquitur; sed nomen* siccum *longe aliter quam hic sumitur. Etenim pleuritim siccam vocat, in quo successu temporis pulmo resiccatus adhæret costis: unde dolores lateris.*

4. *Unde* lib. de vetere medicina, *erysipelas, peripneumoniæ, defluxiones salsæ, acres, humidæ, incoctæ dicuntur: quæ quum crassiores redduntur, coqui dicuntur.*

5. Libro 1. Aphorismorum, aphor. 12. & aphor. 50. lib. 2. προγνωστικῶν *docet sputa in morbis thoracicis initio apparere debere; in peripneumonia, biliosa remista tantillo sanguinis, an hoc vult initio morbum debere esse coctum. Magna hæc controversia, quam hoc in loco dirimimus: & in margine* Commentarii in aphorism. 12. lib. 1. Aphor.

6. *Quibus antequam facti essent pleuritici, pulmo erat male affectus, aut catarrhus aliquis, statim initio pleuritidos multum mucorem excernunt, & ta-*

men eorum pleuritis non dicitur esse humida, sed sicca, nisi de materia conjuncta excernatur, quod notandum.

7. *Nota choleram siccam usu balnei juvari, ut patet ex* lib. 7. Epid. *de Pausaniæ filia, quæ ex fungi crudi esu incidit in choleram siccam, hydromeli valde ei contulit.*

8. *Vide Galenum* Comment. in Aphor. 34. lib. 4. & in sententiam 54. lib. 2. Prorrhetic. *ubi vocem* τῦ ἰσχνῦ (*e*) *interpretatur per id quod* in Prognosticis *ab Hippocrate dictum est*: τὸ μηδὲν ἔκδηλον ἐν τῇ φάρυγγι ἐμποιεῖν, *quod nil manifestum in faucibus facit.*

9. *Apud Hippocratem* sect. 7. lib. 6. Epidemior. *quum de quadam constitutione loquitur, ait*; Pharynges inflammabantur: *deinde paullo post* Anginæ fiebant. *Sic aliud est Pharyngas, aliud Anginas.*

10. *Et* partic. 28. sect. 1. lib. 1. Epid. *notat Hippocrates a ferina destillatione pharyngem esse vitiatum & tabefactum, a qua tabefactione sequitur retractio quædam gutturis. Vide* librum Definitionum nostrarum in voce κατεῖλῦσαι.

11. Αὐχμὸς (*f*) *non tantum debet intelligi de calidissima tempestate. Nam quum nulli flatus plane excitantur, sive torreat omnia æstas, sive rigeat plane hiems, tunc* αὐχμὸς *Græcis dicitur. Et quum hiems anni* 1572. *rigentissima fuerit, non mirum si morbi alii fuerint quam qui in hiemem moderatam incidunt: Nullæ, aut paucæ fuerunt apoplexiæ, carentia somni fuit: dolores superficiarii & anginosi cum pauca febre, & hoc a squallore fuit: quem squalorem hiemalem Virgilius videtur describere, quum in Georgicis ait,* penetrabile frigus adurit. *Adustio illa Virgiliana magnam habet* ἐνέργειαν (*g*).

12. *Apud Hippocratem* sect. 7. lib. 6. Epid. *manifeste apparet hoc nomen angina* ξηρὰ (*h*), *quia nihil aut parum cocti educebatur. Item* τὰ παραπληγικὰ ξηρὰ (*i*), *quod mirum est.*

CONSILIUM LV.

De Cholera morbo.

QUoniam dum disputaremus de morbo sicco, de angina sicca, necessario incidimus in disputationem de cholera humida & sicca: non alienum ab instituto erit, si nonnulla, quæ animo concepta habemus de cholera morbo, eloquamur ac exprimamus: hæc enim intellecta descriptaque plus voluptatis afferent, quam animo retenta. Aphorismus est Hippocratis *in Coacis animadversionibus*, τὰ λειπυρικὰ μὴ χολέρας ἐπιγινομένης

(*e*) Gracilis.
(*f*) Squalor.
(*g*) Energiam.
(*h*) Sicca.
(*i*) Paraplectica sicca.

νης ȣ̓ λύεται: Leipyriæ febres non ſolvuntur niſi ſuperveniente Cholera morbo. Quæ Hippocratis ſententia quoniam obſcura eſt, & a communi ſenſu judicioque remota, ob latentem quem in ſe fructum continet, plenius a nobis eſt enucleanda.

Ac primum ut plenius res intelligatur, de febrium leipyriῶν eſſentia agendum, ut tandem conſtet an cholera morbus leipyriæ febris ſolutionem afferre poſſit. Nulla eſt conſenſio inter Græcos & Arabes de leipyria febre, immo ne inter Græcos ipſos. Καύσȣ (*k*) & febris leipyriæ magna eſt affinitas, iiſdemque pæne ſymptomatis morbus uterque ſeſe profert ac prodit: Sitis eſt ingens, jectigatio, mentis perculſio, vigiliarum aſſiduitas, partium extimarum refrigeratio, ſed præſertim in leipyria æſtus in internis. Galenus *Comment. in Aphoriſmos* ait: *Partium extimarum refrigeratio æſtuantibus internis ſolis accidit febribus quæ cauſoi dicuntur, pernicioſis, vel potius malignis, ut leipyriis*: quo loco leipyrias febres ad καύσȣς (*l*) referre videtur: & notandum hoc eſt. Cauſa autem receſſus ad interiora caloris, vel eſt ingens inflammatio, vel eryſipelas: ſic leipyriæ febris hyparxis in eo conſiſtit. Id autem ſtatuunt diſcriminis inter continuas ardentes & leipyrias, quod καῦσοι ſequantur inflammationem internam partis alicujus, leipyriæ congeſtionem humoris bilioſi in alvo, qui aliquid ἐρυσιπελατῶδες in ipſo ventriculo efficit. Quod fortaſſis quoſdam Græcos adduxit ut exiſtiment eryſipelas ſolum ventriculi leipyriæ febris auctorem eſſe: nec enim phlegmone eſt: videndumque eſt an bilis in ventriculo æſtuans eryſipelatodes aliquid afferat: & an ſit tumor. Nam credibile videtur bilem quamdam prærubram & viſcidam membranis inhærere poſſe, partim in occultis viis ſubſiſtere, quæ dum inflammatur, nec facile a parte deſecatur detergeturque, concipitur æſtus ingens qui receſſum afferat caloris foris intro. Quod ſi verum, an τὰ λειπυρικὰ μὴ λύονται μὴ χολέρας ἐπιγινομένης; An leipyricæ affectiones, vel febres leipyricæ non ſolvuntur niſi ſucceſſu choleræ morbi? Locus ille Hippocratis ſi verus eſt, & focum, & cauſam, & curationem leipyriarum explicat. Quidam verbum λύεσθαι (*m*) in malam partem accipi volunt, ut morbi ſolutionem ad interitum ſignificet: quo in ſenſu ſumtum eſt *in Aphoriſmis*, τρόμος ἐπιγενόμενος παραφροσύνην λύει. *Tremor in febribus poſt ingens delirium ſuccedens illud delirium ſolvit*, id eſt, delirii quidem finem affert, ſed ſimul & ſemel hominem de medio tollit. Et eſt politicus loquendi modus quum ægrum quempiam non amplius laborare dicimus, & ab omnibus malis liberatum, per mortem, ſupple, poſtquam enim mors perculſit. Itaque dicunt, Leipyriæ febres non ſolvuntur, niſi cholera ſuperveniente, id eſt, cholera ſolvit febrem leipyriam; ac ſi dicat, finem quidem leipyriæ affert, ſed una ad interitum ducit: quod mihi non placet: quum fieri poſſit ut cholera morbus leipyriæ ſuccedens, eam tollat; quod mirum eſſe poſſit. Leipyria morbus funeſtus eſt, cholera quoque funeſtus

Comm. in Aph. 48. lib. 4.

λύεσθαι *quid ſignificet.*

Ii 2

(*k*) Febris ardentis.
(*l*) Febres ardentes.
(*m*) Solvi.

ſtus morbus & acutiſſimus breviſſimo tempore hominem e medio tollens. Qui fieri poteſt ut morbus per ſe funeſtus alterum morbum funeſtum ſolvat? potius enim malum malo cumulari videretur. Atque ita interpretandum eſt Hippocratis conſilium.

Cholera morbus eſt quum ſurſum deorſum magno impetu bilis fertur, ut magna brevi tempore ſpirituum fiat evacuatio, & dolores acerbiſſimi ſint; hinc mors. Leipyria febris, ut ante docuimus, ſequitur διάθεσιν ἐρυσιπελατώδη (*n*) ab humoris bilioſi congeſtione. Ille autem humor non ejus generis cujus & bilis flava tenuis, quæ ſua tenuitate orgaſmum facit: ſed eſt quædam bilis prærubra, ſqualida, ſicca, viſcoſa, adhærens parietibus ſtomachi, quæque propterea nonniſi magna vi deturbari poteſt. Cholera morbus conferre poteſt ex eventu, dum videlicet in cholera morbo (cujus ὕπαρξις (*o*) in excretione conſiſtit ἀθρόως (*p*) facta) evacuatur bilioſa materia: bilis enim concluſa exitum habet per choleram morbum, natura qua data porta ſeſe expediente humore tantæ febris tamque funeſtæ cauſa: Itaque dixit, τὰ λειπυρικὰ μὴ γενομένης χολέρας οὐ λύεται (*q*). Duæ iſtæ negativæ particulæ, μὴ, οὐ, (*r*) adjectæ ſunt ab Hippocrate per quamdam αὔξησιν καὶ ἐνέργειαν (*s*): ac ſic dicat, Leipyriæ febres non poſſunt ſolvi, niſi cholera morbo ſuperveniente: id eſt, neceſſaria eſt cholera morbus ut ceſſet leipyria. Per choleram vel proprie intelligendo morbum iſtum & idea & ſpecie, ſignis, ſymptomatiſque talem, vel evacuationem choleræ morbo ſimilem, id eſt, quæ ſurſum deorſumque fiat; non quod proprie cholera morbus ſit, nam iſte morbus peculiare quid habet, cujus ratione per ſe funeſtus omnis fere ſit: nedum hoc boni afferre natus ſit, ut manum veluti auxiliarem nobis præſtet tam capitalis hoſtis ad alium morbum depellendum ac deturbandum: eaque propter nomen τῆς χολέρας καταχρηστικῶς (*t*) tantum ſumetur: quo modo & *in Coacis* vocat πυρετοὺς μετ᾽ εἰλεῶν (*u*): febres cum ileis, non proprie ſumpto nomine ilei, ſed pro ſimili ſymptomate quale in iliacis paſſionibus contingit, nempe pro vomitione aſſidua: quod notandum. Si & χολέρα (*x*) non proprie ſumetur, ſed tantum pro ea excretione quæ in cholera proprie dicta apparet, quum ſurſum deorſumque impetu excernitur humor. Item quum dicimus, τὰ λειπυρικὰ, forte hoc nomen illic non ſignificat febres lipyrias, quas a cholera ſolvi non ſit veriſimile, ſed τὰ λειπυρικὰ ſignificat affectionem quamdam λειπυρικὴν, nempe quum poſt eſum calidorum ciborum, acriumque dolores ad ventriculum oriuntur, collecta ibi materia; unde ſitis, jactationes, ῥιπτασμαὶ, ἆσαι (*y*), ſyncopæ, receſſus caloris intro, ſine febre tamen, taliaque hic apparent qualia apparerent ſi eos febris lipyria occuparet. Quis enim dubitat in eo caſu excretio-

(*n*) Diſpoſitionem eryſipelatoden.
(*o*) Eſſentia.
(*p*) Cumulatim.
(*q*) Quæ leipirica ſunt non ſolvuntur niſi bile ſuperveniente.
(*r*) Non, minimè, nequaquam.
(*s*) Augmentationem & energiam.
(*t*) Choleræ abuſivè.
(*u*) Febres cum ileis.
(*x*) Cholera.
(*y*) Jactationes, faſtidia.

excretionem instar choleræ morbi factam, eam leipyricam passionem non solvere? Et hæc probabiliora videntur, quam si τὸ λειπυρικὸν, & ἡ χολέρα in propriis significationibus accipiantur.

Tamen aliam probabilem conjecturam afferemus, ut omnes intelligant morbum unum funestum per se, pessimumque posse alteri morbo auxilium præstare, præsertim si qua sit apparens excretio materiæ morbum priorem efficientis. Adduximus aliquando hoc in libro aphorismum, cujus veritas communi hominum judicio & rationi numquam placere aut apparere videatur. Textus autem hic est: *A furore*, μανία Græce, *dysenteria, vel hydrops, vel mentis alienatio*, græce ἔκστασις, *bonum*. Ἔκστασις μανίαν solvit, & tamen ἔκστασις per Galenum est incrementum maniæ, vel potius μανία adaucta. Quomodo ergo alienatio mentis maniam tollet? Id fit quia humor qui maniam efficiebat quum loco aliquo conclusus esset, & in parte cerebri, dum de maniaco fanaticum facit, dispergitur diffunditurque natura exitum sibi quærente materiæ priorem morbum, id est μανίαν, efficientis: & dum hoc conatur natura conatu motuque critico (quem ἔφοδον proprie vocabimus καὶ ὁρμὴν) ἐκστατικὸν (z) reddit. Plura & commemoratu dignissima illo loco a nobis conscripta leges. Sic idem in cholera morbo, & lipyria febre continget. Aph. 5. lib. 7.

Atque non ita pridem leipyria febre quis laborabat: leipyriam esse, non autem καῦσον (1) declarabat lingua; nec enim ut in causo scabra erat, sed nigra, a bile adusta in ventriculo erysipelatis modo æstuante, & resudante ab ipsa alvo accensa: deplorata omnis erat salus. Ecce subito ac si cholera morbo detineretur, quum prius siccus morbus esset, id est, nil dum excerneretur eorum quæ in vitio essent, sursum deorsum magna bilis copia fertur, & febre lipyria absolvitur. Quum enim in lipyriis febribus commendatur cholera morbus, non de sicca cholera, sed de humida locus est intelligendus: nam sicca cholera perniciosa est admodum, & potius leipyriam febrem accerseret quam eamdem solveret.

Sed hæc omnia dicta sint de cholera morbo & febribus leipyriis, quorum intelligentia compendio ad curationem utriusque morbi, sed præsertim febris leipyriæ, est profutura: in hisque ut in omnibus admirabilis est Hippocrates.

CONSILIUM LVI.

De fluore muliebri.

PUς γυναικεῖος, τῆς καθάρσεως (a) nomine potius quam κενώσεως (b) donandus, multas mulieres affligit, ex earumque numero albas, & quibus

(z) Ecstaticum.
(1) Febrem ardentem.
(a) Fluxus muliebris, purgationis.
(b) Evacuationis.

quibus lævis admodum, æqualis & jucunda visu superficies inest. Hujus rei rationem reddunt, quod iis cutis sit adstricta, propterea que excrementis non pateat: tum quod delicatioris molliorisque sint habitudinis, eoque in morbos proclivioris: tertio accedit quod sint effeminatiores aquosæque magis, quas *libris de Diæta* Hippocrates ὑδατωνέσας vocat, unde excrementorum molestam vim non facile depellunt: fluxionibus sunt obnoxiæ, & partes principes quum quodam modo aqueas, laxas, uliginosasque habeant, putredini minime obsistunt, immo facile corrumpuntur, & longis morbis aut implicantur, aut aliorum vim impetumque non sustinent. Dicam quod nobis videre contigit forte, cujus non negligenda observatio ut non minimum adjumenti allatura & ad medendum, & ad præsentiendum. Quædam quum quatuor annos fluorem illum pertulisset, quum frequentibus leipothymiis prehenderetur, adeo fœtidam proluviem per pudoris sinum excernebat, ut nullus quantumvis graveolentium rerum odorationi assuetus, esset ferendo. Alteri diutius fœtens putrisque illa illuvies effluxerat, quum annos sexaginta nata foret, usurpato levi quodam remedio inopinato suppressa est: nec diu impune eam suppressionem tulit: etenim diabetes illius loco multo funestior successit, manifestus, suis sese signis exprimens, tres aut quatuor menses exercuit, & ad mortem comitatus est: tota fere die urina plane aquea fluebat, nec natura eam sistere poterat: quum sat bene habita esset, emacruit continuo, & siti inexplebili cruciabatur: lingua arescebat, & eam pellucidam præ siccitate vidi: fœtidum expirabat & cadaverosum. Quæsivi num in renum regione sensum caloris aliquem ob putrem materiam suppressam percepisset: quum constitisset a squalida siccaque intemperie diabeten originem capere solere; retulit caloris loco ita partem illam perfrigentem percipere se ac si glacies inibi cogeretur: quod nobis persuasit fluorem illum muliebrem a salsa partim acidaque materia manavisse: nam quæ in ejus marito superiore hieme materia acida tenasmum fere immedicabilem pepererat, eadem partim fluorem illum & proinde hydropem ad matulam adduxerat. Hæc fuit morborum successio. Hinc patet eos de ægris male mereri Medicos qui indicatione a morbo sumta aliquatenus, de supprimendis effluviis cogitant: non rati periculosam esse suppressionem ejus fluoris qui multos annos ægrum occupavit: Itaque fontem catarrhi sensim exhauriri oportuit, diætam institui exsiccantem, decocto sarsæparillæ uti, purgantibus medicamentis repurgari ægram, venam secari, malignam qualitatem oppugnari, atque ita rerum meliorum exspectatione ægra fuisset allevata ac recreata.

CONSILIUM LVII.

De Cholera morbo.

NOnis Aprilis anno 1573. mulier quadrata, boni habitus, & integre ſana, ad ſudatoria vulgaria, Galli *Eſtuves* vocant, proficiſcitur. Tertio poſt die dolere ei incipit imus venter: dolorem primum vagum, Practici deambulativum vocant, percipit: deinde ad partes paullo ſuperiores revolvitur, ſtomachumque quodam velut pondere premi queritur. Quum graviſſime doleret, Medicum conſuluit, qui ſtatim carminativo clyſtere, ut fere fit Pariſiis, quum primum quis de dolore torminoſo conqueritur; ſed id male fit, ut paullo poſt dicemus: alvus licet irritata nihil reddidit: totam noctem inſomnem duxit: conſternabatur. Mane ſubjectus alius clyſter vehementiſſimus, nil reddidit: & hic tertius dies erat, quamvis nec primo nec ſecundo decubuerat. Prehenderunt eam frequentes ſyncopæ, ſudores ad claviculas: mente conſtabat: datum cardiacum, revomuit: frequentes vomitiones erant, frigus extremarum partium: character faciei plane deletus, quod mirum tam brevi contigiſſe: tertia pomeridiana interiit. Ego illam tertio tantum die vidi ad meridiem. Talia mihi videre contigit: frigus erat partium extimarum, frequens virium lapſus, ἀσφυξία (*c*) perfecta: deinde vermiculans pulſus, hypochondria ſatis æqualia, ſed illa, & regio ventriculi contrectata etiam blande dolebant, & ſyncopen inducebant. Neceſſario erat illi propendendum in dextrum latus, inclinato etiam capite: ſi aut ſupinam figuram retinere cogeretur, aut in ſiniſtrum latus devergere animo deficiebatur, & pene ſuffocabatur: vomitiones perpetuæ: nil alvus reddebat: & quod notandum, ingenti ſiti & inexplebili affligabatur. Narrabat ſe in ventriculi regione velut ardentem carbonem ſentire: jactabatur: irrequieta erat: itaque non mirum ſi mors tam repente adventarit. Diligenter rogavi num longo ante tempore dolores ullos percepiſſet? Menſem unum præceſſiſſe dictum eſt ex quo de ſtomachi dolore quereretur. Obſtetricum judicio utero ferebat: quadraginta diebus ante ſolum menſes apparuerant. Nunc quærendum quod genus morbi, qua & arte ei ſuccurrendum fuerat. Potuit eſſe cholera ſicca? Apud Hippocratem 4. *Acutorum*, choleræ ſiccæ hiſtoria proponitur, *Ab arida cholera*, ait, *venter inflatur*, *ſtrepitus fiunt*, *dolor pectoris & laterum*, *alvus nil dejicit*: addo, & vomituriendi eſſe deſiderium, dolores ſummos ad ſtomachum coercitis flatibus in partibus abdominis, ſudores frigidos, unde præ dolore virium proſtratio, recurſus caloris intro, & multa alia: Illius morbi qui acutorum numero recenſetur, tota hiſtoria deſcribitur paullo ante. Vel potuit eſſe ſuppreſſio omnino excrementorum malignorum, quæ in partem ſuperiorem, nempe regionem

(*c*) Pulſus carentia.

gionem ventriculi, delata ſunt undelibet, ut in partem jamjam dolitantem (ſicut ante meminimus): Ita enim obſervavimus in conſtitutione illa temporis maligna (unde infiniti pæne ruri peribant) aliis ab hypogaſtrio delatam percipi materiam ad coſtas, unde pleuritides: aliis ad ventriculum, unde ſuffocationis metus; aliis herpetas natos vidimus: aliis ignes ſacros vel inferne ſurſum, vel ſuperne deorſum lata materia; unde effera reddita magis materia, traducta eſt in ventriculum, & primam regionem ſtricte ſumtam, & illic apoſtematis ſpeciem excitavit. Tale morbi genus obſervaſſe videtur Hippocrates *in Prorrheticis*: 1 *Queis lumborumtenus & diuturni dolores ad hypochondrium revolvuntur, reducunturque, & ciborum averſio, dolor his valens intentus ad caput perveniens, cito interimit cum convulſione*, id eſt: Fieri poteſt ut excrementoſa materia per ſe initio εὐήθης (*d*), ideo minutulos dolores excitans, tamdiu in meſenterio reſiſtat quoad aliquid maligni acquirat, unde effrenis reddita, tandem ſuis ruptis repagulis orgaſmo quodam in partes fertur, ſi in caput cum convulſione interimit: addo, Et ſi in ventriculum ſuffocationem adfert, ſi in aliam partem aliud atque aliud: nam quod in uno obſervatum eſt, id in multis poteſt intelligi. Eſt & paullo ante *eodem in libro ſimilis aphoriſmus*, *Ventris circumtenſio liquida ad neceſſitatem dejiciens, cito intumeſcens convulſivum quid habet.* Illud in Equiſone in vico *de la Mortellerie* obſervavimus, qui quum ſero bene cœnaſſet, quarta matutina prehenditur febre acutiſſima, circa duodecimam meridianam totus imus venter inflatur, delirat, tertia pomeridiana pulſus parvus fit & frequens: nigra dejiciuntur: ſero pectus dolet: duodecima pulſus formicans, interiit tunc. Corpus totum intumeſcit, & neſcio quibus ſuſpectis maculis exaratur. Illud idem Hippocrates, ſed non tam aperte ut nos explicat. Sic ei mulieri contingere potuit a reducta materia a parte inferiori in ſuperiorem: ut ſæpe idem a materia delata ſuperne deorſum poteſt evenire. Quod obſervavimus in filio vitrearii. Prima die dolor exiguus ad latus dextrum, vomitiones aſſiduæ; ſecundo dolores inferius ad ventriculum & xiphoidem cartilaginem percipiebantur: tertio habebat ὀρθοςάδην (*e*): quarto ſummus ad ventriculum dolor, inflatio, extimorum frigus, leipothymiæ, ſudor, mors. Et hoc contingere poſſe notavit Galenus *in comment. in Epidem.* ubi notat initio morborum funeſtiſſima ſymptomata evenire quod in viſceribus malignus humor reſideat atque reſtagnet, adeo ut venenatorum animalium venenum adæquet; 2 unde inopinata mors advenit: quod & huic mulieri contigiſſe videtur. Sed tanti incendii perceptio quantum ægra narrabat in ſuſpicionem nos adducit eam febrem leipyriam eſſe, ab apoſtemate quodam in primis venis, unde nec in latus decumbere non poterat, & ſine tumoris ſenſu (alioqui ingentem eſſe oportuiſſet) vix minimum appulſum digitorum ferre poterat: & ejuſmodi apoſtema ſpeciem aliquam iliaci morbi afferre potuit. Sæpe enim de repente in primis inteſtinis & phlogoſis, & tumor non ita altus oboriri poteſt, qui brevi ad interitum ægros præcipitet. Præceſſerat velut

Hiſtor.4. ſect. 3. lib.3. Epid.

(*d*) Boni moris.

(*e*) In erectum ſtans.

velut dolor quidam colicus acerbus, quem frustra ignaræ mulierculæ ad uterum referunt. 3 Et Arnaldus Villanovanus annotat colicam quamdam mortalem, ut quum remediis (inquit) non allevatur dolor, sed figitur in parte, & vomitus post vomitum insequitur: & sudor frigidus oboritur, partiumque extimarum perfrigeratio. Et quod tam propinqua ventriculo pars laboraret, illud forte erat ob colon intestinum cui ventriculi fundus incumbit, & in eo verisimile quoddam apostema natum fuisse. Annotat quoque colicam in iliacam aliquando degenerare, & hanc in illam. Ex omnibus his colligo omnium verisimillimum videri vel simplicem colicam fuisse, vel a colica natam iliacam; quæ iliaca citius interimit quam colica ipsa, quod in tenuibus fiat quæ ventriculo sunt propinquiora. 4 Nisi forte quis dicat febrem omnino pestilentem fuisse. Nam quod livens corpus post obitum apparuerit, id ad excretionem caloris febrilis, & naturalis exstinctionem referri volunt.

Cap. 32. l. 2. Breviar.

Ceterum polliciti sumus demonstraturos nos non e re morbo occupatorum esse in colicis doloribus statim vehementes acresque clysteres subjicere: & tandem hic error pessimus inolevit, ut operæ pretium nos facturos existimemus si carminativum enema subdamus: quod legerint in doloribus colicis sive fugacibus, sive fixis talium clysterum usu adjumentum afferri. Sed id intelligendum modo tempore & loco exhibeantur. Nam (ut annotat Arnaldus loco suprascripto) multi errant Medici ineuntibus doloribus colicis statim subdentes enemata acria validaque: hæc enim fæces jam induratas magis exsiccant & exsuccas reddunt, & tantam afferunt perturbationem, ut natura sæpe sese colligens omnia retineat, quæ tanto molimine avellere cogitamus: quod ego sæpe observavi: & clyster blandus mitisque in doloribus ejusmodi plus aliquando profuit, quam ita validus & acer.

Ecquid præsidii afferri poterat ad declinandum tam funesti morbi, tamque præcipitis exitum? Non est dubium quin blandis enematis alvo irritata lataque pars materiæ quæ diu restiterat alio divertisset: sequenti vero die satis valido eccoprotico exhibito, quod in mediis viis hærebat, foras deprimi, exigique potuisset: tertio & fotus ad partes adhiberi potuisset, & cardiacis locus fuisset.

Talis fotus præscriptus, sed jam res erant deploratæ.

℞. Florum chamæmeli, meliloti, ana, pug. j: absinthii, man. jß: seminis anisi & fœniculi, ana, unc. ß: santali citrini, dr. ij: cyperi, unc. ß: rosarum, pug. j: fiat decoctio in aqua, addendo vini albi parum, & sacchari, unc. ij. ob inflammationem foveatur totus venter.

Item *℞. Destillati restaurativi & aquæ cardui, passatæ in manica, cum electuario diatragacanthi frigidi, ana, unc. ij: in quibus dissolve, diamargariti frigidi, scr. j: rasuræ eboris, dr. ß: theriaces, scr. j: syrupi de limonibus unc. j: fiat potus.*

ANNOTATIONES.

1 *Si quis legat historiam de morbo cœliaco apud Celsum, videat pæne historiam hujus morbi; nam singula symptomata congruunt inter se. Hollerius talem morbum ad febrem* ἀσσώδεα *poterit referre; perpetua enim jactatio, hypochondriorum contentio; materia est crassus humor, acer & biliosus, tunicis stomachi imbibitus.*

2 *In hac muliere, sicut & in nonnullis aliis, quorum hic historia continetur, initio magnus est æstus, & respiratio magna æstui analoga: sed subinde perfrigeratio sequitur: & quum æstuant interna non magnum spiritum ducunt, sed fiunt* βραχύπνοι. *Hujus rei rationem reddit Galenus* comment. in historiam 3. sect. 3. lib. 3. Epidem. *ubi notat contingere in febribus istis malis ut initio ingens admodum sit incendium, & magna sit respiratio, & partium calor: sed statim ita digeritur totus calor febrilis pæne consumtis fervefactis humoribus putribus, ut remaneat paucus & languidus calor nativus: & ille calor nativus* (ait) *prius exstinguitur quam denuo febris illa accendatur: hinc mors non longe sequitur. Locus commemoratione dignissimus est.*

3 *Hujusmodi colicam lethalem, vel affectum similem in quo ob doloris vehementiam animi & defectiones sequuntur, & revocatur calor intro refrigeratis partibus extimis, explicare videtur Hippocrates* aphor. 26. lib. 7. In forti dolore ventris partium extremarum frigiditas, malum.

4 *Eodem morbo paullo post periit auriga quidam. Primo die dolor levis ad latus sinistrum, qui statim & pedetentim ad regionem lienis descendit ac increvit: vomitiones frequentes, dolor stomachi secundo & tertio: perseverabant vomitiones rerum viridium, æruginosarum: dolor lateris non affligebat: in ventre inferiore vagos dolores percipiebat: quarto, de nocte omnia exacerbantur, partes extimæ refrigescunt: cogimur præ suffocatione mittere sanguinem, quod ita requireret æger: vomitiones tamquam lutosi nigrique humoris: syncope: mors. Omnem autem usum remediorum mors ipsa antevertit.*

CONSILIUM LVIII.

De alvi fluore in muliere gravida.

CIrca initium hujus libri narrata est historia uxoris cujusdam thesaurarii quæ ab alvi fluore dysenterico tertio post partum die, qui totius morbi vicesimus erat, interiit. Conditiones fluoris istius, & quæ aderant prava signa, ut vomitus mox æruginosus, nunc biliosus, & meracus, febris, hepatis tumor ἐπώδυνος (1) non poterant non ad malum apparere. Quæstio esse possit an uterum gerenti alvi fluor sit calamitosus, Hippocrates quidem scripsit, *Si gravidæ alvus plurimum profluat, metus est abortionis*: quod verum, quia & ob dolores, & defraudationem ipsius fœtus magnæ corpori fœto mutationes contingunt. Sed ex omnibus Hippocratis

Vide ante Conf. 15.

Aph. 34. lib. 5.

(1) Dolorosus.

tis pronuntiatis unum est *in Prorrheticis* animadversione dignum, & ad prognosin, & ad curandi occasionem præbendam accommodatum. Narrat eo loci duas esse dysenterias, unam cum febre, variis excrementis, hepatis inflammatione, aut præcordiorum, aut ventris, cum ciborum aversione: Aliæ quidem sunt sine his signis cum ramentis quidem & sanguine, sed breviores sunt, & eas vocat λυσιτελέας fructuosas commodasque ægris, quod aut a diuturnis, aut brevibus morbis ægros afferant. De his posterioribus loquens ait: *Quæ uterum gestant ab hujusmodi dysenteriis, & ad partum, & ex partu evadunt, fœtus sanos habent, etiam per multos menses & sanguine, & ramentis excretis.* Ergo quum in illa muliere mala illa signa apparuerint, quorum injecta mentio est, non mirum si præceps mortis periculum ingruerit. Et observatum est in illustrissima domina ab Insula per majorem graviditatis partem sævam satis dysenteriam affuisse, hinc tamen salva evasit & incolumis, vitalem fœtum edidit. Est enim ubi dysenteriæ malæ sunt, quum præsente partium naturalium prava dispositione perennis fit graveolentium excrementorum proventus: est ubi tantum congeries facta est excrementorum, quorum evacuatio & fœtum & fœtam in melioris valetudinis bonam spem adducit. 2. Prorrhet.

CONSILIUM LIX.

De singultu febri superveniente.

Circa principium libri hujus de singultu in febrem longam incidente dictum est, & qua ratione constituenda sit febris singultuosa, cujus Hippocrates meminit in quibusdam locis, ut illo loci annotatur. Omiseramus omnes singultus causas recensere: quod hoc loco data opera a nobis præstandum est. Ac duo proponuntur, prius ut singultus causæ explicentur: posterius, ut quæratur cur in febres longas singultus incidat, præsertim cum marasmo & cutis squallore conjunctas, quindecim aut viginti ante obitum diebus; an id ratione exhausti: & si ratione exhausti, qua id ratione fiat: quæ omnia non minus cognitu digna sunt, quam utilitate uberrima. Ac primum singultum definiunt, motum depravatum ventriculi & contra naturam, quum proprie convulsio non sit, sed σπασμός τις, (*f*) ut vocat Galenus. Convulsio enim proprie cadit in partes quæ moventur προαιρετικῶς (*g*): convulsioque symptoma dicitur causæ morbificæ tantum, singultus autem, tussis, sternutamentum naturæ a causa morbifica irritatæ. Auctor est Galenus & singultum, & convulsionem ab inanitione & repletione fieri sententia Hippocratis: quamquam venenatam qualitatem acremque vaporem tamquam quid tertium singultus convulsivi causam alio in loco idem Galenus constituit; quod plerisque negotium dedit

Vide Consil. 25.

2. de sym. caus.

Com. in Aph. 13. lib. 6. Aphor.

(*f*) Convulsio quædam.

(*g*) Ex arbitrio & imperio voluntatis.

dedit in tutanda Hippocratis ſententia, duas tantum cauſas generales adſtruentis. 1 Nonnullis videtur Galeni ſententiam apte commodeque defendi poſſe, ſi dicant per accidens tantum venenatam auram convulſionem proprie dictam committere, nimirum feriendo aut cerebri ventriculos, aut nervos: per ſe autem ſingultum eumdem auram committere. Ut convulſionis proprie dictæ cauſæ duæ ſtatuantur per ſe, inanitio, & repletio, tertia autem ex eventu, qualitas venenata ut in febribus peſtilentibus ſingultuoſis apparet: ſingultus autem ipſius tres ponuntur cauſæ, inanitio, repletio, & vapor ferinus. Quaſi vero dum e tibia ulcerata, aut cancroſa effertur vapor attingens ventriculos cerebri, non efficiat epilepſiam, aut convulſionem proprie dictam, ut ea ratione argumenta illa tantum diverticula conſtituantur.

Tamen quoniam rationalis Medicus Hippocrates generalibus ſuis theorematis contentus iis fidem adhiberi vult, nec inferius demittens ſe ad particulares quaſdam cauſas ſingultus contemplandas, earum vim & ingenium explicat, quod apprime ad medendum confert: ideo ne temere perſuaſi illa propoſitione generali, *Omnis convulſio aut ab inanitione, aut a repletione eſt*, in ſingultu in febrem peſtilentem incidente evacuandi conſilium captemus, Galenus τέκμαρσιν (h) ex rerum privata obſervatione inſtituens ad legitime curandum quaſi neglectis duabus illis cauſis tertiam adſtruit. Nam exempli gratia, in preſſu coſtæ, in maligna qualitate, in perfrigeratione ſumma, in deſcenſu inteſtini, ſi, ut fere fit, ſingultus contingat, an is a repletione, an ab inanitione? Si a repletione eſt, ecquæ illa eſt repletio? Repletio tamen eſt: quum nemo tam medicæ artis ignarus ſtatuat inanitionem illius convulſionis cauſam eſſe. Quum itaque repletionem cauſam ſui agnoſcat, qua illi ope ſuccurrendum eſt? Si enim a repletione principium cauſamque ducit, huic inanitio utile eſt remedium. Nemo tamen auræ peſtilenti, aut frigidæ intemperiei; aut ſingultui a prolapſu inteſtini nato evacuans remedium inſtituat; ut neceſſe fuerit Galeno ad peculiarem remediorum inſtitutionem tertiam aliquam & ſingultus & convulſionis cauſam inducere: ad eorum opinionem debilitandam, qui ut errore vindicent Galenum, tertiam illam cauſam convulſionis in ſingultu, non autem in convulſione proprie dicta comprehendant.

Gorræus in dict. λύγξ (1).

His omiſſis, ut peculiares ſingultus cauſas perſtringamus, dicam adhuc quod mihi hac in parte probabile videtur. Eodem jure cum Hippocrate duas & convulſionis & ſingultus cauſas tantum conſtituente agere poſſumus, quo & idem Hippocrates cum veteribus qui quatuor primas qualitates ſanitatis & morbi cauſas ſtatuebant: Et tamen hos reprehendit, quaſi non & Hippocrates & tota Medicorum familia primarum quatuor qualitatum ποιὰν κρᾶσιν (i) ſanitatis fundamentum, ut & illius κράσεως (k) everſionem ægrotationis cauſam jampridem poſuerit; ut non inepte generali proloquio illi Veteres ab Hippocrate tamen fruſtra, ut videtur, reprehenſi, quatuor primas

Lib. de vet. Medicina.

(h) Cognitionem conjecturalem.
(1) Singultus.
(i) Temperamentum.
(k) Temperamenti & mixturæ.

primas qualitates & morbi & sanitatis causas ponere voluerint. Quid ergo sibi vult Hippocrates quum eos erroris insimulat? Quia universalius hoc fecerint, rati satis esse ad Medicinam faciundam in generali rerum contemplatione versari: nec infra descendentes quid in quaque re proprium sit considerant: quomodo magna ægrotantium clade plerique qui se physicos profitentur, ex eo jam magnos medendi artifices & principes exsistere se falso sibi persuadent, quod in naturali rerum speculatione & τῇ πραγματείᾳ (*l*) magnos progressus fecisse se opinentur: quod non satis est: immo ne sufficit quidem Medicorum theorematon vim omnem tenere, nisi ad inferiora te dimittas; quod Hippocrates τέκμαρσιν (*m*) vocat. Atque eodem modo Hippocrates Gnidios medendi magistros sugillat, qui speciosis remediorum nominibus & titulis quum in populo jam jactationem habere se perspicerent, inde se in magnos Medicos evadere arbitrarentur. Quod ut vitaret Galenus in assignandis convulsionis & singultus causis, non satis putavit factum si inanitionem aut evacuationem & repletionem horum causas poneret; sunt enim generaliores, & sensui magis subditæ; sed tertiam causam agnoscit, ut speciales notiones prosequatur quibus ad medendum doceamur. Possumus & quartam & quintam causam agnoscere, quam ægre aut ad inanitionem, aut ad repletionem referemus: aut si referantur, nihilo magis proficitur, sed tantum res involvitur, & nescitur sæpe quid opis afferendum: ut frustra recurratur ad illam distinctionem quam supra attulimus, nimirum quod singultus per se a tribus causis fiat; repletione, inanitione, & aura. Convulsio autem non fit ab aura per se, sed κατὰ τὸ συμβεβηκὸς (*n*) tantum. In ulcere maligno dum effertur vapor epilepsiam inferens, an non illa epileptica convulsio per se fit? Quidni? Sic Galenus *in tertio Aphorismorum* confuse & apoplexiæ & epilepsiæ causam eamdem, crassum frigidumque humorem statuit, & locum: ergo a repletione est: tamen alio loco dum disputat de sternutamento (idem autem est judicium de sternutamento & epilepsia) ait non quemvis humorem (de frigido præsertim intelligit) in capite redundantem sternutationem afferre, sed flatuosum esse oportet, & acrimoniam acquirere. Hic patet Galenum jam seniorem, prudentioremque factum ad specialiores causas descendere, nec ita sese universalibus pronuntiatis addicere, ne specie recti decipiamur.

Lib. 1. de diæta acutor.

Aph. 45. lib. 3.

Aph. 51. lib. 7.

Sed jam pensum absolvamus. Singultum facit inanitio, facit & repletio. Verum quidem illud, & vulgo ipsi cognitum. Repletio vel a flatu est, vel ab humore acri, vel ab humore lento, frigidoque: & pro causarum varietate variant quoque remedia. Nam ut veteres practici loquuntur, vel per contemperationem curatur, vel discussionem, vel excussionem. Primo modo quum ab humore acri est: secundo, quum a flatu: tertio quum ab humore tenaci ac contumaci ventriculi parietes offarciente. Sic Hippocrates de singultu 3. disputans, ait, *A singultu habitum sternutatio liberat.*

 Et

(*l*) Et in praxi.
(*m*) Cognitionem conjecturalem.
(*n*) Secundum accidens.

Aph.13.lib.6. Et *in Commentario* Galenus exemplo puerorum, qui repleti subinde singultiunt, docet repletionem maxime singultus causam esse: *nam qui fiunt ab exhausto sunt rariores*, ait. Unam autem ex causis externis repletionis causam statuit frigus & frigiditatem, seu perfrigerationem: In Græco est τὸ κρύος ϰ ψῦξις (*o*), Leonicenus vertit, *rigor*, & *frigiditas*, nos melius *crudor* (Gallis *morfondure*) sive frigus, & perfrigeratio. *Hujusmodi autem externum frigus, quia nervosa corpora reddit minime perspirantia: unde fit ut in iis humor supprimatur.* Et hæc Galenus illo loco. Qui autem humor agglutinatus tunicis ventriculi cum majore vi ad demolitionem sui

Aph.39.lib.6. indigeat, sternutatio confert. Galenus *in Aphorismis* vomitum & singultum ejusdem fere generis esse statuit: hoc autem inter se distingui, quod *vomitu ea exigantur quæ in ventriculo natant; singultu autem naturam procurare eorum excretionem quæ tenacius adhærent tunicis ventriculi.* Atque omnino a flatu singultum fieri videmus, ab humore acri, præsertim superius orificium ventriculi feriente: vel quod a corrupto cibo sit, vel quod ab hepatis cysti refluat, vel quod ibi collectus sit per phlogosin ventriculi, vel quod ab inflammato hepate resudet, ut paullo post dicemus. Item fit ab humoris adhæsu, ut dictum est ante, compressione costæ, quod annotavit Fernelius, ab intemperie frigida ventriculi, ut de eo notum esse potest, qui quum gracilis esset, & superius orificium ventriculi delicatius frigidiusque haberet, Medicis persuadere voluit ne in febre continua qua conflictabatur aquam propinarent: quod quum tamen fecissent, & eum singultire, & convelli fecerunt, unde interiit. Singultiebat sæpe si

1. cap. lib. de consuetudine. quid frigidius cepisset. Hæc Galenus. Ad has singultus causas referri potest prolapsio intestini, quod, in senibus contingit maxime, & sæpe moriun-

4. Acut. tur. Febris singultuosa non est quoque omittenda, de qua Hippocrates. Agnoverunt & veteres inflammationem ventriculi, hepatis, memingon cerebri, mesenterii singultum afferre posse, quod per resudationem fit, & per consensum. Ac de cerebri inflammatione quæ singultum efficiat, ex-

Aph. 3. lib. 7. stat Hippocratis aphorismus; *A vomitu singultus & oculorum rubor, malum*: cujus aphorismi *ex comment.* Galeni hæc est διάνοια (*p*). Sæpe contingit ut materia inhærente ventriculi parietibus, natura per vomitum conetur dejicere id quod molestum est: & si præeuntibus vomitionibus singultus remaneat, malum. Quod tamen alienum a ratione videbitur. Nam prius dictum & singultum, & vomitum ejusdem esse generis: in hoc differre, quod singultus major sit conatus naturæ ad amoliendum quod ventriculo inhæret: vomitus major vis non est, sed mediocris conatus ad evacuandum id quod in ventriculo fluctuat. Ergo tametsi præcedant vomitus, & post eos remaneat singultus, absolute malum non est: sed declaratur impactio materiæ quæ tolli non potest nisi majore vi. Quid ergo sibi vult Hippocrates? Particula illa, ἐξ ἐμέτε, *a vomitu*, trifariam potest intelligi, vel ut simpliciter ob contumaciam materiæ prægresso vomitu singultus remaneat, nequeunte materia vomitu tamquam quodam minore conatu

(*o*) Frigus & perfrigeratio. (*p*) Mens.

natu excuti: & hic ſingultus malus non eſt. Vel ut ſingultus vomitum conſequatur, tamquam τὸ ἐπιγενόμενον (q), ob exhauſtum. Fieri enim poteſt ut adeo creber ſit vomitus & vehemens, ut inde ratione evacuationis ſingultus naſcatur tamquam malum ſignum & cauſa. De hoc aphoriſmus non intelligit, ut nec de priore. Tertio modo vomitum ſingultus inſequitur ut malum ſignum; nam quum vomitu evacuetur materia, liberet urque eo quo premitur pondere, ſi frequens fuerit, ſingultus occaſio tollitur; quod ſi ne ſingultus quidem tollatur, immo augeatur, ſignificat ab alia cauſa naſci ſingultum quam a craſſa materia, ſed a phlogoſi & inflammatione, aut ventriculi, aut cerebri, aut memingon: poteſt enim, ut jam dictum eſt, poſt vomitum ſequi abſolute ſingultus ob contumaciam materiei vomitui non cedenti, ſed ſingultum quo excludatur requirenti: ſed hic dat Hippocrates miro quodam artificio ſignum διαγνωστικὸν quo judicare poſſis an ſingultus qui remanet heres poſt vomitum, tantum ſit ob materiei vitium, an ob cauſam aliam, nempe inflammationem. Illud porro ſignum eſt, *Rubor oculorum*, non is quidem qui fugax eſt ob conatum vomendi, ſed qui inflammationis habet aliquid: rubor autem iſte comes ipſius ſingultus qui vomitui ſucceſſit, quatenus ſingultum comitatur, declarat aut cerebrum aut ventriculum inflammatum, cujus occaſione ſingultus reſedit, remanſitque poſt nonnullas vomitu factas κενώσεις (r). Itaque aphoriſmus abſolute pronuntiatus non ſtetiſſet, *A vomitu ſingultus, malum*: ſed adjectione τοῦ σημείου διαγνωστικοῦ (s), verus ita efficitur, *A vomitu ſingultus, & oculorum rubor; malum.* De ſingultu a repletione, de febre ſingultuoſa, ſive per ſe talis ſit, ſive in prolapſione inteſtinorum accidat, deque eorum curatione abunde dictum eſt ab Hollerio *in Methodo medendi.* Nunc quod eſt ſecundi inſtituti præſtemus, nimirum qualis ſit ſingultus ab inanitione, & qua is ratione fiat.

Ab inanitione & convulſio, & ſingultus, & deſipientia contingunt. De deſipientia a pleriſque eſt dubitatum, quod deſipientiæ medentium opera in eo verſari videatur, ut recurrant ad medicamenta purgantia, ad cucurbitulas, & ad ſectionem venæ, quod hanc omnem a repletione oriri credant. Unde Galenus *comment. in aph. 9. lib. 7. A profluvio ſanguinis deſipientia ac convulſio, malum*, ſcribit illum aphoriſmum magnam vim habere ad perſuadendum deſipientiam ab inanitione etiamnum naſci poſſe: quod veriſimile ſit ætate Galeni Medicos exſtitiſſe, quibus perſuaderi non potuit ab inanitione deſipientiam proficiſci non poſſe. Agnoſcit autem Galenus & ob profluvium ſanguinis, & ob vigilias immodicas oriri poſſe deſipientiam: ita ut quæ ob profluvium iſtud fiat, ab exhauſto ſit, quæ ob vigilias ab inanitione: quamquam fieri poſſit ut immodicis vigiliis ſanguis bilioſus redditus, aut bilis ſiccior ac æſtuantior principium, cauſamque det illi deſipientiæ. Hæc Galenus; & nos id experientia obſervavimus. Nam ad ripam Sequanæ quidam quum menſes quatuor febre quartana *Com. in Aphor. 18. lib. 7.*

(q) Superveniens.
(r) Evacuationes.
(s) Signi diagnoſtici.

tana erraticaque laboraſſet, emaciatus plane, ſqualidus, cœpit tantiſper deſipere, delirare, crebro reſurgere, & inde cataphora ſeu catalepſi prehenſus, qua interiit. An credibile, iſta omnia ſymptomata a repletione eſſe, quum ita corpus totum contabuiſſet & emacruiſſet? Hoc Rondeletius diligens rerum obſervator annotavit, ſcribens caron, cataphoran καὶ κατάληψιν (*t*) in febres tertianas longas, in quartanas incidere. Item in ſuburbio Sancti Victorii juvenis febre maligna ſatis decubuit: ſexto die ſanguis cœpit affatim fluere, vix ac ne vix ſiſti potuit: ab eo ſingultus ſucceſſit, (dubitabant an ab inanitione, an a grumo ſanguinis in ventriculum delapſi) cœpit tremere, delirare, deſipere. Num & tremor, & deſipientia ab exhauſto contigit? Immo (quod ab inſtituto non alienum, & Hippocrates ipſe non veritus ſæpe loquendi vulgares formulas proferre, ut id quod dicitur ſenſus noſtros feriret magis) vulgo jampridem perſuaſum eſt, deliria ab inanito fieri poſſe. Quum enim in inedia quemdam mente aberrare vident, dicunt propterea delirare quod hinc cerebrum vacuum ſit; ita enim vocant: & id veriſimile eſt admodum: propterea allucinantur, cæloque toto errant, qui in talibus deliriis ad hieram diacolocyntidos, ad confectum de dactylis, & alia id genus valida medicamenta concurrunt: ergo ſingultus ab inanitione eſt: Nec falli oportet in febribus longis in quibus oboritur quum hepar præcalidum eſt & ſiccatur: quod dum fit, tenue ſerum reſudat ab hepate, feritque ventriculum, hinc ſingultus nata occaſio. Ob hepatis autem inflammationem patientis viciniam ſingultum oriri, eumque ad repletionem referri poſſe, ex Hippocrate poteſt colligi. Hujus verba ſunt: *In hepatis inflammatione ſingultus, malum.* Et alio loco: *Jecoris inflammationem patienti ſingultus ſupervenit.* Galenus ſingultum eſſe ἐπιγινόμενον (*u*) ſcribit, id eſt, auctioris mali occaſione fit. Hujus rationem reddit, *quia propter nervorum communica-*
Aphor. 17. lib. 7. *tionem ventriculus patitur, non ſemper quidem, ſed quum jecur ad maximam attollitur inflammationem*; iiſdem pæne verbis *alio in commentario*
Com. in Aph. 58. lib. 5. utitur: *Singultus fit non quomodocumque affecto hepate, nec ſemper, ſed quum fervente inflammatione ad magnitudinem attollitur. Sic oportet & ma-*
Com. in Aph. 17. lib. 7. *ximam & peſſimam eſſe inflammationem*, ait Galenus. Sed hic magna difficultas oboritur, & non negligenda; An læſio ventriculi ex qua ſingultus oritur, ſequatur ob tumorem, & ratione tumoris ob preſſum ventriculi ab hepate elato craſſefactoque & intumeſcente; quod Galenus paullo ante dicebat, quum ad elationem in magnitudinem recurrebat: An vero fiat non ratione preſſus & tumoris, ſed quia acer ichor & ſerum bilioſum a parte inflammata reſudet, feriatque os ſuperius ventriculi? Quid hic dicam neſcio, nam paullo ante hujus rei cauſam aſſignat inflationem tumoremque jecinoris, idque ex ſua ſententia: paullo poſt tamen id ex Veterum tantum opinione conſtituit. Verba ſunt: *Nonnulli putant magnitudinem inflammationis ventriculum premere, ac ſingultum facere, nequeunte ſpiritu exire.* Hanc ſententiam non valde videtur probare: nec veriſimile

(*t*) Et catalepſis.

(*u*) Superveniens.

verisimile est ob spiritus interclusionem hoc symptoma advenire. Sic eam quidem sententiam probare quidem potest, quatenus dicit præ tumoris magnitudine ventriculum offendi, & inde ad singultiendum impelli, non autem quod spiritus via intercipiatur. Posteriorem autem rationem qua nitebamur docere ab humore tenui & bilioso resudante ab hepate inflammato singultum excitari, ipsemet Galenus adstruit commentario prædicto. *Et quidem bile* (ait Galenus) *satis calida & multa in hepatis inflammatione genita, confluenteque ad intestinorum principium & superfluente, necnon ad ventriculum recurrente os ipsius morderi contingit, & ita singultum nasci.* Quod probabilius multo videtur. Atque ita in inflammatione hepatis tribus de causis potest singultus oboriri, ob pressum ventriculi a tumore ob inflammationem excitato: (at sine tumore in iis quibus fervet hepar nasci potest: nec in inflammatione credibile est ita in magnitudinem hepar attolli, ut pressum commemorabilem afferat.) Secunda ratione ob ichorem qui ab omni parte inflammata transsumitur: ut in inflammatione membranæ costis obtentæ tussicula oboritur, transsumto ichore a parte deflagrante. Tertia ratione ob generationem bilis, quæ quum redundet, refluit ad ventriculum, ibique id symptomatis solet promovere. Quartam Philotheus rationem addit minus reliquis probabilem: ideo enim ait singultum inflammationis hepaticæ sobolem esse, præsertim si concavas occupet, & ingens fuerit, quod ea magna inflammatio humores a ventriculo vicino trahat, & sic exhauriat illum, quo exhausto singultus ab inanitione insequitur. Progressu quidem temporis hoc fieri potest: sed respondeat Philotheus qui fiat ut tam brevi singultus ab inanitione ob viciniam inflammati hepatis sequatur. Hepatitis enim morbus acutus est, & intra paucos dies necat: immo initio etiam ἡπατίδος potest nasci singultus, quum non sit probabile ab exhausto tam brevi ventriculum laborare: quæ duæ rationes a nobis productæ, confictæque, tolerabiliter videntur infringere ac labefactare opinionem Philothei. Addi & potest hæc, cur in summa fame in qua suctionis sensus est, non adest singultus? Est enim probabile si hepar deflagrans exhauriat, & cito singultum afferat, ut in exacta inedia idem contingat. Nam potest respondere Philotheus id quod scriptum est apud Galenum *cap. 3. lib. 6. de locis male affectis*, quum distinguit diabeten a canina appetentia. In canina appetentia vitium statim deprehenditur, & vis, quia in animali parte id fit: in diabete autem non item, quia fit in parte naturali quæ sui mali sensum non habet ut & ventriculus: potest, inquam, respondere illam exquisiti sensus facultatem qua donatus est ventriculus ob nervorum propagines multiplices, in causa esse cur penuriam, suctum, emunctionemque, ut ita loquar, & minimam & statim percipiat: Unde fit ut in simis exsistente inflammatione, eaque magna & commemorabili, derepente pars calida trahat, calefaciat, exsorbeat: eaque subita mutatio, & veluti ἀθρόως (*x*) facta, singultui occasionem dat. At vero fames, quia non subitam affert mutatio-

(*x*) Cumulatim.

tationem, non ita singultum affert: suctionis quidem sensum inducit, sed non aliud symptoma: nisi quod quidam convulsi sint aliquando, sed id referunt ad bilem quæ ferit in jejunitate & inedia superius orificium ventriculi.

Porro si inanitio singultum efficit, cur qui tabidi, aut hectici moriuntur singultiendi finem non faciunt quum ab exhausto laborent? Et quibus alvus immodice fluit, aut sanguis fluxit immodicus, contingit singultus & convulsio proprie dicta: Sed qui sæpe tabuerunt, non prius singultiunt quam dum jam jam sunt animam acturi; unde vulgus extremum singultum apte satis appellat, quasi natura non persentiente inanitionem præcedentem ut quæ sensim fieret, sed jam jam pereunte facultate naturali singultus excitatur? Quæstio hæc difficillima est, & commentatione dignissima, ut quæ intellecta perspectaque non minus auctoritatis pondere quam utilitatis ubertate, jactationem in populo sit habitura. Quum repletio est aliqua, aut venenata aura, aut acre quippiam in ore ventriculi, aut inhærens tunicis ventriculi, non dubium quin legitima ratione ventriculus ipse molestias depellere annitens in se ipse convellatur, singultumque efficiat convulsionis proprie dictæ æmulum. Sed quo modo præeunte insigni aliqua evacuatione singultus ab inanitione fiat, majore quæstione dignum est: nam, ut ante commentabamur, si inanitio convulsionem afferat in corpore universo, & singultum in ventriculo, cur in hecticis in quibus extenuationis summa sunt omnia, & summa inanitio propalam explicatur, frequentes singultus non adsunt? Primum hæc de convulsione & singultu disputatio latius potest explicari: deinde in angustius cogi ac redigi. Nam & contra Galenum olim a subtilissimis rerum indagatoribus disputatum est, ut conficeretur inanitionem ipsius convulsionis causam non esse. Ratio autem potior illorum erat illa quam exposuimus, nimirum quod emaciatos & a morbo tabefactos ac colliquefactos convulsionibus exerceri oporteret: quod non usu venit, nisi quod complicatum sit conjunctumque cum ipso marcore quod partibus convulsionem afferat. Atque huic objectioni ita solutionem opponunt: Ut morbus fiat, oportet mutationem fieri subitam ϗ ἀθρόαν (y): quæ enim lente ϗ κατὰ μέρος (z) fiunt, id est paullatim, pigroque gressu, ea non imprimunt quid corpori, nec mutationem alterationemve effatu dignam afferunt: ut propterea convellendi occasio non adsit, tametsi ea emaciatio tabesque reciproce cum inanitione coeat, id est, tabes & carnium collapsus & marcor ad inanitionem referatur. Sed quum forte fortuna, aut critice, aut alia ulla ratione profunditur alvus, aut sanguis, aut evacuatio aliqua ὑπερκαθαρτικὴ (a) contingit, e regione adest singultus, aut convulsio aliqua, quæ hominem sic repente & affatim evacuatum adoritur: & hac maxime ratione singultus sequitur ob inanitionem. Quamquam duorum alterum esse, aut utrumque necesse est, vel ut ventriculus minimam inanitionem sui sentiens tamquam quod

(y) Cumulatam.
(z) Et pigro gressu.

(a) Superpurgans.

quod ſibi moleſtum ſingultiat, vel quod tametſi inanitio ventriculum ipſum non attingat, tamen ex eventu ſenſum habet inanitionis aliarum partium. Quod ad prius attinet, fieri poteſt ut quia animalis ſenſus eſt in ventriculo, minimam læſionem ſentiat ventriculus, in ceteris partibus idem non contingit, quod is ſenſus animalis non ita inſit. Quod fuit argumentum Galeni *in libris de locis affectis*, dum probaret cur caninæ appetentiæ ſingula momenta, vires, & tempora perciperentur: ipſius autem diabetæ non item. Nam quum animale munus obitur exacte in parte aliqua, minima oblata occaſione rei triſtis ſenſio percipitur. Sed hic quærat cur in inedia non convellatur ventriculus ratione exhauſti, ſi minimæ rei triſtis ſenſio inſit ventriculo? De poſteriore ita nos ſtatuemus. Ex eventu inanitionem aliarum partium ventriculus præſentit, ſubodoraturque, quod tamquam in chorea fiat partium harum & illarum attractio, deinde attractio ſuctum inducit, & ſuctus ſuctionis ſenſum: cujus quum tota ratio in ventriculo ipſo vertatur, non eſt dubium ſi poteſt aliarum partium penuriam ſentire. Accedit quod inanitio ipſa attingat quoque ventriculum ipſum, ſed non ita ut & ceteras partes: nam ſi marcor, macies, & exhauſtum eodem modo & gradu ventriculum ipſum attingeret quo & partes ceteras, fieri non poſſet ut animans ſubſiſteret. Propterea in corde natura aquoſum quid in pericardio conſtituit, ut etſi totum corpus deflagraret, haberet tamen cor tamquam ultimo moriens quo ſeſe ſuſtentaret, & a tam ſubita deflagratione vindicaret. Ita & in ventriculo ſemper eſt aliquid pingue, mucoſum, offarciens rugas & parietes ventriculi, ut minime ſentiat damnum: accedit quod ſi qua alia pars ingeſtorum gratiam recipit, ventriculus eſt maxime.

Sed hæc tam accurata exactaque vix conferunt ad curandum: tamen magni intereſt ſcire in ſingultu quid agat, quid patiatur, quæ cauſa, ne temere ſingultum ab inanitione, pro ſingultu a repletione accipiamus. Plurimum autem refert ad therapiam an hic aut ille ſit ſingultus.

ANNOTATIONES.

1 *Idem forte dici poteſt de ſingultu & convulſione, quod & de dolore capitis. Nam dolor capitis fit aliquando per ſympathiam abſolutam, ut quum nervo læſo ſtatim cerebrum compatitur ſympathia abſoluta: nec enim vapor, nec materia ulla intercedit ad talem affectum committendum. Ita quoque eſt quædam convulſio & ſingultus, qui nec repletionem, nec inanitionem, quæ ſunt perſpicuæ cauſæ, agnoſcit, ſed abſolute fit, per modum quemdam vix exprimibilem, ut ſic loquar.*

2 *Quum & deſipientia, & ſingultus, & convulſio ab inanitione fiat, male, quum aliquis talis affectus contingit, ſtatim recurrunt Medici ad attenuantia & calefacientia: in quo aberratur: & talem errorem convincit Galenus* lib. 11. Simplic. cap. de caſtoreo.

3 Lib. 1. Epidemior. meorum *obſervavi ex ſententia Hippocratis, medicamentum irritum & inutile poſſe hujuſmodi ſymptomata excitare, quod notandum eſt. Item filius domini Povart Regii in Camera computorum Audi-*

 toris,

toris, quum bimestri tertiana laborasset, nec ad medicamentum adduci potuisset, quum cælum incanduisset paullum, datur medicamentum, cui indormiendum imprudens Pharmacopæus censuit. Medicamentum inane fuit: movit, nil exclusit. Ab eo tempore vix febris expers: de dolore capitis, de quo prius non conquerebatur, queritur. Dum paroxysmus repetit, repente ἄφωνος *(b) fit, elatis in cerebrum vaporibus, immo & febre ipsa jam cerebrum occupante (unde caloris acerrimi sensus apparebat) ac si febris esset capitalis, (ut sic loquar:) per viginti quatuor horas* ἄφωνος *fere fuit, &* κάτοχος *(c) eum prehenderat. Virtus erat debilis: nil natura præstitit, quamvis irritata: convulsus interiit. In cerebro nil deprehensum: venæ intumuerant parum: vi febris interiit obsesso cerebro quoque, ut interea non esset flabellatio cordis ob respirationem non liberam. Si enim sanis quum dolores capitis derepente oriuntur, ii muti fiunt, & apoplectici moriuntur, quid non eveniet simile ægris?* Aphorism. 51. lib. 6. *Ad illum locum Rondeletii allegatum addi potest quod scribit Hippocrates* lib. 4. Epidemiorum, *ubi notat quartanam febrem tum cessavisse quum homo factus esset* τυφώδης, aut τυφλώδης *(d). Immo commemorabilis est locus* Comment. in historiam de Pythione histor. 1. lib. 3. Epid. *ubi dicebant interpretes Hippocratis Pythionem delirasse quod a ventre abstinuisset multo genito ac congesto semine, quod obruendo cerebrum delirii causa foret, eo modo quo in apertione capitis pressus manuum cerebrum offendit. At Galenus refutat hanc opinionem, putatque oppressionem cerebri, sive sit cum humore, sive a manu, sive a terebra, aut alio modo, non causam esse delirii, sed potius affectionis cujusdam apoplecticæ ac comatosæ. Qui locus præclarus est, ut scias delirium & desipientiam aut ab exhausto esse potius, aut ab humore non tam quantitate quam qualitate peccante.*

CONSILIUM LX.

De febre purpurata.

JOannes Dodevars in regiis negotiis quæ ad rem bellicam pertinerent occupari solitus, dum circa mensem Octobrem infinitum prope iter velocissimorum equorum cursu demetitur, ac conficit, Lutetiæ in morbum gravem incidit. Et ut homo erat acutus, agilis, expeditus, multa animo ac cogitatione versans, biliosus, irasci facilis, ita suæ naturæ congenerem in morbum præceps ruit. In hoc ægro forte nos longius provehi oporteret, quam ratio proposita postularet: nam admirabilis rerum trahere nos potest ordo, si singulorum vim explicare institutum esset quæ in morbo contigerunt. 1 Quum itaque diu & noctu laboribus pæne confectus fuisset, quum quiescere cœpit, eum cum levi horrore febris prehendit, noctem insomnem duxit: deinde magna liquidorum excrementorum copia,

(b) Invocalis.
(c) Catalepticus.
(d) Stupore attonitus.

copia, nil autem crassum excretum est: nauseæ frequentes: paullum quievit nonnullis supra infrave excretis: febris cœpit increscere, jactationes & vacuitas somni, dolores ad regionem ventriculi & lienis, urinæ ardentes quodammodo vineæ, aut vino gilvo dilutæ, aliquando mali aurei colorem non ita saturum referebant: crudæ: sitis inexhausta; etsi cyathos duos aut tres aquæ hausisset, siccavissetque, ne minimum tamen refrigerii hoc afferre videbatur, ac si in ardentem fornacem injectum id esset: animi defectiones, præsertim quum resurgere vellet, omnium artuum confractio & lassitudo mixta ex phlegmonosa & tensiva: & quod mirum fuit, intercalaris pulsus erat, intermissio, inæqualitas, & ea intermissio in multis pulsationibus apparebat. Tertio die sinistrum crus pustulis rubeis humilibus maculatum erat, quod nobis terrori fuit: sed hoc sibi familiare esse nuntiavit: febris eumdem typum non servabat: noctes aliæ aliis erant molestiores. Medicamenta quæ initio exhibita sunt, educebant aliquid subrubeum, subflavum, sed paucum, & non nisi magna vi. Omnia cruda erant, & nisi moræ impatiens fuisset, Medicisque vim quodammodo afferret, ut morbum primo quoque tempore oppugnarent, incumbendum tantum fuisset coctioni, negotiumque naturæ totum committi credique debuisset: sed & venam secare, & purgare coacti fuimus, idque frustra, quum nos videremus nihilo magis e re ægri esse: sed satis ægri fuit faciundum importunitati. Morbus longus fuit admodum, nec ante tres menses sibi restitui visus est. Notandum interea rigentem hiemem, quæ tunc si alias umquam sæviisset, ad morbum producendum attulisse plurimum, quod & meatus occluderentur, & materia contumacior redderetur: accedit quod nisi ita initio materia cruda jactata fuisset, melius actum fuisset cum ægro. Eum in quartanam casurum sperabamus, & quod illo tempore magna quartanarum febrium copia in populo jactabat sese, tum quod de liene quereretur: tertio, quod expulsis symptomatice iis quæ liquidiora forent, remaneret materia incinerata, ut vocant Practici, adustaque, quæ cunctando putredinem accerseret, & ægrum nostrum febre quartana cumularet: nec longe a vero aberravimus; nam tres aut quatuor paroxysmi quartani illum oppresserunt.

Hic multa considerari possunt, quorum explicatio utilitatis ubertate sit nos delectatura. Primum ex historia morbi, & excretis innotescere potuit id quod principio erat implicitum ac involutum, nimirum quæ morbi species, & a qua causa. Secundo unde ista extimarum perfrigeratio fugax aliquando, leipothymiæ, æstus ingens & nulla ratione exstinguendus, pulsus in homine juvene inæqualitas, & intercalaris quædam intermissio, quæ periculo non carebat, lassitudo ista, jactationes, dolor ad lienem, urinæ quales descripsimus: quæ omnia sigillatim explicabuntur. Id quod maxime nobis terrori fuit, pulsus inæqualitas, & intercalaris intermissio in una pulsatione erat, initio quidem ordinata quodammodo erat, recreatis vero viribus inordinata exstitit: at satius est multo in rhythmo isto vitiosam inæqualitatem ordinatam non esse. Ut enim in rebus e natura ordo quippiam habet laudis & præstantiæ: ita in rebus contra naturam, non potest non ad malum apparere. Causa autem quæ nos hic commoverit at-

que perturbarit, est quod nos legissemus aliquando apud Galenum & inæqualitatem in pulsibus malam esse, & hac deteriorem intermissionem: Fernelius scribit periculosissimam esse pulsus intermissionem in juvenibus, minus in pueris, minime in senibus: tamen ait aut ex arteriarum obstructione ortam, aut asthmate, aut diuturno affectu, non ita exitialem esse juvenibus: Ex unius pulsus intermissione multi senes ac pueri evaserunt; juvenum nullus, ait: quæ pugnantia videntur. Nam aut ex asthmate; aut arteriarum obstructione, aut affectu aliquo longo (præsertim minime adversa valetudine) dixit intermissionem non esse letalem. Sed quum loquitur de bona valetudine præsente, quæstionem videtur dirimere. Si enim in ceteris satis robustus & magnus sit pulsus, non dubium quin intermissio aliqua non ita periculum creet: sed si pulsus parvus, languidus, inæqualis, & auctario accedat intermissio, quæ spes esse possit? Galenus *cap. 4. lib. 2. de præsag. ex pulsibus*, de pulsuum inæqualitate multa, eaque præclara: primumque statuit aut in una pulsatione observandam esse inæqualitatem, aut in multis quod (ἄθροισμα (e) vocatur ϗ συστηματικὸν (f) aitque in uno pulsu inæqualitatem deteriorem esse ea quæ in acervo ac cumulo fit. Differunt autem inæqualitas & intermissio quum hæc ad illam referatur: quod Galenus docet quum scribit: *Periculosum est omnino non moveri arteriam, quod διαλείπειν dicitur: quod si qua alia species inæqualitatis adest, periculosum esse dicitur.* Interpres grammatice tantum & obscure locum illum vertit: ac primum ex alio loco inæqualitatis pulsus causas repetit oppilationem, compressionem instrumenti, humorum copiam collatione facta cum facultate, cordis intemperiem inæqualem: in genere igitur hæ inæqualitatis causæ statuuntur. 4 Intermissio autem pulsus agnoscit causam suæ facultatis a copia humorum oppressionem, ejusdem impedimentum quominus motum tempore suo auspicetur, idque aut ob crassitudinem, aut copiam humorum, unde oscillorum cordi vicinarum arteriarum sequitur obstructio: Item sæpe oscillis illis offunditur materia quæ vinculi modo intercipit motum: interdum inflammationes, scirrhi, tumoresque partium quibus arteriæ infixæ sunt, impediunt ne libere dilatentur, unde motus intermissio nonnulla: unde in syncopis & palpitationibus cordis hæ intermissiones parent: si quid enim tunicis arteriarum, aut cordis ipsius corpori alte defixum fuerit, in propinquo mors; intemperies inæqualis cordis intermissionis causa una non ita perniciosa est: hæc enim inæqualitatem potius parere nata est, quæ ineuntibus febribus putridis maxime conspicua est. Galenus *lib. de febribus* quod ad hunc locum maxime pertinet in febribus putridis agnoscit duo quæ propria sunt, non tamen inseparabilia, σφυγμῶ θλῖψιν, coarctationem pulsus appello, & ἀνωμαλίαν, inæqualitatem; accedit tertium ἐπιπαροξύνεσθαι, id est, repetere, geminare, annotationem novam habere febrem, quum videlicet accessione jam vigorem aut suum crementum assecuta, rigoris sensus quidam excitatur ac si postliminio nova accessio succederet: quod in febribus putridis multis

Lib. 2. de caus. pulf.

Cap. 9. lib. 2.

(e) Acervus & cumulus.

(f) Et systematicum.

multis conspicitur: & nos anno 1572. tota hieme, & 1573. toto tempore verno & æstate quæ naturam indolemque hiemis, aut potius autumni referret, id in innumeris, præsertimque in mulieribus, observavimus: quod non aliunde contigisse suspicio fuit, quam ob materiæ inæqualitatem quæ difficultatem pepasmi afferre solet: Græcis illud ἐπιπαροξύνεσθαι dicitur accommodato satis vocabulo. At θλῖψις (*g*) fit ob copiam materiæ quæ facultatem in aliquas angustias cogens pulsus coarctationem angustiamque facit. Ανωμαλία (*h*) proprium quidem est febrium putridarum, sive illa in calore, sive in pulsu spectetur. In pulsu quidem ob fuliginosorum putriumque vaporum cor petentium copiam. Galenus autem illo loco ait, sæpe in ipso ore ventriculi collecto quodam pravo humore mordaci aut frigido parvitatem inæqualitatemque pulsus invehit: & quum in principiis paroxysmorum viridium humorum eructatio in os ventriculi contingat, unde nauseæ & vomitiones mirum non est si affecto ore ventriculi pulsus sit ἀνώμαλος (*i*). Parvitatem quidem cum quadam inæqualitate, quum frigidus est humor: sin acer & mordax humor est, inæqualitas parvitatem pulsus exsuperabit. Quod notandum est, ne temere initio morborum sive adsit febris, sive non adsit, observata aut inæqualitate, aut intermissione quadam ad venenum aut θεῖόν τι (*k*) recurramus, magnum aliquid nos dicturos rati, si divinitatem quamdam in morbo hoc aut illo dixerimus esse. At sæpe una ventriculi oris superioris obsidio propter contumaciter adhærens aliquid pituitosum illi parti, hoc symptomaton genus juniores & inexpertos Medicos perterrefaciens invehit: maxime vero si pituitosa materia circum partes has accendatur, contumaci manente materia: nam quamdam τύφου (*l*) speciem inducit.

Nunc ad intermissionem revertamur. Aliquando intermittit pulsus tantum quantum temporis esse possit in alia promovenda pulsatione, aliquando intermittit diutius, & per duorum pulsuum tempus. Hoc posterius funestum est, nec ab eo quisquam convaluit. Per tempus vero totum unius pulsus, aut paullo diutius intermissionem factam sæpe in plerisque qui convaluerint observavit Galenus, præsertim si jam affecta ætate, aut præcipitati senes essent: quod minus mirum in senibus, tametsi periculosum esse videatur jam ipsam ob ætatem ad vietam facultatem accedere istam intermissionem a morbo. Sed, quod notandum, adductis senibus, & iis quos valetudinarios vocamus, docet a magnis causis valentes de sanitatis gradu dejici, quod quum contigerit, periculosius ægrotant. Ac imbecilli & senes minima etiam occasione aut morbo occupantur, aut intermissio pulsus eis accidit, quod minus in his mirum videri debet. Itaque ab intermissione pulsus pueri & senes non intereunt, juvenes intereunt: nisi forte juvenes illi imbecilli natura sint, & senes validi; nam tunc facile decipi possumus. Illud enim notum ex Hippocrate, *Qui laboribus assuefacti fuerint*, Aphor. 49. lib. 2.

(*g*) Compressio.
(*h*) Inæqualitas.
(*i*) Inæqualis.
(*k*) Quidpiam divinum.
(*l*) Stuporis attoniti.

fuerint, licet aut senes aut imbecilli sint, non consuetis licet validis ac junioribus, alacrius ferunt. Itaque est ubi in juvene imbecillo minus sit formidabilis pulsus intermissio, quam in sene robustiore. De pueris ac senibus quod ipse observavi, dicam. Carpentarius quidam nomine Gilet annos pæne 78. natus, imbecillis pulmonibus ac purulentis, ut fidem eventus fecit, crudeli satis pleuritide detentus jacebat. Inæqualis pulsus & intermittens quod nobis non mediocrem metum incussit. Ista anomalia perseverabat: sæpe medendi fiduciam quam habebamus per sectionem venæ repetitam, ut fere fit, minuit ista intermissio. Tamen ista quam adduximus opinione audacior erectiorque factus, venam ter quaterque secui, convaluit. 6 Intermissio hæc ab ætate erat, juvante quoque duritie pulsus, tum ratione inflammationis, tum duritiei vasorum: quod animum addidit ut etiamnum in ista anomalia securiores essemus, erat pulsus magnitudo: si enim ad intermissionem pulsus crebritas cum parvitate accedat, angustior longe spes est. In pictore Petro Dangers observavimus perspicuam pulsus intermissionem in magna affatimque facta destillatione: hoc illi familiare est; & tandem deprehendimus duabus de causis hoc illi usuvenire etiam quum primum incipit ægrotare. 7 Prior est illi connata superioris orificii ventriculi infirmitas, ut minima etiam occasione in leipothymiam deliquiumque animi præceps ruat: sed pane in vino infriato in os injecto statim recreatur. Posterior est ingens copia materiæ pituitosæ & frigidæ a cerebro imbecillo facto ob usum modioli continenter illabente: rejecta enim vomitione materia multa statim priores vires recuperat. Et nos illum novimus a gravibus funestisque morbis quibus sæpe subjacet, defunctum superstitemque evasisse. In D. Barthelemy jam grandi ætate eadem a nobis pulsus inæqualitas & intermissio, cum magnitudine tamen observata est sæpe, integris satis viribus, & corpus alacre ad surgendum. Et quod mirum est, sæpe de industria in molliusculis pueris istam inæqualitatem conspicuam vidimus, præsertim quum dormirent.

Cap. ult lib. 4. de loc. aff.

Ac de inæqualitate pulsus non modo in multis pulsationibus, sed in una pulsatione, quod longe deterius esse paullo ante dictum est, exstat historia apud Galenum de Antipatro, cui inæqualis pulsus erat admodum, quum tamen anhelosus non esset: & tandem argumentis conjecturisque est assecutus Galenus leves pulmonum arterias infarctas obstructasque esse. Quæ quum plerique Medici agnoverint invento quodam de pulsus inæqualitate conquerenti, non temere de morte repentina pronuntiabunt, sed diligenter causis rei ejus indagatis, aliis securitatem prædicent, perniciem aliis minabuntur. Et quoniam locus postulat ut mentione de pulsu facta, (cujus cognitionem soli Deo & Galeno Gordonius ille vir bonus & candidus tribuit) de speciebus quippiam dicatur, non erit alienum ab instituto paullo apertius de re disputare.

Quinque in pulsu observanda.

In pulsibus quinque observari volunt, motum, quietem, dilatationem arteriæ, ictum, corpus. Ac ratione motus differentiæ hæ observantur; celeritas, tarditas. Ratione quietis, frequens, rarus: natura non potest duos motus contrarios moliri quin sit interjecta quies aliqua: Galenus autem quietem distinguit in internam & externam: Ratione dilatationis, parvitas

&

& magnitudo in pulsibus observatur: Ratione ictus, qui & a nonnullis occursus dicitur, imbecillitas seu remissio, & fortitudo sive vehementia spectatur: Ratione corporis ipsius arteriæ, plenitudo & durities (quamquam durities sine plenitudine esse possit, ut in hecticis annotavit Galenus *lib.* I. *de diff. febrium*) vacuitas & mollities. Hinc constitutæ sunt differentiæ in pulsibus.

Ratione motus,	celer, tardus,	Ratione dilatationis,	magnus, parvus.
Ratione quietis,	frequens, tardus,	Ratione ictus,	imbecillus, seu remissus. fortis, vehemens.
Ratione corporis,	plenus, durus. vacuus, mollis.		

Porro in corpore arteriæ vel consideramus trinam dimensionem, vel corpus ipsum per se. Si priore modo, pulsum latum angustum statuemus, profundum humilem, longum brevem. Si autem posteriore modo duritiem seu plenitudinem spectamus, unde pulsus plenus & durus, & vacuitatem seu mollitiem, unde pulsus vacuus & mollis. In dilatatione autem magnitudinem & parvitatem considerandam diximus, quo pertinet observatio trium dimensionum: nam magnus dicitur pulsus qui longus, latus, profundus simul est. Sed hoc ad corpus arteriæ referri potest, quatenus in hoc trinam dimensionem spectari diximus. A rhythmo differentiæ duci possunt, ut quum pulsus non est secundum ætatem, sexum laborantis, tempus. Innumera alia hoc loco considerari possunt, quæ quoniam a Galeno pertractata sunt abunde, horum diffusiore explicatione supersedendum videatur.

9 Secundum vero quod a nobis in hoc ægro est observatum, fuit partium extimarum perfrigeratio fugax: quæ revera in morbis diligenter observanda est; nam partium extimarum frigus quoddam est positivum, sed periodicum, ut initio paroxysmorum, & tale frigus minime est pertimescendum: contra vero timendum est in inflammationibus partium internarum quum calor intro revocatur, ut *in Aphorism.* explicat Galen. 10. Aliud frigus est veluti privativum per quamdam exstinctionem caloris naturalis & bifariam apparet; priore modo in morituris, quum partes livent jam per necrosin partium frigus quoddam est privativum: aliud autem frigus, non quin partes non calefiant (quod Hippocrates ἀναθερμαίνεσθαι (*m*) vocat) sed calefactio ista a calore febrili est. Victo autem naturali temperatoque calore partes refrigerantur, & tamen caloris febrilis favorem nonnullum percipiunt. De quo frigore juxta ac calore reciproco dictum est ab Hippocrate: *Summæ corporis partes si celeriter in utrumque mutentur, malum.* Nec abs re addit *celeriter*; ut vitetur objectio de hieme, & calore æstivo; nam in illa extimæ partes refrigerantur, sed non cito calefiunt. *Sed in morbis malignis*, ait Galenus *in comment. una etiam hora mutatio ad contraria percipitur: Contin-* Part. 8. sect. 2. lib. Prorrhet.

(*m*) Recalescere.

git autem ea mutatio quum partes extimæ propriam caliditatem non habuerint, ſed a calore febrili calefiunt, qui a centro corporis incipiens, flammæque ſimilis corpus depaſcens extrema concalefacit: & quum ille febrilis calor tranſpiraverit, refrigerantur exſtincta ſcilicet propria caliditate. Et illic eſt frigus privativum: non tale quale in morte, ſed proxime accedens. De eodem frigore dictum eſt a Galeno in hiſtoria de Pythione. Nam primo die ingens febris erat & æſtus: ſecundo autem ei partes extimæ refrixerunt, præſertim manus & caput, & erat βραχύπνυς (*n*), ad verbum *brevi-ſpirus*, cui conſentit quod & octavo die contigit, nam dicit, *ſpiritus exilis & imminutus*. Si itaque febris erat acuta, cur frequens & magnus non erat ſpiritus? ſaltem ſi frequens ſit & brevis, dolorem ſignificat ſupra ſeptum tranſverſum: ſed ſi frequens & brevis, malus; deterior ſi rarus & brevis, ſive parvus; qui ſi cum reſpiratione quadam ſive potius exſpiratione frigida ſit, jam facultas vitalis emoritur: In acuta parvus rarus, qui βραχυπνόιας nomine includitur, peſſimum ſignum eſt. Hoc explicat Galenus commentario illo in hiſtoriam de Pythione, his verbis: *Cauſa cur quum primo die acuta febris fuerit, ſecundo brevem ſpiritum ducat, eſt, quod primo die calor febrilis per putreſcentes humores accenſus ipſe digeratur; calor autem naturalis adeo infirmus relinquatur, ut jam prius exſtinguatur, quam febrilis de integro accendatur, velut jam ferveſactis, qui computreſcerent, ſuccis.* Sic ſecunda die dominantis frigoris ſignum eſt maximum. Quo ex loco patet refrigerationem partium extimarum per exſtinctionem caloris naturalis contingere. Atque hoc loco quæſtio digniſſima cognitu poni poteſt, Si mutatio in calidum & frigidum partium extimarum adeo pernicioſa eſt, ut ante ex *lib. 2. Prorrh.* docuimus, cur non æque in malis ducenda mutatio in utrumque in corpore toto? At ex Aphoriſmis mutatio in corpore univerſo, ut corpus modo calefiat, modo refrigeretur, longitudinem tantum morbi ſignificat, cur non & idem ſignificat partium extremarum μεταβολή (*1*); At ante docuimus aliquid multo gravius deſignare. Et vero probabilius eſt plus ſubeſſe periculi ſi ambigua iſta mutatio totum corpus attingat, quam ſi partes tantum extimas. Etenim etiam in bene habentibus facile manus, pedes, naſus mutantur, non ita facile corpus reliquum, ob ſubjecta viſcera calida. Quod ſi totum corpus modo calefiat, modo aliter afficiatur, non vacare videtur periculo. At ita reſpondere oportet: Quum Hippocrates celerem partium extimarum in utrumque mutationem damnat, id de febribus acutis intelligi debet, in quibus ſi omnino partes extimæ refrigerantur, revocatio caloris ob phlegmonem viſceris ſignificatur: ſi vero in utrumque partes mutentur, dominatus caloris febrilis ſignificatur, & domatio exſtinctioque caloris blandi & naturalis. Ideo quum Galenus in *Commentar. in partic. illam 8. lib. 2. Prorrhet.* illam mutationem explicat, meminit febrium malignarum, utpote in quibus peculiariter id ſymptoma contingat. Sed quum *lib. 4. Aphoriſmor.* totius corporis mutationes in calidum & frigus damnat, revera non intelligit de febribus acutis: nec enim facta mentione febris abſolute enuntiat mutationem iſtam longitudinis.

Hiſt. 2. ſect. 3. lib. 3. Epid.

(*n*) Breviſpirus.

(*1*) Mutatio.

nis morbi esse argumentum. At si in acuto morbo contingeret, non est credibile longi morbi signum esse, quum id pugnet cum natura morbi acuti. Quod si mutatio in utrumque toti corpori conveniat, quis dubitat ad malum id non apparere in morbo acuto? Immo forte majorem perniciem afferet quam mutatio reciproca partium extimarum. Tamen κατ' ἐξοχὴν (o) mutationis signa in partibus maxime extimis apparent, ideo illarum Hippocrates præcipue meminisse solet. In febribus autem non acutis, aut aliis morbis totius corporis mutatio longitudinem morbi designat, ob materiæ ἑτερογενὲς (p) diversitatem. Quod videmus usuvenire in febribus cum catarrho junctis, in quibus sensum caloris modo habent ægri, modo sensum frigoris, non modo in partibus corporis extimis, sed etiam in toto corpore ipso. Item in febribus epialis non solum est sensio caloris & frigoris simul, in quo Epiali natura consistit: sed etiam mox calor percipitur, mox frigus. 11 Præterea ex sententia Galeni, quicumque sunt cacochymi, dum repente incalescunt, horrore tenentur, necnon sensionem habent reciprocam caloris & frigoris: & tamen hæc non significant malum aliquod, sed tantum longitudinem morbi. Ceterum ut de mutatione ista caloris & frigoris aliquid statuatur, sciendum idem esse judicium de caloris & frigoris mutatione, quod de frigidis sudoribus, de quibus *in Aphorismis*. Nam ut frigidi sudores cum febre acuta perniciem significant, & in mitiori febre morbi diuturnitatem: ita & mutatio in utrumque sive sit extimarum partium, sive totius corporis, in acutis morbis perniciosum est quid: in aliis morbis aliud significat. Sed de vicissitudine ista caloris & frigoris, unde, & quid significet, ante dictum est plenissime: de ea plura qui volet, eo animum, seque ipse convertat. De lassitudine quæ ægroto nostro aderat, ita dicere possumus: videbatur non esse spontanea; siquidem labores quos summos pertulerat, eam lassitudinem satis poterant invehere, 12 tamen erat & alia quædam species ex iis lassitudinibus quæ spontaneæ dicuntur. Ac primum spontaneæ lassitudines dicuntur sponte natæ, non quod non sit causa aliqua, sed causa intus latet aliqua lassitudinis specie sese proferens; non autem procatarcticum quid habet, tametsi forte ab extra aliquid peti possit: sed tamen de essentia ipsius lassitudinis non est. Ex *libris sanit. tuen.* & *Aphorismis*, triplex est lassitudo; una tensiva, ulcerosa altera, tertia phlegmonodes ex utriusque orta. Tensiva a plenitudine est, ulcerosa a cacochymia, phlegmonosa ab utraque causa est, ex sententia Galeni. Febris autem laboriosa aliquid aliud peculiare habet, ut ex eodem Galeno parere potest. In hoc ægro nostro erat lassitudo quædam phlegmonosa; & quum is integra olim sanitate fruitus esset, nonnisi magna de causa de sanitatis statione detrudi potuit; unde mirum non fuit si morbus admodum longus & periculosus fuerit: Et omnia initio ita cruda fuerunt, ut nil aggredi tentareque auderemus. Tamen quoniam omnium minime patiens erat æger, temere secta vena, & multa tentata, quorum nullum melius fuisset attigisse, sed negotii partem maximam

Com. par. 16. sect. 3. lib. 6. Epid.

Aph. 40. lib. 4.

Comm. in Aph. 5. lib. 2.

Cap. 6. lib. 3. sanit. tuend. Comm. in part. 2. sect. 4. lib. 6. Epid. Comm. in Aph. 31. 32. 33. lib. 4. Aph.

 naturæ

(o.) Per excellentiam. (p) Heterogeneæ.

naturæ commisisse. Eductus sanguis plane laudabilis: nihilo sedatus æstus: quoniam prima regio humore bilioso, crasso & veluti sanguineo aut prærubro erat offerta, cujus exclusionem facilem impediebat rigens hiems quæ tunc sæviebat. Quod nos terruit, fuit veluti cruris sinistri maculæ subrubræ; verebamur ne exanthemata erumperent, sive ecthymata ab humoribus superfluis & tenuibus, ut notat Galenus *lib.* 3. *Epid.* quæ exanthemata in plerisque sunt κρίσιμα μὴ κρίνοντα (*q*), ut ex historia de Sileno parere potest: cui quum letaliter ægrotanti papulæ rubentes, parvæ, varis similes, nec abscessum facientes erupissent, natura morbo reluctante, tamen interiit. Et tamen ait Galenus *in Commentario*, ea eruptio causa fuit cur nono die non interierit, quum ei necessario intereundum esset, sed in diem undecimum mors dilata fuerit. Dolor ad lienem metum afferebat, ne illic abscessus fieret; tamen inflammationis manifestæ argumenta non erant. Causam istius doloris ad longam equitationem referebamus, in qua ducuntur ilia, & anhelitus sæpe interrumpitur: tametsi iste dolor hypochondrii sinistri nos in suspicionem traheret latentis cujusdam mali; ut sæpe *in Epidem.* annotavit Hippocrates, ut in historia de Sileno adducta paullo ante & alibi passim.

Comm. in par. 51. sect. 3. lib. 3 Epid. & par. 38. sect. 2. lib. 2. Epid.

De intermissione, aut potius intercalari intermissione ita nos philosophabamur. A plerisque qui citatis velocibusque equis multum iter ocyssime fecissent, accepimus se sæpe, quum quieti se traderent, inæqualitatem istam in pulsu percepisse. Nam exercitatio immodica tandem accersens κόπον aliud facit quam mediocris: nam mediocris crebros, magnos & celeres pulsus facit; immodica autem, præsertim quum ventum est ad resolutionem aliquam, languidos, tardos & raros facit. Sic in isto ægro animo volvebamus qui fieret ut præeunte tanto labore pulsus esset satis magnus & celer, quum ratione immodicæ exercitationis tardus imbecillusque esse deberet. Hujus rei probabiles causæ fuerunt; Æstus ingens celeritatem requirebat, & ætas hominis adhuc virilis impediebat quominus tarditas & imbecillitas in pulsu esset, quum tamen satis esset causæ cur & parvus, & tardus, & rarus esset pulsus, præsertim in tanta totius corporis agitatione immodica & veluti confractione. Sic æstus ingens, ætas hominis pro parvo magnum, pro raro frequentem, pro tardo celerem satis pulsum induxerunt: sed tamen causæ morbificæ & lassitudo & exercitatio immodica corpus frangens saltem inæqualitatis auctor fuit: & natura retinuit celeritatem & magnitudinem, sed a tot causis tentata non potuit efficere quin inæqualitas foret. Accedebat autem maxime obsidio oris superioris ventriculi, quod in isto homine omnium maxime bilioso exquisiti erat sensus, & a bile immodica tentabatur, unde καρδιωγμὸς (*r*) frequens: & morbi eventus satis abunde docuit tanto æstu & copia humoris biliosi corpus occupatum fuisse, ut nil supra. Docuimus autem ante (ni fallor) obsidionem oris ventriculi vel ab humore frigido, vel ab acri humore, aut ichore inæqualitatem in pulsu committere. Unum præterea fuit quod terrorem attulerit, minxit sæpe oleosum, quod summo æstui interno acceptum ferebatur. *Historia duodecima*

(*q*) Judicatoria non judicantia.

(*r*) Cardiogmus, cordis morsus.

cima lib. I. *Epid. sect.* 3. Hippocrates meminit excretas esse urinas oleosas, quas mortem significare ait Galenus *in Commentario*. Tamen *in* 3. *de morbis vulgaribus* locus est praeclarus, quo docet excretionem urinarum oleosarum malam quidem esse, sed non perinde exitiosam, ut plerique autumant: multaque illic de urinis oleosis legere possis, quae in communem usum afferri possunt, quoties illis de rebus erit cogitandum.

Sub fin. I. Epid. Histor. I. *sect.* 3. *lib.* 3. *Epid. Vide part.* 35. *lib.* I. *Progn.*

Porro in aegro proposito quum subesset aestus ingens praecordiorum, omni ratione provisum est ne vires illud incendium quaereret. Jusculis frequentibus vitulinis carnibus ei consultum est: item clysteribus & iisdem decoctionibus. In enematon frequenti usu statum est, nec olea, nec mel, nec saccharum dissolvebatur: quoniam quoties alvus inferior aestuat, fervet, & ambusta est, ut loquitur Hippocrates *in libro de aëre & locis*, a pinguibus & oleosis est temperandum: perseveratum est in usu catholiconis. Tandem sub finem consultum est ventriculo usu confectionis de hiera dupla aloe. Instabilis admodum morbus fuit, verebamurque ne ex empyreumate prioris morbi febris quartana, aut alia similis cresceret ac surgeret. Ad sitim summam cum partium imbecillitate quae sequuntur praescripta fuerunt.

♃. *Seminis psyllii, unc.* ß: *mastiches dr. ij: carnis passularum, unc. j: seminis cytoniorum, dr. j: fiant noduli: mandantur macerati aqua rosarum.*

♃. *Aquae fontanae, lib.* ß: *destillati restaurativi, unc. iv: aceti albi, dr. vj: mellis Narbonensis, unc. j: santali albi, unc. ij*ß: *fiat decoctum ad tertiae partis consumptionem & perfectam despumationem: postquam refrixerit coletur & clarificetur tribus albuminibus ovorum & santalo citrino & cinnamomo aromatizetur.*

♃. *Endiviae utriusque, cichorii, borraginis utriusque, ana, man. j: depurentur succi & colentur trina vice ad clarificationem.*

♃. *Succi pomorum redolentium, unc. vj: sacchari, lib. j: fiat syrupus semicoctus.*

♃. *Rhei infusi in aqua endiviae, scr. iv: myrobalanorum citrinarum & Indarum, ana, scr. ij: agarici trochiscati, dr. j: anisi, scr. j: cinnamomi, dr. j: fiat potio saepe repetenda cum unc.* ß *syrupi praedicti.*

ANNOTATIONES.

I. *In hoc aegro biliosa crassa, sincera, flava, maligna, ut vocat Galenus* comment. in part. 14. lib. 3. Acut. *progrediente morbo: quae quidem biliosa, sive retinentur mala sunt, sive excernuntur mala sunt, nam jactationes, dysenterias, defectiones animi inducunt.*

2. *Apud Galenum* sub finem libr. de praesagitione ad Posthumum, *commemorabilis historia est de quodam juvene, cui in pulsu intermissio erat, & ea naturalis, a qua periculum impendere non putaret Galenus.*

3. *Nam minus est perniciosum inter multas pulsationes quamdam inaequalitatem esse, quam in una: quia in una pulsatione magis ordinata, constansque natura debet esse, quod si ne in hac quidem, multo est periculosius: tamen ob-*

jici poteſt de pulſu in febribus intermittentibus a putredine ortis : nam quum ſyſtole ſit diaſtole contractior , etiam in una pulſatione inæqualis eſt.

4. *Inter ceteros locos unus eſt maxime huc pertinens* in Commentario Akakiæ in lib. I. ad Glauconem.

5. *Nam (ut vere dicam) unde cardiogmus & ſine febre, & cum febre naſci ſolet, inde iſta in pulſu inſignis mutatio : & humor potius excluſione eget, & aliqua* ἐπικράσει (*s*), *quam alteratione per alexipharmaca, ut damnetur error eorum qui in morbis perpetuo illud* ἀξιόλογον τὸ θεῖον (*t*) *conſtituunt.*

6. *Quum enim inæqualitas eſt, non ita cito terreri oportet, niſi cetera conſenſerint. Si enim naturæ validæ in aliis ipſius pulſus numeris argumenta adſint, non ita metuendum eſt.*

7. *Galenus* cap. 6. lib. 4. de præſagitione ex pulſibus, *docet inæquales eſſe ſolere pulſus in affectione oris ventriculi, alios affecto fundo ejus. Locus præclarus & huc maxime pertinens. Inæqualitas iſta & etiam intermiſſio quædam ab oppreſſione & copia poteſt accidere. Et quum Galenus ait inæqualitatem & intermiſſionem in arteriarum obſtructione & aſthmate minus eſſe terrificam; quod de aſthmate dixit, idem poteſt audiri de infarctu pulmonum & copia pituitæ, licet homo ita repletus, quod forte latum habeat thoracem, non ſit aſthmaticus. Sic eſt ubi debet eſſe formidabile iſtud vitium in pulſu, eſt ubi non eſſe debet. Et ne quis terreatur, ſciendum iſtas inæqualitates ab oppreſſione eſſe maxime. Nam Galenus* lib. de pulſibus ad tyrones, *inæqualitates in pulſibus propriæ ſunt facultates preſſæ & gravatæ. Sic oportet ſenſim deonerare naturam, & pulſui ſua reddetur inæqualitas.*

8. *Trinæ dimenſionis obſervatio & in differentiis corporis ipſius arteriæ & dilatationis obſervari ſolet, ſed diverſo quodam modo. Nam quia dilatatio incidit in corpus tale quale eſt, cui competit trina dimenſio : itaque ipſius trinæ dimenſionis obſervatio conſideranda eſt & quatenus ad corpus arteriæ ſpectat, & ad dilatationem.*

9. *Sitis in eo erat implacabilis, jactationes, leipothymiæ, prærubræ bilis fuit excretio, non ſtatim, ſed longo tempore mitificata materia : dolores fugaces. Verum fuit quod ſcribit Hippocrates* lib. de vetere medicina, *non a calore ſimplici, aut a frigore, ſed ab amaro, acido, acri æſtimandos morbos eſſe, ut in vacuando potius, quam in alterando laboremus.*

10. Comment. in aphoriſm. 48. lib. 4. *Multo vero apertius* hiſtor. part. 8. ſect. 2. lib. 3. Epidem. *quum explicat cur partes extimæ liveſcerent & refrigerarentur. Quamquam Practici frigus initio paroxyſmorum privativum dicunt per ſubſtractionem caloris : & frigus poſitivum dicunt, ut illud quod in catarrhoſis percipitur, aut iis in quibus multis collectus humor pituitoſus, qui dum incaleſcit ſenſum frigoris infert, ut in Epialis videtur. Item materiæ frigidiuſculæ calefactio frigoris ſenſum infert.*

11. *Si cui ægro umquam, huic Joanni Dodenas accommodandum videtur quod ſcripſit Galenus ad hiſtoriam de Sileno* I. Epidem. ſect. 2. Si quis laborando & operando ſe ad laſſitudinem uſque affligat, potet autem large, deinde

(*s*) Contemperatione.

(*t*) Quod eſt effatu dignum & divinum.

deinde intempestive sese exerceat, id est, aut a cibo, aut ubi tardius cocti fuerint cibi, antequam probe in sanguinem cibus versus sit, hic partim bilem ob labores acervat, partim crudos & incoctos humores ex potu & intempestivis exercitationibus. *Sunt autem morbi multo gravissimi in quibus utriusque magna colligitur copia. Immo ego addo, febres semitertianæ fiunt. Hic æger citatis equis multum itineris confecerat. Et nota, in talibus febribus etiam initio sedimentum esse; sed conveniens non est & intempestivum. Ita Galenus: id frequens est (supple sedimentum ἄκαιρον) febribus in quibus multus calor & flammeus fervorem accendit quemdam crudorum & crassorum humorum* ad particul. 26. sect. 2. lib. 2. Epidem.

12. *Causa procatarctica solam diariam aut levem affectum generat Galeno* in histor. de Sileno.

13. *Lassitudo quæ κόπος dicitur, quum quis dolet minimo attactu, spontanea proprie non dicitur.*

14. Cap. 4. lib. de atra bile *docet quomodo salutariter totum corpus pustulis nigris fuerit obsitum: nam si paucæ sint, nil est criticum.*

CONSILIUM LXI.

De Epilepsia.

MUlier nata annos jam sex & viginti, bene habita, octies jam enixa, sagax, sollertique adeo ingenio & alacri ad obeunda omnia animi munia, blæsa aliquantulum, cœpit nonnulla pati symptomata, quorum perseverantia morbum lunaticum minata est.

Ac primum cœpit animo aliquantulum deficere, vertiginosum quid pati, ac tunc non animadvertit quid dicat, omniumque obliviscitur, multa temere effutit, parum considerans quorsum illud. Quum hæc præcessissent, jam jam prima illa affectione vires nacta de nocte opprimitur, contremiscit, vociferatur, ac graviter tunc laborat: deinde quasi sopita manet dimidium horæ, & frustra loqui conatur. Et quod omnium deterrimum, non ita pridem jam duodecies paroxysmos quosdam sustinuit bis die in quibus illa convellitur, spumantique est ore, inclamat, suspiratque: & quo magis animo turbatur, eo citius redit accessio. Jam probatum est posteriorem paroxysmum multo leviorem reddi, immo sæpe plane non repetere dato jusculo ex decoctione visci quercini. Numquam medicamentum sumserat. Continenter aqua ab ore defluit: & in ultimis paroxysmis tota facies rubore suffunditur, manentque veluti exanthematon quædam vestigia quarto a paroxysmo die.

Hæc sunt Parisiensibus Medicis proposita ad disputandum, ut de affectionis causa, specie, loco, & curatione decerneretur.

Ac primum omnium qui affuerunt Medicorum communis fuit opinio mulierem hanc epilepsiæ esse obnoxiam, quod omnia quæ præcesserunt videntur confirmare. Dubitatum est de causa, an vapor tantum, an humor,

&

& quinam, unde. Quum enim epilepsiæ in genere tres sint differentiæ, prima per propriam cerebri affectionem, secunda per consensum ventriculi, tertia ob partem peculiariter affectam a qua aliquid manat, convulsionem epilepticam creaturum, magni refert ad morbi curationem, quænam sit species, & quænam idea, & sedes primum affecta, ne parti alteri quam deceat consulatur.

Ac primum cuidam visum est, non a propria cerebri affectione natam epilepsiam, nec ab utero esse, sed a visceribus ipsis: & quæcumque illa sit affectio, & unde-vis sit ei videtur immedicabilis duabus de causis: & quia jam grandævam prehendit: *Quæcumque autem affectio comitialis post 25. annum prehendit, ea cum ægris consenescit*: Hippocrates *in Aphorismis*: tum quia hereditaria & gentilitia quodammodo esse videtur; Medicis enim ea de re inquirentibus narratum est ejus mulieris avum aliquando epilepsia prehensum esse. Quod autem a visceribus sit, non ab utero, aut a capite, ita collegit tribus rationibus; prima, quia sit sagax, expedito & sollerti animo, ingeniosa: at quum quis est epilepticus affecto primum & per se cerebro, maxima ex parte hebes est, obtusus, obliviosus, socors, ignavus, oculis concavis, somniculosus, gravi capite, vertiginosus, & nullis signis præeuntibus (ut in hac muliere contingit) statim concidit. At qui ob affectas partes capiti subjectas est epilepticus, non statim concidit, sed pleraque patitur tamquam futuram accessionem præsagientia.

1. Secunda ratio est, quod incubum passa sit sæpe, oppressionem stomachi, animi quamdam defectionem, suspiriosa fuerit: quæ omnia male affectorum viscerum aut a sordibus & humorum inquinamentis implicatorum argumenta sunt: non quin dispositio sit in cerebro a parentibus contracta: sed causa continens a cerebro non est, sed a visceribus. Quamquam hic magna difficultas oriri posset. Galenus causam præcipuam periodorum *lib. 2. de different. febr. sub finem* statuit inustam quamdam cuique parti dispositionem, quæ nova occasione, aut novo affluxu humorum sese manifeste prodit; dico affluxum humorum, vel qui in parte ipsa generantur, vel qui aliunde sunt. Exempli causa, si cui hemicrania innata sit ob pravam partis cerebri διάθεσιν (*u*), non prius solet repetere quam forte ab ipso cerebro, aut partibus subjectis humor advenerit qui partem lacessat: an non tamen hemicrania per πρωτοπάθειαν (*x*) dicatur. Sic, si dispositio in cerebro jam jam sit a parentibus contracta, quæ tamen non prius sese proferat quam malignus vapor crassus aut tenuis a partibus inferis venerit qui parti molestus sit, unde exsuscitetur pars ad expulsionem unde convulsio sequatur: an non epilepsia ista per propriam affectionem dicatur? Itaque ille sibi pugnat, qui dixit dispositivam ipsam (ut sic dicam) in cerebro esse, sed causam in præcordiis. Quamquam excusari potest; nam revera non repeteret paroxysmus nisi impuritas viscerum concurreret. Et illud est quod Galenus dicit epilepsiam post 25. annum agnoscere causam sui pravam diætam.

Tertia

(*u*) Dispositionem. (*x*) Primariam affectionem.

Tertia ratio qua contendit ab utero non esse, est quod illa uterum gerens tam sæpe non prehendatur epilepsia, quam quum utero non gerit: quod contra contingeret. Nam si ab utero esset, quum fœtus meliorem alimenti partem absumat, relinquaturque impurior, impuritas ipsa juncta cum pravo illo humore qui supponitur mali auctor (si ab utero esset) reveheret paroxysmos, & malum malo cumularet: at tempore gestationis immunis fere est: accedit quod hysterica aliquando passa esset: at nihil umquam tale.

Nos autem qui hæc scribimus, ita disputationis & quæstionis filum direximus.

In morbis modus generationis illorum est animadvertendus, symptomata, eorumque successio, quorum omnium animadversione ad rerum diagnosin pervenitur, & confusio devitatur. Vertigines, tenebricosæ obversationes & marmarygæ, syncopæ imago quædam, oppressio diaphragmatis, clamores, aphonia, symptomata sunt & epilepsiæ, & apoplexiæ, & syncopes cardiacæ, & aliorum morborum communia, & in plerisque observantur. Sed non satis est observare hæc, sed signa ὁμοειδῆ, sive ὁμογενῆ (y), ut vocat Galenus, tenenda sunt: & ne adhuc quidem abunde est, sed quæ cujusque rei propria, & partis, ut ideam morbi venari possimus. Exempli causa; difficultas respirationis affectarum partium thoracicarum nota est, & peripneumoniæ, & pleuritidis, an sufficit hæc nosse? Nequaquam. Sed ad specialia magis descendendum est, ut hoc vel illud, hujus aut illius rei sit umbra, nota, significationis argumentum & signum: quod hic videre est, quum symptomaton concursus iste nihil adhuc certi afferat. *Comm. in part. 2. lib. 1. Prorrhet.*

2 Porro morborum alii cito generantur, quum tamen non tam promta sit causæ generatio, quam promta est morbi ipsius apparitio. Causa enim latebat ignava, & subito per morbum sese expressit, quod notat Galenus 3 *Epidem.* in historia de eo qui primo die phreniticus factus est. Alii non statim se proferunt, sed veluti per ambages & circuitiones, habentque varia symptomata prius quæ sunt veluti paranymphi ac præcursores majoris morbi adventantis. Quod quum alias, tum huic mulieri contigit, in qua per varia symptomata veluti præeuntia præludia ad epilepsiam munitur via. Nam in historia proposita triplex tempus observatur, & in ultimo tantum certa epilepsiæ signa apparuerunt.

Primum aliquid tenebricosum passa est, vertigines, quæ sæpe apoplexiam, aut epilepsiam minantur: an vero per propriam cerebri affectionem, an per consensum dubitandum. Nam vertigo & tenebrosa obversatio signum univocum non est aut affecti certo cerebri, aut ventriculi. Quum enim ex Galeno illud sit commercium inter ventriculum & cerebrum, ut facile suas affectiones communicent, non facile quis distinguet quæ pars prior afficiatur, & quæ posterior: sic vertigo, nausea, vomitus, cardiogmus æquivoca signa sunt, quum fere æque ad affectionem cerebri & ventriculi consequantur: in quo Medicorum judicium fixum constansque esse *Cap. 3. lib. 3. de loc. aff.*

(y) Homogenea.

debet, ne temere pars incuſetur quæ in vitio non ſit. Præterea mulier iſta multa effutiebat, quod male affecti cerebri nota eſt aut per ſe aut per conſenſum: unde novimus hyſtericas multas riſum in paroxyſmo cohibere non potuiſſe, alias multiloquas exſtitiſſe.

Secundo vero loco hypochondriorum & reſpirationis quædam fuit oppreſſio, & imaginatio quædam falſa rei opprimentis & incubantis, quod incubum deſignat: incubus autem epilepſiæ rudimentum quoddam eſt: immo & epilepſia nocturna dicitur a pleriſque.

Tertio periodica quædam convulſio apparuit totius corporis, cum læſione quadam mentis & ſenſuum: in quo vere character epilepſiæ exprimitur: nam convulſionem totius corporis eſſe neceſſum eſt: quamquam Sylvius quodam loco annotat vidiſſe ſe quemdam Epilepticum cecidiſſe ob pravam lienis diſpoſitionem, illumque una tantum in corporis parte convulſum fuiſſe. Ad ſuperiora accedit occurſus ſpumæ quæ nec a capite malum eſſe certo declarat, immo nec epilepſiæ ſignum univocum eſt. 4 Si fiat translatio a partibus inferioribus per pulmones, refractio materiei cujuſdam pituitoſæ a ſpiritu flatulento agitante ſpumam poteſt generare. Rondeletius contendit epilepſiæ certam non eſſe notam & ſignum inſeparabile; quia ſpuma abeſſe poteſt in paroxyſmo epileptico duabus de cauſis: tum ſi a vapore tantum eſt epilepſia, tum ſi paroxyſmus brevis eſt & non violentus.

5 Ergo verum illud Hippocratis, quum quis repente aphonos fit, venarum fiunt interceptiones & oppletiones, ſi ſine occaſione id fiat, aut forti aliqua cauſa, id eſt, ſi nulla excuſatio afferri poſſit aut ictus, aut ægritudinis perturbationiſque animi, interceptio iſta aut epilepſiam, aut apoplexiam, aut ſyncopem cardiacam inducere poteſt, item & hyſtericum πάθος (z): nam quatuor hæc nomine τῆς ἀφωνίας (a) includi poſſunt. Quum itaque hic ſit aphonia quædam, quatuor prædictorum morborum unum adeſſe neceſſe eſt. At certis ſignis deprehenditur eſſe epilepſia.

6 Ceterum hæc aut prehendit pueros, aut puberes, aut juvenes, aut grandiores ætate. *Partic.* 5. *ſect.* 1. *lib.* 6. *Epidem.* locus eſt notandus de Epilepſia: *quum*, ait Galenus, *epilepſia juniores attingit, illud ut ab ætate eſt, ita quoque mutatione ætatis affectus minuitur & tollitur*: unde Hippocrates, *Quibus morbi comitiales, ante pubertatem mutationem accipiunt*: quod bifariam intelligi poteſt. Nam, *ante pubertatem*, poſſumus intelligere vel incluſive, vel excluſive, ut ajunt: excluſive ad annum uſque 25: incluſive ad tempus adoleſcentiæ. Unde *aphor.* 28. *lib.* 3. non dixit *ante pubertatem*, ſed, *in pubertate*; quod notandum. Juvenes prehendi epilepſia non placet Galeno *in Aphoriſmis*, licet ita Hippocrati videatur; quia, ut ait Galenus, temperamentum juvenum generationi epilepſiæ contrarium eſt. Poſtea addit, ſi prehendantur eo morbo, id diætæ vitio tribui oportere, & quia pravo utantur cibo, & multa intempeſtive faciant. At grandiores ætate abſolute a diætæ vitio epilepticos reddi ſtatuit, 6. *Epidem.* Nec amplius ætati fidendum

Aph. 29. *lib.* 3.

(z) Paſſionem.

(a) Aphoniæ.

fidendum ait ac si medicam manum per se adhibeat, sed ad artis Asclepiadeæ asylum confugiendum esse censet; id enim a diætæ vitio est, immo tantum tribuit ipsi diætæ, ut epilepsiam ratione ætatis solvi posse neget, nisi legitima sit victus ratio, immo ne si in pubertate ipsa epilepsia accedat (quia Hippocrates ante pubertatem mutationem contingere debere vult), quamquam tunc tantum opis ab ætate exspectari non potest quantum antea: quia & tempus agnoscendæ veneris in viris supponitur jam præteriisse, & menstruæ purgationis in mulieribus, tamen solvi tunc posse putat Galenus si in diæta non peccetur. Quod forte & generalius potest accipi, ne putemus omnem epilepsiam incurabilem esse quæ paullo grandiores prehenderit. Nam mirum est tantum posse diætam ipsam ut miserandum hoc malum invehat immedicabile plane, quum tamen hoc excepto, nullum fere sit malum adeo grave diætæ vitio invectum quod non possit emendari & tolli. Unde colligere est morbum hunc cerebro labem, quæ elui non possit, inurere, quod omnem humanum captum plane superet. *Aph. 7. lib. 5.*

Itaque quum hæc mulier jam grandis ætate miserandi hujus mali molestias senserit, id diætæ vitio tribui potest. Sed pace Galeni dicam, secretiorem & occultiorem causam esse oportet; nam nisi labem hanc a vetere sua prosapia contraxisset, mulierem tam bene habitam, tam solidam, & integre sanam, morbi procellis conflictari non solitam, non esset credibile a nonnullo diætæ vitio tam turpiter in hunc morbum lapsam fuisse: sic oportet vehementem aliquam fuisse causam quæ hoc symptoma ante non visum & insolens induxerit.

Duo hic quæri possunt non omittenda, quum a parentibus propensitatem hanc in epilepsiam contraxerit; qui fiat ut nihil epilepticum senserit in pueritia, quum tamen hæc ætas huic morbo ultro sit opportuna. Posterius quod quæri potest, quum mulieres etiam maxime valentes, præcedente imprægnatione præsertim circa tertium mensem multis malis exerceantur, boulimo, inappetentia, malacia, & ceteris id genus, vel capitis, lumborumque dolore; qui fiat ut hæc imprægnationis tempore paroxysmo epileptico non prehendatur, postea vero utero non gerens facile prehendatur.

Quod ad prius attinet, revera ex hoc prava cerebri dispositio patet, quod grandior jam ætate epileptica facta fuerit: nam si imbecillitas nervosi generis epilepsiæ causa fuisset in hac, non dubium quin puella epileptica fuisset: at latebat mala dispositio, nec se prodidit nisi quo tempore jam malum incurabile est.

8 Et quod sæpe pepererit novies enixa potest partim impedivisse quo minus tam cito non sese epileptica diathesis prodiderit, quod purgationes euntes & ab epilepsia, & a podagra, & aliis morbis possunt ad tempus vindicare, quibus implicantur quæ nihil tale habent: partim conferre potest ad augendam dispositionem. Nam nemo dubitat juniores puellas nuptas, & frequenter enixas tanto imbecilliores reddi (quod ad cerebrum attinet) quanto frequentius enixæ fuerint: immo magna earum pars catarrhis, & doloribus capitis immedicabilibus detinetur: quæ omnia verisimilia sunt. Præterea vulgo observatur dispositionem morborum a parentibus contractorum non tam cito apparere, sed tamdiu la-

tere occultarique donec quid peccatum sit quod ejus accessum maturet: unde plerisque gentilitia est elephantiasis, quæ tamen non sese prodit nisi quum jam grandior ætas fuerit, aut quod ita provideat natura, mali explicationem quoad potest impediens, aut quo anno parentes in eum morbum inciderint, eodem & liberi inciderunt: quæ ratio probabilior est. Et quum sese malum prodit, sive epilepsia, sive elephantiasis fuerit, non est opinandum illud jam demum nasci, sed mali seminarium diu latuisse, cujus argumenta tandem sese prodant: tum autem maxime sese proferunt quum mala accedit diæta, quæ etiam per se tale malum afferre potest, sed non ita immedicabile. Plerique enim nostra ætate epileptici vere fuerunt ob pravam diætam, at non recurrunt paroxysmi ubi provisum cautumque ægro est. Sed quum nativa est inclinatio a prava diæta facta, & veluti tandem explicata, ea multo immedicabilior est quam quæ simpliciter a prava diæta fuerit. Et ita probabiles rationes a nobis videntur confictæ, ut tandem id intelligeretur quod in quæstione positum erat; Qui nimirum fiat ut mulier illa jam ad epilepsiam nata ante annum ætatis suæ vicesimum octavum prehensa non fuerit, ac præsertim puerili sua ætatula.

Posteriorem quæstionem paullo post explicabimus, si prius nonnulla remedia attulerimus quæ ad profligandam epilepsiam per cerebri primariam affectionem contractam instituta sunt, quorum hic series est proposita.

Cuidam autem epilepsia laboranti per propriam cerebri affectionem remedia hæc quæ sequuntur sunt instituta: Primum repurgatus est tabella una electuarii diacarthami: deinde itum est ad remedia sequentia.

♃. *Radicis pæoniæ recenter evulsæ, unc. j: visci quercini recentis, dr. vj: galangæ, calami aromatici & corticis citri sicci, ana, unc. ß: betonicæ, melissæ, hyssopi, salviæ, majoranæ, chamædryos, chamæpytios, ana, man. j: buglossi, borraginis & utriusque cichorii cum radicibus, herbarum capillorum, ana, man. jß: rutæ & absinthii Pontici, ana, man. ß: passularum, sebesten, ana, par. x: seminis rutæ & seselios, ana, dr. j: anisi & fœniculi, ana, dr. jß: seminis gallitrichi & pæoniæ, ana, dr. ij: florum stœchados, sambuci, rorismarini & genistæ, ana, pug. j: fiat decoctio & fortis expressio. Cape de colatura, lib. jß: sacchari, quod sufficit: oxymellis scillitici, unc. iij: pulveris diambræ & diamoschi dulcis, ana, scr. ij: fiat syrupus pro iv dosibus.*

♃. *Massæ pilularum, cochiarum, fœtidarum & assaiareth, ana, dr. j: agarici trochiscati & rhei, ana, dr. ß: radicis & seminis pæoniæ decrescente luna collectæ, ana, scr. j: castorei pinguis, scr. ß: cum syrupo de stœchade fiat massa ad usum.*

♃. *Massæ prædictæ, dr. j: formentur viij pilulæ cum aqua vitæ: capiat finito syrupo prædicto.*

Deinceps bis in mense aut singulis xx diebus capiat de massa præscripta, dr. ß. de qua formabuntur pilulæ iij vel iv: deglutiet eas post primum somnum.

♃. *Succi betæ & majoranæ, ana, unc. j: mellis anthosati, unc. ij: decocti hordei integre cocti, unc. viij: fiat caputpurgium, quo utatur secundum artem per tres dies continuos mane ore aqua pleno.*

♃. *The-*

℞. Theriacæ Monspeliensis quinque annorum, unc. ij: radicis & seminis pæoniæ, ana, dr. j: visci quercini & cineris cranii humani, ana, scr. j: coralii rubri usti & loti aqua absinthii, ungulæ alces, ana, dr. ß: cum syrupo conservationis citri fiat opiata de qua capiat ceteris diebus ad molem castaneæ tribus horis ante omnem cibum.

℞. Olei costi & nardini, ana, unc. j: olei nucis moschatæ, unc. ß: radicis, seminis pæoniæ, visci querni, seminis seselios, ana, scr. j: gummi ammoniaci aceto scillitico soluti, dr. jß: ceræ, quod sufficit: fiat unguentum: ungatur occiput ad radicem colli hora somni, addendo unctionis tempore aquæ vitæ parum.

℞. Aloes, unc. ij: rhabarbari, dr. ij: pulveris rosarum & foliorum salviæ, ana, dr. ß: cum syrupo de stœchade fiat massa utenda quotidie una hora ante cibum.

Applicetur ruptorium posticæ parti capitis, hietque ulcus per tres aut quatuor annos.

Hæc velut per transennam dicta, scriptaque sint, retexendum orationis filum est, quod horum remediorum scriptione interruptum est.

Ex duobus quæ discutienda proposita sunt, unum satis pro animi voto explicatum est, secundum autem nunc restat explicandum; nimirum qui fiat ut hæc mulier quum prægnans esset, non ita facile epileptica concideret, ac quum utero non gereret. An hoc significat aut uterum in vitio esse, aliquidque conferre ad epilepsiam, aut contra. Nam si uterus faciat ad paroxysmum epilepticum, quum concepto semine humorum veluti fiat conculcatio, deinde quædam ob suppressionem putredo, vapor qui inde efferretur plurimum ad epilepsiam conferre videretur. Sed hæc plurimum habent difficultatis.

Mulier uterum gerens non convellitur, non gerens facile convellitur.

Ac primum aliquid non longe dissimile legere possumus apud Hippocratem: nam scribit in Pheris mulierem exstitisse cui caput valde condoleret, idque multo tempore: dolor is nulla ope medica levabatur: quum irent menses, levius habebat; quum concepisset, dolores relinquebant. Novi quoque & mulierem vetere hemicrania laborantem cum frequenti cardiogmo, ne minimum quidem appulsum caloris, aut frigoris, aut fumi ferre potest quin doleat; dum fœta est, alacris, jucunda, & immunis ab omni est dolore. 9 Item Avicennas *cap.* 11. *lib.* 3. *fen.* 21. *tract.* 1. citat ex Hippocratis *lib. de superfœt.* mulieribus sæpe non gravidis crurum & lumborum dolores oboriri, qui concepto fœtu in utero cessant; quia, inquit Princeps, per conceptum partes illæ calefiunt, hinc dolore liberantur. Legi *librum de superfœtatione*, & illo loco Hippocrates non tantum meminit doloris lumborum, sed & capitis, & aliarum partium. Verba ejus sunt; *Si dolores in coxendice mulieri contigerint, aut in capite, aut in manibus, aut aliqua alia corporis parte, & quum prægnans est desierint, post conceptum ab utero exsolutum, si repetunt, huic odorata ad uterum suffire convenit, & bibere quoque expedit.* Quibus ex verbis colligere est istos dolores redeuntes post partum, in conceptu desinentes, ante conceptum affligentes, originem sui agnoscere in utero: alioqui enim Hippocrates non consuluisset suffitum ad uterum, sed singulis partibus providisset quæ

Hip. lib. de superfœtat.

laborant. Hoc itaque argumentum eſſe poteſt, uterum in hac muliere epileptica conferre aliquid ad iſtam pernicioſam affectionem. Etenim dictum eſt tardius paroxyſmum experiri, aut omnino non experiri quum utero concepit: quum fœta non eſt facile ab eodem corripi.

Et *illo prædicto loco lib. 5. Epidemiorum*, quo proponit hiſtoriam de muliere doloribus capitis, quum utero non gereret, conflictari ſolita, eadem fere cum iis quæ *lib. de ſuperfœtatione* ſcribuntur, recenſet: nam ait odoratis ad uterum appoſitis juvari, & euntibus menſibus. Sed jam quæramus de iſtis doloribus quomodo imprægnationis tempore leniri, aut tolli poſſint. Si dolor iſte capitis (idem poſtea dicemus de epilepſia, cujus ergo hæc inſtituitur diſputatio) primarius eſt in capite, tantum abeſt ut ſedari poſſit graviditatis tempore, ut contra adaugeatur: nam per conceptum caleſit uterus, ut ex Avicenna antea docuimus, revocatio fit caloris ad centrum, & præſertim ad uterum, partes reliquæ ſunt quodam modo deſtitutæ favore caloris & ſpiritus influentis; declarant & frigiditas partium extimarum in fœtis mulieribus, & earumdem decoloratio. Sic duo ſequuntur incommoda in capite: prius quidem quod frigidius ſit ſolito, & propterea infirmius, & ad propulſandas morborum moleſtias imbecillius: poſterius vero quod calefactus uterus præ ceteris partibus, facta inibi humorum & ſpirituum quadam coitione & veluti conculcatione, innumeros pæne ſummittat vapores in caput graviditatis tempore, qui vapores maligni erunt, quia humores a quibus excitantur magna ex parte vitioſi ſint; natura quippe magis ſanam humorum partem in fœtus alimentum conſumente. Itaque ſi frigidius ſit caput in conceptu, ſi opportunius vaporibus ab utero manantibus, ſiquidem epileptica diſpoſitio eſt in cerebro, & materia ejuſdem, credibilius erit tempore graviditatis facilius paroxyſmo prehendi, quum eo tempore tot ſymptomata tenent gravidas, malacia, anorexia, & alia pæne innumera quæ alio tempore non pullulant. Unde & Fernelius notat multas mulieres epilepſia prehendi ſolitas quum utero gerunt, & fœtu excluſo numquam aliquid tale patiuntur. Sed dicat aliquis: Sit ita ſane, ab utero aut capitis dolor, aut epilepſia ipſa oriatur, ut idem contingat mulieri quod & ei a cujus crure aura infecta veneno ſenſim ad caput efferretur, an non & graviditatis tempore facilius recurret paroxyſmus? 10 Nam eo confluunt multi humores, caleſit uterus; hinc vaporum ilias, pravis ſeſe implent cibis gravidæ, ſic & a prava diæta, & a conculcatione humorum in uterinis partibus videtur uterus facilius poſſe revehere paroxyſmum quam quum fœtu non impeditur. Revera tamen ſecundum opinionem Hippocratis credibilius eſt mulierem epilepticam eſſe ab utero aut præcordiis, quæ prehenditur paroxyſmo facilius vacuo utero, quam pleno. Nam ſi affectio epileptica & materia in cerebro eſſet, tempore graviditatis facilius corriperetur, utpote cerebro imbecilliore reddito & frigidiore: ſed quia in utero aut ab utero eſt, tempore imprægnationis quaſi concluſio fit, & implicatio humorum, immo & ſi qui vapores a præcordiis efferri ſolebant, facto veluti materiæ recurſu ad uterum, non tam facile feriunt, ſeſeque produnt. Quamquam videtur probabilis ratio prius per dubitationem adducta, quod nimirum ſi ab utero eſſet, per imprægna-

Cap. 3. lib. 5. de partium morbis.

prægnationem facilius recurreret. Unde observatum a Fernelio epilepsiam ab utero graviditatis tempore prehendere, ideoque visas a se plerasque mulieres quæ quoties utero gestant epilepticæ corruunt, expeditas vero numquam id experiri.

Sed hæc disputatione multo longius produci possent, quorum tamen non prætermittenda fuit observatio, quum plurimum intersit a qua parte prima mali labes; ne temere pars una pro altera remediis oneretur ac fatigetur. Quidam ex Medicis diætæ & humoribus providendum putaverunt, alii ad uterum & caput confugerunt, alii ad hepar cujus calidi temperamenti argumentum est efflorescentia quorumdam exanthematon, & suffusio faciei post paroxysmum etiam stabilis.

Nos quatuor causas mali assignabamus, innatam in cerebro infirmitatem, & veluti gentilitiam, quod ejus avus epilepticus interiisset: accedit & subtilitas, sagacitas, agilitasque cerebri quæ sæpe de facili epilepsiam accersit, ut Rondeletius annotat, quod substantia cerebri raræ sit contexturæ, & delicata admodum: unde qui ita affecti sunt facile cæcutiunt ob igneam spiritus animalis naturam quæ facile afficitur, vertiginosi sunt, & præcipitia sine periculo intueri nequeunt: Sic epileptica dispositio in cerebro est, sed non propterea causa materialis, nempe frigida & lenta pituita. Secundo, prava victus ratio, & quod numquam medicamentum sumserit: nam si sibi arte medica consuluisset in diæta & pharmacis, malum forte intervertisset. Tertio, partium subjectarum consensus: nam brevitas paroxysmi a vapore solo malum esse natum significare potest: Et quod frequens sit salivatio, id a cerebro esse potest, & a ventriculo male coquente: unde qui laborant melancholia hypochondriaca facilem habent salivæ in os occursum.

Quod ad curationem spectat, illud obiter monendum, non valde probari usum rerum impense calidarum & attenuantium. Nam sive a crassa viscidaque materia est epilepsia, ut placet Galeno, sive a flatulenta materia & acri non valde ex usu sunt ista. In priore quidem, quia in flatum convertent: unde quidam dicunt radicem apii ideo in epilepsia interdici, quod materiam acuat, & proinde malum sua tenuitate adaugeat. Quod si verum est, quod dicemus de euphorbio, castoreo, sagapeno, scammoneo, & aliis id genus in epilepsia præscribi solitis. Alii dicunt non ea ratione cavendum esse ab radice apii, sed quod tota substantia in hoc morbo nociva sit. Si a flatulenta aut acri materia est, præsertim si ab acri, multo etiam minus convenient ista calida. At omnem fere epilepsiam a materia quadam acri principium nervorum impetente oriri vel hoc argumento confici potest. Magna est affinitas & ἀναλογία inter sternutationem & morbum caducum: immo hoc discrimen statui volunt, quod quum eadem utrique sit materia, in morbo caduco natura inferior sit causa morbum faciente; in sternutamento vero exadversum; natura quippe humore superior est: ut sternutatio minoris cujusdam epilepsiæ naturam & ideam referat. Atqui ex Galeno, *Sternutamentum non fit si quis humor in capite superfluat, sed si flatulentus sit, aut mordax.* Unde si a quavis materia frigida sternutaret quis, comatosi & veternosi sternutarent, at

Comm. in aph.16. lib.3. & comm. in aph.45. lib.2.

Comm. in aph.51. lib.7.

at id non fit: idem ergo de epilepsia intelligi debet. Et idem est argumentum Fernelii ut convincat epilepsiam a pituitoso non esse humore. Sed hujus argumenti primus auctor est Galenus.

Lib. de morbo sacro. Ut mulieri epilepticæ provideretur, iis quæ sequuntur remediis innixi sunt Medici ad præcautionem, & curationem, si ejus spes nonnulla sit, quæ tamen perexigua est. Nam quum avo nata sit epileptico, probabile est labem aliquam contraxisse, quæ tempore detecta fuerit: quod primus observavit Hippocrates, qui a primordiis generationis epilepsiæ gentilitiæ originem repetit. *In utero*, ait, *priusquam cerebrum conformetur, oportet quodammodo florescere, purgari, ac defæcari. Si neque magis nec minus repurgetur quam oporteat, sanum animal exsistit: si magis repurgetur, ac si fiat colliquatio quædam tinnitus aurium contingunt; si non satis repurgetur, in epilepsiam propensio contingit.* Hæc Hippocrates. Et alio in loco inveteratæ epilepsiæ nullum remedium quærit; quia, inquit, cerebrum eroditur a pituita, & eliquescit: id quod autem colliquatur aqua fit, quæ cerebrum circumalluit: & ita perpetua est generatio & fomes morbi, tum quod ad diathesin ipsam pertinet, tum quoad materiam & causam morbi conjunctam.

11 Ac in remediis ipsis maxime rerum non naturalium ratio habenda est, aëris & cibi: cibi quidem, quod improba victus ratio ad generationem & productionem morbi plurimum conferat: immo (ut ante docuimus) in grandioribus, quum eos non antea prehenderat morbus, comitialis affectionis causam agnoscit Galenus 6. *Epidem. & in aphor.* improbam diætam. *Lib. de morbo sacro.* De aëre autem nemo dubitat quin hic magni sit momenti: unde Hippocrates agnoscit ventos primum ad morbi generationem, & paroxysmorum recursum facere: *eodemque in libro* scribit cerebrum esse interpretem eorum quæ in aëre fiunt, quia cerebro ipsi sapientiam aër exhibet: quod in eo sensu accipi potest: Inter partes corporis aeris aut molestias, aut ejusdem benignitatem sentit: unde plerique præsentiunt mutationem aëris, aut serenitatem, aut tempestatem: sic cerebrum in iis internuntius est aëris. Multa eodem loco cerebri dignitati attribuuntur, quæ hic recensere est alienum. Nunc ad remediorum sylvam properemus.

Lib. de sac. morbo. Lib. de san. miss. c. 19. Vivat abstemia, secura, vitet omnem tristitiæ occasionem, aëre libero, serenoque vivat, perflabilem locum incolat, vitet palustria, lacustria, dium, & cetera id genus. Primo vere post purgationem aperiatur vena basilica dextra.

Sunt qui in epilesia locum secandæ venæ esse negent, quod raro fiat a sanguine, rarius a bile. Immo Hippocrates pituitosos solos videtur statuere huic morbo obnoxios: quod mirum tamen est. Galenus vult mitti sanguinem in epilepsia ex cruribus potius quam ex cubito, idque ad faciundam revulsionem e parte quæ certo afficietur, nempe e capite: 13 loquitur autem illo loco de præcautione: & quod intelligitur de imminente morbo, aliud est imminere morbum qui certo hanc aut illam partem sit obsessurus, aliud imminere morbum, de quo non constet adhuc quamnam partem obsidere debeat. Ut puta, quum indifferenter modo alicui caput, modo pes, modo hæc aut illa pars, aut totum corpus doleat,

leat, quum ſectio venæ ſuſcipitur, ſine ulla diſtinctione, aut e malleolo, aut annulari digito, aut e gibbero mittetur ſanguis aut ſcarificabitur: ſed ſi certum ratumque ſit de parte occupanda, ut de capite in epilepſia, ad præcautionem ineunte vere e malleolo detrahetur ſanguis. Sed magna controverſia oritur, num epilepticos ſeces ex vena cubiti; quod ita probatur: Galenus & Hippocrates ajunt, in imminentibus morbis per per diſtantiora revulſionem eſſe procurandam: in præſentibus per locum proximum. At eadem eſt ſors, & conditio morbi jam præſentis & morbi imminentis, qui certo partem hanc aut illam eſt occupaturus: ergo ſi in præſente morbo, ut epilepſia, e cubito ſanguis ducitur, quia dolorum proximum ventrem ſecare oportet, ſequitur ut in eadem epilepſia imminente, quia de obſidione capitis certi ſumus, eadem quoque vena cubiti prudenter feriatur. Quod autem eadem ſit conditio morbi præſentis, & ejus qui immineat, dummodo certum ſit hanc partem obſeſſum iri, ita ex Galeni verbis eliciemus: *Quibus pars aliqua, niſi evacuati fuerint, infeſtatur certo, non æque ex quavis particula vacuabis (ac ſi de parte laboratura non conſtaret) ſed perinde atque in iis qui jam laborare incipiunt.* Et miror quomodo dicat poſtea: *Ergo epilepticos & vertiginoſos ex cruribus vacuabis*: quod non videtur agendum. Affectiones enim hæ quum ſine ulla controverſia capitis ſint, e brachio potius, tamquam e propinquiore parte, videtur detrahi debere ſanguis: 14 quum futurus comitialis ſit curandus, ac ſi jam actu laboraret. Revera ſi curandi ſcopus eſt, & vacuandi conſilium, non eſt dubium quin in epilepſia e gibbero detrahendum ſit: ſed ſi præſervare, præcavere, ac revellere tantum animus eſt, e longinqua parte retractio fieri debet. Sic enim non fit magna repente mutatio, & conſuetudo tandem mutatur, ne amplius eo feratur ſanguis.

Gal. cap. 16. lib. de ſanguin. miſſ.

Hippocr. lib. de oſſium natu. & ſect. 6. lib. 6. Epid.

Cap. 19. lib. de ſanguin. miſ.

Conſultum eſt ut os quotidie mane lavaret aqua, in qua ſalvia, aut roſmarinus maceratus eſſet, aut viſcus quercinus. Teneat in ore paſſul. corticem citri conditi, caryophyllos vel formulas has.

℞. *Pulveris caryophyllorum, gr. vj: nucis moſchatæ, galangæ, cyperi, maſtiches, ana, dr. ß: cubebarum, dr. j: piperis longi, ſcr. ß: excipe in gummi tragacantha infuſo in aqua roriſmarini aut decocto ejus, addendo parum ſacchari: fiant trochiſci.*

Utatur maſſa panis poſt paſtus, pane biſcocto & pulvere.

℞. *Pulveris electuarii aromatici roſati, diarrhodon Abbatis, lætitiæ Galeni, ana, dr. j: raſuræ eboris, cornu cervi uſti, ana, dr. ß: cranii humani, viſci querni, ſeminis pæoniæ & ocymi, ana, ſcr. j: ſacchari in aqua meliſſæ ſoluti fiat electuarium.*

℞. *Raſuræ cornu cervi, dr. ß: cornu cervi uſti, dr. j: raſuræ eboris, oſſis de corde cervi, ana, ſcr. j: ſeminis pæoniæ maris, viſci querni, ana, dr. ß: ſeminis contra, dr. jß: rhei electi & agarici albi, ana, ſcr. ij: ſacchari albi, duplum. Capiat cochl. j quolibet mane.*

℞. *Coriandri conditi unius coperturæ, unc. j: ambræ griſeæ, ſcr. j: corallii rubri ſcr. ß: ſeminis aniſi & fœniculi conditi, ana, dr. ij: pulveris roſarum, dr. ß. raſuræ eboris, cornu cervi, ana, ſcr. j: cinnamomi, ſcr. ß: cum ſaccharo fiat pulvis utendus a paſtu.*

Fricentur quotidie crura, & iis aliquando applicentur cucurbitulæ. Utatur clystere qui sequitur sæpe.

℞. *Origani, calaminthæ, satureiæ, buglossi, borraginis, mercurialis, ana, man. j: radicis althææ, unc. j: seminis cumini, seseleos, rutæ & pæoniæ, ana, dr. jß: foliorum sennæ, dr. iij: fiat decoctio ad lib. j: in colatura dissolve mellis mercurialis, sacchari rubri, ana, unc. j: catholici & confectionis hamech, ana, unc. ß: butyri recentis, unc. iij: fiat clyster.*

℞. *Aloës, dr. iij: mastiches, dr. j: diambræ, scr. ß: radicis pæoniæ, visci querni, ana, scr. ß: corallii rubri, gr. vj: ambræ griseæ, scr. ß: pulveris hieræ, dr. ij: pilularum cochiarum & fœtidarum, ana, dr. jß: agarici & rhei, ana, scr. iv. cum aqua decoctionis radicis angelicæ & pauco zingibere fiat massa pilularum utenda xv quoque die, aliquando sero, aliquando hora quarta mane: vel loco pilularum accipiet aliquando de syrupo sequente.*

℞. *Omnium capillorum, man. j: chamædryos, chamæpityos, ana, man. j: lupuli, primulæ veris, ana, man. j: absinthii Pontici, man. ß: scolopendrion, ceterach, hepaticæ, buglossi, borraginis, stœchadis utriusque, ana, man. j: seminis rutæ, juniperi, seselios, pæoniæ, ana, dr. jß: radicum omnium aperientium (præter radicem apii) in vino albo aut aceto scillitico maceratarum, ana, unc. j: passularum, unc. j: visci querni & polypodii, ana, dr. vj: radicis pæoniæ, unc. j: pulveris cranii humani, dr. jß: foliorum sennæ, unc. iv: santali citrini, dr. ij: fiat decoctio: addendo sub finem agarici recenter trochiscati, unc. jß: turbith gummosi, unc. ß: zingiberis, unc. ß: expressionem dr. vj. rhei infusi cum cinnamomo & nuce moschata in parte decocti; cum oxymellis scillitici, syrupi de hyssopo & de stœchade, ana, unc. j: sacchari sufficiente quantitate fiat syrupus aromatizatus nuce moschata: utatur ad unc. ij aut unc. ijß cum decocto passularum & visci quercini.*

℞. *Radicis pæoniæ, lapathi acuti, ana, unc. ij: chelidonii, petroselini, asparagi, graminis, polypodii, ireos Florentinæ, ana, unc. ß: cichorii, man. j: radicis enulæ campanæ, acori, cyperi, seminis anisi, fœniculi, cuscutæ, melonis, ana, unc. j: stœchadis Arabicæ, dr. vj: seminis pæoniæ, unc. ß: betonicæ, melissæ, ungulæ caballinæ, hyssopi, ana, man. j: summitatum absinthii & anethi, ana, pug. ß: fiat decoctio ad lib. j: in qua infunde foliorum sennæ, unc. iv: agarici, unc. ij: dissolve sacchari quod sufficit.*

℞. *Pulveris diarrhodon, scr. ij: coriandri præparati, dr. jß: rasuræ eboris, cranii humani, ana, scr. j: visci querni, radicis pæoniæ, tormentillæ, dictamni, ana, dr. ß: pulveris diambræ, scr. ß: plires archonticon, scr. ß: seminis anisi & fœniculi conditi, ana, dr. jß: cum saccharo in aqua decoctionis angelicæ & pauco cinnamomo dissoluto fiat electuarium per tabellas.*

℞. *Conservæ buglossi, borraginis, florum aurantiorum, ana, unc. ß: conservæ enulæ campanæ, anthos, stœchados, melissæ, ana, dr. ij: conservæ salviæ, dr. ij: theriacæ, mithridatii, ana, scr. iv: corticis citrii conditi, unc. ß: pulveris diambræ & aromatici rosati, ana, gr. v: nucis moschatæ, scr. ß: pulveris cranii humani, scr. j: visci querni & radicis pæoniæ, ana, dr. ß: cum syrupo conservationis citri, & Regis Saporis fiat conditum foliis auri coopertum. Habeat bracteolas auri domi, ut utatur suo condito.*

℞. *Theriacæ, Mithridatii, ana, unc. jß: conservæ anthos, melissæ, stœchados,*

chados, *ana*, *unc.* ß: *diamargariti*, *diarrhodon Abbatis*, *ana*, *dr.* j: *aromatici rosati*, *dr.* ß: *corallii*, *dr.* j: *visci querni*, *dr.* ij: *cranii humani*, *dr.* j: *cum lib.* ij *aquæ decoctionis salviæ*, *seminis juniperi*, *seseleos*, *rutæ*, *pæoniæ & radicis ejus*, *fiat distillatio per alambicum*: *de qua utatur mane*, *cum pauco sacharo ad dulcorandum & tempore paroxysmi.*

Ungula alces est circumferenda in annulari digito.

Appendeat collo sacculus ex radice pæoniæ, *floribus stœchados*, *visco querno & semine seseleos.*

Item ♃. *Cubebarum*, *dr.* ij: *nigellæ Romanæ*, *dr.* iij: *mastiches*, *dr.* jß.

In paroxysmo ♃. *Radicis asari*, *dr.* j: *oxymellis scillitici*, *unc.* ß: *aquæ salviæ*, *unc.* ij: *fiat potus.*

♃. *Rosarum rubrarum*, *thuris*, *ana*, *dr.* j: *ligni aloes*, *dr.* j: *fiat pulvis pro suffitu operimentorum capitis.*

Item *commendatur decoctum sarsæparillæ cum passulis*, *semine pæoniæ*, *semine citrii*, *& carduo benedicto.*

ANNOTATIONES.

1 Auctor libri de morbo sacro *omnia hæc symptomata enumerat contingere in epilesia*, *quia humor pituitosus sanguini admiscetur*, *& turbat corpus. Sed quæ illo loco dicuntur non plane vera videbuntur.*

2 *Hippocrates* lib. 1. de Diæta: Morbi, *ait*, paullatim fiunt, & crescunt, & paullatim collecti affatim & acervatim apparent.

3 *Hippocrates* lib. de morbo sacro *primus id observavit*, *ut propterea dicere possis epilepsiam non esse totius corporis convulsionem.*

4 *Hippocrates* lib. de morbo sacro *spumam in epilepsia a pulmonibus esse ait.*

5 *Mirum quod scribit Hippocrates* lib. de sacro morbo, *epilepsiam fieri per oppletionem interceptionemque venarum ob phlegma a capite descendens. Sic non est necesse solum consistere in cerebro ut id fiat*, *sed venas alias oppleri & intercipi necesse est. Et locus multo magis est notandus* part. 27. lib. 4. Acutorum, *ubi loquitur de apoplexia & epilepsia*, *& morbis qui* ἀφώνυς (*b*) *reddunt. Interceptiones & oppletiones venarum sunt quum humores in venis continentur*, *& in iis conculcantur* (*quod siccescere vocat Hippocrates*, *sed improprie*, *ut monet Galenus.*) *Quod si illi humores fluentes divertant in locos venas ipsas tenentes*, *fiunt apoplexiæ & epilepsiæ*, *ait Hippocrates*, *quod probat Galenus. Per locos intelligit cor*, *hepar*, *venam cavam. Ergo ex illo loco patet hepatis*, *aut jecoris*, *aut cordis occupationem*, *ab eo humore qui prius in venis erat*, *epilepsiam & apoplexiam facere. Non meminit cerebri*: *quamquam de eo potest idem intelligi. Sic colliges apoplexiam & epilepsiam fieri quando loci*, *id est partes principes occupantur*, *& eorum capacitates*: *convulsionem & paraplegiam quando venæ ipsæ occupantur.*

6 *Hippocrates* lib. de morbo sacro *quum docet cur pueri fiant epileptici*, *non*

(*b*) Invocales.

non recurrit ad infirmitatem generis nervosi, sed excellentiorem multo rationem confingit.

7 *Ac revera quum Galenus* in 4. Aphorism. *disputat de rigoribus, ait diathesin esse causam symptomaton & paroxysmorum reducum (nulla facta materiei ipsius mentione): tacite innuit in morbis periodo redeuntibus plurimum posse diathesin. Ideo Hippocrates ait,* Epilepsia natos annos viginti non prehendit, nisi morbus sit σιώτροφος (*c*), *non quod necesse fuerit corripi ante annum vicesimum, sed quod dispositio sit in cerebro: & hoc vocat* σιώτροφον εἶναι νῦσον (*d*).

8 *Item subtilis hæc ratio potest reddi: Morbi qui in pueros incidunt maxime ad nutricatum sunt referendi, quum videlicet aut mater per se male disposita fuit, aut gestationis tempus in morbis & infirmitate consumserit. Sed quorum morborum latens origo ad semen præsertim patris refertur, non ita in pueritia ii morbi pullulant & se produnt, quamdiu valet natura, & nisi quid peccatum sit: sed ætate maxime progressa sese proferunt. Sic quoniam scitum est mulierem satam esse semine parentis avi epileptico, mirum non sit si prima ætate nil tale senserit.*

9 *Ac revera in tempore imprægnationis semper aliquid commemorabile contingit, sive in bonam, sive in malam partem. Unde quum suspicio est graviditatis, & dolor acerbus & longus dentium prehendit, tunc mulieres colligunt certo imprægnationem, quod abs re non dictum est. Et Hippocrates* lib. 2. Epidem. 2. sectione, *meminit mulieris cui prægnanti exanthemata apparebant: quod solemne illi forte erat quum concepisset.*

10 *Ad hanc difficultatem, quæ est, cur mulieribus male sanis ex conceptu commoditas proveniat: contra sanis majora symptomata & deteriora eveniant, quum contra fieri debeat, pertinet locus notandus* ad finem libri de Carnibus *Hippocratis, ubi docet mulieres puras gravius affici initio conceptus quam impuras: & si impuræ afficiantur, non ita percipiunt. Observatione autem dignum est quod Aphrodisæus ait, conceptum esse actionem contra naturam.*

11 *Ex Hippocrate* lib. de morbo sacro, *alia ratio multo acceptior afferri potest. Brevior est paroxysmus ob sanguinis dominatum. Ita enim pituita mali auctor inferior est sanguine, ideo non ita accessio producitur. Et ratio hæc est cur juvenes facti epileptici diu non divexentur. Hippocrates* lib. de sacro morbo, *non biliosos, sed pituitosos epilepsia attingit. Et in omnibus epilepticis vult congelationem quamdam esse sanguinis ob admistam sanguini pituitam.*

12 *Et Galenus* comm. ad aphor. 22. lib. 3. *quum reddit rationem cur epilepsiæ autumno frequentiores, ait, id fieri ob repentinas ad contraria transmutationes; calor enim media die, frigus prima & ultima diei parte viget: nil autem adeo comitiales accessiones, sicut talis varietas, aptum est generare. Et hic locus observatione dignus est, ut epilepsiæ obnoxius inæqualitates istas devitet.*

13 Si

(*c*) Connutritus.

(*d*) Connutritum esse morbum.

13 *Si epilepsia a partibus inferis non est, idque ob copiam humorum intra vasa contentorum, quorsum venæ sectio? Nisi forte spirituum quædam confusio, aut sanguinis causa esse videatur. Si in cerebro & diathesis & causa est materialis, eaque a massa sanguinis separata, minus quadrat venæ sectio. Porro si ab humore frigido est, quare non potius de nocte paroxysmus prehendit, immo fere interdiu? Aristoteles vult de nocte prehendere: sed Hieronymus Gabucinius hoc confutat.*

14 *Unde* part. 24. lib. 4. de Diæta acut. *loquens de morbis per oppletionem venarum, cujusmodi est epilepsia, & apoplexia, ut Galenus interpretatur, vult e brachio mitti sanguinem: illoque loco de plenitudine maxime mentio infertur.*

CONSILIUM LXII.

Pro Sacrifico ad elephantiasim vergente.

SAcrificus quum omnium intemperantissime vixisset, & potius a pane & vino quam a scortis temperasset, indeque bis aut ter lue hispanica laborasset, tandem ita affectus est, ut elephantiasis ei minari videretur: nec tamen vere erat elephantiasis. Tamen ut contingit sæpe eos quibus aut male curata lues est, aut qui post sudamina intemperantius quam ante vixerunt, elephanticos reddi, aut impetiginosos, aut strumosos & chœradicos; ita nil horum ab isto intemperante homine abfuit: quin & crus dextrum totum ita induruit, multis locis chœradum argumento apparente aliquo, ut vix exigua spes salutis esset.

Itaque inito consilio ita provisum morbo est. Ac primum jussus est in totum abstinere vino, aut eo dilutissimo uteretur. Consultum est ut vesceretur carnibus elixis, & pullis nutritis pasta ex carne colubrorum facta. Theriaca bis aut ter septimana uteretur ad dr. j. cum aqua melissæ, aut foliorum bryoniæ:

Bis mense Catholico cum dr. iij. confectionis hamech purgaretur.

Aperiretur vena basilica sinistra.

Balneis aquæ dulcis uteretur.

Decocto melissæ, buglossi, borraginis, lupuli & cerefolii, addito momento croci.

Foveretur pars intumefacta decocto herbarum remollientum & digerentium, & præsertim geranii, mercurialis, facta in aqua & vino albo.

Liniretur pars unguento facto ex spolio serpentis cum axungia porci, radice cucumeris asinini & bryoniæ. Autumno autem uteretur decocto sarsæparillæ.

Eidem homini syrupus postea ordinatus sequens.

℞. *Radicis lapathi acuti, unc. vj: serpentariæ, majoranæ, radicis capparidis, unc. iij: agrimoniæ totius, adianthi, cuscutæ, fumariæ, scolopendrion, ana, man. ij: quatuor seminum frigidorum majorum, seminis endiviæ, fu-*

mariæ, cuscutæ, fœniculi, ana, unc. ß: passularum, glycyrrhizæ, tamarindorum, ana, unc. iij: fiat decoctio ad lib. iv: ℞. Prædicti decocti, lib. ij: dissolve oxymellis simplicis, lib. v: sacchari, lib. j: fiat syrupus.

℞. Residuum, in quo infunde, radicis ellebori nigri, unc. j: foliorum sennæ, unc. iv: agarici trochiscati, unc. ij: epithymi, unc. jß: cinnamomi & santali citrini, ana, dr. ijß: oxymellis, unc. iij: sacchari, lib. j: fiat syrupus.

CONSILIUM LXIII.

De fluore uterino.

MUlier optimo habitu prædita, quadrata, solita munia probe exercens, annos nata quadraginta, numquam enixa, doloribus capitis affici non solita, conqueritur de quadam proluvie humoris albuginosi, præsertim quum jam fluxerunt menses: illius enim proluviei eadem est periodus quæ & mensium, durat quinque fere dies, non graveolet, non perseverat, nec visa est anticipare, aut tardare. Hic quæritur unde hoc? Dolet maxime lumbos & hypogastrium. Initum est consilium quo malo huic occurratur. Ergo vero ita de morbo disputavi.

Ut fœda humorum proluvies longo tempore fluens ad tabem & maciem corpus adducit, ita intempestive suppressa plurimorum morborum proventum affert: unde ante narratum est de vetula cui fluor muliebris multorum annorum repente repressus diabeten, & tandem mortem attulit. Id de quo queritur mulier hæc, symptoma quoddam uteri est, cujus causa aut in capite, aut in visceribus, aut in utero est. Hinc enim gonorrhœa muliebris contingit, ut & virilis, non fœda tamen, hinc & fluor muliebris originem ducit, quem Avicennas non inepte cursum matricis appellat: Gonorrhœam esse id persuadet, quod & ex intervallis repetat, non autem continuo vexet, ut & fluor verus mulierum facere solet, sed velut stato circuitu post menstruam purgationem. Unde aut semen est, aut quædam materia seminalis crudior quæ in nutrimentum fœtus consumeretur si uterum gestaret. Secundum argumentum: Non graveolet, nec fœdum est, ut esse solet in uterino fluxu, sed est quid albumineum, aliquando serosum: forte phlegma crudum est falso semen repræsentans. Tertium argumentum: Quum boni admodum habitus sit, quum sit restibilis fœcunditatis, tamen utero numquam gestasset, fieri potest ut multum seminis crudi cumularit, si modo semen vocari debet. Hinc fit ut aut copia, aut imbecillitate vasorum, aut testiculorum mulieris excretio fiat illa periodica.

1 Contra vero afferri potest, si uterinus fluor est, aut est a capite, aut ab hepate, aut a toto corpore, aut ab utero ipso. Si in utero, aut illic est humiditas immodica, aut ulcus, aut malum aliud latens ejus fluoris scaturigo: malum illic residere arguunt dolores ad lumbos, crura, & inguina, item ad imum ventrem. Ab aliis partibus non esse hoc arguit, quod

quod cachexia nulla sit, quam tamen adesse esset necesse, præsertim si ab hepate esset. Tamen nulla sensio est ulceris in utero, & si ulcus esset, aliquando syncope adesset, & quod efflueret, dysodes esset. Item si male affectus esset uterus, aliquid ejus affectionis corpus referret: nam ex Galeno *in Aphor.* ut uterus affectus est, ita & corpus; quod notandum est. Item & facile patitur congressum viri, quod non solent mulieres quibus ab utero fluor est præsertim: 2 Ut de muliere typographi in via D. Jacobi constat, quæ quum annos aliquot duritiem in imo ventre habuisset, tandem ῥῷ γυναικείῳ (e) facta est obnoxia, & congressum non patitur, præsertim spermatis appulsum. 5. *Aphor.*

Quod autem non continenter effluat ut aliis mulieribus fluorem patientibus contingit, id habet aliquid peculiare. Revera variant morbi pro corporum distinctione.

3 Res quum ad examen adducta fuit, de ea ita nos tandem judicavimus. Malum hoc est fluoris uterini species, non vere fluor, quod non sit continuus, quod non olida fœdaque materies excernatur, quod sit periodica, quod sit veluti albuminea. Est autem quædam materia pituitosa quæ non admiscetur toti sanguini, quæ si in intestinis contineretur, iliacas & colicas passiones inferret, & illa continetur quasi segregata circum partes uterinas, reseratisque venis per menstruam purgationem, qua data via effluit ejus nonnulla pars: reliquum vero resistit, gravitatem in partibus illis inferens. Et nisi tandem ea materia reliquis humoribus remisceatur, fieri non potest ut convalescat.

In hoc affectu curando nec impense calida & aperientia, nec adstringentia ex usu esse possunt: nam illa perturbant nimis: hæc inferrent graviora symptomata illum humorem supprimendo. Itaque visum est commodum si uteretur clysteribus ex decocto artemisiæ, nepethæ, centaurii minoris, agrimoniæ, origani, absynthii, mercurialis cum malvis, seminibus calidis & temperatis, dissolvendo confectionem Hamech.

Pro purgante medicamento sumat rheum, agaricum, cum confectione Hamech: Deinde aperiatur vena basilica. Tandem parato corpore usu rerum aperitivarum utatur decocto folliculorum, agarico, & pulvere hieræ, quæ in hoc corpore suspecta esse non debet, tametsi sit visceribus præcalidis, quod aloe non transcendat hepar. Tandem per decem dies utatur decocto sarsæparillæ cum semine pæoniæ, & cardui benedicti. Repetantur clysteres frequenter. Paretur syrupus ex folliculis, agarico & turbith.

In simili affectu ad exigendas humorum reliquias massa pilularum instituta.

℞. *Aloes lotæ, unc. ij: aristolochiæ rotundæ, unc. ß: myrrhæ, dr. ij: castorei, dr. jß: cum syrupo de hyssopo fiat massa.*

℞. *Lixivii clari cineris sarmentorum, lib. vj: bulliant foliorum siccorum salviæ,*

(e) Fluxui muliebri.

viæ, menthæ, absinthii, origani, calaminthæ, thymi, anethi, chamæmeli, ana, man. j: mastiches, unc. j: fiat fotus pro imo ventre.

℞. *Vernicis, mastiches, carabes, ana, dr. ij: nucis moschatæ, caryophyllorum, ana, dr. j: fiat pulvis grossus pro suffitu uteri.*

Hic præclara quæstio proponi discutique potest, qui fiat ut sæpe mulieres fluore muliebri prehendantur, an quod uterus attrahat, an quod humores eo ferantur. Magni enim momenti est scire utrum fiat, quum controversia sit de utero an attrahat, an non. Nam si uterus attrahit, minus valida esse debent medicamenta, quam si non attraheret, ut paullo post docebitur. Hac de re procerum artis medicæ audienda opinio. Galenus *cap. 22. lib. 5. de simpl. med. facult.* docet distinctionem eorum quæ menses, lac, & urinam provocant: quæ tametsi in nonnullis consentiant, tamen in natura specifica plurimum distinguuntur: nam lacti provocando conferunt calefacientia, non desiccantia: mensibus magis calefacientia, non valenter desiccantia: urinæ calefacientia & desiccantia. Rationem autem reddit Galenus eodem capite cur valentiora in mensium provocatione, quam lactis usurpentur, primum quod uterus nil conferat ad delationem sanguinis & attractionem: mammæ vero contra: nam mittitur sanguis menstruus in uteri venas, non attrahitur: in mammas non tantum mittitur, sed attrahitur, ideo leviore præsidio opus est; adeo ut medicamenta lac in mammas conferentia menses movere non possint. Præterea uteri venæ magis aperiri debent quam mammarum venæ: propterea calidioribus multo usus esse debet. Tertio sanguis qui ad uterum fertur materiam menstruam suppeditaturus fluxilior esse debet quam is qui est ad mammas futura materia lactis: Itaque opinione Galeni uterus non attrahit. Tamen quum duplex sit attractio, una particularis, qua unaquæque pars sibi id quod proprium est attrahit & allectat; altera communior, qua partes, quæ commune quoddam officium in corpore habent, attrahunt quoque, sive quod attrahitur sit familiare, sive tantum sit excrementum: utraque ratione videtur uterus attrahere; quo fit ut Galeni opinio minus probabilis esse videatur. Nam cur non attraheret ut & reliquæ partes? Et si in cerebrum humorum raptus fit, & vaporum, cur non potius in uterum? Propterea Hippocrates scribit, *Intra hominem partes alliciunt vesica, caput, uterus in mulieribus, hæ enim omnes manifeste trahunt, & semper plenæ sunt attractæ humiditatis.* Quæ Hippocratis auctoritas sententiam Galeni plane labefactat. Nec plus temporis in iis rebus terendum putamus, quum certum sit uterum attrahere: at tanta facultate tractus præditum esse, quanta & mammæ, non est credibile. Cordi enim propinquiora ubera attrahunt magis, uterus vero quum in fundo situs sit, potius fit humorum deturbatio, quam attractio. Et hæc mehercules probabilia videntur.

ANNOTATIONES.

1 *Revera ex Hippocrate* lib. 1. de morbis mulier. *fieri potest ut quarumdam mulierum & uterus sit humidior, & ejus acetabula mucore sint plena; unde*

unde concipiendi, retinendique & seminis & fœtus difficultas: sic profluvium si quod evenit, non multum dubium est, tamen proprie ipsius uteri esse dicetur.

2 *Aut nisi ulcus est, quamquam defloratio propter acrimoniam humoris contingens potest difficultatem congressus afferre.*

3 *Frustra hic dubitamus, quæ hujus morbi natura sit: nam est profluvium muliebre, non illud quidem quod vulgo apparet. Et Hippocrates primus hoc animadvertit* lib. 2. de morbis mulierum, *quum quadruplex profluvium explicat. Sed inter ceteros locos unus est* lib. 1. de morbis mulierum, *ubi ideam hujus morbi explicat.*

CONSILIUM LXIV.

De Volvulo.

JOannes Puthomme post curas aliquot, & intempestivas comessationes in quibus liberaliter satis genio indulgebat, nec mero parcebat, rerum domesticarum curam gerens, quod numquam solitus fuerat, per alvum inferiorem satis largam sanguinis copiam profudit. Huic solemnis erat evacuatio per venas hæmorrhoidales: tandem veritum est ne si immoderatius sanguis ille flueret, de viribus nimium detraheretur: ei bolo cassiæ, & meo judicio venæ sectione consultum est. Malum cessavit. Non ita longe post queritur de doloribus acerrimis ad ventrem in modo colicorum dolorum ægrum vexantibus: at colica passio non erat ea quæ proprie dicta est; pulsus erat citatus: urinæ alias aqueæ, alias bile saturatæ: ad utrumque renem dolor erat fixus, ac si in partibus illis aut lapis insideret, aut aliquid simile: nullum ventum flatumque per ventrem emittebat. Clysteribus juvabatur, sed momento tantum. Ægrescebat medendo. Indita enemata carminativa, nihil aut parum adjuvabatur. Aliquando magnam urinæ copiam profudit. Insomnes dies noctesque ducebat: perpetui ructus erant: necnon ac si immineret præfocatio, sentiebat dolores summos ad sternum, & thoracem: regio renum appressu levi dolebat gravissime. Si quiesceret dolor per tempus breve, mox acerbior redibat. Nil vomuit. Si colica passio fuisset, aut dolor colicus, vomitus aliqui aut præcessissent, aut adessent, ut ex Galeno patet: tamen nil tale apparuit. Borborygmi aliqui aderant sine tumore aliquo. Venter non detumuit. Medici inter se digladiabantur de essentia morbi & natura. Alii tamquam colica laborantem variis remediis calidissimis eum fatigabant, agarico, folliculis, syrupo rosarum solutivo. Denique magnam frigidorum humorum copiam esse rati, eo suam convertebant operam, ut calida medicamenta & phlegmagoga præscriberent. Nil est profectum: sed ægrescebat medendo. Alvus vero perpetuo sicca remanebat, & nil reddebat, nisi, quod vocat Hippocrates πρὸς ἀνάγκην (*f*). Flatus vero omnis exitus præcludebatur, immo quod

Comm. in aph. 1. sect. 1. lib. 5. Epid.

(*f*) Ad necessitatem.

quod a Pharmacopœo relatum eſt, quum clyſma indebatur, recti inteſtini pars extrema contorta paullum videbatur, & nonniſi vi injiciebatur, & glans immittebatur. Cataplaſmatis anodynis dolor levabatur. Dicebat ſe tumultuantes quoſdam flatus ſentire, non quomodo in colico dolore, ſed efferi erant quidam flatus divellentes membranas, & dolores & profundos in meſenterio excitantes, & ſublimes in peritonæo tunica, unde minimo digitorum appreſſu ejulabat præ dolore. At in colicis doloribus nil tale contingit. Nulla per os excretio fiebat. Alii autem Medici, & multo acutius, veriuſque obſervata victus ratione, quod multis & generoſis vinis aſſueſſet, genio indulſiſſet, ſuſque deque habita diæta uſus fuiſſet: item obſervato pulſu inflammationis cujuſdam in toto meſenterio latentis indice: præterea obſervata illa per anum ſanguinis excretione, quæ repreſſa aliquantum fuiſſet, quod ne immodica foret Medici vererentur, quum fortaſſis melius fuiſſet cum nonnulla virium jactura affatim adhuc ſanguinem effluxiſſe: omnibus (inquam) iis obſervatis collegerunt in toto ventre inferiore volvuloſam eſſe quamdam affectionem ab inflammatione quadam, aut potius calore concepto in toto meſenterio & inteſtinis ex olida putrique materia flatus malignos excitante, unde torminoſi dolores & ructus perpetui, & ſtomachi ſine vomitione occultæ ſubverſiones. Quæ materia reſes, & ignava, & pigra erat, ea ſenſum doloris modo gravis, modo pungentis in profundo, præſertim ad renum regionem, excitabat: elevatus vero ex eadem malignus ſpiritus vagos erraticoſque ϛρόφυς (g) provocabat: Neque vero materiam iſtam pigram neceſſe erat efferri, ſed in parte in qua reſidebat dolor excitabatur, qui ab eadem parte tamquam radice ſeſe ſenſim inſinuando ac propagando in partibus vicinis dolorem excitabat. Hanc doloris ideam Galenus videtur vocaſſe πόνον διαίσσοντα (h), vertunt *turgentem*: *qui nimirum a parte primo affecta, veluti a radice incipiens, celeriter in partes adjacentes traducitur*: nam cauſa morbi uno loco conquieſcit. Vel enim dolorem ἐμπεπαρμένον vocare poſſumus, *infixum*; ſed tamen aliæ partes, præſertim ſi qua ſit continuitas, affici poſſunt. Cauſa illius doloris vel eſt copia humorum confertim ingruentium, vel ſpiritus flatuoſus. Sed revera, vel ratione ægrotantium rem non intelligentium, vel rei ipſius quæ per ſe obſcura eſt & implicita, difficilis admodum eſt cognitio ſpeciei doloris. Dolores autem iſtos reciprocos, revolutos, reductoſque Hippocrates *in Prorrhet.* vocat γριφομένυς, atque illo aphoriſmo mihi videtur quodammodo adumbraſſe morbum quo miſerrimus iſte æger cruciabatur: *Quibus* (ait) *lumborum tenues & diuturni dolores & ad hypochondrium reducti, revolutique, & ciborum averſio cum febre, dolor his valens contentuſque ad caput perveniens cito cum quadam convulſione interimit*; id eſt: Sæpe circum præcordia & meſenterium reſidet & reſtagnat materia olida putriſque; ſi contingeret aut cholera morbus, aut vehemens alvi fluor, nullam moleſtiam plane afferret: ſed cunctando varia inducit ſymptomata, initio quidem exiguos & torminoſos excitat dolores, ſed ſenſim atque

Cap. 7. l. 2. de loc. aff.

Init. cap. 7. lib. 2. de loc. aff.
Hipp. par. 8. lib. 3.

(g) Tormina.

(h) Dolorem turgentem.

que ſenſim ac magis collecta, & exitu prohibita, majores malignitatis nervos nacta, tandem faſtidium cibi accerſit, & febrem: rurſus febris materiam deteriorem reddit: tandem aliquando effera magis reddita quaquaverſum erumpit, & ſuæ malignitatis notas edit, prout in hanc aut illam repſerit partem. Quod certe huic ægro contigiſſet, ſi febris major fuiſſet, quæ materiam deteriorem reddidiſſet, & niſi materia coercita intus fuiſſet conatibus noſtris.

Præterea frequentes clyſteres injecti, medicamenta præſcripta, tametſi minime idonea, tamen impediverunt quominus exaggeraretur humor, taliaque ſymptomata ederet tandem, qualia *in Prorrheticis* ab Hippocrate deſcribi diximus. De doloribus γριφομένοις dictum *in Definitionibus.*

Aut certe eum morbum ſpeciem quamdam volvuli eſſe dicemus, ſumto nomine volvuli non ſtricte, ſed late, ut apud Hippocratem ſumitur; Ait enim phlegma a capite deſcendens volvulos diuturnos excitare, id eſt, dolores iliacos, & volvuloſos, & torminoſos, in quibus imus venter & hypochondrium utrumque dolet. Nec enim credibile volvulum morbum eſſe diuturnum, niſi improprie ſumatur. Quum itaque inteſtina tum ob flatus nonnullos, tum ob copiam humoris maligni in meſenterio & inteſtinis collecti dolent, & totus venter, eaque torqueri quodammodo, convolvique (Græce εἰλεῖσθαι) videntur, volvuloſa dicitur paſſio, ut ex Hippocratis loco ſuperius adducto patere poteſt. Simile quid apud Hippocratem legere eſt *in lib. de affectionibus*, ubi triplicem volvulum conſtituit; unum hiemalem, ut quum quis nimio victu calido & humido utitur, & non ſeſe deambulationibus dedit, &c. Alium arcuatum, qui æſtatis tempore in regionibus paluſtribus prehendit, & æſtivus dicitur volvulus, in eoque æger auruginoſus fit: Tertium hæmatiten & autumnalem, quem eodem loco deſcribit. Nomine volvulorum intelligit quoſdam dolores torminoſos volvuloſoſque ob pravam diætam aut temporis intempeſtivitatem naſcentes, qui pro diverſis effectibus & temporibus in quibus pullulant, varias conditiones & nomina ſortiuntur. Æger noſter hæmatite & autumnali volvulo prehendi viſus eſt: nam ut ante demonſtravimus, ſanguinis fæculenti reſiduum erat aliquod ab excretione quæ præceſſerat, a quo prima mali labes. Et tale quid Hippocrates viſus eſt obſervaſſe *in Coacis, dolores ex lumbis diuturniores febris tertianæ modo exacerbantes* (id eſt, quorum dolorum non ſemper eſt acerbitas, ſed unius diei dant inducias, ac ſi motum quemdam haberent tertianum) *grumoſum ſanguinem egerere faciunt*; id eſt, dolores iſti excitantur a concluſa in ventre materia nigricante, aduſta, & veluti ſanguine fæculento exſiſtente, quorum remiſſio non fit, niſi ejuſmodi materiæ fæculentæ aut ob putredinem, aut moram diuturnam nigritiem adeptæ, e corpore fiat excluſio. Quæ omnia diligenter ſunt notanda. Et Fernelius dolores ventris non abſimiles doloribus colicis (quum tamen non ſint) agnovit quodam circuitu periodoque repetentes, in quibus ægri miſere conflictantur. In hoc ægro dominabatur calor præter naturam, flatuum malorum, quales *in libro de flatibus* deſcribit Hippocrates, copia & vis excitabatur, meatus non erant liberi, unde exitu prohibebantur, & revolvi cogebantur ad ſuperiores partes: denique materia

Lib. de internis affectionibus.

Cap. de colico dolore.

teria non diſſipabatur, ideo flatum non emittebat, nec cum bombo, nec ſine bombo, ſtridore: de quibus flatibus Hippocrates *in Prognoſtic. Flatum emittere ſine bombo & ſtridore, ſaluberrimum*: quod ſignificetur vis caloris facile materiam diſſipantis, item libertas meatuum: & tamen optabilius una cum bombo flatum excludi quam illuc revolvi: revolvi autem Græce dicitur ἀνειλεῖσθαι: Itaque ad etymon & proprietatem nominis εἰλεῦ (*i*) alludit ſenex. Porro revolvitur flatus quum non exit, aut incendio partis, aut depravato motu inteſtinorum, proprio autem vitiato: & iſta flatuum devolutio in tenuibus inteſtinis tormina parit, alvum pulſat, nauſeam excitat, & ſi ad diaphragma appellens reſpirationem vitiat: quæ omnia in ægro paruerunt. Nam & tormina in tenuibus inteſtinis excitata ſunt, & nauſea aderat, & aliquando ſpecies quædam ſuffocationis; quæ omnia ob flatuum revolutionem ad ſuperiora contigerunt; revolutionem autem peperit & incendium, & motus depravatus inteſtinorum. Horum quoque demonſtratio peti poteſt ex *lib.* 4. *Aphoriſmorum* quum ait: *Queis ilia ſuſpenſa obmurmurant, lumborum dolore ſuperveniente alvi humectantur, niſi flatus erumpant, aut urinæ profluvium conſequatur.* Hæc vero in febribus: Murmur etenim fit ex flatu juncta humiditate; ſi non ſeparetur flatus a materia, alvus neceſſario humectatur; ſi ſeparetur, alvus non humectatur, ſed aut flatus, aut urinæ excretio fit. Et quod addit, *in febribus*; conſiderat vel febres ſymptomaticas, vel febres eſſentiales. Symptomaticæ ſunt ut in pleuritide, peripneumonia, in quibus ſi murmura oriantur, aut ſuſpendeant hypochondria, non perinde tamen aut flatus erumpunt, & murmur ita contingit, ut aut urina fluat, aut alvus feratur. Si enim murmur adſit, non eſt quid ſecundum naturam, ſed tantum quid ſymptomaticum: propterea humiditas murmuris cauſa, natura duce non facit aut alvi, aut urinæ profluvium. Sed in febribus eſſentialibus, quia non pars aliqua peculiariter laborat, ſed totum genus venoſum, œconomia naturalis laborat, vitiatur coctio, hinc a cruditate flatus ſurgunt cum murmure: 2 hinc naturæ motu aut ii flatus erumpunt, aut urina fluit, aut alvus. In ægro noſtro urina aliquando large fluxit, unde diabetæ metus eſſet, factaque humidæ materiæ erat ſecretio ad renes; dolores tamen non ceſſaverunt, quia flatus non ſimul eruperunt: quod ſi erupiſſent, facta fuiſſet dolorum ſolutio.

Part. 24. *lib.* 2.

Aph. 73. *lib.* 4.

Itaque intemperies erat calida flatus excitans, motus inteſtinorum depravatus, anguſtia venarum: Idemque contingeret quod & Galenus contingere ait in melancholia flatuoſa; ut legere eſt *lib. de locis affect.* Sed quæri poteſt, quomodo flatuoſa eſſet alvus inferior, quum calor eſſet multus, immo & eſſentia morbi in calore & intemperie & phlogoſi conſtituatur? Nam ex Hippocrate, icterici non valde ſunt flatuoſi, ob dominatum caloris acris, & paucitatem crudi humoris qui flatuum eſt materia. 3 Nam tametſi in *quarto Aphoriſmor.* habitualis & hectica inteſtinorum & ventris inferioris diſpoſitio hydropis ſicci cauſa ſit, & inflationis ventris ipſius, non tamen iſta habitualis diſpoſitio a calore eſt, ſed a frigore; quam-

Cap. 7. *lib.* 3. *de loc. aff.*

Aph. ult. lib. 5.

Com. in aph. 73. & 11. *l.* 4.

(*i*) Ilei.

quamquam tantum non est quantum in reliquis hydropis speciebus. Dicemus ictericos quidem non esse flatuosos per se, sed per accidens, nimirum si partium ad ventrem attinentium sit imbecillitas. Maxime autem imbecillitas contrahitur ob paupertatem caloris naturalis, & dominatum caloris contra naturam omnia pervertentis; immo & omne alimentum in corruptelam & malignum spiritum convertentis. Quod si corpus in quo intemperies est calida ab omni crudo humore immune esset, flatuum quidem ilias non glisceret: sed si qua crudorum succorum quantitas sit, facile adaugetur ob calorem contra naturam. De ictericis an flatuosi sint, an non, dictum a nobis in *Comment. de Definitionibus Medicis*.

Ceterum, indicavit abunde curatio qua ex causa morbus foret. Nam quum immedicabilis per multos dies permansisset, usurpatis præsertim validioribus medicamentis, rerum quæ sequuntur usu plurimum est adjutus. Primum relictis gravioribus enematis, in blandioribus statum est. Vena secta ter ut inflammatio tolleretur: sanguis inflammatus & corruptus. Juscula temperata & insulsa data sunt. A vino temperavit. Ter die in balneum descendit temperatum ex aqua dulci. Sequenti die data tabella diacarthami ex jusculo pulli ad dacrydii vim debilitandam: deinde rursus in balneum descendit. 4 Paullo post morbus cœpit humescere, phlogosis temperari, liberari obstructa, flatus erumpere: erumpentibus allevatio multa. Deinde syrupo violato sæpe usus, & potione sequenti.

℞. Seminis melonum, cucumerum, ana, dr. jß: seminis citrii & fœniculi, ana, dr. j: granorum alkekengi & kermes, ana, dr. j: malvæ, bismalvæ & scabiosæ, ana, man. j: cinnamomi, scr. j: fiat decoctio ad dosim: in colatura dissolve, vini Hippocratici, unc. ß: succi amygdalarum dulcium, unc. jß: utatur longe a pastu.

Repetatur idem poculum sæpe.

Item fotus post balneum adhibitus est sequens:

℞. Malvæ, bismalvæ, ana, man. j: florum chamæmeli, meliloti, summitatum anethi, ana, man. ß: absinthii pontici, menthæ, ana, man. ß: seminis lini, unc. j: cyperi, schœnanthi, ana, dr. iij: behen albi & rubri, ana, dr. j: fiant sacculi qui bulliant in aqua & vino, pro fotu totius ventris & ventriculi cum spongia.

A fotu liniatur oleis sequentibus:

℞. Butyri recentis, unc. ij: mucaginis seminis lini & althææ, ana, unc. j: pulveris mastiches & cyperi, ana, dr. j: olei absinthii, mastiches & chamæmeli, ana, unc. j: olei rosati, unc. ß: aceti, unc. ß: misce: fiat litus ad ventrem totum.

Item adhibitus pullus gallinaceus & catulus ventriculo.

His remediis levatus. Cessantibus ventris doloribus gravissime illi doluerunt partes extimæ, præsertim genua & pedes.

ANNOTATIONES.

1 *Si vere morbum illum nominare velis, ſpeciem quamdam choleræ ſiccæ appellares, de cujus notis & ſignis dictum eſt ante.*

2 *Urina erat pæne cruda & incocta, quod declarabat incendium renum præpropere ſerum attrahentium, & ſuppreſſionem humoris bilioſi, quæ ſuppreſſa malum deterius reddebat.*

3 *Eſt ubi qui ſunt icterici ſunt flatuoſi, eſt ubi non ſunt flatuoſi, ſecundum ſententiam Hippocratis. Nam quum ſit icterus per inflammationem partium, nec pituitoſa crudaque materia ſubeſt quæ in flatum vertatur, tunc abſunt flatus. Sed ſi aut præceſſerat congeſtio materiæ pituitoſæ aut chyli, propter pravam ſimarum hepatis diſpoſitionem corruptio ſequitur, etiam in ictero poteſt eſſe flatuum multitudo. Vel dicemus ex agitatione materiæ crudæ, & caloris contra naturam excitatos eſſe flatus malignos. Idemque factum eſſe quod in generatione flatuum, de qua* in noſtris Definitionibus. *Galenus* comment. in partic. 21. lib. 4. Acutor. *ait a ſpiritus interceptione non inferri flagrantem hypochondrio affectionem: quod verum eſt. Sed flagrans in hypochondrio diſpoſitio poteſt flatus excitare.*

4 *Quod mirum eſt quieſcentibus poſt balnea doloribus ventris & renum, cœpit dolere tibias & malleolos, adeo ut per omnes noctes clamaret, nec ulla ratione ſedarentur. Hunc morbum graphice explicat Hippocrates*, lib. de intern. affect.

CONSILIUM LXV.

De Febre quartana.

ILluſtris Domina de Palluaquea in quartanam incidit circa menſem Auguſtum, quum tempus æſtivum totum inæquale fuiſſet: vere enim ab Hippocrate litteris mandatum eſt, *quum eadem die modo calor, modo frigus apparet, autumnales morbos parit.* Iſta enim inæqualitas naturæ infeſta eſt: hinc febrium erraticarum quæ quartanarum ſunt prodromi origo: hoc autem ideo fit, quod temporis diuturnitate corporis habitum ſiccent, ac humores adurant. In Græco eſt διὰ τῦ φλέγματος, quidam vertunt, ob pituitam, nos autem, propter calefactionem, retorrefactionemque vertimus: ut iſta calefactio ſit cauſa incinerationis, hinc ſenſim corpus refrigeſcit, reſiccaturque, unde propenſio in quartanam: vel potius nomine φλέγματος audiemus pituitam ſiccam, craſſam, retorridam, non autem humidam ac ſeroſam. Hæc nobilis mulier temperamento eſt ſatis ſanguineo, tamen devergente ad ſiccum quam ad calidum. Et quum τῶν ἐξερύθρων (*k*) duo ſint genera, alii calidi & humidi ſunt, hepaticique dicuntur,

(*k*) Prærubrorum.

tur, & multum sanguinis generant, pulsus habent plenos, elatos, magnos, multum sumunt alimenti, febribus continuis, synochis, putridisque sunt obnoxii; & quum perspiratione careant, fiunt melancholici, non atrabilarii, sed melancholici a fæce sanguinis & crassitie, & veras legitimasque quartanas habent, quum sanguis non bene repurgatus, aut quum plus æquo succrescit in corpore: & tales quartanæ sunt longæ quidem, sed securæ: de iis dixit Hippocrates; *Prærubri melancholici fiunt.* Alii colorem habent rubeum, & hepar præcalidum habent: sed calor in humiditate positus non est, sed in nescio quo squallore, siccitate, humiditatis inopia: & hi tametsi rubore alias fugaci, alias non fugaci perfundantur, suffundanturque, tamen hoc non est judicium abundantis sanguinis, sed calidioris hepatis sanguinem acrem, subtilem, serosumque generantis: sic sunt pauci sanguinis, pulsu satis celeri, non elato, non pleno; valetudinarii vivunt, serosis humoribus abundant, febribus longis, hecticis, hæmitritæis detinentur, fluoribus hepaticis; & si in quartanas incidunt, alias in inæquales quartanas, alias continuitatem habent, utpote sanguine non humectato, nec corde, & inæqualitate in pulsibus perseverante: urinas mejunt aqueas; & alias in quartanam incidunt atrabilariam, horrificam, quia humor biliosus serosus, dulci aqueo ac temperato humore non moderatus, facile excandescit, & in atrabilariam naturam immutatur. Priores ἐξέρυθροι (*l*) facile ferunt venæ sectiones, & ab iis non læduntur: posteriores nonnisi cum summa difficultate; vix enim sese recipiunt, recolligunt, ac recuperant, & hypochondriacis morbis laborant, & obstructionibus mesenterii, & tenaces sunt, & mæsti, & facile terrentur, & apprehendunt: immo in hydropem siccum facile delabuntur, & pravas habent actiones ut hi qui febre laborant; nam febrientem habent ventrem. Alii medii sunt. Domina de Palloyseau media fere est, nam nec nimis siccum hepar, nec multa humiditate temperatum habet. Domina Dorsæa accedit potius ad posteriores, quum pulsus habeat parvos, celeres, vix perceptibiles, colorem saturatum, fugacem, alias pleniorem, siccitatem summam; &, ut ita loquar, igneitatem; ut mirum non sit si tempore inæquali utraque in febrem quartanam inciderit. Et quibus ita affectum hepar, non tam sæpe laborant, præsertim si sibi in victu temperaverint: sed quum in morbum inciderunt, eo vix ac ne vix defunguntur: & tamen videtur febris eis morbus esse congener. Utraque mulier numquam habitior fuerat, numquam plenioris vultus ac pinguioris, numquam ad functiones paratior & alacrior: sed utrique solemnis erat quædam fluxio alvi, quæ dum fieret, ut erat vindex morborum, ita dum resistit, cessatque, eorumdem est promotrix, advocatrix & conservatrix. Uni quidem, quoniam quum hepar aliqua ex parte siccius sit & calidius, multa biliosa & ichorosa generat, quæ alvum facile turbant, ac emovent. Sed dices: Si hepar siccum, siccitas autem facultatem retentricem juvat, cur non retinet potius? Dicemus autem quod attinet ad illam εὐεξίαν & εὔχροιαν (*m*), utramque malam fuisse. Omnis enim εὐεξία &

(*l*) Prærubri.

(*m*) Bonum habitum & bonam colorationem.

& εὔχροια quæ præter rationem advenit, quæque naturæ legibus consuetis non continetur, immo potius est ob veteris & solemnis evacuationis suppressionem, quam ob partium solidarum repletionem & instaurationem, mala est ut signum & ut causa: ut signum, quia quum extenuationis sint argumenta in aliis partibus, repletionis autem in aliis, inæqualitas illa nutritionis declarat solum abdomen plenum esse, mesenterium plenum, unde vetus stercus retentum illam εὔχροιαν (*n*) secundum quid, non absolute bonam inducit: quod si æqualis esset ea εὐεξία (*o*), declararet, omnes partes solidas alimentum cepisse: ut causa autem mala est, quoniam morbos a cacochymia & a plenitudine indicat: a plenitudine quidem non sanguinis, sed humorum in abdomine contentorum, quæ plenitudo cum cacochymia confunditur. Hinc quibus mulieribus menses, aut viris hæmorrhoides subsistunt, eæ impinguantur, an propterea bene habent? Non: immo est instar evexiæ athletarum. Et Hippocrates docte *lib. de morbis*, dum de suffusione pituitæ a capite loquitur, ait carnes rarefactas & excalefactas diffusam illam pituitam facile in se recipere, & postea εὐεξίαν (*p*) inferre: sed illa εὐεξία lubrica est, & periculi plena. Item *libro Coacar. animadversionum*, *Coloris bonitas*, *& sudores sine febre*, *aut inordinatam diætam docent*, *aut vetus stercus subesse*: Veteris stercoris nomine potest audire evacuationem aliquam solemnem subsistentem. An hæc bonitas coloris bona est? Nequaquam: immo prodromos & antesignanus morborum: ut nec ea bonitas coloris quæ in peripneumonicis apparet. Ideo decipiebantur Veteres, qui minime contenti bona valetudine, & bonitate actionum sanguinem & lacertos quærebant, ex eoque metiebantur sanitatem, quum quis succulentus & plenus, & bene habitus foret: sed eos Galenus reprehendit. Sic non quoties quis saturato rubore est, dicere oportet eum esse valde sanum: nec item quoties quis ita affectus est, dicere oportet eum esse temperamento sanguineo: nam esse tales certum est colores quale alimentum, non propterea tamen sanguinis dominatum declarat rubens gena. Nam bifariam rubent genæ, aut propter sanguinis abundantiam, & tunc eos sanguineos esse dices, & ii quadrati esse solent, rudibundi, parum de rebus solliciti (nisi inclinante æstate corpus minime perspiret) & liberaliores esse oportet in sanguine mittendo: aut ob caloris excessum cum humorum ichorosorum copia & dominatu, præsertim si in iis potius sit ἀνωῤῥοπία (*q*), quam κατωῤῥοπία (*r*). Scire enim oportet in aliis hepar suas habere inclinationes infernas, in aliis supernas: unde pedes sæpe quibusdam sunt frigidissimi, quibus manus calidissimæ: & contra. Si ob caloris tantum excessum, ii sunt sæpe macri, furiosi, biliosi, mœsti, injuriosi, iniqui, tenaces, mali, versuti, melancholici; urinas sæpe aqueas habent, utpote hepate exsugente statim ob calorem & siccitatem id quod humidum est; & multum mejunt, quod falso catarrhis attribuunt, quum sit veluti diabetica affectio; eo

(*n*) Bonam colorationem.
(*o*) Bonus habitus.
(*p*) Bonum habitum.
(*q*) Humorum versus superiora inclinatio.
(*r*) Humorum versus inferiora inclinatio.

eo enim pacto affectum est hepar, quo aliquando renes: immo in renibus non potest non esse talis diathesis qualis in hepate: facile enim consentiunt. Declaravit ille æger qui veluti diabeten habebat in vico de la Mortellerie, quum certissima essent argumenta sicci, squalidi, & arentis & calidi hepatis. Et hoc diligenter notandum est. Cave ergo ne valde decipiaris judicans de temperamento sanguinis ex eo quod quis foret subrubeus; fallax enim id est. Hippocrates videtur aliam causam colorationis statuere in suis libris; *colorum mutationes fiunt corde venas laxante, aut eodem constringente; laxante quidem florentes, pellucidi, rubicundi, constringente virides & ὑπόχλωροι* (s). Ac si dicat in quibusdam per effumationem tantum & vaporum emissionem colorem induci, qui vapores si retineantur, tum mala coloratio adesse solet. Sed id potius pendet ex dispositione ea quam diximus: nisi dicas cor quoque plurimum posse ob spiritus & calorem quem pulmonibus inducit: ut quibus pulsus parvus & languidus, constrictusque, si color rubeus adsit, non vi caloris adsit, sed nescio cujus vaporis qui effertur: quibus autem cor bene dilatatur, & sanguinei sunt, iis bona coloratio ex se. De febre autem quæ mulierem istam adorta fuerat, ita disputatum est. In omni morborum depulsione de morbo primum constare oportet: atque de morbo quidem quis, quæ idea, ut quæ hujus aut illius corporis ἰδιοσυγκρασίαν (t) sequatur: nam pro corporum varietate evariant quoque. Si morbi species non statim sese prodat, major pars negotii naturæ committitur: illa enim legitima vitæ ratione adhibita patefaciet id de quo dubitatur, quum incerta medicatio nonnisi dispendio decernatur: hoc autem maxime in inconstantibus temporibus fit: quod in hac muliere spectatur: 2 nam qui morbus primo & per se, (quod tamen raro usu venit, & ideo declarat diathesin jam in partibus factam) quartanum typum periodum receperat, mox eumdem rejiciens confusus in sese est. Quartanam esse periodus declarat, ætas consentiens, tempus inæquale & autumnale. Ut quemadmodum eadem die modo calor, modo frigus fit: ita inæqualibus temporibus inæquales motus febres morbique habeant. Et quod argumentum maximum dignotionis morbi, quodque Galenus 1. *ad Glauconem* plurimi facit, immo pluris quam circuitionis formam, est quod hoc tempore multi tales grassentur morbi. Contra tamen quartanam non esse aliquis doceat, quod nulla fere ἀπυρεξία (u), quum tamen Galenus asserat maxime in quartanis omne quod exustum est discuti ac evacuari: sed forte de ordinatis intelligit: Item quod accessio in sudores non desinat, quod tamen 1. *ad Glauconem* requirit Galenus: quod acerrimus calor qualis in tertianis, quod nullus rigor, immo ne horror quidem. Quod fit tribus de causis, aut quod sensus præstantia non sit, quod materies retusa sit, & naturam non stimulet, aut quod nulla motionis vehementia. Quum enim rigor motus sit multus, id est numerosas habens motiones, cum impetu, breve habens quietis tempus: hor-

Lib. de oss. nat.

Lib. de typis.

Galen. 1. ad Glauc.

2. de differ. febr.

(s) Subvirides.
(t) Peculiaris temperatura.
(u) Infebricitatio.

ror omnia quidem habet, sed remissiora, frigus sine motu in cute sentitur. In rigore corpus concutitur, virtute cum humore luctante: in horrore cutis & musculi cum quadam lassitudine, pigritia, & movendi difficultate concutiuntur. In frigore nulla concussio, sed sola cutis inalgescit. Rigorem afferunt sensus præstantia, materia naturam irritans, & motionis vehementia. Si causæ hæ validiores, rigor inducetur: si remittantur, id est, sensus hebetior, materia minus calida, acris, ad motum pigrior, virtus robusta, horror, id est, cutis & musculorum concussio. Tertianam veram rigor antecedit, quia caliditas exactiorem sensum reddit, humor mordicat, virtus robusta est ob siccitatem mediocrem quam habent biliosi. In quotidiana humoris frigiditate sensus obtunditur, humore robur fatiscit, materia nec mordet, nec facile movetur, ideo adest solum frigus. Quartanas & spurias tertianas & quotidianas quibus bilis admista, & semitertianas anteit horror medium locum occupans inter frigus & rigorem: nam causæ non sunt ut in tertiana validæ, nec ut in quotidiana languidæ. *Lib. de typis.* Et Galenus ait perfrigerationem aliquando tertianas anteire, & levem rigorem, præsertim si virtus debilis, & sensus hebes sit. Immo (quod notandum est) permultæ continuæ, & quæ unica finiuntur accessione, a levi rigore & frigore incipiunt, immo & pleuritides ob materiæ vel inæqualitatem & malignitatem: maxime vero id observatur in corporibus delicatioribus: in tertianis pulsus magni, vehementes, celeres, omnis inæqualitatis, præterquam febrilis expertes. Magnitudo & celeritas ad robur arteriæ, urgentem necessitatem & sequax instrumentum refertur: frequentia ad necessitatem, vehementia ad robur. Galenus *lib. de typis*, parvum & frequentem pulsum agnoscit. Sed locus erroneus est, & facile iis adscribo qui hunc librum Galeni esse negent.

Nec enim ea parvitas pulsus in tertiana esse potest, sed in quartanis pulsus medio loco constitutus est inter pulsum tertianarum & quotidianarum. Pulsus rari & tardi sunt, nisi increscat aut urgeat febris: nam postulante usu crebriores & celeriores sunt, ita tamen ut nativa quædam tarditas & raritas maneat. Rari pulsus sunt, quum interpositis longis intervallis arteria pulsat: tardi quum longo tempore parvum spatium percurritur. In pulsu causa agens est virtus, quæ per spatium arteriam movet, ab ejus medio ad circumferentiam dum distenditur, & eamdem reflectit a circumferentia ad medium, interposita quiete, dum contrahitur. Sic quum urget necessitas, spatiumque liberum est, & corpus arteriæ quod movetur virtuti paret quæ agit, tunc pulsus magnus celer & frequens fit. Contra si usus non urget, spatium non liberum, arteria virtuti non obsequatur, pulsus fit rarus, tardus: nam nec usus celer refrigerium desiderat, nec spatium liberum est, sed humorum vaporumque copia præpeditum. Inæqualitas in pulsu quartanariorum facile deprehenditur etiam in uno pulsu. Quum enim inæqualitas fiat urgente necessitate, facultate obsequente, sed motum interrumpente, impedienteque materiæ copia, aut crassitudine, aut instrumenti affectu, ut obstructione, aut compressione, vel constrictione inæqualitas necessario insequitur. Hæc omnia doctissimus Scholiastes & Paraphrastes Galeni *in priore ad Glauconem* exemplis & hypothesibus illustravit:

vit: quæ omnia memoria ſunt digniſſima. Sed hæc intelliguntur de iis præſertim quartanis, in quibus ater ſuccus frigidus & ſiccus, calidus tantum per modum putredinis febrem accendit. Nam prout humor, aut eſt ἑτερογενὴς aut ὁμογενὴς (*x*), ita facultate valida, aut infirma, uſu poſtulante, aut non, pro conditione humoris, & inſtrumento hoc vel illo modo affecto, ita pulſus de raritate aut tarditate remittit, acceditque ad tertianarum aut quotidianarum pulſum. Nam nemo dubitat pleriſque ſuccreſcere humores bilioſos futuræ tertianæ parentes, qui tamen retuſi, debilitatique, aliterque affecti quam deceat, aut quod adſit autumnus jam, aut inſtet, aliam naturam accerſant, febremque quartanam inferant. Quemadmodum enim humor natura ſua frigidus, & talis a tempeſtate factus, quum alioqui ratione ſuæ frigiditatis inferiora petere debeat, tamen ad partes ſuperiores conſcendit in juvenibus, quod temperamentum calidum corporis ſuſcipientis & patientis humorem alium curſum motumque capere cogat quam ipſa natura ſuadeat: Ita quoque humor natus ex ſe tertianam invehere, ratione tempeſtatis poteſt tamquam de ſua diſcedens natura aliam inducere febrem. Iſtam hypotheſim ex Hippocrate & Galeno deſumpſimus: reddit enim rationem cur juvenibus parotides molles & pituitoſæ natæ fuerint, quum materia ipſa caliginoſa frigidaque foret, nataque ad generandos in partibus inferis abſceſſus: quia, inquit, juvenes erant, ut calor juvenilis materiam aliorſum converterit quam a natura haberet. Nunc redeamus: 4 Ergo in illa muliere hæc argumenta ſuadebant non veram eſſe quartanam, quod nulla apyrexia, quod acceſſio in ſudores non deſineret, quod horror non eſſet; denique quoniam inæqualitas in uno pulſu, quæ in quartanis maxime eſſe ſolet, ut ante dictum eſt, nec nativa tarditas varietaſque adeſſet: Quod fit quod exquiſitus non ſit humor atrabilarius frigidus & ſiccus, ut cinis; ſed bilioſus, qui tamen caliginoſior factus, alius febris auctor factus eſt quam pro ratione ſui, quod urgeat neceſſitas magis flabellationis, quam in veris quartanis, in quibus quoniam humor frigidior ſicciorque eſt, non tantam moleſtiam affert calor, immo in pleriſque plus ipſa horrifica concuſſio conquaſſatioque moleſta eſt quam calor febrilis. Accedit quod in hac bilioſa muliere non ita inſtrumentum præpeditum eſt vaporum a materia frigida ſiccaque elatorum craſſitie & copia, debuerat incidere in tertianam; ſed humor qui erat bilioſus aliam naturam acquiſivit, immo & malignitatem, unde quamdam continuitatem afferebat. Nam illud eſt valde notandum quod ſcribit Galenus, *Nulla febris cum inflammatione, aut maligna humorum putredine intermiſſionem habet: quum vero intermittit febris, utrumque abeſt.* At dices: Si quo tempore cacoethia humorum eſt, autumno maxime: ergo acutiſſimi morbi pullulare debent. Sed dicimus & acutiſſimos & longiſſimos morbos in autumnum incidere: hos quidem, quum potius congeries eſt fæcis quam humoris maligni: illos vero, quum contra fit. Ac quod id accidat autumno, Hippocrates ſcribit, primum, quod quartanæ autumno longiſſimæ, & idem de aliis quibuſdam morbis. De mali-

Comm. in par.11.ſect.1. lib.1. Epid.

Com. in Aph. 43. lib. 4.

Aph.25.lib.2. Aph.9.lib.3.

Q q 2 gnis

(*x*) Alterius aut ejuſdem generis.

gnis ita ſcribit: *Autumno morbi acutiſſimi & exitiales magna ex parte.* Galenus rationem reddit, *quod eodem die calor & frigus adſit: Item quod æſtatem autumnus ſequatur, in qua aſſantur humores, & vires debilitantur: tum quia humores ſub finem æſtatis ad difflationem erant parati, appetente autumno intro truduntur. Et hæc omnibus communia ſunt, majora vero ex multitudine pravorum humorum quum fructibus uſi fuerunt multis.* Idem quod *Lib. 2. Epid. ſect. 1.* *in Aphoriſm.* repetit, *in Epidem.* & *in lib. 6. Ferinum autumno & cordis dolores, & horridum, & melancholicum.* Quadruplex autem eſt feritas: una, lumbricorum; ſecunda, maniæ; deſtillationis altera; quarta, cancri & elephantiaſeos. Horum malorum cauſas duas aſſignavit; unam mali humoris qui tunc generatur abundantiam, alteram temporis illius inæqualitatem. Denique hoc tempore graſſantur morbi mali ob cacoethiam humoris, venenatam qualitatem, inflammationem, impedimentum partium principum, difficultatem curandi, cruditatem humorum cacochymiæ conjunctam, temporis inæqualitatem, ob aduſtionem ratione æſtatis præteritæ, virium debilitatem præterito tempore allatam, inclinationem humoris foris, intro, & præſertim mane & veſperi: Hippocrates enim veſperi morbos autumnales maxime recrudeſcere: denique ob fructuum uſum immodicum.

In muliere iſta humor bilioſus eſt dilutus quidem, & φλεγματοποιόμενος (*y*), efferatus tamen tam malam febrem committit. Et forte ille humor aliqua tenuitate præditus, ſubigendo, tenuando, agitando, cauſa eſt *Lib. 1. ad Glauc.* tam inæqualis ἐπισημασίας (*z*), ut idem faciat quod theriaca initio febrium quartanarum data; hæc enim duplices tripliceſque quartanas facit, quia tempore & loco non præſcripta incidit penetrando, & unum humorem dividit, duoſque ex uno facit. Statim a ſumto cibo micat calor, aut ratione ejus ſubtilitatis, vel quia intus calor eſt ſiccus & arens, qui quemadmodum in hecticis, rei humidæ acceſſu facile exſuſcitatur, & ἐκλάμπει (*a*). Quod ad curationem; audito Quartanæ nomine ſtatim ad incidentia, tenuantia, calefacientia, vel etiam vehementiuſcula confugimus: ſed hæc omnia hic locum non habent: nam idea diſtinguitur ab aliis quartanis. Maxime vero diætæ ratio habenda, quod futura morbi longitudo vires validas requirat. Abſtinendum glutinantibus, ſuccum craſſum generantibus; humectandum, quamquam Galenus videtur interdicere humectantia: ſed codex græcus erroneus eſt; nam quum dicit temperandum ἀπὸ τῶν ὑγραινόντων (*b*), legendum ξηραινόντων (*c*): nam refrigerantia & *1. ad Glauc.* ſiccantia nocent. Quæſtio, an in quartana ſectioni venæ locus ſit. Galenus in tertiana notha, & in quartana, quum de ſectione venæ agit, ex hypotheſi de ea loquitur. De tertiana notha ita: *Si ſanguinis miſſione opus eſt, ea non omittatur*, quaſi in tertianis nothis non probet neceſſario venæ *ad Glaucon. 1.* ſectionem: at Galenus de tertiana notha loquitur, quæ maximam affinitatem cum quotidianis habet: De quartana ita ſenſit: *Quartanas per initia*

(*y*) In phlegma degenerans.
(*z*) Annotationis.
(*a*) Emicat & eluceſcit.
(*b*) Ab humectantibus.
(*c*) Exſiccantibus.

tia moderate tractabis. Nullum vehemens medicamentum aut vacuationem adhibebis, nisi sanguis admodum exsuperare videatur. Et si secta vena sanguis niger ac crassus, qualis maxime in lienosis perspicitur, profluat, audacter mittendus; sin flavus ac tenuis, statim sistendus. Idem Galenus de me- *7. cap. lib. 3. de loc. affect.*
lancholicis loquens, disserit. *Quum*, ait, *opinio erit in universi corporis venis melancholicum sanguinem contineri, quo certiorem habeas notitiam, vena media secetur. Quod si fluens sanguis non videatur melancholicus, sistatur: sin melancholicus appareat, vacua quantum pro laborantis natura videatur.* Itaque de quartana ex hypothesi loquitur; *Si sanguis admodum exsuperet*: ubi notanda vis vocis *admodum*. Nec dubium esse debet quin si corpus frigidum sit & siccum (quod corpus vere quartanis implicatur) a sectione venæ temperandum sit. At mulier hæc de qua res agitatur, calida est & sicca, æstuat, sitit, jactatio, levia deliria, empyreuma magnum, continuitas quædam, immo nondum status typus, metus orgasmi, urinæ sunt flammeæ, mulier est: Mulieres autem luculentiores phlebotomias ferunt: itaque secanda vena est opportune. Purgationes non ita valent ne duplex quartana incidat, ut de Medico narrat Galenus, qui quartanario succum cyrenaicum præscribit, conjicitque ægrum in triplicem quartanam. *1. ad Glauc.*

De signis prognosticis ita statuendum est. Omnis securitas aut ex parte morbi, aut subjecti, aut utriusque. Morbus diuturnus, securus fere, ut ait Galenus passim: immo ab aliis morbis vindicat, ait Hippocrates. *Part. 7. sect. 6. lib. 6. Epid. & part. 4. sect. 3. lib. 1. Epid.*
Quamquam Galenus docet *comm. in partic.* 4. *sect.* 3. *lib.* 1. *Epidem.* eas febres quartanas, quæ ex liene sequuntur, id est vitium aliquod peculiare in liene, hydropem similemque affectum provocare: non quin propterea quartana eo nomine non sit secura, sed ex eventu id fit. Et necessario febris hæc quartana longa futura est, primum quod per se talis est, & maxime quæ hiemem attingit: deinde quia corpus inclinantis ætatis est, minimum perspirans: tertio quia epidemius nunc morbus est, ut quemadmodum tempestas est generatrix, ita & conservatrix esse dicatur: nisi quis objiciat morbum minus longum fore, quod ita sit inordinatus: & quæcumque febres eadem hora repetunt, sunt ægre solubiles: hic enim intelligi non debet de autumnalibus quos certa de causa erraticos esse diximus. Accedit quod huic mulieri lien sit infirmus: si autem infirmitas lienis æstivas quartanas facit, contra aphorismum, sicut quodam loco Hippocrates animadvertit, multo magis confert ista lienis infirmitas ad conservationem quartanarum: nec certe aliter cessit. Nam per duos annos perseveravit *Lib. de aëre & locis.*
ea febris, alias ordinata, alias complicata, alias continua, alias aliter affecta: & in vigore accessionis quoniam turgescebat humor biliosus, erant deliria perpetua. Sed quod mirum est, & Medicis multum negotii dedit, est quod exacto primo anno tanta fatuæ pituitæ copia in os recursabat, ut hoc ori stomachi infestum esset, multum ægræ tædii afferret, necnon appetentiam omnem projiceret. Dubitabatur an id a pulmonibus foret, an a capite, an ab hypochondriis natante alvo humiditate, quæ liberum exitum non haberet. Illa mulier pulmones habebat infirmos, & fata erat stirpe plurimum morbis obnoxia: caput quoque incalefactum erat a

 calore

calore febrili. Quemadmodum autem ſol incaleſaciens cerebrum διαχύσεις (d) facit (ut ait Hippocrates) corpuſque multa imbuit humiditate, ita calor febrilis & conſumere poteſt humiditatem partibus exſiſtentibus robuſtis, & liquefacere partibus exſiſtentibus infirmis, & loco legitimæ nutritionis multam humiditatem poteſt tamquam cauſa per accidens inducere. Per accidens, quoniam partes debilitat, ſic ut proprium alimentum non probe conficiant; & quoniam appetentiam dejicit, corpuſque ſitibundum reddit, rerum liquidiorum crebrior uſus eſt, & proinde multarum humiditatum proventus. Atque ego exiſtimo tantæ humiditatis & pulmones & caput auctores fuiſſe. Et illud annotavit Galenus in febribus quartanis, loquens de iis quæ ſuperveniunt talibus febribus: *Quartanum typum inſequuntur inappetentiæ, ſalivationes, aliquando ex cauſis contrariis appetentiæ intenſæ, tuſſiculaque ipſis adeſt, quando corporis habitus corrumpitur.* Et loquens paullo ante de quotidianis, quod ante eſt etiam annotatum, ſed tamen ob loci excellentiam repetere non erit alienum, *aut productis quotidianis rheumatiſmos thoracis ſuccedere*: quod fit aliis partibus debilitatis, & a ſuppreſſione proprii excrementi quod a ſe amandare nequeunt laborantibus. Unde quum mulier hæc potius amuletis & palliativa cura a quartana liberata eſſet, & quamdam εὐεξίαν (e) comparaſſet, inopinato incidit in inflammationem pulmonis, a qua brevi interiit. Præterea idem Galenus unum obſervavit de quartanis, quod perpetuæ memoriæ tradendum eſt, quum & ad prognoſim pertineat, & ad præcavendum ne quid tale contingat, *lib. de Typis*: Typus quartanus, dum febris vehementior evadit, ipſe ſibi complicatior, ut duo & tres fiant quartani, vel etiam uſque ad quamdam continuitatem perveniant: rurſum dum moderatior eſt, ad unum typum reducitur; fit etiam periculoſus ob implicita mala, quia phthiſim & hydropicas ſuffuſiones ſæpe efficiat. Metuebamus huic mulieri hydropem, præſertim ſiccum, ſed nil tale contigit. Remedia quæ ſequuntur præſcripta fuerunt.

Lib. 1. de morbis.

Lib. de Typis, c. 4.

♃. *Conſervæ bugloſſi, cichorii, ceterach & apii, ana, unc. ʒß: foliorum ſennæ pulveriſatorum, unc. ij: rhei electi, unc. ß: cum decocto polypodii fiat opiata utenda ſæpe. Decoctum polypodii erit factum perfecte cum ſaccharo.*

♃. *Succorum menthæ, abſinthii, bugloſſi, ana, unc. iij: in quibus infunde agarici albi, unc. ij: fiat ſyrupus coctus perfecte cum ſaccharo.*

♃. *Succorum depuratorum bugloſſi, borraginis, pomorum de curtipendula, meliſſæ, ſcariolæ, ana, unc. j: ſacchari, quantum ſufficit, fiat ſyrupus: de quo capiat ſub finem acceſſionis.*

ANNOTATIONES.

1. *Huc pertinet illud Hippocratis* 2 Epidem. ὀξυθυμίη (f) *excitata in quibuſdam coloris bonitatem affert.*

2. *Plerique caſuri in quartanas, ſentiunt dolorem lienis. Hinc Galenus*

cap. 4.

(d) Diffuſiones.
(e) Bonum habitum.

(f) Excandeſcentia & iracundia.

cap. 4. lib. de Typis, *asserit quartanam sequi lienis phlegmonem & tumorem. Oportet dicere quod quum febris quartana primo prehendit jam est dispositio aliqua in corpore ad susceptionem, & materia in angustiis venarum quodammodo est infiltrata, ut loquuntur veteres, ita ut ea dispositio & infiltratio sequens aut contumaciam materiæ, aut ejusdem tenuitatem, morbi longi aut brevis sit causa. Nec credere oportet in corpore semper ipsius lienis aut jecoris fomitem esse morbi: nam in humoribus est qui aut circum lienem continentur, aut circa hepar. Tales autem humores retinent de natura partium quibus vicini sunt.*

3. *Et* lib. de Typis, *ait tertianas, & quartanas accessionem habere brevem,* ἀνέσιν (g) *longam: quotidianæ autem longam habent accessionem, brevem autem* ἀνέσιν. *Nomine autem aneseos intelligere quoque oportet intermissionem. In* 2. de different. febr. *intermissionis tempus parvum esse vult. Attamen* lib. I. ad Glaucon. *contrarium asserit, immo raritatem & tarditatem in pulsu post accessionem agnoscit.*

CONSILIUM LXVI.

In quo quæstiones tres explicantur. Prima de hypnoticis: Secunda de usu medicamentorum, & præpropera venæ sectione in febribus quibusdam: Tertia de ratione purgandi macilenta corpora.

DUo sunt hoc consilio plurimum annotanda, quorum observatio ad artem præclare & caste exercendam conferet. Primum de usu hypnoticorum: secundum de usu medicamentorum, & præpropera venæ sectione in plerisque febribus, in quibus ægri æstuant quidem, & tamen non sitiunt valde, tametsi lingua indicet multum subesse caloris: tertium addam de corporibus macilentis, quæ quum purgare volumus, eis etiam ægrotantium ipsorum voto valida applicamus remedia. Ad primum inflectit sese oratio nostra. Somnus triplex est, naturalis, a causa naturali, ut quum suavis vapor cerebri meatus leniter obstruit & humectat, in quo satis est capi sensus, aut intercipi ut ferientur, cessentque ab opere: unde cantu, strepitu citharæ, illapsu inflexuque blando aquæ somnus blandus irrepit, non parta ulla in cerebro obstructione, nec ulla re cerebrum opplente: quod tamen Aristoteli placuit, ut existimaret numquam illabi quempiam in somnum nisi res aliqua cerebrum oppleat, aut saltem colliquatio fiat aliqua: quod absonum videtur. Unde enim colliquatio ista quum cantus, blandaque & sonora vox somnum inducit? Galenus autem docet somnum etiam longum, nondum contra naturam exsistentem, etiam a sola cerebri refrigeratione oriri, nulla de humore facta mentione. Quod autem solius refrige-

(g) Solutionem.

refrigerationis mentio facta fuerit, patet ex ea divisione quam proponit: *Si refrigeratio* (ait) *cerebro contingat, somnum profundum facit; si refrigeratio fortis juncta humiditati lethargicas affectiones inducit; si autem siccitati,* καταλήψεις (*h*). Sic a sola refrigeratione, mediocri tamen, somnus profundus conciliatur, qui nondum aut comatis, aut similis affectus rationem habet, nisi difficilis sit expergefactionis: quum enim hoc contingit, tum contra naturam somnus exsistit. Et tamen licet non sit difficilis expergefactio, non desinit quidam somnus longus in malis duci: propterea que erraverunt quidam Veteres existimantes nullum somnum longum mediocritatem superare, esseque contra naturam: vigilias vero contra naturam quasdam longas posse exsistere. Sed si vigiliæ modum superant, naturamque lædunt, cur non & somnus? Horum dogmata a Galeno pluribus labefactantur *in commentariis in aphor.* uti & eorum qui soporiferas affectiones & contra naturam exsistentes, somnum esse longum dixerunt, præsertim dum incipiunt. Sic quidam somnus est naturalis per blandam anathymiasin cerebrum capientem, actionesque cessare ferientem, sensibus quodammodo ligatis, qui per vigilias absolvuntur. Alius est contra naturam a causa alieniore, ut Galenus pluribus locis explicat, ut in catalepsi, cataphora, apoplexia, veterno, & aliis generis ejusdem apparet. Tertius autem medius, ab utriusque causis nascens, & is a naturali longius recedit, contra tamen naturam nondum plane exsistit: ejusmodi somnus in pueris & temulentis apparet, & interdum juvat ad coctionem & ebrietatem tollendam. Unde carus ab Hippocrate non videtur omnino damnatus, tametsi contra naturam affectio sit, & affectio sit soporifera δυσδιέγερτος (*i*), (quæ vox somnum maxime contra naturam reddit, ut ex 2. *Aphor.* patet): Galenus in *Commentar.* & in pueris & temulentis, & ægris τὸν ὕπνον δυσδιέγερτον (*k*) observavit, præsertim quum diu per morbum vigilassent, profuisse plurimum: plura illo commentario 2 *Prorrhet.* legere possis. Porro ille somnus qui καρῶδές τι (*l*) habet, modum quidem naturæ excedit, & fit a causa quantitate potius quam qualitate molesta. Sed est somnus alius veluti quartus usu rerum soporiferarum inductus, cujus gratia sermo hic est institutus, ut doceamus quibus modis inducto illo somno in ægrorum commoda peccetur, & quum ita peccetur, quæ ratio sit ineunda, & quatenus in ejus inductione, ne nimietate & insolentia erretur, sit insistendum. Ceterum somnus ille hypnoticis inductus, quum blandam benignamque anathymiasin causam sui agnoscat, a naturali desciscit, somnoque contra naturam similior redditur, quod refrigeratione & humectatione fiat, duabus nimirum rebus febrium causæ calidæ & siccæ oppositus. Et quatenus ita inducitur contra naturam aut præter naturam somnus dicitur, quatenus autem nonnihil adjumenti affert; immo plus commodi naturam recreando diuturnis vigiliis lassatam, tritam, fractam, debilitatamque, quam detrimenti, quod inducatur a rebus contra naturam exsistentibus, quodque aliquando

Gal. in aph. 3. lib. 2.

Cap. 5. lib. 3. de loc. affect. & comm. in aph. 3. lib. 2.

In Prorrhet. par. 28. lib. 2. Comm. in aphor. 3.

(*h*) Catalepses.
(*i*) Ægre excitabilis.
(*k*) Soporem ægre excitabilem.
(*l*) Quidpiam soporosum & caroticum.

quando in malam διάθεσιν (*m*) trahat cerebrum. Sic mediocritas tenenda maxime est. Ut autem somnus etiam maxime naturalis, alias juvat, alias nocet, ut initio paroxysmorum; sic somnus contra naturam etiam juvat ex eventu, quum sit melius naturam vigiliis afflictam quacumque ratione levari, quam eam sinere atteri, ac afflictiorem reddi. Unumquodque autem ex eo metuendum, quod aut officiat, aut juvet, ut de hæmorrhagia Galenus contendit, quæ etsi contra naturam suo genere exsistat, opus tamen naturæ utilitate ipsa conferenda dicatur: Idem de somno. Sed in eo conciliando prodigos nos esse non oportet, satis est esse liberales. Etenim & ineuntibus morbis, & in vigore, & omni tempore morbi, sive etiam calidi, sive frigidi morbi sint, dummodo aliqua sit somni vacuitas, ut videantur Medici semper aliquid moliri, hypnoticorum usu sese ægris consulere arbitrantur: at errant longe: nam sæpe καρηβαρίας (*n*), & alia id genus mala inducunt: dum enim exitu prohibentur excrementa ἀτμώδεα (*o*), cerebrum offenditur. Galenus ex sententia Hippocratis sententiam commemoratione dignam profert de incommodis vigiliarum immodicarum, præsertim facta quadam ad insuetas mutatione vigilias, & somni longioris præter consuetudinem inducti, disputans. Exempli gratia, in morbo aut sanitate quis vigilat etiam supra mediocritatem, somnifera adhibes, tu in contrariam partem naturam adducis, & mutationem affers, noces plurimum: I nam & vigiliæ ἰσχυραὶ (*p*) cibos crudos incoctosque reddunt, ait illo loco Hippocrates: & mutatio ad somnum multum sive per se, sive de industria inductum, quod *in comment.* elegantissime Galenus vocat ὕπνον ἐπιτηδευθέντα (*q*), torporem, segnitiem, languorem, gravitatem capitis, & ἑφθότητα affert, ut dicit Hippocrates. Nomine τῆς ἑφθότητος accommodate & significanter Galenus vult intelligi τοῦ τόνου ἔκλυσιν, id est virium ac roboris exsolutionem: Latine autem redditur ἑφθότης excoctio: & homines qui immodice dormiunt ἑφθημένοι dicuntur, latine recocti excoctique, gallice *perboulus*; quod eorum caro sit humidior reddita, habitusque corporis albicantior & tumidior, idque fit ob suppressionem fuliginosi excrementi, halituosique, quod per vigilias digeri deberet ac exhalare. Plura *illo commentario* legi possunt. Et hæc præsertim in sanis intelliguntur, quibus arctior profundiorque somnus placet & longior. Sed in ægris est ubi hypnotica conferant, est ubi officiant plurimum.

Aph. 1. lib. 1. Aphor.

Lib. de differen. morb.

Comm. in part. 55. lib. 2. de diæt. acut.

In affectibus calidis cerebri, vigiliis, & febribus continuis soporifera maxime Medici usurpant. Vigiliæ fiunt propter calorem primæ partis sensificæ, ait Galenus, idque vel propter simplicem intemperiem, vel ob copiam biliosi humoris in eadem parte ferocientis. Hoc videndum in calidis affectionibus cerebri, sive sit intemperies simplex, sive cum humore, ne imprudenter usurpemus hypnotica, sive in tempore, sive in usus crebritate; nam sic ex calida intemperie fit frigida, quod pessimum est. Accedit quod exitu

Comm. in 3. lib. 2.

(*m*) Dispositionem.
(*n*) Capitis gravitates.
(*o*) Vaporosa.
(*p*) Fortes & prævalidæ.
(*q*) Soporem inducentem & præparantem.

exitu prohibeantur humores tenues, sive quod per ventrem evacuari possent, sive per halitum. At dices, incrassantur: quid tum? Bonum quidem eorum acrimoniam retundere usu temperantium, non autem stupefacientium usu. Et licet retundant, ista retusio a talibus facta plus afferet incommodi, nam difflatu per cutim, & refluxu a capite tamquam parte principe prohibentur humores, deinde repressi in capite usu stupefacientium vim suam cerebro imprimunt: Unde videmus etiam fatuos, stolidosque quosdam effici usu narcoticorum etiam moderatorum. In tempore quidem peccatur, quum initio morborum damus; obstruimus enim tunc, materiamque crudiorem reddimus, & naturam hebetiorem reddimus, nedum vegetiorem. Et omnium gravissime peccant etiam in vigore morborum stupefacientia hypnoticaque præscribentes: nam tunc natura aggreditur coctionem, materia est mitificata, facultas vitalis & naturalis fortes etiamnum persistunt, animalis autem infirma est: ob quam infirmitatem Galenus vetat ne quid tentemus. 3 At stupefacientia cerebrum ipsum hebetius reddendo, infirmius faciunt; propterea error committitur maximus. Quin etiam contra quod Galenus dicit in vigore aliquando facultates sunt attonitæ & imbecillæ, ac tunc hypnoticon non confert; sopiuntur enim ipsæ facultates, nec ἐρεθισμὸν (*r*) humoris percipiunt: & ita crisis non fit. Dicam quod experientia compertum est, huc pertinens maxime & observandum diligenter, ne quid tale in communem hominum perniciem perpetretur. Gener cujusdam satellitis Regii nomine Candæi febre causode laborabat; insomnis erat. Circa nonum diem quum naturæ aggressio concursioque exspectanda esset, capiti pullus exenteratus est applicitus, eodemque tempore syrupus diacodionis cum decocto lactucæ præscriptus: illi & præsentibus visa sunt mitiora: tribus aut quatuor horis post quum sese in somnum convertisset, inventus est exanimis & exstinctus. Credibile est hoc contigisse quod per stupefacientia somniferaque facultates languidiores redditæ forent, die præsertim critico. Sic humores non stimularunt naturam, aut eam languidam stimularunt, eodemque usu suppressa maligna materia quæ per sudores aut alvum projici debuisset: sic mors de repente invasit. Idem in Cimeterio Sancti Joannis mulieri contigit, quum in vigore morbi stupefacientia præscripta essent; nam de repente refrixerunt partes, ac interiit. Idem ad insigne S. Trinitatis vico S. Antonii. Itaque nec initio morborum, nec in vigore sunt admovenda stupefacientia, præsertim in acutis, nec pulli exenterati: nam multum conturbant, & ad caput alliciunt suo calore; unde sensuum fit oblæsio. At opportune dari possunt in morborum incremento.

Medicorum error.

Comm. in aph. 29. lib. 3.

Præter autem exemplorum fidem, idem clarius manifestiusque reddi potest auctoritate Tralliani, qui narcoticorum anodynorumque usum viribus præsertim infirmis suspectum esse ait: immo etiam mortem sæpe inde advenire confirmat: nam influxum refluxumque humoris impediunt, obstruunt, naturam hebetant, ejusque aciem retundunt, & alia consimilia

De phrenitide c. 6.

(*r*) Irritamentum.

milia afferre solent. De iis plura legere possis apud Donatum ab Altomari.

De corporibus macilentis, attenuatis, squalentibus, aridis, adstrictaque alvo præditis hoc loco agendum est, an his validioribus medicamentis sit consulendum, quod nonnisi ægre alvus illis solvatur. Quum una ex causis adstrictionis alvi causa sit retentricis firmitas, præcordiorumque καῦσος (s), videmus frustra ejusmodi naturas validioribus medicamentis vexare, aut quod eorum querelis obtemperemus, qui operam nostram ludant, pote quibus medicamento nostro alvus non sit soluta, aut quod male credamus, quod alvus ægrius, & magis πρὸς ἀνάγκην (t) egerit, redditque, ut *in Prorrheticis & Prognost.* loquitur Hippocrates, eo de validioribus medicamentis esse agitandum: at longe fallimur. Ejusmodi ventres siccos, arentes, ex Hippocratis libris vocare possumus, *ambustos, exustosve* duobus in locis: priore, quum loquitur de lapidis generatione ob æstum ventris: *Quibus*, ait, *alvus ardens ac fervida fuerit, his vesica coardescit*: posteriore autem, dum loquitur de aquarum delectu: *Quorum ventres duri sunt, & ad hoc idonei ut amburantur, his dulcissimæ, levissimæ, ac splendidissimæ aquæ ex usu sunt.* Non duras aquas præscribit, non aluminosas, non nitrosas, quæ tamen viderentur alvum sollicitare, contra dulcia, mollia, liquidaque præscribit. 5 Eadem & medicamentorum ratio esse debet. Nam ut ad ventres ardentes, aquæ molles & dulces, ad ventres, inquam, ciendos conferunt, sic & medicamenta eccoprotica, lenientia, mitigantia, leniendo solventia: contra vero obsunt plurimum ea quæ adstringendo purgant, aut quæ impense calefaciunt, ut omnia quæ scammonium recipiunt. Nam quum siccitas ex iis sit quæ facultatem retentricem roborant, firmantque, ex quo alvi pigrities consequatur, nemo dubitat plurimum incommodi allatum iri si impense siccantia & calefacientia medicamenta corpori facultatem retentricem præ siccitate robustam habenti exhibeantur: 6 Sic pueriliter errant Medici id genus medicamentorum consulentes. Itaque quum corpora gracilia, sicca, duritie alvi prædita ad medicamentorum usum adducimus, lenientia potius quam valde attrahentia usurpare debemus: immo ea corpora præhumectare oportet eo modo quo & consulit Hippocrates *in Aphorismis*, loquens de usu elleborismi. Ideo quidam ex nostratibus Medicis sic illa corpora purgabat, ut per tres dies continuos, & bolis cassiæ tamquam alimento sumtis, & jusculis vitulinis præhumectaret ac præpararet. Quæ omnia admonita volumus, ut ignaris, aut doctis quidem, sed trita via utentibus, & ita turpiter allucinatis recta medendi ratio præmonstretur. Aliquid simile scriptum est ab Aëtio in sua medendi methodo: item eadem res brevibus verbis a nobis explicatur hujus libri initio.

Lib. de aëre & aquis.

Cap. 4. Tetrabil. 3. serm. 1. & cap. 13. ejusd. Tetrabil. & serm. ejusd.

Tertium a nobis erat institutum de iis qui febricitant insigniter satis, sed non valde sitiunt, & levibus momentis exhorrescunt, in quibus non est æquum usum magnorum remediorum accelerare, præsertim cælo

 paullo

(s) Febris ardens. (t) Ad necessitatem.

paullo frigidiore. Innumeros vidimus hieme tepidiore febricitantes eo modo quo descriptum a nobis est, quibus Medici præpropere vulgatam nimium medendi viam sequentes, & sectionem & purgationem adhibent, decepti & illa vulgata nimium via, & male in usum convertentes illos Hippocratis aphorismos. *In principiis morborum si quid videtur movendum, move*: Item, *In acutis passionibus raro, & id initio*, &c. Item, *In his tardare, malum.* Nam alius aphorismus, *Cocta medicari ac movere, non cruda, modo non turgent, nec in principiis, &c.* hic (inquam) aphorismus est multo generalior eo quo nituntur, *In principiis morborum si quid movendum, move.* Etenim per comparationem tantum loquitur, conferens principium & augmentum cum aliis temporibus, in quibus ab opere desistendum suadet. Sed quum vetat movere ea quæ cruda sunt, cavet ne remediis nostris agitemus frustra ægros quod ludatur opera. Et quum vult non morandum esse, sed statim aliquid moliendum, de acutis morbis agit. Dicimus autem in acutis revera non esse procrastinandum, sed statim moliendum aliquid: non idem est judicium de iis qui parem acutiem non habent. Et revera in utrisque eccoprotica dare sufficit, non scammoniata eradicantia medicamenta, in quo graviter peccatur. Et revera quibus blando medicamento initio consultum est, ii melius habuerunt, progressoque morbo sine strophis plus uno medicamentulo exercuerunt, quam valido medicamento initio. Et ausim hoc affirmare plerosque usu ejusmodi medicamentorum, dum frustra conamur initio materiam evellere, excrevisse tantum multam serositatem quæ morbum contumaciorem reddidit, & nil profuit. Et maxime in eo errant Medici quod aphorismum istum, *Si quid videtur movendum, &c.* & *Tardare malum*, æque æstate & hieme & autumno usurpant: potius audire debent illud, *Plurima non turgent*, ut non ita ad medicationes festinent, & sectionem venæ: & revera sectione venæ ita cito celebrata in morbis non acutis, laudabilis tantum sanguis educitur cum magna virium jactura. Sic melius esset leniens medicamentum bis exhibere, & sectionem differre. 7 Sed hæc satis per se manifesta sunt, & tamen plerosque latent veteri medendi methodo addictos. Etenim nemo dubitat hieme & autumno contumaciores esse humores, & minus fluxiles quam æstate, aut verno tempore, præsertim sub finem. Et ita frustra, temereque fortibus medicationibus divexantur ægri. Signa porro duo adjunximus febribus hibernis, in satis ingenti febre non magnam sitim, & frequentem frigoris sensionem, & rigores: 8 quæ duo posteriora non tam sunt a motu humorum, quam quia conclusus calor est intus in venis insidens multo major quam se foris proferat: ideo revocatio fit spirituum & sanguinis: itaque nimium externi frigoris appulsum facile percipiunt, & ita leviter exhorrescunt. Accedit & humoris qui tunc in vitio est contumacia: nam retinens de natura hiemis est partim biliosus, partim pituitosus; ut mirum non sit si istam inæqualitatem inducat.

Aph.22.lib.1.

ANNO-

ANNOTATIONES.

1. *Aliud est coctum & mitificatum, alud crudum & incoctum. Nam τὰ ὠμὰ (u) coctionem admittunt, in familiaremque naturæ succum convertuntur τὰ ἄπεπτα (x) non item, sed tantum mitificantur.*

2. Εφθημένοι *dicentur effeti, turgiduli, & excocti. Et Hippocrates, quod notandum est, notat quamdam constitutionem temporis, in qua febres desinebant statim, sed revertebantur, & ægri erant* ἀσώδεες, ἀπόσιτοι, ἑφθοὶ *(y), excocti.*

3. *Quæstio præclara est: An facultatis animalis ratio sit habenda in morbis: Et an verum quod Galenus ait: Nil tentandum in vigore morborum, quum facultas animalis sit infirma, an ea infirmitas sit æstimanda, non certe quoad motum, nil attinet enim moveri; sed quoad sensum. Unde videmus obstupefactis sensibus motus naturales fieri symptomaticos, magna enim facultatum inter se consensio est.*

4. *Somnus per se stupefacit, corpus torpidum reddit ac grave: meatus obstruit, ut præclare Hippocrates* lib. de flatibus *docet: multo magis id præstat si præter naturam inducatur. Maxime autem usum somniferorum verebimur in iis quibus frigidius cerebrum, quamvis vigilent; quia facile vires exerit in cerebrum res somnifera.*

5. *Ego observavi in operibus artis, medicamentum etiam blandum horis pomeridianis tribus horis a prandio exhibitum magnum habere effectum. Hinc discere possumus in his quibus alvus admodum adstricta est ex usu esse si quatuor horis a prandio exhibeamus pharmacum.*

6. *Tamen Hippocrates* lib. de Locis in homine, *tutius macilentos purgat quam crassos.*

7. *Præsertim nisi sit explicatus pulsus, aut certo scias a sanguinis copia obrutum pulsum, non a copia humorum in mesaræo contentorum.*

8. *Galenus* com. in part. 26. sect. 3. lib. 6. Epid. *scribit omnes cacochymos quum repente calefiunt inhorrescere.*

CONSILIUM LXVII.

De fluore uterino. Pro illustri Domina de Marchaumont.

ANte disputatum est de profluvio ab utero, cujus variæ causæ, & species ab Hippocrate explicantur *in libris de morbis mulier.* ut ante dictum est. Hic remedia præscribentur quibus fluor quidam uterinus in illustri Domina oppugnatus fuit, sed non victus, qui illi ardorem summum

(u) Cruda.
(x) Incoctilia.
(y) Fastidiosi, implacidi, cibum fastidientes, molles, excocti.

mum & dolorem in lumbis excitabat: ut iis mulieribus contingit quæ ita affectæ sunt.

℞. *Radicis petroselini, fœniculi, corticis capparidis, ana, unc. ij: polypodii, radicis plantaginis, ana, unc. j: chamædryos & capillorum, ana, man. j: buglossi, betonicæ, scariolæ, agrimoniæ, ana, man. jß: seminis melonum, cucumerum, bardanæ, urticæ, bipinellæ, milii solis, ana, unc. ß: seminis raphani, dr. ij: summitatum malvæ, veronicæ, urticæ, herniariæ, ana, man. j: passularum, glycyrrhizæ, ana, unc. ß: mercurialis, man. ij: fiat decoctio: in colatura ad lib. ij. dissolve sacchari albi, lib. j: expressionem unc. ij rhei, & unc. j agarici infusi in parte decocti.*

℞. *Succi pomorum de curtipendula, buglossi, melissæ, borraginis, ana, unc. iij. decocti passularum, glycyrrhizæ, tamarindorum, florum violarum, lib. ß: infusionis foliorum sennæ, unc. iij: agarici, unc. jß: sacchari, lib. j: fiat syrupus coctus: dosis unc. ij ex decocto seminis acetosæ, portulacæ, melonum, florum nenupharis.*

Ob istum ardorem hoc fuit institutum.

℞. *Unguenti refrigerativi, unc. ij: pro litu renum.*

℞. *Medullæ crurum cervi, unc. jß: lavetur pluries in aqua rosarum; adde olei rosati, mastiches, dr. iij: fiat litus pro spina dorsi.*

Ingressa est balneum: & mastiche cum oleo absinthii & cera stomacho applicata est.

℞. *Faucium lucii, corallii rubri, ana, scr. ij: cornu cervi usti, margaritarum electarum, carabes, ana, dr. j: tartari vini albi præparati, scr. j: sacchari rosati, quod sufficit: fiat pulvis, cujus capiat cochl. ij cum decocto absinthii.*

℞. *Electuarii diatragacanthi frigidi, unc. j: glycyrrhizæ, dr. ij: terræ sigillatæ lotæ aqua rosarum, dr. j: quatuor seminum frigidorum majorum & seminis papaveris albi, ana, dr. jß: fiat pulvis: utatur cum syrupo violato.*

℞. *Pulpæ seminis melonis, cucurbitæ, citrulli, amygdalarum dulcium, ana, dr. iij: terantur & fiat emulsio cum decocto radicis graminis, asparagi, glycyrrhizæ, addendo sacchari, unc. j.*

Et cum illi lien obduruisset, hoc quod sequitur est institutum.

℞. *Gummi pini, ceræ novæ, ana, unc. ij: picis navalis & resinæ, ana, unc. j: sulphuris vivi unc. ij: dissolve in aceto forti: omnia extende super alutam pro regione lienis.*

Fotus adstringens.

℞. *Aquæ fabrorum, lib. ß: malicorii, balaustiorum, nucis cupressi & berberis, ana, unc. ß: fiat decoctum: in colatura dissolve, sanguinis draconis, thuris, ana, dr. j.*

Eidem quum menstrua non fluerent, olim quæ sequuntur præscripta fuerunt.

℞. *Rubiæ majoris, fœniculi, petroselini, asparagi, radicis capparidis, polypodii, corticis tamarisci, ana, unc. ß: radicis bistortæ, dr. ij: agripalmæ, calaminthæ, ana, man. ß: omnium capillorum, ana, pug. ij: melissæ, hyssopi, agrimoniæ, scariolæ, ana, man. j: seminis anisi, endiviæ, cuscutæ, ana, dr. ij: florum cardiacæ, anthos, genistæ, ana, pug. j: fiat decoctio ad lib. j: in colatura*

latura dissolve syrupi de artemisia, unc. iij: diarrhodon Abbatis, dr. ij: fiat apozema.

♃. *Ceterach pulverisati, rasuræ eboris, cornu cervi, carabes, ana, scr. j: cinnamomi, gr. iij: pulveris electuarii diacubebarum, scr. ß: ossis de corde cervi, margaritarum electarum, pulveris diarrhodon, aromatici rosati, ana, gr. viij: cum saccharo in aqua buglossi soluto fiat electuarium per tabellas: deinde fiat fotus ex decocto herbarum uterinarum, radicis apii, cyperi, calami aromatici, radicis fœniculi, rubiæ majoris, valerianæ, artemisiæ, nepethæ, pulegii, calaminthæ, bistortæ, dictamni.*

♃. *Trochiscorum de myrrha, unc. ß: injectorum in carbones fumus excipiatur.*

♃. *Succorum artemisiæ, hyssopi, agripalmæ, herbæ cati, ana, quart. j: sacchari, quod sufficit, fiat syrupus: capiat unc. jß cum unc. iij decocti lupulorum, artemisiæ & cinnamomi.*

♃. *Ladani, dr. iij: benzoini, dr. jß: caryophyllorum, scr. ij: cum oleo de ben: fiat suffitus concinnatis trochiscis.*

In acerbo dolore umbilici & partium vicinarum,

♃. *Emplastri de mucaginibus, unguenti dialthææ, gummi ammoniaci in aqua vitæ soluti, ana, unc. j: sagapeni, opopanacis, ana, dr. iij: radicis aristolochiæ: ireos, ana, dr. ijß cum terebenthina fiat emplastrum.*

Factus sacculus ex unc. ijß radicis althææ, origani, calaminthæ, artemisiæ, bismalvæ, seminibus lini & fœnugræci.

♃. *Prædicti decocti, lib. j: in quo dissolve confectionis de baccis, unc. ß: olei rutæ & anethi, ana, unc. jß: mithridatii, dr. ijß: fiat clyster.*

♃. *Syrupi de artemisia, unc. jß: decocti rutæ, aristolochiæ & dictamni, unc. iij.*

♃. *Trochisci de myrrha, dr. ij: castorei, dr. j: pulveris aristolochiæ rotundæ, dr. j: agarici trochiscati, scr. ij: salis gemmæ, scr. ij: croci, scr. j: cum syrupo de artemisia fiat massa.*

Et quum quereretur quod non conciperet, hoc præscriptum est.

♃. *Succorum calaminthæ, nepetæ, agripalmæ, artemisiæ, scolopendrii, melissæ, ana, unc. iij; decoctionis sequentis, lib. j.*

♃. *Radicis bistortæ, eryngii, aristolochiæ, ana, unc. ß: pulegi, thymi, epithymi, ana, pug. j: seminis anisi, fœniculi, ana, dr. ij: linguæ avis, pug. iij: rubiæ majoris, unc. ß: matricem leporis, coaguli ejusdem, ana, dr. ij: fiat decoctio in lib. ß: succi pomorum & lib. jß aquæ artemisiæ: coletur totum & bulliat donec redeat ad lib. j.*

♃. *Prædictam libram, prædictos succos, in quibus maceretur nodulus dr. ij radicis bistortæ, dr. iij aristolochiæ, & myrrhæ, dr. j: croci, scr. j: sacchari albi buglossati, lib. j: fiat syrupus coctus: capiat mane unc. jß. cum decocto artemisiæ.*

♃. *Pulveris matricis leporis in furno siccatæ, radicis aristolochiæ, ana, dr. ij: setæ intinctæ in kermes, margaritarum electarum, ana, dr. j: carabes, scr. j: sacchari buglossati, unc. ijß: capiat quotidie, cochl. j. cum decocto pulegii & passularum.*

♃. *Rosarum rubrarum, dr. ij: myrrhæ, mastiches, ana, dr. j: myrtillorum, sanguinis draconis, ana, dr. ß: styracis calamitæ, unc. ß: ladani, dr. ij:*

ambræ:

ambræ grifeæ, mofchi, ligni aloes, ana, fcr. ß: fiant trochifci ponderis dr. j: excipiatur fumus mane.

℞. *Olibani & myrrhæ, ana, dr. ß. ladani, benzoini, ana, fcr. j: feminis carvi, dauci, cumini & paftinacæ agreftis, ana, fcr. j: foliorum origani ficci, dr. j: fiat pulvis & cum terebenthina & floribus lavendulæ fiant trochifci: utatur in fella perforata.*

CONSILIUM LXVIII.

De febre hectica.

JAcob Carpent natura biliofus, & præcalidis vifceribus præditus, poft purulentas urinas in febrem hecticam incidit inteftinis ulceratis: tandem alvus liquidis excrementis fluxit facultate hepatis & œconomia jam jam labafcente & labefactata: verumque illud in eo compertum eft quod ab Hippocrate dictum eft: *Si ex alvo tenuia, ægro minime fentiente, quum tamen libere ratiocinetur, malum ut hepatico*: de cujus aphorifmi veritate ante dictum eft: nam fummam paupertatem caloris naturalis, cafumque facultatis in hepate fitæ fignificat. Ventum eft ad lac afinæ: & quum ne hilum proficeretur, infirmitatifque & virium lapfus majora ederentur argumenta, deftillato inftaurante ei confultum eft.

℞. *Turtures, num. iij: pedes vituli & agni juvenis vel capreolorum, ana, num. iv: hepata gallinarum, & capri juvenis, ana, num. vj: pellicularum ftomachi gallinarum, unc. j: berberis conditi, granorum granatorum, ana, unc. ij: carnes quatuor myrobalanorum emblicarum contufarum, pinearum, piftaciarum, ana, unc. ij: jujubarum, febeften, ana, num. xx: teftudines nemorales, num. iij: confervæ rofarum, fymphyti, ana, unc. ij: micam panis albi macerati in decocto capri juvenis: decoctionis duorum pullorum & carnis vitulinæ alteratorum cum feminibus frigidis & papaveris & hordei, lib. ij: fiat omnium deftillatio in alambico.*

℞. *Rofarum rubrarum, malabathri, ana, pug. ij: fcabiofæ & radicis dictamni, ana, pug. ß: radicis cyperi, calami aromatici, fchœnanthi, ana, dr. jß: ligni aloes & cedri, ana, dr. ij: fiat decoctum in vino albo & aqua rofarum: in colatura ad lib. j. diffolve pulveris diamargariti frigidi, dr. ij: theriacæ & mithridatii, ana, dr. jß: fiat epithema pro corde.*

CONSI-

CONSILIUM LXIX.

De Gonorrhœa virulenta.

NObilis mulier a marito inita, qui cum prostibulo impuro concubuerat, inquinatur; hinc gonorrhœa virulenta male fluorem muliebrem repræsentans: quæ excernuntur cum virore pallescunt. Jam fluxus ille per annos perseveraverat, illam a variis morbis vindicans: tamen propter contagionem massæque sanguinis labem valetudinaria est; quoniam, credo, non satis largiter virulentus ille humor decurrit. Menses plane subsistunt: atque hinc illincque metus ingruit quidam: nam si supprimatur illud βραμῶδες & virulentum, pernicies consequetur; sin fluat, tametsi suo exitu commoditatem affert, tamen in maciem ita laborantem conjiciet: quod plerisque usuvenit; siquidem non potest non afficere partes per quas traducitur; ineunte vere quo præsertim tempore omnia repuerascunt, summam in renibus gravitatem sentit: dejicitur appetentia: languet: munia non obit sua: dolores in ventre excitantur toto. Quo medicamento ex rheo & syrupo laxativo sæpe adjuta fuerat, eodem occurritur: malum recrudescit: tandem diu noctuque ita vexatur ut ferendo non sit: pulsus languidus & sepultus: facultatum omnium fere concussio, ac maxime vitalis: sursum deorsum fertur materia. Quæritur quid sit opus. Sensim atque sensim crescunt dolores pungentes & ferientes, divellentesque membranas: dolor turgens est, & qualem Galenus describit in *lib. 3. de locis aff.* id est, in partibus quibusdam sentitur dolor veluti a remota alia parte velut radice derivatus, quod notandum est; falso credunt colicum esse dolorem: propterea que, ut fere fit, liberales nos esse debere in usu rerum calidarum: immo tali usu ægrescebat magis: In eam sententiam ventum est; ut crederemus in provocando illo fluore incumbendum esse, alioqui frustra operam daturos. Atque ita provisum est. Primum is clyster injectus.

℞. *Malvæ, bismalvæ, artemisiæ, ana, man. j: seminis pæoniæ rubentis, unc. j: agripalmæ, pug. j: radicis petroselini, asparagi, ana, unc. j: seminis lini, fœnugræci, ana, unc. ß: fiat decoctio: in colatura dissolve terebenthinæ, unc. ij: sacchari rubri, unc. j: olei liliorum & chæmemeli, ana, unc. jß: vitellos ovorum duorum; fiat clyster.*

Eodem die excitatus vomitus materiei virulentæ, & ejus quæ olim per inferiora ferebatur: non a ventriculo erat, sed ab jecinore & regione renum, ut conjecturis deprehendebatur. Quæstio, an esset sistendus, an juvandus. Non placuit juvare, ne materiam quæ per inferiora moveri deberet, aliorsum revelleremus. Urgentibus doloribus coacti sumus adhibere balneum, uti succo amygdalarum dulcium cum vino hippocratico: Cessabant statim dolores: e balneo egressæ redibant. Secta vena in malleolo, adhibiti pessi ex hiera diacolocynthidos, pulvere hieræ & ga-

leopsidis, addita styrace liquida: & involuti sunt santalo. Deinde pilulis de hiera cum agarico & rheo consultum est. Tandem repetiti clysteres primo similes. Et præscriptus bolus sequens post balnea:

℞. Terebenthinæ Venetæ, dr. iij: rhei, scr. j: cum syrupo capillorum Veneris: capiat.

Secta vena in brachio ob turgentem in lumbis dolorem. Applicatæ cruribus cucurbitulæ. Tandem ad decoctum sarsæparillæ ventum est ad proliciendos sudores. Provocati sunt atque ii admodum fœtentes. Utcumque convaluit.

CONSILIUM LXX.

De febre erratica.

PUer annos natus novem, præcalidis visceribus, & capite satis amplo, quum olim satis imbecillus & valetudinarius, jam paullo grandior factus, certis quibusdam intervallis accessionem habet febrilem cum atroce capitis dolore, de repente & incogitato prehendit: dolor capitis, deinde febris vehementissima cum oculorum rubore & genarum, ac si synocho prehenderetur. Accessio est duodecim fere horarum, aliquando multo minor, & sudore finitur: tum alacer exsistit. Quæritur quæ causa hujus febris quinquies sexiesve in anno repetentis: & quid tandem sit eventurum inde. Non est dubium quin ex Galeno, periodo reduces febres & dispositionem partis, & materiam habeant causam sui. Quænam dispositio, an in cerebro, an in hepate, an in mesenterio? Forte in cerebro est, unde dicimus quasdam esse febres partium proprias, ut hepaticas febres, lienosas, cujusmodi febres virginum fœdis coloribus laborantium; alias cephalicas, quæ non modo symptomaticæ dicentur, sed & essentiales. Sic collectæ in cerebro materiæ motu, sive putredine (quæ non ita facile acquiritur in cerebro ut in ventre inferiore) febris excitari potest, quæ discussione materiei facile evanescit. Et quod magis mirum, hæmitriteæ febres tabificæ dicuntur, ac si peculiariter affectionem pulmonum sequerentur, quod Galeno *in Epidemiis* placuisse videtur. Et ego legi sive apud Galenum, sive apud alium nescio quem auctorem, septenas febres, id est quæ septimo quoque die, & quintanas quæ quinto quoque die repetunt, tabidorum proprias esse, ac si peculiarem collectionem humoris in pulmone contenti sequerentur: & tamen essentiales febres dicuntur. Si in isto puello materia in mesenterio coercita, sed mota, & non exclusa, tam tetrum capitis dolorem excitans, febrem facit; cur non plurium horarum aut dierum? cur non putret? Si putris, cur putredinis notas non edit? & tamen urinæ sunt admodum tenues & aqueæ, quas in pueris damnat Hippocrates. Si putris, cur non promittit producitque febrem? Nec enim diaria esse videtur, quum hujus non sit proprium tam sævum symptoma inducere, & tantam in urinis mutationem afferre.

Gal. sub fin. lib. 2. de differ. febr.

Et Hippocrati part. 9. sect. 2. Lib. 1. Epid. Quintanæ febres & ante tabem, & tabidis factis adsunt.

Lib. 3. Prognost.

Mihi

Mihi videbatur febris a liene esse, quod Hippocrates observaverit in febribus erraticis urinas tenues esse splenicas: & etiam sæpe sine tumore perspicuo dolet illi regio lienis: quod declarat in eo esse imbecillitatem & circum partem illam melancholici humoris de natura biliosi retinentis collectionem, a qua efferuntur vapores non maligni quidem, (unde enim tanta malignitas in puero?) sed veluti flatulenti qui dolorem acerbum efferunt: qui si in cor reperent, palmum cordis afferrent; si in ventriculos cerebri, aliquid epilepticum: sed per inanes mæandros feruntur, unde dolor tantum capitis excitatur. Et revera tenuitas urinarum, error febris, taciturnitas pueri, dolor ad sinistrum hypochondrium surgens, splenicum quid significant: accedit & prima educatio: nam & mater, & nutrix magnis molestiis in gestationis & lactationis tempore captæ fuerunt. At ex Hippocrate qualia gestationis tempore patitur mater, talia infans: & idem de nutrice: adustio enim quædam facta est humorum. Id juvat plurimum hepatis calida intemperies, quæ succos exurit. Quod si aut major copia foret materiæ, aut a pituita non superaretur; aut si putredinem acquireret majorem, quum leve tantum rudimentum esse videatur, major quoque febris sequeretur: Et nisi provideatur, verendum ne aut quartanarius, aut epilepticus per consensum fiat, aut successu temporis per propriam cerebri affectionem. Et illum humorem verum putredinis characterem non habentem natura secernere nititur, sed non excludit tamen. Ac verendum ne illud tandem contingat quod *In Prorrhetico* ab Hippocrate dictum est: *Cui circum lumbos dolores, sine appetitus amissione, volvuntur ac revolvuntur, iis si dolor adaugetur atque intenditur cum febre & cibi fastidio, convulsivum aliquid fit*: supple, per translationem materiei quæ diu in ventre inferiore cunctata malignitatem acquisivit; cujus ratione in cerebro epileptica symptomata est excitatura: Ac tandem tempus ipsum nobis aperiet quid futurum sit. Tamen dum id exspectatur, non erit alienum & toti corpori, & partibus quibusdam consulere: ac toti quidem corpori sequenti decocto.

In Coac.

Lib. de nat. pueri.

℞. *Lupulorum & florum violarum, ana, pug. j: radicum aperitivarum, ana, dr. ij: infunde foliorum sennæ, dr. iij: cinnamomi, scr. j: in expressione dissolve syrupi de cichoreo simplici, unc. jß: fiat potus.*

℞. *Conservæ rosarum, buglossi & rorismarini, ana, dr. ij: theriacæ, dr. ß: cum syrupo conservationis citrii fiat opiata utenda sero.* Item

℞. *Radicis enulæ campanæ, bryoniæ, ana, unc. ij: polypodii, fumiterræ, scolopendrii, ceterach & malvarum, ana, unc. j: florum sambuci, chamæmeli, stœchados, ana, pug. j: seminis fœnugræci, lini, ana, unc. ß: coquantur in aqua & vino albo: contundantur addendo ceram: fiat in modum emplastri ex mucagine rerum prædictarum. Sed prius oportet fovere partem decocto illo.*

Inter cetera vero conferet vere hoc novo venam basilicam dextram ad unum vasculum tundere.

CONSILIUM LXXI.

De Hydrope.

PEtrus Guerardus menſe octobri quum de ſtomachi inflatione quereretur, poſt curas aliquot medicamentum ſumſit: ſatis laudabilem effectum præſtitit. Hic vir quoties in morbos incidit, a Medicis pro deſperato ſæpe relinquitur, adeo magnis, obſcuris, incognitiſque morbis impetitur: nam hinc vires elanguent, & cum virium infirmitate magna eſt cacochymia, ut quod affectionis remedium eſt, cum virium pugnet cuſtodia. Qualia illi contigerint, & quid conſilii captum fuerit, aperiam. Inappetens ciborum erat: aut nulla, aut exigua febris: ſputa peſſima: paullo poſt in metaphreno tumores, & in tibiis; facies tumens: pulſus languidus, parvus, ſæpe inæqualis: frequentes defectiones, quibus niſi vino occurreretur, metus eſſet repentini interitus. Octavo poſt decubitum die circa æquinoctium hibernum, & cum ecliptica lunæ affectione convulſus eſt plane, ac in propinquo mortem eſſe putabamus. De mutatione crebra pulſus ita philoſophabamur: Hoc enim contingit vel affectione propria cordis, vel ratione orificii ventriculi oppreſſi, vel contumacis in primis venis obſtructionis, quæ liberum ſpiritibus ingreſſum & regreſſum impedit; vel pulmonum infarctorum: vel quia legitimum non ſuppetit alimentum cordi, pote elatis, aut paucis, aut pravis ſpiritibus a materia olida contenta in ventre: nam quum a vena arterioſa ſuppeditatur alimentum corruptum & ſemiuſtum, aut quia per arteriam venoſam impeditam non libere transfluit aer, mirum non eſt ſi magna mutatio in pulſu contingat. At major horum pars concurrere videtur. Quod autem inæqualitas perſpicua ſit in multis pulſibus, & nonnumquam intercalaris intermiſſio, id eo modo contingere videtur quo & in Antipatro ob obſtructionem lævium arteriarum: poteſt & propter pulmonum ipſorum infarctum provenire, aut mollitudinem & laxitatem eorumdem, utpote qui in coſtam incumbunt; quod annotavit Hippocrates: maxime vero videtur fieri ex pravitate anathymiaſeos; declaravit, indicavitque curatio: nam pro gradibus purgationis pulſus reſtituebatur. Et Hippocrates obſervat in affectibus pulmonum, præſertim ſi inflammatio ſit, inſignem mutationem pulſus, & animi defectionem: quod nos animadvertimus ſæpe: immo & quoties multa pituita offarcti ſunt pulmones, & ſi a capite cararrhus illabitur. Teſtis Petrus Dangers pictor, & vidua domini Bigand: & putant ſibi animum deficere. Quod pauci animadvertentes, illud ad inanitionem revocant, & ad repletionem confugiunt. Idem in hoc ægro videtur quod & in convaleſcentibus. Nam ut ex Galeno patet, ideo non proficiunt, aut quia infirmitas corporis eſt, aut cacochymia: utrumque in hunc ægrum cadere videtur; nam & partium eſt infirmitas a prava diæta forte ac vitæ inſtituto contracta, & cacochymia ſubeſt, quod ex ſymptomatis poteſt apparere;

Gal. lib. 4. de loc. affect. ult.
Lib. de locis in homine.
Lib. de morbis.

In lib. 2. Aphor.

apparere; ut mirum non sit si & ea appetat quæ ex usu non sunt, & edendo non proficiat: nam & ipsarum partium nativa & gentilitia est imbecillitas, & multa in multis partibus cacochymia quæ impedit quo minus calor naturalis quantulus est elucere queat.

Quod ad tumores istos œdematosos attinet, dicimus eos trifariam contingere, aut ut in morbis longis, unde ægros insufflatos dicimus infirmitate caloris naturalis; & hoc tantum ex eventu fit: aut tamquam morbus est, aut ut symptoma: symptoma, ut in hydrope; idque bifariam, aut affecto hepate primario, secundariove, unde verus nascitur hydrops: aut per colliquationem quamdam carnium, & velut putrefactionem: Hinc
1 Hippocrates *in lib. de affect.* aut *de morbis*, ait, hydropem, improprie dictum, fieri quum in morbis longis diu ægri impurgati manent, hinc corruptio carnis, & tumores œdematosi. Morbus autem tumor est quum alius consequens non est, sed per se & primo actionem lædit.

Cacopragia hepatis & tumoris auctor est, & extenuationis. Tumoris, si in defectu sanguificationis consistat res, extenuationis autem si vitium
in humore sit. Quamquam Hippocrates observat in morbis funestissimis **2. Prorrhet.**
contingere quamdam leucophlegmatiæ speciem ob malignam qualitatem & flatulentam, quod in domino le Fuzelier phthisico a nobis visum est, cui
totum corpus moribundo intumuit, ac facile disparuit. Sic & a pulmoni- **Lib. de loc. in**
bus, & ab hepate, & a liene extenuatio & tumor potest contingere: **homine.**
quod de liene annotavit Hippocrates: *Quibus corpus extenuatur, lien ef-* **Lib.2. de nat.**
florescit, & contra: ut etiam ex Hippocrate Galenus demonstrat. Sed in **fac.**
hujusmodi tumoribus solum humorem agnoscere, non autem flatum quoque admistum repugnat sensui. Unde enim fluxus & refluxus tam subitus in hydrope, ut modo intumeant pedes, ventre deturgente, aut contra, nisi comes sit flatus earum mutationum auctor? Quod de hydrope ipso demonstrat Hippocrates *lib. de flatibus*. Sic aut inopia erit caloris naturalis flatum discutere nequeuntis, aut dominatus caloris præter naturam, materiam phlegmaticam in ventum facile convertentis. Unde alio loco docuimus auruginosos contra sententiam Hippocratis flatuosos esse posse.
Et admirabilis locus est apud Hippocratem dum rationem reddit cur in **Lib. de locis**
hydrope dolor non sit, quum tamen partes tumeant: in arthritide quum **in homine.**
tantus tumor non sit, & proinde non tanta distensio (quæ ex sententia
Galeni *in Aphorismis* doloris causa est in articulari affectu); ait autem in **Comm. in**
hydrope humorem non consistere, sed vagari, proptereaque dolorem non **aph.49. lib.6.**
inferre: contra in arthritide & paucum esse, & consistere. Atque ut brevi absolvam: In morbis dignoscendis videndum an sint simplices, an complicati: & rursus an sit aliquid gentilitium, an peculiari diætæ & vitæ instituti ratione aliquid fiat. Complicati morbi sunt quum diversæ partes conflictantur, quarum ut natura diversa, symptomata quoque sunt varia, & tametsi communi natura conveniant, tamen specifica distinguuntur; in ægro complicati morbi videntur, catarrhus, tumor œdematosus, deliquia animi frequentia quæ eum valde exercuerunt: quæ omnia ab eodem fonte manare videntur. Oedematosum tumorem appressorum digitorum manentia vestigia designant. Multis de causis (ut ante dictum est) tumor

iste evenire potuit, quarum non una in hoc ægro consideranda est, sed plures. Unum tantum monere oportet, an non etiam a cerebro repetenda sit illius tumoris origo, præsertim quatenus metaphrenum intumescit. Etenim Hippocrates scribit etiam hydropis originem a cerebro repeti debere: quomodo audiendus Hippocrates *in Aphorism.* quum ait, *hydropem esse maniæ solutorium*, quod fit translata a corpore cerebri vi motuque naturæ materia in partes subjectas.

Lib. de locis in homine.

Quicquid sit in affectuum complicatione, difficile tenetur pars primaria affectus causa, quod sæpe a capite in partes superas, sæpe ab his in illas fiat defluxio, sæpe proprii humoris generatio per corruptionem propriam ob partis diathesim malam: quæ omnia morborum difficilem cognitionem reddunt.

In hoc ægro eadem ratio habenda quæ & ædium ruinosarum, ut pro gradibus purgationis in instaurando per epicrasin corpore operam demus.

Ad eductionem putris materiæ quæ pulmonibus tenaciter adhæret, ex usu erunt thoracici linctus ex decocto radicis ari, petroselini, glycyrrhizæ, eryngii, ireos, hyssopi, bipinellæ, seminis bombacis, cum syrupo capillorum Veneris, de hyssopo & oxymelite.

Cordi applicatum est emplastrum ex conservis buglossi, borraginis, confectione alkermes, mithridatio, theriaca, pulvere malabathri, & melissa.

Ventriculo fotus ex his quæ vim habent roborandi & coquendi: ad hepar oxyrrhodinum ex oleo absinthii & rosarum cum ceroto santalino: deinde institutus syrupus hic.

♃. *Omnium herbarum capillarium, ana, man. j: seminis carthami, unc. j: ungulæ caballinæ, man. ij: radicum omnium aperientium in vino albo maceratarum, ana, unc. j: ireos Florentinæ & eryngii, ana, unc. ß: buglossi, cichorii, pimpinellæ, scolopendrii, polypodii, ana, man. j: fiat decoctio ad lib. j: addendo cicerum rubrorum, & florum violarum, ana, pug. ij: in qua infunde rhei, unc. ij: santali citrini & cinnamomi, ana, dr. jß: fiat syrupus coctus cum lib. j sacchari & unc. iij syrupi rosarum pallidarum.*

Item ♃. *Agarici trochiscati, dr. ij: rhei, dr. jß: pulveris hieræ, dr. ij: massæ pilularum assaiareth & sine quibus, ana, dr. j: cum succo absinthii fiat massa pilularum utenda ut dicetur.*

Deinde opiatæ sunt institutæ, & condita, quibus utebatur, superbibendo parum vini albi odoriferi, aut vini hypocratici.

ANNOTATIONES.

1 *Hippocrates observat quod qui purgati non sunt in morbis, per succrescentem cacochymiam in hydropem incidunt. An vero cacochymia hydropis causa? Ita hercle. Ita enim Galenus explicans illud Hippocratis, quod tempore pestifero quidam in hydropem inciderint, hydrops ex abundantia pravorum succorum quosdam invasit.* Comm. in part. 15. sect. 3. lib. 3. Epid.

2 *Et hæc sunt argumenta Hippocratis*, lib. de flatibus. *Humor enim nisi comitem flatum habeat, id non potest efficere.*

3 *Mirum non est si hydrops in hoc ægro fere inexpugnabilis fuerit. Etenim*

enim verum illud est quod a Celso scribitur cap. 21. lib. 3. *Hydrops* sæpe per se incipit, sæpe alteri vetusto morbo, maximeque quartanæ, supervenit; facilius in servis quam in liberis tollitur: quia quum desideret famem, sitim, mille alia tædia, longamque patientiam, promtius his succurritur, qui facile coguntur, quam quibus inutilis libertas est.

CONSILIUM LXXII.

De febre maligna.

JOannes Chevarry post labores aliquot, cursus, equitationes & comessationes, cœpit lassitudine tentari tensiva: febris continua, lingua prærubra, sitis inexhausta, omnium fere partium ἀδυναμία (z) sine causa manifesta, urinæ laudabiles nimium, ecthymata tandem paruerunt: roborato ore ventriculi & corde, evacuata multa bile olida restitutus est. Morbus a quadam erat colliquatione, quod declararunt dolores in faucibus tam internis quam externis (ut sic loquar): item dejectiones tenues & liquidæ, quas Hippocrates ὑδατόχολα (a) vocat *in Epidemiis*: nam quod in bile tenuius erat excernebatur, crassior pars remanebat. In partibus imis erat phlogosis, cujus occasione constitimus in blandis medicamentis, iisque lenibus & humectantibus, quum ratione summæ infirmitatis, quæ præter rationem aderat, vix ac ne vix sectionem venæ aggredi auderemus. Ac revera non est audacter tentanda, sed parce & cum meditatione. Nec nos movit quod in acutis movere oporteat, quum hoc præsertim de iis audiendum sit in quibus orgasmus est: in hoc autem ægro omnia videbantur mitia & tranquilla, sed latentis putredinis aut malignitatis erat suspicio. Accedit quod hieme febris ista orta esset, in qua humores quodammodo φλεγματοῦνται (b); febris erat laboriosa, non ea tantum ratione, quia labores, corporisque motiones præcessissent, sed ob lassitudinis sensum ob copiam humorum viscosorum febrem committentium, ut *in Epidemiis* explicat Galenus.

Et ut Hippocrates *sub finem prioris Prorrhet. sect.* 1. duplicem facit phrenitim, unam manifestam, alteram occultam: occultam quidem, in qua signa manifesta non apparent, sed tabes quædam mala impressa manet in cerebro; ita duplex est febris, una manifesta, quæ se pulsu & urinis manifeste prodit, occulta quæ neutro sese manifestat. Hæc deterior est; quoniam & Medicos sæpe fugit. Hujus generis est febris quæ ægrum divexat: jactationes sunt, ἀλυσμοὶ ναυτιώδεις ἢ ἀνέμετοι, κόποι (c), urinæ tenues, sed flammeæ; pulsus frequens, sed remissus, & quasi compressus, sed

Comm. in part. 3. sect. 4. lib. 6. Epid.

(z) Impotentia.
(a) Aquoso-biliosa.
(b) In pituitam convertuntur.
(c) Anxietates, jactationes nauseabundæ, vomituritiones, lassitudines.

ſed analogus interno incendio; ingens ſitis, dolor gutturis & faucium, qualem ante in malis temporum conſtitutionibus oboriri obſervavimus, & per modum colliquationis; impotentia & infirmitas maxima ſine cauſa manifeſta: deinde eruptio ecthymaton.

In facultate naturali ſitis, faſtidium ſine magno calore qui foris appareret, urinæ tenues. In animali impotentia maxima, & ad motum pigrities & tarditas. In vitali, pulſus remiſſio: indifferentia, ecthymata, jactationes & ἀλυσμοὶ (*d*), laſſitudines, dolores gutturis.

Impotentia iſta terrori fuit, quia in febre mediocri corpus ita impotens eſſe præter rationem, malum; nam nulla eſt κενεαγγίη (*e*), quod declarat vel intemperiem partis principis, vel copiam materiæ gravantis, vel obſidionem cordis a maligno, ut ex Galeno videri poteſt.

Comm. in part. 5. lib. 2. Prorrh. Lib. de aëre & loc. 4. Acut. In Epid.

Sic in ægro iſto febris laborioſa erat, & idem ei contingebat quod & in ſicca ophthalmia, in qua quod eſt tenuiſſimum excernitur, craſſius vero manet; aut ut in angina ſicca eidem Hippocrati. Urinæ erant tenues, ſed erant boni coloris, quod ſi ad tenuitatem malus aliquis color acceſſiſſet, peſſimæ eſſent, ut docte *in hiſtor. de Clazomenio* obſervat Hippocrates & poſt eum Galenus.

Ecthymata apparuerunt ut in Sileno, ſed potius fuerunt papulæ rubræ & tenues, aut maculæ ob ingentem phlogoſin quæ ex materia coercita anathymiaſim tetram educebat ac ſuſcitabat. In iſta imbecillitate non voluimus dare hypnotica, ne naturam pigram magis redderemus. Juvimus ægrum uſu acidorum, & eorum quæ contra malignam vim pugnarent. Sanguinis detractioni pepercimus, nec abs re. Quoties enim ingentis cujuſdam ariditatis in partibus imis ſuſpicio eſt, & argumenta, necnon obſidio facultatum, & ἀδυναμίαι (*f*), audax ne eſto in ſecanda vena: aut ſi ſecare conſilium eſt propter phlogoſim, parciſſima id manu faciendum eſt; alioqui in magnum diſcrimen vitæ ægrum conjicies. Quod & in ripa Cæleſtinorum in uxore cujuſdam cinerum venditoris obſervavimus, quam febris maligna occupabat; ſenſim enim naturæ motu, qui tamen ſymptomaticus videbatur, evacuata fœda materia, mox aquea, mox paullo craſſiore & bilioſiore, item confirmatis corde & ventriculo, & uſu epithematon temperatiore reddito calore per Dei immortalis gratiam primæ eam reſtituimus ſanitati, quum tamen multa letifera ſigna apparuiſſent.

In tonſore Caroli ſucceſſore, quum laboraret fere eadem febre, immo horrifica eſſet, id eſt in continuitate quoſdam ex intervallis horrores, obſervavimus aliquando frequenti venæ ſectioni locum eſſe, aliquando eamdem repetitam plurimum obeſſe. Prodeſt quidem quum jactationes & ἀλυσμοὶ καὶ ἄσαι (*g*), non tam fiunt a maligno, quam a calore impenſe aucto, & a cacochymi ſanguinis copia: cujus argumenta ſunt rigores aut horrores, qui non tam fiunt per caloris affectionem, aut ejus abſentiam, quam putrentis humoris membranis & partibus ſpermaticis ſentientibus moleſti

(*d*) Anxietates.
(*e*) Vaſorum inanitio.
(*f*) Impotentiæ.
(*g*) Anxietates & jactationes.

molesti proventum. Nam postquam horruerunt, statim incalescunt, deinde rigescunt. Galenus autem *in Epidem.* scribit illud usuvenire ut quoties humores corrupti incalescant, leves horrores inducant. Quod quum evenit, audacius sectio venæ tentari debet, non ut quid semel fiat (quia in humorum pravorum proventu raro vires sufficiunt) sed iterato. Atque huic tonsori multa sectione venæ occurrimus, ut insigniter sævientem febrem confoderemus ac jugularemus. Sed quum horrores qui adsunt materiæ ἀνωμαλίαν (*h*) & τὸ ἑτερογενὲς (*i*) significant, aut quum vere periodici sunt, aut symptomatici, cave ne hinc secandæ venæ occasionem quæras. Item quum jactationes & δυσφορίαι (*k*) oris ventriculi κάκωσιν (*l*) sequuntur, cunctantius timidiusque sectionem venæ aggredieris. Ideo aliquando est ubi potius febris ratio habenda, quam causæ febrem committentis in cacochymia consistentis: est ubi etiam potior ratio habenda causæ ipsius quam febris: quamquam purgatio febris causam potius respicit, quam febrem ipsam: sectio venæ & febrem & causam.

Stabularius in vico de la Mortellerie a castris rediens, bene quidem habebat. Militiæ morbo detentus erat: & nos eum a pulmonis inflammatione vindicaveramus. Corpore erat squalido, visceribus admodum intemperatis: vino meraco apprime delectabatur. Circa vesperum quum leviter febriret, indulsit tamen genio. Circa quartam nocturnam febre adeo insigni prehensus est, præcedente horrore, ut animam agere videretur: pulsus insigniter elatus, magnus, validus, frequens: ingens in præcordiis æstus, hypochondriorum murmur obaudiebatur, mox contrahebantur: frequens magnaque respiratio, oppressio, jactationes, urinæ flammeæ, alvus nigra reddebat, vomituriebat: per quatuor horas viguit febris: sensim declinavit: de utroque latere queritur ac si pleuriticus foret: percipiebatur raptus humorum sursum: febris erat plena jactatione: lingua scabra: 1 intumescebant sensim hypochondria. Tertia nocturna quum βραχύπνυς (*m*) effectus fuisset, & extima alsissent, moritur. Cadaver intumuit adeo ut semidoliolum referret: rubentibus, nigricantibusque maculis obseritur. Malignus erat morbus: Et de eo Galenus videtur agere *in Epidem.* dum observat contingere in febribus malignissimis & acutissimis, ut initio incendii febrilis summa sint omnia, magna & frequens respiratio, in toto corpore fusio, perceptioque caloris contra naturam, ejusque acerrimi. Sed paullo post defervent partes, desævitque febris, adeo ut ea nulla restare videatur: æger βραχύπνυς fit, quoniam quum summus esset adeo calor, ut nullus eo major exstare queat, digeritur prave fervefactis omnino humoribus, & spiritibus exustis retostisque, ut remaneat tantum paucus ac exiguus calor nativus: eique quantulus est, exigua, brevisque spiritus ductio sufficit. Atque calor iste nativus prius exstinguitur, quam nova denuo accessio febrilis surgere queat.

(*h*) Inæqualitatem.
(*i*) Heterogeneum.
(*k*) Molestiæ.
(*l*) Pravitatem.
(*m*) Brevispirus.

ANNOTATIO.

1 *Quod huic ægro contigit ut morituro alvus inflaretur, & corpus obsereretur maculis, idem Nicolai filio evenit* lib. 7. Epid.

CONSILIUM LXXIII.

De Convulsione, & complicatis uteri affectibus.

UXor Joannis Tancré Equitis Regii filium suum primogenitum peperit: hic exsuccus aridusque emissus est: sed tamen quæ aqua cum fœtu effluere debuit, ea obstetricum & clinicarum mulierum testimonio sensim atque sensim effluxit: δυστοκία (*n*) fuit adeo ut crederent utero vim aliquam illatam esse. Toto tempore decubitus alvo fuit admodum adstricta, & jam dolores aliquos in ventre sentiebat. Indita sunt enemata, & medicamenta satis valida præscripta sunt: Alvus inde non multum subducitur. Præterito tempore decubitus quum jam sibi ad munia prima redeundum putaret, & lac artificio suppressum esset, quod eam lactare conjunx nollet, circum umbilicum adeoque imum ventrem dolores oriuntur: enemata induntur valida, & potiones: indurescit inde alvus magis, minusque cedit remediis: dolores invalescunt. Ad mulierum consilium res redit: tunc & fovere, & uterinum affectum causari, immittere in balneum, Medicorum consilium tamquam ejus rei ignarorum rejicere, condemnare: terebenthinam cum stupis applicare, & sexcenta alia usurpare remedia, frequentes clysteres indere ex carminativis & anodynis: Incredibile dictu quanta fuerit usurpatorum remediorum silva. Et prout quæque mulier erudita videbatur, ita ejus remedia probata sunt. Aliæ quæ uteri reponendi artem profitentur, & manu, & igne, & cucurbitulis multa moliuntur. Nil proficitur, ægrescit medendo, humores usu istorum remediorum impense calidorum funduntur, ichorosi & saniosi fiunt, ferociunt, acuunturque nil tale cogitantibus. In ista humorum conculcatione & agitatione, quum tamen propter adstrictiorem alvum exitu superne inferneque prohiberentur, ægram convulsiones epilepticæ veræ adoriuntur, intra horas duodecim octies aut novies convellitur, omniaque terrore & stupore plena sunt: ad divinitatem istud referunt, propptereaque nil amplius reliquum esse præsidii autumant. Cessante convulsione epileptica ἄφωνος (*o*) tamen manebat: lingua exerebatur semipedis longitudine: intumuerat, sauciabatur, ac concerpebatur. Hæc nono morbi die paruerunt cum meo quidem judicio naturam tæderet tantæ diuturnitatis, eaque aliquid moliri vellet. Ad Medicos rebus pæne conclamatis concursum est. Spectatores fabulæ

(*n*) Partus difficilis & laboriosus. (*o*) Aphona, invocalis.

bulæ toto die fuerunt : clyſmata ex hiera diacolocynthidos & aliis ſubdiderunt : aquarum theriacalium & conſimilium uſu conſuluerunt : pulvis hieræ poculo datus eſt. Aliis videbatur opportuna ſectio venæ, quod ſecretio videretur illius materiæ quæ per alvi ſuppreſſionem in hypochondriis τὸ κακόηθες (*p*) acquiſiverat, & quæ in genus nervoſum translata, quum olim in venis concluſa foret, convellendi occaſionem dedit. Inepta aliis viſa eſt, quum natura videretur fatiſcere, & quod in paroxyſmis epilepticis uſurpata crimine non careret. Sive hic ratio plus valuerit quam fortuna, aut contra (ſiquidem fortuna duce potius periculo ægræ tentatum hoc eſt) ſanguis demitur ad tria ingentia vaſcula : affatim rivuloſeque fluit. Ab eo tempore non convellitur, ſed redit ad ſe : tamen ſubſultus quidam & contractiunculæ, quæ potius ex ſententia Galeni συνολκαὶ (*q*), quam *Lib. 3. Prorrhet.* σπασμοὶ (*r*) dicentur, apparent. Die ſequenti initum eſt conſilium. Illius affectionis cauſa creditur ſanguinis cumulus, impetus & incitatio, necnon excrementorum in alvo proventus : & quum alvus denſa eſſet, facta quædam eſt humorum & ſanguinis conculcatio ; hinc phlogoſis, & a phlogoſi vaſorum coarctatio & anguſtia, ac ſi alvus ambuſta & ſicca diceretur : ſic metus erat volvuli. Et niſi convulſiones iſtæ incidiſſent per quamdam ſeroſæ partis & malignioris (ut ita dicam) ſequeſtrationem, volvulus incidiſſet. 1 Hippocrates hunc morbum adumbravit, quum ait dolores in hypochondriis reſides & revolutos, ſi augeantur, & febrem faſtidiumque cibi accerſant, convulſionem afferre per diadochen & metaſtaſim humorum, malignam qualitatem temporis ſucceſſu per ſuppreſſionem adeptorum. Ac credibilis juvenem iſtam mulierculam hepate viſceribuſque præcalidis præditam, & tamen ſuperficie corporis ſubalbida, molliuſculaque carne, unde facile ea imbuitur ſanguine, inflammationeſque concitat (ut de mulieribus docet Hippocrates mammarum muliebrium exemplo 2) *Sub finem lib. de gland.* in eam affectionem incidiſſe tribus de cauſis : ob alvi ſuppreſſionem, quæ ipſa per ſe incommoda affert multa ; ob exuberantiam ſanguinis, qui in mammas fluere prohibitus eſt ; tertio ob cacochymiam. Sic prudenter proviſum eſt ut bis, terve ſanguis detraheretur ad tollendam plenitudinem & phlogoſin, quam uſus rerum admotarum calidiorum adauxerat, colluvies humorum adimeretur, alvus leniretur. Lenienda enim alvus fuit, non irritanda vehementibus medicamentis & ſiccantibus calefacientibuſque : quod notandum eſt, & a nobis obſervatum in capite de ea re præſcripto, ut levetur eorum error, qui quum vident alvum tardam, ad impenſe calida confugiunt : contra plus proficitur uſu rerum temperatarum. Injecti ergo ſunt clyſteres primis contrarii, ex decoctis capitum vervecinorum, & omazorum cum borragine, bugloſſo, utraque malva, & radicibus ejus, ſeminibus melonum, cucumeris, endiviæ, ex diapruno non laxativo, diacaſſia : immo oleum fuit ſuſpectum ob calorem, niſi quod liliaceum & violatum magna copia injectum eſt. Rejecta ſunt ea quæ caleface-

(*p*) Malignitatem.
(*q*) Contractiones.
(*r*) Spaſmi.

lefacerent: in usu τῶν ἀνωδύνων κ̀ χαλαστικῶν (s), & temperatorum consistitur. Stupæ injectæ sunt in aquam egelidam ut saturarentur, deinde in sesqui libra butyri recentis, & tantumdem olei violati imbutæ sunt toti abdomini applicitæ. Potiones ex oleo amygdalarum dulcium recenter extracto, cum decocto malvarum, buglossi, seminum frigidorum, lactucæ, & seminis alkekengi, ex cassia soluta, catholicone, diapruno simplici, cum syrupo violarum, alias syrupo rosarum pallidarum. Quod validis medicamentis obtineri non potuit, id rerum blandiorum usus est assecutus. 3 Si quando alias in ea muliere maxime observari debuit quod scribit Hippocrates: *Cavendum est ne inflammatas partes medicamentis vexemus*, &c. Repetitæ sunt istæ potiones, & juscula liquidissima. Tandem ad colluviem contumaciorem & abstrusam magis in jusculis tabellas diacarthami sæpe dissolvimus magno profectu. Sæpe id factum; hinc bene habuit. Urinæ præ calore nigrescebant, & flammeæ erant: statim alvus subsistebat, & spiratodea reddebat. Immo narrabat ægra se circum lumbos & in regione venarum uteri sentire pulsum, subsultumque arteriarum, & calorem immodicum. Nisi viribus metuissemus, largissime sanguinem demsissemus. Per octo aut duodecim dies bene habet. Sed tamen dolores se mediocres in regione pubis & lumborum persentiscere dicebat: sed hi aliis inferiores erant. Ecce dum eam primæ sanitati restitutam credimus, gravius quam ante conflictatur, de nocte exacerbantur dolores, adeo ut ea manus sibi inferre cogitet: Interdiu levantur; alvus adstringitur, in inguinibus dolorem sentit, & in suris tibiarum maxime in plantis pedum intolerabilem: insomnis nullo consistit loco: vomitiones æruginosæ frequentes: renum regio inflammari videtur. Ad prima remedia & venæ sectionem recurritur: parum proficitur. Urinæ alias flammeæ, alias aqueæ, alias sabulosæ apparent: sic erant distantes. Et quod urinæ distantes turbationem aliquam declarant, Hippocrates quum in eadem urina est distantia, id est inæqualitas contentorum. Idem potest dici de urinis quum uno die ac altero alias aliter affectæ excernuntur. Nos uterinum aliquid esse dicebamus. Et obstetrices & chirurgi narrabant collum uteri quodammodo distortum, & ingentem intus calorem percipi: Ligamentorum cornuumque erat affectio aliqua; dolor tunc repetiit quum illa somniaret se a suo conjuge iniri, & coire voluptuose: sic factus erat eo sanguinis concursus, & furor, appetentiaque uteri contigerat. Quodque mirandum magis, ab utero flatus erumpebant; quod Aëtius observat *in cap. de inflatione uteri, & satyriasi.* 4. Et ut ingenue dicam, complicati erant affectus: satyriasis erat quædam, & phlogosis circum uterum. Secta vena in brachio, secta in malleolo magna quantitate. Cataplasmata lenientia admota. Oxyrhodini embroche frequens. Nil aut parum proficitur. Tandem consulitur clysteribus anodynis, in quibus philonium romanum dissolvitur. Injicitur oleum liliorum & violarum in uterum. Pessi ex terebenthina, bdellio, opopanace, aristolochia, & tametsi phlogoseos & ἐπιφλογίσματος (t) suspicio

4. Acut.

Aëtius serm. 4. tetrab. 4.

Aph. l. 33. l. 7.

(s) Anodynorum & emollientium.

(t) Deflagrationis.

picio foret, tamen quia os uteri non contingebant, ex uſu peſſariorum profluvium ſanguinis ex utero exſpectabamus, eoque conſilio venam malleoli tutuderamus. Juvabatur peſſis, forte ob titillationem. Clinica mulier candelas ex ſebo indebat loco peſſuli: manifeſtam ſentiebat allevationem. Inditi ſunt hi peſſi.

℞. Opopanacis, bdellii, gummi elemi, ana, unc. ß: terebenthinæ, dr. ij: ceræ, unc. j: fiat peſſus acuatus pulvere diacolocynthidos.

Inſeſſus ex ruta, chamæmelo, meliloto.

Sed quum hæc non juvarent, & dolores urgerent, & pectinis, inguinum, maximeque ſurarum, & plantarum pedis cum caloris ſenſu, periclitatum eſt hoc remedium.

℞. Radicis althææ & liliorum, ana, unc. iij: malvæ, ſenecionis, biſmalvæ, meliloti, chamæmeli, creſſionis, ana, man. iij: ſeminis lini, cytoniorum, pſyllii, fœni burgundici, & althææ, ana, unc. jß (5) hyoſciami & papaveris albi, ana, man. iij: fiat decoctio in aqua: fiat paſſatura, in qua adde opii thebaici & populeonis, ana, unc. ß: fiat cataplaſma admovendum pubi, poplitibus & inguinibus.

Veſicæ ſuillæ impleantur eo decocto, & admoveantur. Eadem materialia capiantur, & coquantur pro ſemicupio. Per metrenchyten de eo decocto in uterum injectio fiat.

Renibus applicatum emplaſtrum ex philonio romano & unguento Comitiſſæ.

Hoc remedio convaluit, dormivit, ſedati ſunt omnes dolores.

ANNOTATIONES.

1 *Colicos dolores ſæpe in epilepſiam deſinere novum non eſt, immo & in artuum reſolutionem: quod Paullus Aegineta annotavit, & poſt eum Avicennas.*

2 *Convulſiones iſtæ febri ſupervenerant, & febrem quodammodo ſolverunt. Ita enim aliquando convulſio commode febri ſupervenit, ut* ad finem lib. de criſibus *docet Hippocrates.*

3 *Et ſi quando alias in hoc maxime verum fuit quod* eodem loco quarto Acutor. *in præcordiorum inflammatione ſectionem venæ eſſe principale remedium: Vide hiſtoriam Nicolaæ le Bé. Et quum dolor in noſtra ægra regionem uteri attingeret, mirum cur toties e brachio ſanguinem ſuſtulerimus, potius a malleolo trahendus erat. Unde quæſtio præclara, an in uteri inflammatione & dolore, immo in ſuppreſſione menſium, demendus ſanguis e brachio: Non vult Galenus* cap. 11. lib. de ſang. miſſione: *Reclamat quoque & demonſtrat Akakia* in 2. ad Glaucon. *Contra ſentit* Aëtius. *Ac credo quoſdam Medicos medendo aberrare plurimum.*

4 *Si ea quæ ab Hippocrate dicuntur de flatu in utero legamus* lib. 2. de morbis mulier. *multa huic mulieri talia ſymptomata eveniſſe comperiemus. Hæc autem inflatio quum eſt inter anguſtias uteri, dolor eſt major: non reformidat venæ ſectionem, quum caloris magni magna ſit ſuſpicio: potuit eſſe inflammatio aliqua: nam quum uteri fundus aut cavitas inflammatur, in imo ventre dolor eſt, & minimo digitorum preſſu irritatur: nec eſt quod objiciat quis*

vehementem non fuisse febrem; non enim in eo affectu ingentem esse necesse est: quum multis de causis moderata esse possit. Tamen accidentia horrifica sunt sæpe, & quæ Aëtius cap. 83. Tetrab. 4. serm. 4. *describit. Chirurgis manu ægram contingentibus quodammodo relaxatus uterus esse videbatur: quod non absimile videri poterat; siquidem fieri non posset quin præ dolore magna aliqua mutatio in utero contingeret. Accedit frequens usus chalasticorum & oleorum, & rerum humidarum propter dolores applicatorum, quæ aliquam relaxationem afferre potuerunt, immo appetentia coitus & veneris abstinentia paullulum de loco suo dimoveri potuit.*

5 *Hippocrates non reformidat usum narcoticorum in doloribus uteri.*

CONSILIUM LXXIV.

De Pleuritide.

Filiola domini Floræi quum sub dio, partim in Sole, versata esset, dolere caput cœpit, & tussire: febris prehendit acuta, & quæ tamen ex intervallis major esse videretur: omnes noctes plenæ molestiarum fuerunt: maxime enim ad sextam serotinam & febris & reliqua exerbabantur: jactabatur, nullo consistebat loco: tussis & tussiendi cupiditas illam perpetuo infestabat: nil e pulmone educere poterat, tametsi esset stridula: in pulmone humoris concursatio, quæ obaudiretur: sitis erat ingens & implacabilis: frequens & brevis respiratio cum difficultate: postquam tussiverat, statim ejulabat: aliquando in partibus extimis febris mitescere videbatur: immo leniter perfrigerabantur ac si nova foret accessio: sed illud fallax fuit: pugnabatur cum febre, & tussi quod eam partim a capite excitari crederemus, partim a resudatione ichoris a calefacta pituita in pulmone. Octavo die symptomaticus alvi fluor. Nono interiit. Aperto cadavere latus sinistrum purulentum erat, & pars pulmonis quæ illud contingeret: immo & pus in capacitatem fusum erat: Pleuritis fuit.

Nos valde decepti fuimus existimantes tussim a capite esse. Sed quod tam frequens esset, & sicca, & cum difficultate spirandi juncta, illud aut inflammationem in pulmone, aut in latere, aut in utroque satis significare poterat: tamen unum desiderabatur, ut ægra de dolore lateris quereretur: hoc exspectabamus; interea ignoratione rei præsidium in inflammationibus thoracis usurpari solitum magno incommodo omisimus: & si illud usurpavissemus certis signis nequeuntes assequi utra pars esset affecta, e latere dextro sanguinem nullo profectu detraxissemus: itaque puellæ pervicacia & morositas maximam periculi partem creavit. Rubor genarum non erat, tamen fere perpetuo adest in inflammatione partium thoracis: item aliquando clauso ore dormiebat: quod nos in eam adduxit opinionem, ut crederemus costas non esse obsessas. Sed omnis ista ratio nos decepit valde: tamen vix excusari possumus quin sanguinem demere debuerimus, quum inflammationis in thorace magna esset suspicio. Ad

ſectionem venæ & inſignis febris, & inflammationis ſuſpicio, & ſitis inexſtinguibilis, & jactationes ob incendium natæ, & maxime difficultas illa ſpirandi hortari debuerant: nam quum difficultatis differentiæ á motu ipſo ſumantur, ut velox, tardaque reſpiratio dicatur; a materia, calida & frigida, a thorace, magna, parva; a quiete, denſa, rara; quemadmodum magna & frequens incendium in corde arguit, magna & rara delirium: parva & frequens in febribus aut œdema, aut impedimentum in thorace, aut inflammationem, aut quid ſimile: quum videremus ingenti præſente æſtu puellam habere frequentem admodum reſpirationem, & tamen parvam veluti oppreſſo & coanguſtato thorace, de inflammatione aliqua ſuſpicari nos oportebat. Tamen hoc aſſerimus ſæpe nos obſervaſſe in pueris valde febrientibus frequentem parvamque reſpirationem, licet affectus thorax non eſſet: ſed nonnumquam magna intercidit reſpiratio in omnem dimenſionem dilatato thorace: at in hac puella nil tale obſervavimus: immo quum dilatare thoracem vellet, ſubſultabat quodammodo, & vociferabatur. Hæc a nobis eo conſilio ſcribuntur, ut quum alias, tum maxime puerorum curam ſuſcipientes, tanto diligentiores in eorum morbis nos præſtemus, quanto minus certos de ſuarum affectionum idea reddere nos ſolent: immo cum pueris tamquam mutis ægris nos rem habere exiſtimemus; ut quoniam ex relatione, quæ tamen in dignoſcendis morbis plurimi facienda eſt, nil certi, nilque penſi habemus, aliis conjecturis, ſignis & ſymptomatum obſervationibus nitamur; alioqui puerorum ſalus valde periclitatur. Nec enim ab iſta ægra puella exſpectandum erat ut dolorem lateris pungentem quereretur quo ſecandæ venæ occaſionem porrigeret, ſed aliis modis res erat aſſequenda.

CONSILIUM LXXV.

De febre ſemitertiana.

DOmina de Chalmontio & ea mulier quæ ad inſigne enſis regii commorabatur, eadem fere febre detineri videbantur, ſed ſorte fatoque inæquali. 1 Una enim jam grandævis, & male pulmonibus affecta interiit, altera non item. Febris erat aſſidua, alias interdiu, alias noctu exacerbationes habens: una dies levior, altera acerbior, in mortem τριταιοφυῶν (*u*) aut ἡμιτριταίων (*x*): non tertiana erat exquiſita, quia horas duodecim ſuperabat; non abſolute tertiana, quia horas quindecim ſuperat, ut ſentit Galenus: forte longa videbitur tertiana, quod tempus intermiſſionis ſit admodum breve: tamen quoniam nulla febris vacuitas viſa eſt, nomine tertianæ donanda non fuit. Et ſi forte remiſſio aliqua erat, minima

(*u*) Febrium tertianam referentium, tertiumgenarum.

(*x*) Semitertianarum.

nimia occasione prehendebat horror cum perfrictione quadam, adeo ut ad hemitritæon accedere videretur: nisi forte timeamus ne Galenus nos rideat, ut & quosdam ætatis suæ Medicos, qui longam tertianam cum hemitritæo confundebant: at longa tertiana remissionem habet & intermissionem aliquam, hemitritæus nil habet intermissionis, ut Galenus *in Epidemiis* scribit: quamquam *lib. de Typis* longe aliter sentiens, hemitritæis aliquam intermissionem attribuit: sed puto hunc librum Galeni non esse. Febris dicta τριταιοφυὴς, latine tertiumgena, constituitur ab Hippocrate continua altero die remittens, quod Hippocrates ὑποκουφίζεσθαι (y) vocat, tertio quoque die exacerbatur: hæc febris in mulieres dictas incidere videbatur, hujus hæc est descriptio: *Quum annus frigidus aquilonius cum humiditate fuisset, omnes per hiemem commode habebant: at sub ver decubuerunt. Febres tunc continuæ tertianarum more invadebant, violentissimæ, longissimæ (idque ob coctionis difficultatem, & oppressionem naturæ a vehementioribus symptomatis) laboriosissimæ: lenes a primo, de cetero increscebant: aliquantum remittebantur, rursum ex intermissione vehementius incessebant, &c.* Itaque febris, quæ mulierem illam adoriebatur, erat potius τριταιοφυὴς, de qua videtur ab Hippocrate pronuntiatum: *Quæcumque febres tertia die fortiores fiunt omnes malæ, quoquo modo intermiserint, &c.* Intermissionis vacuitatem causam habere putat Galenus aut inflammationem, aut humorum κακοήθειαν (z). Ac de illis febribus quas τριταιοφυεῖς cum Hippocrate vocare possumus, quatuor notanda sunt. Primum est, quod e malignarum febrium genere sint, opinione Galeni. Secundum quod illis proprium est, ut & malignis febribus, ut diebus decretoriis deteriores fiant. Tertium iis convenit ut nox præcedens accessionem molestior sit, secundum Hippocratem: nam a frigido & bilioso sunt humore, ut mirum non sit si de nocte molestias habeant: 2 nam dum biliosus humor acutam febrem facit, putrescunt interea humores frigidi, unde reaccenditur febris: & tamen alio in loco hæc omnia hemitritæis tribui solent: revera magna est affinitas inter hemitritæas febres & τριταιοφυεῖς, ut *in nostro Definitionum Commentario* explicatum est. Quartum est quod notari debet: si febres illæ tertio quoque exasperentur, quum tamen continuæ sint, an illis diebus tertiis licet aut venam secare, aut purgare? Non videtur, sed potius moliendum est aliquid die mitiore. Revera si manifesta tranquillitas comparatione facta cum alio die apparet, & apparet quoque manifesta exasperatio die altero, eligendus is est qui eam præsefert tranquillitatem, ut aliquid moliamur. In utraque muliere erat anxietas summa, quæ a calore acri omnia confundente, & os superius ventriculi molestante contingebat. Implacabiles erant renum dolores, urinæ fere crudæ. Conjiciebamus circum ventriculum collectam esse humorum copiam, unde defectiones animi excitato vapore sequerentur.

Comm. in aph. 23. sect. 2. lib. 6. Epid.
Ibid.
Galenus secum pugnat.
Sect. 2. lib. 1. Epid.
4. Aphor.
Com. in Aph. 25. sect. 2. lib. 1. Epid.
Part. 23. sect. 2. lib. 6. Epid.

Sed mirum fuit magis quod in illustri domina a Chalmontio apparuit: nam quum habitum corporis haberet tumidiusculum, pituitosum, minime

(y) Altero die remitti. (z) Malignitatem.

me difflabilem, corpus internum æstuabat, omnia quæ excernebantur erant biliosa: tota massa sanguinis erat corrupta. Et quod mirum, pulsus erat vibrans, qualis in ingentibus inflammationibus apparere solet. Quumque esset annosa, mirabantur Medici quomodo in febris assiduitate ista pulsus vibratio, elatio, magnitudoque tamdiu perstitisset. At animosa erat mulier, nullis aut corporis, aut animi laboribus defatigari solita, nulli pæne celeritate cedens, irasci celeris, ad omnes actiones expedita: cor compactum habebat, & facultatem vitalem omnium validissimam habebat: (nec enim tamdiu tam violentæ diræque febris molestias tulisset) de eaque illud dici potuit quod *in aphor.* scripsit Hippocrates: *Qui consueti sunt labores ferre, etsi imbecilli sint, aut senes, non consuetis fortibus atque juvenibus facilius ferunt.* Itaque pulsus erat validus, quum vitalis facultas esset valida, auctus erat usus, instrumentum cedebat, ut mirum non fuerit si talis pulsus exstiterit, & revera talis ad finem usque perseveravit. Sed quod magis mirum fuit, est quod uno die quinquies aut sexies rigeret ac si nova accessio foret. Horroris illius aut rigoris causam aut conjiciebant novæ materiæ accensionem, aut suppuratum in pulmonibus, aut aliquid simile. Observatum est ab antiquis frequentis & per vices repetentis causam horroris esse suppuratum: quod in pulmonibus hoc facit 3: sed si in pulmonibus id fiat, multo magis, aut pariter quoque in aliis partibus fieri debet. Aperto cadavere sinistra pars pulmonis erat purulenta: sed id crebri horroris causa non erat. Nam statim ab isto horrore calor adurens surgebat manum tangentis feriens, adeoque vola manus & planta pedum incaluerat, ut nullus fere eum calorem ferret. Horroris autem illius causa esse potuit inæqualitas quædam materiæ, & τὸ ἑτερογενὲς (*a*), ut quæ materia in majoribus venis coercetur, & uniusmodi est continuam faciat calore continenter cordi communicato, necnon vapore elato; quod dum fit a calore isto alia corrumpitur materia in habitu corporis (in quo focus periodicarum febrium continetur & consistit) eaque materia reduplicationis est causa; quæ reduplicatio habet aut levem perfrigerationem, aut horrorem antesignanum, ut idem fiat quod in hemitritæis febribus quas κατ' ἐξοχὴν φρικώδεας (*b*) passim cum Hippocrate Galenus appellat: quotidiana enim habet frigus tantum, & si continua est, non habet: tertiana autem rigorem habet: & tamen quum hemitritæus ex quotidiana continua (quod tamen minus proprie dicitur, quum nomen quotidianæ continuitatis nomen excludere videatur) & tertiana intermittente componatur, dum ita confunduntur, symptomata quoque confusa habent: & qui horror per se neutrius est si sola spectetur, utriusque confusæ esse potest. Et libri prioris ad Glauconem Paraphrastes dum quærit in quas febres rigor horrorque incidant, agnoscit intermittentes, quibus nimirum horror aut rigor periodicus est antesignanus: item semitertianas quibus proprius est horror, immo κατ' ἐξοχὴν (*c*) horrificæ dicuntur.

Aph. 49. lib. 2.

(*a*) Heterogeneum.
(*b*) Per excellentiam horrificas.
(*c*) Per excellentiam.

Comm. in part. 5. sect. 3. lib. 1. Epid. tur. Quamquam Galenus docet posse exsistere semitertianas sine horrore: sed hoc in uno tantum casu ponit, quum scilicet tabescentes comitatur febris semitertiana: successu enim temporis horroris occasio tollitur, præsertim materia pituitosa consumitur horroris causa, nisi forte aliunde horrescendi veniat occasio. Aut enim a suppurato oriri potest, aut forte quia diuturnitate temporis corpus & excarne & exsangue redditum minima occasione inhorrescit. Ergo de periodicis & semitertianis dicta sint. Nunc de continuis. Quædam sunt continuæ, homonymως tamen dictæ, quæ quum ex multis particularibus accessionibus procedant, fit ut prioris finem altera accessio cum horrore præveniat: & in his horror adest. Aliæ quoque permultæ sunt continuæ, & quæ una finiuntur accessione, a levi rigore vel frigore incipientes ob materiæ inæqualitatem, vel malignitatem. Sunt & aliæ quas Hippocrates horrificas vocat (ego vero hoc non legi, nam solas semitertianas horrificas vocat, & hanc admittit appellationem *Com. in par. 5. sect. 3. lib. 1. Epid.* Galenus) quod per totam fere accessionem earum corpus inhorrescat, idque vel reduplicato febris incremento, vel eo ipso citra reduplicationem inæqualiter increscente: in quibus si longioribus intervallis horror remeat, reduplicatio dicitur & fit, maxime in semitertianis; sin brevioribus, hor- *Ibid.* rificus, inæqualisque motus dicitur. 4 Sed audiamus ipsum Galenum, quem citat Paraphrastes, locum enim haud legi: *Febrium continuarum tertio die repetentium quædam cum horrore venientes, quum a primo impetu ad incrementum se conferunt, tametsi non mediocriter prægressæ videantur, alterum horrorem cum constrictione inducunt; ab hoc alterum incrementum, deinde aliam constrictionem & horrorem: nam iterum hæ & ter repetunt. Postridie aliam priore minorem habent accessionem sine priorum repetitione, isque est perpetuus orbis, ut binæ binis diebus fiant accessiones.* Et illud, *binas, binis diebus*, interpretor, tertio quoque die duæ accessiones fieri videntur. *Aliæ sunt continuæ tertio quoque die repetitiones habentes citra illas horrificas invasiones, unamque habent accessionem tertio quoque die, accessione carent secundo die; unum enim habent continuum & æquabile ab invasione ad vigorem incrementum.* Priores febres ἡμιτριταίους vocaveris, posteriores τριταιοφυεῖς, quæ τριταιοφυεῖς medium locum habent inter ἡμιτριταίους & intermittentes febres: nam illis sunt meliores, his vero deteriores. Et pro utrisque notanda hæc distinctio, quod in hemitritæis tertio quoque die duæ fiant accessiones, & secundo die sit una accessio: 6 quod mirum cur secundo die dicat fieri unam accessionem, quum continua sit quotidiana. Sed ego puto manifestum quoddam esse argumentum cujusdam ἐπισημασίας (*d*), quod non adest in iis quas vocat τριταιοφυεῖς: nam tertio quoque die sine horrore habent aliquam repetitionem, seu accessionem, secundo die non habent accessionem, quum sit uniusmodi febris. Item sciendum in hemitritæis manifestos esse horrores & inæqualitates, quod in his quæ dicuntur τριταιοφυεῖς non cernitur: nisi forte dicas & objicias illud *Part. 25. sect. 2. lib. 1. Epid.* Hippocratis descriptionem febrium τριταιοφυῶν facientis *in Epid. Rigores omnibus inordinati erant & errantes*: Si ergo horrores ita in illas continuas incidunt,

(*d*) Annotationis febrilis.

incidunt, in quo distinguetur hemitritæus ἀπὸ τῦ τριταιοφυέος; nos dicimus aliud esse inordinatos esse rigores minimosque in febribus continuis, aliud dicere ordinatos esse: nam in hemitritæis non sunt inordinati, errantes & minimi, sed validi, stati, & vehementes: & ideo proprie dicitur horrifica. Sed si in alia febre continua erratici incidunt horrores, non perinde horrificæ vocabuntur. Quod ut plenius intelligatur, causa & hemitritæi & tritæophyeos est explicanda. Verus hemitritæus a duobus humoribus est, a bilioso & pituitoso: & si æqualiter exsuperet humor uterque exquisitus, fiet semitertianus typus. Prout autem humor unus paucior est altero, ita quoque aut vera aut non vera semitertiana est. Vera febris τριταιοφυὴς ab humore quidem bilioso, sed lentiore febre fit & coctu difficiliore. Quod si horrores habeat, non jam unum humorem agnoscit, sed duos, & ad hemitritæon accedit. Proinde Galenus *eod. Commentario* de tritæophyis horrores errabundos loquens, ait eas a duobus humoribus oriri, pituitosis & biliosis. Et fere dum τριταιοφυεῖς explicat, idem dicit quod & de hemitritæis. Atque ut ingenue dicam, magna est societas inter utrasque, præsertim quum horrores sunt conjuncti. Itaque cum doctiss. Akakia de illis horrificis continuis scribit: *Si longioribus intervallis horror remeat, reduplicatio & dicitur & fit, maxime in semitertianis: sin brevioribus, horrificus inæqualisque motus dicitur.* Obscurius enim dicit quod nos ante diximus: Si stati ac vehementes, & ex majori intervallo horrores redeuntes, tunc vera est semitertiana; sin erratici sint horrores, parvi, & ex brevioribus intervallis, continua potius τριταιοφυὴς dicetur. In hac muliere febris erat τριταιοφυὴς, ad semitertianæ naturam accedens, & humor pituitosus quidam secretus videbatur, qui novorum horrorum erat occasio. Nec alienum erit monere Galeno placuisse cum Veteribus febres istas τριταιοφυεῖς inflammationem sequi partium internarum. Quod & in hac muliere observatum est: totum enim corpus internum incendio conflagrabat; & quum iræ esset præcipitis, in cysti cholidocho novem lapilli ciceribus rubris duplo majores inventi sunt: hepar incendio incanduerat: totus sanguis putris erat & lacteus. Obiit die 27. totius morbi.

Comm. in part. 25. sect. 2. lib. 1. Epid.

Com. in part. 5. sect. 3. lib. 1. Epid.

Comm. in part. 5. sect. 3. lib. 1. Epid.

Sed & unum animadvertere oportet, quod & therapiam, & diagnosin in primis facit omnibus jecorariis, id est, quibus grandius hepar, amplius, tumentius & calidius, quum febribus magnis prehenduntur, maxima ex parte tempore urgentis febris dolores in claviculis 7, & secundum omoplatas sentire satis vehementes. In pleuritide quidem quum uno loco inflammatio aut phlegmone consistat, tamen in parte longe remota ob communicationem & continuitatem membranarum dolor intolerabilis sæpe sentitur qui majores sæpe molestias exhibet quam ipsa pleuritis. Et signa diagnostica pleuritidis aut superiores, aut inferiores partes occupantis Hippocrates desumit ex dolore aut claviculas aut ileos regionem occupante, hepate accenso, aut inflammato, aut per insignem febrem æstuante plurimum, dolor potest ad jugulum pervenire: 8 reperio enim bifariam dolorem tensivum ratione ipsius jecoris surgere. Aut enim hepar nothis costis alligatur, & tunc dolor ad claviculam percipitur ratione distentæ membranæ 9: quibus non adligatur, a vasorum ipsorum potius

2. Acut.

Lib. 28. loc. aff. quam membranarum distensione dolor surgit. Et ut ait Galenus, proprius venæ arteriæque dolor, veluti in longitudinem extensæ chordæ speciem refert: quod est notandum, ne quum hos dolores in febribus aut inflammationibus hepatis ortos videris, frustra de catarrho comminiscaris: probabile est enim dolores pro partium affectarum situ aut esse ἀναῤῥόπους (*e*) aut καταῤῥόπους (*f*). Actum die 15. Septemb. 1574.

ANNOTATIONES.

1. *Hæc febris fuit ea, quam τύφον (g) vocat Hippocrates* libro de internis affectionibus.

2. *Febres τριταιοφυεῖς mediæ sunt inter hemitritæas & tertianas longas, aut alias febres quæ habent intermissionem.* Comm. in Aphorism. 23. sect. 2. lib. 6. Epidem.

3. *Galenus docet quam acer calor excitetur ob fumosam substantiam a pituitâ putri & salsa excitatam.* Comment. in part. 16. lib. 4. Acut. *Revera inæqualitas materiæ causa fuit illius horroris tam frequentis.*

4. *Ista desumuntur* ex Epidemiorum Commentario, *& proprie ad τριταιοφυεῖς febres possunt attribui.*

5. *Vel leges: In binis diebus tres fieri accessiones, ut uno leviori die fiat una accessio pituitosa, secundo duæ accessiones.*

6. *Nomen παροξυσμοῦ etiam in continuis potest usurpari: nam quum febris exasperatur, licet continua sit, potest dici παροξύνεσθαι (h).*

7. *Nam quemadmodum ineuntibus paroxysmis intumescit & expanditur hepar contingens diaphragma, unde difficilis spiratio contingit: ita quoque dum æstuat jecur, intumescentia est quædam; hinc tractui similis contentio: quo fit ut per communicationem vasa superiora afficiantur.*

8. *Quia tamen corpus hepatis unum est & continuum, sæpe signa inflammatarum gibbarum & simarum exquisite dignosci non possunt.*

9. *Membranarum dolor est punctorius, sensimque expanditur, punctorio sensu tamquam in centro laborantis loci in parte est. Tensionis sensus circumcirca musculum est.* Ult. cap. lib. de sanguinis missione, & cap. 1. lib. 2. locor. affect. *Sic unum & idem potest punctorium sensum inferre & tensivum, sed diversa ratione.*

(*e*) Sursum vergentes.
(*f*) Deorsum vergentes.
(*g*) Stuporem attonitum.
(*h*) Exacerbari.

CONSILIUM LXXVI.

De ſanguinis ſputo.

DUæ ſunt partes in ægro iſto, quæ aut infirmitatem, aut vitium, aut utrumque videntur contraxiſſe, pulmo, & lien. Quæ quum alias, tum maxime in iis quibus hepatis intemperies eſt aliqua calida, propterea acrioris ſanguinis parens & procreatrix, facile ſuæ infirmitatis ſignum edunt aliquod. Lien quidem, dum hepar non bene repurgat, quod plus ſucci nigri generetur, aut quod imbecillus fiat, pote legitimo alimento a jecore ſuppeditato, non confirmatus. Pulmo autem, quia quum ſit pars biliosa, facile attrahens ob motus perennitatem, ut *in Epidemiis* Hippocrates annotavit; *Attractio*, *pulmo*, *incendium*, id eſt, æſtus ingens in partibus, & raritas, motuſque perpetuitas pulmonis attractionis ſanguinis & ſpiritus maximæ cauſæ exſiſtunt, fit ut ſi acrior ſit ſanguis qui a jecore fluit, rapiturque, augeatur aliqua ex parte intemperies, & hæmoptyſi æger ſit obnoxius; unde tabes: quod huic ægro noſtro jam a longo tempore contigit. Nam qui una cum tuſſi e pulmone ſanguis educitur, extunditurque, exulcerationis ſenſum exhibens, ſatis declarat duorum alterum, aut acriorem eſſe ſanguinem qui ab hepate in cor, & ab hoc in venam arterioſam reſilit, unde aliqua fit διάβρωσις (*i*), aut tenuiorem eſſe, unde anaſtomoſis, aut diapedeſis. Nam quum nutritio pulmonis, & aliarum partium, ſententia Galeni, non tam per oſcilla venarum, quam per earum tunicas fiat, natura arterioſam venam machinata eſt artificioſe, ne vaſis raritas & pulmonis validior attractio efficeret ut ſtatim ſanguis, qui eſt pulmonis nutrimentum, abſumeretur, & ſic cauſa eſſet marcoris ipſius pulmonis, affectumque illum induceret, quem Hippocrates *in libris de Morbis* tabem ſiccam vocat, quemadmodum & pulmonem ſiccum. Sic vaſis arterioſi craſſities facit ut reſtagnet, reſideatque ſanguis, & tardius in nutritionem pulmonis faceſſat. Itaque ſi qua venæ arterioſæ tenuitas a natura eſt data, & ab ipſa conformatione, ut iis contingit quibus natura venæ ſunt anguſtæ, & inſtar tenuium ſtaminum, ii facile ſanguinem e pulmone educunt: ſed id periculo caret, quum tribuendum hoc ſit tenuitati ipſius vaſis. Sed ſi vas ipſum rite conformatum, ſi craſſiuſculum & pluribus villis intextum, & tamen eductio ſit ſputi cruenti ſæpe, hoc cacochymiæ acrimoniæque humorum adſcribendum: Ita enim omnis humor acer erodit, ſibi viam facit, cuniculoſque agit. Propterea perperam Medici faciunt, qui ubi primum aliquem hæmoptoicum vident, illum frequenti venæ ſectione fatigant, ſic enim pulmoni & lateribus infirmitas conciliatur. Itaque diſtinctione opus eſt: nam ſi eductio ſanguinis aut propter tenuitatem ſanguinis, aut venæ arterioſæ gracilitatem contingit, hic

(*i*) Eroſio.

hic parciores in ſecanda vena eſſe oportet: ſin omnibus rite comparatis ob ſanguinis pravitatem id fiat, liberaliores eſſe fas eſt, alioqui graviter in commoda ægrorum peccatur. Nos autem in hoc ægro noſtro potius animadvertimus conjicimuſque ſanguinis calorem, acrimoniamque cujuſdam διαβρώσεως (*k*) cauſam eſſe, quæ in tabem ægrum conjectura eſt, niſi arte provideatur. Quemadmodum enim hominibus alatis quos 6. *Epidem.* πτερυγώδεας vocat, ſententia Galeni flatus ruptionis venarum cauſa eſſe poteſt, qui flatus ob imbecillitatem caloris ſurgere ſolet in ejuſmodi hominibus ita alatis factis per facultatis formatricis impotentiam, unde tabi obnoxii ſunt maxime; ita quoque acer calor ejuſdem affectus cauſa eſſe poteſt, dum humores & ſpiritus generat acres, ſubtiles, acutos & mordaces: 1 Juvare quoque poteſt deſtillatio a capite. Tamen in eam venimus opinionem, ut non exiſtimemus caput per ſe eſſe affectum, ſed ex eventu tantum. Si enim deſtillatio ipſa hemoptoiſeos auctor fuiſſet, jam tabidus interiiſſet. *Quinto* enim *Methodi medendi cap.* 14. *&* 15. ſatis docet Galenus quam brevi tabeſcant quibus ferina deſtillatio ſputi cruenti auctor eſt: 2 ſed ſi aut conformationis vitio, aut acrimonia ſanguinis id fiat, non tam præceps eſt morbus. Sic errant qui in omni metu tabis, & omni tuſſi ad caput recurrunt tamquam auctorem primarium: ſæpe enim id tantum contingit ſecundario. Hippocrates hoc primus animadvertit *lib.* 1. *de Morbis*, dum docet quomodo caput pulmoni conſentiat in attractione: nam pulmo calefactus attrahit, & caput facile calefit; unde utraque pars conſpirat in perniciem ægri. Tamen facile qui affectus erat ſecundarius, fit primarius in iis qui ad tabem devergunt ob tabificam qualitatem. 3 Hujus ægri affectum *lib.* 2. *de Morbis* depinxit, dum deſcribit affectum quem Græce vocat φθοὴν (*l*), quæ non oritur aut vitio parentum, aut ulcere concepto in pulmone, ſed tantum propter intemperiem quamdam partium: ideoque ait eum affectum eſſe curabilem, & ante annos decem non necare.

De ſplene non putamus laborandum: quandoquidem non exiſtimamus id tanti eſſe ut eo convertamus noſtram induſtriam. Etſi enim ſigna quædam elucent quæ aliquid hypochondriacum reſipiunt ac redolent, putamus leviora iſta fore ſi hepati conſultum fuerit. Accidit forte quod quum natura ſit ſatis hilaris, diuturnæ infirmitatis tædio affectus, & ſanitatis deſiderio languens, animum ſuum demiſerit, contraxeritque.

Ac cenſemus primo quoque tempore, repurgato prius corpore, illum ad uſum lactis aſinini relegandum eſſe; habeat domi paratam opiatam ex decocto rerum aperientium & thoracicarum cum multo polypodio, in quo incoquentur unc. iiij foliorum ſennæ, additis unc. ij caſſiæ & unc. j conſervæ bugloſſi & capillorum veneris: fiet opiata utenda aliquando, ut tibi videbitur.

Cenſemus ſemel aliquando repurgandum ſatis valido medicamento, ut diaphœnico, aut electuario diacarthami diſſoluto in juſculo ad elidendam vim

(*k*) Eroſionis.

(*l*) Tabem.

vim scammonii. Et ne mirum sit cur probetur aliquando validior purgatio, quum in morbis thoracis ab omnibus recentioribus lenientia medicamenta probentur: dicimus id fieri propter humorum acrimoniam & cacochymiam, quam non superabit leniens & eccoproticum medicamentum. Quod facimus consilio Galeni, quem Fracastorius secutus est *cap.* 15. *lib.* 5. *Methodi*, ubi disputat de curatione hæmoptoicorum per diabrosin & capitis vitium. Locus præclarus. Bis anno secabitur vena, ineunte autumno proximo secanda erit. Vesperi cubiturus utatur conserva rosarum, nenupharis, violarum, additis granis mastiches & olibani: habeat syrupos domi ad juvandam expectorationem: quantum fieri potest vino abstineat. Utatur elixis potius. Paretur pulvis ex saccharo cando, pulmone vulpis, penidiis, glycyrrhiza; cujus cochlear in ovum immittatur, & capiat mane. Vel trochisci ex hoc pulvere formabuntur cum gummi tragacantha, addito pulvere boli armenæ aqua rosarum lotæ.

ANNOTATIONES.

1. *Omnis puris excretio post sputum sanguinis mala. Spuitionem sanguinis omnem non sequitur puris excretio: sed si* πτύσις κακοήθης (*m*). *Talis est autem omnino ex pulmone. Hippocrates* Aphor. 15. lib. 7.

2. *Sed hunc morbum melius Hippocrates explicat* lib. de internis affect. *& vocat tabem ex descensu putris pituitæ: Locus præclarus. Hippocrates valenter purgat.*

3. *Talis phthoe a capite est*, διὰ τὴν διάχυσίν τινα (*n*), *ut Hippocrates* 2. de morbis *loquitur* initio. *Sed inter ceteros locus unus præclarus est* lib. 1. de morbis, *quomodo pituitæ liquefactæ descensus afferat incommoda in oculis, pulmone, ventriculo.*

4. *Circa hunc ægrum, & alios consimiles duo quæri possunt: An validis opus habet medicamentis: quod Hippocrati & Galeno videtur convenire. Item an in suspicione puris & affectorum pulmonum, jusculorum, & rerum liquidiorum usus conferat: nam putres sunt; sæpe declarat puris sputum; nec modo vomica est aliqua, sed corpus ipsum vitiosum est: Si siccum sano propinquius, errant qui nimium humectant. De hoc Galenus* cap. ult. lib. 4. loc. affect. *&* lib. 2. Epidemiorum.

5. *Hippocrates conformiter ad istam opinionem* lib. de internis affect. *in descensu putris a capite pituitæ valenter purgat.*

(*m*) Spuitio maligna.

(*n*) Per quandam diffusionem.

CONSI-

CONSILIUM LXXVII.

De Febre Typhode.

UXor Domini Vieillart menſe Julio incidit in febrem typhoden ab antiquis vocatam. Focus ejus in partibus alvo propinquis erat conceptus in materia phlegmatica miſta bile, aut in materia bilioſa pituitefacta, ut ita loquar; & ſymptomata elucebant utriuſque humoris mixtionem ſignificantia. Quum febris exacerbabatur obmuteſcebat, pulſus deficere videbatur, ſyncopizabat, vigilabat, obdormiſcebat alias; & id genus terrifica erant ſymptomata. Verebantur Medici ne cerebrum ſecundario læſum tandem alteraretur, unde aut cataphora, aut coma vigilans ſequeretur. Tametſi autem langueret pulſus, tamen a validis medicamentis Medici non deſtiterunt, quod viderent exigendam, oppugnandamque multiplicem materiam mali auctorem.

Sæpe repurgata eſt medicamento ex rheo & folliculis. Clyſteres frequentes injecti ad evacuationem & revulſionem. Viceſies ſumſit cornu unicornis, & reliqua cardiaca. Sed id fruſtra fiebat, quum malum tyrannidem in cerebrum exerceret, unde metus cataphoræ & paraphrenitidis, his remediis occurſum eſt.

♃. *Foliorum pæoniæ, fœniculi, ſalviæ, majoranæ, betonicæ, ana, man. j: radicis pæoniæ, angelicæ, acori, ana, dr. ij: ſcariolæ, acetoſæ, florum nenupharis, ana, man. j: mercurialis, betæ, ana, man. ij: fiat decoctio in ſero lactis, addendo epithymi, pug. ij: in colatura diſſolve confectionis hamech, unc. j: diaphœnici, dr. ij. ſyrupi roſarum pallidarum, unc. jß: fiat clyſter.*

♃. *Olei caſtorei, unc. j: olei chamæmeli, unc. jß: pro litu colli.*

♃. *Olei chamæmeli, unc. ij: cum pulvere angelicæ & caſtorei fiat litus.*

♃. *Aquarum pæoniæ & angelicæ, ana, unc. ij: paſſentur per manicam Hippocratis.*

♃. *Theriacæ & Mithridatii veteris, ana, dr. ß: conſervæ roſarum, borraginis, meliſſæ, ana, dr. iij. pro corde.*

♃. *Deſtillati reſtaurativi & aquæ hordei, ana, lib. ß: utatur.*

Quum ingens in toto ventre incendium perciperetur, hoc quod ſequitur præſcriptum eſt.

♃. *Mucaginis ſeminis althææ, pſyllii, & cytoniorum extractæ in aqua roſarum, ana, unc. iij: ceroti ſantalini, unc. j: aceti, unc. ij: olei roſati, & chamæmeli, ana, unc. jß: fiat linimentum pro toto ventre.*

♃. *Aquæ imperialis & ſalviæ, ana, unc. ij: utatur item & mithridatio.*

♃. *Decocti hordei, unc. iv: ſyrupi nenupharis, unc. jß.*

Et tunc incumbebant Medici in ſomni conciliationem.

Parata hordeata ex cremore hordei non contuſi ſed expreſſi. Dealbatum eſt hordeatum amygdalis & dulcoratum ſaccharo roſato.

♃. *Conſe-*

℞. Confectionis alkermes, scr. j: conservæ buglossi, nenupharis, ana, dr. ß: rasuræ unicornis, gr. ij: cum foliis auri fiat bolus.

Repurgata confectione hamech & rheo.

℞. Conservæ nenupharis & rosarum, ana, dr. vj: aceti, unc. jß: lactucæ, man. ß: fiat frontale.

℞. Rasuræ unicornis, gr. iv: rasuræ eboris, margaritarum electarum, ana, gr. v: capiat cum aquâ cardui.

℞. Absinthii, rosarum rubrarum, foliorum salviæ, majoranæ, ana, man. j: santali, dr. ij: fiant sacculi pro stomacho.

Clysteres injecti dissolutis unc. ij cassiæ & unc. j catholici.

℞. Aquæ lactucæ, solani, acetosæ, rosarum, ana, unc. ij: aceti rosati, unc. jß: pulveris rosarum, santali, ana, dr. ij: pulveris absinthii, dr. j: fiat epithema pro jecore.

℞. Florum nenupharis, violarum, buglossi, ana, pug. j: foliorum lactucæ, man. ß: papaveris albi, cap. j: seminis melonum, dr. j: fiat decoctio pro dosi, & cum unc. j. diacodii potus.

℞. Seminis raphani, dr. j: seminis atriplicis, dr. ß: coquantur in oxymelle simplici: in colatura ad unc. iv. dissolve succi amygdalarum dulcium, unc. jß: fiat vomitorium.

Ad renes fiunt irrigationes ex aqua solatri, sempervivi, lactucæ cum aceto.

CONSILIUM LXXVIII.

De Gonorrhœa virulenta.

MErcator quidam una muliere non contentus, quantum licuit libidinose vixit, & cum prostibulis versatus, inquinatus est, unde & gonorrhœa & ulcuscula cacoëthea in pudendo manaverunt: tamen sibi præcavens, advocato Medicorum consilio, in luem non incidit; sed quum rem leviusculam putaret, semine illius virulentæ gonorrhœæ intempestivius suppressæ redivivo sentit dolorem acerbum in spina, & lumborum regione: immo in pene ulcuscula repullulant, statimque evanescunt. Difficultatem spirandi nonnullam habet, ἀνόρεκτος (o) est, macrescit in dies, dolet totam spinam, & lumbos. Inito consilio dictum est id totum esse a reliquiis istius virulentiæ, quæ sensim vires acquirit: immo & rudimentum esse illius affectionis quam Hippocrates *in libris de Morbis* tabem ex dorso vocavit. Itaque tametsi ad oppugnandam vim morbi valeret usus guaiaci, tamen de macie erat verendum. Itaque creditur satius esse corpus reficere, & interea non esse alienum ut interponeretur usus hydroticorum temperatorum, ut non proliciantur sudores, sed ut potius sensim humores desiccentur, & maligna qualitas emendetur. Consilii hæc sunt capita.

(o) Cibum fastidiens.

Bis hebdomade injiciatur clyster emolliens & detergens. Primo quoque tempore utatur bolo cassiæ cum rheobarbaro. Aperiatur basilica dextri brachii ad tria vascula.

Utatur semel pauca terebenthina cum syrupo de althæa. Pauca autem sit quantitas, ne hinc alvus solvatur, sed tantum ut vasa munda fiant.

Linatur frequenter spina oleo mastiches, cytonio rosato cum aceto.

Deinde utatur lacte asinino per dies viginti continuos.

In pastibus decocto sarsæparillæ diluto satis, idque cum passulis.

Tandem quum renutritus fuerit, ad decoctum chinæ & sarsæparillæ minime dilutum adducetur, si semen mali longius disseminetur.

Et quum perseveraret dolor, & calor summus in renibus, hoc quod sequitur fuit institutum.

℞. *Sapæ, lib. ß: mucaginis decoctionis malvæ, bismalvæ, violarum, seminis psyllii, melonum: adde opii, scr. ij: & applicetur instar cataplasmatis regioni renum.*

CONSILIUM LXXIX.

De febre Assode.

LAurentius Prætor post curas, sollicitudines, iras, & intemperantem victum, generosorumque vinorum usum, horruit, & insigniter febricitavit. De eo verum illud Hippocratis: *Morbi sensim generantur, sed affatim repenteque adoriuntur.* Quum solita exerceret munia in acutissimam febrem incidit, statimque magna virium jactura apparuit: nox implacidissima, jactationes, æstus, sitis implacabilis, facies paullo post Hippocratis. Natura visa est choleram morbum tentare: excreta sunt ὑδατόχολα (*p*), multi generis, fœtidissima: pulsus parvus, frequens; difficilis respiratio; sopor: oppressio stomachi: desurgebat sæpe, sed inaniter, & falsa quædam erat imaginatio & opinio aut flatus, aut doloris ventrem urgentis, quod animum laborare, delirioque occupari significat; quemadmodum
Par.16. sect.3. Prorrhet. Hippocrates scripsit, & apertius Galenus *in Comment. Ventrem tum murmurantem, tum rugientem cum inanibus surrectionibus, quidam phreniticon esse contendunt. Sic duobus errant modis: nam nec ea quæ sub sensum cadunt sentiunt, quamquam cum dolore fiant: vel quæ sub sensum cadunt videntur sentire. Altero modo, quia sæpe e lecto desurgunt ac si sollicitati & demorsi essent: & tamen non mordentur. Sic falso se morderi putant.* Tametsi ex usu videretur sectio venæ, nil tentatum est ob virium metum: tamen urgente difficultate spirandi, & æstu summo, secta vena: nihilo levius habuit. Quæcumque excernerentur sive supra sive infra, omnia cruda erant. Urinæ citrinæ, confusæ: ῥέγχος (*q*): & post missum sanguinem

(*p*) Aquosa . biliosa.

(*q*) Stertor.

guinem deterior virium conditio fuit. Quinto interiit. Morbus peracutus fuit. Aliquid fuit περιπνευμονικὸν (r): tamen pulsus inflammationem non indicabat: ex intervallis dolor erat lateris aliquis, sed fugax. Rondeletius autem observat cum peripneumoniis adesse dolores nonnullos laterum & sterni; febris, ut prædictum est, vehementissima adorsa est, & statim secuta est virium magna jactura: jactatio erat & anxietas ἀνέμετος (s) infirmitatem naturæ & obsidionem ventriculi designans: & febris erat ἀσώδης (t). Nec mirum si horrifica statim fuit febris, qualis phrenitico obtigit *in Epidemiis.* Nil profectum, quod remedia morbo essent inferiora.

CONSILIUM LXXX.

De hepatis inflammatione.

JOannis Puthonne uxor post sollicitudines, curas, quum valde cacochyma esset, in ardentissimam febrem incidit. Nullo loco stare poterat: vires febris eundo acquirebat: jactabatur plurimum: utrumque hypochondrium intumuerat: ne minimum quidem digitorum pulsum ferebat: densitas erat linguæ ob ingens incendium & defectum humiditatis. Septimo icterica interiit. At hic icterus licet suo die critico eruperit, tamen funestus fuit, quia non tam erat a suffusione bilis quæ febrem committeret, quam a phlogosi ipsius hepatis. Et revera leviter tantum corporis superficies erat infecta, nec morbi par erat suffusio. Hepar erat inflammatum, & fauces præcludi visæ sunt, quod ad claviculas dolor pertineret. Sanguis tantum semel detractus, quod jam morbi dies exactus foret antequam Medicus vocaretur.

CONSILIUM LXXXI.

De febre continua cum eruptione parotidum.

TOnsor quidam juvenis pituitosus partim & sanguineus quum loco & tempore curaretur, septimo die morbi sudores habuit copiosos: Octavo die summa virium erat jactura facta: & quum febris expers foret, necnon satis luculentam habuisset hæmorrhagiam, tamen nono die parotides apparuerunt: illæ erant satis mansuetæ, potius quantitatem materiæ quam qualitatem secutæ ac præseferentes. Digerendis illis consultum

 est,

(r) Peripneumonicum.
(s) Vomituriens.
(t) Fastidiosa; anxia.

eſt, mox ſuppurandis. Nil profectum eſt. Tamen quum recurreret materia quæ aliorſum rapi videbatur, tandem majoribus machinamentis ſuppuratum tentandum fuit. Hinc diſcas ſæpe non eſſe funeſtas parotides, ut in pleriſque ſolent, præſertim ſi materia earum ſit εὐήθης καὶ εὐςαθὴς (*u*), quomodo multas *in Epidem.* innocuas eſſe teſtatur. At *in Prorrhetico* bifariam parotidon eruptionem malam eſſe probat, tum quod per parotidas abſceſſus morbo non ſit par: tum quod qui abſceſſus ad partes ſuperiores fiunt, pernicioſi eſſe ſoleant.

1. Epid. ſect. 1. 3. Prorrhet.

CONSILIUM LXXXII.

De febre continua.

CUjuſdam Victoris uxor quum febre laboraret continua morbo jam progreſſo Medicos accerſivit. Affecto jam morbo illud faciendum fuit, quod jam factum, ſi de re maturius conſultum, oportuiſſet. Et quum ſero melius fuerit præſtari quam numquam, quod res operam celerem poſtularet, nono die ſecta eſt vena ad duo vaſcula. Natura iſta ſectione irritata criſin antevertit. Itaque veſperi illa toto horruit corpore, ἐφίδρωσις (*x*) longa, vox clangoſa, πνεῦμα προσπίπτον (*y*), partium extimarum frigus qualiter in jam morituris apparet. De funere cogitabatur. Quum exigua ſalutis ſpes foret, qualicumque iſta excretione natura erecta fuit: Fluxus dyſentericus: convaluit.

Hinc diſcere oportet nefas eſſe tumultuariam nonnullorum curandi rationem ſequi, qui ſuſque deque ferunt ſi diebus criticis, aut aliis quibusvis aut feriantur venæ, aut medicamenta præſcribantur. At nos obſervavimus ſæpe leves irritationes ab artificio Medici factas, motus & perturbationes, tumultuſque excitare magnos. Et ſi inſtantibus criſibus (præſertim ſi morbus bilioſus ſit, & bene ordinatus) medicamenta dantur, ſæpe hypercatharſeis inducunt: quod centies verum deprehendi. Et id primus ediſſeruit Hippocrates.

Lib. de Medicamentis.

CONSILIUM LXXXIII.

De febre continua cum gravibus ſymptomatis.

RObertum febris continua magnas de nocte exacerbationes habens corripuit. Incolumis illacte-nus vixerat. Membra delaſſata fractaque appulſum

(*u*) Boni moris & conſtans.
(*x*) Sudatiuncula.
(*y*) Spiratio interrupta.

appulsum manus non ferentia: dolor capitis acerbus: jactationes perpetuæ. Quarto die purgatus: quinto secta vena: sexto apozemate ex folliculis repurgatus: biliosa multa: septimo nil apparuit. Urinæ non multum flammeæ, tenues, sed boni coloris: quod si ad tenuitatem coloris pravitas accessisset, pessimum id foret: sed saltem ad morbi longitudinem apparuerunt, ut Clazomenio contigit. Octavo iterum repurgatus. Nono comatosus factus & delirus: Febris ingens: urinæ tenues, subflavæ: Alvus eo minime sentiente perenniter fluebat: id symptomaticum erat, quia sensim fiebat: omnis excretio biliosa. Decimo & undecimo eadem: lingua obtremiscens: quod Galenus ad facultatis animalis imbecillitatem refert, estque signum non constantis mentis: *Cerebrum enim*, ait, *afficitur, affectioque ipsa calida est; quod calor motionem perpetuam afferat, contra frigus immobilitatem.* Et in Aphorismis: *Si lingua repente incontinens fiat, aut aliqua pars stupore elanguit, hoc melancholicum est.* Galenus *in comment.* τὸ μελαγχολικὸν interpretatur non ut ad affectum melancholicum referatur, sed ad humoris dominatum: quamquam ἡ μελαγχολία ἢ τὰ μελαγχολικὰ (z) non ad humorem, sed ad diathesin & affectionem, affectionisque speciem refertur: 1 sic incontinentia linguæ repente incidens est μελαγχολικὸν quid, id est, ait Galenus, est ab humore melancholico quatenus est quid viscidum, lentum, crassum, propter similitudinem ad pituitam accedens: ut tum humor melancholicus, tum pituitosus illius affectus causa dicatur: quamquam stupor & ἀκράτεια (a) linguæ non sunt affectus melancholici, id est qui redoleant, resipiantque naturam veri humoris melancholici: sed homonymως affectus melancholici dicuntur. Priorem rationem de analogia inter humorem melancholicum & pituitam fusius explicat Galenus; ait enim apoplexias, convulsiones, cæcitates promiscue & ab humore melancholico, & a pituita fieri, quoniam utique humori communis est crassitudo. Sed furor non fit a succo melancholico quatenus frigiditatem habet & crassitudinem: siquidem oportet aliquid esse quod irritet & incitet. Et quum dicit Galenus interpretans illud Hippocratis quomodo quadragenariis & quinquagenariis apoplexiæ fiant, ait illa in ætate maxime abundare τὸν τῆς μελαίνης χυμὸν (b): Interpres vertit, succum atræ bilis, nos potius succum melancholicum dicemus. Nam atra bilis proprie dicta non facit istas ἀκινησίας, ἐκπλήξεις (c), sed potius efferat, impellitque corpus; hinc *in Aphorism. Si*, ait, *multitudo humorum est*, μελαγχολικωτέρα (d), *timores fiunt, & affectus qui proprie melancholici dicuntur: sin talis non fuerit, id est, si ad aliam naturam vergat, si aut potius de humore pituitoso resipiat, aut de bilioso, aut alius generis humore, labores ac convulsiones.* Et tamen ante dixit promiscue & succum melancholicum & pituitam cæcitates, apoplexias, convulsiones facere, non autem furores, quod ad furores qualitas aliqua requiratur. Quum itaque quinquagesimo anno fiunt

1. *Epid.*

Comm. in par. 10. *lib.* 1. *Prorrhet.*

Aph. 40. *lib.* 7.

Comm. in Aph. 56. *lib.* 6.

Aphor. 57. *lib.* 6.

Comm. in Aph. 67. *lib.* 4.

(z) Melancholia & quidpiam melancholicum.

(a) Impotentia.

(b) Succum melancholicum.

(c) Carentias motus, stupores, torpores.

(d) Magis melancholica.

ſiunt apoplexiæ, non dicuntur fieri ab atrabilario humore, ut vertit Interpres, ſed a ſucco melancholico qui hac ætate ſuperfluit. Atque ut tandem finis fiat, ac loci inter ſe concilientur, ſciendum humorem melancholicum, immo & pituitoſum, aut potius ratione materiæ & molis affectus inducere, aut ratione qualitatis malæ quam uterque accerſivit humor. Si ratione molis, convulſiones, apoplexiæ, & ſimiles affectus inducuntur, ut cæcitates. Si ratione qualitatis, pavores, timores, pathemata melancholica, ut deliria ſine febre. *Aph.55.lib.6.* Quomodo doctiſſime Galenus docet, quomodo vere, hieme, & autumno dolores podagrici excitentur ab eodem humore, ſed non eodem numerò: nam hieme & vere hos dolores citat, & quatenus copia peccat, & quatenus qualitate: at autumno quatenus qualitate peccat: quod omnino animadvertendum eſt. Sed revertamur ad id unde digreſſi ſumus. *Comm. in par.38.ſect.2. lib.6.* Mirum cur dicat Galenus tremorem linguæ affecto cerebro ob humorem bilioſum, non autem frigidum, quod quum tremor motus quidam ſit, neceſſario humor ſit movens, qui ἀκινησίαν non afferat: at melancholicus & pituitoſus & ſtuporem, & ἀκράτειαν (*e*) linguæ, & ἀκινησίαν affert: unde & 6. *Epidem.* de humore pituitoſo, ejuſque ſero loquens, ait utrique eſſe proprium ut ſtuporem frigusque inducat. Si frigidus, tenax, lentus & craſſus humor ratione ſui craſſamenti tetanos, convulſiones, ac concuſſivos motus efficiat, quare non potius immobilitatem inducat? Nam hoc ex ſuperioribus demonſtratum eſt.

Hippocr. comm. in par.17.ſect.4. lib.6. Epid. 2 Soporoſus erat: an ille ſopor malus? Locus eſt inſignis apud Hippocratem, quo quærit, τὸ καρῶδες ἆρά γε κακόν; An affectio carotica, aut ſomnus profundus ſive ſopor ubique malus? Quum autem κάρος (*f*) & in bonam partem & in malam ſumatur (quamquam omnis a quacumque cauſa ortum duxerit, ſi cum ſomno naturali a cauſis moderatis & naturalibus orto conferatur, in malis poni poteſt) dubitari poteſt an exſiſtere poſſit ut non terrefaciat Medicos, & ii non ſtatim admoneantur ad quidvis moliendum contra ſoporem inexpugnabilem. *Par.29.lib.2. Prorrhet.* Somnus naturalis fit a bona cerebri temperie, & ſuavi blandoque vapore. Nos non pluribus explicabimus ſomni & ſoporis differentias, & a quibus cauſis oriantur, quibuſve ſignis diſtinguantur, quum illa enucleata a nobis fuerint ante. Galenus *comm. in particul. illam* multis modis καρῶδές τι (*g*) contingere poſſe docet; & ſomnum vix excitabilem ſolutuque difficilem (quomodo ὁ κάρος definitur) aliquando bonum eſſe poſſe ut ſignum & ut cauſam explicavit. Sed addit, *ſi carus intelligitur profundus, & vix excitabilis ſomnus, & carus morboſus nullam genere diſſidentem diatheſin habeat*, id eſt, ſi nulla ſit mala diſpoſitio aut humoris, aut partis, ut nil ſit præter exceſſum quemdam humoris quantitate opprimentis & ſenſus ligantis: vel nomine τῆς διαθέσεως (*h*) & naturam, & conditionem affectus audiemus: ut κάρος diſtinguatur morboſus a ſomno profundo, quod ſomnus profundus ex copia humidi utilis generari poſſit; κάρος νοσώδης (*i*) ex pituita, unde cerebrum

(*e*) Impotentiam.
(*f*) Carus.
(*g*) Quidpiam caroticum.
(*h*) Diſpoſitionis.
(*i*) Carus ſeu ſopor morboſus.

cerebrum humectatur & refrigeratur, & jam ad lethargicam affectionem accedit. 3 Sic profundus ſomnus habet humorem multum, utilem, quantitate peccantem, cerebrum fere ſolum humectantem: κάρος, κῶμα, καταφορὰ frigidum, lentum, viſcoſumque & inexpugnabilem humorem ἀκινησίαν (k) καὶ carentiam quamdam ſenſus invehentem: & hoc modo omnis carus malus. Profundus ſomnus improprie κάρος dici poteſt. Itaque Galenus ait, ὁμολογηθείσης τῆς διαθέσεως, ἐν ὀνόματι μόνον ἡ διαφωνία ἐστι: *dummodo fateamur diathesin ſomni profundi, & τοῦ κάρου non diſtingui, de ſolo nomine controvertitur.* Profunde dormire multos ponit Galenus temulentos: Pueros,

Ægros, qui per quatuor aut quinque dies vigilaverunt. Et profundus ſomnus his bonus ut ſignum & ut cauſa. Alii profunde dormiunt, & ipſa diatheſis longe diverſa eſt.

Qui ſine motu & ſenſu ſoporantur, qui nec voce, nec puncturis, nec ſtimulis excitantur.

Quibus muſculus temporalis percutitur.

In principiis acceſſionum febrilium, immo in febribus ardentibus.

Et hic profundus ſomnus malus, ut ſignum, & ut cauſa, & κῶμα, & λήθαργος, κάρος, καταφορὰque nominari poteſt. Omnis talis ſopor malus ut ſignum & ut cauſa: nam & cauſa longe contra naturam eſt, quantitate & qualitate peccans, & reſolutio, oppreſſioque nonnumquam primi ſenſifici, id eſt cerebri, adeſt. In noſtro ægro ſopor iſte malus erat. De funere jam cogitabamus. Sed quum die duodecimo febris aucta videretur, & natura recreata, venam aperuimus: inde omnia feliciora fuerunt. Credo naturam iſta ſectione quaſi flabellato ſanguine erectam. Decimoquarto ſudores: urinæ boni quidem coloris, ſed non indicabant illud incendium quod intus erat: alvus perpetuo fluebat ſymptomatice: Videbatur in neſcio qua materia ſecreta a venis calor conceptus. Sed quum febris continua eſſet, tamen ſæpe τῆς ἀπυρεξίης (l) ſenſus erat aliquis, quum tamen nulla foret: immutarique illa febris falſa erat & mentita. Simile quid *in Epidemiis* legitur, quum tamen febres eſſent continuæ: nam Hippocrates per tres dies apparuiſſe febris vacuitatem fatetur. Ex hac hiſtoria doceri poſſumus ſymptomaticas ſæpe alvi fluxiones, ut quum ſine ſenſu ægri, ſenſim atque ſenſim humores ſecedunt (διαχωρήματα τὰ ἰόντα (m) vocat Hippocrates) quod & copiam, & perpetuam generationem, & naturæ quamdam reſolutionem ſignificat, profuiſſe κατὰ συμβεβηκός (n). In morbis omnibus malignis qualiſcumque fuerit excretio, quoniam virulentæ materiæ excretione, quomodocumque id fiat, juvatur plurimum, profutura eſt. 5 Et quod & humoris qualitate, & excretionis modo ſymptomaticum eſſe dicetur, id ex eventu, ſi quid virium reſtiterit, criticum erit. Secundo puto ideo laxis fibris alvum laxatam eſſe, quod ad diem fere criticum medicamentum datum ſit. At jam ex Hippocrate docuimus medicamentis præſcrip-

Hiſtor. 12. & 13. *part. ſect.* 3. *lib.* 1. *Epid.*

4. *Aphor.*

(k) Carentiam motus.
(l) Infebricitationis.
(m) Excretiones exeuntes.
(n) Secundum accidens.

præscriptis diebus instantibus criticis, aut secta vena hypercatharseis esse faciles: quod nos in plerisque observavimus: nam sequuntur sæpe sudores diaphoretici. Si natura valeat, aut arte erecta fuerit, liberantur quidem, sed diu imbecilli manent, & vix a morbis relevantur: sin imbecilla fuerit natura, eodem die quo vel medicamentum datum, vel secta vena, moriuntur: quod calamitatis & infamiæ est plenissimum. Verum antequam huic consilio finem imponamus, non erit alienum annotare quæ paullo ante diximus ex Galeno *comm. in Prorrhet.* In affectionibus febrilibus, præsertim ἐν ἐπισημασίαις (*o*), quum exacerbantur morbi ac repullulant, sæpe esse κάρον ἢ κῶμα (*p*). Mirum cur Galenus non dixit κατὰ τὰς πυρετὰς (*q*), sed dixit κατὰ νόσους πυρετώδεις (*r*): quod forte abs re dictum non est, & magna animadversione dignum existimo. Ac primum scire oportet duplicem esse febrem, unam essentialem, symptomaticam aliam. A febribus autem absolute dictis & essentialibus dicuntur capi qui absque inflammatione, vel abscessu, vel dolore, vel erysipelate, vel absque aliquo membro præcipue affecto ægrotant. Item addit *comment. in aphor.* 66. *lib.* 4. *Contumacem obstructionem & fortem, cui febris superveniens symptomatica esse dicitur. Si autem vel inflammatio aliqua sit, vel aliquid simile, quod febrem excitet, is absolute febricitare non dicetur.* Hæc Galenus. Quum itaque in febrium exacerbationibus κατὰ νόσους πυρετώδεις per febriles morbos, non autem absolute dixit κατὰ τὰς πυρετὰς, videtur id significare: Catoche, cataleptica affectio cadit in febres, præsertim eas quas committit nescio quæ in parte dispositio; ut quum materia est in cerebro, & doctrinæ gratia febris cephalica dicetur, per motum humoris in capite contenti, qui a massa sanguinis & concretione separatus esse dicetur: aut quum est in ventriculo, aut in hepate fit febris Elodes, Typhodes, Erysipelatodes: atque tunc si catoche incidat, non dicetur proprie cadere in febrem, sed in affectum febrilem: nam febres essentiales, quarum materia per venas sparsa & fusa est, ex se non habent conjunctas catochas, catalepseis, comata: 6 sed sub finem earum symptomatice potest aut coma, aut similis affectio advenire, & hoc malum ut signum & ut causa. Sed quum in episemasia morborum febrilium soporosi affectus surgunt, affectionem & pravam dispositionem non in genere venoso, sed aut in ventriculo, aut mesenterio, aut in cerebro ipso significat, & ad pravum exitum sæpe hæ febres tendunt. In tribus id genus febris observavimus. Uxor Domini Vieillard, de qua abunde supra, eam habuit, & febris erat typhodes, exacerbataque febre mox delirabat, mox attonita sopitaque plane erat. Filius domini Magni Medici annos 10. natus, idem passus est. Idem quoque & Procurator Dumontier, de quo in principio fere hujus libri. Quæ omnia annotata volui, ut hoc tamquam insolens non dicant Medici, sed ut inquisita tanti mali causa, legitima medendi methodus inveniatur.

ANNO-

(*o*) In annotationibus febrilibus.
(*p*) Carum & coma.
(*q*) Secundum febres.
(*r*) Secundum morbos febriles.

ANNOTATIONES.

1. *In eo ſenſu* ἰσχοφόνυς (*s*) & παφλάζοντας (*t*), id eſt τραυλὺς (*u*) *ait melancholicos morbos experiri ſolere: quod mirum eſt, quum utrique ſint frigidi, humidi, molles, effeminati, & veluti aquei. Hippocrates* lib. 2. Epidem. ſect. 5.

2. *De ſomno initio febrium, in febribus, & dum corpus æſtuat intus. Hippocrates* comment. in part. 17. ſect. 4. lib. 6. Epid.

3. *Tamen quidam coma ab oppreſſione cerebri oriri dicunt; caron ab ejuſdem reſolutione.*

4. *Reperio aliam ſoporoſam affectionem lethargum appellatam, idque ob ſpeciem quamdam peripneumoniæ. Vide* lib. 2. noſtri Ephemer. *Quomodo comata etiam in principio febrium ardentium inciderint, annotat Galenus ex Hippocrate* comm. in partic. 37. ſect. 3. lib. 3. Epid.

5. *Etſi per hypercatharſin iſtam educuntur putria, corruptaque; tamen melius fuerat ea non agitaviſſe. Multa enim ſunt in corpore corrupta quæ ſuo gremio adhuc natura continet ac regit; etſi facultatem ejus retentricem forti medicamento & attrahente concutias, non mirum ſi laxatis fibris omnia effluant magno virium diſpendio.*

6. *Quæſtio vero eſſe poſſit an coma incidens in febrem ſub finem fiat vitio particularis cerebri, vel vitio totius corporis: Particulari vitio, ut quoniam in morbis longis & acutis quibuſdam ſingulæ partes ſeſe exonerant, ſi in cerebro materia moveatur quæ coma inferat. Univerſi corporis vitio, ut fiat per depoſitionem veneni morbum cauſantis in cerebrum ipſum: & talia comata & ſymptomata incidunt in febres deſinentes natura falſas criſes moliente. Id enim eſt judicatorium, non judicans.*

CONSILIUM LXXXIV.

De febre maligna.

JOannes de Longueville a caſtris rediens febre maligna prehenſus eſt, quæ multos in caſtris ſtativis ad Rupellam jugulavit. Admirabile eſt qualia ſymptomata contigerint, ut poſtea narrabo. Initio febris mitis, qualis accendi ſolet potius in ſpiritibus & in materia phlegmatica quam in biliofa, quod motus ſubitos non haberet: dolor capitis ab initio ſæviſſimus: dolores vagi: calor multus intus: pulſus ſatis frequens, ſed non multum elatus: lingua initio plane arida, & tamen calor ſimilis non percipiebatur: alvus ſatis belle reddebat. Circa ſeptimum ſecta vena; & ſanguis

(*s*) Gracili voce præditos.
(*t*) Lingua hæſitantes.
(*u*) Balbos.

ſanguis plane putris educitur : Singulis noctibus omnia graviora : viſa eſt lingua nigricans : urinæ initio confuſæ & flammeæ, bilioſæ. Nono urina citrina, mala, luſca : delirabat : facies ἐξέρυθρος (*x*), oculi ardentes ; alias comatoſus : delirii aut lethargici affectus erat metus. Itaque conſilio quorumdam practicorum, non reformidantium uſum vehementioris cathartici, tametſi febrilis calor dehortari videatur, data eſt tabella electuarii diacarthami in juſculo, quæ elicuit multam materiam olidam, albicantem, ac ſi diceres pultem quamdam. Hoc autem factum ut majore vi revelleretur vapor ab iſta materia elevatus qui ſubeſt, aut coma, aut lethargum eſſet inducturus, unde parotidon metus fieret. Noctem undecimam moleſtiarum pleniſſimam habuit : mane deficiebat pulſus, mox formicans apparuit : idem pæne per tres horas manſit : mortem in propinquo denuntiabamus. Credibile tunc naturam moliri voluiſſe criſin, ſed & debilis, & materia nondum præparata id non potuit. Cordi applicatur cataplaſma ex mithridatio, theriaca, addito pulvere diamargariti frigidi : potu datur theriaca, confectio Alkermes cum aqua theriacali, aquis cardiacis, vino albo, ſyrupo granatorum & granis aliquot ambræ. Pulſus ad ſe redit poſt inſignem illam mutationem, & jactationes multas : urinæ ab eo tempore inæquales, ſed maxima ex parte crudæ erant & aqueæ : & tamen non habebant alienum colorem aut contentum : nil de incendio interno declarabant, omnia cruda erant. Cibum capiebat ; lingua aridiſſima ; quod mirum, quum urinæ aliter ſeſe haberent : Alvus cœpit liquida dejicere. Decimoquarto nil commemorabile : ſemiſopitus : nil de materia in præcordiis contenta excernebatur, quæ vere illius febris cauſa erat, & ſeges : ſumma erat virium infirmitas. Decimoſexto datum rheum : tenuia ὑδατόχολα (*y*) excrevit : nil craſſum : nullus ſudor : urinæ tenues perſeverabant : tales apparuerunt quales in Clazomenio : & longitudo morbi ſignificata eſt : & niſi ætatis firmitas obſtitiſſet, vix eam vim morbi ſuſtinuiſſet. A die duodecimo nil feceſſit craſſum niſi ſub finem effectus medicamenti. Morbus qui acutus erat, incipit longus eſſe : ſenſim evacuatur educiturque materia in hypochondriis contenta : & quod educitur, craſſitie pultem referebat : ſic convaleſcit. Conſultum eſt ut ad tenuis ichoris excretionem, qui ſæpe ſpiritus contaminat, febre etiamnum præſente, ſed concedente multum, exhiberentur unc. viii. decoctionis chinæ cum multa ſcabioſa paratæ, addita dr. j. cinnamomi.

Hinc diſcere oportet eos qui optimo habitu præditi ſunt, & integra ſanitate, non lubrica, ut plerique bilioſi, tenues, fruuntur, dum de ſanitatis ſtatione depelluntur, crudos admodum morbos experiri, & horum vires ſuſtentari debere donec morbus mitificetur. Unde in pleriſque qui omnium robuſtiſſimi eſſent, iſta maligna temporis conſtitutione horrenda ſymptomata obſervavimus : & ii pæne ſani morbis tentati ſunt, ab iiſdemque jugulati ſunt. Itaque hic magna cautio adhibenda, ne ſi valida initio medicamenta data fuerint, agitemus materiam quam educere nequeamus ;

(*x*) Prærubra.

(*y*) Aquoſo-bilioſa.

mus; intereaque nil aliud agamus quam ut naturam infirmemus, minusque idoneam reddamus ad sustinendam tantam morbi contumaciam & longitudinem.

Joannes du Teil simili fere morbo correptus est: Is juvenis erat, robustus, lacertosus, expeditus; & incredibile dictu quot & quanta affuerint symptomata, ut ancipites fuerimus de morbi exitu ad vicesimumquintum diem. Audio illum mœrore aliquo affectum quod res in amore secundæ non essent: at tametsi quorumdam Medicorum opinione, procatarcticarum causarum observatio in morbis curandis inutilis videatur, tamen in dignoscendis, præsertim quod ad ideam morbi spectat, plurimum posse videtur: hinc Hippocrates *in historia de Sileno*, causarum procatarcticarum meminit, & non abs re, ut Galenus *in Comment.* docet: Mirum quod ait Galenus *in lib. de different. febr.* febres putridas a causa procatarctica non oriri. Cur itaque Hippocrates causarum procatarcticarum meminit, ut quum loquitur de quodam, qui quum rudimentum febris haberet, incidit in febrem perniciosam: quod quum jam leviter febricitaret, largiter potavit? Illum errorem commissum tanti facit Galenus, ut periculum creavisse existimarit. Item dum Euryanactidis filiæ historiam commemorat, causam procatarcticam quamdam non omisit: hanc racemum gustasse dicebant. Et si conditio vitæ, ut si quis ruri degat, aut in urbe, ad constitutionem morborum tenendam apprime conducit, cur non & causa procatarctica? Sed quum Galenus loco supradicto ait causas procatarcticas putridam febrem non parere, non negat quin possit excitari a causa procatarctica; sed putrens nisi fuerit humor, non generatur febris putrida: nam loquens de Sileno ait, illum in diariam debuisse incidere ob causas istas externas: sed quia corpus morbo erat obnoxium, facile impressio facta est in humoribus: *Pluribus commentar. in illam historiam* explicat qua ratione a causis illis procatarcticis tam perniciosæ febres excitentur. Itaque mœstitia concepta potuit aliquid afferre. Et hic non verebor dicere observasse me omnes morbos qui mœroribus affectibusque animi successere, aut eosdem perpetuos comites habent, esse δυσκρίτυς ϗ δυσλύτυς (z). Quum medicamentum blandum sumsisset, voluit sibi venam secari postridie: & quum noctem implacidissimam habuisset, mane toto erupit sudor corpore: & quum indicta esset hora Chirurgo secandæ venæ, aut erumpebat adhuc sudor, aut paullo ante præcesserat, quum imprudenter jam præ sudore corpore resoluto vena reseratur; unde animus defecit, nec mirum est: adeo occasio præceps est, & alias captanda est, alias omittenda: tametsi hoc vel illud agendum merito videatur: parum sanguinis detractum est, ob deliquium succedens. Ab eo tempore adeo languidus fuit, ut nulla parte corpus movere posset, immo ne minimam manus contrectationem ferebat: an id ab illo errore commisso manarit, ignoratur: tamen hoc potuit juvare plurimum. Febris erat adeo κακοήθης (a), (morbum autem male moratum definit Galenus quum mitior non

Histor. 2. sect. 3. lib. 1. Epid.
Cap. 7. lib. 1.
Histor. 2. sect. 3. lib. 1. Epid.
Histor. 6. sect. 2. lib. 3. Epid.
Comm. in par. 1. sect. 3. lib. 1. Epid.
Quod morbus κακοήθης.

(z) Ægre judicabiles, & ægre solubiles.
(a) Mali moris.

non ſit, tametſi omnia legitima fuerint adminiſtrata) ut id ratione febris contingere potuerit. Febris continua: jactationes aſſiduæ, virium lapſus: ad ſextum diem pulſus plenus quaſi explicata febre, hinc capitur ſecandæ venæ occaſio: nil allevatur. Urinæ flammeæ, alias ſanorum ſimiles, quum tamen febris perſeveraret: quod in ſuperiore ægro obſervatum eſt. Non ſentiebat quicquam mali, ſed mens ægrotabat: morbus in eodem ſtatu perſeverabat: non meminerat multorum: ſemiſopitus erat: comatoſus: & revera niſi ſymptomatica per alvum evacuatio ſucceſſiſſet (quam evacuationem qualiſcumque ſit, in malis morbis juvare plurimum, ante demonſtratum eſt) aut comatoſus interiiſſet, aut moleſtas parotides habuiſſet: ſed ſubductio alvi illa, illo minime ſentiente, & perenniter ſuas ſindones concitante, infelici eo exitu illum liberavit. Item urinam reddere non meminerat. Satis belle cibum capiebat, & capere meminerat: cetera obliviſcebatur. Fluente alvo etiam nil manifeſto febris remittebatur: ſed tandem obſervatum illum fluorem febris finem attuliſſe. Tanquam pondus iners in lecto jacebat, provolvebatur non ſuo, ſed aliorum nutu: in neutrum latus ſuo nutu decumbere poterat. Nulla mutatio in pulſu, in urinis erat. Et quod mirum, diebus criticis natura aliquid moliri volebat, ſed quum nil præclare facere poſſet, manabant ſudores frigidi, pulſus deficiebat, contrahebatur. Si natura potens fuiſſet, criſis in eos dies incidiſſet. Deinde prior pulſus redibat. Lingua aridiſſima, ſitis tamen nulla; nec enim ſe ſitire putabat. At δίψα παραλόγως λυθεῖσα κακόν (*b*). Sed delirabat. Ignorabatur quæ cauſa tantæ virium ruinæ foret quum corpus juvenile foret; mos illius morbi inauditus. Non potuit non ſuſpectus eſſe morbus, quod ſine cauſa manifeſta adeo impotens factus fuiſſet. Ad decimum ſextum & ſeptimum diem circa os ſacrum tumor niger ambuſto & carbunculo ſimilis apparuit: 2 non ſentiebat, licet eſſet dolorificus: erat carbunculus. Alvus fluebat, & id commode. Circa viceſimum diem reſtitit alvus: ſpes ſalutis fuit: ad ſe rediit. Corpus erat arens, ſqualidum, velut exuſtum. Erat occultum incendium quod humores exuſſerat.

Comm. in par. 1. ſect. 3. lib. 1. Epid.

Febris erat ἀσώδης (*c*), peſtilens, quæ illum interemiſſet, niſi alvi profluvium etiam ſymptomaticum (quamquam omnia quæ fiunt ſymptomatice ſunt ſuſpecta) ſucceſſiſſet. Juvit quoque ætas, quam magni facit Galenus *comm. in Epidemior. libros*, ad ſuſtinendam malignam vim morborum & longitudinem.

ANNOTATIONES.

1. *Vide locum præclarum de malis excretionibus quæ aliquando bonæ ſunt æſtimandæ ex fine, non ex cauſa*, in ſequentibus & ante Conſilium III.

2. *Hoc non fuit criticum, ſed ſymptomaticum; & ſi multa talia excreta fuiſſent, illi forte melius fuiſſet; ut ex* lib. de atra bile *conſtat*, cap. 4. *Tamen utrumque hoc naturam juvit.*

Proprie

(*b*) Sitis præter rationem ſoluta malum.

(*c*) Faſtidioſa; anxia.

Proprie erat phygethlon, ut in explicatione aphor. de gibbis *diximus.*

3. *De eo verus aphorismus in Coacis*: Mentis emotiones taciturnæ, non quiescentes, oculis circumspicientes, spiritum extra efferentes, perniciosæ sunt: sed & ita affecti ad insaniam deveniunt. Qui vero in ventris turbatione ita exacerbantur, his nigra circa indicationem prodeunt. *Quod huic ægro contigit. Et si vires suffecissent, vix contineri potuisset.*

CONSILIUM LXXXV.

De destillatione in pulmones.

ILlustris viri filia (cujus nomini parcendum ducimus) annos nata quinque, cœpit valetudinaria esse, quum annis superioribus integra sanitate, prout tulit ætas, frueretur. Nata est avia gibbosa, proinde proclivi ad affectus pulmonis: hinc congenita ad tabem dispositio. Hippocrates *in Epidem.* meminit cujusdam filiæ ad tabem propensæ, cujus dispositio ad tabem mediocris morbi, & ad necandum non sufficientis adventum ita adjuvit, ut in ista morbi lenitudine obiverit: & ideo Hippocrates sub finem historiæ adjecit, ἦν δὲ συγγενικὸν φθινῶδες (*d*). Quod ab Hippocrate Galenus *in Commentario* adjectum dixit, ut convellatur quorumdam Sophistarum opinio existimantium nullum esse congenitum affectum: unde mirum qui fiat ut hæc puella, quum olim excederet humiditatis puerilis mediocritatem, unde ἄναρθρος (*e*) apparebat, ut nec articuli, nec venæ forent conspicuæ, nunc quasi mutato temperamento, præter rationem macra, λεπτὴ (*f*), extenuataque appareat; ut omnes & articuli & venæ facile sub aspectum cadant. Hoc ad vermes relatum est: sed tamen quum malum perseverare videretur, & summa esset catarrhi & destillationis in pulmones facilitas, immo & sororem habuisset quæ a congestione humoris frigidi cataleptica interierit, ferinam destillationem hujus mali occasionem arbitramur. 1 Accedit quod præter ætatem, præterque morem hæmorrhagiam patiatur, quod, sicut & genarum rubor, pulmonicorum proprium exsistit. Sic de illa tria quæsita sunt: Cur præter rationem macruerit; cur a natura & statu abs re ita desciverit; an lacti asinino locus sit, & num id vermium generationi, cui obnoxia est, officiat. Sanitas quidem in firmitate aliqua consistit, & actionum bonitate: & eos dicimus sanos quibus corpus εὔχροα (*g*) & solidum est: tamen utrumque fallax: etenim pulmonicis suffunditur rubore facies ob affluxum sanguinis & caloris vaporem, & tamen iste rubor bonus est. Extenuationis causæ sunt penuria alimenti, exercitationes plures, vigiliæ, dolor, morbus,

Histor. 6. sect. 2. lib. 3. Epid.

(*d*) Cognatum erat quidpiam tabificum.

(*e*) Inarticulata.

(*f*) Extenuata.

(*g*) Bene coloratum.

morbus, & præcipue si colliquans fuerit, pravitas humorum, imbecillitas denique ipsa: in hac vermes forte aliquid potuerunt 2, sed destillatio multum potest: unde videmus eos facile macrescere quibus destillationes sunt perennes, nisi insufflentur ac intumescant. Quærebatur num lac asininum ex usu foret; quoniam calor acer quodammodo est; æruginosa expectorat, quæ moram in substantia pulmonis trahentia erodunt, & ideo sputum cruentum promovent; ideo lac ex usu foret: nam ut seri exuberantia superat, ita pinguedine ceteris cedit: & mel aut saccharum admiscendum ut seri acrimonia retundatur, quod in ventriculum vacuum ingestum facile fundum refrigeraret.

Cap. 6. lib. 6. de placitis. Sed objicies: minima alteratione opus habet: immo Galenus videtur velle lac alterationem in ventriculo non habere. Item quum laudemus lac asinæ, quod facile transeat, mel aut saccharum istam transeundi facilitatem impediet; utrumque enim admistum lac ipsum incrassat. Tamen tum ut lac ipsum sua serositate fundum ventriculi non lædat, nec facile irritando diarrhœam aliquam afferat, saccharum admiscemus; faciet enim ut moram in ventriculo aliquam trahat, & ita coquatur, deinde coctum a natura distribuatur. Et ut aliis locis observavimus ex Galeno, *3. de alimentis.* si aut mel, aut sal lacti admisceatur, fieri non potest ut lac in ventriculo concrescat. Immo dum serum præscribit iis quibus ilia obmurmurant, & salem & mel remiscet. *Comm. in aph. 64. lib. 5.* Ceterum visum est e re fore si loco lactis asinini, hieme præsertim, quo tempore butyrosum lac non suppetit ob herbarum penuriam, aut negligentiam eorum qui non ad auxilium, sed ad quæstum, asinas alunt, uteretur jusculo consumto fere pullo & carne vitulina, cum passulis, hordeo rite lauto, cichorio, lactuca, seride, acetosa; & pugillus hyssopi sub finem in eo jure madescat: Nil aliud in jentaculo dabitur. Quod si magno usu ejusmodi jusculorum fibræ alvi laxentur, aut albicans dejectio appareat, temperandum erit; firmata deinde alvo redeundum erit. Quum catarrhus infestabit, bolus cassiæ devorabitur: aut si alvus liquescat, ejusmodi tabellæ concinnabuntur.

℞. Electuarii diaireos simplicis, dr. ß: electuarii triasantalon simplicis, dr. j: rasuræ eboris, cornu cervi, pulveris glycyrrhizæ, ana, gr. vj. cinnamomi, gr. iij: ambræ griseæ, gr. ij: rhei, dr. ijß: cum saccharo in aqua rosarum soluto fiant tabellæ dr. ij deauratæ: utatur sæpe.

Utetur pineis & amygdalis decorticatis cum saccharo: vel pineæ excipientur saccharo rosato: sæpe syrupo de bechio, conserva bechii, syrupo de siccis. Liberale prandium esto, parca cœna: sero assa, elixa mane convenient. Caput vernice suffiendum. Thorax illinendus, & panno escarlatæ contegendus. Hydromel hieme conveniet. In aqua mica panis albi macerabitur. Vitandus statim a cibo somnus. Coriandrum sæpe mandet. Panis erit syncomistus: sin macrescere videbitur, utetur pane pisto & subacto in lacte. Vitanda ciborum varietas. Jupiter frigidus fugiendus. Hieme aëre calido moderatoque continebitur.

ANNO

ANNOTATIONES.

1 *Nam Ariſtoteles vult puellas ante ſtatum menſtruorum tempus nec varicoſas, nec hæmorrhagicas, nec menſtruas eſſe debere.*

2 *Initio deſtillationum quidem corpus plenum eſt, ſed poſt emaciatur ac extenuatur, ut ex* lib. 1. de morbis *apparet.*

CONSILIUM LXXXVI.

In quo quæritur, Cur exigua puris excretione animus facile deficit?

QUum Medici vulgo in miſſione ſanguinis liberales eſſe ſoleant, mirum ſit cur in educendo pure tam reſtringantur: tamen quæ materies in pus abit, ſanguis actu erat, ſive is intra naturæ limites contineretur, ſive ab iiſdem recederet. At experientia probavit exiguo pure aut vi excreto, aut ſua ſponte mananti, majorem virium jacturam contingere, quam ſi ſanguis aut plenius detrahatur, aut ſponte fundatur: ideo vetabat Hippocrates ne purulentis conferta fiat evacuatio: & tamen luculentæ venæ ſectiones ab eodem commendantur; immo procedit ſæpe donec ſectione animus linquat, deficiatque: quæ duo inter ſe pugnant. Cur ſi dum tumor aliquis partem occupat cum tenſione & rubore, ſectione ad leipothymiam celebrata, tumorem prohibemus incremento; immo non modo materiam antecedentem avertimus, ſed de conjuncta adimimus (quod livor ſanguinis docet) quæ proxima puris materia eſt, immo fere pus eſt? cur quum ſanguis jam actu & reapſe pus erit, idem non factitabitur? Sed contra eductio paullatim fit metu exſolutionis virium & ſpirituum. Teſtamur nos dolorem lateris quatriduanum & vehementem, quum fiuſtra ternam ſectionem celebraviſſemus, & ſanguinem laudabilem detraxiſſemus, ſecta quarto vena radicitus ſuſtuliſſe, quum tria inſignia vaſcula ſanguine purulento plena detracta eſſent. Itaque allevatio ægri tam ſubita, & eductæ materiæ qualitas, conjunctam ipſam materiam deciſam detractamque confirmavit, & tamen conferta eſt evacuatio; cur non animus deficiebat? Cur itaque conferta ſanguinis excretio non æque exſolvat ac puris ipſius eductio? Nam in febribus putridis quum ſanguis ſubviridis, aut purulentus adimitur, idque inſigniter, minus id naturæ moleſtum eſt quam ſi in iiſdem febribus laudabilis ſanguis minore copia detraheretur. Declarat ægri alacritas quum ſanioſus ſanguis eductus eſt: ſed num iſte ſanioſus ſanguis puri analogos eſt? Ideo Princeps, aliter quam quidam Medici, quorum opinionem exploſit Galenus, qui poſt quartum diem nefas eſſe ducerent ferire venam, in periodicis febribus tertium paroxyſmum exſpectari voluit, ut non prius celebretur ſectio quam a ſe mutatus

Aph.27.lib.6. *Aph.23.lib.1.* *& 4. ſanit. tuend.*

Comm. in hiſtor. de Anaxione.

tatus

tatus ſanguis fuerit: ac ſi putaret naturam alacriorem fore putri excreta materia, quam ſanguine laudabili. Dyſenteriæ & hæmorrhagiæ ſæpe viſuntur αὐτόματοι (*h*): in quibus ἀθρόως (*i*) ſanguis educitur: mulieres alias vomunt, alias inſignes ſatis per uterum effluxiones patiuntur exiguo virium diſpendio, & tantula puris excretio, tantæ virium exſolutionis cauſa exſiſtit? Galenus explicat quidem cur a ruptione interni phymatis puris effuſio leipothymiam accerſat, dicitque id fieri ob ſpiritus vitalis diſſipationem. I An non etiam miſſione ſanguinis ſpiritus effluunt? Cur ſpiritus ſanguinis ac puris non æque ſunt comites? Immo pus contra naturam quid eſt, & ſin excluſionem indicat, ut ſanguis ſui conſervationem. Quod ſi & pure & ſanguine effluente ſpiritus vitales minuiuntur, in phlebotomia quum ſanguinis largior ſit excretio, major quoque ſpirituum erit evacuatio. At credo, arteriotomia ſine manifeſta iſta exſolutione fit, & tamen confertim ſpiritus vitales effluunt ac exſiliunt.

Comm. in aph. 8. lib. 7.

Sunt qui ad dolorem, qui in aperienda vomica infligitur, recurrunt, ut idem fiat quod in ſectione venæ malleoli, quæ quoniam dolorifica eſt, ideo deliquium affert potius quam ſectio in aliavis parte. Sic quia aperta vomica cauterio aut ferro dolor fit, pus membranas pungit dum effluit, ſpiritus evacuantur, nervuli neceſſario feriuntur, tumor aderat dolorificus (at nil æque vires dejicit ac dolor) eoque magis quo partibus nervoſis eſt propinquior, aut emunctoriis partium: immo in minimis furunculis tantus ſæpe dolor adeſt, quum exigua moles ſit materiæ, ut animus ſæpe linquat, (niſi forte ad τὴν κακοήθειαν (*k*) id referatur) mirumne ſit ſi ratione doloris qui ob tumorem & inflammationem procedit, & ejus qui aut cauterio, aut ferro infligitur, & ratione cæſionis nervulorum arteriolarumque, & acrimoniæ rei effluentis, & vaporis qui a mota putri materia excitari ſolet, tantopere vires exſolvantur? Immo, quod mirum, ſi portiuncula aliqua ſanguinis cum pure effluat, ut pus cruentum ſit, major eſt virium ruina. Unde hoc eſt ſi dolor hanc leipothymiam affert ob diſciſſionem corpuſculorum illorum, in ſectione venæ ſecantur quoque vaſa & cutis: item diu ſanguis effluit donec tria compleantur vaſa, non tam diu pus fluit. Cur curſus ſanguinis diuturnior non afferat eam leipothymiam quam breviſſimo tempore puris effuſio? Dum abſcinditur ſphacelatum crus, arteriæ magnæ & nervi ſcinduntur nulla fere animi defectione; in tormentis feſtuca contunduntur rumpunturque artus, & tamen nullus animo deficitur? Minima arteriolarum ſectio tantæ exſolutionis auctor erit? Niſi forte dicas in cruris ablatione, & artuum confractione violentam eſſe ſpirituum agitationem, ut natura omnes tum vires & opes explicet majori vi non ceſſura: at quum pus educitur, languet natura, nec ſeſe ita erigit.

Alii exiſtimant ideo puris eductionem majorem virium jacturam intendere, quod natura in partem abſceſſu occupatam multum ſanguinis & ſpiritus

(*h*) Spontaneæ.
(*i*) Cumulatim.
(*k*) Pravitatem & malignitatem.

ritus miserit tamquam suppetias suas: quorum omnium evacuatio contingit quum pus effluit; hinc animi defectio. Natura quidem opem subsidiariam latura in affectam partem ea relegavit: at non est probabile ob evacuationem sanguinis & spiritus in subsidium missorum tantam perturbationem & defectionem evenire: multo enim major utriusque fit evacuatio in phlebotomia, quam in effluxione puris: immo spiritus in parte ipsa contenti, & sanguis jam corrupti sunt, & a sua temperie desciverunt: dum per sectionem sanguis mittitur, spiritus limpidi & puri effluunt. At credibilius est naturam amantem esse rerum gratarum quam ingratarum, ut crises liberales testantur: quamquam concedimus in tetro etiam pure spiritus laudabiles contineri; sed quæ abscessit & deposita est materia naturæ molesta est, quum in pus versa nonnisi sui exclusionem insinuat: secreta jam est, & ideo exclusioni parata, particularem quamdam in membro affecto plethoram facit: ideo exclusio videtur a natura fieri. At cedo, quanta solet esse naturæ alacritas quum id excluditur quo premebatur?

Galenus causam videtur aliqua ex parte explicasse, cur conferta aquæ aut puris exclusio non sit molienda; non quin tota excludi debeat, sed non ἀθρόως (*l*). Et quum illud ἀθρόως significet contrarium τῷ κατὰ βραχὺ, & τῷ κατὰ σμικρὸν (*m*), id est, & ad quantitatem, & ad tempus referatur: ita hoc loco sumitur, ut fiat exclusio totius puris, non in uno tempore, sed in pluribus, ut pluribus vicibus una conferta copiosaque exclusio compensetur. Quod autem nunc aperta vomica excernitur, confertim quodammodo fieri debet, ne si pauca puris excretio longo tempore fiat, ista diuturnitate debilitet: sed uno tempore omnis evacuatio non est molienda. Galeni verba sunt: *Quum quis tumor suppurat, & is magnus, æque est periculosa in aliis partibus confertim facta evacuatio, ac aquæ in ventre, & in thorace puris, quum illico animus linquat, vires labascant, ut ei imbecillitati viriumque ruinæ remedium quæratur. In iis itaque ob magnam corporum divisionem, dissidium ac distensionem oscilla corporum quorumdam arteriosorum adaperiuntur, quæ prius tamquam ἐπίπωμα quoddam, id est, operculum, pus ipsum continebant, quo confertim evacuato, multorum una spirituum effluxio contingit, & consecutio (utitur enim verbis συνέπεσθαι καὶ ἐκκρίνεσθαι) (n) hincque laborantibus creatur periculum.* Hic meminit tumoris magni, qui necessario diremtionem, dissidium, distentionemque magnam affert; unde dolores, ut & distentio, & tumoris magnitudo ad inducendam istam, de qua sermo est, imbecillitatem, videantur concurrere: tamen si diligenter locus legatur, eam virium jacturam uni spirituum evacuationi attribuit: evacuationem ipsam infert arteriarum sectio, quæ pus ipsum continebant tamquam operculum quoddam. At jam docuimus non sufficere ad leipothymiam inducendam istam spirituum exclusionem, quum & in arteriotomia arteriarum corpus secetur (dicitur enim ἀπὸ τοῦ τὸ ἀρτηριῶν σῶμα τέμνειν) (*o*) & in phlebotomia spirituum fiat evacuatio. Alio in loco autem

(*l*) Cumulatim.
(*m*) Quod breve est & parvum.
(*n*) Concomitari & judicari, secerni.
(*o*) Ab arteriarum corpore secto.

puris exclusione ἔκλυσιν (*p*) induci ob exclusionem spiritus vitalis docet. Hic generalius τῦ πνεύματος (*q*) exhaustum recenset, non addit τῦ ζωτικῦ πνεύματος (*r*): & hoc nectit theorema: *Commune est omnibus ruptionibus ut exsolutio virium defectioque animi consequatur, idque ob spiritus vitalis effluxum.* At ante quæsitum est, cur eruptione puris sequatur potius vitalis spiritus inanitio, quam sanguinis detractione? Nam non inepte quidam interpretantur eam leipothymiam ad quam usque ducit aliquando Hippocrates in magnis doloribus & inflammationibus, de exclusione spiritus animalis, eaque non inclusiva, sed exclusiva, ut desinat fluere quum ea adventat, non quum actu jam est: quoniam vacuatio spiritus vitalis plus periculi intentet, quam spiritus animalis. Propterea τῆς συγκοπῆς (*s*) nomen usurpant pro præcipiti omnium virium ruina, evacuato aut dissipato spiritu vitali, qui spirituum animalium est fons & scaturigo; Nomen autem Leipothymiæ & λειποψυχίας (*t*) ad defectionem animi referunt ob spiritus animales exhaustos; ut τῆς ἐκλύσεως (*u*) nomen ad utrumque referatur. Quum tamen ait commune esse omnium ruptionum ut animi defectio contingat, non est usus verbo syncopes, sed leipothymiæ: vim autem ejus adauget nomine τῆς ἐκλύσεως, quam fere vocem ἀντὶ τῆς ἐκλύσεως, aut τῆς ἀδυναμίας (*x*) usurpant. Et cum leipothymia ipsa potest virium αὐταρκία (*y*) esse, cum syncope non potest esse.

Comm. in aph. 8. lib. 7.

Nos autem quum parum probabiles tantæ exsolutionis causas ob paucitatem effluentis puris comperiamus, alias excogitare, & brevi exponere in animo est. Paullo ante cumulum rationum adduximus ob quas ea dissolutio eveniat: quoniam (pace Galeni dicam) non est satis dicere id fieri ob spirituum effluxum. Dolor qui a ferro aut cauterio infligitur, immo & doloris opinio qua inhorrescunt quum abscessus ruptionem subolfaciunt, punctio membranarum dum pus fluit, evacuatio spirituum, sectio nervulorum, arteriolarumque & cutis, dolor qui primus aderat ob puris ebullitionem & putredinem, necnon partium tum distentionem, tum diremtum, tetra anathymiasis ab erumpente elata pure, denique hæ omnes causæ in unum coeuntes hanc forte exsolutionem afferunt, non autem una atque altera causa; alioqui sanguinis detractio majorem virium prosternendarum occasionem afferret. At nos probabiles alias causas comminiscimur. Pus etsi exclusionem sui indicat, naturæ tamen opus est, immo quid elaboratius quam sanguis: & quum in causa antecedente sanguis sit laudabilis, ex eventu aliena fit natura, quoniam tamquam onus depositum est in partem, aut in ea ipsa parte ob imbecillitatem collectus, aut vi aliqua attractus, & quantum potest nititur natura cum partibus solidis assimilare. Porro natura est vis ipsa partium solidarum: & si vis infertur partibus solidis, non sine querela id fit. Æqualitas, albor, lævitas declarat naturam eo

(*p*) Exsolutionem.
(*q*) Spiritus.
(*r*) Animalis spiritus.
(*s*) Syncopes.
(*t*) Leipopsychiæ.
(*u*) Exsolutionis.
(*x*) Loco defectus animi, aut impotentiæ.
(*y*) Sufficientia.

eo processisse, ut si materies pateretur, id totum exactum excultumque tamquam cambium, ultima assimilatione in naturam partis converteret. 3 Sic & ratione qualitatis, quatenus refert ideam spermaticarum partium, & ratione spiritus tum in materia coerciti, tum ad eam perenniter affluentis, non potest artificio Medici erumpere, nisi natura reclamante: tum quia spiritus exsiliunt, tum quod pepasmum receperat, ac idem ei pæne sit ac si propria foret πέψις (z): eodem enim in pepsi & pepasmo naturæ consilium dirigitur. Hippocrates scribit πῦον φλεβὸς ϗ ἀρτηρίας τροφή. *Pus venæ & arteriæ est alimentum*: vel arteria & vena proprie nutriuntur materia alba & sanguine dealbato, vel quum natura mora conficit sanguinem in pus tamquam in familiarem materiam agit ac si ea in alimentum esset cessura. Hinc videmus si parum sanguinis cum pure effluit, exsolutionem majorem sequi, quod ex eo sanguine tamquam ultimo alimento in sinu jam partis deposito natura carere nequeat, & non, nisi cum querela, effluere sinat. Quid si puri cum spermate tantam analogiam esse dicamus, ut quemadmodum tantula seminis excretio ob materiei ipsius naturam, quod jam fere pars solida sit, & res naturæ benigna, & spirituum copiam, corpus brevi prosternat, ita & puris eruptio? In utroque naturæ charactere elucet; ideo Hippocrates semen partem hominis poten- *Lib. de genit.* tissimam convincit, quod eo tantulo excreto homo imbecillimus relinquatur. 3 Pus & semen partes potentes dici possunt, quod in utrumque natura vires excreverit, tamquam in rem proxime in alimentum cessuram, non partium carnosarum, sed spermaticarum. At sanguis etsi naturæ gratus, non adeo tamen gratus ac id quod jam characterem, ideam & naturam partis solidæ (in qua vis omnis hæret) suscepit. Accedit quod multus adeo in corpore sanguis sit, ut detractionis incommodum (nisi quis adeo imbecillus sit ut minimum non ferat in corpore tumultum) non facile sentiatur. Addam ad superiores rationes unam, in pure quid malignum continetur, ut eo agitato per sectionem facile per arteriolas ad cor vis deferatur. Hinc in malignis tumoribus, præsertim si nervis insignibus propinqui sint, vulgo eruptione pauci puris tanta exsolutio sequatur, ut in propinquo mors esse videatur. Et quod sanguis tumorem faciens extra vasa sit, minus molesta esse deberet detractio quam si in vasis contineretur, & a natura regeretur. At quia e vasis effluxit, facilius corrumpitur, tetrumque vaporem spirat, unde nisi tempore excludatur, quum confectum pus est, brevi livescit & graveolet, & inficit partem. Quod *Aph. 20. lib. 6.* ab Hippocrate dictum, *Si sanguis in ventrem effunditur, suppurat*: Galenus ait melius esse si dicamus corrumpi. Hinc patet egressum sanguinis e conceptaculis corruptionis causam esse: quæ corruptio inficiens spiritus dum movetur (quia omnis materia putris quiescens minus mala esse solet quam si moveatur) & excluditur, mirum-ne sit si λειποθυμία, aut ἔκλυσις (a) consequatur.

(z) Coctio.

(a) Leipothymia aut exsolutio.

ANNOTATIONES.

1. *Immo in praxi observamus quum sanguis impurus educitur, luculente id fieri & exiguo virium dispendio, dummodo corpus sit repurgatum; quum sanguis purus educitur, statim exsolutio sequitur: at impuro sanguini cum pure analogia est.*

2. *Et sudor, & seminis excretio licet exigua, & puris, vires convellit.*

3. *Videmus chylosam evacuationem per alvum plus afferre exsolutionis virium, quam multam aliam evacuationem.*

4. *Qui fit ut copiosa hæmorrhagia, aut per alvum exclusio non tam dejiciat vires quam sudor? Quoniam cum sudore spiritus evacuantur multi, & rori ipsi, id est, ultimo partium alimento vis infertur. Quomodo & quum pus tamquam partis ultimum alimentum, demitur, vis quoque parti inferri videtur.*

5. *Tamen aliquis objiciat de lacte, quod quum sit ultimum alimentum, & album, tamen magna satis copia detrahitur innocue. Alii recurrunt ad opinionem Aristotelis, qui putat mutationem tam subitam incidere quum pus, aut simile quid effluit, quod in locum evacuati puris calidi succedat aër frigidus, minime mutatus, qui ferit membranas.*

CONSILIUM LXXXVII.

De Parotidibus.

JAno Memmio dolores aurium tertio die excitantur. Quæritur an isti dolores & hæmorrhagiæ in tertium & quintum diem incidentes criticæ? Cur non criticæ essent? & tamen utrumque tertio & quinto die Medicis suspectum fuit. Si sudores tertio & quinto incipientes boni, cur non & parotides, & alia id genus? Galenus *in commentar.* ait non sudores tantum in eos dies incidentes bonos, sed & dejectiones, & abscessus, si modo effatu digni. Scio quidem Hippocratem nolle eos dies esse decretorios, tamen τὰ κρίσιμα (b) in eos dies possunt incidere, ac si dicat, judicatoria quæ non judicant suspecta sunt; sed hoc bonum si saltem judicatoria in dies indices & intercalares: itaque eo modo tertius & quintus judicantes erunt, quatenus signa, & casus qui diebus illis apparent non sunt mala, si dies illi cum aliis malis diebus comparentur. Nec abs re ait, si sudores tertio incipiant, ut per verbum, *incipere*, significetur aggressio naturæ quæ ob tarditatem non potest adhuc indicare: cur non etiam quartus dies judicatoria tantum signa habere dicatur, quum nebula quarto apparens sit indicatoria, non judicans? Sed alia est ratio, nam index dicitur, & nebula indicium dat futuræ criseos. Sed quum tertio aut quarto

4. *Aphor.*

(b) Judicatoria.

quarto die sudores incipiunt, ut concedam eos non judicare, quia tamen jam potentis naturæ aggressionem significant, ideo in bonis sunt. Et oportet illud quod fit naturam validam ostendere, ut si rivulose iis diebus fluat sanguis, licet non indicet, tamen bonum est id fieri facta collatione cum alio naturæ conatu languidiusculo. Nec abs re addit Galenus, *dejectiones* (quod idem de ceteris excretionibus debet intelligi) *tertio & quarto die apparentes, & incipientes* (quod posterius verbum debet notari) *bono esse, si modo sint* ἀξιόλογοι (*c*). Sed omnino parotides non videntur criticæ, sed potius judicatoriæ, quocumque modo & die apparuerint, quoniam sunt abscessus morbo impares, nec febrem solvunt; & quia dolorificæ sunt, & propter vicinitatem cerebri: tum maxime quia omnis translatio a partibus inferis ad superas suspecta esse debet. Quæ omnia plenius Galenus *comm. in Prorrhet.* *Comm. in par. 67. sect. 3. lib. Prorrhet.*

CONSILIUM LXXXVIII.

Ad Quartanam leipothymiæ implexam.

Superioribus paginis duarum mulierum quartana laborantium historia commemorata est, ac præsertim ejus quæ Dorsæi Præsidis uxorem occupabat. Nunc vero æquum est adjicere ea quæ evenerint, & de quibus coacti Medici deliberarint. Quum difficultas esset summa in investiganda causa cujusdam leipothymiæ quæ illam terrefaciebat, consilium initum est ea de re satis celebre. Tum demum ea deliquia quæ comites habent sudores frigidos, & partium extimarum, sed præsertim crurum & tibiarum rigores, quum accessiones febris quartanæ desinere visæ sunt, aut quum parum commemorabiles forent, complicatas diebus intercalaribus alias accessiones, ordinatis deteriores haberent: ut aut semitertianæ febris suspicio esset, aut lentæ, aut complicatarum accessionum, aut novæ materiæ in novo foco excitatæ. Et quod mirum est, tum demum semen morbi, quod sepultum visum est, excitatur ac reviviscit quum menses erumpunt: immo observavit omnia in pejus ruere, tum quum fluxerunt menses, etsi copiose satis profluxerint. Nos hujus rei duas tresve causas affingere voluimus: nam incertarum rerum non ita firma certaque ratio reddi potest: prima est illa perturbatio quæ evenit erumpentibus mensibus, ut quemadmodum alias menstruas mulieres ante effluxum sanguinis varia attingunt symptomata (unde malæ septimanæ vulgo dicuntur) si hanc illa symptomata sequantur: 1 ante eruptionem enim nihil pæne affligitur. Secunda est, quia quum ipsa satis superque ex observatione suæ peculiaris naturæ phlebotomiam non ferat quantulacumque sit, mirum non sit si per uterum excretionem floriduli sanguinis non ferat, tametsi excretio illa sola sit naturalis, & mirifice alias mulieres juvet; 2 quia pauco abundat sanguine,

(*c*) Notabiles & effatu dignæ.

guine, ſiccum habet aridumque & calens impenſe hepar, ut ejus minimam jacturam non patiatur. Tertia eſt ῥῦς γυναικεῖος (d), quo maxime tenetur poſt eruptionem menſium; quaſi vaſa uteri ita conniveant & concidant, ut illa fœda excretio non fiat niſi vi naturæ vaſa ad fluxum menſium reſerentur: ut materia fluxus illius fœdi, quæ veluti proſtat & pro foribus eſt, qua data porta larga copia excernatur. Ac revera multo cumulatius & magis affatim excernitur fluxus menſtruus, quam antequam fluxerint. Accedit quod omnis commotio materiei fœdæ & lutoſæ inquinet & inficiat pravis halitibus ſpiracula corporis & partes maxime momentaneas afficiat, quaſi commota camarina, ut ajunt. Sic quia omnes quaſi partes commoventur, colluvies reſtagnans reſeſque excitatur, quæ in corpore præſertim languidiuſculo magnos excitat tumultus. Si mineræ virtutum ſtarent, non ita percelleretur: at minimis momentis corpora natura imbecilla, & infirmis partibus prædita, & maxime morbis afflictiora debiliora reddita, valde turbantur ac eliduntur. Nos autem ſatis obſervavimus partes internas imbecillas eſſe: ſiquando autem mutatio commotioque accidat, id fit maxime quum uteri vaſa reſerantur, aut uterus ipſe movetur. Nam ſi qua pars alia toti corpori conſentit, & ex Hippocrate totum corpus συγκινεῖται, commovetur, ut unius motum altera pars facile excipiat; deliquia iſta non ita nos terrebant quod ſyncoptica non viderentur; nam nec magna, nec frequentia, nec ſine cauſa erant manifeſta: quamquam ſucceſſu temporis evenire poſſet ut ad eam naturam accederent. Mulier iſta fere hypochondriaca eſt, obſtructionibus mirum in modum patet; quod declaraverunt fœdi colores quibus illa per annos duodecim laboravit. Si aut exquiſitus ſenſus ventriculi, aut nativa infirmitas deliquii cauſa foret, cur non aliis temporibus æque deficeret anima? Narravit quidem percepiſſe ſe a ſiniſtro hypochondrio ſurgentem anathymiaſin quæ cor petiviſſet. Duo erant valde notanda, quid cauſæ eſſet cur in acceſſionibus ordinatis non deficeret animus, ſed in extraordinariis? ut ita dicam. Poſterius, ſi ita obſtructas habet meſenterii venas (quod ſolemnia alvi profluvia declarant) quid cauſæ ſit ut tantum mejat, & craſſas admodum urinas habeat? Nam & exiguus mictus eſſe deberet, & urinæ tenues ac veluti percolatæ eſſe deberent. De urinis ita dicendum. Multæ urinæ fiunt aut copia potus, aut de fluxu catarrhoſo, aut per expreſſionem aliquam, aut per attractionem, ut in diabete fit. In hac perennis eſt defluxio a capite, nitroſi ſunt humores, hepar ſqualens & calens, ut idem hepati contingat, quod renibus in diabete: immo perpetuo ſentit quoddam incendium in regione hepatis. Et niſi aut defluxio perennis eſſet, aut metu hydropis ipſa ſibi a potu temperaret, ſitim haberet inexſtinguibilem; immo non poteſt fallere ſitim, nec aliorum more qui pitiſſatione contenti ſunt, eam explet niſi pleniſſimo hauſtu. Probabilem ῥῦ (e) iſtius muliebris cauſam afferebamus ex Hippocrate, quod ex cerebro eſſet: *Si mordet, a ventre eſt*, ait Hippocrates; *ſi non mordet, a capite.*

Lib. de locis in hom.

Lib. de natura muliebri.

(d) Fluxus muliebris.

(e) Fluxus.

capite. Quamquam *lib. de locis in homine*, id quod ab interno capite manat, mordere asseverat. Summa est inappetentia; quia cum summa cura excogitatur cibus, & quum offertur statim abominabilis est, summæ inappetentiæ est argumentum, ait Galenus in historia de Euryanactidis filia. *Hist. 6. part. sect. 2. lib. 6. Epidem.*

Maxime vero omnium tantæ mutationis causam ad solstitium hibernum reduximus. Nam quemadmodum circa æquinoctium autumnale ea gravissime habuit, ita instante hiberno solstitio non mirum sit si tanta mutatio eveniat.

Verum quod maxime in ea mirandum fuit, est ἔκλυσις (*f*) illa in qua omnium quidem meminit, ratiocinatur probe, cibum capit, nec est ἀπόσιτος (*g*), & tamen ne minimum fere corpus movere potest, immo ne manum quidem ad os adducere, adeo impotens fit. Et id maxime evenit quum febris suscitatur: nam eodem pæne momento facies tota erubescit, calor in suris tibiarum acerrimus percipitur, & manet tamquam ἐκλελυμένη (*h*). Credibile est per cæcos meatus tetrum vaporem sese insinuare, qui si aut recta in cor ferretur, aut in principium nervorum, terrifica magis symptomata excitaret. Vix autem talis morbus, & quod id ingenium habeat, umquam a Medicis est observatum: nescitur quo id referendum sit. Et, quod mirandum magis, nulla fere in pulsu mutatio percipitur etiam manentibus istis deliquiis. Ad ea symptomata corrigenda hæc sunt ordinata.

Frictiones crurum & tibiarum: applicatio cucurbitularum internis femoribus: item majora frustula panis tosti iisdem femoribus applicata. Noduli ex rosis & caryophyllis qui macerantur in aceto ut naribus admoveantur: item frustula panis tosti in aceto macerata, & quæ admoveantur naribus. Grana granatorum destillata frequentia: & hæ tabellæ.

℞. *Pulveris electuarii diambræ & lætitiæ Galeni, ana, scr. j: diarrhodon Abbatis, dr. ß: rasuræ eboris, cornu cervi, margaritarum electarum, ana, scr. j: rasuræ unicornis, gr. x: cum saccharo soluto in aqua rosarum fiant tabellæ.*

Item ℞. *Confectionis alkermes, dr. j: theriacæ & mithridatii, ana, dr. ij: conservæ buglossæ & melissæ, ana, unc. j: pulveris diamargariti frigidi, scr. ij: fiat puls admovenda corpori super membranulam.*

℞. *Ambræ griseæ, gr. ij: rasuræ unicornis, gr. vj: rhei, gr. x: fiant pilulæ cum vino albo.*

℞. *Aquarum melissæ, cardui, buglossi & morsus, ana, unc. ij: colentur per manicam Hippocratis cum electuario diatragacanthi frigidi, santalo, rosis & pauco cinnamomo. Capiat cum parte destillati restaurativi sequentis.*

℞. *Conservæ buglossi, nenupharis, violarum, melissæ, florum cichorii & ungulæ, ana, unc. iij: jujubas, sebesten, ana, num. xx. pinearum, pistaciarum, ana, unc. ij: passularum mundatarum, quart. j: glycyrrhizæ contusæ, unc. ij:*

(*f*) Exsolutio.
(*g*) Cibum fastidiens.
(*h*) Exsoluta.

unc. ij: carnem caudarum cancrorum fluviatilium paratarum & maceratarum in lacte, lib. ß: carnem duorum aut trium turturum, carnem unius capi juvenis & duarum perdicum, ſeminis bombacis, citrii, melonum, ana, unc. ß: decocti duorum pullorum cum hordeo, ſcariola, acetoſa, bugloſſæ & borragine alterati, lib. vj: miſceantur omnia diligenter: diſtillentur per cineres in alambico vitreo.

℞. Prædicti deſtillati, lib. ß: paſſetur per manicam Hippocratis cum ſaccharo cando: capiat tempore deliquii cum tertia parte aquarum ſtillatitiarum.

ANNOTATIONES.

1. *Nam Hippocrates* lib. 1. de morbis mulier. *annotat*: bilioſis mulieribus ob menſtruam purgationem, puſillanimitatem, & multa alia incommoda ſequi.

2. *Sic Galenus* cap. 13. lib. de miſſione ſanguinis, *dum loquitur de viris, ait tum liberalius vacuandum quum homines ſunt mediocriter graciles, & amplas venas habent, & minime candidi ſunt, nec tenera carne præditi. At hæc mulier tenera carne prædita eſt, gracilis, venas anguſtas habet, &c.*

3. *Illam valde exercuit immodicus ſanguinis fluor. Mirum non fuit ſi pro aſſumti cibi ratione non roboretur, ac præſertim pedes exſangues pæne ſint. Hippocrates* lib. 2. de morbis mulier. *ſcribit unum valde notandum*: Sanguis rubicundus multus fluit ex febribus, & torpor corporis, & crurum perfrigeratio advenit, dolor clavicularum. *Non abs re dixit* ex febribus; *& hoc commentario dignum eſt. Nam contra, aliis mulieribus affectis febre in totum menſes deſinunt: cur ergo aliis febres excitant?*

4. *Et ei quum immoderatius fluerent menſes, viſum eſt optimum ut pararetur ſyrupus adſtringens quo medio menſium curſu uteretur ad reprimendum illum, & ad ſuccum & vim recuperandam in tibiis litus ex oleo violato comparatus eſt prius lauto decocto chamæmeli & roſarum. Fotus ex decocto omazorum addito vino albo.*

CONSILIUM LXXXIX.

De hepatis phlogoſi.

DO. Lyſſæi ſervus febre acuta corripitur: dolor ad hypochondrium dextrum: ſatis colligebamus non eſſe pleuritim: tamen ſumma erat difficultas ducendæ animæ, & quæ in horas increſceret. Spes erat eam ſedatum iri uno medicamento: contra aucta eſt: metus ſuffocationis. Revera phlogoſis erat pituitoſa circum eas partes, & niſi terna ſectione venæ proviſum fuiſſet, metus erat abſceſſus. Hippocrates ſcripſit: *Quibus dolor ad hypochondrium ſine inflammatione, his febris ſuperveniens, ſolutio.* Si morſus eſt, & dolor, hoc inflammationem, aut quid ſimile ſignificat. Si talis diſpoſitio non adfuerit, & morſus abfuerit, dolor tum fit aut

Aph. 40. lib. 6.

propter

propter obstructionem, aut flatum, aut inæqualem aliquam intemperiem: quæ omnia calor febrilis tollit: quamquam de obstructione dubitari potest. 2 Nam si magna febrium putridarum pars ab obstructione est, obstructio ista febrem afferret, nedum febris eam tolleret. Sed quum febris in isto ægro sæviret magis, nec de flatu, nec de sola obstructione verebamur, sed de inflammatione potius, aut simili aliqua affectione. Et vero ex Galeno ita ratiocinabamur: *Carnosa parte hepatis inflammata gravis fit dolor: tunica circumducta, vel vasis inflammatis, acutus. Sed biliosus humor & acris dolorem auget: item spiritus flatuosus exitum non habens: remittit autem pituitosus. Si mediocris dolor est, & non pungit, ut qui in membrana succingente est, nec ad claviculam aut ilia pertingit, contingit ipsum dolorem fieri, carnosis costarum partibus affectis: ideo non est periculosum, nec magno eget auxilio.* Com. in aph. 5. lib. 6. Ceterum quum hepate inflammato dolor ad jugulum pervenit, potius sequitur venæ cavæ aut arteriæ distensionem quam membranæ: nam proprius dolor venæ & arteriæ est tamquam extensæ in longum chordæ. Nil prius fuit quam & ad anteverten-dam istam inflammationem quam futuram suspicabamur, & ad febrim jugulandam qua forte consumtus esset, ter venam ferire, & largiter sanguinem detrahere.

ANNOTATIONES.

1. *In plerisque mulieribus, præsertim quibus hepar præcalidum, & quæ in usu vini essent liberaliores, talem affectum animadvertimus, ut in ea quæ ad rosam rubram habitat. Quum causa quæ affectum parit, præsertim calidum, extra diaphragma est, adest quidem spirandi difficultas, sed tussis non adest: nisi proxime attingat diaphragma, ut in inflammatione gibbarum hepatis contingit; in qua inanis est tussis, non proprie dicta tussis, quod id contingat ob transsudationem quamdam.*

2. In febribus circa viscera dolores mali, aphor. 66. lib. 4. *Galenus istos dolores non vult esse a forti obstructione, ab inflammatione, ab erysipelate, aut abscessu, alioqui quæ adesset febris ea tantum symptomatica foret.* Comment. in aphor. illum, & in aphor. 73. lib. 4.

CONSILIUM XC.

De præcautione febris lentæ & destillationis in pulmones.

HUgoni scribæ in metu febris lentæ & destillationis in pulmones, quum hepar in vitio videretur, majoraque postea minarentur, hæc instituuntur.

♃. *Radicum cichorii, acetosæ, graminis, polypodii, glycyrrhizæ, asparagi, ana, unc. j: endiviæ, buglossi, borraginis, fumariæ, agrimoniæ, scariolæ, scolopendrii, ceterach corticis interioris ramorum viridium tamarisci, ana, man. j: semi-*

j: seminis melonum, citrii, cardui benedicti & carthami, ana, dr. iij: seminis anisi & papaveris albi, ana, dr. j: passularum integrarum, prunorum dulcium, ana, par. iv. corticum pomorum redolentium, unc. ij: fiat decoctio ad lib. ij ad consumptionem medietatis.

♃. *Prædictæ decoctionis, lib. ß: succi pomorum dulcium fragantium, quart. j: sacchari & syrupi violarum, ana, unc. jß: fiat julepus clarus aromatizatus santalo citrino & cortice citrii sicco: capiat alternis matutinis tribus horis ante cibum.*

♃. *Ejusdem decoctionis, lib. ß: succi pomorum dulcium, unc. iv: vini albi debilis, unc. ij. foliorum sennæ, unc. ß: agarici trochiscati, dr. ij: rhei, dr. iij: cinnamomi, santali citrini & ligni aloes veri, ana, dr. j: infunde per noctem: fiat expressio: dissolve sacchari, unc. ij: syrupi violarum & de cichorio simplici, ana, unc. j: fiat apozema: clarificetur & aromatizetur: utatur sigillatim post singulas apozematis doses.*

♃. *Pulveris electuarii diatragacanthi frigidi, diatrium santalorum, diamargariti frigidi, ana, dr. ß: diarrhodon Abbatis, scr. j: aromatici rosati Gabrielis, scr. ß: fiat electuarium per tabellas, ponderis dr. ij. cum saccharo soluto in aqua rosarum, endiviæ, in quibus prius dr. iij glycyrrhizæ infusæ fuerint: sumat unam mane ante suum jusculum.*

Bis mense supradicto syrupo purgetur, vel syrupo de cichoreo cum rheo.

Alius pulvis.

♃. *Pulvis electuarii diatragacanthi frigidi & diaireos, ana, scr. j: ligni aloes, scr. ß: boli Armenæ scr. ß: rhei, gr. xij: sacchari penidiati, dr. ß: margaritarum electarum, gr. vj: unicornis, gr. iij cum saccharo soluto aqua buglossæ, macerationis rosarum siccarum & infusionis gr. vj cinnamomi fiant tabellæ.*

Juvabit aliquando tempore pluvioso aloe ad scr. ij. cum pane sacerdotali; ita ut toto die utatur jusculo refrigerante, & elixis, & capiat unc. vj. aquæ saccharatæ, & fiet in ingressu lecti post cœnam sobriam.

Capiat lac asininum ex saccharo prius soluto in aqua ex cochleari ut minus hæreat.

Utatur vino diluto. Vinum autem diluetur aqua in qua pomi a curtipendulo frusta aliquot maduerint.

♃. *Polypodii, unc. ij: radicis cichorii, glycyrrhizæ, ana, unc. j: buglossi, man. j: melissæ, scariolæ, ana, man. j: ceterach, man. ij: seminum citoniorum, melonum concisorum, ana, scr. iv: florum violarum, tapsi barbati, ana, pug. ij: coque in lib. jß succi pomorum: dissolve sacchari, lib. j: utatur quotidie mane & sero, si volet.*

CONSI-

CONSILIUM XCI.

De Arthritide.

MOrborum quidam cogniti sunt, incogniti alii. Ad incognitos multa remedia adhibentur analogismo quodam & epilogismo quæsita, periculi faciundi causa: & ita infra modum confidetur, ut si non aliquod commemorabile auxilium afferimus, saltem non obsimus: & interea si secundum rationem omnia fiant, nec tamen pro agentium voto res procedant, perseverandum in remediis quoad aut certum magis fit de morbo ac constituatur, aut nova occasio, nonnumquam consilium quæratur. Cognitio morbi plurimum ad remedii inventionem valet, immo & cognitio morbi & curatio retro meant ac reciprocantur, ut quodam in loco asseverat Hippocrates. Non tamen si morbus cognitus, omnino curationem admittit. In eo genere sunt epilepsia, febris quartana, apoplexia, cephalalgia, calculus, quorum sæpe causa & idea sunt in propatulo, & tamen pro derelictis habentur. In horum censu habenda arthritis, quæ tum dicitur quum aut omnes partes occupantur, quumque erratice modo pars una, modo altera obsidetur; ita enim docte admodum Galenus distinguit arthritin ab articulorum dolore generaliter dicto: nam illo in aphorismo Hippocrates ait arthritides in squaloribus oriri; Galenus functus legitimo interpretis officio negat arthritin vere dictam in siccis temporibus oriri posse: ac si dicat necessario humorem adesse debere: at qui adesse potest in siccitatibus (quas ἀυχμοὺς (*i.*) vocat)? Itaque dolores quidem articulorum excitari possunt tali in tempore, at non arthritis. Et citat Hippocratem *in Epidem. In Oeno legumina comedentibus infirmitas crurum, & qui orobis vescebantur genuum dolores habebant*: non arthriticos vocat, sed genua dolentes. Sic aliud est arthritis, aliud articulorum dolor: & tandem concludit arthritin vocari non quum unius articuli dolor est, sed quum multorum: quamquam mancus etiam est eo loco Galenus. Et quum pars una sive articulus laborat, tum a parte nomen sortitur morbus, diciturque aut chiragra, si manus, aut podagra, si pedes occupentur. Ac de arthritidis causa, periodis, materia, scaturigine, morbi essentia, hyparxi, motu, cur si sequantur inflammationes convulsiones non oriantur, an unus sit humor, an multiplex, immo & de remediis ita inter Medicos pugnatur, ut nil dum hactenus statutum sit: unde Paullus: *Hujus affectus variæ causæ a me explicantur, interdum vero cæca ipsius origo est.* Et mirum esse possit cur qui ischiade laborant fere de aliis articulis non conquerantur, quum tamen morbus coxarius ad arthritin pertineat: at si vel gonagra vel podagra quempiam molestet, non prius hunc dolorem ad arthritin referimus, quam viderimus aliam partem occupari ac dolere; immo, ut ante

Com. in aph. 16. lib. 3.

Lib. 2. Epid. & part. 13. sect. 4. lib. 6. Epid.

Cap. 78. lib. 3.

(*i.*) Squalores.

ante exposuimus, arthritidis essentia in hoc consistit, ut vagus, incertus, & periodicus dolor sit articulorum cum tensione & magna acerbitate. Si in aliis speciebus arthritidis non una pars laborat, cur non & materia quæ ischiadicum morbum facit alio transfertur, & in aliis articulis dolorem excitat? Nam Paullus scribit coxendicem (id est coxendicis morbum) ab articulari morbo nihil differre, nisi quod ipsius causa in sola coxarum compage articuloque concretus insideat: & tacite diluit quæstionem istam; ac si dicat, in coxario morbo materiam contumacem esse magis & crassam, in aliis speciebus articularis morbi magis mobilem; ut mirum non sit si aliæ atque aliæ partes obsideantur. Quamquam & vidimus in quibusdam ischiadicis erraticam esse affectionem, & occupata summa natium parte articulos quoque pedum influxu ejusdem materiei conflictari: sed rarius. Gorræus arthritin definit articuli tumorem dolorificum, quem fluxio in eum decumbens excitavit. Quidam inflammationem definiunt, sed male, quod plus aliquando sit œdematis, quam inflammationis. Marcellus, ut diligenter annotat Manardus, definiebat inflammationem esse permanentem, male affectis nervis dolores gravissimos excitantem. At fit sæpe sine inflammatione, nec permanens est dolor iste semper, nec in nervis fit semper, nec semper validissimos affert dolores. Ceterum ossa connectuntur tribus modis: vel enim invicem coalescunt, modo sine materiei alicujus interventu, ut in mollioribus & fungosis, modo intercedente aliqua materia, ut in duris & siccis per symphysin: vel ita committuntur inter se, ut obscurum & difficilem motum habeant per synarthrosin; vel manifestum & evidentem per diarthrosin. In prima articulorum connexione dolores non fiunt articulorum, in secunda raro, nisi quod tophi & œdematosi tumores fiunt, ut in articulationibus carpi & metacarpi: tertia vero arthritidis sedes est inter membranas, tendines, & ligamenta quæ a periostio oriuntur, & proinde sensum habent, ex quibus omnibus firmatur articulus: hinc dolor vehementissimus excitatur, si qua illic materia intercipiatur: sive acrimonia humor agat, ut bilis; sive frigiditate, ut pituita; sive asperitate, ut gypsea; sive distensione membranarum & ligamentorum, aut inflammatione, quod ab omnibus humoribus fieri potest cum symptomatis tamen cujusque humoris propriis. Ac de arthritide dicam, ut quæ causa, quæ materiæ scaturigo, an sanguis eam possit committere, an a venis & arteriis, an a capite solo, an sit inflammatio, an in acetabulo materia contineatur, an ligamenta humore imbuantur, & quæ multi varia disputant, ac inter ceteros Fernelius hac in parte παραδοξοποιός (*k*): quamquam tanto viro suppeditant suæ rationes: nos quidem solvere, plenisque velis navigare deliberaveramus, sed quum ex recentioribus plerique multa de ea re scriptitarint, & contra Fernelium edisseruerint, contractis orationis velis pauca afferre cogitamus; ne idem quod illi cum fastidio legentium scribamus, & ne si nudati fuerimus aliorum coloribus, ut Horatiana cornicula implumes ridiculique maneamus. Ac primum, an sanguis sit materia? Quidam asserunt sanguinem arthritin non posse committere, quod necessum

[Margin: *Cap.77.lib.3.* — beside "citat? Nam Paullus scribit"]
[Margin: *Lib. 8.* — beside "quod plus aliquando sit œdematis"]

(*k*) Paradoxa faciens.

necessum esset suppurari si in articulum incideret. At non est necesse omnem sanguinis affluxum affusionemque phlegmonem concitare, nisi in musculum, aut in carnem fiat, nec in pus abit nisi calore loci suppuratio adjuvetur : id quod in articulo exsangui, membranoso, frigidoque contingere non potest. Sic arthritis phlegmone proprie non dicitur, sed tumor phlegmonodes dici potest.

Dubitant an in pyxidem influat humor, an non? Fernelius negat in cavum articuli humorem descendere, aut in spatium quod inter ossium extrema interest, sed in vincula dumtaxat, atque eas membranas quæ extrinsecus ossium extrema nectunt atque ambiunt, ac etiam in tendines eo directos. At duo argumenta affert: prius quod in chiragra tophacea humor in calculum concretus aperta cute ex articulis digitorum eruatur, vinculo quod situm in pyxide utrumque os colligat, intacto, ac illæso. Posterius, si in ischiade humor noxius in coxendicis pyxidem conderetur, non tam vehementem dolorem inferret, quod vinculum expers sensus sit, nec tam late diffusum. Et Galenus explicans quomodo abscessus fiant in febribus laboriosis in articulos, ait subjectam materiam laborum & sponte natorum & non sponte natorum esse totum genus musculosum: & caliditatem maxime efficere quid in laboribus ex motu; ut mirum non sit si una cum musculis articuli laborent, & ad hos articulos abscessus fiat, quod utrique & musculi & articuli concaluerint: unde tamen non patet an velit in ipsos articulos fluxionem fieri. Nec valet argumentum Fernelii de illæso vinculo interno (nam de externo nil dicimus;) nam si fateatur in acetabulo ipso lapidem aut tophum concrescere, fateaturque quoque necesse est materiam in illud inane spatium irrumpere. Et quoniam illud vinculum forte est & validum & insensile, non ita ab humore afficitur. Et tametsi expers ipsius per se sit sensus, non sequitur tamen dolorem in ea parte non excitari per distensionem, & quia res aliena in loco ubi non debet, includatur. Melius Gorræus quum explicat quid sit articulum occupare, articuli nomine non modo ossis, quod inseritur caput, nec alterius ossis cotylen intelligo, sed & ligamenta, & membranas, & tendines, & quicquid ad articuli structuram firmitatemque natura comparavit. Nam per arthritides non modo eæ partes a morbo sunt immunes, quum etiam in longius dissitas partes affectionis labes perveniat. Sed non explicat in cavitatemne ipsam humor illabatur. Porro quum duplicia sint ligamenta, alia sensu sunt prædita, alia non: quæ a media ossis parte oriuntur, ut quæ tibiam cum coxa conjungunt, ea sensu vacant: quæ a periostio sunt, ea sensum habent exquisitum: atque hæc sicut & tendines in arthritide maxime laborant, doloremque inferunt: nam inter tendinem & ligamentum quod tendinem integit, colligitur materia; hinc dolores.

Com. in aph. 81. lib. 4.

Major difficultas de materia, & de parte a qua illa defluat materia. Inter ceteros mordicus pertinaciterque, non sine probabilitate tamen, defendit Fernelius, & a capite solo esse, & humorem pituitosum serosumque, non sanguinem, non bilem, aut succum melancholicum. Ac rationes quidem ejus in turba valent, sed singulas facile est discutere ac dissolvere.

Ac primum, si humor frigidus est uti vult, cur non potius stuporem affert? Nam ait Galenus: *Pituitæ & sero ejus inest ut torporem efficiat, non mordacitatem, nisi forte ita sit alienum a natura, ut aut salsum, aut acidum fiat.* Et quum, auctore Fernelio, pituitosus & frigidus humor auctor sit arthritidos, unde tanta doloris acerbitas surget? Et *in Aphorismis* dum reddit rationem cur hieme & autumno dolores podagrici excitentur, ait hieme quidem id fieri, quod quantitate & qualitate humores infestent, ac peccent: 4. Autumno autem solum secundum qualitatem. Hinc patet qualitatem humoris solam ad podagram sufficere, ut ea copia non requiratur pituitæ, quam vult Fernelius.

Comm. in par.38.sect.2. lib. 6. Epid. Com. in aph. 55. lib. 6.

Rondeletius dum agitare vult Fernelium, male illius verba citat: nam non placet Fernelio per venas, & per spinalem medullam, & per nervos fluxionem fieri: sed per inanes mæandros & aquæ ductus sub cute: item non vult illum mucum qui per palatum deerrat arthritin committere: sed per partes capitis externas extra calvam positas vult sensim decurrere humorem.

Lib. 1. de loc. aff.

Revera pro Fernelio facit locus præclarus quo Hippocrates explicat septem fluxiones e capite: & loquens de fluxione quæ retro fit, ait: *Fiunt articulorum ac coxendicum dolores a talibus morbis (id est hydrope & suffusionibus aquæ) sanatis; quum id quod morbum efficit sanatur, & quod in carne relictum fuerit, cui non sit exitus, nec intro, nec foras, egressum fuerit, sed tuberculum efficiens, fugit in id quod cedit, ac tum dolores articulorum efficit.*

Sed contra Fernelium facit id quod ab eodem Hippocrate scribitur; nam loquens de ophthalmia, duplicem mucum statuit, unum ab interno capite, & hic salsus est, doloremque excitat; alium de foris per extremam cutim capitis, eumque compressum; & hic salsus quum non sit, dolorem non movet in oculis: ergo pari ratione dolorem non excitabit si in articulos inciderit: credibiliusque eum humorem qui in articulis dolorem excitat, ab interno capite emanare.

At a pericranio, ait, humor descendit. Si a solo pericranio, cur non aliæ partes debiles humorem depositum a partibus robustis excipient? Quasi vero articuli nequeant tamquam imbecilli ab aliis partibus validis humorem supervacuum recipere. Et sit ita, magna fluxionum pars a capite fit, quid attinet novos hos sub cute aquæ ductus comminisci, & non potius apertos ductus & canales consignare? Et quum auctore Hippocrate abscessus fiant per nervos, arterias, venas, membranas, ossaque ipsa, credibilius est humorem per eas partes fluere ac refluere, per quas alimentum decurrit & defluit ad partes alendas: at coactus est ad caput confugere, quod credibile non existimet tam sincerum humorem e venis complectentibus reliquos humores secerni qui articularem dolorem sit generaturus. At facile sincerus humor fit, si vel in parte fiat congestio, vel si a cerebro humor descendat. Non quod ea sit pituita quæ per infundibulum in ventriculum, aut pulmones deerrat, quia oporteret eam in venas resumi, quod est absurdum: sed quæ sub cute per inania quædam laxaque musculorum spatia (unde doloris in transitu vacuitas est) fluxionis hunc modum

modum tenet, ut quasi inundatio alvei & eluvies quædam in cavitatem articulorum & partes vicinas incurrat ac illabatur. At si Fernelius negat, ideo ab interno corpore in articulos humorem rapi posse, quod & via non sit facilis, & secretionem oporteat fieri humoris a massa sanguinis: Quid primum respondebit de abscessibus qui fiunt in crisibus in articulos materia morbifica & secreta a massa sanguinis, aut saltem in ventre contenta? *Liber quartus Aphorismorum* testatur abunde & resurgentibus a morbo, & laboriosis febribus detentis, & aliis similiter affectis in maxillas & alios articulos humorem rapi, quum absurdum sit a capitis partibus extimis eum descendere. Quum copiosa urina profluens Archigenis servum ab abscessu in articulos liberavit, an non materia illa in venis contenta erat? Alba, levis, & æqualis materies copiosa, & quæ per urinas fluere debet dum abscessum in articulum facit, an non a capite emanat? Hoc asserere puerile foret. Præterea dum fiunt apostemata modo sincera, modo mista, carbones, exanthemata, & alia id genus, materia seposita & secreta, numquid a venis & arteriis fluxit, & eadem potest in partes circumsitas articulis influere, & dolorem excitare? At caput in vitio non est. Sed audiamus Galenum *Comment. in 6. Epidemiorum* dum explicat quomodo audiendum sit quod Hippocrates scribit quod excitato dolore colico quieverit arthriticus dolor, & contra: hanc rationem reddit: *Ideo hoc fit*, ait, *quod humorum in artus currentium ad colon intestinum impetus conversus est.* Quod satis aperte docet ab interno corpore facile per ductus tum manifestos, tum cæcos humores modo in hanc partem, modo in illam rapi posse, necnon fieri communicationem inter artus & intestina: quamquam de hoc forte dubitari potest. *Com. in part. 3. sect. 3. lib. 6. Epid.*

Præterea quid respondeat Fernelius Hippocrati, qui ita scribit; *Dysenteria intempestive suppressa abscessum in costis aut visceribus, aut in articulis facit. Num igitur biliosus abscessus in articulis, sanguineus in costis aut visceribus fit?* Ubi duo adversus Fernelium notari possunt: prius est, si humor qui dysenteriam committit, sive biliosus, sive melancholicus sit, inclinationem habet in alvum interiorem: & idem in artus potest abscedere, & rursus ab artubus in alvum: ergo error est manifestus Fernelii comminisci, a capitis tantum partibus externis humorem dimanare qui arthritin sit commissurus. Posterius est quod tacite biliosas etiam fluxiones & sinceras in articulo fieri indicat Hippocrates, quod tamen non arridet Fernelio, ut qui omnem arthritin ab humore frigido esse velit: Tamen loco illi de dysenteria respondere posset Fernelius, quod nimirum fluxionum alvi & dysenteriarum sæpe Hippocratis opinione caput origo sit: quod si verum est, nil hic locus contra illum facit. Nam qui humor a capite delabens dysenteriam facit, si desinat dysenteriam inducere, & alio cursum suum inflectat, utpote in partes externas, tum articulares affectiones potest inducere. Ut quum Hippocrates scribit *in Aphorismis* vomitum diuturnam diarrhœam solvere, id videtur fieri quod a capite humor in ventrem descendat, qui alvum sollicitans & lævigans id afferat: quod si illa materia vomitione excludatur, cessat affectus: sic quum humor a capite delabens in extima cutis deerrat, dysenteriæ finem affert: *In Coac.*

atque

atque hæc probabilitate nituntur. Contra Fernelium & id facit: Si laſſitudines ſpontaneæ & articulorum quædam debilitationes & effeminationes, ut greſſus impotentia ſit, ab humorum per corpus ſparſorum, & a maligno ſero quod in corpore ſuperfluit, oriuntur: numquid cauſa aucta articulorum veros dolores excitabit? & tamen caput in vitio non eſt. Vidimus juvenem annos 15. natum, arthriticum, ea maxime ratione factum, quod in eruptione exanthematon non eſſet legitime repurgatus: an non humor iſte a capite eſt? & Hippocrates aliud videtur contra Fernelium objicere: *Quibus ſanis hieme circa lumbos frigiditas & gravitas ex levi cauſa, & alvus ſuppreſſa, ventriculo probe agente, his iſchias, aut renum dolor, aut urinæ ſtillicidium contigerit forte.* Hic declarat iſchiadem (quæ ad arthritin refertur, quamquam Galenus iſchiadicos negat proprie arthriticos a Græcis appellari) oriri non tam ab externo capite, quam ab interno corpore. Et ſi ſuppreſſio menſium, aut hæmorrhoidum, aut ſolemnis alicujus evacuationis poteſt arthritin immittere, cur neceſſario caput tamquam mali auctorem accuſabis? Internas autem humorum ῥοπὰς καὶ ὀργασμοὺς καὶ παλινδρομὰς (*l*) in iſchium aut articulos manifeſtiſſime *aliis in aphoriſmis* Hippocrates docuit, idque contra Fernelium. Atque utinam ſummus vir Fernelius eas audiviſſet: *Quibus de repente, dum ſine febre ſunt, præcordii & oris ventriculi dolor, ac circa crura ac infernas partes, & alvus in tumorem elevatur, ſolvit venæ ſectio & alvi fluxio: his febrire nocet. Longæ enim febres fiunt, & tuſſes, & ſingultus; his ad ſolutionem tendentibus dolor fortis coxarum aut crurum, aut puris ſputum, aut oculorum privatio contingit.* Item: *Dolores ad hypochondria in febre, voce intercepta, ſine ſudore ſoluti, malum; his ad coxendices dolores fiunt.* Quibus locis patet materiam coxarum morbum effecturam in hypochondrio latere, non autem a capite derivari.

In Coac.

Com. in part. 3. ſect. 4. Epid. & in part. 3. lib. 6. Epid.

Aph. 65. lib. 5.

In Coac.

Rationes quidem multas, eaſque probabiles Fernelius affert, quibus convincere ſe poſſe putat neceſſarium eſſe humoris arthritin commiſſuri defluxum a capite, tum quod non ita ſincerus humor ab interno corpore ex venis & arteriis raperetur ad morbum generandum: neque tam liber aditus foret, quam eſt pituitæ, aut ſero a capite prolapſo per ſubjectas cuti partes & occultas quaſdam vias. Attamen videmur multa oppoſuiſſe Fernelio quæ ejus ſententiam valde debilitant.

Non videtur parum veriſimilis ea ratio quam affert de crudo ſucco qui in hydropicis tibias occupat, tumoremque facit, & tamen articularem morbum non parit. Gorræus putat hoc argumento voluiſſe Fernelium pituitam non committere arthritin, & rationum machinas in Fernelium ſtruit. Sed errat toto cælo Gorræus. Nec enim hoc placuit Fernelio, alioqui ſui plane diſſimilis foret, ut qui acriter defendat omnem arthritin a pituita frigidoque humore eſſe aut ejus ſero. Sed hoc voluit Fernelius tuendo pertinaciter ſuam ſententiam, a cerebro neceſſario defluere humorem frigidum qui malum committat: quia ſi humor qui ab interno corpore

(*l*) Impetus, orgaſmos, & recurſiones.

corpore aut per venas, aut per arterias, aut per alios aquæductus in tibias cruraque natus esset generaret arthritin, maxime id fieret in copia succi crudi ac pituitosi, qui etiam redundat in tibiis & brachiis hydropicorum. At hic humor non id facit.

Sed respondeat Fernelius: Numquid qui fluit ac refluit in tibiis hydropicorum pituitosus humor si in articulum influat potest facere dolorem & arthritim? Si idem humor & natura & ingenio, & numero a cerebro manaret, numquid arthritin posset committere in articulum illapsus? Quid impedit quominus id faciat? An quia per venas & arterias influit? At tu ipse fateris per alios ductus quam per venas fluere. Numquid iidem sunt ductus occulti per quos & humor a cerebro deflueret? An quia iste humor non a cerebro est? Quasi vero humor crudus aut vitiosus ab hepate malo & male officium faciente non æque dolores excitaret ac qui a cerebro est? Quasi vero in cerebro istam idiosyncrasiam, indolem, naturam, ac proprie talem acquirat qua dolores arthriticos efficiat? Cur ergo in tumentibus tibiis virginum fœdos colores patientium dolores etiam in vacuitate quadam febris quotidie observamus acerbiores? Numquid idem humor qui fusus dolores in tibiis excitat, si idem in articulum quempiam incideret, articulum quoque divexaret? In ictericis quibusdam fuso ab hepate & interno corpore sero humorum acri ac maligno implacabiles dolores comperimus, nihil etiamnum hepate ad id conferente. Hippocrates auctor admirabilis obscure quidem rationem videtur dedisse cur in hydrope, quum multus circum articulos humor sit qui distentionem faciat, (distentio autem maxime dolorem in articulis facit, ait Galenus) dolor quoque non adsit: in arthritide autem quum paucus humor sit, tanta doloris sit acerbitas. Ita autem scribit postquam de hydrope locutus est: *Si modicus fluxus fuerit (respectu magni fluxus qui in hydrope fit, unde repente intumescere & detumescere partem videmus) coxendicum & articulorum dolorem facit quum fluere cessaverit. Nam ut modicus & undequaque ab omnibus partibus fortioribus depulsus ad articulos refugium facit.* Tamen non videtur hæc ratio satis. Nam si paucus humor arthritin facit, cur non multus faciet? In cachexia & hydrope multus est. Frustra igitur & temere Fernelius affert tumorem istum cachecticorum ut doceat necessario a cerebro affluere humorem, quia qui ab aliis partibus emanat humor natus esset dolores arthriticos parere, id maxime fieret in copia succi crudioris. Pace tanti viri dicam, idipsum non intellexit. Atque dicendi confutandique initium ab ipso Hippocrate sumam: & quia mancus in hac parte est, cetera supplebo. Tria requirit loco superius adducto ut fiat dolor articularis, ut sit modicus fluxus, ut fluere desinat, ut refugiat ad articulum: quartum & addemus, quod vim quoque suam habet, ut a partibus omnibus fortioribus ad articulum depulsus sit. Vis in eo ponitur, quod dicit paucum esse & depulsum a partibus omnibus fortioribus; nam si multus est, æqualem quamdam intemperiem facit, immo sua mole obruens indolentiam affert. Et quibus intument tibiæ, brachia,

Lib. de locis in hom.

Comm. in aph. 49. lib. 6.

Lib. de locis in hom.

artus quoque ipsi (ut ἄναρθροι (*m*) dicantur) ii stuporis sensum habent: sed quum paucus & effusus in nervos cum mole sua non obruat, satis quid ejus possit qualitas ostendit. Deinde quod a partibus pellatur satis indicat sua qualitate adeo molestum esse, ut necessarium sit aliquid virulentiæ habere, declarat acerbitas doloris, orgasmus. Nam nunc hic articulus obsidetur, nunc ille: & totius manus & pedis, modo hic digitus, modo ille, modo veterem sedem occupans in ea consistit & furorem exercet. Unde videmus sæpe magnos esse cruciatus quum nil tumens & dissimile appareat, nil lacunosum, nil salebrosum. At in leucophlegmatia quum intumeat corpus totum præ copia crudi humoris, & in cachexia quum redundet humor serosus & malus, sæpe a dolore vacuitas est quædam. Secunda conditio est ut humor fluere desinat; quod bifariam audiendum, vel ut jam actu consistat fluxio, alioqui dolor non adesset, nisi fugax fortassis, vel ut per nervosum genus, non autem per venosum humor vagetur. Quod ad prius attinet, falsum est dicere non excitari dolorem nisi consistat fluxio: oportet quidem materiei partem consistere, at omnino fluxionem cessare non oportet: sed ut dolor perseveret, humor consistat oportet. De posteriore ita dicam: Hippocrates primus docuit morbos venarum leviores esse, fugaces, contra nervorum obstinatos ac contumaces: & hic locus maxime conferet ad eorum intelligentiam, perspicientiamque quæ dicimus. Ac primum audiatur Hippocrates: *Quicumque morbus a venis oritur debilior & levior est quam qui a nervis: diffluit enim una cum humore qui in venis inest, & non quiescit. Et natura venis in humore est in carnibus, Græce* καὶ ἡ φύσις τῇσιν φλεψὶν ἐν ὑγρῷ ἐστὶν ἐν τῇσι σαρξί. *Nervi autem sicci sunt, & cavitates non habent, & ad ossa consistunt, & maxime ab ossibus nutriuntur; nutriuntur autem & a carnibus, & colorem inter carnem & ossa medium habent, & humidiores sunt ac carnosiores quam ossa, sicciores & magis ossei quam carnes. Quicumque morbus ad nervos ipsos pervenerit, firmatur, & quiescit eodem loco, & difficile est ipsum educere.* Qui locus docere potuit Fernelium quæ causa sit cur sæpe tumeant detumescantque partes, quum tamen dolores non excitentur in articulis. Humor enim in venis continetur, non in nervis, aut saltem non consistit quiescitque in nervis: oportet autem quietem habere antequam ibi dolorem creare possit. Et antequam ultra progredior, quoniam ille locus obscurus est quo ante paullo dixit, *& natura venis in humore est in carnibus*: & nonnullis difficultatem negotiumque dedit, illum explicabo: Comparat genus venosum cum nervoso: nervosi generis nomine & membranas & tendines, & ligamenta, & periostium intelligit, item & nervos proprie dictos qui musculos proprie dictos contexunt: nam caro simplex, nervi & venæ musculum condunt. Et dum ita comparat nervos cum venis, vult venarum naturam humidiorem esse duabus de causis, tum quod ratione suarum cavitatum humores contineant, qui quum ὑγρὰ (*n*) dicantur, & consistentiam liquidam habeant, & humectent corpus cui insunt, &

(*m*) Inarticulati. (*n*) Humida.

& quod sæpe perfluunt & perluunt, tum quod venæ in carnibus ipsis sint quas enutriunt: Sic quum dicit, *Natura venis in humore est in carnibus*, id est, proprium est venarum, ut & humorem contineant, & in re humida sint, id est, in carne. Et nisi multiplex earum tunica impediret, facile rumperentur. Sic nervi venis dicuntur duriores, (quamquam multiplex sit tunica) quod cavitatem non habeant, quod tendines sint, quod ligamenta, membranæ; venæ molliores ob cavitatem, quia in carne molli sunt, quia continent rem fluxilem. Sic metonymicos res continens dicitur mollis & humida ratione & rei quam continet, & rei in qua continetur & fovetur. Vel quum dicit, Natura venis est in humore, in carnibus: ut nomen illud, *carnibus*, sit explicatio nominis, *in humore*: caro enim res humida est; sic vena in humore est, id est in carnibus, in quibus & sedem, & firmitatem, & augmentum, & munus habet vena. At nervi sicci sunt, quia non sunt in carnibus, & res humidas non continent ut venæ, & a rebus siccis oriuntur, id est, ab ossibus, quod ipse Hippocrates docet dum ait, *Nervi ad ossa consistunt, & maximam partem ab ossibus nutriuntur*: Quamquam sunt & alii qui a carnibus nutriuntur, ut qui musculos componunt. Et ut omissa interpretatione illius periodi quam obiter explicavimus, ad rem redeamus, ideo morbi qui in nervis sunt firmantur, quod dura eorum consistentia sit; qui in venis, id est, a venis sunt, fluunt fugacesque sunt magis: quod hac ratione maxime demonstrat Hippocrates: *Communicant omnes venæ & confluunt inter se mutuo, aliæ sibi ipsis committuntur ac coincidunt, aliæ vero & venulas e venis extentas.* Ac de distinctione morborum nervos occupantium ac genus venosum *initio illius libri de locis in homine* ita scribit: *Quod siccius est morbos magis recipit, & magis dolet a natura: humidum vero minus. Morbus qui in sicco est stabilitur ac consistit; qui in humido est, diffluit, & alias aliam partem occupat, & transmigrans quietem facit, & citius sedatur, ut pote in humido non stabilitus.* Quem locum de intemperie humida & sicca intelligunt, sed male: vere enim hic locus pertinet ad alium qui sequitur de morbis nervorum ac venarum. Sed hæc relinquamus. *Lib. de locis in homine.*

Tertia conditio ex his quas proposuimus, est ut ad arthritidis generationem humor in articulum, aut saltem partes proxime articulum ambientes, & exquisito præditas sensu, incurrat. Quod miror non animadvertisse Fernelium, qui indistincte proponit in cachexia non oboriri arthritin, quum tamen sit humor crudus: proinde necessario a cerebri manare. Adeone ignarus Fernelius ut non fateatur oboriri dolorem articularem si qui redundat in cachecticis humor in articulum descendat, includatur, atque ibi interceptus interclususque corrumpatur? Nam non omne excrementum quod in partem impingitur statim dolorem parit: sed alias quum sua natura efferum est & mordax primo quoque tempore dolorem infligit: alias nonnisi temporis successu acrimoniam, aut dolorificam aliam qualitatem nanciscens eumdem infert dolorem: itaque pace Fernelii dicam nil quicquam efficit quod de humore cachecticorum objicit. Siquidem si pituita sit

 ἄπνος

ἄπνος (*o*), si tantum sit crudus humor infra sanguinem, sed qui proxime in sanguinem degeneret, si calor esset melior, non est necesse a tali humore, dolorem excitari: nullas enim molestias exhibet, ut nec sanguis.

Nam in hydropicis quoniam hepar aliqua ex parte est refrigeratum, sanguis quoque aliqua ex parte refrigeratus est, & crudus: sed incoctus non dicitur. Alibi autem ex Galeno distinximus ἄπεπτον & ὠμόν (*p*). Et talis semicoctus sanguis dolorem non creat: Hinc leucophlegmaticos non videmus laborare: In cachecticis quibusdam & iis præsertim virginibus quas fœdus deturpat color, dolores capitis, artuum & surarum intolerabiles videmus. Et quemadmodum ex mucis & pituitis quæ a capite descendunt aliæ tusses excitant alias humidas, alias siccas, nonnullæ nullas tusses proritant, aliæ statim negotium dant pulmoni eumque ulcerant, ut quæ sunt efferæ & ichore præditæ, aliæ etiam ingenti copia nil incommodi afferunt, sed postquam moram aliquam in pulmone sine ulla molestia egerunt, coctæ crassefactæque facillime extunduntur: idem judicium est de humoribus qui in artus dilabuntur. Nam quum tibiæ intumescunt humore, aut brachia, & articulorum loci, non statim dolor fit, ne si quidem in articulum humor influxerit, sed requiritur certa quædam qualitas qua humor donatus repente concitat dolores atroces: & in hoc disputationis cardo vertitur. Proinde docuimus ante ex Galeno *in libro 6. Epidem.* pituitam quidem torporem inducere, sed si aut salsa sit, aut acida ea atrocissimis cum doloribus sese prodit: quod & in doloribus colicis usuvenit. Quot sunt enim quorum intestina multa pituita sunt oblita obsitaque, quos nullus coli dolor cruciavit? At si gypsea est pituita, salsa, acidaque, aut vitrea; ea suæ præsentiæ excitandis gravibus doloribus notas ac argumenta edit. Et hæc adversus Fernelium de loco, quamquam pluribus res explicari posset: obiterque de humoris qualitate & conditione diximus, sed rem totam negotiumque de humore accuratius sumus jam pertractaturi.

De humore qui causa est arthritidis, ita sentit Fernelius: *Humor continens arthritidis causas tam varius non est atque traditur: nec enim sanguineus, nec biliosus, nec melancholicus est umquam, sed omnino vel pituitosus, vel serosus.* Tam graviter iterum peccandi, & hoc contra Veteres asserendi occasionem dedit illa alia erronea opinio quam paullo ante explosimus, de origine arthritidon omnium cerebro, quod aut pituitosum solum humorem, aut serosum cerebrum suppeditet. Sic duas illas erroneas opiniones ita complicavit, ut alia alteram pepererit, & toti antiquitati opposuerit. Si enim humor unus foret pituitosus tam sævi articulorum hostis auctor, quid veteres practicos in eam opinionem adduceret, ut pro arthritidon distinctione & causarum, remedia quoque distinguerent? At remedia instituunt ad biliosam arthritin, ad sanguineam, ad serosam: ergo verum est tot esse species; alioqui in rem ægrorum gravissime peccaretur. Atque ante jam refutavimus argumenta eorum qui negant fluxionem ullam

Aëtius tetrab. 3. sermo. 4. 14. 15. 16.

(*o*) Exanimis.

(*p*) Incoctile & crudum.

lam esse sanguineam quæ arthritin quoque sanguineam creet, quod necesse esset in pus sanguinem verti. At sanguis quidem quum dicitur suppurari quum in ventrem erumpit, verbum suppurari generalius pro corrumpi sumitur, ait Galenus. Et aliud est in ventrem, aliud in articulum irruere. Quamquam & in articulo suppurat, id est corrumpitur, malam alienamque qualitatem accersit, unde in sua generatione, & in loco, a quo mittitur, laudabilis ex eventu mala qualitate insignitur. Deinde sanguis in carnibus corrumpitur quidem ac suppurat proprie, sed non in articulis. Immo quum in articulum incidit, recrudescit quodammodo, & suam maturitatem amittit. Quod forte imposuit Fernelio, quod videat inflammationes in articulis nonnisi intra 40. dies solvi, & pituitescere quodammodo omnes qui in articulos fluunt humores; immo si prius calidi forent, ob loci naturam incrudescere. Quod mirum ne sit: nam & Hippocrates *in libris de morbis* scribit contingere, ut a pulmone ipso pus in thoracem erumpat, & tametsi antequam eruperit maturum sit, tamen dies aliquot exspectari vult donec rursum pus ipsum maturescat: Sic mutatione loci maturitas puris exolescit, aut saltem diminuta retunditur tamquam materia perfrigerata. *Lib. 3. de morbis cap. de pleuritide ex dorso.*

Similiter in febribus materia cocta mitificataque in partem aliquam relegata recrudescit. Et *in sexto Epidemiorum* quum loquitur Hippocrates de concretione lapidis in vesica, ait Galenus, frigiditate vesicæ, tamquam corporis exsanguis, lapidis coagmentationem juvari. Itaque fieri potest ut frigiditate articuli sanguis, aut alius humor eo influens, licet sit calidus, facile suum calorem amittat: non tamen ideo frigidus humor arthritidis causa est. Ideo Hippocrates dicebat sanguinem esse natura frigidum, quia quum sit de genere aqueorum, facile suum calorem amittat. Sed ad hujus rei de qua agitur demonstrationem conferet plurimum ea demonstratio quam attulit Galenus *in Aphor.* explicans cur inflammatio in podagricis intra dies quadraginta cesset, & non ante: quod forte pro Fernelio faciet: nam inflammationem quæ arthritidi supervenit ex eventu tantum contingere ait, nempe vi doloris. Ita autem scribit, *Quæ carnosas partes occupat inflammatio morborum acutorum subjicitur termino, quoniam carnis substantia mollior est & rarior quam natura ligamentorum. Unde & tardius inflammantur chordæ ac nervi si vulnerati fuerint* (*Græce* τρωθῆναι, *Leonicenus vertit, ex ictu*) *& longiori tempore ad consistentiam inflammationis perveniunt & tardius sanantur. Qua enim ratione vix aliquid externi in se recipiunt, quum duræ sint ac densæ hujusmodi partes, hac ipsa ratione vix a se dimittunt. Quapropter solutionis terminus est dies quadragesimus, quia quum in articulationibus humores sint, & ligamenta amplexantia ipsas oportet evacuari* ἀτμωδῶς (q), *id est, in modum vaporis.* Mirum autem est cur dicat tam ægre admitti humores a membranis & ligamentis, & a nervis, quum videamus eos qui articulari dolore tenentur facillime modo hanc partem, modo illam laborare: at si tam ægre admitterent humores, non tam subito dolor inde surgeret. Quin etiam facillime & tremores, & convul-

Comm. in par. 15. sect. 3. lib. 6. Epid.

Lib. de corde.

Comm. in Aph. 49. lib. 6. Aphor.

(q) In modum vaporis.

convulsiones in febribus videmus excitari: si nervorum ea est durities & tendinum & membranarum, quomodo tanta est aptitudo? Nam videtur æquum esse ut idem fiat, quod & in pleuritide fieri scribit Galenus: dum enim confert pulmonem cum membrana costas succingente, ait pulmonem ratione suæ mollitudinis paratum esse ad recipiendum quemvis humorem, non item membranas, quod hæ non ita facile admittant humorem quemvis, sed biliosos magis: unde major pleuritidon pars ab humore est bilioso. Si articulorum ea comparata ratio est ut eadem horum sit natura, atque membranarum succingentium costas, oportet necessario, aut tenuem & biliosum, aut plane serosum humorem qui arthritides faciat, aut falsum est quod in hoc atque illo articulo tam subito dolor excitetur. Duræ sunt partes, humor est frigidus & pituita, ut vult Fernelius: immo negat, aut esse bilem, aut sanguinem; quomodo tam facile humor admittitur? æquum non videtur. Quomodo enim tam crassus humor in cavitatem & locum διαρθρώσεως (r) subiret, quum lentor & pigrities id impediat? Quamquam possit quis respondere imbecillitatem partis quamdam dissectionem afferre, & aptitudinem ad fluxionem facile admittendam. Accedit quod humorem in orgasmo esse oporteat: orgasmum autem adjuvat ichor quidam malignus qui animat, impellit, ciet, & movet humorem sua natura segnem & pigrum. Atque articulares dolores etiam a valde calida causa oboriri testatur Galenus, ubi docet morbos connutritos in senecta relinquere: interpretatur de calida hemicrania, calido renum affectu & articularibus doloribus a calida causa obortis, quibus omnibus obrepens senectus tamquam frigida remedio exsistit. Nec dissentanea docet *in Aph.* dum ait dolores articulorum in squalloribus a fluxione non fieri, quod quum tempus siccum sit non videtur natum ad superfluitates generandas quæ arthritin committant: sed si caliditas immodica fuerit ab acribus humoribus possunt arthritides excitari. Itaque miror quomodo Fernelius tam longe a Veterum dogmatis desciverit, ut præjudicatam suam opinionem tam mordicus defendat. Etsi enim magna arthritidon pars, sive per defluxum id fiat, sive per congestionem, ab humore frigido est, tamen errore non vacat asserere omnes ab humore frigido esse eoque a capite emananti: in quo graviter in ægrorum commoda peccatur: nam est ubi calidis utendum remediis, est ubi frigidis, est ubi moderatis: quod si omnis a pituita esset, ad calefacientia perpetuo esset recurrendum. Item aliud est agitare medicamentis caput eique consulere, aliud aliam partem: at si solum caput auctor exsisteret, ad id unum dirigendum esset omne consilium nostrum: itaque magni interest ad curationem morbi, & ad ægrorum salutem multo ante constituere an soli capiti malum acceptum sit ferendum, an sola pituita aut ejus serum in vitio sit. Quamquam ut ante dictum est forte imposuit Fernelio quod humor qui actu in articulo continetur quadamtenus frigidus, aut frigefactus sit, quod ita sit comparata ratio articulorum, ut quia multas habeant partes spermaticas & frigidas, affluentem humorem etiam natura calidum, & a calido loco derivatum infrigident

Comm. in Aph. 33. lib. 6.

Com. in par. 6. sect. 5. lib. 6. Epid.

Comm. in Aph. 16. lib. 3.

Gal. ad Aph. 2. lib. 6.

(r) Articulationis.

infrigident ac incrudent, ut ita loquar, quod ex Hippocrate demonstratum est. 9 Cum itaque & experientia, & ratio, & auctoritas Hippocratis, 10 quam supra non meminimus afferre, quæ statuit aliquas arthritides a bile esse, dictet præter pituitam alias esse causas arthritidis, & aliam auctorem mali partem quam caput, relicto Fernelio, amplecti oportet methodum medendi aliorum, ne mala rei opinione inducti male remedia alia pro aliis usurpemus: ac facile mihi persuadeo, ideo sæpe articulares dolores invalescere magis, ac ægrescere medendo ægros, quod audito arthritidis nomine statim ad calida remedia deveniamus eaque impense calefacientia & digerentia. Quod si semper materia frigida foret, non esset verisimile, ita malum insolescere, ac furere, quum contrariorum curatio per contraria legitime instituatur, nisi forte dicas (quod etiam probabile est) dolorem quoque augescere, quod usu rerum ita calidarum quibus statim utimur sine judicio & distinctione quod morbi nullæ sint induciæ, sæpe fluxiones irritentur, qua irritatione dolor quoque increscit: Dum enim humor turget fluitque, nil est deterius quam fotibus, aut emplastris ex rebus calidis uti: Vel etiam usu nostrorum remediorum sæpe dolor augetur, quod materia sit ἑτερογενὴς (s), ut quod remedium uni humoris parti convenit, alteri plurimum obsit, ut quod remedium primo loco usurpandum duxeris, illo relicto statim ad aliud confugias. Accedit quod humor qui arthritides efficit, maxima ex parte venenati cujusdam seri naturam resipiat redoleatque, quod per se pepasmum mitificationemque non admittit: immo usu remediorum, nisi valde sint anodyna, incandescit ferocitque magis: nec mirum est si sæpe irrita sit opera nostra, morbusque iste medicorum nuncupetur opprobrium. 11 Ceterum contra quam senserit Fernelius certa sunt signa quibus dignoscas a capite humorem subtus cutim, aut per spinalem medullam defluere, aut ab hepate & visceribus per venas & arterias derivari. Et quæ defluxiones a capite sunt, magis sunt sinceræ, quæ a visceribus, minus sinceræ sunt, quod humores promiscue in vasis coerceantur ac confluant. 12 Quod miror Fernelium non animadvertisse. Signa ista diagnostica & Aëtius & Rondeletius sunt persecuti: Nos illa omittemus, & si quando usus inciderit, ex istis venabimur, ne si illa adjiciamus, in molem oratio excrescat.

Hippocr. lib. de internis affectionibus.

Quum iniretur consilium pro Forcerii mercatoris cognato cui dolores arthritici sunt familiares, & autumno & vere repetunt maxime, creditum est serum maxime putre a visceribus manans, causam reducis istius mali esse: 13 declarat curatio. Nam nulla habita capitis ratione quum primum expurgata regio prima ventriculi & educti multi serosi humores electuario diacarthami & syrupo rosarum solutivo, præripiebatur occasio reditus: Ac quæsitum est si humor frigidus & pituita arthritidis auctor, cur pituitosi non sunt podagrici, quum peculiaris iste humor redundet?

Si a capite est, cur qui chœradas habent, quarum origo maxime tribuitur ab Hippocrate, non sunt podagrici, aut alia specie arthritidis laborant? verisimile id esset si caput auctor esset mali. Nil obstat objicere tophos qui in

Lib. de gland.

(s) Heterogenea.

in arthritide apparent ut doceas materiam esse phlegmaticam: nam biliosus humor & alius a pituita usu refrigerantium, aut digerentium nimium, aut a parte frigida frigefactus tophos inducere potest.

Multi olim arthritici liberati sunt morbo, sed epileptici, aut apoplectici interiere: repertum est cerebrum aqua plenum, sic verisimile est a cerebro malum esse.

Si semper a frigido humore esset arthritis, eoque a cerebro labente, chœradas efficeret, aut dolores in transitu excitaret, aut præeuntem haberet gravitatem capitis, aut nucæ colli. At sæpe nil tale apparet, unde colligas aliunde plerumque esse.

Ad præcautionem tam sævi mali, & evacuationem seri illius putris morbi relapsum committentis visum est ut uteretur hieme decocto foliorum sennæ cum hermodactylis, & sæpe syrupo rosarum pallidarum cum succo mercurialis.

Vere pilulæ commendantur sine quibus, de hermodactilis & fœtidæ. Autumno & vere si quid suadeat, tundatur vena; vivat abstemius.

Partibus dolentibus adhibeatur unguentum de limacibus; aut madeant panni in mucagine limacum.

Urgentibus doloribus folia hyoscyami cocta in lacte cum capitibus papaveris & floribus chamæmeli adhibeantur parti.

ANNOTATIONES.

1. *Hippocrates* lib. de dieb. Decretoriis *docet Ischiadicos dolores esse a congestione & concretione humorum in acetabulis præsertim post incalefactionem a sole.*

2. *Galenus* Com. ad Aphor. 49. lib. 6. *ita ait*, fluxionem arthritin facientem primum suscipiunt loca dearticulationum, deinceps circumstantia omnia ad cutim usque. Et quia implentur articulationes etiam quæ circumjacent ligamenta extenduntur. Nervi & chordæ illic non inflammantur, sed tantum dolent quum dearticulationes extenduntur.

3. Galenus *Comm. in Aphor.* 49. *lib.* 6. *tanti doloris in arthritide causam ad distensionem revocavit.*

4. *Fernelius hic valde ratione niteretur, quod si humor biliosus arthritin committeret necessario inflammationem faceret. Cur enim membranæ in thorace tam facile inflammantur in pleuritide, & in arthritide tam ægre si eadem est materia?*

5. *Et* in 2. Epid. 1. sect. 3. *splenis & viscerum tumores & inflammationes in articulorum morbos desinere scribit*: *Et* in sectione 7. lib. 6. Epidem. *Tusses in articulorum morbos desinunt per translationem, ut credere est. Maxime vero sunt siccæ tusses, quia alio materia præripitur.* Et sub finem sect. 8. lib. 6. Epid. *in suppressione mensium dolores & rubores articulorum nascuntur: ergo id est ab interno corpore, non a capite. Et quod majus, in ulceribus articulorum & partium externarum si tumores sint rubicundi, & statim evanescunt, dysenteria cruenta oboritur, vide consensum externorum cum internis, ut a capite id non fiat.*

6. Locus

6. *Locus est præclarus* cap. 12. Sermonis 4. Tetrab. 3. *Aëtii ubi docet multas causas ob quas suppuratio in articulis non fiat.*

7. *Hippocrates* lib. 2. Epid. part. sive historia 3. *docet quomodo tophi in arthritide generentur.*

8. *Anno* 1575. *qui siccus & squalidus erat maxima fuit articulorum dolorum ubertas.*

9. & 10. *Hic locus est valde notandus: & contra Fernelium facit, idem in cerebro visitur: nam substantia cerebri vaporem calidum & refrigerat. Quod si quis neget illum librum germanum esse librum Hippocratis, legat* Aph. 25. lib. 5. Aphor. *ubi vult auctor affusione aquæ frigidæ articulorum tumores & dolores tollere, tum ob revocationem caloris, tum propter inductionem torporis. Quid respondebitur Galeno qui in coxendicis dolore in malleolo arteriam secuit quum affectus esset ab humore calidissimo?* sub finem lib. de sanguinis missione. *Quid diceret Fernelius quum plerique acerbis articulorum doloribus vexantur, qui nullos aut exiguos dolores, aut in capite, aut in collo senserint? Quasi vero tam effera materia & serum a capite manare queat, & non excitare dolores transeundo? fieri id non posset. Si nitrosa & salsa fluxio a capite tantos in transitu dolores excitat, immo & in metaphreno, & qua transit quamdam inducit phthisin; an credibile materiam quæ guttam facit, pepasmi ex se expertem, juxta opinionem Fernelii per tot partes subtus & cuniculose transmitti, & nullos pæne dolores excitari? Sic credendum est imbecillitatem naturalem partis, aut acquisititiam, quia omnis dolor in parte digestivam facultatem & coctricem debilitat, & propterea facilis fit proventus excrementi loco veræ nutritionis, facile ad arthritin facere, ut si qua depuratio & defæcatio sit sanguinis, eam fæcem facile admittat. Nisi Fernelius dicat in sua generatione non esse tam malam materiam, sed tempore & mora eam acquirere malignitatem. Quod idem dixit Galenus de tussis materia quæ in scrotum descendit* part. 12. sect. 1. lib. 1. Epid.

11. *Si cruditates, crapula & similia ejusmodi arthriticos efficiunt, quid causæ est cur caput accuses?*

12. *Quid impediet quominus dicamus nec a capite esse materiam arthritidis, nec forte ab interno corpore, sed eo modo per dispositionem articularem generari in habitu corporis quo elephas in aliis, & chœrades in aliis? Nam in habitu ipso vitium est, & cancrosa & chœradica dispositio, & articulosa, ut sic dicam.*

CONSILIUM XCII.

De Gonorrhœa virulenta.

QUemdam fœda Gonorrhœa detinebat. Quum eam negligeret, nec Medicorum consilio satis diligenter audiret, suppressa est, & ea contigêre de quibus paullo ante dictum est. Imprudenter & parum sciens quid tam virulentæ materiæ suppressio vehat uxorem suam compressit.

pressit. Medio graviditatis tempore dysentericum & serosum profluvium mulier patitur, quo vix liberatur: ac prudenter Medici non censuerunt statim suppresso isto profluvio, laboranti consultum iri: audiverant enim nonnihil de mariti diversione ad alias mulieres & quævis impura prostibula: ideo in eam suspicionem venerunt, ut contractum hoc malum a portione virulenti seri crederent. Ac, opinor, ea forte in luem veneream incidisset. Nono mense fœtus educitur purus & incontaminatus: quod mirum fuit quum satus esset patre adhuc semen tam diri veneni continente: sed non diu impune tulit innocens hæc proles impuritatis paternæ luens pœnas: nam quum forte matri propinatum esset pharmacum alius rei causa, & jussum esset lactari infantem etiam medio purgationis tempore: repente multis corporis partibus argumenta certa luis & scabiei Hispanicæ paruerunt. Continuo vocari Medicos & Chirurgos, iniri consilium, rem reformidari, metui matri nutrici. Ablactatur infans nondum duos menses natus: parvo lacte pascitur ex vitreo vase collum gruis habente. Provisum puello hoc remediolo:

℞. *Butyri recentis non salsi loti in aqua salviæ, unc. iv: argenti vivi exstincti aqua eadem salviæ, dr. ij: facta subactione in mortario diligenter paretur linimentum.*

Ad arcendam autem luem veneream quæ vere eam posset tandem adoriri, ita matri providetur:

℞. *Limaturæ ligni sancti, unc. iij: salviæ, betonicæ, chamæpityos, stœchados utriusque, morsus & scabiosæ, ana, man. jß: absinthii, centaurii minoris, buglossi, borraginis, ana, man. j: radicis ireos Florentinæ, scordii, tormentillæ, tunicæ & dictamni, ana, unc. jß: seminis citrii, cardui, seselios, sileris montani, pæoniæ, ana, unc. ß. radicis pæoniæ & angelicæ ana, unc. ß: gentianæ, dr. iij: theriacæ veteris & mithridatii, ana, unc. jß: opiatæ Fernelii, unc. jß: madeant omnia in vino albo odorifero: adde succi pomorum, unc. iij: pulveris diamargariti frigidi, lætitiæ & diarrhodon Abbatis, ana, dr. j: aquæ nenupharis, lib. ß. concludantur omnia alambico & fiat distillatio.*

℞. *Conservæ florum nenupharis, buglossi, anthos, ana, unc. j: conservæ acori, unc. ß: corticis citrii conditi, unc. ij: pulveris electuarii diamargariti, corallii rubri, carabes, seminis angelicæ & radicis bistortæ, ana, scr. j: margaritarum electarum, scr. j: electuarii diarrhodon Abbatis, triasantalon, ana, unc. j: mithridatii, dr. iij: cum syrupo conservationis citrii fiat opiata, utenda ad dr. ij hora somni.*

℞. *Aquæ theriacalis, scabiosæ, cardui, ana, unc. iij ß: passentur per manicam Hippocratis cum saccharo & pauco cinnamomo: capiat cochl. ij: jejunus a somno excitatus.*

℞. *Sarsæparillæ, quart. j: melissæ, stœchados, radicum omnium aperientium, scordii, mercurialis, salviæ, betonicæ, ana, man. j: radicum acori, eryngii, aristolochiæ, angelicæ, ana, unc. ß: enulæ campanæ, man. j: frusta pomorum redolentium: fumariæ, absinthii, ana, pug. j: bipinellæ, man. j: polypodii, passularum, ana, man. j: seminis pæoniæ, seselios, ana, unc. ß: fiat decoctio ad lib. j: infunde foliorum sennæ, unc. iij: adde expressionem unc. jß agarici*

trochiscati infusi in aqua betonicæ & salviæ, cum dr. ij cinnamomi & ligni aloes, dr. j: adde syrupi rosarum pallidarum, unc. iij & sacchari q. s.

℞. Conservæ stœchados, salviæ, betonicæ, melissæ, anthos, ana, unc. jß: corticis citrii conditi, unc. j: zingiberis conditi, scr. ij: conservæ acori, dr. jß: myrobalanorum emblicarum & confectionis alkermes, ana, dr. iij: conservæ buglossi, unc. ij: theriacæ, dr. iij: opiatæ Fernelii, dr. jß: excipiantur omnia cum syrupo conservationis citrii.

℞. Ambræ griseæ, scr. j: pulveris lætitificantis, de gemmis, ana, dr. ß: diarrhodon Abbatis & diamargariti frigidi, ana, scr. j: cinnamomi, gr. iv: pulveris radicis angelicæ & tormentillæ, ana, scr. j: cum saccharo soluto in aqua cardui infusionis, dr. ß: ligni aloes, fiant tabellæ pondere, unc. ß: utendæ.

℞. Theriacæ, Mithridatii, ana, unc. ij: confectionis Alkermes, dr. vj: electuarii de gemmis, unc. ß: limaturæ interioris guaiaci, unc. iij: seminis pæoniæ & citrii, ana, dr. vj: conservæ violarum & buglossi, ana, unc. jß: succi pomorum odoriferorum, & aquæ nenupharis, ana, lib. ß: ponantur omnia in alambico, & utatur ea aqua intrando in laconicum.

Item ℞. Radicis angelicæ, enulæ, tormentillæ, capparidis, eryngii, apii, petroselini, polypodii, ana, unc. ij: melissæ, scabiosæ, bipinellæ, plantaginis, ana, man. ij: lupuli, buglossi, scolopendrii, ceterach, ana, man. j: fumariæ, primulæ veris, ana, pug. j: seminis bombacis, dictamni, citri, ana, unc. ij: conservæ enulæ campanæ, acori, melissæ, ana, unc. jß: pulveris electuarii de succo rosarum, diamargariti frigidi, ana, unc. ß: decocti unc. iv guaiaci & unc. ij chinæ, lib. ij: decocti plantaginis, unc. iij: theriacæ & mithridatii, ana, unc. jß. adde aquarum cordialium, lib. ij: ponantur omnia in alambico.

CONSILIUM XCIII.

De febre lenta symptomatica.

Consulis Amorræi filia annos duodecim plus minusve nata sæpe animo deficitur, immo alias putat sibi præcludi fauces, alias halitum nescio quem sentit cum cardiogmo, capitis dolore, præsertim in anteriore parte: dolor non est pertinax. 1. Coloris est vicissitudo in facie, modo cum pallore quodam rubescit, modo pallet solum, suffusa alias aliqua ex parte est facies: argumenta sunt fœdorum colorum: destillatio tenuis est in pulmones, aliquando spirandi difficultas. Metuebatur illi ne periculoso aliquo tandem cerebri morbo tacta intereat: ut ejus sorori contigit, quæ cataleptica post febres erraticas, interiit.

2 Initum consilium prophylacticum potius quam therapeuticum: calido & sicco hepate erat, adeoque calido ut partim alimentum corrumperet, (unde illud 6. *Epid. Qui ventre sunt calido, carnes habent frigidas*) partim aliquid attraheret, reliquum media veluti via in lactibus resideret. Nam quoties repurgatur, pulti simillimam excretionem facit, biliosam, olidam, vermium parentem; unde & aliquando vermium molestiam sustinuit.

tinuit. Sic obstructio id ipsum juvat. Quod autem obstructio sit eaque cruda, declarant urinæ in calidiusculo corpore aqueæ exsistentes. At nec ratione corporis, nec ratione febriculæ quæ sæpe apparet, nec ætatis ratione tales apparere debent: nam in pueris aqueæ urinæ ab Hippocrate damnantur in prognostico: quamquam *in nostris Epidemiorum libris* animadvertimus ex Hippocrate: *In erraticis febribus aqueas urinas splenicas esse*: quod forte in hac contingit puella. Mutationem colorum ad elationem vaporum fugacium referebamus, nec non ad animi imbecillitatem & caloris, qui facile intro recurrat. Hippocrates hujus quidem rei generalem rationem dedit, *Colorum mutationes fiunt corde constringente se, aut laxante: laxante quidem fiunt bene colorati & rubicundi, constringente vero pallidi & virides.* Et illa ἀσώδης (*t*), quæ aliquando apparet, in malis poni potest, aut homonymῶς bona est: caloris in pulmonibus majoris indicium esse potest. Videtur quidem dolor iste capitis symptomaticus esse, tum quod fugax sit (quamquam si dolor capitis per protopathiam sit, necessario non exsistat stabilis) & videatur tantum per vaporis, aut exhalationis elationem fieri: nam punctionem morsumque in ventriculo præsentit. At verendum tandem ne dolor iste ita jus vindiciarum in caput habeat, ut non amplius per sympathiam, sed per protopathiam fiat: nam quum partes laborant per consensum, id fit aut quia facultas non suppeditatur, aut materia ut in respiratione, aut per vapores. 4. Quum prioribus duobus modis fit id, actio quidem læsa est, sed pars a qua suscipitur actio illæsa est; sed quum pars aliqua per consensum laborat ob summissos vapores, actio quidem partis læditur, & ipsa pars laborans per sympathiam afficitur: sed ita afficitur, ut si dispositio in parte aliqua fiat, jam non amplius secundario, sed primario pars laboret ipsa. Ac probabile excitari ichores a partibus inferis. Porrò opinione Galeni ichores tribus de causis in ventriculum incidunt, aut propter mœrores, aut dolores, aut infirmitatem ventriculi: accedit & longa abstinentia, & compassio. Ac revera statuere oportet in hoc corpusculo caliditatem & siccitatem cum squallore, unde magna excitandorum fumorum occasio nata est. Quemadmodum enim excedens humiditas immoderato calori juncta corpus languidum & decoctum reddit, necnon effeminatum; ita calor acer mordaxque dum humores accendit, acuit, irritat, excitandis vaporibus magnam ansam porrigit. Post unam atque alteram purgationem, syrupus solennis est institutus ex bechicis, thoracicis, splenicis, foliculis, senna, agarico præparatis, & coctis ut decet. Item hæ tabellæ institutæ.

In Coacis.

Lib. de Corde.

℞. *Seminis pæoniæ, gr. viij. margaritarum electarum, corallii utriusque, spodii, trochiscorum e carabe, ana, scr. j: eboris, cornu cervi, ana, scr. ß: ossis de corde cervi, pulveris coriandri & diarrhodon Abbatis, ana, scr. j: cum saccharo in aqua cardui soluto fiant tabellæ.*

℞. *Conservæ betonicæ, stœchados, rosarum, buglossi, ana, unc. j: conservæ anthos, dr. ij. corticis citrii conditi, dr. iij: rasuræ eboris, cornu cervi,* ana,

(*t*) Fastidiosa.

ana, scr. j: theriacæ, dr. j: fiat opiata cum syrupo conservationis myrobolanorum.

℞. Pulveris hieræ, dr. j: agarici trochiscati & rhei, ana, scr. j: capiat scr. j aut dr. ß hujus massæ.

Utatur quotidie jusculo mane in egressu lecti æstate lacte asinæ: Paretur pulvis ex lumbricis terræ & chalybe præparato si utile videatur.

ANNOTATIONES.

1. *Febris ista lenta est & continua, & symptomatica qualem Fernelius describit* libro de febribus cap. de symptomaticis lentis.

2. *Huc pertinet locus commemorabilis* lib. 2. de Diæta acutorum part. 22. quod concoctionem esse elixationi similem oporteat, manifeste ostendit, tamquam coctio fiat a calido non sicco squalentique, cujusmodi est febrilis, sed humido & vaporoso, cujusmodi est qui in animalibus secundum naturam exsistit. *Fernelius* cap. 13. lib. *de* urinis *istis tenuibus, & aqueis abunde satis.*

3. *Arculanus* cap. de Cephalæa, *ait, qui dolores capitis sunt per sympathiam sæpe cum periodis, & cum paroxysmis fiunt, prout sunt causæ periodi in membro communicante: quamquam hoc non verum est perpetuo. Nam etiamsi in capite humor sit qui morbum per protopathiam faciat, tamen non perpetuo vexat, sed suas habet periodos: Id ut intelligatur, quoniam difficile est admodum, legendus est* commentar. ad Aphorism. 28. lib. 6. Aphorism. *Et de hoc diximus* lib. 2. nostrorum consiliorum in hist. de fratre hujus puellæ.

4. *Nam Galenus* comm. in Aphor. 19. lib. 2. *de Chronicis morbis disputans, ait illos a crassis humoribus fieri, & paucos ex his per sympathiam fieri, & absque loco affecto, utpote venis æqualiter humores corruptos continentibus. Sed* διαθέσεις νοσώδεις (*u*), *ut in hemicraniis longis contingit, possunt esse sine humoribus illis crassis. Sic aliud est,* χρόνιον νόσημα (*x*), *aliud* διάθεσις χρονία (*y*). *Ceterum quum dolor est per propriam affectionem est magis continuus quam quum est per sympathiam. Et vis ponenda in verbo,* magis, *id autem fit, ait Arculanus, aut quia membrum, longo dolore debilitatum, facile aliarum partium excrementa excipit: aut quia per dolorem spiritibus resolutis digestiva & expulsiva facultas languet, unde non probe conficit alimentum, nec superfluitates quæ in qualibet digestione resecantur, debite expellit, &c.*

(*u*) Dispositiones ad morbos.
(*x*) Morbus diuturnus.
(*y*) Dispositio diuturna.

CONSILIUM XCIV.

De Pleuritide notha.

JOannes Le Mire, mercator, quum Meloduno Parisios lintre devectus petit rigente admodum hieme, vi frigoris ita calor intro cogitur, ut inde horruerit valde, deinde calorem ingentem conceperit. Media nocte cœpit queri de dolore fixo ac pungente ad nothas costas: magna nothæ pleuritidis suspicio est. Is narrabat sæpe se ea in parte dolores, quos colicos vocabat, solitum esse sentire, qui fomentorum usu non ita multo post levarentur. Ac primum ei credidimus; quum tamen apud nos potius valeret opinio ac suspicio pleuritidis per congestionem aliquam excitatæ, quam narratio de vetere dolore, coegimus ut alvus enemate sublueretur: ac dolore perseverante, ut urgeretur occasio, tertia pomeridiana bolum cassiæ, addita confectionis de dactylis portiuncula ne medicamentulum ignavum maneret, exhibuimus: hujus usu multa corrupta admodum educta sunt. Sequenti die relicta sede priore, dolor ad orificium ventriculi pertinebat: tunc nos pœnituit, quod non die præcedente venam secuissemus, ut ne inflammatio ad aliam nobilem partem, uti contigit, serperet, ac oberraret: valdeque timuimus ne in ventriculo malum figeretur, gravioraque omnia nascerentur: quod aliquando a nobis observatum est in vitriarii filio, qui quum per tres dies de dolore lateris questus esset, & neglecta iterum esset phlebotomia, repente malum regionem ventriculi ad xiphoidem cartilaginem obsedit, vomendi desiderium, febris ἀσώδης (z), lipyria, mors repentina. Per tres dies continuos venam ter secuimus: purulentus sanguis detractus est, ne guttula quidem puri sanguinis: viribus metuebatur ob ætatem ingravescentem. Dolor non erat fixus: thoracem dilatare omnino non poterat: respiratio alioqui erat facilis, nisi quum magnum respirare cogeremus: at tum narrabat se aliquid imis costis inhærens sentire quod respirationem elideret: sitis & febris erat ingens, omnia cruda: nam nec alvus nisi sollicitata ferebatur, nec quicquam ex facili e pulmone educebatur. Dubitabamus an diaphragmatis esset inflammatio, præsertim in parte concava, præsertim qua attingit nothas costas; si inflammatio foret illius partis cur non deliraret, quærebamus: suspicabamur collectam ibi illam materiam & præsertim serosam (quod dolores vagi apparerent) quæ olim colicos excitarat: idque evenisse arbitrabamur ob ambientem impense frigidum, unde suppressio nata foret. Ad id cogitandum situs partis dolentis incitabat. Tamen quærebatur, si ea in parte inflammatio esset cur non ad claviculas dolor pertineret? Sed sectio corporis post mortem omnia de quibus dubitabamus

(z) Anxiosa.

tabamus aperuit. Ergo quum circa finem diei quarti dubitaremus an quarto ſecanda vena eſſet in tanta ſiccitate morbi, febre, difficultate ſpirandi, dolore, ecce primarius Medicus videns noſtras ſectiones inutiles, ratus collectionem eſſe quamdam (uti ante monuimus) ad catharticum confugit idque vehemens admodum, ut vi deturbaretur humor qui infra diaphragma conſiſteret. At quum humor nullus eſſet infra diaphragma morbi auctor, irritum medicamentum fuit, & duabus poſt horis hypercatharſin induxit, perturbationem tantam ut brevi ægro intereundum fuerit. At ut Hippocrates ſcripſit: *Turpis eſt calamitas dato medicamento eodem die ægrum interire*: Erat infra ſubſiſtendum: Quamquam hic difficultas magna eſt: nam novimus mulierem cui poſt phlebotomiam, quum datum eſſet medicamentum ſequenti die, quia inane fuit medicamentum & non potens ſatis, ſtatim delira facta eſt. Vehementia febris a tam valido medicamento debebat dehortari, item virium infirmitas, tum ratione ætatis, tum multa venæ ſectione inducta. Potius ſequendum erat Galeni conſilium cujus verba ad unguem tenenda ſunt: *Ubi non ſolum acutus morbus fuerit, cujuſmodi eſt pleuritis, verum & cum febre vehementiſſima, multo magis vitanda purgatio, atque per ſectionem venæ vacuandum magis, etiam ſi ad hypochondrium dolor finiatur. Nempe etſi minus quidem auxilium, quam per purgationem ſequatur, ſecurius tamen multo exſiſtit. Immo nullum periculum impendet ex eo quod fit per ſectionem venæ, eo diſcrimen maximum ſubeunte quod per purgationem tentatur, maxime ſi laborantis naturam non fueris expertus. Si enim naturam non noveris, metus eſt ne plus juſto vacues, aut nullo pacto naturam moveas, aut ſi moveris, non ſufficienter vacues. Quæ omnia magnas in morbis offenſas pariunt: quod non facile ut in iis qui non febricitant, emendatur. Quum igitur febris non fuerit vehemens, & naturam laborantis expertus fueris, ad medicamentum purgans te conferes, iis quæ ab Hippocrate dicta ſunt uſus.* Atque hoc in loco tria animadvertere oportet, dum ſectionem venæ antefert purgationi: primum eſt quum meminit febris vehementiſſimæ, ut vehementia febris dehortari debeat purgationem, præſertim & quum adſit inflammatio: febris autem vehemens & inflammatio purgationem dehortatur, quod medicamentum calorem ſit adaucturum: Secundum quod minus auxilium a ſectione venæ ſequatur, quam a purgatione: Tertium, quod ſecuritas ſit magna in ſectione venæ, non item in purgatione.

Lib. de medicamentis.

Comm. ad par. 11. lib. 2. de Diæta acut.

Quæ tria ſunt diligenter animadvertenda, ne forte ſententia Galeni male intellecta nos valde munitos putemus, quum alioqui graviſſime erremus. Quid enim obeſt illud quod objicitur de febre ardentiſſima? nam in pleuritide, ea præſertim quæ occupat hypochondrium (de ea enim illo loco agit, quamquam & generaliter illud intelligi poteſt) non eſt tanta febris: ſi non tanta febris, & ſi minus auxilium affert ſectio venæ quam catharſis, ut idem fatetur Galenus, omni ratione amplexanda eſt purgatio, non autem purgationi præferenda ſectio ut ſecurius conſilium, & remedium.

Quorſum enim iſta ſecuritas, ſi non proſit remedium? Præterea ſi febris vehemens, poſſumus dare medicamentum non ita eradicans, non calefaciens,

lefaciens, non agitans. Item quod ad eum calorem quem præbitum medicamentum afferet, jam respondit Galenus *in Aphor.* medicamentum quidem calefacere, sed majus sequi commodum ex evacuatione humorum morbificorum, quam incommodum ex ea calefactione & febris auctione. Denique si purgatio in vehementia febris nocet, cur non & sectio venæ? Relinquamus Arabas qui in biliosis morbis phlebotomiam reformidant, sequamur ipsum Galenum: Is *Com. in part. 6. Prorrhet.* ait resiccatos, nec rigorem, nec vacuationem insignem, nec simile quid ferre: 2. ac exsiccatorum nomine & biliosos audiemus, & eos qui biliosissimis & siccis morbis tenebuntur. Pleuritides maxima ex parte biliosæ sunt ex Galeno: Quum ergo siccus sit morbus bifariam, & ratione ὑπάρξεως (*a*), & quia sæpe nil excernitur præsertim initio, & febris juncta est, affectus & siccus, & siccans, an locus erit vacuationi per phlebotomiam? Præterea si ex Hippocrate in mulieribus biliosis etiam naturalis mensium eruptio formidabilia affert symptomata, ut ipse eo loco docet, frequens sectio venæ conferet? Quamquam *in Comment. in Aphoris. 23. lib.* 1. in biliosis & ardentibus febribus non reformidat sectionem venæ, etiam ad leipothymiam usque Galenus. 3. Ad superiora uno verbo respondebimus. Omnis inflammatio facile juvatur & tollitur sectione venæ: nil enim est quod tam facile refrigeret corpus, & inflammationis occasionem tollat: at pleuritis inflammatio est. Quod autem medicamentum daretur, illud suo calore febrem & augebit & corpus siccabit, & vix de inflammato loco quicquam educet. Quum dicit minus auxilium a sectione afferri, sed securius, illud intelliges de inferiorum costarum inflammatione: nam si de inflammatione superiorum intelligeret, hoc falsum esset: 4. non enim liber est exitus ad excretionem materiæ per partes infernas. At quum pleuritis inferior est, quum fiat a congestione potius, & quæ infra diaphragma sunt purgatione per inferiora potius exigi debeant quam alia arte, libero etiam exsistente exitu, potius ad catharsin accedendum est. Sed ignoratione naturæ ejus qui purgatur, & metu incrementi febris vult nos impediri ne tam audacter purgemus, ac venam secemus. Jam vero hoc loco statuendum est purgationi potius intendendum esse in pleuritide & dolore occupante nothas costas, si tria illa animo comprehenderes: Si medicamentum non sit perturbans & calefaciens multum, si febris non sit intensa, si inflammatio non sit magna, sed potius dolor a congestione quadam humoris. Unde graviter hodie peccatur ab iis qui festinanter nimis audito nomine doloris ad latus (ubicumque is dolor sit) statim ad sectionem venæ confugiunt. Immo etiam si nulla adsit febris, aut exigua, etiam audacter venam secant, persuasi illa sententia Galeni superius adducta, quod securius sit remedium phlebotomia, minus tamen auxilium. At nosse debent illas conditiones quas attulimus, & quas nisi noverint, non sunt digni Medicorum nomine. Itaque quemadmodum tardos nimium esse non oportet in sectione venæ celebranda, ita festinatio probro

Aph. 24. lib. 1.

Comm. in part. 6. sect. 2.

Comm. in Aph. 12. lib. 1.

(*a*) Essentiæ.

probro eſt. Multi enim dolores pleuritin mentiuntur, in quibus aut ſolum fomentum, aut leviuſcula purgatio abunde erit: ut ita in humano ſanguine fundendo liberaliores non ſimus: nec nos ad ſectionem venæ iterato immo pluries faciundam incitabit impuri ſanguinis effluxus: quod pleriſque occaſionem porrexit celebrandæ phlebotomiæ ſæpius, & virium frangendarum non ſine magno vitæ periculo.

Aperto cadavere ægri noſtri ren ſiniſter plane putris & corruptus repertus eſt. Inventi duo in veſica calculi, qui ſuppreſſioni urinæ in progreſſu morbi occaſionem dederant. Morbi mortiſque cauſa erat hæc: Pulmo erat admodum amplus, thorax anguſtus: ſemiputris erat pulmo: & ita contumaciter ad latus dextrum adhæreſcebat, ut vix avelli potuerit: abſceſſus in ea parte erat: & ſua mole & magnitudine ad nothas fere coſtas deſcenderat: erat inflammatio mediæ partis pulmonis, præſertim ejus quæ abſceſſum fovebat. Adacto cultello chirurgico putris & fœtens ſanies manavit, cujus portio dum decurreret per membranarum continuitatem, dolorem excitabat: & quum effluebat, dolor ceſſabat: ut mirum non eſſet, ſi modo pars doleret, modo non doleret. Et quoniam oſculum alvi medium diaphragma tranſcurrit & ſecat, dum per gibbas diaphragmatis ſerum decurreret a parte putrefacta manans attingeretque oſculum ventriculi, non mirum ſi dolorem in ventriculo ſentiret, ac ſi in capacitate ejus malum foret. Quamquam non erat inflammatio in ventriculo; tametſi adeſſe videretur. Hippocrates *in libris de morbis* falſæ, ementitæque illius pleuritidis deſcriptionem facit: *Fiunt ſuppurati ſi a capite delapſa pituita ad latus agglutinata fuerit & putruerit. Tunc enim latus ut plurimum inflammatur & patitur eadem quæ & ex pleuritide ſuppuratus.* Et quod de pituita a capite delapſa, dicit Hippocrates, idem poteſt audiri de pituita cui localis eſt in pulmone generatio, maxime vero in ſenibus, aut quibus pulmones non bene perſpirant ob craſſitiem, ut in quibuſdam viſum eſt, quorum pulmonis ſubſtantia caſeo duriuſculo erat aſſimilis: aut propter immoderatam vitæ rationem: quod huic ægro noſtro contigerat: nam majorem ſuæ vitæ partem in venando occupabat, in cibo & potu, quum nulla vitæ ratio ejus animum alio revocaret. Inter cetera hepar erat maxime vitiatum, & præſertim pars ejus ſuperior erat friabilis, & ὑποψάθυρος (*b*). Actum Calend. Febr. 1575.

Lib. 1. de Morbis.

ANNOTATIONES.

1 *Hippocrates* lib. 2. de morbis mulierum, *ait fulvum fluorem mulieri evenire quum exhauſtus per alium fluorem ſanguis bilioſus fit: unde patet evacuationem ſanguinis bilefacere humores, & reliquum quod adeſt. Sic in bilioſis pleuritidibus frequens ſectio non confert. Et ut dicam conferre nunc ad malum urgens, dum bilioſior eſt factus ſanguis, major eſt in pleuritin incidendi occaſio.*

(*b*) Subfriabilis.

2 *Si Arabum opinio valeret, minus tuto in pleuritidibus vena secaretur; quod omnes fere sint biliosæ: declarat periodus. Immo Hippocrates* lib. de locis in homine *nomine bilis pleuritin intelligit.*

3 *Hippocrates* part. 74. lib. 4. acutor. *in pleuritide sanguinem ad leipothymiam mittit, si dolor acutus fuerit: at acutiem morbi bilis facit: ergo præsente bile leipotymia sectione induci potest. Galenus non probat omnino illud Hippocratis, aut quidem plus sanguinis vacuari debere quod dolor sit acutus, sed quod liberius sinamus fluere, non ab acutis sumitur indicatio, sed si vires valent, si ætas floruerit, sanguis abundarit, laborantis natura densior, & minus perspirabilis, si consentit tempus anni.*

4 *Manardus ea de re disputavit copiose satis* Epist. 5. lib. 12. *Sed & locus est apud Galenum* in arte parva *ubi scribit, ubi corpus plenum est universum per partem affectam vacuandum non est: quo ex loco possis reprehendere sectionem venæ quæ fit in pleuritide corpore universo pleno, aut quum pleuritis per regurgitationem sanguinis fit ab hepate: tunc enim ἀντίσπασις (c) necessaria foret; hunc locum adduxit Scaliger* in comm. de insomniis *docens sectionem quæ fit in parte opposita necessariam esse. Vide* Com. *Akakiæ* in locum prædict. *Idem Akakia* com. in lib. 2. ad Glaucon. *difficultates istas proponit constanter defendens opinionem de sectione venæ ex eodem latere. Sed mihi videtur falsum attexere, quod inflammato utero sit potius demendus sanguis ex malleolo.*

CONSILIUM XCV.

De Ischiade.

DUos exercuere dolores ischiadici, alii quidem oborti per humoris ἀπόθεσιν, sub finem febris longæ: alteri vero media hieme per decubitum materiæ in musculos natium. Atque ad utriusque dolores compescendos, tum ad causam morbi amovendam, multa remedia sunt instituta, inter quæ nonnulla huc transtulimus.

℞. *Massæ pilularum de agarico, cochiarum, & sine quibus, ana, scr. j: malaxentur cum infusione scr. j turbith gummosi infusi in hydromelle cum zingibere: fiant pilulæ.*

Item ℞. *Pulveris diacarthami, dr. iij: pulveris aromatici rosati & triasantalon, ana, dr. j ß cum saccharo soluto in aqua cuscutæ infusionis dr. iij foliorum sennæ mundatorum: fiat electuarium per lozangas.*

℞. *Summitatum fœniculi, anethi & centaurii minoris, ana, pug. j: baccarum lauri, unc. ß: seminis anisi & cumini, ana, unc. ß: ivæ arthriticæ, hyperici, ana, man. ß: salviæ, majoranæ, ana, man. j: radicis capparidis, ireos, eryngii, ana, unc. j: fiat decoctio, infundendo agarici optimi & turbith gummosi,*

(c) Revulsio.

mosi, ana, dr. ij: olei anethi, dissolve ad unc. ij & mel anthosatum cum diaphœnico: fiat clyster.

Aliquando bulliant in decocto clysteris folia sennæ: hermodactyli pulverisati.

Apozemata ex salvia, hyssopo, stoechade, folliculis, & agarico conferent.

℞. Rasuræ ligni guaiaci, unc. j: passularum, unc. ß: coriandri, dr. iij: infunde per horas vj in lib. vj aquæ: fiet decoctio ad medias: coletur cum cinnamomo: capiat unc. vj mane ad sudores provocandos.

℞. Malvæ, bismalvæ, parietariæ, florum chamæmeli, summitatum anethi, ana, man. jß: seminis anisi & fœniculi, ana, unc. j: fiat decoctio in sacculis in aqua & vino pro fotu locorum dolentium.

Sunt qui ceroneum applicant ex emplastro Philagrii, de meliloto, ceroneo, & oxycroceo, diachylo, gummi elemi, pulvere hermodactylorum, ireos & baccis lauri.

℞. Radicis althææ, cucumeris agrestis, cyperi, calami aromatici, ana, unc. ß: foliorum ebuli, ivæ arthriticæ & herbæ paralyseos, ana, man. j: chamæmeli, man. j: seminis anisi, fœniculi, seseleos, ana, dr. iij: absinthii, rosarum, ana, pug. j: fiant sacculi: bulliant ad fotum.

Linatur pars oleo liliorum, lumbricorum cum aliqua parte olei de salvia.

℞. Radicis enulæ campanæ, bryoniæ, sigilli beatæ Mariæ, ana, unc. j: malvæ, bismalvæ, parietariæ, ivæ, hyperici, salviæ, betonicæ, melissæ, majoranæ, ana, man. j: chamæmeli, pug. j: radicis cyperi, calami aromatici, schœnanthi, ana, unc. ß: seminis lini, althææ & fœnugræci, ana, unc. ß: fiat decoctio pro fotu.

℞. Eadem materialia pistentur: adde fœcis vini, unc. iv: pone in stuppis cannabinis macerandis in aqua vitæ.

℞. Radicis liliorum coctæ cum vino albo, unc. iv: axungiæ humanæ & suillæ, ana, unc. ij: olei chamæmeli, unc. ij: fiat litus.

℞. Emplastri de meliloto & cerati Philagrii, ana, unc. iv: pulveris radicis ireos Florentinæ & cyperi, ana, unc. ß: olei lumbricorum, unc. ij: ceræ novæ, quod sufficit.

℞. Picis nigræ, unc. vj: terebenthinæ Venetæ, unc. ij: ceræ novæ, unc. iij: sulphuris vivi, unc. ß: radicis ireos pulverisatæ, dr. ij: fiat emplastrum.

Post usum causticorum hæc sunt admota.

℞. Unguenti martiati & comitissæ, ana, unc. ij: emplastri palmei, unc. j: de meliloto & mucaginibus, ana, unc. ß: olei myrthini & irini, quod sufficit.

Ad confirmationem ventriculi hoc electuarium præscriptum est.

℞. Pulveris electuarii triasantalon, scr. ij: rasuræ eboris, cornu cervi, margaritarum electarum, corallii rubri, ana, scr. j: rhei, dr. ij: sacchari dissoluti, unc. iij: fiat electuarium per tabellas.

℞. Cassiæ, unc. iij: catholici & mannæ, ana, unc. j: pulpæ sebesten, unc. ß: foliorum sennæ pulverisatorum, unc. j: cum syrupo violato fiat opiata.

CONSILIUM XCVI.

Prô carcinomate uteri.

MUlier Xantonenſis carcinomate in utero laborabat : ita conſultum eſt a medicis.

Purgatio ſit blanda corporis per intervalla, clyſteres anodyni, fotus, inſeſſus ex anodynis, injectiones in uterum ex lacte aſinino, vaccino tum per ſe, tum ex ſuccis plantaginis, ſolatri, hyoſcyami ſi dolores urgeant addito etiam momento Philonii.

Poſt injectiones inſuffletur pulvis lithargyrii, pompholigos, myrrhæ, ariſtolochiæ lotæ in aqua ſolatri & ſiccatæ; fiant peſſi ex unguento diapompholigos inducto ſuper linteum, & immiſſo in uterum per ſpecillum ut proxime contingat tumorem, filo appenſo ut extrahi queat. Vitentur calidiora. Ratio victus euchyma. Utatur vino rubello ſubadſtringente. Provideatur robori partium principum electuariis, conditis, epithematibus. His remediis non curationem quæ ſperari poſſit, ſed paullo longiorem vitam & dolorum levationem ſperamus. Id apud Jo. Gorræum felicem & primarium medicum fuit decretum.

CONSILIUM XCVII.

Ad deſtillationem in pulmones.

QUidam difficultate ſpirandi detinebatur : necnon catarrhus in pulmones eum infeſtabat. Conſultum illi eſt caſſia & catholico in boli forma, hordeatis, ſyrupis promoventibus ſputum & ſuſpendentibus catarrhum.

♃. *Radicis graminis, polypodii, paſſularum, glycyrrhizæ, ana, unc.* ß: *agrimoniæ betonicæ, hyſſopi, ſeminum frigidorum, ana, dr. ij: jujubarum, ſebeſten, ana, num. vj: ficus pingues, & dactylos, num. iv: florum, pug. j: fiat decoctio ad lib. j.*

♃. *Prædictæ decoctionis medium, infunde foliorum ſennæ, unc. j: infunde in colatura, agarici trochiſcati, unc. ß: diſſolve ſyrupi violarum & capillorum veneris, ana, unc. ij: ſacchari candi, unc.* ß: *fiat ut ſyrupus coctus. In reliquo diſſolve diatragacanthi frigidi, unc. j: diaireos ſimplicis, unc.* ß: *ſyrupi capillorum Veneris, unc. ij: fiat ſyrupus utendus loco looch.*

♃. *Salviæ, majoranæ, florum nenupharis, ana, man. j: roſarum, pug. j: cinnamomi, ligni aloes, caryophyllorum, ana, dr. j: ponantur ſimul pro cucupha.*

♃. *Succi braſſicæ rubræ, unc. iv: ſacchari candi, unc. j: oxymel, unc. j: fiat looch.*

♃. *Radicis*

℞. Radicis acori, pæoniæ, aristolochiæ rotundæ, polypodii, petroselini, asparagi, ana, unc. ß: foliorum betonicæ, sambuci, agrimoniæ, melissæ, scolopendrii, ana, man. j: florum stœchados, rorismarini, salviæ, ana, pug. j: passularum, glycyrrhizæ, tamarindorum, ana, dr. iij: scillæ præparatæ, unc. ß: fiat decoctio, in qua infunde foliorum sennæ, unc. ijß: agarici, unc. j: santali citrini, dr. ij: rhei, unc. ß: dissolve sacchari, lib. j: syrupi de prassio & de stœchade, ana, unc. ij.

CONSILIUM XCVIII.

De febre continua.

QUidam annos natus 20. Delphinas a multo labore in febrem incidit: tempus erat æstivum & australe, febris insignis, corpus squalidum & macilentum. Tertio die secta vena. Sexto fluxit sanguis e naribus liberaliter: perseverat toto die ac nocte: fit tum symptomatica: nulla arte compesci potuit. Qui aderat Medicus sinebat fluere sanguinem, id e natura esse ratus: quum tamen minuerentur vires, sistendo illi incumbitur, fit pessus in nares ex fimo asinino in oxycrato lauto, nihil non fit, sed in palatum effluxit, & ut credibile in ventriculum: singultiebat: ac dubium erat an singultus esset ab inanitione, an a grumo sanguinis in ventriculo, de utroque suspicio erat: hoc præscribitur.

℞. Terræ sigillatæ, boli Armenæ, ana, dr. ß: corallii rubri, lapidis hæmatitis, ana, scr. j: oxysacchari, unc. ß: cum aqua rosarum fiat potus.

℞. Destillati restaurativi, lib. ß: succi granatorum, unc. j: aquæ plantaginis & rosarum, ana, unc. ß: cum saccharo fiat julepus.

Litus regionis ventriculi ex oleo rosato & de absinthio.

℞. Confectionis alkermes, dr. ß: diamargariti frigidi, rasuræ eboris, corallii rubri, ana, scr. j: theriacæ, scr. ß: cum syrupo granatorum fiat opiata.

℞. Conservæ rosarum, violarum, buglossi, ana, scr. ij: diamargariti frigidi, dr. ß: corallii, scr. j: theriacæ, dr. ß: fiat bolus cum syrupo granatorum.

Ad nonum diem tremulus erat, delirabat, cogitabundus, melancholicus, urinæ perturbatæ, nigricantes; in visceribus incendium erat, & κακοήθες (d). Medici negabant convaliturum, ne si centies essent coctæ urinæ: alvus fœtida dejiciebat, nigricantia: parotides futuræ prædicebantur, nisi hæmorrhagia avertisset. Et quid mirum circa diem 13. rudimenta parotidon apparuerunt, dolorque pone aures surgere incipiebat.

Injecti sunt clysteres refrigerantes.

℞. Aquæ rosarum, scabiosæ, morsus, nenupharis, ana, unc. ij: succi limonum crudi, unc. iij: passentur per manicam, cum dr. ß santali.

℞. Unguenti rosati refrigerativi, unc. ij: succi sempervivi & lactucæ, ana, unc. j:

(d) Malignum quid.

unc. j: contundantur omnia in mortario cum aceto rosato pro unctione lumborum & spinæ dorsi.

Decimo septimo interiit.

CONSILIUM XCIX.

De Dysuria.

GRatius querebatur de ardore urinæ & dysuria : putabat in vesica calculum esse quod tenues urinæ, deinde subalbidæ fluerent : necnon aderat desidendi cupiditas, & penis pruriebat : retulit tum demum se prima hujus mali rudimenta sensisse quum critice post ardentem febrem multa urina fluxisset : & quum ille indulsisset veneri multum, non mirum si partes illæ debiles facile ulceratæ fuerint profluvio urinæ criticæ. Quæ autem causa effecit plurimum, est quod diureticis sæpe usus fuerit, falso persuasus calculum esse : usu eorum provocatæ urinæ & partes calefactæ ulcerari potuere ; verisimile quoque parastatas suo glutinoso humore destitutos, ut facile vim transeuntis & seminis & urinæ non sustineant. Res ad catheteris fidem revocatur : nullus lapis deprehenditur : immisso cathetere purulenta fere urina profluxit : sic suspicio erat ulceris : asperitates quædam in collo vesicæ deprehenduntur. Ac illud non omittendum perennem fuisse defluxionem salsæ pituitæ a capite : quod facile irritationem in vesica excitabat : nam facile ventriculus laxabatur : alvus irritabatur, & eodem filo in vesica stranguria excitabatur. Narrabat se nocturna seminis excretione intolerabilem dolorem sentire ; anodynis fomentis perinæi somnus conciliatus est : usu hydromelitis aquosi initio pastus & intermissione vini provisum est. Ventriculo consultum.

℞. *Mastiches, unc. ß: corticis citri, majoranæ, absinthii, cyperi, ana, dr. jß: nucis moschatæ, caryophyllorum, galangæ, ana, scr. j: cum oleo de absinthio fiat scutum.*

Item usus tabellis roborantibus stomachum ut artis est.

Magna erant argumenta ulceris aliqua in parte latentis: tamen dicebat se nunquam renes laboravisse. Imperata sunt ea quæ humores mitigarent. Aliquando excernebatur per urinas materia pituitosa, lenta, ductilis & longa instar filamenti. Dominus Magnus dicebat duo esse in eo incommoda, exulcerationem orificii vesicæ, & contractionem. Hæc facit ut fere indesinenter urina ad excretionem tendat, immo & involuntaria aliquando seminis sit excretio : illa vero ut dolorem urina transitu ipso inferat. Sic censuit utendum decocto salsæparillæ alias, alias lacte asinino. Ad vigilias assiduas & dolores ei provisum est usu philonii romani.

CONSILIUM C.

De mola & fluore uterino.

NObilis mulier querebatur de mola, & uterino profluvio, ut nulla esset conceptus spes, hæc sunt præscripta.

Molæ & uterini effluvii tam frequentis causa videtur nimia sanguinis humidioris copia, qua semen & ejus vis prolifica obruitur; indicio sunt menstrua copiosiora, & a molæ excretione tamquam puerperia per mensem integrum, eoque amplius fluentia. Itaque corpus siccabitur victus ratione, medicamentis, & iis quæ provocant urinas & sudores, corporis exercitatione, fame, pauciore victu, & jusculorum abstinentia. Particulatim vero siccandus uterus, tum fotu, tum ceratis quæ eam vim habent, nec menses movendi. Vere & autumno uteris decoctione radicis chinæ. Aliquando e basilica sanguis parcius adimetur. Si vero humidiore temperamento videbitur, semenque habere humidius, eadem ratione victus utetur. Parcior sit venus, qua tamen commode utetur tribus aut quatuor diebus a mensium eruptione.

CONSILIUM CI.

Ad animi defectionem.

JOanni Riviere, sine febre frequentes animi defectiones, præsertim si animo moveretur: erat enim oxythymus, frigidiusculo temperamento præditus. Ei consultum est infuso rhei ad corroborationem ventriculi, & sequentibus pilulis.

♃. *Aloes lotæ in aqua endiviæ, dr. ij: rhei, dr. jß: specierum aromaticarum rosatarum, scr. ß: cum syrupo de absinthio fiat massa.*

♃. *Radicis cichorii, unc. jß: fiat decoctio in qua infunde absinthii pontici, pug. j: in colatura ad unc. ij. dissolve vini albi, unc. ß. fiat potio aromatisata cinnamomo & dulcorata.*

Data opiata ex confectione Alkermes & conservis.

Fotus est ventriculus decocto solenni herbarum stomachicarum.

CONSI-

CONSILIUM CII.

Ad facilem uteri gestationem.

MUlier ægre ferebat quod uterum gestare non posset, ei post purgationem totius corporis iis remediis consulitur.

℞. *Galiopseos, matricariæ, calaminthæ, pulegii, ana, man. j: majoranæ, pug. j: cyperi, calami aromatici, ana, unc. j: fiat decoctio pro fotu vel semicupio.*

℞. *Picis cedrinæ, unc. iij: ladani, styracis calamitæ, benzoini, artemisiæ & florum meliloti, ana, unc. j: cum oleo & cera fiat emplastrum pro ventre & osse sacro.*

Contineat se in lecto, & utatur syrupo capillorum veneris cum decocto artemisiæ & galiopseos aromatizato.

℞. *Galangæ & ammoniaci, ana, unc. j: involvatur baculus crassus ad longitudinem sinus uteri: ex iis solutis cum cera & pulvere majoranæ fiat pessarium.*

CONSILIUM CIII.

Pro ulcere in regione pubis.

NObilis mulier Xantonensis annos nata 40. laborabat ulcere in regione pubis: aliquando fœtens materia instar fæcis excernebatur illac. Quum hic tumor & ulcus multis de causis oriri possit, vel in ipsis inguinum glandulis, vel ab intestini, aut omenti prolapsu, vel ab utero in eam incumbente partem, vix resciri potest unde hoc sit, quum non rescriptum fuerit an ante tormina præcesserint, an menses suppressi fuerint. Itaque nullis apparentibus signis, aut male affecti uteri, aut intestini majoris, aut ilei, verisimile est in inguen prolapsam esse cæci intestini apophysin, quæ tandem computruit & sinum effecit: ea apophysi ita affecta non est necesse ea sequi symptomata quæ consequi solent in aliorum, aut tenuiorum, aut crassiorum intestinorum affectu, ut sunt volvulus, alvi profluvia, vomitiones. Remedia non alia sint quam quæ ad detergenda ulcera conveniunt, ut sunt injectiones frequentes, immo & usus lactis asinini. Si male affecti uteri signa aderunt, huic providendum.

CONSILIUM CIV.

De urinæ incontinentia.

VIrgo jam matura viro urinam continere non poterat, quod 1 parentibus valde molestum erat: ea arte illi occursum est. Abstineat omni jusculo, præsertim in quo radices ureticæ inerunt. Institutus syrupus laxativus ex agarico, folliculis & rheo additis in decocto myrobalanis, addito quoque syrupo rosarum pallidarum, & addita in coquendo plantagine.

♃. *Salviæ, majoranæ, origani, calaminthæ, primulæ veris, lavendulæ, rutæ, ana, man. j: acori, cyperi, ana, unc. j: florum chamæmeli, pug. j: absinthii, pug. j: medii corticis quercus & balaustiorum, ana pug. j: fiat sacculus qui bulliat in æquis partibus vini adstringentis & aquæ fabrorum: foveatur extrema pars spinæ.*

♃. *Olei costini & olei sambuci, ana, unc. jß: de hyperico, dr. vj: pulveris cyperi, ireos Florentinæ, ana, scr. ij: pulveris balaustiorum, dr. ß: fiat litus. Item valet emplastrum contra rupturam.*

♃. *Ossium omnium myrobalanorum assatorum & exstinctorum aceto, ana, dr. j: seminis nasturtii, coriandri præparati exstincti succo omphacii, ana, dr. jß: ambræ citrinæ, cupulorum glandium, nucis cupressi, ana, scr. iv. cum sacchari q. s. fiet pulvis: adde cinnamomi & corallii rubri, ana, scr. j: pelliculæ interioris stomachi gallinæ, scr. iv: utatur jure lentium coctarum.*

Utatur clysteribus ex carminativis, cypero, acoro, calamo aromatico, salvia, majorana, melle anthosato & confectione hieræ.

ANNOTATIO.

Ea de re caput ab Hollerio conscriptum est cap. de iis qui noctu permejunt lectum, lib. de compos. Medicamentorum.

CONSILIUM CV.

Ad visus imbecillitatem.

CUidam annos undeviginti nato non ita acutus erat visus, sed in rem intuenti acrius imminuebatur, sentiebatque tenebricosum quid ob oculos obversari: quod potius ad vitium ventriculi cruditate laborantis relatum est. Itaque his remediis providetur:

♃. *Specierum hieræ picræ duplicata aloe, massæ pilularum sine quibus, ana, scr. j:*

ſcr. j: fiant pilulæ cum aqua euphraſiæ. Utatur ſæpe drageta communi a paſtu.

℞. *Aquæ fœniculi, chelonii, rutæ, ana, dr. vj: aquæ roſarum & berberis, ana, unc. j: miſce pro ablutione oculorum.*

℞. *Seminis fœniculi aceto macerati & exſiccati, unc. j: pulveris euphraſiæ, coriandri præparati, ana, unc. ß: cinnamomi & maſtiches, ana, dr. j: seminis endiviæ, melonum, & citrii mundati, ana, ſcr. ij: diarrhodon Abbatis & diamargariti frigidi, ana, ſcr. j: ſacchari roſati, quod ſufficit: fiat pulvis utendus a paſtu.*

Frictiones capitis, cucurbitulæ: juſſus mandere caryophyllos, zedoariam, fœniculum dulce.

℞. *Specierum aromaticarum roſatarum, ſcr. j: ſeminis fœniculi dulcis, pulveris euphraſiæ, ana, dr. j: cinnamomi, ſcr. j: macis, gr. iv: ſacchari, unc. iij. fiat pulvis.*

CONSILIUM CVI.

Pro quodam qui jam tres menſes integros laborarat, ut tantæ diuturnitatis cauſa in Medicos tacite referretur.

DUo maxime hoc loco quæruntur, quæ tam diuturni hujus mali cauſa eſſe videatur: & an ars noſtra tantum poſſit, ut qui morbus, tum ratione ſui, tum ex eventu forte protractus eſt, is brevior artificio noſtro reddatur. Nam hoc videmus in tacitis eorum qui huc venere, & qui ægro adſunt, aut amicitiæ gratia eum inviſunt, eo maxime animo ut ſi aut re, aut alia ratione juvare poſſent, id ipſum lubentiſſime præſtarent ne amici deeſſent officio: tacitis, inquam, animis, & mirum & latens eſſe, ut frequentiore & crebriore Medicorum, & coitione & conſilio promtius aliquod diuturni languoris præſidium exſpectent: quaſi factum ſit, aut incuria Medici qui quotidianam diligentiam præſtitit, aut artis defectu, ac impotentia, ut qui morbus & ſpecie, & natura longus futurus erat, talis forte redderetur. Ac primum & Veterum auctoritas, & ratio ipſa, & medendi uſus jam confirmavit neceſſario morbos exſiſtere chronicos, in quibus potius ægrotantis miſeri patientia tolerantiaque leniendum eſt deſiderium, quam ut ſe ſinat flagrantiore ſanitatis (cujus abſentia extabuit pæne ac afflictus eſt) cupiditate langueſcere ac conſumi. Ut iis contingit qui rem aliquam voluptate impulſi depereunt, tantoque magis affliguntur ac languent, quanto idipſum quod tantopere expetunt, longius abeſſe opinantur: at iis minuenda levandaque opinio. Quum Hippocrates ſcribit, *Naturæ morborum Medici*: duo maxime proponit, & in morbis pleriſque naturam cum arte concurrere ad oppugnationem morbi, & etiam ſine arte, id eſt, ſine artis manifeſto miniſterio, naturam morbos tandem evincere ac ſuperare. Non quod hoc de natura elogio Hippocrates

6. Epid. part. 1. ſect. 5.

pocrates artis medicæ dignitatem offendat, aut tollat, ſed ut & naturæ & arti, duobus morborum oppugnatoribus, quæ debetur in evictione morborum gratia referatur. Nam ſi ſola hæc natura morbis mederetur, cur tot ſe fregiſſet laboribus in arte excolenda quæ multis profuit? An tamquam quid fortuitum, & in fortunæ inani conatu poſitum? Scio enim id quod a Celſo ſcribitur: *Quum in morbis multum fortuna conferat, eademque ſæpe ſalutaria, ſæpe vana ſint, poteſt dubitari ſecunda valetudo medicinæ, an corporis beneficio contigerit. In his quoque, in quibus medicamentis maxime nitimur, quamvis profectus evidentior eſt, tamen ſanitatem, & per hæc fruſtra quæri, & ſine his reddi ſæpe, manifeſtum eſt. Sicut in oculis quoque deprehendi poteſt, qui a Medicis diu divexati, ſine his interdum ſaneſcunt. At in ea parte, quæ manu curat, evidens eſt omnem profectum (ut aliquid ab aliis adjuvetur) hinc tamen plurimum trahere.* Et Aëtius diſputans de melancholiæ hypochondriacæ curatione & eſſentia, monet, ut ſæpe deſiſtamus inſtituto; utpote operam ludentes & temere validis medicamentis nullum operæ pretium afferentibus miſeros ægros fatigantes & vexantes. Ut jam infinitorum morborum cura relinquatur, magno Medicorum dedecore: immo & plerique contumaces morbi magna cum eorum vituperatione, Medicorum vocentur opprobrium: ut jam in iis tantum morbis ſeſe jactent venditentque Medici, qui ſua ſponte ſoloque naturæ adminiculo facile ſanarentur. Sed quorum morborum abſtruſior eſt cognitio & paullum ardua curatio, eos pro derelictis & conclamatis habent: in quibus tamen (ſi quis artis medicæ, & honos, & uſus, & profectus eſſet) ſuam induſtriam & acuere & explicare deberent. *Cap. 1. lib. 7.*

Atque idem fere Medicis contingit quod & navium gubernatoribus. *Qui navem regunt in tranquillitate, ſi forte aut deficiant, aut delinquant, non fiunt manifeſti: quum vero deprehenderit ipſos ventus & tempeſtas, palam jam conſpicui ſunt omnibus hominibus quod & ignorantia & culpa erroris ſui navem perdiderint. Sic ſane & multi mali Medici quum curant homines nil grave patientes: in quos etiam ſi quis graviter delinquat, nil grave faciat. Sunt autem multi tales morbi, & multo ſæpius quam graves hominibus accidunt: in talibus ſane delinquentes non fiunt manifeſti hominibus idiotis: ubi vero obtigerit magnus, & fortis & periculoſus morbus, tum ipſorum delicta, & ars omnibus in conſpicuo ſunt: nec enim longe abſunt ſingulorum pœnæ ac cruces, ſed brevi adſunt.* Hæc Hippocrates. Atque his docet & artis vim, & Medici induſtriam maxime elucere in magnis morbis, quum & leves morbi facile per ſe ipſi ſaneſcant, & ſi quid in iis ſatagat Medicus nullum tamen operæ pretium faciat, quum nulla hic artis vis vigeat. Atque Aëtium loco prædicto audiamus: *Multi melancholici ex efficacioribus vomitoriis male habuerunt. At proinde operæ pretium eſt noſſe, quod multi ſic ægrotantes in tempore curationis parum commodi perceperunt. Dimiſſa vero curatione reſtituti ſunt, natura ante curationem prævalente contra morbos debiles ex medela factos. Quapropter naturæ remiſſionem dare oportet. Videtur enim una cum curationibus affligi: in quiete vero invaleſcere & ſuperare morbos jam attenuatos.* Quum itaque morbi, aut breves, aut longi ſint, & in brevium curatione nil habeat quod oſtentet Medicus, præſertim ſi

Hippocr. lib. de veteri medicina.

Aetius cap. 10. Tetrab. 2. ſerm. 2.

leves sint, quum etiam solus sudor extemporaneam afferat medelam, longi autem solo naturæ adminiculo tollantur, immo plus sæpe ars ipsa officiat quam prosit: videndum an non casu & fortuna sanitas contingat. Ac primum: idem olim in artem medicam omnium præstantissimam & apprime ad humani generis salutem facientem conjiciebatur quod & nunc: nam primum quod desperatis salus artis ope restitui nequeat, id vitio arti tradunt: quod autem restituantur aliqui, id a fortuna pendere contendunt, ac si cæcus & temerarius fortunæ conatus in hac maxime artè spectetur: Hippocrates a talibus convitiis artem, utpote innocentem, quibus olim illam verberabant, vindicavit. *Ego*, ait, *non privabo fortunam tamquam nihil operæ pretii afferat. Puto enim morbis qui male curantur infortunium accedere, qui vero bene, eos bonam fortunam nancisci.* At eo loco multam commendationem arti attribuit, quam ipsi fortunæ detrahit. Alioqui ægris laborantibus erat ad fortunam confugiendum, non ad artem. Contra tamen faciunt: ac sic orationi factum dissonat. Idem Hippocrates superius dictum amplius confirmat: *Non est quod amplius aliquis eorum qui sine Medico convaluerunt casum spontaneum vero sermone vehere possit tamquam sanationis causam: spontaneum quidem nihil apparet ac deprehenditur. Omne enim quod fit propter aliquid fieri comperitur: atque etiam in singulis adeo propter aliquid fieri videtur, spontaneum autem nullam essentiam habet, sed nudum nomen est. Medicina & essentiam habet, & de industria aliquid agit.* Et alio in loco præclarius multo docet: *Medicina tota inventa esse dicitur quæ sic habet & docet singulas consuetudines & occasiones. Qui sic medicinam novit, minime fortunam respicit, aut exspectat, sed & citra fortunam, & cum fortuna recte facit. Constans enim ac firma est medicina, & doctrinæ in ea optime compositæ minime fortuna egent. Nam fortuna sui juris est, & nullius imperio subest, nec optantis est ad eam pervenire. Si enim morborum medicamenta clara sunt, non exspectant sane fortunam ad sanandos morbos.*

Hipp. lib. de Arte.

Ibidem.

Lib. de locis in homine.

Sed est ubi Medicus fortuna uti videtur, est ubi non videtur; ut si quum dat pharmacum ad unum finem tendens, & duo sequantur felices exitus, fortunatus dicitur: contra si dum datur medicamentum juste & legitime, & loco & tempore præscriptum, & in purgatione ipsa casu forteque vena rumpitur, aut abscessus, quum hoc minime medicamenti viribus tribui debeat, tamen δυστυχία dicitur infelixque eventus. Quæ omnia plenissime ab Hippocrate describuntur *in libris de morbis*, & *sub finem libri de locis in homine.*

Lib. 1.

An fortuna partes aliquas in arte medica teneat disputatum est eo modo quo Galenus dicit fortunam: *Sæpe Medico non contemnendam acquirendæ laudis occasionem porrigere, qua tamen ob imperitiam vulgus Medicorum uti nescit*: Nunc duo breviter explicanda sunt, prius an artis defectus sit aliquis quod deploratis morbis nil opis adhiberi possit; posterius est ut quæramus de morborum longitudine, & cur ars ipsa non possit sæpe cursum tam diuturni morbi intercipere, quin aliquando annui, aliquando septennes morbi reperiantur. De priore Hippocrates abunde egit contra artis medicæ juratos capitalesque hostes, qui illius artis, quæ tot ante sæ-

Cap. ult. lib. 5. de locis aff.

culis

culis exculta, salutarem hominibus opem adjunxit, laudes obterere ac labefactare etiam Hippocratis ætate conabantur. At εἰρωνικῶς (e) Hippocrates in eos invehitur, dum ait, *Qui ideo rejiciunt artem medicam quod ea victis a morbo suppetias non ferat, si Medicis indignarentur quod ipsorum talia dicentium, ut delirantium, curam non habeant, magis hercle merito succensere debeant, quam justam artis reprehendendæ occasionem habeant. Si quis enim ab arte potentiam, in ea quæ non profitetur, requirat, aut a natura facultatem in ea ad quæ nata non est exigat, is ignorat insaniam potius dementiæ quam ignorantiæ convenire. Quare artis vim magis ex merito admiremur, si quem ex clandestino morbo ægrum restituat, quam si impossibilibus & desperatis opem aliquam ferre studeat.* De priore satis hæc sunt. Nunc ad posterius. *Lib. de Arte.*

Hippocrates mirus brevitatis auctor, sed magnarum & sublimium rerum & adumbrator, & scrutator, passim duos humores constituit, bilem & pituitam, & eos τὰ συγγεγονότα (f) vocat: hujus hæc sunt verba, ἡ μὲν χολὴ & τὸ φλέγμα γινομένοισι συγγένεται, καὶ ἔστιν ἐν τῷ σώματι & πλέον & ἔλασσον: *id est, nascentibus nobis & bilis, & pituita congenerantur, suntque in corpore plus minusve.* Eosdem humores solos duos statuit aliis quoque locis. *Libro quarto de morbis* quatuor τὰ συγγεγονότα (g) *constituit, bilem, pituitam, sanguinem, hydropem, sive aquam.* Galenus *com. in Aphorismos* dictum illud Hippocratis de duobus humoribus interpretatur: immo nomine τῆς χολῆς (h), omnes fere humores laconice intelligi docet. Eamdem sententiam *libri de morbis* adumbrare videtur *in Epidemiis* dum ait: *Si hominem calor corripiat, non a bile aut a pituita, sed a lassitudine, aut alias febriat, aqua multa irrigato. &c.* Ac si Hippocrates omnem morbum humoralem, aut a bile, aut a pituita nasci doceat. Sed non abs re hoc scripsit Hippocrates. Nam quum videret morbos omnes aut breves esse, aut longos, duo statuendi sunt humores qui illorum morborum causæ ac principia exsistunt: non quod adeo jejunus fuerit Hippocrates ut præter duos illos nullum alium subesse docuerit: verum ut experientia manifestum facit, omnis mos, indoles & ingenium morborum, aut pituitam, aut bilem facile resipit.

Lib. 1. de morbis.

Lib. de morbo sacro: Initio libri περὶ παθῶν.

Comm. in Aph. 42. lib. 7. Sub finem lib. 2. Ep.

Nam sanguis facile in bilem degenerat, immo & videtur Galenus dicere pituitam per putrefactionem bilis naturam redolere: succus autem melancholicus & pituita aliquid habent συγγενὲς (i), ut Galenus demonstrat *in Aphor. com.* Itaque qui duos humores constituit, aliorum vim quodammodo adumbrat, & satis indicat duo summa morborum genera, unum acutorum, alterum longorum. Atque illorum κρίσις est & repentina mutatio litisque contestatæ diremtio, horum vero λύσις (k), ut *in libris de crisibus* demonstrat Galenus. Itaque ex humorum natura qui interna sunt insitaque nostræ generationis principia necessario statuere oportet morbos longos,

Comm. in Aph. 42. lib. 7.

Comm. in Aph. 50. lib. 6. & 40. lib. 7.

(e) Ironicè.
(f) Quæ congenerantur.
(g) Congenita.
(h) Bilis.
(i) Cognatum.
(k) Solutio.

longos, alios breves: ut omnem vim naturæ generationiſque primordia adimere conentur, qui omnes longos morbos, aut breves omnes eſſe poſſe credant. Sic humorum vis ipſa & natura pro morborum varietate pugnat.

Comm. in Aph. 19 lib. 2. Hipp. lib. 1. de morbis.

Atque Galenus & Hippocrates ex humorum varietate duo iſta ſumma morborum genera duxerunt: *Morbi acuti ſunt*, ait, *quorum natura in humoribus calidis conſiſtit, qui vel æqualiter per omnes partes animalis fuſi ſunt, vel aliquam partem obſederunt. Morbi vero longi ob lentos, craſſos ac frigidos humores fiunt qui non facile concoqui poſſunt, & in partibus patientibus impacti ſunt. Ita ut eorum diſpoſitiones magis præduris tumoribus quam inflammationibus ſimiles exſiſtant.* Deinde ſubdit, *morbos iſtos longos, aut atræ bilis, aut pituitæ naturam habere.*

Comm. in Aph. 39. lib. 2.

Porro illud verum, quod ſcribit Galenus omnes morbos diuturnos frigidos eſſe: quamquam *in Epidemiis* quoſdam affectus calidos diuturnos eſſe docet, & qui ſucceſſu temporis conquieſcant, ac præſertim ætate ſenili. Atque hos affectus, νόσους συντρόφους (*l*) vocat, nomine τοῦ νόσου (*m*) generalius ſumto, quemadmodum & ab ipſo Hippocrate fames morbus appellatur: *immo generaliter, quicquid homini moleſtiam ac triſtitiam affert, id morbus vocatur.*

Par. 6. ſect. 5. lib. 6. Epid.

Affectus autem iſti diuturni & calidi, tamen ſunt renum paſſiones calidæ & hemicraniæ calidæ: quamquam maxima ex parte ſuccus frigidus morbos longos facit, calidus breves. Quod & Galenus explicat, dum docet quid Hippocrates nomine veteris doloris aut recentis Cranone oborti velit. Itaque jam apparet quomodo ex parte humorum qui morborum ſunt parentes & cauſa materialis, alii morbi ſint longi, alii breves: eodem pertinet ætas, tempus, regio: nam hieme etiam omnes humores pituiteſcunt. Immo ex Hippocrate ſi medicamentum etiam quodvis hieme dederis, pituitam multam eliciet, tametſi cholagogon ſit, ob dominatum humoris illa tempeſtate; hinc qui in eam incidunt morbi, longi ſunt, tum quia materia eſt contumax, tum quia vires ad tantam diuturnitatem ferendam ſufficiunt. Sed præter humores qui cauſæ ſunt aut brevitatis, aut diuturnitatis morborum, eſt & alia cauſa potentiſſima, nempe διάθεσις (*n*) quædam in partibus, quam efficere potiſſimum vult Galenus relapſum, & circuitionem morborum.

Lib. de Natur. humana.

Aph. 25. lib. 2.

In fine lib. 2. de differ. febr.

Unde tametſi omni arte curaque effeceris, ut humores pellantur, nihil tamen præſtiteris niſi diſpoſitio ipſa penitus ſublata fuerit. Ut mirum ſit cur poſt diuturnum profluvium quo omnis corporis ſentina exhauſta eſt, febres etiamnum maneant æque pertinaces ac ante: adeo magna vis ipſius διαθέσεως (*o*), ad alendum fovendumque morborum ſemen: ac propterea pleriſque viſum eſt tantæ in febre quartana diuturnitatis cauſam non aliunde petendam quam ex cancroſa diſpoſitione in corpore lienis. Nam quas quartanas ſolus humor melancholicus accendit, eæ non ſunt ita diuturnæ: Sed quum lienis ipſius temperies eſt mutata, citra inflammationem, aut ſcirrhum, aut obſtructionem (quod de hepatis κακοπραγίᾳ (*p*) docet

Cap. 8. lib. 5. de loc. aff.

(*l*) Morbos connutritos.
(*m*) Morbi.
(*n*) Diſpoſitio.
(*o*) Diſpoſitionis.
(*p*) Mala actione.

docet Galenus) mirum quam protrahantur affectus ipsi. At quum non sit in manu Medici situm istam aut partis διαφθορὰν, aut διάθεσιν (q), aut notam quæ elui non potest, & quæ lanis assyrio colore tinctis similis est, tollere (ut de alterato cerebro loquitur Galenus) non est quoque in potestate illius ut morbos inde natos, fautos, productos & altos tollat: immo ne impediat sæpe, quominus aut septennis, aut septimestris morbus fiat. Itaque non humori hæc morborum tædiosa prolixitas, non naturæ, non artis impotentiæ tribuatur, sed isti partium διαθέσει, quæ fomitis instar & alit & fovet & renovat morbos fere exstinctos. *Com. in part. ultimam lib. 1. Prorrhet.*

ANNOTATIONES.

1 *Ideo Hippocrates* lib. 2. Aphor. *monebat omnia secundum rationem agenti &c. Et Galenus apte ad hunc locum, ut quum gutta lapidem ferit, vix est in lapide sensibilis passio: sic in crudis coctuque difficilibus dispositionibus, in quibus quum aliquid fit cum ratione, non desistendum.*

2 *Id fortassis mirum fuerit, sed Galenus idem demonstravit,* comm. ad part. 17. sect. 2. lib. 1. Prorrh. *ubi docet non proficere quicquam humorum evacuationem, quum jam morbus inductus est.*

CONSILIUM CVII.

De Febre quartana, arthritide & variis affectibus.

JOannes Formageus dum juvenis esset valde famelicus erat & ciborum appetens: vix famem satiabat. Observarunt primarii Medici eos, quibus aut imbecillus est lien, utpote non satis officiose expurgans hepar, aut putris, voraces esse ac veluti boulimo quodam generaliter dicto occupari. Ac revera hic de quo nunc agimus splenicus erat, corpore & habitu melancholicus per adustionem, sed tamen moribus & animo satis festivus & hilaris: sed litteræ illæ interiores, quibus vitiosissima etiam natura potest emendari, (exemplo Socratis) illum ad istam æquitatem & hilaritatem traducere potuerant. At febris quartana longa qua detentus fuerat, & dolor fixus ad hypochondrium sinistrum, & apertio cadaveris satis testantur quale in liene vitium fuerit. Vix enim quis diuturna febre quartana, & nulla arte medicinali sanabili detinetur quin vitium sit in liene, & antecedens, & consequens: Antecedens vero vitium infirmitatem, aut in substantia ipsa aliquid latens & contra naturam quod congenerem affinemque morbum accersat, pariat, alat, foveat, & in multos dies ac annos etiam deducat. Si enim quamdam congestionem humoris melancholici sustuleris, quæ autumnalis, aut hiemalis quartanæ febris auctor esse potest,

(q) Corruptionem, aut dispositionem.

poteſt, fere fit, ut diuturnæ quartanæ focum habeant in liene, ſed tanto diuturniores fiant, quanto vitium eſt interius, ut totius ſubſtantiæ eſſe dicatur morbus, & κακοπραγία contingat in parte ipſa. Conſequens autem vitium voco, illud quod ſequitur ex longa obſidione & occupatione ipſius partis: nam non poteſt fieri ut morbus aliquis in parte diutius ſtabuletur, quin partem ipſam in qua reſidet infirmet officiatque, immo deteriorem faciat quam antequam morbus ipſe eam occuparit. Dolor autem qui illum ſæpe affligebat in ſiniſtro hypochondrio, ſatis indicabat ſubeſſe quippiam contra naturam: ſi verum illud quod ſcribit Hippocrates: *Ubi dolor & calor, ibi morbus.* Et quum cibum ingeſſerat, conquieſcebat dolor: ſic enim credebatur eſſe ab inanitione, quod ingeſto cibo miteſceret: at palliativa & fictitia iſta erat doloris ſedatio. Atque eo modo multa fiunt & adhibentur quæ dolorem leniunt, quum tamen ea non ſint legitima illius doloris ſedandi remedia: ſed id fit κατὰ τὸ συμβεβηκός (*r*). Aperto autem cadavere putris & ſemilacer inventus lien, & in magnam molem excreverat, ſed corruptione propriæ ſubſtantiæ in partes veluti minimas conciſus & ſemiroſus videbatur. Præter autem naturale & inſitum ipſi lieni vitium, quod corpuſculum iſtud in tantam corruptionem adducere non poterat, ſed juvare tantum, cauſa erat προκαταρκτική (*s*), quæ noxam magnam intulerat ipſi lieni. Nam quum forte in equum conſcendiſſet, ut eum fingeret & moderaretur, artis equeſtris parum peritus, tanta vi ab equo depreſſus ac decuſſus eſt in ſolum, ut mirum fuerit cur repente oppreſſus non ſit: inciderat in latus ſiniſtrum, & pulmo & lien vitium ceperant: nam lobi pulmonis ſiniſtri adhæſerant coſtis, & in liene ſanguis concretus erat, qui e propriis vaſis effuſus, tandem ruptis tunicis quibus concludebatur, inopinatam mortem eo quo dicemus modo, intulit.

Ad medium menſis Martii dolere cœpit pedem dextrum, revera arthritis erat, eaque reſidua ex febre illa quartana de qua paullo ante dictum eſt: nam narrabat ſe diuturnitatis ſuæ febris quartanæ tædio affectum omnia remedia undique quæſiviſſe quibus poſſet cito (ſed non tuto) febre iſta defungi. Conſultum eſt ut hauriret cyathum unum aceti deſtillati aqua diluti. Revera febris viſa eſt exſtingui: ſed vice illius totum corpus ſcabie eſt infectum, nec non ab eo tempore in magnis temporum mutationibus articularibus doloribus eſt impeditus. Quum ergo duos integros dies magno pedis articulo laboraſſet, & ad anodyna more ſolito confugiſſet, dum ceſſat dolor iſte, paullo poſt de doloribus hypochondriorum, & præſertim ſiniſtri conqueritur; in neutrum decumbere poterat: erecta cervice ſpirare cogebatur: murmur erat magnum & flatuum ilias: dolores iſtos a flatibus eſſe putabamus, alii vero ab illius refluxu materiæ, & orgaſmo materiæ antecedentis, quæ ejuſdem erat naturæ cum ea quæ dolores articulares committebat. Revera autem, ut multis colligebatur argumentis, contra paradoxon Fernelii, dolores iſti articulares non a capite erant, ſed ab

(*r*) Per accidens.

(*s*) Præincipiens.

ab interno corpore. Etenim ante docuimus quomodo cessans quartana febris in arthritin cesserit. Credibile esse putabamus quod Hippocrates *in Epidem.* scripsisset: *Cui intestinum in dextera parte dolebat & articulorum morbo laboravit, erat quietior, postquam hic curatus fuit, erat dolentior*: Hujus *in com.* duas causas Galenus reddit: priorem, *quod duobus doloribus una non eumdem locum infestantibus, major obscurat minorem*: posteriorem, *quod humorum in artus currentium impetus ad colon intestinum conversus est.* Allegabatur illud Hippocratis de eo cui pollex in pede affectus tam repentinam mortem intentavit: & de Calvo cui femur doluit & desinente femoris dolore mentis alienatio subinde est consecuta, & quarto die mors: ac tam subita spiritus interceptio, tam subitus dolor, & impotentia decumbendi in alterutrum latus, magnam translationis symptomaticæ a parte affecta, ad ventrem suspicionem afferebat. Et revera adjuvans causa esse potuit, datum medicamentum ex catholicone: totus dies quo datum medicamentum plenus fuit molestiarum & leipothymiarum: quæ excernebantur erant virulenta: & istas animi defectiones, a motu istius virosæ materiei esse putabamus: vox faucibus pæne hærebat, facies fere Hippocratica reddita est repente: quod omnibus terrificum fuit. Accusabatur medicamentum innocens, quod satius fuisset secare venam quam purgare. Duabus tribusve de causis abstinendum fuisse a medicamento contendebant: prima est in generali illo proloquio firmata, quoties duorum solemnium remediorum purgationis, & venæ sectionis usus incidit necessarius, a phlebotomia est auspicandum: quod quum alias ex usu esset, tum maxime in isto casu erat usurpandum: nam inflammatio, & dolor qui aderat, & orgasmus maxime phlebotomiam postulabant: sed inter ceteras causas orgasmus: nil est enim quod efferos, & tumultuarie agitatos humores compescat æque cito ac phlebotomia: quod non cito, nec tam facile facit purgatio: immo purgatio sæpe turbat humores, & motu ipso deteriores reddit: omnis enim humor pravus motus, deterior seipso fit, dum quiescit. Ac præsertim ad sectionem venæ festinandum est, quum per vasa fluxus, refluxusque esse videtur. Quod si in ventre humor est ac veluti a massa secretus, tum per alvum, aut aliam commodam viam, apte repurgatur.

Part. 3. sect. 4. lib. 6. Epid.

Histor. 9. sect. 3. lib. 1. Epid.

Comm. in part. 6. sect. 1. lib. 6. Epid.

2 Alia ratio quæ nos ad sectionem venæ adducere debuerat, est illud quod vulgo observatur, in articularibus doloribus, & vomitionibus, & cholera morbo, dum humor est in motu, agitaturque huc & illuc, a medicamentis purgantibus magna infertur noxa, si tum usurpantur, quum humores efferi sunt, ac tumultuose evagantur. Nam rursum agitati a medicamento efferantur magis, & naturæ vis infertur, ut quæ lædatur valde ob dolores varios quos modo in hac parte, in quam repit humor, persentit, modo in illa in quam suam tyrannidem humor illabens exercet. Immo fatiscit sæpe natura in ejusmodi purgationibus repente factis dum humor ὀργᾷ nisi exspectes sedationem aliquam & quietem ipsius humoris. Quod si tibi certo constaret medicamenti usu humorem vagantem variasque in partes deductum, in ventrem liberumque spatium impulsum iri, quo natura sese illo facile expediat, tunc tuto purgabis. Sed quia sæpe dum tu intendis avocare humorem, & in alvum intestinaque tamquam

idonea & conferentia ad evacuandum loca, intruditur humor in partes inanes & membranarum interstitia, unde crudelissimi oboriuntur dolores, præclare consulunt, ut coquatur humor, id est mitigetur, reprimatur, modificetur, (nam coctio proprie dicta humorum est crassorum, non autem tenuium & efferorum,) ne impellatur, quo non oportet, & majores in ea parte excitet turbas quam ante, & vis naturæ inferatur: propterea ita audire oportet sententiam istam: alioqui facile quis persuaderi possit, tum maxime purgationi locum esse quum turbatur & vagabunde incitatur humor. Ideo dum in arthritide dolores implacabiles excitantur; modo in hac, modo in illa parte, propter raptum humorum, conferret (dicet aliquis) humorem purgare, non exspectare donec quiescat, quia forte sero nimis id fieret, & metus est ne dum ita fuerit effrenis humor, nobilem partem obsideat, anteque illam suo virore contaminet quam opem subsidiumque præsens afferre possis. Ratio autem ista versatur in Aphorismo Hippocratis: *Concocta medicari oportet, non cruda, neque in principiis, modo non turgeant*: dum addit, *modo non turgeant*, videtur insinuare occasionem purgandi maxime dum jactatur humor, nec consistit: Ac si dicat Hippocrates tum maxime purgationi locum esse quum impetum humores faciunt, & dolores suo motu excitant: nam motus iste quodammodo adjuvabit & attractionem & exclusionem: contra si figi humorem siverimus, & tempore ad eum exigendum opus erit, & majore vi amoliendi humorem jam consistentem & fixum. Cui opinioni Galenus subscribit nos admonens, ut primo quoque tempore accingamur ad amovendos vacuandosque humores qui insolenti motu & tumultuario huc atque illuc feruntur: verba Galeni hæc sunt: *Tales humores evacuare convenit, hoc est, qui agitantur, & de loco ad locum moventur, ac transfluunt. Eos vero qui sunt aliqua in parte firmati, nec alio auxilio movere oportet, nec medicari ante coctionem. Tunc enim naturam habemus evacuationi adminiculantem, &c.*

22. lib. 2.

In Comment.

Atque ex hoc loco adduci facile possumus, ut in clamosis ipsis arthritidis doloribus corpus repurgemus. Tamen cavendum id est valde: alioqui dum commovebis humores, verendum est ne eos inflammes, & in partem affectam incites & impellas, & consistendum in eo quod diximus ante. Si dum purgans medicamentum damus, nobis constaret mitificatum esse & quodammodo repressum humorem qui tantas in corpore excitat tragœdias, & liberos esse exitus, tuto id quidem fieret: sed quum in artus, aut per vasa, aut per inanitates feratur, metus est ne augeatur fluxus: Ideo videndum, ut dolores placentur (quibus infirmum corpus redditur) quos excitat materia conjuncta, & e vasis elapsa, at tuto tum ad antecedentem concurres: quamquam concedimus clysmata, aut eccoprotica, non ea, quæ calore suo, & vi incitent magis humores & commoveant. Ac præsertim cunctari oportet, & a valido medicamento abstinere quum materia est valde effera nullumque pepasmum admittit: contemperanda est potius, deinde contemperata mitificataque impunius evacuabitur. Materia autem arthritin faciens fere illius modi est. Et eo forte in sensu Hippocrates eos qui pravo utuntur cibo ægre medicamenta ferre

Aph. 36. lib. 1.

re scribit; nomine eorum qui pravo utuntur cibo iis intellectis, & qui pravos assumunt cibos, & quibus intus tamquam diarium reconditi sunt humores pravi qui nomine τῆς τροφῆς (t), maxime comprehenduntur Hippocrati *libro* περὶ τροφῆς (u). Sed ista relinquamus.

Mors quæ repente ingruit non fuit (quemadmodum putabamus) recursus illius materiæ quæ in pede dolores excitaverat, aut suppressæ materiei virulentæ & antecedentis commotio, sed rupta veluti vomica interiit. Etenim pulsatio erat in hypochondrio sinistro adeo potens, ut quæcumque ei hypochondrio superessent ea subsultarent: & pulsatio talis percipiebatur, qualis in abscessibus ad suppuratum tendentibus. Sed quæstio, unde collectio ista sanguinis. Eam ad casum prædictum referebamus, ut idem ei contigerit quod & Barnabæ Pantho consarcinatori, (de quo ante) qui apostema annum fere fovit ac aluit intus a casu inflictum, quo repente interiit. Et revera casus iste juvare potuit, & infirmitas lieni innata quæ tam diuturnam febrem quartanam foverat. Quamquam audio illum solitum esse queri de sinistro hypochondrio ante casum istum. Sed infirmitas & debilitatio partis & mala diathesis maxime effecit, ut res admodum levis, & occasio exigua tam formidandum malum advexerit. Numquam memoria nostra tam alte palpitans pulsansque hypochondrium contigeramus: ut mirum non fuerit si ei pars hæc doluerit semper, & si ita repentinæ cladis interitusque causam intus foverit. Ac initio quidem tanti momenti rem esse non putabamus. Sed quemadmodum Galenus annotat, *In doloribus ita obortis nec præcipitanter timidum, nec temere securum esse oportet*: ac nos fateri oportet mali essentiam ignorasse deceptosque similitudine tantum. Idem de se confessus est Hippocrates, ait Celsus, more magnorum virorum & rerum magnarum fiduciam habentium, quibus nimirum convenit simplex erroris veri confessio, præsertim in eo ministerio quod utilitatis publicæ causa memoriæ traditur. Quod si cujusmodi eventus rei foret animadvertissemus, nec rem in certa desperatione positam ante novissemus, prognostico (quod ajunt) reliquissemus: nec illud evenisset, magna artis nostræ, quæ multis est auxilio, calumnia, quod contigit: nam tribus a venæ sectione horis, derepente arteria vasisque aliis, ut credibile est, in lienis regione ruptis interiit: *Turpis autem est calamitas dato medicamento eodem die ægrum interire*, ait Hippocrates: Idem de phlebotomia solemni remedio dici potest. Et quemadmodum præclare scribit Celsus: *Prudentis est hominis primum eum qui servari non potest non attingere, nec subire suspicionem ejus ut occisi, quem sors ipsius peremit*: aliaque commemorabilia illic scribuntur: Sed mirum quod contigit: Natura conabatur per vas venosum in capacitatem rejectare eum sanguinem quia sua copia & quantitate molestus erat: unde adeo intumuit induruitque ventriculus, ut saxeus lapideusque esse videretur. Sed, credo, libera non erat via qua id præstaretur. Ac plerique eructatione viscerum in ventriculum aut sanguinis, aut humoris a subita repentinaque morte sunt vindicati.

Comm. in historia 5. sect. 3. lib. 3. Epid.

Cap. 4. lib. 8.

Lib. de medicam. purgantibus.

Cap. 26. lib. 5.

(t) Alimenti. (u) De Alimento.

Cap. 1. lib. 6. loc. aff. Atque eum in sensum ita scribit Galenus de evacuatione sanguinis ex corpore lienis, eaque naturali: *Lien*, ait, *hepatis exemplo excrementa ex se rejicit, ita ut & vomitione melancholicum sanguinem aliquando excernat, qui interdum per inferiora quoque decedit.* Et alio loco ita scribit: *Sunt qui putent nequaquam fieri posse ut sanguis vel ab hepate, vel a liene effluens per ipsum evacuetur: similiter de pure ab ipsis erumpente existimant: Verum per artis exercitationem utramque opinionem contemplanti mihi, visa est per ipsum ventriculum fieri evacuatio ex dictis visceribus.* Non dicit an id commode fiat, an non. Sed generaliter de his dictum in aphorismis: *Sanguis quidem supra, qualiscumque fuerit, malus, infra bonus.* Tamen aliquando videmus excerni, & juvari ægros plurimum tali excretione, si modo sint ferendo: item si non sit perennis generatio, sed tantum congestio. Quomodo & Galenus docet pravas etiam urinas tum colore, tum substantia, tum contentis laudabiles esse ob eam commoditatem quæ inde consequitur. Nam, ut ait, tales urinæ excernuntur viscere aliquo ac præcipue jecore sese repurgante facultate sua expultrice.

Cap. 6. lib. 5. De loc. aff.

Aph. 25. lib. 4.

Cap. ultimo l. 5. loc. aff.

At vero in dextro hypochondrio παλμὸς (x) erat iste & pulsus qui aneurisma subesse declarabat. Itaque ne quis decipiatur eadem ratione qua nos decepti sumus de aneurismate, palmo & pulsatione valida in parte aliqua, paucis est expediundum. Hippocratem dicunt aut numquam, aut raro in libris qui exstant meminisse τοῦ σφυγμοῦ (y), eo modo quem accipimus 4, & Galenus ipse accepit in longa enarratione de pulsibus: Sed quoties nomen τοῦ σφυγμοῦ reperitur in germanis libris Hippocratis pro manifesta & sensibus conspicua arteriarum pulsatione sumitur. Sic *in Ep.* scribit, *Cui vena in cubito pulsarit, insanus & iracundus est*, Græce ᾧ ἡ φλὲψ σφύζει (z): utitur verbo σφύζειν (a). Et *in libro acutorum* loquens de usu vini meracioris, ait, hoc autem meracius sumtum παλμὸν τῶν φλεβῶν, id est, σφυγμὸν σαφέα (b) facit: Et alio loco dum loquitur de iis qui plus solito comedunt, οἱ κρόταφοι πάλλονται (c), id est αἱ ἀρτηρίαι ἐν τοῖς κροτάφοις κινοῦνται καὶ σφύζουσιν, arteriæ temporum micant & pulsant manifesto; nomine τῆς φλεβὸς ἀντὶ τῆς ἀρτηρίας (d), vetuste sumto. Et Hippocrates τοῦ σφυγμοῦ nomine generaliter παλμὸν continet καὶ παλμώδη κίνησιν (e), ut vocat Galenus *in Aphorismis* (ut paullo post dicemus) omnemque motum cordis & arteriarum, sive is naturalis sit, sive contra naturam. Quamquam ut proprie accipiatur nil nomen σφυγμὸς homonymon habet ut contra Agathinum disputat Galenus. Agathinus enim nomine σφυγμοῦ, & pulsum proprie dictum, & palpitationem, & vehementem istum motum qui in furiosorum hypochondriis percipitur, comprehendebat. Et tamen ea in re Hippocratem forte secutus est Agathinus: sed debuerat

Vide c. 8. lib. quod animi mores. Hæc Gal. c. 9. lib. 6. De Decretis Hipp. sect. 5. lib. 2. Epid. Lib. 2. de Diæta acut. Cap. 9. lib. 6. De Decretis.

Comm. in Aph. 5. lib. 4.

Cap. 11. lib. 4. De different. puls.

(x) Palpitatio.
(y) Pulsus.
(z) Vena pulsarit.
(a) Pulsare.
(b) Palpitationem venarum, id est pulsationem conspicuam.
(c) Tempora pulsant & concutiuntur.
(d) Venæ loco arteriæ.
(e) Et motionem palpitantem.

debuerat noſſe Hippocratem nondum de proprietate τῦ σφυγμῦ ſtatuiſſe. Galenus vero diligens ſcrutator doctrinæ de pulſibus, rerum diſtinctiones diligentius perſecutus eſt.

5 Sed de pulſante hypochondrio, ſeu palpitante, nunc plenius dicamus; hujus meminit pleriſque in locis Hippocrates. Proprie autem palpitans hypochondrium, vel quum pulſus percipitur a Medico, aut ab ægro eo modo quo dum contingitur arteria in carpo, vel quum tumultuarie palpitat hypochondrium, ut idem percipiatur quod in corde dum palpitatorio motu agitur vitio vel exſiſtente in corde ipſo, ejuſque ambiente membrana, vel aliunde elata materia ſubvectaque in cor. Ac primum de Hiſtor. 2.
Sileno; *Hypochondrii contentio ſubmollis utrimque promiſſa ad umbilicum.* ſect. 3. lib. 1.
Galenus *in comm.* de contentione illa hypochondriorum & de palpitatione Epidem.
aſſidua ejuſdem hypochondrii loquens, (nam Hippocrates addit ſub finem hiſtoriæ, *Hypochondrii perpetua palpitatio fuit,*) ita ſcribit: *Palpitatio illa perturbationis, vel delirii ſignum fuit, videtur & aliqua inflammatio fuiſſe in ſepto tranſverſo. Dum enim,* ait Hippocrates, *ſubmollis contentio Græce* ὑπολάπαρος, *id eſt,* ὑποκενὸς, *ſubvacua, id eſt, citra tumorem, qui tumor adeſt quum hypochondria inflammantur. Sed ubi inflammatione ſepti tranſverſi hypochondrium per continuitatem ſurſum trahitur, contenditur abſque tumore.* Atque illo loco apparet hypochondrii palpitationem perturbationis ſig- Partic. 31. lib.
num eſſe aut delirii: & hoc in acutis morbis verum eſt. Hinc Hippocra- 1. prognoſt.
tes *in prognoſticis* ita ſcribit: *Si pulſus inſit hypochondrio, Græce,* ἢν σφυγμὸς ἐνείη ἐν τῷ ὑποχονδρίῳ, *perturbationem ſignificat, aut delirium, Græce* θόρυβον ἢ παραφροσύνην: pulſum intelligit perceptionem motus arteriarum, aut a Medico, aut ægro ſine admotione manus. Quidam legunt non pulſum, ſed palpitationem, ut legatur eodem modo quo & in hiſtoria de Sileno cui erat palpitatio in hypochondrio aſſidua, eaque aut perturbationis, aut delirii erat velut anteſignanus & prænuntia, quam de vera palpitatione hoc non poteſt audiri: hæc enim a ſpiritu craſſo & flatulento fit. Sed pulſus & palpitationis nomine audienda vehemens & perceptibilis quædam motio arteriarum, aut magnæ arteriæ dorſo incumbentis, eo modo quo in magnis inflammationibus; ac præcipue quum ad ſuppuratum tendunt, contingit. Nec enim omni inflammationi pulſus adeſt, ſed ſi ea ſit ingens, & ſuppurato proxima, ut ait Galenus. Atque apud Galenum Cap. 1. lib. 3.
locus eſt præclarus quo docet palpitantem motum in magnis inflammatio- Method.
nibus contingere: conſentit enim iis qui iſtum Aphoriſmum ita interpretantur: *In febribus circa ventriculum, & fortis æſtus, & cordis morſus, vel dolor, malum: nomine* τῦ καρδιωγμῦ, *audiunt quidam* (ait Galenus) *crebrum & velocem cordis motum & præcipue palpitationi ſimilem. Ac tum extremum malum ſignificatur, vim ſcilicet vitalem maximo incendio laborare.* Ergo pulſus ſeu palpitatio, ſeu perceptibilis motus arteriarum in hypochondrio delirium facile declarat & perturbationem: delirium quidem ſi cetera conſenſerint: Ideo ſubjunxit Hippocrates: *ſed oculos inſpicere oportet, &c.* Sed maxime delirium ſignificatur, ſi inflammatio ſit, aut in ventriculo, aut in ſepto tranſverſo, eaque quæ in ventriculo ſatis inſignis, ut *in commentario* ſcribit Galenus. Jecur & lien, & magna arteria partes

tes sunt in corpore quæ momentaneæ sunt, 7 & maxime magna arteria, ait Galenus, quæ si inflammatæ fuerint forte non illud delirium quod aut ventriculus, aut diaphragma inflammata afferunt, inducet, sed perturbationem. Quamquam si insignis inflammatio fuerit, perniciosum & letale est. Et nomine perturbationis Galenus *vult intelligi commune accidens periculosarum omnium affectionum ex quibus non modo ægri, sed & Medici perturbantur*: Ut delirium & insania sit quid majus quam perturbatio: sed ipsa perturbatio adest proxime ad delirium accedens. Volunt quidam perturbationem significare timorem quemdam de periculo mortis, & ipsius ægri turbationem, nempe corporis ipsius. Atque duo hic notare oportet, prius cur Galenus dixit perturbationem dici relative, & ad ægros, & ad Medicos: hoc enim ridiculum videtur: posterius quid sit intelligendum per verbum ἰνεῖν (*f*). De priore dicam. Miror cur Galenus dicat pulsum significare perturbationem, id est, ut perturbetur & æger tum animo, tum corpore, & Medicus videns ipsum pulsum hypochondrii. Nam idem Galenus ridet similem interpretationem dicti Hippocratis *in Prorrh. &c. Faciei color bonus, & mæstitia multa, malum.* Subsannat enim interpretes Hippocratis qui referebant nomen mæstitiæ ad Medicos, & ad ægros: ad ægros quod qui colore rubro saturati sunt facile in melancholiam incidant, dum corpus perspiratione caret, ut docet Galenus περὶ ἐξερύθρων (*g*): & ad Medicos, ut qui doleant & terreantur, quum viderint bonum colorem in ægro præter rationem. Posterius est de verbo ἰνεῖν: utitur enim verbo isto cum magna energia & significationis vi: significat enim vel pulsum, vel palpitationem profundam, ut excludatur pulsus & palpitatio musculorum abdominis, qui aut pulsantes, aut palpitantes, nec delirii, nec perturbationis signum dant ullum. Præterea *in tertio Epid.* dum loquitur de Philista ait, dextrum hypochondrium intro contractum est ac inclinans: & *in Com.* Galenus ait, *hypochondrii contentionem fieri quum septum transversum alias partes convellit*: tenditur autem septum per idiopathiam & sympathiam: per sympathiam ratione pleuritidis ob inflammationis magnitudinem, & ob nervorum ipsius tensionem: per idiopathiam ob ipsius inflammationem. Denique inflammatio lienis, hepatis, & septi transversi eam contentionem hypochondriorum afferre solet Galeni opinione. Denique ut generaliter dicamus quoties apud Hippocratem legitur, hypochondrium hoc vel illo modo contentum esse, in eo febrilis affectionis sedem esse oportet, ait Galenus *Comment. in histor. de Hermocrate, hist. 2. sect. 1. lib. 3. Epid.*

Par. 14. lib. 2. Prorrhet. Cap. 7. lib. 3. de loc. aff.

Histor. 4. sect. 2. lib. 3. Epid.

Comm. in hist. 8. sect. 2. lib. 3. Epid. & Historia ultima lib. 3. Epid.

Atque sunt plerique alii loci, in quibus palpitantis hypochondrii meminit Hippocrates, ut in historia ejus qui in Dealcis horto jacebat, *lib. 3. Epid.* scribit, *Ad umbilicum perpetua erat palpitatio.* Et in Coacis, *Juxta ventrem in febre palpitationes, mentis emotiones inducunt; Sanguinis autem fluxio horrorem efficit.* Item, *dolores circa umbilicum palpitatorii habent & aliquid mentis emotorium, &c.* Ac de ægro nostro hoc verum fuit quod &

(*f*) Insit.

(*g*) De prærubris.

& *in Coacis* Hippocrates ſcribit: *Quibus præcordiorum dolores, oris ventriculi, hepatis, partium circa umbilicum, hi ſanguine per alvum egeſto ſervantur, non egeſto moriuntur.* Quis enim dubitat quin ſi per venam a liene in ventriculum tendentem, aut per alvum fluxiſſet, ſanguinis copia ſervatus fuiſſet? Atque ad perpetuam memoriam hoc eſt menti inſigendum, quoties quis etiam dum rectus agit de dolore hypochondriorum præſertim profundo conqueritur, oportet non temere ſecurum eſſe, ſed verendum eſt de re aliqua latente. Declarat hic noſter æger, & Apollonius *in Epidemiis* cui conſuetus dolor erat ad dextrum hypochondrium, & hic mortis cauſa tandem fuit, quum levi alia de cauſa laboraſſet. Nam mirantur aliqui ſæpe nos levi de cauſa in morbos incidere: at hæc per ſe non eſt cauſa ſufficiens: *Etenim*, ait Galenus, *ſunt quædam quæ per ſeipſa committere morbum nequeunt, quæ ſi ad corpus, morbo opportunum acceſſerint, totius cauſam morbi creduntur ſuſtinere.* *Hiſt. 13. ſect. 3. lib. 3. Epid.* *Com. in part. 15. ſect. 1. lib. 3. Epid. Et com. ad Hiſtoriam de Silen. lib. 1. Epid.*

Duo nunc reſtant breviter explicanda, prius de ſanguine cur non converſus in pus fuerit tanti temporis diuturnitate: poſterius de aneuriſmate. De priore dicam, Hippocrates ita ſcribit: *Si in ventrem ſanguis præter naturam effunditur, neceſſe eſt ſuppurari*, Græce ἐκπυηθῆναι, id eſt, φθαρῆναι, corrumpi & in pus verti. Ac primum noſſe oportet id quod placet Hippocrati: Si umquam ſanguis a propria cavitate in aliam quamcumque pervenerit, omnino eſt impoſſibile ut ſanguis permaneat. Sed an neceſſe ſuppurari? Non placet Galeno, quum ſuppurari nomen ſit unius mutationis in ſanguine factæ: itaque generalius referunt ad τὸ φθαρῆναι, id eſt, vitiari. Sed tribus modis vitiatur ſanguis, aut enim in pus vertitur, aut liveſcit, aut grumeſcit; grumeſcit autem præſertim ſi in magnam cavitatem ceciderit. Atque non mirum ſi in ægro noſtro non ſuppuratus fuerit ſanguis, ſed nigrefactus, & in grumos verſus: erat enim magna pars ejus in amplam cavitatem elapſa: nec neceſſe fuit in grumos verti quod quibuſdam placere viſum eſt. Et Galenus ait, *dolor pulſans inflammationis eſt comes, ſuppuratio autem magnarum tantum inflammationum comes eſt.* Sic ſanguis in ventrem illapſus non proprie ſuppurat, niſi adſit inflammatio magna. Ceterum in magnis inflammationibus, & phlegmonis ſanguis per minimas partes diſpergitur in eas cavitates quæ ſunt in muſculis quas ſola ratione contemplamur: ſed in ecchymoſi in ſpatia quæ vaſis circumjacent effunditur, ut ait Galenus. Ac obiter ne quis ſimilitudine vocum decipiatur, aliud eſt ἐκχύμωσις, aliud ἐγχύμωσις: nam ἐγχύμωσις ſignificat ſuffuſionem humoris non egreſſi e propriis conceptaculis, (unde τὰ ἐγκεχυμωμένα (*h*) vocat); ἐκχύμωσις autem ſignificat effuſionem humoris e propriis conceptaculis eo modo qui dictus eſt. Et Galenus vocat τὰς ἐκχυμώσεις, ex vaſculis effuſiones & inanitiones. Sic quamdiu ſanguis a natura regitur ac præſertim ſi in magnam capacitatem effuſus fuerit, non vertitur in pus, aut aliquid ſimile, præſertim ſi inflammatio, aut ingens fuerit febris, quæ ſanguini ut & humori omni facile malam qualitatem accerſat, ſed manet

Aph. 20. lib. 6. *Gal. in Com. Aphor. illius.* *Cap. 3. lib. 1. De locis aff.* *Com. in aph. 20. lib. 6. Et comm. in par. 9. ſect. 1. lib. 6. Epid. Lib. de humorib.*

(*h*) Quæ effuſa ſunt.

manet in grumos verſus: ac in ægro noſtro multus erat effuſus, deinde rurſus aneuriſmatis ruptio repentinam mortem attulit. Sic iſte magnus & apparens pulſus non delirium ſignificabat, ſed contineri aliquid contra naturam in capacitate iſta, & arteriam dilatatam valde. Ac forte de iſto ægro audiri poteſt Aphoriſmus *lib.* 4. *Quibuſcumque ex morbis acutis, ac diuturnis, ſive quovis alio modo extenuatis nigra bilis, ſive uti ſanguis niger, deſubter exierit, poſtridie moriuntur.* Sed inter ceteros locos unus eſt commemorabilis *libro primo de morbis*: *Sæpe quibus venarum aliqua rupta eſt a laboribus, aut exercitiis, quum coaluerit alio tempore iterum rumpitur: Ubi vero iterum rupta eſt ſanguinem fundit, & ſtatim pereunt ſanguinem multum fundentes, pus autem per totum diem excernentes, conſimili modo pereunt: veluti in aliis morbis dictum eſt.* Hæc Hippocrates. Ceterum de aneuriſmate, aut aneuryſmate cum littera *y*, dicendum puto, quod ad tumorum genus relatum ſæpe videtur, & tamen de ejus vera eſſentia nondum plane conſtat. Galenus de aneuriſmate, ita agit: *Quum quis ſecare venam ratus arteriam vulneravit, ægre confeſtim ſanguis compeſcitur. Tamen ſi res optime cadat, perducta nimirum ad cicatricem diviſione, tamen aneuriſma fit.* Sic ea eſſentia eſt aneuriſmatis, ut dilatatio vulnuſque etiamnum ipſius arteriæ adſit, cute ad cicatricem perducta. Magna porro quæſtio eſt, an in aneuriſmate ſit dilatatio ſolum, pote vena, aut arteria, ob ſanguinis impetum valde ampliata, ac dilatata, an reipſa ſanguis e vaſe ſenſim profluat proſiliatque. Et id pertinet ad ea de quibus jam a nobis actum eſt, dum quæreremus an neceſſe ſit ſanguinem e proprio vaſe elapſum, ſed tamen aliqua ratione in capacitate retentum ac cohibitum, putreſcere. Si enim in aneuriſmate ſanguis & ſpiritus e vaſe effluxit, ſi corrumpitur, cur non abſceſſum facit, & pus fit? Quæ ratio impulit Fernelium ut credat id non fieri: *Credi vix poteſt*, ait, *per varicem & aneuriſma ruptam apertamque eſſe venam aut arteriam. Si enim ſanguis e vena aut arteria proſiliens non amplius illis contineretur, mox corruptus putreſceret, tumorque fieret generis diverſi*: In quo a Galeno in duobus diſſentit. Eam eſſe aneuriſmatis naturam ſtatuit, ut ſectæ arteriæ vulnus maneat, arteria nimirum, nec coeunte, nec glutinata, nec carne obturata: Si vulnus manet, ergo ut ſanguis, & ſpiritus deſiliat neceſſe eſt: tamen hoc abſurdum eſſe Fernelius contendit. Poſterius in quo diſſentit eſt, quod ſi ſanguis effflueret, putreſceret, & abſceſſum diverſi generis faceret: at jam ſuperius ex Galeno docuimus non eſſe neceſſe, ut ſanguis e vaſis ſuis elapſus putreſcat ac ſuppuret: alias enim mutationes ſubire poſſe ſanguinem a pure demonſtravit. Tamen probabilitate quadam nititur opinio Fernelii. 8 Si enim maneret arteria aperta, intra dies aliquot, aut intumeſceret valde pars, aut ſi præ conformatione obſequi ampliuſque dilatari non poſſet, creparet diffringereturque media. At aneuriſma diutius etiam duraſſe oculata teſtatur fides. Aut igitur ita vulneratum vas connivet, ut parum admodum tranſſiliat ac exſudet, aut ſi vas apertum hianſque ſupponitur, breve intra tempus abrumpitur tumor: unde Galenus *lib. de ſanguinis miſſione* aſſerit ſe advocatum eſſe ut arteriæ vulneratæ mederetur in malleolo, quod ſanguinis non poſſet cohiberi; credibile eſt aneuriſma fieri non potuiſſe,

Aph. 23. *lib.* 4.

Cap. 22. *lib. de ſang. miſſ.*

Cap. 3. *lib.* 7. *Patho.*

Lib. 2. *de tumoribus contra naturam.*

Com. ad Aph. 20. *lib.* 6.

tuisse, quod aperto nimis arteriæ corpore sanguis & spiritus largius coeffunderetur. An vero necessario e vasis propriis effusus sanguis putrescat, alius forte est loci atque temporis. Ceterum aneurisma a varice sejungunt, quod varix ad venæ dilatationem referatur, eamque a sanguine, aneurisma autem ad arteriam dilatatam idque copia spiritus & sanguinis tenuioris. At varix in cruribus proprie intelligitur, quamquam & ad alias partes potest pertinere. Hippocrates dilatationem venarum in pulmonibus veluti varicosam adstruit, idque σπαδῶνα (*i*), vocat ἀπὸ τοῦ σπᾶσθαι (*k*), quod præ dilatatione divellantur membranæ præ sanguinis copia ibi inundantis. Et sic in omnibus corporis partibus ob violentum aliquem conatum ille σπαδὼν, seu κιρσὸς (*l*), potest contingere: & eodem modo sese res habet in aliis partibus ac in cruribus. Aëtius de aneurismate abunde differit, & ejus interpres communiter vasorum dilatationem vocat: vel quod omnis vasorum dilatatio aneurismatis nomine prehendi possit, vel quod aneurisma æqualiter, & ad arterias, & ad venas pertineat, vel quod quum aneurismatis naturam constituat arteriæ sectio, alia simul vasorum sit dilatatio & explicatio. Atque in omnibus corporis partibus aneurisma fieri posse docet, sed in quibusdam peculiariter. Deinde subdit: *Oritur autem omnino vasorum dilatatio, aut dum sanguis & spiritus ex arteriis persultant, aut dum oscula earum rumpuntur, aut aperiuntur. Sanguis autem & spiritus paullatim excreti sub cute colliguntur. Et tunc signa sunt certa ejus rei, (de quibus eo loco) ut tumor parvus aut magnus, concolor, indolens, ad tactum mollis & spongiosam laxitatem præ se ferens: digitorum pressui cedit, ut fere evanescat, sed amotis digitis statim reverriturus: Id quod in aneurismatis quæ sine vulnere fiunt apparet. Sed quum arteriæ vulnus præcessit, & deinde coalescente cute vasorum dilatatio contingit, tumor non similiter mollis percipitur: sanguis enim copiosior spiritu est, qui in grumos coit, & tumorem attollit.* Sic explicat clarissime aneurismatis naturam, & paucos animadvertisse credo illius morbi veras notas. Et ex ejus doctrina licet aneurismatis omnis duplex genus statuere, ut alias sit cum vulnere arteriæ, atque tunc plus sanguinis quam spiritus est; coeffunditur enim ratione vulneris: vel sine ulcere est, quod fit, ait, ob conatum, aut causam externam, aut internam: internam ut in melancholicis in quibus malignitas est sanguinis. Atque fit vera dilatatio, & effluxio spiritus & spirituosi sanguinis per quamdam διαπήδησιν (*m*), quamdam speciem ἀναστομώσεως. Quamquam in quibusdam sine apertione manifesta, aut ruptione potest fieri dilatatio eo modo quo in varicosis venis. Quis enim dicat effluere e vasis ruptis, aut erosis, aut apertis sanguinem? Quæ opinio impulit Fernelium, ut crederet non exsilire e vasis sanguinem in aneurismate. Sed errat Fernelius, & quicumque credit, aut in omni aneurismate esse effluxionem reipsa factam, aut numquam effluxionem esse. Uterque enim graviter errat rerum ignoratione & neglecta auctorum auctoritate. Quum Hippocrates ut paullo

In libris de morbis.

Cap. 10. serm. 3. Tetrab. 4.

(*i*) Spasma.
(*k*) A convellendo.
(*l*) Spasma, sive varix.
(*m*) Transsudationem.

paullo ante memini & docet in pulmonibus σπαδῶνα fieri & vasorum σπάσμα, (vulsuram ad verbum Cornarius vertit) ut in vasis sit tamquam quædam varix (Græce κιρσός) si ea in parte magna dilatatio fiat, quis tandem non opinetur verum aneurisma fieri 10 ? Atque cum arteria dilatata est valde tum in signis pulsatio adest. De aneurismate, quod ἀπὸ τοῦ εὐρύνειν (n) ducitur, quod ampliare & dilatare significat, ut potius per τὸ υ, quam per ι scribi oporteat abunde clarissimus Gorræus *in definitionibus medicis* pertractavit. Atque inter cetera belle explicuit quomodo differant aneurysmata in quibus jam conclusus sanguis est, & in quibus sensim influit ac effluit spiritus in capacitatem coalescente jam carne.

Quod ad partes aneurysmatis pertinet, quum alia externas corporum occupent, alia internas, quum in omnibus difficilis admodum curatio sit, maxime vero in partium internarum aneurismatis. Quæ in caput & guttur incidunt, ea medentis manum non admittunt. Quæ ad internas partes spectant, ea derepente & minime opinantibus Medicis ægros ad exitium præcipitant.

Quæri hoc loco potest, an si in sinistro hypochondrio lateat, tuto sectio fieri possit. Hippocrates *in libris de affectionibus* urit sæpe regionem hepatis, renum, & lienis: sed in earum partium aneurismate minime, hoc tutum non est.

Remedia ægro instituta, quum tamen non ei latenti & incurabili aneurismati occurreretur, hæc sequuntur.

Injecta enemata carminativa quæ ob dissipationem flatuum quibus ille abundabat, aliquam allevationem attulerunt.

Dolenti lienis regioni fotus ex anodynis ex radicum bryoniæ, scolopendrii, florum chamæmeli, baccarum lauri, juniperi, seminum rutæ decocto adhibentur.

Applicantur frequenter cucurbitulæ: & iis remediis allevabatur.

Opiata hæc instituta:

℞. *Myrobalanum emblicam unam minutim concisam; conservarum buglossi, violarum, nenupharis & anthos, ana, dr. iij: corticis citrii conditi, dr. ij: rasuræ eboris, cornu cervi, margaritarum electarum, ana scr. j: ossis e corde cervi, dr. ß: pulveris diarrhodon Abbatis & lætificantis, ana, gr. x: ambræ griseæ, gr. viij: cum syrupo conservationis citrii fiat opiata.*

Mirum hoc est, quum remedia a nobis instituta directe non oppugnarent morbum, quum ille Medicis incognitus foret, ut eventus probavit, quomodo tam fotuum usu se levari diceret. Cave ne nimium credas ægro, & non interim diligenter animi nervos intendas ad investigationem morbi, ut non cesses quamdiu certis notis morbum deprehendas. Sunt enim plerique qui malum lenientes quibusdam remediis satis ægro factum credunt: atque interea miserrime ægri opprimuntur morteque rapiuntur: at hoc non satis. Et hac una re multi sunt decepti, qui applicito uno remedio

(n) A dilatando & ampliando.

remedio videntes dolorem leniri, ab investigatione ideæ morborum desistunt: quod multos in vitæ discrimen adduxit.

Et hæc Historia a nobis adducta cautiores nos & diligentiores debet reddere, ne cum ignoratione nostra juncta sit ægrorum calamitas magno cum artis vituperio, quam tanta hominum coluit celebritas.

Atque ad historiam morbi hoc quoque addi potest, forte usu cucurbitularum & fotuum, & cataplasmaton ex radice bryoniæ (quæ omnia confuse administrata sunt ut nihil non agere videremur) attractionem majorem factam fuisse, & mortem acceleratam. Quod in primis Aëtius commeminit, & hoc loco sicce non est prætereundum, ne sinamus longius manare errores qui quotidie committuntur: *Vidisti tu eodem tempore quum fomentum cuidam adhiberetur eum difficulter spirasse omni superfluitate ad præcordia per calorem attracta. Hic itaque mortuus est quum cataplasmata instar cucurbitæ superfluitates ad partem attrahant. Quidam etiam ipsa cucurbita usi sunt in præcordiis, hoc unum ipsi cogitantes ut aliquid circa ægros agere viderentur. Actum die* 12. *Maii* 1575.

ANNOTATIONES.

1 *Hippocrates* sectio. 3. lib. 2. Epid. *narrat quartanam quoque febrem longam facto impetu in universum corpus, & tumore qui ad lienem erat evanescente desiisse.*

Idem contigit Joanni Meresse, cujus totum corpus lassitudine ὀστεοκόπῳ (*o*) *laborabat facta translatione a centro ad totum corpus. Et* 4. Epid. *notat de quodam servo quartanario cui febris conquievit quum factus esset* τυφώδης *aut* τυφλώδης, *id est stupidus, vel in totum corpus translata materia, vel in caput: unde comatosam & catalepticam induxit affectionem.*

2 *Hinc dices in metu arthritidis, nonnisi cum cautione purgandum quoniam irritatur sæpe materia: Vide* librum 2. meorum Epidemiorum.

3 *Hoc adverbio impunius utitur Cicero* 2. de Divinatione.

4 In Coacis *dum de lethargo disputat utitur nomine* σφυγμοῦ (*p*), *proprie accepto.*

5 *De palmo summo & admirabili ad umbilicum & os pectinis narrat, sed rationem non reddit, Hippocrates* 7. Epid. initio in historia de filio Eratolai dysenterico.

6 *Et Hippocrates notat* 5. Epid. *uxori Gorgiæ pulsum in utero exstitisse, id est, motum arteriarum manifestum post menses suppressos. In uxore Philini* historia 4. sect. 3. lib. 1. Epid. *die* 14. *palpitationes fuerunt, sed eas ad crassos & crudos succos* in Com. *Galenus refert.*

7 *Magna arteria pars est principalis*, comment. in part. 31. lib. 1. prognost.

8 *In Collegio Rhemensi cuidam sacerdoti aneurisma erat in cruribus. Aperto cadavere reperta est magna dilatatio arteriæ, & sanguis in ea arteria con-* creverat

(*o*) Assa defatigante.

(*p*) Pulsus.

creverat indurueratque: Indurationis causa tribuebatur immoderato rerum refrigerantium usui.

9 *Multi falluntur in principio aneurismatis a sectione arteriæ non orti. Credunt enim non esse aneurisma, sed tumorem tantum aliquem præter naturam. Si enim a sectione arteriæ non incipit, non est necesse ut sit ea pulsatio quæ adesse solet arteria vulnerata.*

10 *Quæstio est an in omni aneurismate necessaria sit pulsatio, sine hac enim ne aneurismatis quidem rudimentum esse posse contendunt.*

CONSILIUM CVIII.

De febre maligna.

Nobilis vir D. de Cervenay, ad insigne crucis viridis, quum accubuisset uxori suæ exanthemata patienti, in febrem degenerem incidit. Erat continua, sed exacerbationes habens noctu: dolores quidam erant circum nothas costas, sed ii adeo parum erant molesti, ut Medicos non adduxerint ut eis mederentur. Corpus erat plane bile ac ictero infectum: præcalida habebat viscera, & ante quartana annua laborarat: pulsus erat parum elatus, non febri, ac calori, ac linguæ respondens. Qui sanguis detractus est biliosa sanie plenus erat & corruptus; dejectiones plane biliosæ. Et quod nos terruit quinto aut sexto die inopinato sputum reddidit permistum sanguine & bile, & parum nigricans: pleuritin esse dicebant quod febris esset, & tussis: at ista tussis erat a collecta corrupta ista materia in pulmone. Revera si pulmonia aut vera pleuritis eum adorta fuisset in tanta materiei in pulmone collectæ corruptione, intra paucos dies interiisset, accedente maxime pulmonis imbecillitate. Sed quoniam nondum aderat occasio, ut aut costæ aut pulmones laborarent, febris tantum continua occupavit vera & essentialis. Dicat quis, quid illa sputa tam prava & horrenda designabant? Si sputum album esse debet, & omnis expers tincturæ, si vomitiones humorum qui colores alienos habent, aut graveolent malæ sunt, cur non & excreatio alieno colore imbuta? revera si ista colorum pravitas inflammationis comes fuisset, aut si actu inflammatio pulmonem prehendisset (ut ante dictum est) vix ulla vitæ salus sperabilis fuisset: sic erat excrementum collectionis, non subitæ generationis, aut inflammationis consequens. Atque in hoc maxime ægro, ut & in filio Noei fabri lignarii verum comperimus quod scripsit Hippocrates, περὶ ἀποχρέμψιων (q): *In febribus quæ non intermittunt excreationes sanguinolentæ, liventes, graveolentes, biliosæ, omnes malæ sunt: si bene procedant, bonæ: eademque ineunda ratio in iis quæ per alvum & urinas feruntur*: Quid? fieri-ne potest, ut quamtumvis facile cedant sputa cruenta, biliosa,

Aph.47.lib.4.

(q) De excreationibus.

biliosa, graveolentia, liventia, ea ad salutem pertineant? Sunt enim mala ut signum, quod partium a quibus manant vitium & corruptionem significent. Nam non modo videndum quam bene procedant ista, sed ut in qualitate tantopere non peccent. Galenus *in com. ait, Hippocratem debuisse potius dicere omnes malas excretiones, si facile fiant, bonas esse excretionis modo, non qualitate, non loco, non materia, non causa. Nam omnes malæ excretiones pravarum signa sunt dispositionum, & fiunt eo modo quo in ulceribus putridis quibus ichores saniosi defluunt, nil dispositioni conferentes: nonnumquam vero ita sicuti pus ex abscessu dirupto, bene expurgans partem laborantem. Indicia vero quod bene excernatur maxima sunt, & coctio & ægri tolerantia, item morbi species, tempus anni, regio, ætas, naturaque ægrotantis.*

At sæpe coctionis argumenta non apparent, quum ea materia quæ excernitur non sit morbi ullius, sed tantum congesta sit in parte, ut de instituto in ea mitificanda regendaque Natura non fuerit occupata. De excretione e pulmonibus multa Hippocrates *in prognosticis*, sed tum de apparentibus pulmonum morbis, ut de pleuritide aut peripneumonia loquitur. *Inter cetera*, ait, *permixta appareat flava bilis admodum screatione oportet. Screatio flava si sincera est, cum periculo est; candida vero, glutinosa & rotunda, inutilis est: si viridis & spumans admodum est, mala est.* Numquid hic alienos colores, alienamque qualitatem in ptyalismo vituperat? & tamen docuimus & *ex quarto Aphorismorum*, & ex historia quam hoc loco narravimus excretiones e pulmone pravas aliquando bonas esse propter eam utilitatem quæ consequitur ex tali excretione, quod interea partes liberantur ea corrupta materia qua præpediebantur. Tametsi enim materia mala sit, per accidens tamen ratione finis & boni qui inde secutus est eventus, bona dicetur esse. Sic tametsi Natura fluxum sanguinis per hæmorrhoides non instituerit, tamen quia inde commoditates ad sanitatis & custodiam & morborum repulsam consequuntur, fluxus iste opus naturæ ex instituto paratum dicitur e Galeno.

Part. 44 lib. 2. progn.

Ac duo sunt celebres loci, & omni memoria digni apud Galenum, ut jubeamus valere & exsulare imprudentem quorumdam temeritatem & crassam ignorantiam quum vident pravas aliquas excretiones: Prior est *in lib. de locis affectis: Sæpe*, inquit, *hepate robustiore aliqua ex parte affecto pessimæ dejectiones & colore & consistentia apparent, item & urinæ: unde decepti Medici putant gravissimum morbi periculum subesse: sed errant: nam quibus sine ratiocinatione rudis dumtaxat experientia suffragatur, de iis quæ raro accidunt, experimenta habere nequeunt, veluti eorum quæ sæpe accidunt, facile meminerunt.* Alter locus quo explicat illum Hippocratis locum. *Omnis screatio mala quæ non sedat dolorem, quæ vero sedat dolorem, omnis melior est. Sæpe valuit natura*, (ait Galenus) *pravam vincens affectionem expurgare corpus: & in hoc terrentur multi adspicientes secretæ vitium materiæ, nequaquam cognoscentes utrum id symptomatis fiat ratione, an quia natura pravam materiam foras expellat.* Atque excretionis bonæ & utilis notas assignat levationem doloris (quamquam id non sufficit Galeno) & *in primo*

Sub finem, lib. 5.

Part. 51 lib. 2. prog.

Comm. in Aph. 2. lib.1. *Aphorismorum*, εὐφορίαν (r) 2. Atque ut id terminemus de quo dictum est, notanda duo sunt, prius cur Hippocrates usus sit nomine ἀποχρέμψεως (s), non πτυέλου (t), ut *in Progn.* aut πτύσεως: posterius, cur dixit, in febribus non intermittentibus: quasi vero in febribus essentialibus (nam nomen τῶν πυρετῶν (u) absolute positum febres essentiales notat) excreatio alicujus sit momenti, propriumque sit excrementum febris, quum ejus materia sit in majoribus vasis clausa non in pulmone. Nam quemadmodum in morbis thoracicis parvi penditur urinarum inspectio, quod non sint proprium pulmonis excrementum: ita in febribus ipsis veris non valet sputorum inspectio, nisi auctoris vice: quia si ad bonitatem actionis ipsius materiei febrilis sputorum appareat adjungaturque bonitas & facilis eductio, bonum id signum. Ego vero conjecturas aliquas afferam quibus adductus forte fuit Hippocrates ut τῆς ἀποχρέμψεως meminerit. Ac primum id docere voluit ut iis occurrat qui præpropere ac præcipitanter de morbis judicant, & quum vident aliquid alienius e parte, ac præsertim e pulmone excerni, quod non viderint, statim male de morbo ominantur, ac sinistrum eventum prædicunt: immo putres esse pulmones dicunt, ut si contingat ægris mori suam inscitiam (cum forte male curaverint febrim ipsam essentialem) excusatione ista tegant. Aut dixit hoc, ne relicta febre ad excretiones istas malas convertant se, quum tamen male id fiat: collectio tantum erat per transsudationem ichoris a cacochymia traducti in pulmonem. Aut monet hoc Hippocrates ne territi Medici inspectione eorum malorum sputorum ægros deserant tamquam conclamatos. At, tametsi materia ista mala sit, bona tamen est si excretionis modus adsit legitimus, quod vis naturæ paruerit in desiccanda materia, quæ ob moram talem corruptelam contraxerat. Nonne etiam videmus integra fruentes sanitate mungentes subviride saniosum δυσώδες (x); Et tamen quum mala sit materia, bonum est quod virtus expultrix valeat in excernenda ista materia, quæ alioquin majore mora partem labefecisset. Quod si pleuritis adesset, aut morbus proprius pulmonis, & tale sputum appareret, forte non tam securum esset, quam si in essentiali febre appareret. Quare? Quoniam si vigeret morbus pulmonis cum tali sputo, generationis perennis talis sputi suspicio foret, quod malum est: sed quum inopinato in febre essentiali talis mala ἀπόχρεμψις (y) apparet, non tam generatio est, quam veteris excrementi collectio, ut ista mala qualitas & coloratio non tam nata sit ob alienum calorem, quam moram longam in pulmone: quamquam non dubium est quin si illa putresceret inflammationemque accerseret in pulmone, malum deterius inveheret, quam si alius esset coloris & consistentiæ: 3 unde *in prognosticis* spumantem & viridem ex pulmone excretionem vituperat, & maxime si sincera sit excretio. Præterea duo notari debent cur dixerit ἀποχρέμψιες, & febres non intermit-

Lib.2.par.46.

(r) Facilem tolerantiam.
(s) Excreationis.
(t) Sputi aut expuitionis.
(u) Febrium.
(x) Graveolens.
(y) Excreatio.

intermittentes, quod utrumque (si potest conjectura aliquid) non citra rationem adjectum est. Nam quum nomine τῆς ἀποχρέμψεως utitur, non autem nomine τῦ πτυέλυ (z), videtur significanter notare non tam esse materiam thoracis morbificam quæ excernitur, quam excrementum aliarum partium, quod in pulmonem influxit, & ob moram aliquam alienum colorem accersivit. Quum autem significatur vera excretio e pulmone, si quis affectus instrumenta respirationi devota tenuerit, utitur voce πτύσεως (a), aut πτυέλυ. Ideo dixit, *in febribus non intermittentibus*: ut declaret ratione præsentis cacochymiæ & vi caloris humores fundentis, & per modum attractionis ipsius pulmonis a partibus inferis, aut per modum transsumtionis & transsudationis colligi in pulmone materiam alienam, quæ aut tussi, aut alio modo expectoratur: & sic de pulmone male affecto non oportet nos male ominari. Per quamdam anastomosin, aut similem passionem cruentæ possunt fieri excretiones e pulmone agitatis humoribus, & ob suam acrimoniam vasa reserantibus. Si enim facile in febribus continuis, auctore Hippocrate, & inflammationes cerebri, & pulmonis facile possunt succedere; numquid pars materiæ febrilis a pulmone potest attrahi jam per se maligna, & κακοήθης (b), & alieno colore imbuta, quæ sputa ordinaria potest tingere, ut inde excreatio derepente immutetur? Unde dubium esse non debet, quin, si materia illa diutius moretur ibi, pulmones inficiat, ac labefactet. Itaque peropportune excernitur, bonoque est si ejus facilis fiat eductio, & sola fiat ἀπόχρεμψις (c), id est, per simplicem excreationem sine vi, sine tussi, sine violento motu aliquo εὐπετέως (d), ut loquitur *in libro* προγνωστικῶν, eductio fiat. Sic nomen τῶν ἀποχρέμψεων (e) facilitatem excretionis declarat, ac si materia ipsa in os occurrat eo modo quo quum a capite ῥεῦμα (f) descendit sine tussi, sed solo linguæ motu expuatur & excreetur id ipsum quod occurrit: & non mirum si ἀπόχρεμψις fuerit biliosa; nam totum corpus erat biliosum, cacochymum, & ἰκτεριῶδες (g). Et quum Hippocrates ait ex signis mox apparentibus de morbo judicandum esse, ut in qua pleuritide mox sputum apparet, ea brevior & securior dicatur, hoc debet intelligi de morbi excremento, non autem de illa materia extraordinaria: nam multos pulmonicos & pleuriticos vidimus qui primo die morbi e pulmone rejecerint quibus & protractus morbus & mors ingruit: quoniam educebatur non id quod morbum faciebat.

e. de morbis.

Aph. 12. lib. 1.

ANNOTATIONES.

1 *Error Medicorum qui quum sputum, aut cruentum, aut subcruentum, vident, putant esse aut pleuritin, aut peripneumoniam. Quæ opinio etsi opinione,*

(z) Sputi.
(a) Expuitionis.
(b) Mali moris.
(c) Excreatio.
(d) Facile proclivis.
(e) Excreationum.
(f) Rheuma.
(g) Ictericum & morbo regio obnoxium.

nione Galeni & Hippocratis paullo post confutata est, quod ex pulmone sæpe pravæ fiant excretiones, ut floridæ (id est cruentæ) nigricantes, pallidæ, quum tamen nec sit inflammatio, nec pleuritis, nec peripneumonia. Inter cetera locus est commemorabilis in historia de Pythione, lib. 3. Epid. part. 4. sect. 1. *ubi docet sexto die varia Pythioni, & cruenta sputa apparuisse, quum nec peripneumonicus, nec pleuriticus foret, nec a capite malum esset, sed a defluxu tantum materiæ quæ non erat tanta, ut inflammationem pareret, aut forte in pulmone congesta, sed quæ incendium non conceperat.*

2 *Huc pertinet locus præclarus* lib. 2. Epid. sect. 2. *ubi loquitur de eruptione terminthorum in febre continua, & ait, æger autem erat subsplenicus, ac si dicat istam eruptionem non fuisse propriam morbo, sed corpori.*

3 *Ad hunc locum pertinet historia* lib. 5. Epid. *de Hipposthene: is ceciderat luctans: cruentum* ἔχρεμψε (*h*), *ait Hippocrates & addit*, οὐκ ἦν σίαλον, *non erat sputum: quod notandum; erat quidem* ἀπόχρεμψις, *sed non erat* πτύαλον, *seu* σίαλον (*i*). *Ideo dixit, Videbatur Medicis esse peripneumonia, sed non erat. Sic cave ne quid in his erres. Et puto nomen* σίαλον, *pro* πτύαλον *sumsisse: quamquam* σίαλον *significat tantum salivam, non sputum.*

CONSILIUM CIX.

De cordis palpitatione.

UXor Lysæi annos 22. nata palpitationes cordis persentiscit quas formidinem appellant, alii tremorem & improprie quidem. Quidam ex Veteribus imperite confundunt cum cardiogmo & cardialgia, maleque tremorem vocant: etenim facultatis animalis imbecillæ symptoma non est, nec motus est mixtus naturæ & morbi, & pars loco non dimovetur: quod trementi parti contingit: at tantum elevatur & deprimitur pars. Tamen quod ægri putant cor e loco moveri, ideo tremoris nomine improprie donatur, quo modo & singultum ventriculi convulsionem dici demonstravimus. Conatur enim cor excutere id quod ei molestum est: & cordis elevatio depressioque definitur subinde præter naturam facta. Cardiogmos autem, & παλμὸς (*k*), iidem affectus non sunt, quamquam aliquid affine habent. Ante exposuimus Aphorismi illius particulam, *In febribus circa ventriculum & fortis æstus, & cordis morsus vel dolor, malum.* Miror cur Galenus *in comment.* iis assentiatur qui nomine τοῦ καρδιωγμοῦ (*l*), intelligant crebrum, velocem & palpitationi similem motum ipsius cordis ob incendium ingens in corde ipso: ex qua Galeni opinione conficiunt incendium ac phlegmonem in corde τοῦ παλμοῦ causam esse posse: quod a ratione alienum videtur, quum Galenus ipse alio loco (sed nondum

(*h*) Excreabat.
(*i*) Sputum.
(*k*) Palpitatio.
(*l*) Cardiogmi.

nondum occurrit locum iſtum legere) a cauſa frigida repetat palpitationem: Declarant frigida remedia quæ ad hunc affectum inſtituta videntur 2. Ac primum magna eſt abſurditas ſtatuere idem eſſe καρδιωγμὸν καὶ παλμὸν, quum cardiogmos ad os ventriculi pertineat maxime, palpitatio autem cordis affectio eſt, quamquam per aliarum partium, & maxime ventriculi conſenſionem naſci poteſt. Item καρδιωγμὸς in cholera morbo & febribus continuis ob morſum ventriculi a flava bile frequens eſſe ſolet, ut propterea non debeat numerari inter alia ſymptomata mala. Quid vero eſt dicere cardiogmon ſignificare vehementem quemdam motum palpitationi ſimilem? dicam quod ſentio. Nomine τοῦ καρδιωγμοῦ, non intelligit affectionem ventriculi ob morſum, ſed ſymptoma quoddam conſequens ſuum æſtum in febre, ſive æſtus ſit ſimplex, ſive ob ebullientem flavam bilem in tunicis ventriculi: ut vult *in commen.* Galenus, ut ὁ καρδιωγμὸς indicet cordis ipſius affectionem cujus affinis eſt motus quidam palpitatorius, ut quaſi unum ex alio conſequatur. Et ideo illi Veteres καρδιωγμὸν non palpitationem ſignificare dixerunt, ſed motum vehementem palpitationi ſimilem: Unde ægri dicunt ſibi palpitare cor & quaſi ardere præ ingenti æſtu quo conflagrant. Hoc quod diximus ne confingere videamur, confirmabimus auctoritate Hippocratis qui admirabili quadam explicandi vi docet quænam ſymptomata conſequantur eryſipelas pulmonis: atque inter cetera ſunt vomitus bilis & pituitæ, nec non deliquia animi: quod mirum eſſe poteſt, quum eryſipelas pulmonis propria ſit affectio. Sed admirabilius eſt id quod dicit de cauſa cur deliquia animi ſequantur pulmonis inflammationem, propter *ſanguinis tranſmutationem derepente contingentem*: id eſt, quum inflammatus eſt pulmo duo ſequuntur horrenda, nam ſpiritus cordis inflammantur: immo & aër attractus dum pulmonem tranſmittit ita incaleſcit, ut nullum ſolatium refrigerii afferat, ſic cor languere, & languide moveri contingit, & dum crebriore & frequentiore motu cietur, aliquid παλμῶδες (*m*) contingit: Item attractio fit ſanguinis & ſpiritus major ob ardorem, nam incendium attrahit, ait Hippocrates: & ob iſtam attractionem ſubita fit tranſmutatio ſanguinis quæ palpitationis aliquam ſpeciem affert. Sic vides, in magno æſtu & deliquia evenire & palpitationi aliquid ſimile, ut & deliquium & elevatio depreſſioque pulſus, & crebra mutatio conjungantur. Immo & in morbo, & per ſanitatem quum evariat pulſus, ut e magno in parvum, e frequenti in rarum, e veloci in tardum mutatio fiat, palpitationis magna ſunt argumenta. At dum æſtus ingens in corde eſt, præſertim ſi derepente magna fiat attractio ſpiritus & ſanguinis, & mutatio pulſus & palpitandi occaſio facile incidit. Ergo quum ingens aliquod incendium eſt, & aliquid eſt palpitans, ob ſimilitudinem quamdam cum palpitatione, motus iſte παλμώδης dicitur. Ceterum, ut ante dictum eſt, volunt ex Galeno veræ palpitationis cauſam eſſe frigidam. Quod ſi verum eſt, cur Veteres practici alia remedia inſtituunt calida, & phlebotomiam præſcri-

(*m*) **Palpitatorii.**

Lib. 5. loco aff. præſcribunt? nam in cauſa frigida venam ſecare tutum non eſt. 4 Galenus omnem palpitationem juvari venæ ſectione auctor eſt: & qui Galenum interpretantur, ideo locum ſectioni venæ dant, etiam poſito quod cauſa frigida palpitationem inducat, quoniam aut minuatur plethora, aut obſtructio ſectione venæ liberetur, aut revellatur curſus materiei flatuoſæ. Supponit enim Galenus a craſſo vapore palpitationem fere omnem oriri, ideo non eſt dubium quin & ad divertendum revellendumque curſum phlebotomia, & ad attenuandum attenuans victus conferat. Meſuæus de ſectione venæ loquens in palpitatione ex hypotheſi loquitur; Arculanus etiam ad ſyncopen uſque excluſive in palpitante ſanguinem mittit. An propterea imitando iſtorum ſenum conſilium audacter ſanguis mittetur? Nequaquam. Nam eorum qui palpitationi ſunt obnoxii ita comparata ratio eſt, ut βραχύβιοι (*n*) ſint, ac ſæpe in phlebotomiis ipſis & purgationibus opprimantur & moriantur: Quod quum calamitoſum ſit, prudentis eſt Medici diligenter inſpicere ne ſuſpicionem ſubeat ejus, ut occiſi, quem ſua ſors peremerit. Meſuæus ita de phlebotomia in palpitatione ſcribit: Si cum cordis tremore fuerit pulſus velocitas & febris, æger ex baſilica minuendus eſt: ex dextra quidem, ait Arculanus, ad minuendam plethoram, ex ſiniſtra ad removendum repletionem vaporoſam. Melius enim Arculanus ſentit, meo judicio, de ſectione iſta venæ partim ex ſiniſtra, partim ex dextra quam Avicennas & Arabes, qui ideo dextras ſecant, quod palpitationem a ſanguine eſſe credant, ſiniſtras, quod quum a vapore orietur, commode id fiat. Vix enim evenit ut ſanguis hunc morbum pariat, ſed a vapore eſt potius, aut a cauſa conſimili. Quamquam ſunt qui venam in cruribus, aut poplite ſecent, ſi præſertim ab hypochondriis malum eſt, ut per arteriam cœliacam a parte ſiniſtra, præſertim vero e lienis regione, vapor craſſus, quem in cor elatum facultas ipſius partis tamquam ſubſultantem hoſtem nititur expellere 5. At erroneum hoc eſt. Siquidem ſi hoc valeret, quum palpitationum pars major ab hypochondriis ſit, venas poplitis, aut malleoli utique aperire conveniret. At hoc non fit. Sed excluſa iſta ratione tamquam parum probabili, duabus de cauſis inferiorum venarum reſeratio ex uſu futura eſt, prior eſt ſi ſuppreſſio, aut menſium, aut hæmorrhoidon in cauſa ſit, poſterior autem ſi revellendi ſtudium eſt: alioqui brachiorum ſectio profutura eſt potius.

Quod autem attinet ad ſectionem venæ ad leipothymiam uſque, videtur ea nocens eſſe, præſertim quum, ut ante dictum eſt, palpitationi obnoxii fere dum evacuantur, inopinata præcipitique morte eripiuntur. Accedit quod palpitatio cordis, ut annotat quidam in Arculanum, diſpoſitio quædam media ſit inter pulſum & debilitatem & ſyncopen. Quod ſi verum eſt, & ideo metuatur iſte morbus quod connatam in ſe debilitatem, & quaſi annexam ſyncopen habeat (quæ quidem ſyncope morti finitima eſt quum nomen invenerit ἀπὸ τοῦ συγκόπτειν (*o*), quod vitæ noſtræ filum

(*n*) Brevis vitæ.

(*o*) A concidendo.

filum concidat ac desecet) quid attinet nostra larga sanguinis evacuatione in qua spirituum magna fit dissipatio, accersere syncopen, & ita mori periculum creare? Sed Arculanus, ut acutus & optimus auctor, unam tantum rationem affert, quæ nos inducere possit ad tam luculentam & copiosam in palpitatione sanguinis effusionem, ut pote quum in sanguinis copia & orgasmo, & ad cordis arcem raptu metuitur, ne derepente in corde apostema concipiatur, & mors proinde subita intentetur: 6 aut etiam si inflammationis subitæ sint argumenta quæ ipsius palpitationis causa sit. 7 In isto enim casu, quoniam insignis & subita refrigeratio requiritur, ne brevi tota ipsa regia inflammetur ac conflagret, nullum præsentius auxilium venæ sectione eaque conferta & copiosa: In ceteris a largis istis evacuationibus temperandum est. Ac de causis illius morbi, qui per se terrificus est, dum cetera sedulo lectori legenda relinquimus, breviter percurremus. Aliquando in corde ipso affectionis causa est, & tum periculosior exsistit: aliquando a partibus vicinis est, aliquando a remotioribus, ut ab utero, a maligno tibiarum ulcere. Tuberculum in corde, abscessus item affectionis causa esse potest, multus sanguis obstructionem faciens, intemperies calida, vermes cor vellicantes, subita evacuatio, imprægnatio. Quemadmodum enim mulieres quædam veteribus affectionibus prehendi solitæ, quum utero conceperunt iis liberantur & miraculo absolvuntur, edito vero fœtu repetunt, ita quoque prægnantes mulieres insolentes morbi possunt invadere, ut palpitationes & epilepsiæ, dentium dolores implacabiles, & capitis gravitates. Præter causas commemoratas inflammatio, aqua tunica cordis inclusa, item si tunica, aut humorem putrem ac male olentem in se contineat, aut lapillos, palmum inducit. Item venenata qualitas, spirituosus, aut crassus halitus, vel ab arteriis, vel a corpore cordis, aut a pulmone, aut a liene aliave parte, aut propinquiore, aut remotiore elatus: constrictio major, decubitus in renes & dorsum, præsertim si magna arteria perreptans spinam prematur, a succensis putribus lignis elatus vapor, ductus & attractio spiritus auræque pestilentis: adhæsio pericardii corpori ipsius cordis, quod in duobus hydropicis observatum est: 9 mucus per quamdam colliquationem in cor illabens, (unde dicunt vulgo quosdam repente interire quod adeps colliquatus in cor influxerit,) ac tum quum colliquationis modo mucus iste in cor labitur falso asthmatici creduntur ægri. Si palpitationem aut inflammatio aut erysipelas committit, febris ingens est, pulsus durus & veluti serrans. Si a venenata aura inferne in cor surgente, fugax est malum. Quum a venenata aura in pestilente statu, præceps virium omnium lapsus est. Quum a muco per modum colliquationis in cor fuso, æger fit anhelosus, parva & densa spiratio est. Vidimus palpitantem affectum ob aneurisma in liene; quod si in corde ipso aneurisma fit, letalis est affectus. Quæ palpitatio syncopen veram junctam habet, insanabilis est. Quæ ab adhæsu pericardii est, letalis est. Quæ a colliquatione est, insanabilis quoque est: item & ea quæ a venenata aura est. Atque inter ceteras palpitationis causas una & communis & vulgaris est, intemperies frigida ventriculi, & jecoris calida: dum enim ventriculus non bene suum

facit officium, & ſecundam coctionem tamquam correctionem & emendatricem ſui prima non agnoſcit, jecur calidius rapit crudius alimentum, hinc anathymiaſeon proventus multus, obſtructionum ilias, & ab iſtis obſtructionibus palpitandi occaſio: 10 quod hypochondriacis ſolenne eſt; cachecticis, & virginibus fœditate coloris infectis uſu venit. Galenus horum demonſtrationem videtur afferre tamquam aliud agens *com. in iſtum Aphoriſmum*, *Qui regio morbo laborant, non multum ventoſi ſunt*: Nam ventorum flatuumque generationem a duabus cauſis repetit, una eſt materies ipſa, altera eſt partium corporis, earum præſertim quæ ad ventrem attinent, debilitas. Materia eſt crudus, pituitoſus ac frigidus humor qui facile in flatum ſolvitur: atque quum regio morbo laborantes calorem habeant acrem, necnon bile potius abundent quam phlegmate, credibilius eſt flatuoſos non fieri quum deſit materia: ſed debilitas ventriculi & primarum venarum flatus poteſt eſſe parens ob cruditatem. Cruditas autem ipſa idem fere præſtat, quod ad generationem ventorum ſpectat, quod & pituitoſus humor: quamquam diverſo quodam modo id fit. Sic icterici, & qui calore abundant acri fere in tympanitem incidunt, ſpeciem hydropis a flatuum copia nati, non ratione phlegmatis in flatum ſoluti, ſed ob debilitatem ventriculi, & cruditatem & corruptionem alimenti ob dominatum caloris acris omnia corrumpentis, & tetros halitus flatuſque in chylo corrupto & intercepto mediis viis excitantis. Ut mirum ſit cur dicat Galenus: *Non admodum contingere, ut οἱ ἰκτεριώδεες (p) partium ad ventrem attinentium habeant imbecillitatem.* Nam tales icterici ſæpe corrumpunt alimentum, coquunt quidem, ſed male. Quum enim Hippocrates ait, θερμοκοίλους (q) carnes frigidas habere, numquid θερμοκοίλους, & τοὺς ἰκτεριώδεις confundere poſſumus? Quamquam ita Galeni auctoritatem audire poſſumus, ut dicamus ictericos raro habere imbecillitatem partium ad ventrem attinentium, præſertim quod ad munus coctionis attinet: coquunt enim facile etiam δυσαπεπτότατα (r). Non quin dicamus male coquere, id eſt, inducere pravitatem quamdam in cibum, unde eos videmus ſubviridia, & biliosa facile & vomitu, & per alium excludere, ſed non eſt ea debilitas, ut male coquat, id eſt, imminute. Ac ſi dicamus, icterici, & οἱ θερμόκοιλοι, quum calore multo, ſed eo quodammodo alieno abundant, ſupra chylum coquunt, & plus biliosi humoris in maſſa ſanguinis generant: quibus debilitas eſt ventriculi infra chylum coquunt, & imminute. Hic eſt quædam βραδυπεψία (s), & chylus dicitur ὠμὸς (t); illic δυσπεψία (u), ob exceſſum qualitatis, & chylus ἄπεπτος (x) dicetur, id eſt, eo modo affectus ob qualitatem, ut in laudabilem ſuccum non vertatur. Atque ex iis facile eſt demonſtrare valde credibile eſſe eos palpitationibus obnoxios eſſe quibus ventriculus, & hepar contrariis fere prædita ſunt temperamentis, ratione cruditatum quæ hinc oriuntur.

Aphor. ultimo lib. 5.

Comm. in Aphor. ultimum lib. 6. Epid.

Ergo

(p) Morbo regio obnoxii.
(q) Ventre calidos.
(r) Quæ ſunt concoctu maxime difficilia.
(s) Tarda concoctio.
(t) Crudus.
(u) Difficilis concoctio.
(x) Crudus, incoctilis.

Ergo quum palpitatio motus sit cordis præter naturam, medio veluti situs inter pulsum, debilitatem & syncopen, quo referri debeat, videndum 11. Quatuor omnino motus contra naturam genera statuuntur, convulsivus, tremulus, concussivus & palpitans. Tremulus & palpitans causam morbosam sequitur: quamdiu quis palpitat, tamdiu se jucunditati tradere non potest. Si quid incidat impediens vicissitudinem systoles & diastoles, attractionem & exclusionem spiritus, id causa esse potest palpitationis. Porro quum quæritur, an quia cor dilatatur, impleatur, an vero contra, respondendum est, quum cor bene affectum est, quia dilatatur, impletur, at quum male habet, quia impletur, dilatatur, quod quum maxime in palmo contingat, a causa solum morbifica palpitatio pendeat, necessum est.

Ac de palpitatione plura non scribemus, quum operosum hoc foret, & plenam opinionibus ex aliorum scriptis desumtam tractationem conscribere ridiculum esset, tantum aliquot remedia huic Damisellæ, cujus ergo hæc Commentatio suscepta est, instituta adscribemus. In ea maxime duas causas palpitationis agnoscimus, unam latentem quamdam arteriæ dilatationem in corpore ipsius lienis, quod verisimile, quum in regione ipsius lienis palpitans pulsatio percipiatur: ac id contingere potuit ob diuturnitatem quartanæ febris qua est conflictata: quartana autem aliquid semper residui facit. Alteram, ventriculi imbecillitatem ob caloris imbecillitatem, & jecoris calidam temperiem: quod ex excrementis, & colore, & actionibus facile collegimus.

♃. Melissæ, buglossi, foliorum cardui, scabiosæ, calendulæ, ana, man. ß: scolopendrii, ceterach, chamædryos, ana, man. j: agrimoniæ, scariolæ, ana, man. ij: seminis endiviæ, melonum, citri, cardui, ana, dr. ij: fumariæ, absinthii Pontici, ana, pug. j: seminis angelicæ & pæoniæ, ana, dr. j: fiat decoctio ad lib. jß: infunde in colatura foliorum sennæ, unc. iij: setæ in kermes tinctæ, unc. ß: granorum kermes, dr. ij: bulliant ad lib. j: in colatura dissolve sacchari rosati, lib. j: expressionem unc. ij rhei; & unc. ß agarici in nodulo positi, cum dr. jß cinnamomi infusorum in parte decocti: fiat syrupus mediocriter coctus. 12.

♃. Melissæ, foliorum lauri, calaminthæ, chamæmeli, anethi, & meliloti, ana, pug. j: seminis cumini, baccarum lauri contusarum, ana, unc. ß: radicis bryoniæ taleolatim sectæ, capparidis, ana, unc. j: sabinæ, pug. ij: fiat sacculus: bulliat in aqua chalybeata cum vino rubro pro fotu lienis cum spongiis: adde santala.

Adhibeatur cucurbitula magna post fotum ante sequentem litum.

♃. Ladani soluti in aceto, benzoini & styracis solutorum in succo amygdalarum dulcium, ana, dr. ij: expressionem nucis moschatæ, dr. ij: pulveris nucis cupressi, santalorum, rosarum & cyperi, ana scr. j: ceræ novæ & olei de capparibus, quod sufficit: fiat litus ad regionem lienis.

♃. Conservæ melissæ, buglossi, nenupharis, ana, unc. j: electuarii diamargariti frigidi, unc. iij: confectionis alkermes, dr. j: theriacæ & mithridatii, ana, scr. j: cum syrupo de pomis fiat opiata.

Institutus syrupus ex succis in quo madet seta in kermes tincta.

ANNOTATIONES.

1 *Galenus aliquando sumsit nomen* τοῦ τρόμε ἀντὶ τοῦ παλμοῦ (*y*), *quæ causa fuit nonnullis cur existimarent tremorem & palpitationem idem esse. At differunt longe & ipsa definitione, & aliis multis: nam palpitatio motus est momentaneus, tremor diu affligit. Is porro nascitur ex diversis causis quæ facultatem possunt labefactare: & pro varietate causarum, varie curatur: palpitationis una causa est, una curatio, nempe flatus discussio; hæc Josephus Struthius* in arte sphygmica: *An sint vera, considerato. Aristotelis interpres* παλμὸν (*z*) *pro tremore accipit* cap. 4. libr. de respiratione, *vide* libr. 2. Epidem. meorum.

2 *Savonarola tremorem cordis & palpitationem confundit cum cardiaca passione: aliud tamen longe est. Et id desumsit* ex comm. Aphorismi de quo hac in pagina, *in quo Galenus videtur* καρδιωγμὸν (*a*) *confundere cum ea affectione cordis in qua crebra & vehemens est pulsatio palpitationi similis. Quod si ita est, nomen* καδιωγμοῦ *cum cardiaca affectione confundit.*

3 *Istud languide moveri non est accipiendum quin sit vehementior cordis agitatio; sed ea agitatio est cum crebritate quadam, & quasi cum extremo conatu cordis. Immo quum est iste æstus in pulmonibus & erysipelatodes dispositio, dum pulmo vehementer attrahit, sese sanguine implet, & ægri obruuntur conculcato in pulmone sanguine: & est ea affectio quæ a Gordonio sanguisugum dicitur, ægerque sanguisugosus nominatur. Quamquam proprie sanguisugum dicitur quum non potest præ obstructione, aut densatione aërem foris attrahere, intus e partibus propinquis sanguinem & spiritum attrahit & sanguinem pro aëre veluti sugit & eo impletur, unde præsens suffocationis est periculum.*

4 *Pulsus palpitantes aliquando in senibus observantur: sed id nihili fieri debet. Si enim per totum corpus aliæ arteriæ palpitent, deterius multo est. Atque huc pertinet quæstio, an cor palpitare potest, & arteriæ naturaliter moveantur? Struthius enim observat contingere, ut cor ex irritatione edat majorem pulsum, celeriorem & vehementiorem quam qui in arteriis appareat. Et qui ægrotant, de pulsu, aut saltu cordis conqueruntur. Hoc autem contingit in febribus continuis phlegmaticis quum venæ & arteriæ crudis & frigidis referciuntur humoribus: Interea tamen cor contentis suis calidum est, arteriæ frigidæ. Et caliditas cordis, frigiditasque arteriarum dum concurrunt, moderatum quemdam pulsum (saltem quod ad sensum pertinet) efficiunt: Et tamen cor ipsum aliter multo afficitur & movetur quam arteriæ ipsæ. Unde Medici hinc decepti putant tales ægrotos non febricitare, quum tamen periculose febricitent.*

5 *Si natura ad motum palpitatorium concurreret, palpitatio ipsa esset affectio non a solo pendens morbo, sed a natura. Tremor quidem & morbi est*

(*y*) Tremoris loco palpitationis.
(*z*) Palpitationem.
(*a*) Cardiogmum.

est & naturæ, at palpitatio solius morbi effectus, si hoc verum est, quare vaporem palpitationis causam tamquam hostem natura nitetur expellere?

6 *Si enim ratione etiam cujusdam doloris irritetur fluxio in partem aliquam, & metu majoris raptus commode vena percutiatur, cur non id fiet, in metu raptus & sanguinis, & spiritus ad cor?*

7 *In omni palpitatione cordis est flatulentum quid &* ἀνεμία (*b*). *At ad hoc valet maxime phlebotomia, ut* sectio. 5. lib. 2. Epidem. *Hippocrates contra multorum opinionem facit. Horum præclara est demonstratio*, lib. de flatibus. *Et quodam in loco scribit Hippocrates* (*c*), ἐπὶ μελαγχολικῶν διὰ φλεβῶν πνεύματος ἀπολήψιες ὅταν ἔωσι φλεβοτομίη λύει.

8 *Ut in juvenibus excedentibus ex ephebis quibus debet esse frequens hæmorrhagia, si ea desit, palpitatio potest contingere. Idem & non menstruis virginibus potest contingere remeante ad superiores partes sanguine.*

9 *Causa potentissima palpitationis est metus: unde etiam dum quis metuit, ei videtur cor palpitare. Et vidimus quemdam bajulum qui forte in grassantium manus inciderat, cui præ metu tanta immutatio in pulsum incidit, ut per longum tempus pulsus palpitans esse videretur.*

10 *Omnes Hypochondriaci specie cruditatis laborant: unde non mirum si graviter conflictentur, & si facile in palmum cordis incidant.*

11 *In iis qui palmo cordis sunt obnoxii manifestus arteriarum motus percipitur & micatio: & hujus micationis manifestæ causam dicunt plenitudinem humoris: quamquam in iis qui fœdos colores habent, & in melancholicis, flatus melancholici resolutio potest facile istam micationem & pulsationem venarum inducere. Aristoteles* cap. 4. lib. de respiratione, *de palpitatione suo modo philosophatur. Legendus iste locus si forte de eo dicendum sit.*

12 *Rhabarbarum hic in palpitationibus cordis ratione morbi non quadrat, sed ob ventriculum qui cordi maxime consentit, & ad vehementiam morbi augendam facit.*

CONSILIUM CX.

De febre continua cum multis & gravissimis symptomatis.

SAngermanus annos 50. natus, plethoricus, tum quia desidem maxime vitam ageret, tum quia avide & multum comederet, ut pote magnis præditus visceribus, in febrem incidit. 1. Ea primis quidem diebus blanda visa est, ut propterea eam negligeret, & a consuetis & muniis, & cibis non abstineret. At satis ex historia quadam Hippocratis *in Epid.* patet quantum periculi attulerit intempestiva cœna, quum alioqui febris subobscura tantum foret. *Historiæ 12. sect. 3. Epid. lib. 1.*

Quanto

(*b*) Ventositas.

(*c*) In melancholicis venarum & spiritus interceptiones venæ sectio solvit.

Quanto vero magis isti viro pravis & multis pleno humoribus nocuit quatriduana morbi tolerantia, & cœna satis liberalis quum noctes febriles forent? 2 Ut non mirum sit, si inde mortis periculum adventarit. Morbi hæc fuit historia. Quum quatuor jam dies morbum tulisset, de repente suffocatorius dolor oboritur, & peripneumoniæ, necnon cujusdam hepatitidis magna adsunt argumenta, frequens erat respiratio, pulsus serrans, vibrans, & durus, lateris dextri & scapularum dolores erant, & sensus ponderis in sterno, non poterat thoracem dilatare, falso putabant esse pleuritin, quum, ut ante monitum est, peripneumoniæ & sterni, & laterum, & scapularum dolores habeant familiares, immo tamquam quid παθογνωμονικόν. Poterat quidem & esse fluxio a partibus superis. Hujus rei fidem faciebat, & quod superioribus temporibus gravissimis doloribus ob fluxionem a capite prehensus esset, item quod ne minimum quidem manus appulsum ferret, in partibus metaphreni: quamquam & inflammatio ista interna facere poterat. Sed maxime suasit hoc quod eo tempore vagarentur morbi similes, quos partim a descensu latentis materiei efferæ & nitrosæ, & pepasmi incapace oriri credebamus, partim a resudante sero tenui & maligno a genere venoso in nervosum, unde ulcerosus fuit sensus in multis, & ὀςοκόπος (*d*) adeo incredibilis, ut blandæ manus appulsum ægri non ferrent. Sic in ægro crudelis hujus affectionis causas & a descensu materiæ repetebamus, & a genere venoso pleno seri maligni (quod ex phlebotomiis illius temporis maxime intelligere potuimus) transcolationem, & raptum a visceribus. Nam pulmo inflammatus attrahit, & incendium quod inerat abdomini valde inflato orgasmum facit materiæ. Et illud est quod Hippocrates scribit, *Venulas arefactas ichores a partibus attrahere.* Febris erat assidua, alvus non reddebat nisi ὑδατόχολα (*e*); licet alvus aliqua ratione medicamentis irritata flueret, non levius habebat, nec subsidebat abdomen; inæqualitates multæ erant, mox manus temperatæ erant, mox æstuabant, morbus erat plane siccus, urinæ non satis tinctæ, nec morbo, nec redundanti humori analogæ, difficilis spiratio manebat, non aderat dolor capitis. Septimo die sudor diaphoreticus. At quartus tantum dies erat decubitus & apparentis exacerbationis, aliis enim diebus se narrabat ἀπύρετ εἶναι (*f*): manus refrigerantur & pedes: vesperi mors. Noctes erant inquietiores & insomnes: vix loco consistebat. Reduplicationes vesperi fiebant, pulsus durus, vibrans & serrans manebat: detractus sanguis perfecte corruptus erat & χλωρός (*g*).

4. *Acut.*

Hoc vero loco tria aut quatuor quæri possunt, quorum cognitio plurimi sit momenti. Primum quid significarent istæ inæqualitates, an purulentum quid, an materiæ ἀνωμαλίαν ϗ τὸ ἑτερογενὲς (*h*), an caloris naturalis paupertatem, dominatum vero caloris contra naturam, an aliud præterea.

(*d*) Ostocopos.
(*e*) Aquoso-biliosa.
(*f*) Sine febre fuisse.
(*g*) Viridis.
(*h*) Inæqualitates, & heterogeneitates.

terea. Secundum an in febribus continuis παροξυσμοὶ (*i*) esse possint, an non potius τοῦ παροξυσμοῦ nomen καὶ ἀναδιπλώσεως (*k*) ad febres interpolatas referatur. Tertium, quum tanta humorum saburra foret eaque tum medicamentis, tum clysmatis agitata, cur alvus non fuerit soluta biliosis excrementis, aut plane adstricta ob phlogosin. Quartum accedet, an non ad inflammationem lactium & ventris contulerit frequens & quotidianus usus hydromelitis quum esset μεγαλόσπλαγχνος (*l*): quod non abs re in quæstionem vocatur ne temere iis assentiamur, qui quoniam hoc vel illo potu delectantur, promiscue omnibus ægris illud propinandum putant quod illis in deliciis est. At ut concedam vinum, aquam, hydromeli, oxymeli, absinthites & sexcenta alia, magnas habere opportunitates, habent quoque & sua incommoda: sic in usu, in arteque medendi alium cibum poculumque pro alio substituere ignorantiæ, & inscitiæ plenum est, ut & indistincte hunc ea re interdicere, alium vero ad eamdem invitare temeritatem redolet. Ut non abs re quosdam ætatis suæ Medicos redarguerit Hippocrates qui absolute pronuntiabant vinum bonum esse, caseum malum, & id genus alia, quorum aliquis usus foret, & incommoditas quædam, prout vel loco, vel jure, vel tempori in usum aptarentur. *Libro de vetere medicina.*

Ac de inæqualitatibus, de quibus primo duximus agendum, jam supra aliquatenus satis esse factum puto, non abs re fuerit tamen nonnihil attingere. Multis modis videmus in febribus, etiam dum æstus adest, horrores leves incidere, ac si novi paroxysmi nova foret occasio: Item & manus videmus alias moderato calore perfusas, alias veluti incendio conflagrare: quæ duo aliquando simul incidunt, aliquando seorsim visuntur. Visuntur simul in ingenti cacochymia, quum non modo in mesenterio, quod est totius corporis sentina, verum etiam in genere venoso corruptio est humorum & sanguinis, & qui detrahitur sanguis purulentus est: hinc & vulgares dicunt se malum sanguinis cursum sentire: quod non abs re dictum; etenim secta illis bis aut ter vena, eductoque sanioso sanguine & subviridi, sensum punctionis quem habebant, & horrores illos parvos amplius non habent. Domina a Chalmontio hoc docuit satis: nam per totum cursum morbi perpetui fuerunt horrores (quod forte numquam visum est) & sanguis omnis in massa sanguinis contentus putruerat atque exalbuerat. Aperto corpore quicumque e venis effluebat sanguis merum pus erat: quod ob dominatum caloris contra naturam omnia corrumpentis contigerat, nec non corporis interioris intestina cacochymia toti sanguinis massæ ita communicata, ut inde totius corporis corruptio insecuta fuerit. In Vicario sancti Gervasii sensus deambulationis formicarum quem in brachiis & metaphreno percipiebat, & quædam inæqualitatis sensio, non aliunde erat quam a sanguinis corruptela per venas fusi: declaravit curatio: nam ista cessarunt misso ter aut quater sanguine satis cumulate.

(*i*) Paroxysmi.
(*k*) Et reduplicationis.
(*l*) Magnis visceribus.

Horum demonstratio peti potest ex *lib. 6. Epid.* ubi Galenus scribit, *Omnes cacochymos, quum repente incalescunt, inhorrescere.* Testatur & quotidiana experientia: nam si quis pravis scatens excrementis in sole versetur, statim inde redibit inhorrescens. Sic calor febrilis dum agitat humores putres idem præstat quod & solis calor: inducit enim rigores & horrores; nam humores corrupti incalefacti seipsis acriores fiunt, moventur & ita lancinant atque feriunt membranas; item & ichor excitatur a calore agitante qui sensum horroris, morsus, & inæqualitatem invehit. Atque eorum qui in febribus ex facili horrescunt multa genera reperio a variis causis nata, ut non sit temere pronuntiandum, de hac aut illa causa si quis inæqualiter horreat: nam quidam quum vident istos horrores & inæqualitates sæpe incidentes, de suppurato verentur, ac sæpe eo recurrunt, at falso. Inter cetera videmus istos rigores & horrores (nam rigores parvi de quibus sæpe *in Epid.* Hippocrates, non differunt ab horroribus, ut docte explicavit Galenus) initio paroxysmorum contingere, de iis non loquimur: aliquando per totam febrem adsunt, quod de semitertiana intelligit Galenus, in qua horrores per omne tempus & particulare, & generale febris percipiuntur, sive intensio (Græce ἐπίτασις) faciat reduplicationem, sive ascensus fiat inæqualis, ideo φρικώδης (*m*) dicitur κατ' ἐξοχὴν (*n*). Hoc efficit materiæ diversitas in qua febris accenditur. Etenim ex duobus humoribus contrariis simul mixtis fit, bilioso & pituitoso, atque dum biliosus incanduit, calefit pituitosus, & sic ascensus inæqualis fit, idemque contingit quod & initio paroxysmorum, quo præsertim tempore urgent horrores: quia enim inæqualiter & calefit & movetur humor unus: ideo inæqualitas contingit & horror. Quum totus humor æqualiter affectus est, desinunt horrores, & tum incrementum & vigor adest. Quod si in uno humore interpolatam febrem committente fit, multo magis in duobus confusis fieri potest. Immo & febris τριταιοφυὴς (*o*), de qua sicuti & de hemitritæo amplissime diximus *in nostris definitionibus medicis*, ab humore bilioso fit majoribus vasis concluso, eoque, ut ait Galenus, & pigriore ad motum, & coctionis difficilioris, & quia a sua natura ita bilis degeneravit, horrores quoque junctos habet: Immo & ea ratione φρικώδεα appellare possemus. Nam de ea loquens ita disputat, febres erant continuæ, uno die temperatiores, altero acerbiores, rigores parvi (id est horrores, ait Galenus) erant omnibus sine ordine, & erratice, ac minimi in his febribus fuerunt. Quod dixit ut non confundatur τριταιοφυὴς cum hemitritæo: quum in hemitritæo sint horrores magni & velut cum ordine. Quod mirum quomodo febris τριταιοφυὴς, si unum humorem habet, nempe biliosum motum pigriorem habentem, id est biliosum quodammodo pituitefactum, ita continenter horrores inducat. De hemitritæo quidem minus mirum esse debet, quum hic agnoscat auctorem sui duplicem humorem biliosum & pituitosum simul confusum. Ac

Comm. in par. 23. sect. 2. lib. 1. Epid. Comm. ad part. 5. sect. 3. lib. 1. Epid.

Loco supra allegato.

Part. 25. sect. 2. lib. 1. Epid. Vide Hippocr. lib. 1. Epid. in Historia Sileni.

(*m*) Horrifica.
(*n*) Per excellentiam.
(*o*) Tertianæ naturam referens.

Ac dicere oportet duplicem esse τριταιοφυῆ febrem, una est quæ duplicem habet quoque humorem, sed non paribus gradibus affectum, ut est in hemitritæo, altera unum habet tantum nempe biliosum pituitosiorem. Quæ duplicem habet humorem, ea fere confunditur cum hemitritæo; quæ unum habet, ea longius ab hemitritæo differt. Quo in sensu audienda sunt quæ ab Hippocrate & Galeno dicuntur. Nam quum uterque vult distinctionem duarum illarum febrium afferre, utramque confundit, & in causa, & in specie, & in more. Nam quodam in loco tu leges τριταιοφυῆ febrem agnoscere unum humorem, alio duos; quod difficile est ad cognoscendum, quum ista ex adverso pugnent. At dicemus (ut rerum distinctio audiatur). Ideo in tritæophyea febre, tametsi humor unus statuatur, horrores contingere posse, quod & multus sit humor circum majora vasa conclusus, & quum sit unus habet in se partes quasdam ἑτερογενεῖς (*p*), quarum ratione horroris inducitur sensus, ac præsertim dum calor extraneus sese insinuat in materiam istam: quod dum æquabiliter in omnes materiæ partes non præstat, ideo inæqualitatis sensus adest. Sic tres causas istas animo concipies, ut distinctionis notas comprehendas: prima est de multitudine humoris ad concipiendum incendium & putredinem parati: secunda, quod unus humor diversas partes contineat: tertia est de calore. Quod ad multitudinem humoris spectat, id verisimile: nam in febribus interpolatis pauca est materia, & longe a magno foco semota, ideo tota digeritur in accessione, dum manet interea empyreuma, quod concurrentibus aliis causis, novæ accessionis auctor exsistit. In tritæophyea multus est humor, majoribus vasis contentus, cujus quum pars digesta est & evicta, dum continenter calor agitat, fit anadiplosis, & novus veluti paroxysmus, ut quod semel fit in febre intermittente ob paucam materiam eamque sub finem paroxysmi dissipatam, id fiat sæpius confusione quadam paroxysmorum: nam pars evanuit, & exhalavit, pars putredini obnoxia, affecta, mota, irritata, novam affert exacerbationem: quamquam remissio aliqua præcesserit remissis ac temperatis partibus materiæ quæ vigorem & incrementum suum materiæ suæ proportionatum habuerant. Galenus enim uni humori duplicem inesse posse substantiam statuit, unam crassiorem, tenuiorem alteram. Quis enim dubitat a materia putrente in majoribus vasis non eripi ac surgere tenuem aliquam & halituosam partem quæ dolores in capite & partibus propinquis excitet, quum alia pars crassior in intestinis deses sui generis alia pariat symptomata? Sic tenuior pars materiæ biliosæ multæ, pituitefactæ quodammodo, pigrioris, coctu mitificatuque difficilioris quæ τριταιοφυῆ facit accessiones, facit momentaneas, dissipabiles, quia materia ista tenuis exhalat facile ac digeritur; alia crudior pars & crassior continuitatem facit, & per calorem pars alia attenuata similes prioribus accessiones inducit. Sed in semitertiana quum duplex sit materia confusa (quamquam duos focos statuunt quidam) mali moris, dum calidior febrem acutam

Comm. in par.48.sect.3. lib. 3. Epid.

(*p*) Heterogeneas.

accendit ſtatimque diſcutitur 3, & dum corpus tenetur iſta acuta febre contingit interea frigidioribus corrumpi ac putreſcere, & ſic accendi ex illa remiſſione, quod eſt veluti requie & imminutione febris: quod & Galenus de tritæophyis dixit; ſed ut ante dictum eſt, tales τριταιοφυεῖς proxime ad ſemitertianas accedunt & in motu, ingenio, ſpecie, cauſa & conſimilibus affectionibus. Ergo inæqualitatis una & maxime præcipua cauſa eſt humorum varietas, ac præſertim eorum qui genere & natura diſſident, ut ſunt pituita & bilis, ut quoties inæqualitates, varios inſultus, rigores parvos & horrores audias, toties de varietate iſta materiæ non dubites, tantoque magis metuere oportet, quanto in febribus continuis frequentius id evenire conſpexeris. Addam & illud, frequentia iſta horrorum & reduplicationum mala eſt, ut ſignum & cauſa, ut ſignum quidem, quoniam declarat varietatem materiæ putredinem concipientis: at quo plures humores vitium contraxere, eo multo plus metuendum: & quo plures humores negotium dant, diverſiſque temporibus, eo natura plus habet negotii, & malo victa potius ſuccumbit: Ut cauſa, quoniam naturam dum proritat ad pugnam plus illi moleſtiarum infert, & quum natura poſt unam atque alteram pugnam vires colligere vult, id non facile poteſt, quoniam nova eſt in procinctu materia, quæ naturam rurſus ad conferendas manus provocat jam jam fractam debilitatamque priore diſcrimine. Interea quum alterna requie & induciis, quibus ſeſe paullulum colligat ac erigat, carere videatur, non mirum ſi langueat ac victa ſuccumbat. Ideo Hippocrates dicebat, *Quoquomodo febres intermiſerint, periculum abeſſe ſignificant.* Et quod Galenus dixit de febribus quas vocat τριταιοφυεῖς, more malignorum morborum, diebus criticis deteriores fieri, id eſt, deterior ſtatus & conditio eſt, ſigna cruditatis repræſentantur, quo loco ſigna coctionis adeſſe deberent. Atque eo modo poſſumus id interpretari, quod meo judicio eſt difficillimum, & a nullo, quod ſciam, animadverſum, nimirum, quare proprium ſit febrium τριταιοφυίων, quemadmodum & malignarum, ut diebus criticis deteriores fiant, poſſumus (inquam) interpretari eo modo quo & Galenus explicat; *Circa initia & fines omnia eſſe imbecilliora; quum vero conſiſtunt, fortiora: ſymptomata quidem & acceſſiones in vigore fortiora eſſe multo, quam aut in fine, aut initio, ſed diſpoſitio morbi in iis qui ſalvari debent, melior eſt multo quam initio*: Id eſt, ſymptomata graviora, quoniam judicium inſtat; & in procinctu res eſt, ſed ſi morbus funeſtus non ſit, quoniam cruditatis ſigna non adſunt, diſpoſitio morbi melior eſt. Ut, dum in apoſtemate febris augetur ob ſuppuratum quod actu jam fit, ſymptoma quidem augetur, & ratione ſymptomatis in vigore omnia fiunt fortiora, nempe & dolores, & febres, ſed morbi diſpoſitio melior eſt, quia evicta putredine & cruditate, lævitas, æqualitas, & albor in pus inducitur, qui ſunt legitimi characteres bonæ materiæ, & melioris factæ per naturæ victoriam. Sic in febribus continuis, iis præſertim in quibus naturæ multum negotii datum eſt ob varietatem materiæ, ob continuitatem, ob malignitatem morbi, quum diebus criticis ſymptomata quidem ſæviora eſſe debeant, & ob materiæ coctionem diſpoſitio febrilis & morbifica melior eſſe

Ad Aph. 29. & 30. lib. 2.

Quid ſit deteriorem fieri morbum diebus criticis.

esse debeat, tunc dicuntur omnia esse diebus criticis deteriora, id est, dispositio morbi deterior est, quum alioqui melior esse deberet ob signa coctionis apparentia. Dicam id quod ego observavi in plerisque laborantibus febre continua qua ipsi interierint; septimo & nono & undecimo die febris videbatur remissior, urina, quæ notas coctionis paullo ante habebat, crudior erat ac turbata magis: sic omnia fiunt ὕστερον πρότερον (q): quandoquidem febris & alia symptomata vehementiora esse debebant, urinæ coctiores esse quoque debebant: sic dispositio morbi deterior est, symptomata remissiora sunt & imbecilliora: atque meo quidem judicio, hoc est, in febribus τριταιοφυέσι (r) & malignis, deteriores esse criticis diebus morbos, id est morbi διαθέσεις (s). Quod valde notari debet, quoniam puto id neminem umquam pro rei dignitate animadvertisse.

Unam vero maxime causam inæqualitatis & horroris in febribus explicuimus exemplo hemitritæon, & τριταιοφυῶν, ut hoc posito exemplo de similibus judicare liceat: in quo longiores de instituto fuimus, ut id innotesceret maxime quod obscurum est., & ut temere non pronuntiemus hunc vel illum ideo suppurato teneri quod in febribus inordinate horreat. Tale enim judicium puerile est, & ineruditum, quum sedulo magis causæ hujus rei vestigandæ sint ac perlustrandæ. Atque ceteras causas istorum horrorum sigillatim presequi, accommodate ad id quod quærimus, deliberaveramus, sed longitudine sermonis territi, & quod passim alibi & cursim, & abunde ea de re attigerimus, superfluum & ταυτολογίας plenum exsisteret, tractatione ista sumus supersessuri. Nunc vero tria persequi breviter in animo est: Primum, quæ causa fuerit in nostro ægro Sangermano inæqualitatis istius: secundum, si humorum varietas causa est tam frequentis insultus, cur non idem in omnibus & interpolatis, & continuis febribus eveniat, quum ubique saltem & duo, & tres humores in vitio sint, & fere semper & bilis & pituita in mesenterio confusa sint, quorum unus sine altero vix attingitur, saltem vix calefit unus sine altero. Nam quod de humoribus & spiritibus dixit Galenus, exemplo lebetis, nimirum dum incaluerunt spiritus, humores quoque partem caloris concipere, & dum humores incaluerunt, in solidis partibus calorem quoque concipi, id hoc loco maxime considerandum: quasi vero sive humores sint confusi, sive separati sint, fieri queat ut intacto alio, alius ardeat. Quod si fit, cur non in omnibus febribus inæqualitates & horrores fiunt? Tertium a nobis propositum, est ut Arculani doctissimi opinionem proponamus necnon Hollerii artis nostræ scientissimi de febribus horrificis, & horroribus qui in febres incidunt 4.

1. de diff. febr.

De causis inæqualitatis in ægro ita statuo: Phlogosis erat interna maxima, maxima saburra humorum ita conclusa, ut nil evacuari arte posset, credo proxime hepar putrefactos humores ita fuisse conclusos, ut proxime ejus parenchyma afficerent; urinæ nihil biliosi humoris in tanto æstu

 contine-

(q) Posterius prius.
(r) Tertianæ naturam referentibus.
(s) Dispositio.

continebant : pulſus durus & vibrans ita totam maſſam ſanguinis per omnes humores promiſcue confuſos arſiſſe ac putruiſſe ſignificabat, ut non poſſent non multi horrores & inæqualitates ſurgere. Nam quum vapor a putrentibus humoribus calidus efferebatur, ſenſum caloris proximum inducebat, qui quum exhalaverat, tepor partium remanebat. Atque ita factum eſt, ut ſeptimo die de repente fere interierit, calore naturali victo a calore contra naturam, qui una quoque exſtinctus eſt ut denuo reaccendi non potuerit. Quod ſciri amplius poteſt ex his quæ a Galeno dicuntur in hiſtoria de Pythione, ut ante explicuimus. Recurre ad locum iſtum. Item Galenus, *In morbis ſumme malignis partium extimarum permutatio una hora ad contraria efficitur* (ideo Hippocrates in textu dixit, *Si celeriter partes commutentur.*) *Interdum quidem ut, tanquam hieme perfrigeſcant, interdum, tanquam æſtate, ut incaleſcant. Id autem contingit quum propriam caliditatem non habuerint, atque a febrili calefiant: quæ a corporis medio incipiens, flammiſque ſimilis totum corpus depaſcens, extrema concalefacit, quæ & quum tranſpiraverit, ſtatim ea refrigeſcunt, exſtincta nimirum nativa caliditate.* Eſt enim magnum argumentum calamitatis quum ne ſufficit quidem calor minimus ad conſervandum mediocrem caliditatem in manibus & pedibus: immo & exſtinguitur ipſe calor contra naturam: nam in quibus multus ineſt & expanſus, ſaltem manus ſua caliditate acri perfundit. Maxime vero ſenſus horroris & inæqualitatis adeſt, quum non modo contenti in meſenterio & præcordiis humores ſunt affecti & putrefacti, ſed quum in venoſum genus labes ipſa ſerpſit ac dimanavit: quod huic maxime viro contigerat.

Part. 8. lib. 1. Prorrh.

5 Quod ad quæſtionem ſecundo loco poſitam, nimirum quum in corpore raro unus humor peccet, ut declarant evacuationes quotidianæ, & quod quotidie dantur cathartica non unum humorem evacuantia, ſed multos ſimul, quare non omnes ſunt febres horrificæ? Dicendum alios quidem humores ob communicationem incaleſcere, ſed unus maxime incaleſcit per putredinem, alii nondum putredinem contraxere. Vel, dicemus multitudinem materiæ ἑτερογενῶς (*t*), in ſemitertianis, & aliis febribus horrificis, inæqualitatem inducere, quæ ſi ſimilis eſſet in interpolatis febribus, & concluſa in vaſis majoribus & confuſa, pares rigores induceret. At illa quum initio paroxyſmi horrorem induceret, quod diverſiformis quodammodo foret, accedente incremento fit uniuſmodi. Et quod in corpore multi ſunt humores qui a medicamentis educuntur, ſunt potius fæces quam humores, qui quum abſtruſi ſunt, ſi putredinaliter accenderentur, facerent febrem: ſi conjuncti, febrem ſui generis; ſi diverſi & diſtincti, erraticas febres. In febre tertiana una pars humoris putret, & alia imputris manet. Item in epiala, & tamen caloris & frigoris ſenſus ſimul non inducitur in utraque febre. Quod notandum, ut ſcias quid materiæ varia diſpoſitio, & varietas efficiat.

Tertium de quo diximus nos dicturos explicando quid his de rebus ſentiat Arculanus, pertinet quoque ad ſecundum univerſale propoſitum, quo

(*t*) Heterogeneæ.

quo quæsieramus an in febribus continuis paroxysmi sint: & an non nomen παροξυσμȣ̃ (*u*) commodius ad intermittentes febres referatur.

6 Arculanus ita de istis rebus statuit ut doceat, & quomodo febres intermittentes sine rigore, horrore, & frigore incipiant, aut eo saltem levi: item quomodo febres continuæ reduplicationes habeant cum horrore, rigore (nam non intelligimus hoc loco nomen rigoris qui præcedit crisin aut sudorem in continuis) ac si periodicus esset & typicus. Verba sunt ejus, *initio phlegmaticæ febris continuæ*, ait Avicennas, *quod idem de febribus aliis audiri potest, exacerbationes incipiunt a frigore, aut horrore non quia materia ejus spargatur per membra sensilia, sed quia materia movetur propter copiam sui ad venas minores naturalem calorem suffocantes*: Id est, dum putrens materia a loco in quo coercebatur in venas minores & aliquas angustias movetur, sensus quidem aut rigoris, aut frigoris, percipitur. Item quod febres periodicæ & intermittentes possint incidere in quempiam nullo præeunte typico, aut frigore aut rigore, causa hæc est, ait Arculanus, fieri potest ut materia quæ per membra sensilia spargitur eo modo sit disposita quo est post rigorem in incremento alicujus paroxysmi. Atqui in augmento rigorem non infert: quia potis est benigniorem illam materiam effectam esse, & ideo tarde moveri ad membra sensilia; & sicut movetur, ita calefit, & acquirit dispositionem similem ei quæ est in augmento: & tunc non suboritur rigor. 8 Immo (ait) in paroxysmis febrium interpolatarum videmus subintrare alium paroxysmum sine rigore, aut frigore. Porro quomodo in febribus continuis paroxysmus fieri dicatur, explicatum est *hoc in lib. & in definitionibus meis medicis.* 10 Ex his quatuor quæ a nobis proposita sunt, duo restant breviter explicanda: prius cur alvus nil reddiderit de materia morbifica, quum tamen liquida redderet, sed nil proficientia: posterius de hydromelite. Quod ad prius attinet: quum in febribus ardentibus, qualis erat ea quæ Sangermanum affligebat, calor multus sit, cur non excrementa sunt σπυραθώδεα (*x*); An in febribus istis continuis liquidior alvus esse potest? Ita sane & tunc malum est ut signum & causa. Ut signum quia vel colliquationem significant, vel tantam phlogosin, ut omnia intro revocet, & avide retineat, ut potius sequatur colliquatio, quam quicquam e materia extrahas; vel significat vi caloris contra naturam labefactatas esse partes naturales, unde sæpe chylosa excernuntur; vel declarat tantum decedere aliquid liquidiusculum ob copiam potus quo immoderatius utuntur ii quibus interiora æstuant. Ut causa vero, quoniam vires interea labuntur, quum non excernantur qualia excerni debent, quum defraudetur sæpe naturæ genius debilitato ventre, & quod non est amplius locus medicamentis solutivis educturis materiam morbificam: eorum enim vis eluditur ab ista qualicumque versa superfluitate quæ alvo egreditur ac effluit. Et multos sic interire vidimus excretis quibusdam liquidioribus, & retentis partibus crassioribus quæ morbum fovent. 11 Et in talibus quo-

Cap. 4. de febrib.

(*u*) Paroxysmi.

(*x*) Caprarum baccis similia.

quo plus effluit de ista superflua humiditate, eo magis a calore contra naturam subigente venter intumescit.

Part. 2. lib. 2. Medici plerique delectantur tali vacuatione, nos contra. Hippocrates *in Prognosticis*, & *in libro Acutorum* docet quomodo inflammatis venis lactium alvi fluor symptomaticus contingat, tum ob ἀνάδοσιν (*y*) prohibitam vi inflammationis, tum ob generationem ichoris & saniei vi ejusdem inflammationis: atque in acutis febribus liquidiorem sæpe esse alvum docet; ratio est, ait Galenus, quoniam tales humores sunt crudi ac serosi, & tenues, quia omnis coctio crassefacit: Et *in Epid.* In febribus continuis observat excretionem multarum superfluitatum aquosarum quæ nihil fere juvant. Et quod notandum *eodem libro* ait, duabus de causis profusionem alvum fieri in acutis, ob colliquationem & phlegmonem. Sic diversa ratione in acutis alvus adstringitur & effluit. Mallem adstringi, quoniam humectando solveretur, & purgatio sequeretur: sed quum effluit liquidis excrementis fere raro proficit, & non purgatio est, sed evacuatio tantum eaque symptomatica: immo effluunt sæpe ea quæ retineri debent. Vide de iis plura capite de fluoribus alvi ante, & *in nostris definitionibus medicis* in voce συρμαθώδης.

Part. 4. lib. 4. de diæta acut. Part. 36. sect. 2. lib. 1. Epid. part. 40. lib. 4. acutor.

Nunc ad hydromeli convertatur oratio. Quærebamus an quum μεγαλόσπλαγχνος esset (interpres vertit *viscerosus*) non læsus fuerit usu hydromelitis quotidiano. Ac primum quid τοῦ μεγαλοσπλάγχνου nomen significet videndum. 12 Reperio apud Hippocratem τὸ μεγαλόσπλαγχνον, & active & passive sumi. Active quidem ut quum dictum est vinum dulce esse μεγαλόσπλαγχνον τοῦ σπληνὸς καὶ ἥπατος, id est, dulci vino inesse vim tumefaciendi, & in molem efferendi splenem & hepar, propter eam quam paullo post explicabimus rationem. Passive autem quum dicitur ὁ ἄνθρωπος μεγαλόσπλαγχνος, cui hepar & lien, aut alterutrum intumuit, vel ob scirrhum, vel ob phlegmonem, vel œdema aliquod, aut affectum aliquem consimilem, quomodo affectis melicratum nocet, ait Galenus *in comm.* Tertium venari licet ex Galeno *Commentario in eamdem particulam* significatum, ut ὁ μεγαλόσπλαγχνος dicatur is cui ex naturæ prima conformatione viscus illud duplex magnum est ac elatum: atque eo in sensu æger noster dum integra sanitate frueretur dici potuit μεγαλόσπλαγχνος; erat enim ut sic loquar, jecorarius, id est amplo jecore, fervente, æstuoso, & ideo rerum dulcium usu valde eum offendi par erat: Immo quod tam sæpe ægrotaret, & tam gravibus indomitisque morbis sæpe teneretur, non aliunde causa quam ab uno hepate quærenda fuit. Ut etiam quum lubrica sua sanitate uteretur secundum vocis illius μεγαλοσπλάγχνου significatum attribuere non fuerit alienum. Non enim dubium fuit quin latens obstructio, aut aliquid simile fuerit. Atque melicratum illi obfuit per se & ex eventu. Ex eventu quidem, quoniam quum melicratum alvum solvat bifariam, aut generando bilem, quia mel bilescit, aut acquirendo acrimoniam, quia in biliosis æstuosisque alvis mel facile acrimoniam acquirit, propterea que alvum sollicitat, contigit ut iste æger alvi libertate donatus

Particul. 2. sect. 3. lib. acutorum. Particul. 9. ejusdem lib.

Vide part. 12. lib. 3. acutorum.

(*y*) Distributionem.

natus neglexerit ea solemnia remedia quibus propter plethoram & cacochymiam sæpius in anno utebatur: satis enim sibi suæque plethoræ factum putabat, quod liquidiuscule alvus ferretur. Immo initio pastuum quum primum hausisset jusculum ad desidendum desurgebat, & id in lucro deponebat in bonisque ducebat. At ista alvi subductio non erat naturalis, sed potius erat veluti quædam ϖατίλη, id est, humida quædam excretio, ita enim verto, non quomodo interpres qui nomen τῆς ϖατίλης reddidit nomine lienteriæ: at aliud longe est. Nam si quis præter consuetudinem nondum mitificato, aut diviso cibo edat bibatve, laxatur alvus liquidiore excremento, immo sæpe dejiciuntur ea quæ assumta sunt parum mitificata, an lienteria dicetur? Nequaquam, sed proprie ϖατίλη vocabitur: quod notandum, ut teneantur rerum distinctiones, quas negligit otiosa hominum sciolorum ignorantia. Ac dum solemnes purgationes neglexit, ita congesti sunt pravi humores, ita sanguinis massa infecta, ut adoriente gravi morbo, ei necessario fuerit intereundum. Notandumque unum est: solebat colicis doloribus divexari: non eum per annum integrum insolito exercuerunt: sed ea prava materia istorum dolorum parens aliquo tempore feriata infeliciore eventu suam frequentiam compensavit. *At quicumque olim gravibus morbis occupari soliti sunt, tametsi dent inducias, immo plane exstincti videantur, de iis securos esse non oportet, quum sæpe alii morbi pro aliis succedant. Quod multos fefellit, quos incautos, aut reviviscentes morbi, aut novi & insolentes, aut oppresserunt, aut funditus e medio sustulerunt.* Porro de hydromelite hoc dici potest, quod de vino dulci dicit Galenus, docens quomodo & ratione dulcedinis, & crassitiei offendat: dulcedinis quidem, quia omne dulce dum impense coquitur amarum fit; ratione crassitiei, quia quum dulce sit, & ideo facile attrahatur ab hepate tamquam fere crudum & incoctum facile obstruit hepar & lienem: subit enim minutissimas venas, in quarum anfractibus mel, & aliud dulce contentum dum effervescit, & incrassatur sibi ipsi viam obstruit, & præcludit. Et notanda sunt ea valde de distinctione facilitatis obstructionis in pulmone, hepate, & liene. *Pulmo non ita læditur usu vini dulcis, ut hepar & lien, quum bronchia crassum habent humorem. Nam in hepate ex amplis venæ portæ vasis ad angusta vasorum tum gibbæ, tum simæ progreditur extrema, per quæ eorum omnium quæ in corpus totum digeruntur transmeatio fit. At in pulmone contrario evenit modo: nam per venas multas digestum confectumque in amplam bronchiorum, & primo minorum irruit capacitatem, atque ab ipsis ad majora excipitur, secum & crassos tollens humores, quibus non calidius solum, verum quoque & tenuius exsistit, &c.* Neque quæ de vino crasso dicuntur, ea de melle omnino dici debent: si quidem non est ea partium crassitudo, quæ inest vino dulci: ut ne quis omnino ea ratione hydromelite aquoso carendum putet. Sed si inflammata sint viscera, magnas mel incommoditates affert: quod non modo de vera inflammatione audiendum est, sed etiam si quis natura hepar habeat præcalidum, & alvum duram habeat ob ventris caliditatem. At noster æger calidissimo erat temperamento, ut fere longe a medio discederet: declarabat suffusa rubore facies quam magno esset hepate, & calido.

Part. 22. lib. 2. Acutorum.

Comm. in lib. 3. acutor.

Ibidem.

calido. Et minimo vini usu offendebatur, quod declarabat vim caloris alieni, & vaporum ab hepate calido excitatorum copiam. Ergo quum visceribus nativa quædam esset δυσκρασία (z), hydromeli nocuum fuit: nam viscera rapiunt mel avidissime, & eo impense delectantur: quæ omnia a Galeno præclare demonstrantur. Et longum esset ea referre.

Comm. ad part 11. lib. 3. acutor.

Duplex biliosum.

Aliam quoque incommoditatem affert mulsa, quam in hoc ægro novimus, biliosa dejicit, aliquando bona, aliquando mala. Bona biliosa non dicuntur, quod quæ excernantur bona sint, sed quia serum suum habent; mala biliosa dicuntur ea quæ sincera sunt, & nativo suo sero ob colliquationem & ardorem destituta, ut hoc loco & *in Aphorismis* dixit, hinc ignea bilis est, flava, crassaque quæ mala est ut signum & causa; ut signum, quoniam ardorem immoderatum & phlegmonem inducat; ut causa, quoniam nil, dum excernitur, juvat, ardorem non exstinguit, sed ferme auget: ἄσας, ῥιπτασμοὺς καὶ δυσφορίας (a) infert, ut ait Hippocrates, quod mirum est, immo & intestina exulcerat 13. Quærique hoc loco potest an mulsa per se ista biliosa bona, aut malefica malignaque (ut Galenus loquitur insolito loquendi more, dum vocat biliosum malignum & maleficum ab effectu, & generationis modo) efficiat, an excernat per se, an ad generationem faciat, an eatenus mala, aut bona. Revera facilitatem excretionis potest afferre, sed dum auget incendium, & promtissime bilescit in vitio viscerum & δυσκρασίᾳ, multis modis potest dici afferre σίνεα καὶ βλάβας (b), læsiones & offensas: multa ad eam rem afferri possunt, at verendum fuit ne satietas fastidiumque tanta orationis prolixitate pariatur. De melle legi aliqua possunt eo loco ubi de lacte disputamus.

Comm. ad Aph. 6. lib. 7.

Gal. com. ad particulas 12. 13. 14. lib. 3. acutor.

ANNOTATIONES.

1 *Hinc numquam salubrius vixerat, numquam omni ex parte magis sanus, quam quum eo morbo funesto captus est. At εὐχροια (c), & sanitas ista suspecta erat: verumque comperimus illud*: Circa faciem coloris suavitas & sudores sine febre, aut vetus stercus subesse significant aut diætæ ἀταξίαν (d). *Vide locum præclarum* cap. 2. lib. 2. *Celsi.*

2 *Vir iste quindecim ante mensibus laboraverat quadam specie arthritidis in omnibus articulis, in collo a corruptione humorum & sero maligno. Talem speciem morbi unus Hippocrates animadvertit* in fine lib. 2. Prorrhetic. *Quin dicit eos quibus viscera magna sunt, & quibus primis annis hæmorrhagiæ frequentes fuerunt, doloribus articulorum esse opportunos: quæ conditiones in isto viro apparuerunt. Præterea de eo illud fuit verum quod ait* Galenus ad par. 70. sect. 3. lib. 3. Ep. *quod quibus multus sanguis generatur isque calidus, ii facile melancholici fiunt.*

3. *Ad*

(z) Dyscrasia.
(a) Anxietates, jactationes & difficiles tolerantias.
(b) Læsiones & offensas.
(c) Bona coloratio.
(d) Inordinationem.

3 *Ad* Hist. 2. sect. 3. lib. 1. Epid. de Sileno *locus est praeclarus, ubi docet quomodo & biliosi humores & crudi simul generentur: unde (ait) morbi gravissimi generantur. Id quod ad semitertianas extendi potest.*

4 *Vere illius inaequalitatis hujus horrificae causam ad phlogosin retulimus. Nam Galenus* Commen. ad part. 42. sect. 2. lib. 1. Prorrh. *docet horrores frequentes circum dorsum, & cum jactatione significare phlegmonem harum partium.*

5 *Inaequalitas materiae maxime facit febres per totum tempus inaequales ut sunt horrificae. In multis morbis & corporibus unus humor in vitio est, & facit orgasmum: ut in biliosis fere sunt febres uniusmodi, ut tertianae, aut continuae: In melancholicis similiter. At in quibus temperamentum ad biliosum tendit, & hepata sunt calidiora, vitae vero institutum est pituitosum, aut alia ratione pituita generatur, in iis inaequales, erraticae sunt febres. Quemadmodum tum cholera morbus pessima & flatuosa & sicca generatur, quum calidis & frigidis simul quis usus est: quia contrarietas materiae impedit uniformem motum. Ita quum simul putrent & moventur, & concipiunt calorem, sed inaequaliter duae materiae, tum duplex naturae datur negotium: Declarat uxor Domini Courtilier, & vidua Joannis Debures. Id quod Galenus* ad hist. de Sileno lib. 1. Epid. sect. 3. *explicavit. Docet enim gravissimos tunc morbos generari quum est bilis proventus & crudorum simul humorum. Quomodo autem uterque humor succrescat abunde docet.*

6 *Hoc saeculo magna pars ardentium febrium a rigore incipit. Tamen Galenus* ad part. 75. sect. 2. lib. 1. Epid. *ait rigorem statim initio proprium esse malignitatis. Et hoc anno* 1580. *quotquot fere correpti sunt peste, iis praecurrit rigor. Et rigor prodromus fuit pestis adorientis.*

7 *In febribus paroxysmi saepe sunt apparentes, aliquando non. Et in continuis annotationes sunt, seu* παροξυσμοὶ, *seu* ἐπισημασίαι (e), *aliquando diurnae, aliquando nocturnae, sine rigore, aut manifesta molestia. Has* ἐπισημασίας ἀθλίπτους *Graeci vocant, ut Galenus docet* cap. 9. lib. 1. de different. febrium: *Interpres vertit* incompressas, *sed inepte: Alius,* aequales: *minus inepte, inepte tamen. Et quamvis* cap. 7. ejusdem lib. θλίψεως *nomen pro compressione ad pulsum refertur, tamen* τὸ ἄθλιπτον *pro incompressa sumi non debet. Ergo* ἡ ἐπισημασία ἄθλιπτος *dicitur, quod careat iis angustiis & molestiis quibus premuntur alii per accessionem initia. Et docte Galenus explicat & quomodo illud* τὸ ἄθλιπτον *in hecticis, & in quibusdam aliis febribus observandum.*

8 *Unde qui tertianarii se lecto continent, saepe rigorem, aut eum exiguum, non sentiunt.*

9 *In febribus continuis, praesertim ubi multa inaequalitas materiae & motus, si corpus debile, & minime obsequens materia, horrores apparent, & deinde incandescentiae, sed isti horrores aggressionis tantum sunt inanis, vide* 7. Epid. *de muliere quadam.*

10 *Hippocrates* lib. 4. Acutor. part. 13. *In causo febre non legitimo al-*

(e) Paroxysmi & aannotationes febriles.

vum solvi docet, non de materia morbifica parte excreta aliqua, sed corruptione alimenti quod sumtum est. Et quod valde notandum docet quomodo foco febris ardentis exsistente in hepate alias alvus solvatur, alias adstricta sit, particula 17. libr. 4. acut.

11 *De his verus Aphorismus & quem in multis deprehendimus:* Ventris circumtensio ad necessitatem liquida dejiciens, cito intumescens convulsivum quippiam habet. Aph. 7. lib. 3. Prorrh.

12 *Et fundati sumus opinione ipsius Hippocratis: nam dum facit mentionem de inflammatione lactium & jejuni, nam inflammationem necessario sequitur alvi fluor (& hic fluor non debet dehortari venæ sectionem) sed talis fluor, nec dolorem solvit, nec ventrem mollit: Inflammatio autem & morsus intestinorum & doloris causa est, & fovet istum tumorem.*

13 *Ideo* lib. 2. Epidemior. & in Prorrhetic. *fines morborum in dejectiones sinceras desinentes damnat, quia sunt malæ, ut signum & ut causa.*

CONSILIUM CXI.

De febre continua & destillatione ferina.

Filius Domini Chaluæi equitis torquati, annos natus decem, in febrem continuam incidit cum ferina destillatione conjunctam. Et quemadmodum omnes morbi qui vehementer hominem adoriuntur, facere solent, hic morbus statim terrifica attulit symptomata. Lejenterica fuit fluxio, deinde alvus plane adstricta est: Tussicula erat inanis, arida, effera, tenuis: Metus erat febris hecticæ, quum videretur calor arens, siccus, squalidus, genarum rubores fugaces, calor summus in pectore, lingua fuliginosa, sitis, dolores in latere dextro fugaces. Denique morbus erat κακοήθης (*f*): nam in quavis febre præter rationem collabi, malum: quod quomodo intelligi debeat, & tamen ad artem faciat plurimum, abunde explicuimus ante. Et omnes morbi maligni, quorum aut in acrimonia caloris colliquantis natura posita est, aut in ferina destillatione, aut in translatione maligni humoris, hoc habent peculiare, ut subitam consumtionem, & collapsum afferant citra ullam insignem evacuationem. Ac revera si is morbus fuisset neglectus, aut si temere de eo Medici securi fuissent inopinato repente fuisset ereptus sideratis veluti pulmonibus a ferino. Observarunt enim primates quidam Medici rerum diligentes indagatores in paribus destillationibus sideratis pulmonibus & lateribus redditis βλητοῖς καὶ ἀποπληκτοῖς (*g*), repente interiisse: adeo magna est vis τοῦ θείου καὶ θηριώδους (*h*): Vide quod sit τὸ θηρίον (*i*), apud Hippocratem *lib. 6. Epidemiorum.*

Hip. par. 11. lib. 1. Prognost.

(*f*) Mali moris.
(*g*) Ictis, & sideratis, & apoplecticis.
(*h*) Divini & maligni.
(*i*) Malignum.

Epidemiorum. Atque non tam in metu febris erat, quam destillatio quæ speciem siccæ pleuritidis, aut peripneumoniæ fecisset, tum per translationem a capite, tum per raptum a partibus inferis: nam pulmo accensus undelibet trahit magno impetu, & unam speciem peripneumoniæ facit eo modo, ut explicuimus ante. Et observavimus in eo valde magnam cacochymiam (numquam enim ægrotaverat) eventusque probavit juvisse plurimum ad dolorem lateris & accersendam inflammationem colluviem humorum; ut contra vulgarem opinionem sæpius melius sit, in doloribus laterum, præsertim quum opinio est de translatione tenuium ichorum a partibus inferis, purgare quam secare venam. Ideo dicebat Galenus minus auxilium ex sectione venæ quam ex purgatione sequi, sed securius: quia medicamenta augent febrem. Nunc vero quum alia habeamus lenientia, & majus, & promtius & æque securum præsidium in purgatione locabitur.

Sicca erat pleuritis, non eo modo quo dicitur morbus siccus, id est, crudus, sed sicca, sine sputo dicitur. Quod ne mirum sit, hanc appellationem Hippocrates primus invenit: vocat enim quamdam pleuresin, Pleuritidem ἄνευ πτυέλυ (*k*): rubor est genarum fugax, & quædam εὐχροια (*l*), quæ in malis ducitur: & revera rubor genarum inflammatorum pulmonum, aut inflammationi proximorum est indicium. Quidam aliquando, ut hoc probaret, citavit *prognosticon* Hippocratis: at revera de rubore genarum illo loci, ait Hippocrates, sed de purulentis sermo est: præter ruborem est indolentia, jactatio, dormiendi impotentia, caloris acris, sed fugacis sensio, tussis inanis, scabra lingua, sitis ingens, summi caloris in thorace perceptio, sputum eludit spiritum, ut paullo post ex Galeno dicemus. Ac tussium inanium & aridarum duo sunt, una cum materia tenui quidem, sed quæ tandem aliquam crassitudinem acquirit in pulmone, cujusmodi est pleuriticorum tussis initio: alia est tussis inanis, quæ nil postea relinquit; est autem ejus causa spiritus ichorosus, aut ichor spirituosus omnis expers pepasmi. De priore agit Hippocrates: *infestabantur arida tussi, nil excreabant, quibusdam testiculus inflammabatur*: Qui factus fuisset abscessus illius materiei, nisi moram ea traxisset, & satis ejus fuisset ad abscessum commemorabilem? De posteriore potest intelligi ex eo quod Hippocrates scribit quum ait in inflammatione hepatis ob serum resudans fieri βῆχα καὶ θυμὸν, tussim & tussiendi inaniter desiderium. Tussis, si magis materiale est serum; θυμὸς conatus tussiendi, si magis efferum, tenue, spirituosum. De ea materia mala, cacoethe, pepasmi incapace quum passim alibi Hippocrates, tum maxime *in Epid.* agit, fauces dolebant, ruborem habebant, rheumata parva, tenuia, acria, statim extenuatæ, & male affectæ fuerunt. Et de filia Euryanactidis, huic fauces initio dolebant, gurgulio retractus, destillationes multæ, acres, tenues, & addit sub finem συγγενικὸν φθινῶδες (*m*). Plura nos explicuimus in vo-

3. de morbis, & lib. 1. Et par. 21. lib. 4. acutor. Meminit orthopnææ siccæ ob spirituum interceptionem.

Part. 12. sect. 1. lib. 1. Ep.

2. Prognost.

Par. 28. sect. 1. lib. 1. Epid.

Kkk 3 ce

(*k*) Sine sputo.
(*l*) Bona coloratio.
(*m*) Quidpiam innatum tabificum.

ce ξηρόν (*n*). Ceterum non dicam plura de hoc ægro, quum idea hujus morbi explicata fere ſit, & ad unum expreſſa in duobus pueris Joanne de Herville, & Melchior du Freſnoy. Tantum de duobus monere oportet, quod video nullos apud Hippocratem legiſſe duplices eſſe pleuritides, alias cum ſputo, quæ & ſiccæ & humidæ dici poſſunt: ſiccæ, initio, quum nondum procedit ſputum. Alias ſine ſputo, ut quales ſæpe hieme graſſantur, & quæ a calore fundente & colliquefaciente ſunt, item quæ a ferino oriuntur, quæ omnium deterrimæ quum ſenſim cuniculos agant. Alterum eſt quod omni ratione in ſiccis pleuritidibus humectare convenit, tum ad retundendam humoris acrimoniam, tum ut tranquillior redditus cedat Naturæ, nec ita per colliquationem peſtilentem hominem λαθραίως (*o*) offendat ac necet. Et Hippocrates viſus eſt hujus morbum pueri & deſcripſiſſe, & præſenſiſſe quid futurum fuiſſet niſi arte cautum fuiſſet: *Reſiccatum id quod influit, & in gutture compactum, utpote quod non eluitur, ſed paullatim influit ac detinetur, tuſſim excitat, & quod defluit in aortis detentum anguſtum ſpiritui locum exhibet, & talem ſpiritum habere facit, qui veluti defectus ſemper reſpirare concupiſcit (id eſt quædam βραχύπνοια & δύσπνοια (p) fit) & in pulmone veluti non vehementer humido exſiſtente pruritus contingit: Quum multum e capite fluxerit, pruritus in pulmone non fit.* Locus præclarus. Et revera iſta inanis tuſſis erat a pruritu, & qui tenuis & paucus humor pruritum faciebat, idem dolores fugaces in thorace faciebat. Revera obſervavimus quod dixit nempe ob pruritum iſtum difficultate ſpirandi laboraſſe: Immo ſi moveretur minimum, dicebat ſibi ſpiritum deficere. Quomodo autem omni ratione in ſicca pleuritide humectandum ſit Hippocrates docuit, & nos hunc ſecuti id præſtitimus in hoc puero, in Damiſella in hoſpitio Briennæ: item & ea quæ omni ratione inſpiſſarent exhibuimus. Sic enim conſuluit Galenus: *Scis*, ait, *pulmonem ipſum ab humoribus craſſis & viſcoſis per tuſſes expurgari. Nam qui ſunt aquoſi & extreme tenues, aërem qui tuſſiendo emittitur, circumfluunt. Aër enim tamquam manus quædam exſiſtit, quæ ſurſum craſſos humores ferat. Quod ſi craſſi fuerint, non humiditate tantum opus eſt, ſed & deterſione quæ ab acidis fiat ſuccis.* Itaque puer, de quo agitur, alvo ſoluta leniendo, temperato calore, ſectione venæ, anodynis, & omni humectationis forma brevi reſtitutus fuit, & ſuo pulmonis pruritu liberatus. Ceterum unum annotare oportet qui fiat, ut in multis morbis acutis ſomnus laborem faciat, convulſiones & timores afferat, quum contra juvare debeat. Ac primum quatenus in ſomno revocantur intro ſpiritus, calor unaque humores, ea ratione nocet, maxime in febribus & inflammationibus internis, niſi ratione coctionis quæ fit per revocationem iſtam majus commodum ſequatur, quam ſit id incommodum quod ex revocatis intro humoribus inſequatur. Niſi quis dicat parum etiam prodeſſe ſomnum in febribus ratione primæ & ſecundæ digeſtionis, quod per vigilias

Lib. de locis in homine.

Pruritus in pulmone.

Lib. de locis in homine.

Comm. in part. 2. lib. 3. acutor.

(*n*) Siccum.
(*o*) Latenter & occulte.
(*p*) Breviſpiratio & dyſpnœa.

vigilias urgeat utraque, ut tertia digeſtio per ſomnum viget: ut declarat involuntaria ſeminis excretio quæ nobis dormientibus fit. Ac de ſomno, cauſis, vigiliis, utrorumque formis ante a nobis dictum eſt. Nunc explicemus qua ratione fiat, ut ſomnus aliquando obſit in febribus, & quomodo id fiat. Ac primum de ſomno mirabile eſt quod ab Hippocrate ſcribitur: dum enim nititur demonſtrare in ſanguine magnam vim ineſſe ad prudentiam & intelligentiam, docet ex contrariis effectis tum in ſomno, tum in morbis acutis. Atque in ſomno quidem quoniam refrigeratur ſanguis, ideo vacuitatem quamdam prudentiæ contingere docet. *Nam* (ait Hippocrates) *quum corpus ſomnus invaſerit, ſanguis frigeſit. Infrigiditato autem ſanguine languidiores fiunt meatus, hinc conſtat, quoniam ſomno adgravata corpora reclinantur, & oculi ardent, & prudentia permutatur, opiniones peregrinæ mentem occupant, quæ inſomnia appellantur.* In acutis morbis quoque apparet quantum ſanguis ad prudentiam conferat, quoniam quum primum in ſanguinem mutatio aliqua evenerit, tum demum mutatur & deterior fit prudentia. *Sanguis* (ait Hippocrates) *qui eſt in homine, maximam partem ad prudentiam facit, quidam dicunt totum. Quum bilis commota ad venas & ad ſanguinem ingreſſa fuerit, ſanguinem ex conſueta compage ac motione dimovet, & ſeroſum facit ac calefacit. Calefactus autem etiam totum corpus calefacit, & deſipit homo, & non ſibi conſtat, præ febris copia, & ſanguinis ad ſeroſitatem tranſmutatione, & motione non ſolita contingente.* Quæ quatuor notanda ſunt ut generetur phrenitis, nimirum ut bilis commoveatur, & ſanguinem conturbet; ut dimoveat ſanguinem ex compage, σύστασις Græce, κίνησις (q): tum ut feroſus fiat ſanguis, Græce διουρεῖν, (cujus verbi magna vis eſt) & calefiat: ſed hæc ſint πάρεργα (r), præclara tamen. Ergo ſomnus refrigerat, interiora tamen calefacit ex eventu, corpus reddit gravius & ſtupefacit: ſed in febribus ob dominatum caloris contra naturam gravia ſæpe inducit ſymptomata. *Ideo*, (ait Galenus) *in ſomno & labores, & tremores, & convulſiones fiunt quum in ſomno humor infeſtus ad ſomnum pervenerit, tunc magis intra, quam extra natura mota.* 2. *Et ut ſomni a cibo replent caput, ſic in plethoricis diſpoſitionibus, ſomni ipſum replentes aggravant cerebrum. Et in ſomnis acervati mali humores magis evaporant, quum juncti permaneant, ſicuti actiones utiles ſomnos conciliant.* Et notandum quod *in comm. iſto* addit Galenus, in morbis exitialibus iſta terrifica ex ſomno evenire ſymptomata obſervavit: ac ſi dicat, non ſemper evenire, ut ſomnus noceat, ſed quum victor pæne eſt calor extraneus, & humorum indomita eſt κακοήθεια (1). Alia autem ſigna lædentis ſomni ex eodem Galeno ſunt, quoniam per ſomnum non ſolvuntur febres, immo extenduntur, dolores augentur, fluxiones multiplicantur, creſcunt inflammationes; hæc contingunt ob humorum pravitatem, quos calor innatus fortior evincit, & coquit: quum debilior, ſuccumbit, & ab his viſcera aggravantur: ac quum juvat,

Lib. de flatibus.

Sub finem lib. 1. de morbis.

Comm. ad Aph. 67. lib. 4.

Comm. in Aph. 1. lib. 2.

(q) Motio.
(r) Perfunctoria & in tranſitu.
(1) Malignitas.

juvat, bonum: non quod omnino verum ſit propterea ſalvari ægrum: non deſinit enim aliquando etiam mori, præſertim ſi qua diſpoſitio ſit funeſta, ut abſceſſus internus. Et Galenus citat Hippocratem *in Epid.* inter hos multi erant gravi ſomno oppreſſi & delirantes, nonnulli vero ex ſomno. Nam illo loco Hippocrates meminit phreniticorum & febre ardente laborantium, queis altus ſopor obortus eſt: Phreniticis quidem ratione accumulati in cerebro humoris, & ratione affectionis ipſius cerebri, in febribus autem ob copiam vaporum a calore extraneo ſummiſſorum, & excitatorum.

Sectio 3. lib. 3. Epid.

ANNOTATIONES.

1 *His conſentiunt multa præclara* lib. de vetere medicina *ſcripta: ubi ex profeſſo docet quid ſit coquere in catarrhis, & quomodo a vehementibus medicinis ſit cavendum.*

2 *Et* com. ad particul. 34. ſectio. 3. lib. 3. Epidem. *notat Gal. comata in febrem ardentem incidere, & qua ratione id fieret: quod noſtro Sangermano contigit.*

CONSILIUM CXII.

De Hypochondriorum phlogoſi.

NIcolæa Le Bé, annos nata quatuordecim, nondum menſtrua, calidis & ſqualentibus viſceribus prædita, poſt multam inſolationem in ripa Sequanæ, & potum tum aquæ immoderatiorem, tum etiam vini (quod tamen ei nocentiſſimum eſt) cœpit graviter dolere totum ventrem & hypochondria: alvus ſubſtitit: minimum preſſum digitorum non fert in utroque hypochondrio, nec in pube ipſa, immo nulla non in parte totius abdominis inflammatio erat, & multa colluvies humorum, cujus pars tenuior, & ichoroſior, & malignior ſpeciem inflammationis fecerat ac ſi de hydrope ſubito oborto metus eſſet: & revera ſiccus hydrops facile ortus fuiſſet per lactium inflammationem: nullam in partem moveri poterat quin quereretur de dolore. Alii ad inſtans menſtruum tempus hoc referebant, quo tempore ſæpe orgaſmus & impetus fit ſanguinis in omnes partes: hoc quidem juvare potuit: nam conſtat *ex libro de virginibus* Hippocratis, quæ & qualia accidant virginibus inſtante tempore menſtruæ purgationis. Tandem neglectis multis quæ utramque in partem afferri poſſent, tentato medicamento, ad venæ ſectionem acceſſimus ter aut quater repetitam, etiam ex utroque brachio. Magna erant argumenta latentis inflammationis, & quæ vires majores acquiſiviſſet, niſi tempeſtive puellæ occurſum fuiſſet: Ideo autem cunctantius medicamentum tentavimus, quod fruſtra nos aliquid agere putaremus. Moniti quoque eramus iis quæ ad hunc fere ſcopum ab Hippocrate ſcripta ſunt, dum loquitur de hypochon-

4. Acutorum.

hypochondriis inflammatis phlogosi quadam sine tumore, sive sint συςροφαὶ (s), ut ibidem loquitur, id est, ut in partibus ipsis intumescentiæ sint aliquæ: συςροφὴ enim dicitur ἀπὸ τοῦ συςρέφεσθαι, quod congeratur, concludatur, ac colligatur in parte humor aliquis. Verba Hippocratis hæc sunt: *Hepatis dolores & splenis gravitates, & aliæ inflammationes, ac morborum collectiones (id est, ait Galenus quum vitiosi aliqui humores in partem quampiam confluunt, & in ea coacervantur,) quod a fine συςροφὴ dicitur, solvi non possunt, si quis primum medicamentis purgantibus purgare aggrediatur: nam venæ sectio in talibus principalis est, deinde infusa per clysteres. Et post venæ sectionem, purgans medicamentum securitate ac moderatione opus habet. Quicumque ea quæ inflammata sunt statim in principio morborum medicamento solvere volunt, ii non solum ab intensa & inflammata parte nil adimunt, quum non cedat quæ cruda est affectio, verum & quæ morbo resistunt, & sana sunt absumunt colliquantque: ductoque ad imbecillitatem corpore morbus superior evadit, qui ubi corpus vicerit, remedium non habet.* Par.21. lib.4 de Acut. Idem in *Aphorismis* scripsit: *Quicumque, ait Galenus, multa cruditate laborant, vel qui tenaces ac crassos cibos assumserunt, quibus itidem hypochondria intenta atque inflata sunt, aut supra modum calida atque ignea sunt,* (quamquam in quibusdam codicibus legitur: καὶ οὖρα πυρώδεα καὶ θερμὰ (t), sed male, quum locus desumtus sit ex 4. *acutorum* ubi legitur ὑποχόνδρια φλεγμαίνοντα (u), non autem τὰ οὖρα φλεγμαίνοντα) (x) *& si hoc ipso loco aliqua inflammatio est, omnes hi haudquaquam ad purgationes apti sunt.* Comm. in par.12. lib.1. Et in Aph.24. lib. 1.

Sed dicet aliquis: si hæc adsunt, præsertim inflammatio ilium, si adest συςροφὴ præsertim calida, morbus acutus est: Si acutus initio agendum aliquid, nec valet tum aphorismus πέπονα φαρμακεύειν (y); quid facias? sines ægrum sine ullo remedio interire? In omni febre ardente numquid phlogosis est? si phlogosis, non valet agitatio: Et tamen si quid in ardente febre agendum, maxime initio morbi dum materia turget. Revera aliud est materiam ὀργᾶν (z), aliud φλεγμαίνειν ὑποχόνδριον καὶ συςροφὴν (a) aliquam esse. Et ut patet *ex comm. in Aphor.* 22. *lib.* 1. hinc sumitur omnis distinctio & definitio tantæ difficultatis: nisi dicas sæpe inflammationem esse & συςροφὰς, & orgasmum esse ob serosos & acres humores attractos a venulis arefactis: Si purgas, consules orgasmo, sed augebis inflammationem, & contra Galenum peccabis. Et revera si habetur ratio ipsius materiei impactæ, & quæ velut radices in parte egerit, a valido medicamento abstinebis: quomodo intelligi debet illud Hippocratis supra citatum, quod a parte inflammata nil conaberis avellere: Sed si junctus sit orgasmus, ob serosos ichores a partibus inflammatis manantes & gravia symptomata excitantes, aut ob materiam aliquam non ita sequestratam & συςροφὴν (b) facientem, sed per mesenterium sparsam, & quæ facile

(s) Collectiones, concretiones.
(t) Et urinæ febriles & præcalidæ.
(u) Hypochondria inflammata.
(x) Urinæ inflammatæ.
(y) Concocta medicari.
(z) Turgere.
(a) Hypochondrium inflammari; & aliquam concretionem habere.
(b) Collectionem, concretionem.

facile arte noſtra educi queat, non erit alienum tunc moliri evacuationem. Nunc ad Galenum revertamur. Quum humores, ait, de loco ad locum moventur, nec conſiſtunt, tunc primo quoque tempore evacuandi veniunt; ſin parte aliqua hærent ac conſidunt & impinguntur, exſpectanda coctio, atque tunc naturam habituri ſumus adminiculantem: plura ſupra.

Ceterum quum pleroſque videamus derepente ſuſpenſa intentaque habere hypochondria, nec non ſatis liquidam habere alvum, aut ſtatim, aut ad ſectionem venæ veniundum eſt, quod exiſtimemus diſtentionem iſtam ab inflammatione eſſe, an vero ille fluor alvi nos a ſectione venæ debet revocare: quod videmus omnes in eam venire opinionem, ut credant nuſquam locum eſſe venæ ſectioni dum alvus lubrica eſt. De his ergo breviter quæramus, quamquam & *in noſtris definitionibus medicis in voce* σπυραθώδης dictum eſt, & in hiſtoria de Sangermano. Audiamus Hippocratem, *Obſeſſa inflammatione hypochondria; non ſpirituum interceptione, ſepti tranſverſi intentio, vel ſpirituum protenſiones; ſed a ſpirituum interceptione pathemata hæc ſuperveniunt: hæc inquam ſectione venæ ſolvuntur.* Ubi notandum eſt hac prima periodo tres affectus indigere venæ ſectione, hypochondrii inflammationem non ſpirituum interceptione, id eſt, ſi modo quæ juncta eſt tumefactio & inflatio inflammationi non ſit a flatu, quamquam habere poteſt flatus conjunctos: ſecundo diaphragmatis intentio, Græce ἐπίτασις: tertio ſpirituum protenſiones, Græce τῶν πνευμάτων προτάσιες. 2 Sed quum venam ſecat in hypochondrii inflammatione, excipit, ſi non ſit ἐκ τῆς ἀπολήψεος πνευμάτων, ſi non ſit ex ſpirituum interceptione; quum autem in ſepti tranſverſi intentione, & ſpirituum protenſionibus venam ſecat, ait hæc, id eſt, & tranſverſi ſepti intentionem, & ſpirituum protenſiones ex ſpirituum interceptionibus eſſe. Si ergo quum ſint a ſpirituum interceptione; quemadmodum & inflammata hypochondria cum ſpirituum interceptione eſſe poſſunt, cur hæc circumſtantia, *Spirituum interceptio*; indicat non ſecandam venam in inflammatione hypochondriorum, in diaphragmatis intentione, & ſpiritus protenſione, eadem conditio ſuadet ſectionem venæ? Ait enim Galenus: Qui a ſpiritus interceptione patiuntur difficultatem ſpirandi, ii ſecta vena juvantur: Cavet autem ne venam ſecemus in hypochondriis inflammatis ſi ſpirituum interceptio ſit. Sed quod dixit Hippocrates hunc habet ſenſum. Primum quum dicit, obſeſſa hypochondria inflammatione, non ſpirituum interceptione, hoc ambiguum eſt: non enim ſpiritus interceptio inflammationem infert. Quare ergo dicit, hypochondria inflammata non ſpirituum interceptione, quaſi vero ἀπόληψις (c) ſpirituum inflammationem accerſat? Nequaquam. Etenim Galenus ita ſcribit, Numquam ſpiritus interceptio flagrantem hypochondrio diatheſin infert. Sed flagrans diatheſis poteſt proventum flatuum facere, ut de ictericis ante abunde demonſtratum eſt. Atque Galenus ut doceat cur Hippocrates hæc verba addat, *Non ſpirituum inter-*

Part. 21. lib. 4. acutor.

Comm. in part. 21. lib. 4. acutor.

(c) Interceptio.

interceptione, quoniam nulla est cohærentia cum his, *hypochondria inflammata*, scribit nihil aliud hoc loco esse apud Hippocratem τὰ ὑποχόνδρια φλεγμαίνοντα (*d*), quam ὑποχόνδρια εἰς τὸν ὄγκον ἠρμένα, id est, hypochondria in tumorem elata: Sic valet consecutio, hypochondria in tumorem elevata, non spirituum interceptione, id est, ut ista elevatio non sit a spiritu, sed ab inflammatione. Nam inflatio vel fit a flatibus, vel a mucore, aut thrombo, aut ab inflammatione. Et talis sensus est Hippocratis: Si hypochondria eleventur, (quum enim φλογώσεως (*e*) meminit, tacite audit tumorem aliquem excitari) sectio confert venæ, sed hoc verum si elevatio sit inflammatoria, non πνευματώδης, id est a flatu excitata: non quin non eadem sit ratio medendi, si inflammatio hypochondrii sit cum flatu aut sine flatu, sed oportet signis syllogisticis assequi an flatus interceptio non causetur istam elevationem: hic in verbo φλεγμαίνοντα (*f*), audit tacite aliquam elevationem. Et Galenus citans fere hunc Aphorismum *in lib.* 1. *Aph.* docens quibus non conveniat medicamentum, ait: *Non convenit medicamentum*, οἷσι τὰ ὑποχόνδρια διατεταμένα πεφύσηται, ἢ ὑπερξαλλόνται ἐςὶ θερμὰ καὶ πυρώδεα (*g*), ut τὸ διατεταμένον (*h*) ad caliditatem tamquam ad causam referatur: nam si alia de causa distendatur venter, quis dubitat quin sit locus medicamento calido? At quum hypochondria sunt elevata & calefacta ob phlegmonem, non convenit purgatio metu συντήξεως (*i*). Ceterum si spirituum interceptio difficultatem spirandi & orthopnœam inducat, sectio confert, præsertim si aliqua sit phlogosis. Et quæ spirituum interceptio per se non postulat phlebotomiam in ventre inferiore, eadem postulat in ventre superiore: nam quum spirituum interceptio est, aperiendo secta vena juvat. Quamquam dubitari potest, nisi suspicio sit de phlegmone, quod Galenus videtur indicasse, *com. in illam particulam* 21. *lib.* 4. *acutorum.*

Duo restant explicanda, prius quomodo isti puellæ inflato toto ventre per inflammationem putrefacto quodam sero istam faciente phlogosin alvus etiamnum liquida dejecerit: secundum quomodo audacter liquidiore, & veluti diarrhœica fluxione tentata alvo missus fuerit sanguis: duo alia addentur præter rem quidem, sed non omittenda, cur in ista phlogosi non fuerit insignis febris, & an causa procatarctica aliquid efficiat ad morborum generationem. Primum explicuimus ante, & ad hoc intelligendum valent ea quæ Hippocrates scripsit *in* 2. *prognostic.* ubi Galenus explicat, quomodo hydrops ab inflammatione lactium & jejuni nascatur, & multis de causis junctus sit alvi fluor: quod non idem contingit in hepatis inflammatione. Sed talis fluor, ait Hippocrates, nec mollit deprimitque ventrem, nec doloris levationis est. *Part. 2. lib. 2. Progn.*

Secundum, an fluente alvo potest tuto vena secari, quod in ista puella fecimus.

(*d*) Hypochondria inflammata.
(*e*) Phlogoseos.
(*f*) Inflammata.
(*g*) Quibus hypochondria distenta inflantur aut alterantur præcalida, & velut igne accensa.
(*h*) Distentum.
(*i*) Colliquationis.

Part. 116. *lib.* 4. *acuto.*

fecimus. Nam contra docet Hippocrates: *Si cui ſanguinem auferre confert, ventrem confirmabis.* Galenus *in Com. Si poſt detractionem perſeverat fluor, virtutem proſternet.* Sed quum phlogoſis eſt, aut calor adurens & colliquans, non alienum eſt demere ſanguinem, ut ardorem exſtinguas.

Ceterum valde notandum eſt illud tertium quod quærebamus quomodo non erat magna febris quum æſtuarent hypochondria: videtur enim æquum eſſe ut febris inſignis internas inflammationes conſequatur. Tamen id non placet Galeno, is enim etiam de inflammatione hepatis & diaphragmatis loquens ait: *Si in jecore, ſepto, ventriculo phlegmone oriatur, acuta febris forſan fuerit, quamquam ne hoc quidem perpetuo verum, nondum vero maligna eſt.* Et *in Aphor.* vult magnas eſſe inflammationes in partibus internis ut acuta febris ſequatur: non ſimpliciter dixit, inflammationes, ſed magnas. Et de utero loquens vult etiam magnas eſſe inflammationes ut febris conſequatur acuta. Sic ſi ſit phlegmone, aut phlogoſis mediocris, ad manum mordax febris non inſequitur.

Com. in part. 21. *lib.* 2. *Prorrh.* *Comm. in Aph.* 1. *lib.* 7. *Part.* 17. *lib.* 3. *Prorrh.*

De cauſis procatarcticis ita ſtatuendum. Placet quibuſdam earum non eſſe habendam rationem in morborum curatione: quamquam earum magna vis exſiſtit. Et *in Epidem.* narraturus de febribus continuis, ſæpe comeſſationis meminit, irarum, inſolationis, intempeſtivæ cœnæ, laborum & conſimilium cauſarum procatarcticarum. Et notandum eſt quod de his ſcripſit Galenus: *Corpore noſtro ad morboſam diſpoſitionem nonnumquam parato, ita ut prope completa ſit, externum quippiam obveniens eam manifeſtavit, febrem videlicet accendens, vel capitis dolorem, vel catarrhum excitans. Deinde ex eo continenter ad morboſæ affectionis præparationem non ſine periculo languent. Item & alia multa præclara illo loco ſcribuntur.*

Comm. in par. 115. *lib.* 4. *acuto.*

4 Quum ter puellæ venam aperuiſſemus, omni ratione dolorem ſedare & mitificare conati ſumus phlogoſin iſtam metu abſceſſus: fere in malleolo vena ſecta eſt ad revellendum ad partes inferiores. 5

℞. *Malvæ totius, acetoſæ, violariæ, florum chamæmeli, meliloti, ana, man. j: ſenecionis & creſſionis, ana, man. ß: ſeminis melonum, cucurbitæ, ana, man. ij: ſeminis lactucæ, unc. j: ſeminis pſyllii & fænugræci, ana, unc. jß: fiat decoctio in ſero lactis pro fotu: deinde extrahatur mucago cum qua ponantur olei roſati, unc. iij: aceti, unc. jß:*

℞. *Ceroti ſantalini macerati in oxyrhodino, lib. ß: fiat litus ad totum ventrem.*

Item ℞. *Olei de nymphæa, & roſati, ana, unc. iij: aceti, unc. jß: caphuræ parum pro litu.*

Cotto madeat in oleo violarum & butyro recenti, & applicetur & repetatur ſæpe: item veſicæ ſuillæ impletæ lacte admoveantur. 6

℞. *Decoctionis omaſorum, lib. v. in quibus coque folia vitis, ſalicis, acetoſæ; lactucam, caput papaveris & flores nymphææ, & ſemina frigida majora: addatur ſerum lactis ad lib. jß: diſſolve olei roſati, unc. jß: caſſiam & ſimilia: item ſyrupum de nenuphare, ſuccum lactucæ, pro clyſmatis.*

Datæ potiones ex ſyrupo nenupharino, decocto lactucarum & capite papaveris: item hordeata.

Immiſſa

Immissa in balneum aquæ dulcis. Sic reseratis viis, materia temperata, sedato æstu facillime ea alvus lata est quæ aquosis tantum ferebatur.

ANNOTATIONES.

1 *Notandum in quibusdam vi ipsius inflammationis circa aliquas abdominis partes videtur colligi quippiam. Et id συςροφὴ proprie nuncupatur.*

2 *Quamquam Hippocrates* sectio. 5. lib. 2. Epid. *ventositatem flatuosam, quam vocat ἀνεμίην, venæ sectione solvit.*

3 *Ad curationem hujus mali, ut & ad tympanitem ortum ob phlogosin lactium valet illud Hippocratis* 2. Epid. sect. 5. *Ventositatem flatuosam, (Græce ἀνεμίην,) phlebotomia solvit: nam præ calore spiritus multus excitatur qui distendit & vexat.*

4 *De hac verum illud erat.* Dolores hypochondriorum, hepatis, umbilici sanguinis missione levantur. In Coacis.

5 *In hypochondriorum tumoribus, nec mollientia nimis, nec siccantia valent.*

6 *Enemata ex pinguibus præscripsimus secuti consilium Hippocratis* lib. 4. Acutorum, *quum loquitur de cholera arida, in qua flatus seditionem faciunt estque calor acer & mordax.*

CONSILIUM CXIII.

Ad febrem continuam horrificam & destillationem.

DE Tonsore Caroli successore superius dictum est: Idem eodem tempore quo & Sangermanus febre assidua horrifica laboravit. Ingens erat cacochymia, & destillatio a sero nitroso omnes nervorum propagines, quæ a cervicis vertebris, & principio vertebrarum dorsi oriuntur, imbuente, quo tantopere divexabatur, ut ne minimum tactum ferret, eo modo quo & ii qui ulcerosa lassitudine detinentur: 1 nec non ingens renum dolor erat, & quum nephriticus sit & lapidosus, metuebamus de renis inflammatione aut consimili affectu: & hercle multa erant argumenta. Quoties is laborat, putrida febre maxime laborat, quum hepate sit præditus calidissimo & cibos corrumpente, ut dejectiones, & alia satis detexerunt. Et quum vena cava plena pravo sanguine incubans spinæ dorsi tota ardet & æstuat, non mirum si doloribus lumborum valde divexatur, si jactatur perpetuo, & magnam scabritiem habet, nec non ἀνορεξίαν. Et revera peculiaris quædam erat affectio in renum regione, peculiaris in dorso, unde vix spirare poterat: & aderat febris partim essentialis partim symptomatica ob eos effectus commemoratos. Renis affectum eum esse dicebamus quem Hippocrates explicat, & revera magna erat affinitas, verba Hippocratis hæc sunt: *Quartus renum morbus a bile fit & pituita, maxime æstate. Dolores urgent in laterum mollitudine, & in lumbis &*

& lumborum musculis, & patitur qualia solet mulier ex partu laborans, & non potest in sanam partem decumbere, sed valde dolet, & ex lateris mollitudine quædam pendere videntur velut abrupta. Urina vix prodit præ sua pituitositate & visciditate. Pari morbo nutrix Domini Roysæi laboravit, & iste piscator qui decumbebat in vico de la Mortellerie, e regione uretoris. Quod attinet ad dolores summos quos circum dorsum, & præsertim omoplatas sentiebat, ut nec libere spirare, nec moveri, nec decumbere posset, immo blandæ manus appulsum non ferret, etsi ob consensum aliarum partium infernarum poterat laborare, omnino tamen id erat a diffusione nitrosi seri, efferi, & pepasmi expertis qui dum imbueret quartam, quintam & sextam conjugationem nervorum a vertebris colli nascentium, difficultatem spirandi summam afferebat ob diaphragmatis consensum. 2 Nam, ut anatomici scribunt, sextæ conjugationis pars diaphragmatis nervo inserta non modice eum auget: & qui diaphragma moturi sunt nervi, e cervicis medulla omnes prodeunt, in partem diaphragmatis mediam sese inserunt, in ipsaque via fulciuntur intersepiente membrana thoracis: duo alii per initia his copulantur nervi, qui tamen mox inde intro sub eos pectoris evecti, tandem in diaphragmatis sinum & ad mali punici sedem contendunt, ut mirum non sit, si initio istorum morborum affecto, aut imbuto humore pravo & maligno difficultas sit respirandi, ut istius difficultatis causa non sit revocanda ad propriam affectionem diaphragmatis, sed ad nervorum principium ita laborans. Et revera eo tempore quo iste laboravit, vulgo grassabantur istæ malignæ fluxiones in omoplatas, & partes posticas thoracis: 3 ægroque nostro omni ratione occurrimus fotibus, & cataplasmatis; tandem erumpente sudore die judice plane dolores isti conquieverunt, effluente isto sero quod villos & stamina nervorum ita obliverat imbueratque; atque dicto citius facilitas ducendi spiritus est restituta. Hoc notatum voluimus, quia sæpe difficultates respirandi adsunt aut propter istorum nervorum a spinali medulla ortorum affectionem, aut propter affectum renalem, 4 aut hepar tumens, aut hypochondriacam affectionem, & temere inscienterque multi recurrunt ad pulmones & thoracem, putantque affectionis causam illic latere; falluntur autem plurimum, & sæpe deterius esse putant quam sit. Et ita interpretandus Aphorismus Hippocratis: *In febre assidua difficultas spirandi & delirium si acciderit, letale.*

Fernelius cap. 10. lib. 1. Physio.

ANNOTATIONES.

1 *Revera in eo erat ulcerosa lassitudo & ostoecopos quæ in causon solet incidere. Nam ut Galenus docet* part. 2. lib. 4. Acutorum, *totum corpus laborat lassitudine ulcerosa propter tenuium humiditatum acrimoniam: declaravit morbi exitus: nam quum nulla ratione cessaret dolor iste & lassitudo ossearia, copioso manante sudore omnino sanus evasit. Quidam quum hæc vident ad catarrhum hos dolores revocant: Male. Quamquam & destillationes a capite idem causantur, præsertim quæ a sero sunt malo. Et credibile, & serum per corpus sparsum cum eo quod a capite est concurrere.*

2 *Et in historia de Pythione docet* comment. in part. 4. *quomodo occupatio nervorum qui a primis spondylis cervicis ducuntur, difficultatem motus in manibus afferat, immo & tremorem. Et* lib. 6. Epidemior. par. 4. sect. 4. *de filia Agesii docet quomodo imbibitio primorum colli spondylorum noxam communicet manibus.*

3 *Si quando id contigit in parvo Petro evenit a destillatione seri crudi in partes subjectas, ac si* κατάῤῥȣς *esset* πνιγώδης (*k*).

4 *Difficilis inflexio spinæ, & ad lumbos dolores sunt lapidis indicia.*

CONSILIUM CXIV.

De capitis dolore.

MAria Berthier, jam annos aliquot capitis anteriora dolet, frigus se sentire in sutura coronaria narrat: 1 sed uno ab hinc anno manifesto sentit fluxionem a capite in scoptula operta per collum, in metaphrenum & lumbos: & eo humore fluente dolores sentit vehementes, & sensus caloris & acrimoniæ adest. Si hic humor subeat artus & membrorum articulationes, illam arthriticam reddet: sed dum subtus cutim fluit, nec in interiores capacitates sese insinuat ac infert, nondum profundos dolores & arthriticos infert: atque hæ sunt rationes quibus adversus Fernelium contendimus in eo commentario quem de arthritide conscripsimus. Etenim si omnis dolor articulorum materiam & causam sui repetit a cerebro, quum tantos dolores in articulis excitet, quum in sua prima origine sit humor venenatus, acer, nitrosus, & ἄπεπτος (*l*) (quamquam non negamus quin etiam majorem tractu temporis malitiam acquirat) an esset verisimile a capite subtus cutim defluere, & nullum dolorem excitare? Nequaquam. At videmus multos arthriticos derepente conquerentes de dolore pedis aut genuum, nullo prægresso dolore in metaphreno & partibus superioribus, quibus acuties est sensus, per quas tamen partes decurrere humorem a capite labentem Fernelius contendit. Sic quæritur hoc loco quomodo generetur iste humor in capite & inde effluat, qualis sit, an ratione caloris, an ratione frigoris, & si acer, nitrosusque est, cur tam facile horreant. Hippocrates duplicem mucum facit a capite orientem & dolorem excitantem, unum ab interno cerebri corpore per infundibulum defluentem, alterum a transsudatione sub pericranio in partes externas sese proripientem. Si ab interno capite est, mordet & dolorem facit; si ab externa parte, non mordet. Hoc tantum probabile est: sicut & illud quod scribit si fluxus mulieris mordet, a corpore est, id est, ventre ipso in quo pravus humor latitet; si non mordet, a capite est. Nam in hac muliere de qua agimus, dolores capitis & vicinitas locorum qui primum

Lib. de locis in homine.
Lib. de natura muliebri.

(*k*) Catarrhus esset suffocativus.

(*l*) Incoctilis.

mum dolent, deinde transfundunt eumdem dolorem in partes contingentes, & significant a capite humorem manare, qui nitrosus est, malus, efferus, & qui quamcumque in partem irruerit, suæ malitiæ virus expandet: tabem enim inferret & ea omnia quæ ab Hippocrate explicantur. Hujusmodi humoris & generationem, & fontem, & effectus Hippocrates explicat, & sæpe experientia patent. Si enim constat partes omnes internas sæpe labefieri ob nitrosum salsumque humorem a capite manantem, cur humor qui in partes externas refunditur, aut liquatus subit, aut expellitur vi pellente naturæ, & qui cum eo qui interiora subit habet & affinitatem, & ut verbo Hippocratis accommodato utar, ὁμοιοπάθειαν (*m*), similia symptomata non progignet?

Lib. de Glandulis.

Audiamus Hippocratem: *Tabes ex fluxione retrorsum; qui hac affectus est, caput ei purgabitur debili pharmaco*: Deinde ait paullo ante, *quum retro in carnem juxta vertebras fluxus illapsus hydropem fecerit, sic medeberis: Caro in collo inter venas crustis uratur, cicatrices quam tenuissimæ inducantur, & quam pituitosissimis utatur.* Quod est intelligendum, quoniam abhorret in omni specie hydropis (si tympanitem exceperis) uti pituitosa & humida diæta: sed primum nomine hydropis intelligit quamdam speciem hydropis dorsalis a ferina destillatione a capite manante per posticas partes, quæ destillatio dum calori & humori nativo bellum indicit, & tacitam, latentem furtivamque depastionem & consumtionem partium solidarum & spermaticarum, quæ plurimæ sunt in metaphreno, unde ab his horrores incipiunt facile, inducit; & dum inducit naturalis humoris inopia marcorem quemdam, adventitium tumorem infert per excrementi cumulum & veri nutrimenti corruptionem, sic pituitosos cibos consulit, ad ἀνάληψιν (*n*) istarum partium, quia partim tument tumore adventitio, siccantur paupertate humidi nativi corrupti. Quod nos explicuimus in Historia Petri Guerard. Et idem Hippocrates copiosius explicat *eodem lib. Quum in medullam fluxio contigerit, tabes occulta oritur, quum autem retro ad vertebras, & in carnes fluxerit, fit hydrops. Siccæ sunt partes anteriores, caput videlicet & nares, oculis hebetudo accedit, fiunt cum virore pallidi, & reliquum corpus, &c.*

Lib. de locis in homine.

De locis in homine.

Quod notandum valde: nam & in hac muliere, & in plerisque in quibus istæ fluxiones fiunt, videbis oculos cavos, genas contractas, alias pendulas, & nitorem viriditatemque oculis deesse. Superioribus paginis docuimus quanta sit vis salsarum, acrium & nitrosarum fluxionum ad afferendam consumtionem corpori toto, quoquo se humor proripuerit ac subierit: in vico Sandionysiano ab acri sero dolores excitati sunt in omoplatis, ardoris & acrimoniæ sensus erat, & nil juvabant remedia, immo ne opium. Talis dolor viginti menses perseveravit Joanni Beauchant, qui laqueo vitam finivit calamitoso supplicio infinitatem (ut verbo Tulliano utar) suorum scelerum expiaturus, in omoplatis dolores erant incredibi-

Erat domina du Plessis.

(*m*) Affinitatem, gentilitatem, cognationem.

(*n*) Renutritionem.

credibiles qui ex intervallis repetebant. Aperto cadavere repertum eſt pingue & efferum ſerum quod omnia ligamenta & nervos obliverat imbiberatque.

Generatur autem peculiariter tale ſerum in quibuſdam, & eo facilius generatur quo magis tempus & aër eſt idoneus ad talem generationem, ut auſtrina conſtitutione, per corruptionem acquiſita ſalſedine & nitroſitate. Et ad id facit ſi calor corporis eſt acer, corrumpens, ſqualidus: talis enim calor non actionem facit, ſed corrumpit potius, ut pluribus explicuimus ante. 4 Atque primum ejus malignitatis prima labes ab hepate eſt: alimentum enim, id eſt, ſanguis, aliquando acrior eſt & ſeroſior, & tractu temporis dum majorem malitiam acquirit, tum virulentus fit quodammodo. Id obſervavimus in ea muliere, & in uxore Domini du Bourglabe, quæ utraque doloribus capitis eſt obnoxia: & uxor Lodoici Michaelis, & in iis quibus corpora ſunt macilenta, & θερμόκοιλα (*o*), juxta illud, *Qui ventre ſunt calido, carnes habent frigidas.* Cujus Aphoriſmi magna vis, magna intelligentia, ut nos *in libris noſtris de morbis mulierum conſcriptis* docuimus. Et inter omnes locos commemorabilis eſt, ubi docet Hippocrates duo, prius cur partes ſuperiores vitium potius capiant a fluxione, unde caput etiam ipſum, a quo fluxio eſt, ſiccatur, extabeſcit, ac ſqualeſcit, quod paullo ante diximus ex Hippocrate: poſterius cur bilioſi, ſicci, areſcentes fluxionibus opportuni; & eas facile corpus excipiat quaſi lucrum aliquod faciat, ſed fruſtra. Omitto textum, quoniam longiore interpretatione opus haberet.

Lib. de loc. in hom.

Lib. de diff. feb. 2. ſub finem.

Ac præter vitium in ſanguine, poteſt eſſe peculiaris diſpoſitio in capite, quæ efficiat ut alimentum in capite ipſo corrumpatur: Et quum non videamus ullum fluxionibus malignis opportunum (niſi forte per totum corporis habitum diffuſus ſit calor acer & corrumpens) qui non doloribus capitis frequenter exerceatur, fit ut propter impreſſionem a dolore & vim factam parti facultas partis debilitetur, calor infirmetur, & pro nativo extraneus inducatur, immo & febris quædam capitalis inducatur, id eſt, calor extraneus, ſiccus, malus, corruptor ac alimenti depravator. 5 Et ſic perennis fit generatio humoris, fit & perenne effluvium, & tum quum extra caput ille humor non educitur, tum vertigines, epilepſiæ, apoplexiæ quoque fiunt ipſæ. Vide quæ ex Arculano ſupra annotavimus, & illa eſt vere διάθεσις (*p*), quam morborum ſtata rataque periodo reducum cauſam συνεχῆ (*q*) conſtituit Galenus.

Et quod notandum, iſtæ mulieres tres de quibus ante dixi, & quæ erunt veluti regulæ aliarum, quum calorem habeant acrem, mordacem, multum, & tali humore abundent, tamen ſe ne minimum frigus poſſe ferre dicunt, & ſibi perpetuo in rachitide, & in occipite, quod parte anteriore eſt frigidius, ſenſum quemdam frigoris & catarrhi fontem perennitatemque conſtitutam dicunt: ac ſi ab ea parte defluat humor tantas in

(*o*) Ventre calido.
(*p*) Diſpoſitio.
(*q*) Continuam.

in partibus remotis molestias excitaturus. Causam hujus rei evolvemus. Quum cerebrum peculiari morbo laborans, & veluti quadam febri sibi propria impeditum, non capiat eum fructum ex alimento quem capere debet, illud corrumpit, unde pars aliqua jam sequestrata est quæ continuos dolores aut parum intermittentes committat, pars alia a cerebro valente pellitur foras. Si nitrosum salsumque quid habet ῥεῦμα (*r*) 6 per putredinem, sensum caloris, & acrimoniæ infert, & sic putant sibi partes deuri; si qua pars mixta frigidior & crassior, dum confunditur massæ sanguinis, dum nervosum genus ferit & imbuit, sensum quoque frigoris infert, sic paret & surgit ea inæqualitas, & vicissitudo caloris & frigoris quam innumeris locis in hoc volumine explicavimus. Immo si initio paroxysmorum minimus appulsus externi aëris frigidi, aut sparsio humoris etiam calidi & biliosi sensum horroris & rigoris infert, quanto magis id præstabit humor a capite labens, qui tametsi & salsedinem & nitrositatem habens, caliditatem intrinsecam habet, tamen quia omne excrementum retinet aliquid de ea parte cujus est excrementum, quum cerebrum sit natura frigidum, non mirum si in isto humore sit aliquid ἑτερογενές (*s*). *Lib. 1. de morbis.* Ac de rigoribus & horroribus locus est apud Hippocratem: *Rigor*, ait, *in morbis fit ab externis, ventis, aqua, serenitate, sub dio degentibus, fit & ab ingestis cibis & potu. Maxime vero fit quum bilis & pituita remista fuerit sanguini, aut altera ex his, aut utraque: magis si pituita sola fuerit, nam est frigidissima: calidissimus sanguis: bilis vero aliquanto frigidior sanguine; Quum autem ambo humores, aut ex his alter, ad sanguinem mixti fuerint, congelant*: id est sensum frigoris, aut rigoris, aut horroris inducunt. Ut mirum non sit si catarrhosi sæpe horreant aut rigeant, & in febribus, & extra febres, ut non necesse sit ad istas horripilationes febrem sequi, quod temporibus Hippocratis eveniebat 7: nam horrorem rigoremque proxime febris sequebatur. Præter autem alias rationes quas aliis in locis, si quid meminimus, explicuimus; hæc forte probabilis est: quod si rigoris & horroris primus impetus, & in internis partibus & ab internis fit, præsertim si materia præparata est, maxima ex parte febris suscitatur: sin autem potius deforis est, & ab externa causa, & manifesta occasione, non est ita necesse accenso calore & humoribus febrem consequi.

Porro quæ causa sit cur humor refundatur ita brevi expedio. Superius unam ex causis diffusionis pituitæ in capite, quam Hippocrates διάχυσιν vocat, non σύντηξιν (*t*) diximus esse & calorem & frigus, quoque *Lib. 1. de morbis.* modo id fieret explicatum est. Nam instar spongiarum madefactarum quæ manu premuntur, cerebrum oppletum ab ambiente aëre exprimitur alias atque alias in has aut illas partes. Alia causa diffusionis est vis facultatis expultricis quam irritat humor, aut sua qualitate, aut quantitate peccans.

(*r*) Rheuma.
(*s*) Heterogeneum.
(*t*) Colliquationem.

peccans. Accedit quod omne ſerum, & humor nitroſus ſua mala qualitate præditus facile ſibi viam quærat atque paret.

Porro tum ex Celſo, tum Hippocrate eruenda eſt harum fluxionum medela. Primum quantum ſpectat ad uſum rerum humidarum (quoniam vulgo dicunt liquidiora non quadrare catarrhis) convellenda eſt iſta opinio. Quamquam ex Hippocrate quo plus humidi ſumitur, plus quoque pituitæ videtur in cerebro (quod phlegmatis fontem facit) accumulari, & ſic occaſio fluxionum ſuppeditari: ſic hoc expediemus: Deinde an locus ſit validis & attrahentibus medicamentis, quod placere Galeno viſum eſt *in methodo medendi*, ut ante explicuimus, quod eſt valde notandum 8. Tertio quid ſibi velit Hippocrates, & Celſus qui recurrunt ad ignem & cauteria in his affectibus. Pituitoſis & præpinguibus frequens rerum liquidarum uſus non quadrat, ut nec iis in quibus humiditas multa præſertim excrementitia: Ideo Hippocrates *in Aphor*. ſcribit famem convenire iis qui humidas carnes habent, quia fames exſiccat ex eventu, ait Galenus *in commento*. Et quod dicitur nutritionem per ſimilia faciundam eſſe, hoc verum quidem eſt quod ad optimam temperaturam ſpectat quæ ceterarum ſit regula: ſed quoniam facile fit ex illa egreſſio, juvat mediocris rerum contrariarum uſus. Sic intelligendum putat Galenus naturarum aliam ad hoc vel illud tempus melius habere. Sic quoque explicat Galenus de iis qui humido victu uti conſuevere. At catarrhoſi maximam partem humiditate multa abundant: Immo quum catarrhus nullius morbi peculiare nomen ſit, ſed morbidam excretionem ſignificet quæ prout in has aut illas partes procumbit ita varias morbus qui inde ſequitur appellationes ſortitur, ſi exceſſus ſit humiditatis, quis dubitat quin ſiccandum ſit? At contra aliter faciundum eſt. Si exceſſus ſit multus humiditatis, ſi cerebrum ſit humidius, nemo dubitat quin ſiccare non ſit bonum, contrario contrarium opponendo; At quoniam nitroſæ, acres, ſalſæ, ſubtiles quoque ſunt defluxiones & catarrhi, vel quia qui a partibus inferis ſurgunt vapores in cerebrum talem naturam habebant, vel quia ob peculiarem in cerebro conſtitutionem; & malam diatheſin talem nanciſcatur naturam, vel quia hepar calidius proventum facit iſtius humiditatis per modum effumationis & ſublimationis, in hoc caſu ab humectantibus (etiam ſi corpus videatur humidiuſculum) & ἀπὸ τῶν ἐπικεραςικῶν (*u*) abſtinere non oportet. Plura ea de re alias. De rumpendis cruſtis ferro candente Hippocratis locus eſt præclarus ante a nobis expreſſus, ut repetitioni non ſit locus. Hoc autem fit ut fiant emiſſaria per quæ educatur ſerum nitroſum quod perreptando corpus totum, & ſeſe ſenſim inſinuando dolores intolerabiles facit, immo & maciem toti corpori conciliat.

4. de morbis. *Aph. 19. lib. 7.* *Aph. 2. lib. 3.* *Aph. 16. lib. 1.*

Unum porro obliti fueramus, quod attexendum erat iſti diſputationi quam habuimus paullo ante de uſu rerum liquidarum & humidarum, an in fluxionibus iſtis & ῥευματισμοῖς (*x*) nitroſis tuto balnea præſcribantur univerſalia, hoc non caret difficultate. Balnea præſcribuntur ad contemperan-

(*u*) Alterantibus epiceraſtica dictis. (*x*) Rheumatiſmis.

Comm. ad Aph. 2. lib. 4.

Lib. 2. de morb. mul.

perandum, non ad evacuandum: nam quum balnea evacuent auctore Galeno, si tantum in aquam egelidam æger mittitur, nec elicitur sudor, temperatur quodammodo humor nitrosus per cutim fusus, saltem sub cutim diffluens & dolores excitans partesque labefactans. Quod consilium est Hippocratis dum loquitur περὶ ῥόων γυναικείων (y) ab humoribus salsis & acribus & nitrosis: si ea, quæ effluunt bilis fuerint & salsugo, & non solum internas partes, sed & externas exulcerent, diætam transmutabis & humectabis ut fluxiones quam aquosissimæ fiant, & minime mordaces: balneis multis calidis uteris, & cet. Et quodam in loco Aëtius in fluxionibus & congestionibus humorum acrium & mordacium utitur τοῖς ἐπικεραστικοῖς, id est iis quæ affusa, aut circumfusa, aut applicita vim habent mitificandi & moderandi humoris, & ejus impetum sistendi: Sic huic nostræ ægræ valere ac conducere credidimus usum balneorum 10.

Atque omnia hæc ad unguem tenenda sunt, ne temere, quod alias magno ægrorum incommodo factitatum vidimus, quoties quis de defluxionibus conqueritur, ad hydrotica recurramus præsertim valentia, ut est lignum indicum: nam ejus usu sæpe eam adaugemus intemperiem, quæ tam pravarum fluxionum auctor exsistit. Et ut concedam elicitis sudoribus adjumenti aliquid afferri, plus tamen incommodi affertur augendo intemperiem omnium malorum causam. Si simplex esset & absoluta humiditas, quæque solum sua quantitate molesta foret, discussione ejusmodi humoris sanitas compararetur: huic mulieri Hypochondriacæ syrupus ordinatus sequens in hanc formam.

♃. *Corticum pomorum redolentium, xv: radicis lapathi acuti, cichorii, acetosæ, ana, unc. ij: intybi utriusque, man. j: buglossi, man. ij: betonicæ, melissæ, ana, man. jß: polypodii cum drageta communi contusi, unc. jß: mercurialis, pug. ij: radicis althææ sectæ, enulæ campanæ, ana, man. j: passulas, jujubas, sebesten, ana, num. xx: prunorum, unc. ij: florum cordialium, pug. ij: seminis papaveris albi, dr. iij: seminum frigidorum, dr. jß: pæoniæ, angelicæ, seseleos, ana, dr. jß: fiat decoctio ad lib. ij: adde foliorum sennæ vino albo lautorum, unc. iv: fiat ebullitio longa ad lib. j: in colatura dissolve expressionem unc. jß agarici trochiscati in aqua melissæ cum dr. ij cinnamomi & serici crudi in nodulo positi, dr. iij: & cum sacchari, quart. j: oxymelitis simplicis, unc. iij: succi pomorum, quart. j: fiat syrupus utendus ex decreto Medici.*

ANNOTATIONES.

1 *Nos tandem deteximus illud totum de quo illa queritur esse hypochondriacum, & non tam caput per se affectum esse, quam propter flatulentam & malignam naturam flatus melancholici & atrabilarii. Olim excretioni sanguinis per nares erat obnoxia, quod forte fecit reddiditque humores sinceriores, & veluti suo privatos sero naturali. Et quod modo de una parte conqueratur, modo de alia: idque in superficie corporis, quid impediet quominus dicamus affectum*

(y) De fluxibus muliebribus.

affectum esse ipsius habitus corporis eo modo quo illam auram quæ a pede efferebatur ad convulsionem non esse ab interno corpore, sed ab externo, ita placet Avicennæ; est enim ubi quidam morbi in habitu sunt, alii non, & si extuberaret aliquid in cute, omnino istis punctionibus liberaretur.

2 *Hippocrates in tabescentibus & phreniticis oculos* ἐπίχνες, *pulverulentos possis dicere, observavit*, part. 17. lib. 1. Prorrh.

3 *Tandem quum interiisset, reperta est collectio putris & olidæ materiei in thorace, cujus serum eos dolores faciebat in partibus vicinis, & id pulmonicis est familiare.*

4 *Ceterum videmus plerisque salivam dulcem & veluti insulsam esse, aliis salsam nitrosam; aut alius vehementioris qualitatis, ita quoque de fluxionibus dici potest. Talis autem generatio peculiarem naturam corporis cujusque sequitur: Unde Hippocrates* lib. 2. Epid. sub finem sectionis primæ *vocat corpus* ἁλμῶδες, *quod humore nitroso & salso abundat, & a cujus capite maxime fluit talis humor præsertim quum a pulmone caput calefactum fuerit: Quod notandum.*

5 *Accedit quod mulieres quæ calidiore & arente calore sunt præditæ, & corrumpunt alimentum, & pravis utuntur cibis, ut inde augeatur cacochymia.*

6 *Immo idem rheuma in coryzis urit & refrigerat, quum in cerebro est calor extraneus, & calor naturalis paucus est, dum vi caloris non naturalis excitatur in solum ambitum cerebri, & præsertim in occipitis & syncipitis partem aliquam humor tenuis qui sudoris instar exsudat, dum ille humor refrigescit ob membranas sensus adest frigoris: sic calent aliquando, & se gelu sentire dicunt in capite; Causa vero potissima propter quam dum ab interno corpore cerebri exprimitur humor in membranas, aut in pericranium sensum frigoris in ipsis membranis inducit, tametsi & a loco calido efferatur, & forte ipse sit nitrosus & salsus, causa, inquam, est quoniam iste humor de natura cerebri retinet, at cerebrum frigidum est, quia spermaticum: Deinde quatenus ille humor de natura aquea retinet, tametsi sui interiore principio calidus sit, quia nitrosus, quia salsus, tamen quia retinet de natura aquæ, facile frigiditatem inducit & accipit: sic sanguis ab Hippocrate frigidus dicitur, & humor melancholicus dicitur siccus, quum tamen humidus consistentia sit. Maxime vero puto sensum frigoris inducere ex eventu eo modo quo videmus humorem calidum, a calido loco per sudores profectum inducere sensum frigoris, quia in habitu refrigeratur, & non regitur a calore suo, sed is calor evanuit sic, credo, in membranas; roris modo, inutilis humor exprimitur, qui restitans ibi & ob densitatem ossis non transpirans refrigeratur. Et sic a nitroso humore sensus frigoris inducitur.*

7 *An rigorem febris sequatur. Vide Galenum* cap. 5. lib. 2. de diff. feb. libro de inæquali intemperie: com. 3. in lib. 1. Epidemiῶn. *Et in nostro* lib. de Epiala febre.

8 *Præclara est decisio de ea re apud Arculanum* cap. de phthisi *ubi docet quomodo in phthisi sit evacuandum, & quomodo non evacuandum.*

9 *Et Hippocrates*, lib. de vetere medicina, *abunde docet in salsis & acutis fluxionibus mitificandum esse, non autem evacuandum.*

10 *Inter ceteros locos, ad hanc maxime mulierem pertinet locus* lib. 2. Prorrh. *in quem Galenus non ſcripſit, ubi graphice morbus illius deſcribi videtur.*

12 *Atque hæc mulier ſi tuſſiret, corpus internum ſubiret catarrhus, nunc vero quum non tuſſiat, ſed externam capacitatem fluxio appetat, non mirum ſi tot dolores perſentiſcat. Et duo ſunt commemorabiles loci huc pertinentes, prior eſt ex* lib. 2. Epid. ſect. 2. *ubi docet cuidam virgini manum, & crus ſiderata eſſe quum nil commemorabile tuſſiret, quaſi vero ſuppreſſio materiæ quæ tuſſim excitare deberet, eam ſiderationem attulerit: Ita hercle: Nam & Hippocrates* in Coacis *ait*, Quibus ſalſuginoſa ſputa & tuſſis ſupprimuntur, his corpus velut a puſtulis rubeſcit. *Vide* Com. in part. 4. lib. 6. Epid. ſectione 4.

13 *Ad hanc hiſtoriam valet locus præclarus* ex ſect. 3. lib. 2. Epid. *ubi agit de aſperitatibus cutis, &c. & inter cetera Langii* Epiſt. 15. lib. 2. *de puncticula: &* lib. noſtr. Ephemeridon. *Et de exanthematis quæ ut culicum morſus erant: Et Hippocrates rationem generationis horum proponit: quod ad inſtitutum valde pertinet;* lib. 5. Epid. *Et Aëtius* cap. 129. Tetrab. 2. ſerm. 1. *Febres in quibus puncticulæ apparent ſunt adurentes, & facile ad manum calor remittit: forte de iis audiendus locus* lib. 6. Epid. ſect. 8. *de febribus quas* περικαεῖς (z) *vocat. Et* lib. 7. Epid. *locus præclarus de eruptione exanthematon* περικαύστων (*a*).

CONSILIUM CXV.

De febre ſemitertiana.

UXor proſcribæ nomine Guillemin, quum & catarrhoſa foret, & colicis doloribus obnoxia, tamen fervidiore hepate in febrem incidit continuam menſe Junio: vagabantur tunc febres ardentes ſatis mali moris. Statim initio horrenda fuerunt omnia, dolor ingens capitis, & veluti cujuſdam παραφορᾶς (*b*), & perturbationis mentis argumentum, vomitiones frequentes, ardor ſummus; erat revera aliquid hemitritæon: nam humores ita erant ἑτερογενεῖς (*c*); & bilis pituitæque adeoque crudi ſucci, tum qui a capite deſcendens per quamdam colliquationem, aut diffuſionem potius in venas, & habitum corporis irruerat horroris ſenſum inferens, tum peculiariter in ejus corpore & redundabat, & ob diuturnitatem conſtitutionis humidæ & auſtrinæ, in qua congeritur humor, nec difflatur, præſertim in mulieribus quarum corpora ſunt ὑπόλευκα καὶ ῥοώδεα (*d*), ſuccreſcebat, copia (inquam) tanta fuit, ut mirum non ſit,

(*z*) Incenſivas.
(*a*) Ambuſtorum.
(*b*) Perturbationis mentis.
(*c*) Heterogenei.
(*d*) Subalbicantia, & rheumatica.

ſit, ſi inæqualitas ſumma fuerit, curandi difficultas, & periculum mortis, quam nos certo exſpectabamus: varietas enim iſta humorum partim confuſorum, partim diverſo loco poſitorum, & putreſcentium, nullum non dat negotium naturæ, febris ad 14. diem perſeveravit. Primis diebus multa judicatoria non judicantia apparuerunt: & quum urinæ initio valde confuſæ exſiſterent, flammeæ, tenuiores factæ ſunt: ſed id non placebat. Reduplicationes erant nocturnæ, & perfrigeratio quædam levis præcedebat, ac ſi novus eſſet paroxyſmus: ſed id motu fiebat non periodico, ſed a venis in venas, & a loco in locum, non in habitum corporis, quomodo fit in febribus intermittentibus periodicis, ut nos in hiſtoria de Sangermano explicuimus. Sed tria valde terrifica fuerunt: primum quod erat comatoſa, ſed κῶμα erat potius ἄγρυπνον (*e*), & ſomnus tædebat, nam quum primum in ſomnum ſe componeret, ſtatim delirabat: ſecundum perfrigeratio tibiarum & pedum ſæpe erat, ut recaleſieri fere non poſſet: unde in lipyriæ febris ſuſpicionem veniebamus: tertium pulſus imminutus valde erat, & neſcio quid διαφορητικόν: quartum, metus erat inflammationis pulmonis, ut pleuritidis latentis: perpetuo enim fere de latere dextro ad manus regionem queſta eſt, ut propterea conſultum fuerit ei tamquam pleuriticæ, neglecto reliquo morbo 1. Et de dolore iſto lateris valde laborabamus, an vere eſſet pleuritis, an congeſtio ibi eſſet (erant enim magna congeſtionis argumenta, unde excrevit e pulmone multa ſatis horrenda) an fluxio a capite, an translatio a ventre inferiore: unde fit ut (quod Hippocrates *libris de morbis* annotavit) facile febris ardens peripneumoniam & lethargicam quamdam diſpoſitionem, non a capite ipſo primo affecto, ſed pulmone & affecto, & obſtructo, ut liber non ſit exitus ſpirituum, & ob copiam vaporum a pulmone incandeſcente elatorum, & maligne ferientium: quod notandum. Ac valde decipiuntur Medici. Hac de re Hippocrates caput præclarum ſcripſit de lethargo, ubi lethargum ait oriri per quamdam peripneumoniæ affinitatem, & in iſto lethargo potius pulmoni quam capiti conſulit: hoc morbo laboravit Domina le Boindre: & aliquid ſimile fuit in vidua Domini Garnier, ut nos in *lib.* 2. *Epid. noſtrorum* ſcripſimus. Ac primum conſimilem huic hiſtoriæ quamdam hiſtoriam ſcripſit Hippocrates *lib.* 2. *Epid. In Perinthum circa ſolſtitium venimus, &c. Æſtate febres ardentes populariter graſſatæ ſunt multæ.* Et cetera conſequuntur quæ longum eſſet recenſere.

Hippoc. lib. 1. *de morb. & lib.* 3. *cap. de febre ardente, & lib.* 2. *Epidem. meorum.*

Quid ſit lethargi. apud Hippocr. lib. 3. *de morbis.*

Quod ad primum pertinet, quomodo nimirum obfuerit ſomnus, tum ob malignitatem materiei revocatæ a ſuperficie ad centrum, tum ob dominatum caloris, dictum jam ante eſt abunde, quod ad infinitos prope ægros pertinere poteſt: nam quum calor contra naturam ſuperat naturalem, fere turbati ſunt ſomni. Ac revera terrifica omnia fuerunt, ut ante dictum eſt, tum ob corruptorum humorum κακοήθειαν (*f*), quæ communem corruptionem ſuperat, tum ob caloris febrilis dominatum. Unde

in Epid.

(*e*) Coma vigil.

(*f*) Malignitatem.

in Epid. notatum est terrifica saepe accidentia initio morborum evenire, ob summam humorum intus latentium corruptionem ut Galenus annotat: & inter cetera commemorabilis locus *in lib.* 2. *Prorrh.* in quem Galenus non commentus est: *In principiis febrium sive delirium accesserit, sive alicujus membri sideratio, periturum hominem scito, si non ex optimis signis aliquod accedat, aut corporis vires adsunt.* At haec mulier tantopere initio animo concussa est, & perturbata, ut ea omnino deliratura putaretur.

Valde perturbabat quod non poterat ἀναθερμαίνεσθαι (*g*), & quod frigus erat pedum summum, non periodicum, sed velut judicatorium, non judicans tamen. Multis locis docuimus malum esse in febribus modo calefieri, modo incalescere, pejus vero esse celerem in utrumque mutationem: Quod cur fiat non dicendum, quum & ex antecedentibus, & *ex lib. nostro Epid.* satis patere possit, quum distinxerimus frigus positivum & privativum. Revera putabamus frigus esse privativum, sed potius ad positivum accedebat, quum & catarrhosa esset, & colicis doloribus a crudo succo obnoxia, quo fit ut ob humorum varietatem hoc facile evenerit. Accedit quod quum frigus istud apparet, natura aliquando idem vult conari quod & in rigoribus, sed quum materia parata non sit, illud totum quod apparet judicatorium est, non judicans. Et revera nisi in florenti aetate fuisset, interiisset: numquam enim tot judicatoria vidimus. At haec mala sunt: siquidem verum quod aut mortem intentent,
Lib. 2. Epidem. sect. 1. Judicatoria duplicia. aut malum denuntient. Sed *ex lib.* 2. *Epid.* & *alio loco* patet duo genera esse τῶν κρισίμων (*h*); quaedam enim simpliciter judicatoria dicuntur, quae quoniam absolute non judicant, aut ob indispositionem materiae, aut quia omnino natura valida non est, ideo δύσκριτα (*i*) dicuntur, & judicarent si nil impediret. Alia judicatoria praeterquam quod vim judicandi non habent, aut omnimodam materiae pravitatem significant, aut παλινδρομίαν (*k*) ad partes nobiles, aut naturam labentem, ut vires protritae omnino fatiscant, ut ad τὰ κρίνοντα (*l*) nullus amplius sit gradus: & haec omnino prava sunt: & vere in morbis malignis apparent in quibus morbi status solet deterior multo apparere die critico, quo tempore aut perfectae coctionis, aut saltem incipientis nota aliqua deberet apparere. Quo in sensu accipere oportet illud Galeni quod in morbis malignis proprium sit, ut diebus criticis deteriores fiant: de quo amplius dictum est ante, & tamen sine hac disputatione ea quae ante dicta sunt nullo modo intelligi possunt. Sed si quando occurrat disputare περὶ τῶν κρισίμων (*m*), am-
Part. 35. lib. 3. Prorrh. plissimus est locus *in com. in Prorrheticon*: in quo plenis velis ea explicat quae pertinent ad τὰ κρίσιμα (*n*), quorum duo genera explicantur, unum eorum quae δύσκριτα (*o*) vocantur, & ea τὰς ἀκρισίας (*p*) faciunt; alia ad deterius

(*g*) Recalescere.
(*h*) Criticorum.
(*i*) Quae aegre judicantur.
(*k*) Recursum.
(*l*) Judicantia.
(*m*) De judicantibus.
(*n*) Judicatoria.
(*o*) Difficilis judicationis.
(*p*) Injudicationes.

deterius vergunt, & omnino mala ſunt, cujuſmodi ſunt ea quæ in peſtilentibus morbis ſpectantur, ut ſudor diaphoreticus, nigrarum dejectionum excretio, & ſexcenta alia.

Atque Galenus *in comm. in illam particulam* maxime inter judicatoria mala numerat partium, aut totius corporis perfrigerationem quæ calefieri non poteſt: quod maxime ægræ noſtræ contigit.

Pulſus erat valde imminutus, quod quum præter vacuationem aliquam inſignem evenit, malum eſt ut ſignum & ut cauſa: etenim κακοηθείας (q) ſæpe ſignum exſiſtit: Videatur Galenus *in Prorrh.* *Com. in part. 5. lib. 2. Prorrh. & in partic. 17. lib. 3. Prorrh.*

Porro ad hujus tractationis finem nonnulla adjiciemus quorum intelligentia ad medendum apprime pertinet. Nam quum urinas hujus mulieris craſſas & turbidas videremus, annuentibus ceteris, libentius ſecandi venam, & purgandi conſilium capiebamus. Sed omiſſa venæ ſectione, videndum quid ſtatuat Galenus; & Hippocrates de indicatione purgandi ſumenda ex urinis, ita ait: *Quibus initio urinæ craſſæ ac nebuloſæ fuerint, hos annuentibus ceteris, purgare convenit. Quod ſi urinæ inter initia tenues fuerint, tales non purgabis.* Nomine craſſarum urinarum Galenus coctionem & mitificationem quamdam materiei audit, contra, tenuium nomine, cruditatem. Et hæc verba Hippocratis magni ſunt ad medendum momenti. Nam quum incidimus in morbos, ſæpe ſunt urinæ tenues, aliquando ſunt grumoſæ & craſſæ: priores a medicamento eradicante dehortantur: poſteriores nonnumquam ſuadent; at quum perturbatæ ſunt, & craſſæ cum aliqua æqualitate, tunc audacius purgandi occaſio capiatur: Et quo propius ad ſanitatem accedimus, eo ſuam quamdam tenuitatem cum bonitate caloris repetunt ac recipiunt. Inter cetera de duobus monere oportet, quorum prius aliqua ex parte explicatum eſt, ſed propter rei difficultatem & dignitatem majore explicatione opus habet, poſterius vero eſt de quibuſdam vertiginibus & perturbationibus capitis quæ initio morborum prehendunt. Prius eſt de partium quarumdam perfrigeratione quæ in morbo acuto, & febre continua valde periculoſa eſt: de hoc ante & in hoc capite, & infinitis locis dictum eſt quum explicaremus quid differret privans frigus a poſitivo: Galenus autem nova quadam explicatione illuſtravit rem totam de perfrigeratione partium in cauſo. Ac primum explicat duplicem καῦσον (r), apud Hippocratem 4. *Acutorum*, unum a tenui & ſeroſo ichore cum terrificis ſymptomatis, alium autem ab alia quadam cauſa ortum. Nam cauſus exactus a flava bile eſt, non exactus a pituita quadam ſalſa aut acida, unde eorum, qui tali cauſo tenentur, lingua ſalſa ſeu ſalſuginoſa exſiſtit, non autem amarulenta, ut in exquiſito cauſo: non adeo urens calor percipitur, ut in vero cauſo, lingua nigra non eſt; ſunt tamen multa communia ſymptomata, ut jactationes, vigiliæ, &c. Et inter cetera notandum eſt unum de alvi conſtitutione in utroque cauſo, nam dum loquitur de vero cauſo ait, *dejectiones ſunt liquidæ & pallidæ*: Eſt enim conſentaneum, ut quoniam hu- *Part. 43. lib. 4. acutor.* *Part. 13. lib. 4. acutor.*

(q) Malignitatis. (r) Febrem ardentem.

mor eſt tenuis, quoniam facile movetur, & febris ob perennem generationem ichoris reaccenditur facile, ut alvus ſolvatur pallida excretione, quæ eſt morbo analoga: At in non vero cauſo dixit ſimpliciter, alvus ſoluta, non addit, talibus vel talibus excrementis, quoniam humor pituitoſus qui febrem facit non tam facilem habet exitum, ac humor bilioſus & pallidus. Et ideo Galenus *in eo comm.* ita ait: *Pituitoſus humor nec facile excernitur, nec febrem auget, nec ſitim ardentem habet, nec in ſpiritum vertitur.* Ideoque de febre a tali humore nata ita ait Hippocrates: *Alvus ſoluta, quatenus ea excernat quæ excernere ipſi non adverſatur. Solvitur enim venter non tamen ſecundum humoris cujuſpiam formam & ſpeciem, ſed iis, quæ in alimentum ſunt miniſtrata, corruptis.* Id eſt, in vero cauſo ob tenuitatem materiei facile laxatur alvus, eaque redduntur quæ morbo ſunt analoga ob ſequacitatem materiei: at in alio non exquiſito cauſo quum materia ſit craſſior viſcoſior, ſi forte alvus ſolvitur, non tam ea materia excernitur morbifica, quam cruditas quædam ob ea quæ aſſumta ſunt: quod nos in Domini Bironii nepote Domino du Pleſſis obſervavimus: Nam quum laboraret febre continua ad cauſon non legitimum accedente, & eſſet habitu pituitoſo aliquantum, non excernebantur bilioſa, ichoroſa, qualia excerni potuiſſent in vero cauſo, ſed quædam glutinoſa, ac ſi chyli magna pars in gluten & corruptam ſimilem materiam verſa fuiſſet. Et ſi quando alias, in hoc ægro verum comperi quod Hippocrates, & Galenus illo loco conſcripſerunt.

Nunc ut ad rem reditus fiat, quum duplex iſte ſit καῦσος, unus verus a bilioſo humore, alter non verus ab humore pituiteſcente magis: Hippocrates, dum ſecundi καύσου mentionem fecit, meminit refrigerationis extremorum. An vero partium refrigeratio extimarum non æque ad verum cauſon ac ad non legitimum referetur? Galenus meo quidem judicio non ſatis diſtincte rem explicavit: ait enim non in cauſo omnino verum eſſe ut eveniat partium extimarum refrigeratio, ſed ſi malignus ſit. At quis dubitat non potius in vero cauſo evenire iſtam refrigerationem quam in non vero? Nam in vero cauſo phlogoſis eſt ſumma in partibus internis cujus occaſione revocatur facile calor foris intro, unde ſenſus frigoris ſummus in extimis adeſt: & tamen etiam in vero cauſo non adeſt iſta refrigeratio extimorum, niſi etiam per ſe malignus ſit. Omnino autem in febre omni partium extimarum refrigeratio evenit (ait Galenus) aut propter phlegmonem internam, aut ſummam naturæ imbecillitatem, addo, caloris naturalis paupertatem ex *com. in part.* 8. *lib.* 2. *Prorrh.* Et fieri poteſt ut ſecundus cauſus naſcatur ob phlegmonem a craſſis & viſcoſis humoribus natam (nam ſecundi cauſi originem & cauſam a craſſis & pituitoſis repetivimus,) tunc quis dubitat quin ob talem phlegmonem revocetur intro calor, & ſic partium extimarum refrigeratio contingat: & tunc malignus eſt ut voluit ante Galenus. Sed non video cur potius attribuerit iſtam extimarum partium refrigerationem poſteriori & illegitimo cauſo quam priori & legitimo. Ego vero aliam probabiliorem rationem afferam. Quum Hippocrates ex ſymptomatis propriis ſecundi cauſi numerat extimorum refrigerationem, non tam intelligit de ea refrigeratione

Comm. in part. 16 *lib.* 4. *Acutor. & in part.* 47. *ejuſdem libri.*

quæ

quæ aut paupertatem caloris ſequitur, aut phlegmonem internam, aut ſummam naturæ imbecillitatem, quæ ob crudos, frigidos, pituitoſos, & viſcidos ſuccos, fit. Prior refrigeratio in veros cauſos incidit, & privativum frigus eſt. Poſterior pituitoſiores morbos potius comitatur, & poſitivum frigus eſt: Quomodo catarrhoſos, & pituitoſos, & crudis abundantes ſuccis videmus refrigeſcere in partibus extimis. Sic quum ſecundus cauſus agnoſcat crudum ſuccum cauſam ſui, non mirum ſi partium quædam refrigeratio contingat non perniciosa: niſi forte (ut excuſemus Galenum) dicamus iſtam perfrigerationem in ſecundo cauſo evenire ob ſpeciem quamdam phlogoſeos quam fovet crudus humor conculcatus & congeſtus in parte aliqua, ut in meſenterio & pancreate, ac ſi interna quædam phlegmone foret.

Quod vero notandum eſt, & quod pertinet ad hiſtoriam de Domina a Chalmontio, urentis caloris & flammei perceptio non ſolum eſt in bilioſis corporibus, & bilioſis febribus, ſed ſæpe in pituitoſis, præſertim ſi pituita ſit ſalſa. Ne quis decipiatur ratus igneum calorem a bile tantum eſſe, audiatur ea de re Galenus: *In pituitoſis febribus fumoſa eſt caliditatis ſubſtantia, quum ſcilicet, vel in ventre, vel hepate, vel pulmone ſalſus humor putruerit, ob quam fumoſam ſubſtantiam caliditas ignea redditur.* Quod declarant peripneumoniæ a pituita ſalſa, in quibus calor exſtinguibilis non eſt, & inexhauſta ſitis: nam multo facilius temperatur ardor & ſitis excitata ob materiam bilioſam, quam ob phlegma putre & ſalſum. Et ex duobus quæ ad explicandum propoſita fuerunt, unum jam a nobis expoſitum eſt: reſtat alterum de illis gravibus vertiginibus, quibus plerique vexantur in magnas febres caſuri. Deinde unum addemus de alvi facilitate, ut lejenteria metueretur; tamen contulit valde qualiſcumque fuerit iſta ſolutio alvi, Aphoriſmus eſt Hippocratis: *Quibus in febribus vertigines ab initio & capitis pulſus ſunt, & urina tenuis, his ad judicationes uſque febris acceſſionem exſpectare oportet; quod ſi quoque delirent, nihil mirum.* Quæ omnia huic ægræ conveniunt. Et quoniam multa præclare dicuntur a Galeno *in eo Comment.* de cauſa vertiginum, de vi caloris contra naturam in effundendis & diſſipandis, & provocandis humoribus, quorum intelligentia ad ea quæ hoc loco dicuntur valde pertinet, Lectorem *ad ejuſmodi Commentarium* relegabimus.

Comm. in part.16.lib.4. acutor.

Part.42.lib.4. acutor.

Alvus in ea facilis & liquida fuit, quod nos paullo ante docuimus evenire in cauſo non legitimo, & quomodo fieret, aperuimus, item & in tractatu de Sangermani morbo; nunc addemus locum præclarum a Galeno conſcriptum, dum reddit rationem cur in febribus καυσώδεσι (s), quarum focus eſt in pulmone, alvus adſtricta eſt, maxime vero quum hepar eſt inflammatum. Hoc enim inflammato alias excrementa ſunt σπυραθώδεα (t), alias liquida, atque ita ait: *Quibus in jecore cauſi radix ſubeſt, & qui ob jecur cauſo laborant, iis quæ excernuntur alias ſunt liquida, interdum ſicca ſunt, combuſtis ſcilicet a viſceris phlegmone, & in nucleum formatis*

Part.17.lib.4. acutor.

(s) Ardentibus. (t) Baccis caprarum ſimilia.

formatis excrementis. Quum igitur viſcus hoc phlegmone ſolum tentatur, indurabuntur excrementa: verum ſi cum phlegmone fuerit & imbecillitas, liquida dejiciuntur, viſcere ſcilicet alimentum ad ſe attrahere nequeunte. Sed dejectiones ejuſmodi ab iis quæ ventre affecto fiunt chyloſitate diſtinguuntur: (Græce τῷ κεχυλῶσθαι, melius chylificatione, aut chyloſeos actione interpretaberis.) Nam ſi chylus non attrahitur, chyloſa fere ſunt excrementa.

ANNOTATIO.

1. *Quæcumque mulieres, idem & de viris, dum ſanæ ſunt, dolent de latere aliquo, quum febricitant, æque dolent ac ſi pleuriticæ eſſent vere. Et revera cum iis, ut cum pleuriticis agendum.*

CONSILIUM CXVI.

Ad febrem & dentium dolorem.

CONſulis Scaronis puſio ſedecimeſtris, jam per menſes ſex aut quinque contabeſcit ac emaciatur: Magnum argumentum eſt cutis laxitas: nam omnis extenuatio primum laxat, deinde diſtendit; contra refectio diſtendit, deinde laxat, laxitate quadam laudabili, non qualis ab evacuatione inſequi ſolet. Deprehendimus illum febrientem, dentientem erumpentibus dentibus molaribus: quæ omnia febres, vigilias, alvi profluvia conſecutione quadam afferunt. Notandum enim quod demonſtrat Aëtius turbari ventrem dentientibus pueris propter exſolutionem, & inflammationem ventriculo communicatam: nam inflammatis gingivis peculiaris in ore febris eſſe videtur: facile autem ventriculus in illius partis conſenſum ob continuitatem membranarum trahi ſolet. Sic putant pleuritidi ſuccedere fluorem alvi, inflammationis communicatione cum hepate & partibus nutritioni conſecratis. Sed quoniam extenuationis macieique rudimenta aliqua non ita pridem paruerunt, illius cauſa altius repetenda, vel a pueri habitu, & ἰδιοσυγκρασίᾳ, vel a nutrimento. Puer natus eſt, & ſatus parentibus bilioſis, hepate ſicciore & calidiore præditis: Nutrix emaciata eſt, ſicca, æſtuante corpore & ſqualido, & ob perpetuas pueri vigilias ſomno blando non indulget: ut non mirum ſit ſi in ſymptomaton malorumque communione & pueri & nutricis neuter proficiat: lac nec colore, nec odore, nec ſapore laudabile eſt: album eſſe debet & æquale, guſtu dulce & velut mellitum, olfactu gratum, ut pluribus definit Aëtius: Itaque providendum nutrici, puero, tum ratione febris, tum ratione dentitionis, tum inveteratæ jam emaciationis.

Part. 29. ſect. 3. lib. 6. Epid.

Cap. 9. Tetrab. 1. ſer. 4.

Cap. 5. Tetrab. 1. ſer. 4.

Adjungenda nutrix alteri, ne ſi altera ablegetur continuo ob inſolentiam alterius nutricis puer ægrius ferat, & novi caſus occaſio adſit: ſic interponent operas, & altera alteri vicariam ſupponet manum. Nutrix præſertim dentitionis tempore vino abſtineat Aëtii conſilio: hordeata aqua

utatur

utatur & juſculis multis alterantibus. Puer nutriatur pane in juſculis infriato: decocto pullorum: & ad facilitatem exertionis dentium gingivæ melle anacardino aut communi Narbonenſi illinantur, aut lacte canino, & conferet cerebrum leporinum conſilio Aëtii: Item circumlinetur oleum dulce partibus vicinis: Item radix colocynthidis in cannula aurea aut argentea incluſa & geſtata confert: aut jaſpis viridis. Nil mandat duriuſculum: & omnino non eſt prohibendus alvi fluor, alioqui metus eſt tranſlationis ad partes ſuperiores. Conſultus eſt litus ex oleo roſato in toto corpore, ad caloris contemperationem: ſed quum perſeveraſſet alvi fluor, & oborta eſſet febris continua cum vigiliis, jactationibus, ut inde ἀσώδης (*u*) foret, necnon interiora arderent, partibus externis parum refrigeſcentibus, denique vomituriendi finis non eſſet, & magna eſſet ſuſpicio febris lipyriæ, & brevis mortis, hæc quæ ſequuntur imperantur.

Primum, Epithemata ad regionem cordis & hepatis additis trochiſcis de caphura.

Litus ex roſaceo tum in ventre, tum in rachitide.

Item eodem confert litus ad totum ventrem ex mucaginibus ſeminis altheæ, pſyllii, cydoniorum addito ſucco lactucæ, & oleo roſato cum maſtichino. Et quum præter puerorum morem digitum in os immitteret ad ciendum vomitum, hoc ſuſpicionem attulit aut vermis in os ventriculi reptantis (idem enim paullo ante in puellula evenerat, & excretus vermis eſt) aut oris ventriculi κακώσεως (*x*), quod ῥιπτασμοῦ καὶ ἀλυσμοῦ (*y*) cauſa eſt inter ceteros, auctore Galeno *in primum prognoſticon*: ideo viſum eſt Medicis utile fore ſi grana aliquot theriaces aqua cardui diſſolverentur, & potui darentur, ad vermem, ſi quis ſit, ſopiendum, & κακοήθειαν (*z*), ſi qua ſit, domandam: non longe poſt data infuſio ex rheo, & granis unicornis. Et quoniam ingens erat ſitis, & febris, unaque nutrix vix eſſet, maxime quoniam calor igneus ex ore pueri manans lac exſtinguit, aut minuit, nutrix jubetur vino abſtinere, juſculis nullis uti, maxime vero decocto avenæ ubera perfundere: immo & eo decocto in potu uti, bracteolas ſeu folia auri mammarum papillis applicare, ad lactis conſervandam temperiem. Puero ſomnus conciliatur litu temporum ex oxyrhodino, applicitis foliis lactucæ: In juſculo pulli incoquuntur tres drachmæ ſeminis papaveris albi cum lactuca in taleolas ſecta. Miraculo hoc profuit ſomnum conciliando, & ardorem mortis, aut marcoris auctorem futurum: non parcitur potui: Immo ætatula uſum limonum fruſtatim inciſorum non diſſuadet. Lacte aſinæ dentium acetabula linuntur: convaluit.

(*u*) Anxioſa.
(*x*) Malæ affectionis.
(*y*) Jactationis & anxietatis.
(*z*) Malignitatem.

CONSILIUM CXVII.

Seu Enchiridion ſanitatis D. Henrico Hervillæo, in militiam profecturo, præſcriptum.

SI neceſſitas urget infundetur clyſma ex hydromelle, aut juſculo domeſtico, aut aqua ſalſa diſſolvendo catholicon.

Pilulis ex rheo ad dr. j. utetur ſi forte gravior ſibi videatur, aut ante cœnam tres pilulas, ſine quibus deglutiet.

Si nec febris adeſt, nec dolor capitis in vino albo rheum ad dr. ijß infundet; ſin minus, in ptiſana diſſolvendo unc. j. ſyrupi roſarum pallidarum, aut catholici, dr. vj: diaphœnici, dr. j.

Nonniſi urgente neceſſitate demendus ſanguis, nam cum ſit λεπτόφλεβος (*a*), non facile feret phlebotomiam, niſi aut affuerit febris ἀξιόλογος (*b*), aut difficultas ſpirandi; bechicis utetur ſi forte tuſſis urgeat.

Utetur bolo aut caſſiæ, aut catholiconis duplicis. Ad vitandum aërem corruptum pomum odoriferum geſtabit, aut nodulum ex caryophyllis & cinnam.

Utetur mithridatio ex vino albo aut conſerva roſarum.

Si vulneratus fuerit, pulvere rhei cum mumia utetur, addito mithridatio.

Si forte oppreſſus fuerit, aut peſſundatus, involvetur panno in vino madefacto: Item mithridatio ad proliciendum ſudorem.

Si dolor colicus urgeat, fotus ex chamæmelo, & ſeminibus lini, & fœnugræci utetur: Valet quoque equinum ſtercus.

CONSILIUM CXVIII.

De febre continua.

1 VIcarius Sanctorum Gervaſ. & Prot. ad Natalitium Domini, quum caput doluiſſet (ſed id ad uſum novi vini referebat) in febrem incidit: 2 ea erat lenta, & in viſcerum latente phlogoſi poſita: ſiquidem fauces erant velut inflammatæ & eryſipelatoſa phlogoſi tentatæ: quod aut exaltationis vi fiebat, aut flammea quadam anathymiaſi. Immo non tam de febre querebatur, quam de amarore quodam oris, & dentium luriditate ſcabritieque & ſqualLore, necnon de faucium ardore iſto. Alii ad

(*a*) Tenuibus & anguſtis venis. (*b*) Effatu digna & conſpicua.

ad destillationem ferinam referebant, alii ad pulmonum quoddam latens incendium, alii ad viscerum calorem & dyscrasian, alii quoque ad cordis calorem impense auctum, & hepatis quamdam siccitatem. D. Magnus carbunculosam quamdam dispositionem dicebat subesse, ut habitu corporis exsistente δυσδιαφορήτῳ (*c*), & ichore sanieque difflatione prohibitis, & calore effumationem difflationemque non habente, tum ob corporis constitutionem, nam densus est habitu, & quodammodo citrinus, tum ob tempus ipsum quod austrinum fuerat, & post proxime hiems successit quæ omnia suppresserat, sic corpore minime exsistente difflabili suppressum est excrementum quod circum periostia dolores excitat, & dum tumultuarie sanguini admisceri vult rigoris cujusdam sensum exhibet, & veluti formicarii morsus & deambulationis: Ita enim Veteres symptoma hoc velut formicarum deambulationi comparaverunt. Et tale symptoma revera paralyseos aliquando est velut prænuntius & præambulo: aliquando catarrhi est comes, aliquando est cacochymi sanguinis consequens: unde videmus cacochymos si in sole apricentur horrere, & sensum punctionis formicationisque circum partes sentientes habere: fit enim ut morborum principiis sanguis purus exsistat, ut non calefactus & alteratus a calore febrili qui omnia corrumpit & immutat, item non mutatus mixtione rei alienæ, utpote seri a cacochymia contenta in mesenterio per transsumtionem in vasa communicati, quod in *libris de morbis* Hippocrates appellat accommodato verbo τὸ αἷμα διεῤῥεῖν, id est serosam naturam acquirere, relicta temperie, & qualitate, & propria sanguinis natura, aut ea valde immutata. Revera in hoc viro, si quo in alio, peculiaris excrementi est suppressio; ad hanc fecit peculiaris natura, habitus corporis, tempus, & prætermissa occasio sanitati suæ studendi: nam quum diligentius suum munus ecclesiasticum prosequitur, ei non vacat esse ægroto, & non exspectat illud tempus in quo natura post coctionem tandem secretione facta victrix ac domitrix morborum exsistit. Nullus enim morbus diuturnus umquam superatus est, nisi cum ingenti & longo rerum ἑτερογενῶν (*d*) profluvio, aut sudoribus diu emanantibus præsertim a somno coctis humoribus & domita cacochymia. Quod in plerisque a nobis observatum est, qui diu laborantes ultro citroque purgati, non cessarunt de adversa valetudine queri, donec per 20. aut 30. dies copiosus sudor toto corpore emanarit. Sic in hoc ægro nostro puto exactam quidem portionem materiæ, sed τὸ ἐμπύρευμα (*e*), & anima morbi intus relicta est. Sed & dolor ingens capitis cum constrictionis sensu, & punctione, & lancinatione declarat eum dolorem qui olim per sympathiam erat factum, esse per protopathiam: ut ea effumatio magna facta ob difflationis cutis prohibitionem caput obsederit; & in venis, arteriisque cerebri & jam in quibusdam inanitatibus (alioqui malum non tam foret rebelle & obstinatum) sedem firmaverit, melancholici humoris jam deterioris, quam antea esset, facti naturam adipiscens. Quomodo audiendum illud Hippocratis: *Lib. de arte.* *Cavitates*

(*c*) Ægre perspirante.
(*d*) Heterogenearum.
(*e*) Ignitio.

Cavitates corporis nostri dum sani sumus spiritu plenæ sunt, dum ægrotamus; ichore & sanie. Sic qui diu ægrotant, alterato fere omnino sanguine & reliquis quæ fluunt & refluunt, modo in hac parte, modo in illa dolorem sentiunt: Immo & veluti impetu quodam facto impetiginosi, aut
6. Epid. leprosi, aut scabiosi fiunt, relicto in cute vitio, & perpurgato corporis centro, ut Simoni contigit. Sic quibus hoc beneficium naturæ negatum est, nisi alia via & ratione sese natura expediverit, dum semen morbi & fermentum ipsum fovet, non est mirum si aut in novos morbos incidant, aut si priores alant. In hoc ægro & totius corporis, & capitis ratio habenda: Et antequam hiems accedat, præsertim dum autumnales morbi sunt in procinctu, bonum est eum arte juvare. Itaque ea methodo progrediundum erit in oppugnatione mali obstinato animo ægrum impetentis.

Primum parabuntur clysteres ex decocto melissæ, buglossi, borraginis, & herbarum spleniticarum.

Purgabitur decocto radicum aperientium & rerum splenicarum additis hepaticis humidis, ut hepatica, intybo utroque, scariola, chondrilla, portulaca, cichorio omni, violis, pomis redolentibus, cardiacis frigidis ut rosa, violis, nymphæa, ebore, santalis, oxalide, serico crudo; item splenicis refrigerantibus: Cortice radicis tamarisci, asplenio, adianto, seride, seminibus frigidis, foliis vitis; in decocto agaricus, folia sennæ & turbith (pauca in quantitate) addentur.

Post duas doses supradictas utetur apozemate ex his herbis, additis succis & serico crudo.

Aperietur vena basilica sinistra.

Dabitur tertia dosis apozematis solutivi.

Balneo utetur universali ad tres dies.

Caput abluetur lixivio ex sarmentorum cineribus additis folliculis & agarico.

Si dolor perseveret, aperietur vena pulsatilis in temporibus.

Apophlegmatismis utetur.

Tandem si non conquieverit dolor, arteriotome fiet.

ANNOTATIONES.

1. *Morbus istius Vicarii erat febris lenta continua essentialis & cujus ideam, speciem, ingenium & essentiam Fernelius explicavit* libello de febribus.

2. *Affectio ista redolet aliquid hypochondriacum. Et admirabilis est successus ætatum in quibus alias per quaterniones, alias per septenarios magnæ mutationes eveniunt. Et tunc incredibili quodam modo de valetudinis bonæ statu deceditur, & donec tempus istius mutationis transiverit, non cessat animans male habere, & queri de valetudine. Nam &* in libris de Diæta *Hippocrates docet, quibusdam qui diu sani vixerunt circum* 40. *annum mutationes evenire & eas perniciosas: cur non etiam eodem modo in ætatibus nostris eveniat, quod & in magnis temporum mutationibus Hippocrates* lib. de

aëre,

aëre, & locis *evenire observavit? Quid illud quod Hippocrates vitam nostram septem dierum esse ait?*

3. *Quum sæpius detractus esset sanguis, quod impurus videretur, tandem mitificatis humoribus, laudabilis apparuit. Nam fallebantur Medici existimantes superficiem pituitosam esse sanguinem corruptum. Galenus enim docet & aquam, & pituitam sæpe in superficie sanguinis apparere: Et Medici decipiuntur.* Cap. 2. lib. de Atra bile.

4. *Sensum hunc deambulantium formicarum numquam legi nisi semel apud Hippocratem dum disputat de tabe dorsali: & apud Hollerium quum agit de catarrho dorsali* com. in Coac.

CONSILIUM CXIX.

Ad vermes.

DOmino de la Bournaliere, a vermibus afflicto hæc sunt præscripta quibus vere & autumno appetente usus est.

℞. *Absinthii vulgaris, agrimoniæ, centaurii minoris, ana, man.* ß: *lupuli, seminis contra, ana, unc.* ß: *florum chamæmeli, stœchados, ana, pug. j: fiat decoctio in aqua hordei: in colatura ad lib.* ß *dissolve confectionis hieræ, dr. iij: fiat clyster.*

℞. *Pulveris hieræ duplicata aloe, dr. j: rhei, scr. ij: massæ pilularum assaiareth, & corticis myrobalanorum citrinarum, ana, scr. j: cum syrupo de absinthio, fiat massa utenda ad scr. j ante pastus.*

℞. *Conservæ florum anthos, cichorii, betonicæ, ana, unc.* ß: *corticis citrii conditi, unc. j: coriandri præparati, scr.* ß: *cornu cervi & rasuræ eboris, ana, gr. vj: mithridatii & theriacæ, ana, dr.* ß: *confectionis alkermes, scr. j: cum syrupo de pomis & stœchade fiat opiata utenda sæpe.*

INDEX
VOCUM GRÆCARUM

Memoratu dignarum quæ in hoc Tomo continentur.

Numerus paginam designat.

Καρ-

INDEX
APHORISMORUM HIPPOCRATIS

qui hoc in opere explicantur.

INDEX CONSILIORUM,

Morborum & Symptomatum hoc in opere contentorum.

Consil.

FINIS.